DE WERKEN

VAN

J. VAN DEN VONDEL

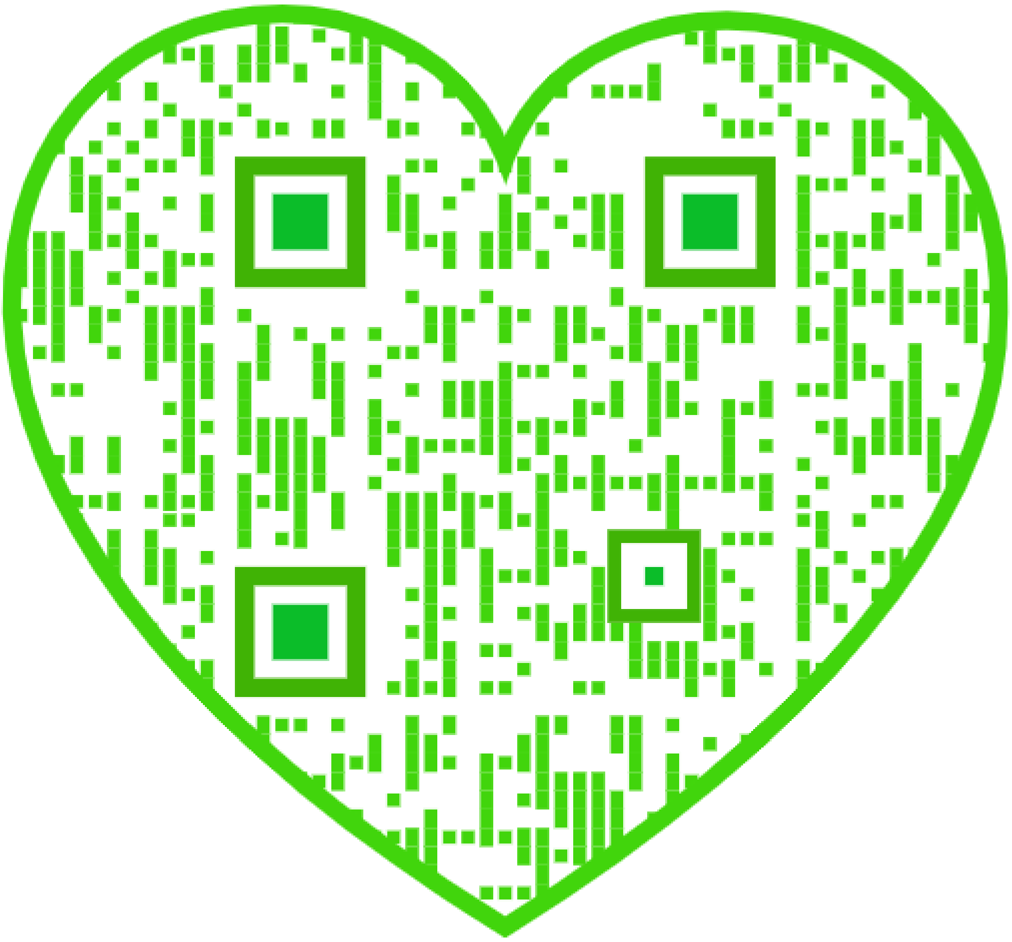

PETRVS CORNELIVS F[illegible]OFDIVS, EQVES REGII ORDINIS S. MICHAELIS, ARCIS ✠ MVDANÆ PRÆFECTVS, OPPIDORVM ET AGRI GOEILANDIÆ PRÆTOR. ÆTAT. LXII. ANº ÆRÆ CHRIST. CIƆIƆCXLII

Suspice, BELGA, virum, tragico quo vate paratu
Coepit et Arctoo scena sub axe loqui.
Gallia quem titulis, Batavus tot fascibus ornat,
Et Dominum gaudet Muda praeesse sibi.
Qui patrias scripsit Veneres, Cyprumq Gnidumq
Transtulit in terras, Amstela clare, tuas.
Sceptraq BORBONII vitamq. et fata recenset,
Et tantum dictis grandibus implet opus.
At cum gesta leges nostris quoq. bella sub oris,
Victaq. Nassovia regna Ducesque manu:
Dic illum, quae nos facimus, sic scribere, tanti
Ut fuerit, Reges succubuisse tibi.

I. Sandrart pinxit. R. Persyn Sculp. C. Dankerts excudebat. C. Barlæus.

DE WERKEN

VAN

J. VAN DEN VONDEL

UITGEGEVEN DOOR

Mr. J. VAN LENNEP

Herzien en bijgewerkt door J. H. W. UNGER

1626—1636

Hippolytus of Rampsalige Kuyscheyd —
Josef of Sofompaneas

LEIDEN — A. W. SIJTHOFF

ANTWERPEN. — DE NEDERLANDSCHE BOEKHANDEL.

INHOUD.

Bladz.

Op het overlyden van wylen Cornelis Pietersz. Hoofd (Januari 1626) 1
Grafschrift (Januari 1626) 2
Oranje May-lied (Mei 1626) 3
Geboortklock van Willem van Nassau (Juni 1626) . . 7
Aen Laurens Reael, op sijn ridderschap en inwyinge door S. M. van Groot Brittanien (1626) 47
Op Dr. Joan Fonteyn (1626) 49
Antidotum. Tegen het vergift der geestdryvers (1626) . 50
Bede aen de Opper Vyanden van de Voorstanders der Vryheydt tot Leyden (1626) 54
Water-bel, of verziert gerucht (1626?). 56
Wellekomst aen Constantyn Huygens (Januari 1627). . 57
Rommel-pot vant Hane-kot (Maart 1627) 59
Een niew Lietgen van Reyntgen de Vos (1627) . . . 81
Verovering van Grol (Augustus 1627) 87
Bruyloftbed van P. C. Hoofd en H. Hellemans (November 1627) 117
Aen den heer Drost en sijne E. Bruyd 119
Inhoud 122
Personagien. 122
Bruyloftbed. 123
Geluckwensch aen Mevrou Heleonora Hellemans. 143
De Haven aan Joan Nikolaesz. en Anna Simons (December 1627) 145

Bladz.
C. G. Plemp. Op het overlijden van Willem van den Vondel (Januari 1628) 148
D. d. B. op den zelven (Januari 1628) 150
De Poeten tegens de Consistorie (Februari 1628) . . . 151
Amsteldams Wellekomst aen Frederick Henrick (April 1628) 153
Tot verlossinge van Laurens Reaal, doen hy te Weenen gevangen sat (April 1628) 159
Brief aen den Drost van Muyden (September 1628) . . 160
Noch een aan den zelven 166
Orakel (September 1628) 170
Hippolytus of rampsalige kuyscheyd. Treurspel (1628) . 171
Inleiding. 173
Opdracht, aen den getrouwen Hollander. . . . 174
Inhoud 175
De treurspeelders. 176
Eerste Bedriif. 177
Tweede Bedriif 195
Darde Bedriif 218
Vierde Bedriif. 227
Viifde Bedriif 236
De Boeren Categismus (1629). 242
Eer-dicht op 't vertreck van Jan Willemsz. Bogaert (Februari 1629) 246
Eer-dicht op 't beeldt van Doct. Karel Lenertsz. (Februari 1629) 248
Nieuwjaer voor S. (1629) 249
Aan Jakob Witz (1629). 250
Op Jacob Witz (1629) 251
Op het verongelucken van den jongen keurvorst (Januari 1628) 251
Op het ontset van Piet Heyns buyt (1629) 253
Op Pieter Pietersz. Heyn (1629?) 256
Zegesang ter eere van Frederick Henrick (September 1629) 257
De triomfeerende Æmilia (1629) 280

Bladz.

Vondel wierdt gevraagt, waarom hy Barnevelt in een print in den heemel had doen zetten (1629) 282
Op den Wegh-wijser der Saligheyd van Z. Heyns (1629) 283
De Rynstroom (1629?) 284
Bijlagen.
Den omgekeerden Rommelpot (1627) 295
't Geuse Liere-pypjen (1627). 303
Afscheit op de Alpes singende genomen van Italië 313

REPRODUCTIES

VAN

PRENTEN EN HANDSCHRIFTEN.

Bladz.

Portret van P. C. Hooft. Kopergravure van R. Perzyn naar de schilderij van J. Sandrart. Tegenover den titel
Portret van C. P. Hooft. Kopergravure van J. Lamsvelt 1
Zinneprent in de *Geboortklock van Willem van Nassau* . 9
Wapen van Laurens Reael. Houtsnede 47
Portret van Dr. Joan Fonteyn. Kopergravure van Jan Hermansz. Muller 49
Wellekomst aen C. Huygens. Facsimile van Vondels handschrift 57
Portret van Reinier Pauw. Kopergravure van J. Houbraken 81
Portret van P. C. Hooft. Kopergravure van J. Houbraken naar de schilderij van M. Mierevelt 120
Portret van Heleonora Hellemans. Ets van L. Flameng naar de schilderij van M. Mierevelt 120
Hippolytus. Houtsneden van C. Ed. Taurel naar de teekening van A. F. Zürcher . . 177, 195, 218, 227, 236
Hippolytus. Staalgravure van C. Ed. Taurel, naar de teekening van A. F. Zürcher 231
Portret van Jan Willemsz. Bogaert. Kopergravure door J. van de Velde, naar de teekening van P. Saenredam. 246
Portret van Dr. Karel Lenertsz. Kopergravure door J. van de Velde, naar de teekening van P. Saenredam. . . 248
Portret van Piet Heyn. Kopergravure 256
Zegesang ter eere van Frederick Henrick. Kopergravure 260
Zegewagen van Frederik Hendrik. Kopergravure van S. Savery 281
Portret van Johan Wolphard van Brederode. Kopergravure van P. Soutman, naar de schilderij van G. Hondthorst (A°. 1647) 284

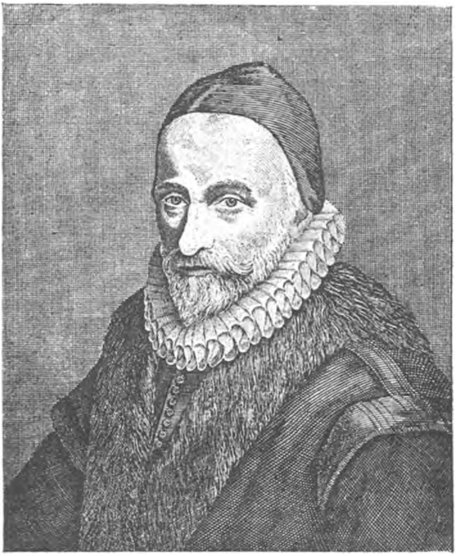

OP HET OVERLYDEN

VAN WYLEN DEN E. E. HEERE

CORNELIS PIETERSZ HOOFD,

RAED EN OUD BURGERMEESTER DER WYDBEROEMDE KOOPSTEDE AMSTELREDAM.

Salighlyck ontslaepen den eersten dagh des jaers 1626.

KLINCKDICHT.

Treck om 't Raedsheerlyck lyck geen' droeve toorenklock:
Het burgerlyck beklagh sal dese baer geleyen.

Op het overlyden van C. P. Hoofd. Afgedrukt volgens den tekst der oorspronkelijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 149).

Cornelis Pietersz. Hoofd was de oudste zoon van Pieter Willemsz. Hooft en van Jannetje Boricks van Wormer Hendricksdr., en in 1547 te Amsterdam

De balling, weeu en wees beluyen hier met schreyen
Hunn' waerd, haer' man, haer' vooghd: daer 't leven uyt [vertrock.

Hangt aen de wand van 't Koor dien Burgemeestersrock,
Dien tabberdt, wyd van baet en staetsucht afgescheyen:
Dien Deeghlyckheyd hem ging so onbesproken breyen:
Hier aen heeft Eygebaet niet d'alderminste vlock.

Dat nu Amstelredam in 't roukleed valle aen 't huylen
Haer' segenrycke beurs ontbeert een' haerer suylen,
Haer raedhuys een pylaer. Hoe druckt ons dit verlies!

Doch troost u, rycke Stad! men sal u saligh noemen:
Als Room Fabricius, en Catoos deughd wil roemen,
Seg: *Hoofd* dat was de man waer door myn' glori wies.

geboren. Hij werd in 1582 Schepen, in 1584 Raad en in 1588 Burgemeester in zijn geboortestad. Uit zijn huwelijk met Anna Jacobsdr. Blauw (24 Nov. 1578) werden zeven kinderen geboren, van welke Pieter de bekende dichter was. Gelijk uit het opschrift blijkt, overleed Hooft den 1 Januari 1626 en werd 5 Januari in de Nieuwe kerk op 't Hoog Choor begraven. Vondel heeft in 1620 het treurspel *Hierusalem verwoest* aan hem opgedragen.

GRAFSCHRIFT.

's Lands Hoofdstad derft haer Hoofd en troost: de goe gemeent
Haer vader. Burgers sprengt met traenen 't vroom gebeent.

Het Grafschrift is noch bij Van Lennep, noch bij Van Vloten herdrukt.

ORANJE MAY-LIED.

OP DE WIJSE: *Si c'est pour mon pucellage.*

I.

O hoe salig is 't te duycken
Onder den Oranjeboom:
By een kristalijnen stroom
Gouden appelen te pluycken;
En te ruycken geur en lucht
Van die schoone Oranjevrucht!

II.

Wil de blixem, hagel, donder
Bloem en kruyd en lover slaen,
Duycken speelt, laet overgaen;
Mannen, duyckt, en houdt u onder:
Onder desen boom is 't stil,
't Weer mach ruysschen hoe het wil.

III.

Wil de son met hitte steecken,
Mannen, duyckt hier in de schaeu;
Zijt gy dorstig, mat en flaeu,
Hier vloeyt Peneus met sijn beecken:

Oranje May-lied. Volgens den tekst in I. V. Vondels *Poesy. Het tweede Deel. Schiedam* 1647, bl. 131.

1 *Te duycken:* te schuilen, bescherming te zoeken.

9, 10 *Duycken speelt:* op geestige wijze speelt de dichter hier met het woord *duycken* in vs. 1 gebezigd.

16 *Peneus:* een Grieksche rivier.

Hier zyn Tempe; hier is geur:
Hier is lessing, hier is kleur.

IV.

Zijtge schuw voor eenich ondier,
Voor een adder of een slang;
Weest voor geen fenynen bang:
Duyckt in luwte voor de son; hier,
Hier zyn alle beesten tam,
En de wolf gelijck een lam.

V.

Maer indien Hollanders vragen:
Waer het daelt dit vreedsaem lot:
Antwoord: waerlijck aen een God,
Die in vrede schept behagen;
Die, op eenen oogenblick,
Twist en tweedracht strect tot schrick.

VI.

Dat 's Prins *Frederick,* de Vader
Van Prins *Willem,* kleene Vorst,
Die noch lurckt aen 's voesters borst,
Uyt een milde koester-ader,
Melck, die sonder ongeval
Hollands Heyland queecken sal.

VII.

Laet ons twee autaren wijen,
Een den Vader, een den Soon,
En met lieffelijcken toon
Hunnen grooten naem belijen,

17 *Hier sijn Tempe: Tempe* is een mv. in 't Latijn.
36 *Heyland:* heilbereider.

En hun Godheen al verheugd
Eer bewijsen voor dees deugd.

VIII.

Want wy sien ons gladde koeyen
Onbeschroomt te weyde gaen,
d'Uyers uytgespannen staen;
Die van room en boter vloeyen.
Melcker-buur die siet syn lust,
Daer hy schrander Elsken kust.

IX.

Daer hy wentelt in de bloemen,
In het piepend klavergroen:
En sy weygert hem geen soen;
Sal haer ziel doch niet verdoemen:
Want de susters van de ste
Soenen selfs hare herders me.

X.

Daer hy met een dartel rietje,
Of een dunnen stroyen halm,
Onder Elskens soeten galm,
Lindeboomen na het liedje,
Met den top ten sang bekeert,
Graeg en nyver luystren leert.

XI.

Waterlandsche melck-boerinnen
Vlechten handen aen den rey,
Om te loven desen May,
Die haer lockt en nood tot minnen;
En Prins *Frederick* word lof
Toegesongen na het hof.

XII.

Onder 't singen, onder 't spelen
  Sit Mevrou *Æmilia*
  En slaet beyde Princen ga,
Die haer edel harte stelen;
  En sy vind den Maytyd schoon
  In het midden van twee Goôn.

GEBOORTKLOCK

VAN

WILLEM VAN NASSAU,

EERSTGEBOREN SONE

DER

DOORLUCHTICHSTE PRINCEN,

FREDERICK HENRICK

ENDE

AMELIA,

DOOR GODS GENADE

PRINCEN VAN ORANJE:

GEBOREN MET DE SON, DEN 27 VAN MAY, 1626, IN 'SGRAVENHAEGHE.

Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave, in 1626 te Amsterdam bij Willem Jansz Blaeu verschenen. (*Bibliographie van Vondels werken,* n^{0}. 150).

Hier schuylt hy, dien de Faem sal voeren aen de starren,
  Wen Typhons storremkat ten hemel valt te steyl.
Laet berreghstapelaers en stuwers blixems zarren:
  In Willem 't noodlot heeft gemerreckt hooghmoeds peyl.

AEN DE DOORLUCHTICHSTE PRINCESSE

AMELIA,

DOOR GODS GHENADE,

PRINCESSE VAN ORANJE.

KLINCKDICHT.

De hemel had in u dat heyligh pand besloten,
Daer 'smoeders gloor uyt blinckt, en 'svaders majesteyt.
Pand, 'twelck gesegent rijck in rijck borduursel leyd,
Op koesterenden schoot, met schoonheyd overgoten:

Pand, 'twelck Oranje troost, en Hollands bondgenooten:
Pand, met veel' wenschen van veel' duysenden verbeyd:
Pand, daer myn' Kallioop yet seldsaems van voorseyd:
Geviert en aengebeên van Christe weerelds grooten.

Hier springt hoefysers bron: hier bruyst een' diepe zee:
Hier wey ick ruym: hier is de hoorn van Amalthe.
Mevrou, vergeefme doch dese openhartigheden;

Soo sal mijn' sangeres sich rekenen te sijn
Sielsaliger als oyt hofschencker van Jupijn;
Die Nectar schaft, daer goôn ter bruyloft sijn ghebeden.

7 *Kallioop:* Calliope, de muze van het heldendicht.
9 *Hoefysers bron:* de Hippocreen, hengste of dicht-bron.
10 *De hoorn van Amalthe:* de hoorn des overvloeds van Amalthea, de min van Jupiter.

GEBOORTKLOCK

VAN

WILLEM VAN NASSAU,

GEBOREN PRINCE VAN ORANJE.

Hofjonffer rijck van prael, die al van ouds vermetel,
Op uwe graeven stofte, en graeffelijcken zetel;
Met kunst gevlochten Haegh, besproeyt van Vyverstroom,
Die kiesch, de wortels leckt van den Oranjeboom;
Oranjeboom, die ciert de Tempe van ons' landen;
Boom, naer wiens geur en sap 's volcx monden watertanden:
Prieelnymph altijd frisch; vergunme dat ick dael
Op eeuwigh groenen telgh; en lentsche nachtegael,
In't quicxste van den May, aenhef te quinckeleren,
Om uw Prins Willems wiegh en boortendagh te eeren,
Met lieflijck maetgesang; sang, boeyster van't gehoor:
Sang, die de ruwste siel lockt spelen buyten 't oor.
Ick weet wel, preutsche Maeghd, dat in dees' soete dagen
Uw' lindetacken puyck van schelle keeltjes dragen;
En dat uw Constantin, met sijne yvoire luyt,
En voet en vingerdans, de vorstelijcke bruyd

1—24 Aenspraeck des dichters aen 'sGravenhaegh. — *Kantteekening der oude uitgave.*

1 *Vermetel:* hoovaardig, prat.

5 *De Tempe:* de vallei van *Tempe* was bij de ouden beroemd als de bekoorlijkste van Griekenland, en vandaar wordt *Tempe* bij oude en nieuwere dichters in 't algemeen voor „lustoord" genomen.

8 *Op eeuwigh groenen telgh.* Versta: op *uwen* eeuwig groenenden boomtak.

9 *In't quicxste:* in 't vlugste, in 't vroolijkste.

13—24 Onschuld over sijne (des dichters) vrijpostigheyd. — *Kantt. der oude uitgave.*

14 *Uw' lindetacken:* uw Voorhout.

15 *Uw Constantin:* Constantin Huygens.

16 *Bruyd:* jonggetrouwde vrouw.

Het Maylied schenckt; wanneer sijn' goude Phœnixveder
Heeft 's Vorsten last vernoeght, en 't harte speelsieck
[weder
Naer dicht en snaerspel joockt: daerghe uwen sin op set,
En 't slechtste liedje kaut voor 't leckerste bancket:
Doch ick ken uwen aerd soo heusch, soo hoofs, soo edel,
Dat ghy komt luysteren naer een' geringer' vedel:
Ick weet, ick heb verlof van uwen Vijverbergh;
En 't sal onnoodigh sijn dat ick't uw' swaenen vergh.
Maer ghy, ô negental! ô Myterberghgodinnen!
Die 's nachts niet min als daeghs gaet waeren door mijn'
[sinnen:
Om wie ick 't leven lieve, en sonder welcke ick niet
De majesteyt der sonne aenschou als met verdriet;
En droef en eensaem wensch in duysternis te stronckelen:
Al sit sy hoogh in't goud, betulband met karbonckelen,
Bemantelt met een kleed van vlam en purpergloed;
Waer voor al 't oosten knielt, en wierroockreucken voed:
O dochters van Jupijn! indien ick uw' bevelen
Oyt yvrigh heb verricht; 'tsy dat ick speeltoonneelen
Opsteenen dede, en plengde een' biggeltraenenvloed,
Paleysen doofde in asch, en Princen smoorde in bloed;
Het sy mijn' cyter schepte in heldenlof haer' weelde;
'T sy ick op dunner ried een hardervaersken queelde:
Uwe ooren herwaerts neygt; uw dichters stem verhoort;
Bevloeyt met gulden inckt dees' salige geboort;
Ontsluyt ghenadigh ons uw' bosschen en uw' bronnen;
Ontsluyt ons heylighdom, en hemelen vol sonnen;
Gheeft rijmen, die ghetoest, der wijsen dichtkund schatt'
Als pronck van diamant, met gouden klaeu gevat.

17, 18 *Wanneer sijn' goude Phœnixveder heeft 's Vorsten last vernoeght:* wanneer hij zijn plicht als 's Prinsen geheimschrijver volbracht heeft.

20 *'t Slechtste liedje:* 't eenvoudigste liedje.

24—44 Aenroepinge der sanghgodinnen. — *Kantt. der oude uitgave.*

25 *Myterberghgodinnen:* de Parnassus of de Pindus waar de Muzen woonden, wordt ook meermalen bij onze dichters de mijterberg, d. i. „gekroonde berg," of „berg bij uitnemendheid," genoemd.

35 *Opsteenen:* treuren, jammeren, verzuchten.

43, 44 *Die ghetoest, der wijsen dichtkund schatt' als pronck van diamant.* Versta: die door wijzer lieden, in dichtkunde ervaren, na behoorlijk onderzoek, geschat worden als diamant, enz.

D'alstovende Godes die, door haer' boesemprickel,
Meer levens aenqueeckt, als Saturnus met sijn' sickel
Naijvrigh maeyt en velt; had zedert datse nam
De sorg ter harten van den hoogen heldenstam,
En het Nassausche bloed, op Jupiters begeeren,
De saeck soo verr' ghebrogt, dat Frederick sijn' speeren
Helm, pantser, en pistool voor haere voeten ley;
Verwonnen door de deugd, en schoonheyd, en 't gevley
Van eene Amelia, met wie hy, soo't betaemde,
In kuysch en wettigh bed, met sin en siel, versaemde.
Elck riep: een held vergaept sich aen sijne eegemael;
Een' borst die noyt en klopte (al stondter punt van stael
En vyands degen op, en dreygde door te dringen)
Die laet sich van een kind den schicht in't harte wringen;
Een hart, daer hagelbuy van koegelen op stuyt,
Is nu Cupidoos roof, en Cypris rijcke buyt.
Dit speet den oorlooghsgod soo dat hy knarssetande,
En riep by trommelslagh den veldheer van den lande
Al weer aen grensewaert, met ongerusten geest;
Versteurende Hymens vreughd, in 't midden sijner feest,
Doen 's vorsten bruyloftskoets verkeerde in legertente:
Gelijck een' guure buy, in't lachenste der lente,
Der bloemen spickeling dick' treft, en droef beswalckt.
Voor ditmael heeftme Mars, seyd Cypria, verschalckt,
En de gewenschte vrucht belet na lust te pluycken;
Doch 'k sal sijn' treken tot mijn voordeel bet gebruycken:
'T bestand dat hyme brout, om elders krijgh te voen,
Is slechts te rugge treen, om grootren sprong te doen.
Soo sprackse, en ging terstond, in 's bruydegoms afwesen,

45—60 Aenvang genomen van't huwelijc tusschen Frederick en Amelia. — *Kantt. der oude uitgave.*

45 *D'alstovende Godes:* Venus. Zie vs. 60.

46 *Saturnus:* hier gepaaldelijk „de Tijd."

61—72 Prins Frederick ghetrout treet te velde. — *Kantt. der oude uitgave.*

67 *Der bloemen spickeling:* het gespikkelde, het bontgeschakeerde bloembed. *Beswalckt:* ontluistert.

71 *'T bestand dat hyme brout:* de Prins liet namelijk den „minnekrijg" voor een poos rusten, voor den wapenkrijg, en had dus, om zoo te spreken, met zijn vrouw, tot spijt van de Mingodinne, een bestand gesloten.

73—79 En Venus (trekt) na Idalien. — *Kantt. der oude uitgave.*

Meer brands verwecken, en haer' krachten t'samenlesen
Op't hooge Idalien: en samelde te gaer
De Charites, daer toe een' vlugge schutterschaer;
En wijdese van nieus, om, als geswore pagien,
Te maecken haeren stoet by groote personagien:
En toegerust met al 't geen minneplicht vereyscht,
Sy met haer' eersleep is naer Hollands hof verreyst:
Daer Henrix bedgenoot eerbiedigh komt begroeten
De moeder van de min; en neygende aen haer' voeten,
Onthaeltse met soo veel aenbiddings alsse kon:
Gelijck als d' oosterling d' eerwaerde morgenson;
En staet verslegen, als dat goddelijck vermogen
Van Venus aengesicht bestraelt haer' sterflijcke oogen,
En werpt sijn schijnsel op dat voorhoofd sonder kreuck;
Terwijle d'heylge pruyck een' liefelijcken reuck
Door 'thoflijck welfsel spreyd; en wanden en pilaeren
Van veel verwonderings geslagen nau bedaeren.
Na datse nu allencx wat harts bekomen heeft,
Feesteertse de godin aenminnigh en beleeft
Met dese woorden: ô ghy oorsprong aller weelden,
En 't schoonste dat oyt goôn of menschen sich verbeelden;
Weest driemael wellekom; wel komtge my te pas,
Die aen het mymeren al heel geslagen was,
Door 't derven van mijn lief, die legers gaet bespringen,
En my besprongen liet van veel' bekommeringen.
De schepgodin hier op: ô eer van uw gheslacht!
Op wie de saelge rey der hemelgoden lacht,
Schep moed, en duld dat Mars uw' Bruygom spelen voere,
En met hem onder 't heyr der vyanden rumoere;
Jupijn belooft u hem te leveren in 't end
Na weynigh' weken uyt sijn' rusting ongheschent:

74 *Meer brands verwecken:* t. w. in 't hart van de Prinses.
75 *Idalien:* een stad op Cyprus, met een tempel aan Aphrodite (Venus) gewijd, door de dichters voorgesteld als het bekoorlijkste oord der wereld.
76 *De Charites:* de Bevalligheden of Gratiën, Aglaïa, Thalia en Euphrosyne. *Daer toe:* bovendien, daarnevens.
80—98 Sy (Venus) keert weder naer den Haegh, vergeselschapt met de Charites en een' schaere van Cupidons. — De Princes onthaelt Venus, en ontdect haere bekommernis. — *Kantt. der oude uitgave.*
80 *Verreyst:* gereisd, vertrokken.
99—107 De godin vertroostse. — *Kantt. der oude uitgave.*

Dan sal hy, krijgens sat, in d'oude liefde blaecken.
Wil ondertusschen met dees' kindren u vermaecken:
Mèt wees sy haeren stoet. Æmilia die loegh
Om 't lodderlijcke volck; terwijlse gade sloegh
Het teere breyn, met blonde en kruyfde pruyck beslagen;
De bruyne gitten, die door schalcke wincbraeu sagen;
De leden schoon van leest, van roering rap en gaeu;
Het spierwit vel, 'twelck scheen door 't suyver hemelsblaeu
Der kleedinge, waer op oranje sluyers hingen;
De parledruyping van des oorlels goude ringen;
De wiecken bont van pluym, van jufferoogen bly;
Pijlkokers op den rug, kruytflessen op hunn' sy;
Flitsbogen streng van pees, en silvere pistolen:
En worrepschichten, die na'et micken nimmer dolen.
Vrijpostigh treedse toe, en uyt genade jond
Dat 't een na'et ander vast, met eenen heuschen mond,
't Sneeu haerer handen kust; en word noch in het naderen
Der lippen niet gewaer de brand, die sich in d'aderen
Door adems gift verspreed, en voed een' soete pijn;
Die haeren oorsprong neemt van't kinderlijck venijn:
Dies Cytherea groeyt, wanneerse 't saed siet saeyen,
Waer vanse wenschelijck de vruchten hoopt te maeyen.
De daeghlijcxe ommegang maeckt Cypris bende stout,
Na datse op sachten schoot nu dien, nu desen houd;
Of aen de roosen druckt, ontluyckende op haer' wangen;
Of laetse om haeren neck gelijck gestrengelt hangen;
Of staert op 't lodderoogh, dat haer gesicht belonckt,
En queeckt het vier, 't welck door het kussen is ontvonckt;
Of laet een kraeltjen bloeds uyt blancke borsten pricken

108—121 Beschrijvinge vande Cupidons. — *Kantt. der oude uitgave.*

109 *Kruyfde pruyck: kruyfde* staat hier met een gewone weglating van 't voorvoegsel, voor *gekruifde,* d. i. gekrulde, gekroesde.

115 *Van jufferoogen bly:* vroolijk, bevallig er uitziende omdat zij bezaaid zijn met Juffrenoogjes. De witte wieken der Cupidootjes worden hier namelijk voorgesteld als versierd met oogjes, gelijk een pauwestaart.

121—143 Die (t. w. de Cupidootjes) de Princes noch vieriger doen blaecken. — *Kantt. der oude uitgave.*

128 *Na datse: Se* is hier wederom de Prinses.

129 De eerste uitgave heeft: *opluyckende.*

131 *'t Lodderoogh:* dartel oog.

133 *Een kraeltjen bloeds:* een bloeddroppel.

Door 't minneschichtje; dies sy bleeck word van ver-
[schricken:
Sy doodverwt doodser 't rood dat op haer' kaecken bloost,
Wen 't wicht een' kleene bus op naeckten boesem loost,
En met minqueeckend', maer geen' lichaem schaende vlamme,
Al heymelijck versengt melckwitte tweelingmamme.
Ach, steentse, ick flaeu. Aglay Sabeesche reucken brengt,
Terwijl haer Euphrosin met roosewater sprengt
In't aenschijn, 't welck uyt vrees sijn purper heeft verschoten:
Thalie ontrijgtse, als waer 't om 't hart te nau gesloten,
En weckt een' koelte, en aemt haer aensicht leven in.
Dit jocken my mishaeght, graeut Paphos koningin;
Dits quetselijcke vreugd: versiert ons andre spelen.
Bellone scheure uw heyr in twee gelijcke deelen:
't Een grijp het ander aen; doch niet als boertenswijs;
't Een heb de nederlaegh, en 't ander strijck den prijs:
Mèt hingse in't midden op een' koker swaer van goude
En pijlen: yeder wenscht dat hy het veld behoude:
Elck vlamter op. Welaen, mijn' kinders, set u schrap;
Doet, seydse, oprechte proef van waere ridderschap.
Haer' sonen sijn terstond gehoorsaem haeren woorde.
Men recht standaerden op: men set sich in slaghoorde:
Men treckter af en aen: 't gedrommel vult de lucht.
De treurige Princes loost treurigh sucht op sucht,
Aenschouwende dit spel. Ach, spreecktse, kuyssche minne,
Indientme paste als eer een' Amazoonsche heldinne,
Ick sou met forssen moede, op een schuymbeckend ros,
Navolgen mijnen man door vlack, door veld, door bosch:
Ick sou met desen arm handhaven sijn' banieren;
En geven Holland stof tot vreughd en vreughdevieren.
Soo klaeghtse, en onder des soo valt de schemerschim;

136 *Een' kleene bus:* een klein pistool. Vondel stelt hier de Minnegoodjes voor, nu en dan vuurtuig in stede van pijltjes bezigende.

139, 140, 141 Zie het aangeteekende op vs. 76.

144—173 Onder decxsel van verschooningh speelt Cypris hare personagie. — *Kantt. der oude uitgave.*

144 *Paphos koningin:* Venus. Volgens de Grieksche overlevering was Venus dicht bij Paphos uit het zeeschuim voortgekomen.

145 *Versiert ons andre spelen:* bedenkt, vindt andere spelen uit.

146 *Bellone:* de Romeinsche krijgsgodin.

163 *Schemerschim:* schemering.

En Phœbus drenckt sijn vier beneden onse kim:
't Gedoofde starrelicht begint al meer te flonckeren.
De peynsende vorstin, door naerheyd van het donckeren
Is naer, en toght na rust. Het drytal haer geleyd.
D'een' treckt de keurssen uyt, en d'andre 't bed bespreyd
Met bloemen mild van geur: een' darde vlijd het kussen:
Maer 't vleyen van de pluym en kan geen' sorge sussen:
Geen' sachtigheyd den rou der minnaeres versacht;
Sy luyckt geen oogh ten slaep, al swijght de middernacht;
Al is de maen geraeckt ten halven haerer ronde.
Een wichtje, seydse, geef sich herwaert op dees' sponde:
Of 't ons' gedachten moght verleyen door sijn' praet:
Ick keer my om end' om; ick hoor de dageraed.
  Een jongsken, wiens vernuft d'opvoeding had vergouden,
't Welck brongodinnen verr' voor Hylas stelen souden;
(Soo rijck en soet van tael, dat op sijn' tong een' by
Van Hyble of van Hymet, den honighdau, die zy
Wt thym gesogen heeft, en rieckende violen,
Te storten wenscht; en daer een God om sou gaen dolen,
Indien het waer vermist) sich vlijt op 't spondegoud,
En met sijn' kout en praet de waeckende onderhoud;
Kout die meer brands verweckt, en geenssins dient tot [lessen:
Hoe Fredrick t'elckemael van stroom en zeegodessen

164 Versta: en Phœbus drenkt zijn vier, zijn vierspan achter den gezichteinder. – De zon gaat onder in de Noordzee.

166 *Het donckeren:* het duister worden.

167 *Toght na rust:* verlangt naar rust. – *Het drytal:* de drie Charites of Bevalligheden.

174–176 Amelia wakende wil dat een Cupido haer in slaep koute. – *Kantt. der oude uitgave.*

175 *Verleyen:* afleiden, verzetten.

177–185 Beschrijving van deses kouters bevalligheyd. – *Kantt. der oude uitgave.*

177 *Vergouden:* vergolden.

178 *Ver voor Hylas:* veel liever dan, ver boven Hylas, Hercules' lieveling, die, toen de Argonauten Mysien hadden aangedaan, was uitgezonden om bronwater te halen, doch door de Bronnimfen, die op hem verliefd waren geraakt, naar beneden getrokken werd.

180 *Hyble, Hymet:* bergen in Attica, waar de beste honig verzameld werd. *Honighdau* is een ziekte der planten en wordt niet door bijen gezogen; doch Vondel bedoelt er mee den „edelsten honig."

186–210 Sijne vertelling van Prins Henricx verscheyde toghten, ten dienst van't vaderland. – *Kantt. der oude uitgave.*

Belaeght werd en belonckt, wen sijn' vermaelde kiel
Door 't schuymend meyrgroen bruysde: het zy sijn' dappre
Op vyands bodem dorst ons' ruyterbenden mennen [siel
In veldslagh; 'tsy hy stad of vesting ging berennen:
Of aen den Teems vernieut 't verbond hem toebetrout,
By dien, die vierwerf 't hoofd omdruckt met kroonen-
[goud;
Daer hy sich gaet in drang soo veeler sielen mengelen,
En uytsteeckt als een god, geviert van juychende engelen:
Hoe 't aemloos Bruynswijck door sijn' vroomheyd werd
ontset:
Hoe hy met moeden hengst ging in de Mayn te wedt:
Of sijn' trompetten deed voor Brussels poorten spelen;
En d' oorlooghsfackel stack in 's hartogen prieelen,
In spijt van Spinola; die sagh als in een' droom
Den held, die'm namaels holp opbreken van den Zoom:
Zoom, die gekarmosijnt in't laeuwe bloed van d'Iber,
Door Bergens vesten bruyst, soo trots als oyt de Tiber;
Doen Roome sincken sagh den hooghmoed van Tarquijn;

187 *Sijn vermaelde kiel:* men herinnere zich hier de rijk vergulde, gebeeldhouwde en beschilderde spiegels der oude schepen.

192 *Die vierwerf 't hoofd omdruckt met kroonengoud:* Jacobus I, koning van Engeland, Schotland en Ierland, — en ook, wat den titel althans en 't bezit van een paar steden betrof, — van Frankrijk. Frederik Hendrik was hem uit naam der Staten in 1603 met zijn troonsbeklimming gaan geluk wenschen aan 't hoofd van een luisterrijk gezantschap.

195 Tusschen de stad Brunswijk en haar Hertog was reeds in den jare 1606 een hevig geschil gerezen, waarbij de Staten, die met de Hanze-steden in verbond stonden, aan eerstgemelde hulp hadden gezonden. Deze twist was in 1615 met nieuwe kracht uitgebroken en opnieuw werd de bijstand der Staten ingeroepen, die nu Frederik Hendrik afvaardigden met een leger. Den 2 November van 't genoemde jaar trok hij uit den Haag derwaarts heen, en de bloote tijding van zijn nadering was reeds genoegzaam om den Hertog, die de stad ingesloten had en haar reeds met gloeiende kogels beschoot, het beleg te doen opbreken.

196 Dit ziet op een krijgstocht, door Frederik Hendrik in 1620 gedaan, toen hij aan 't hoofd der Staatschen zich bij het Duitsche leger vervoegde, dat, onder den Markgraaf van Anspach, de Nederpalts verdedigde tegen een inval van Spinola.

197 Zie Vondels *Begroet. van Frederick Hendrick*, vs. 155.

200—202 In 1622. Het was eigenlijk Prins Maurits, wiens nadering Spinola noopte, het beleg op te breken, doch verklaarbaar is het, dat Vondel daarvan liever de eer aan 's Prinsen broeder gaf.

Zoom, die van Nassaus roem sal eeuwigh tuyge sijn.
Maer doen de kouter elcx op 't breedste sou verklaeren,
Haere oogen allebey' van vaeck beschoten waeren:
Dus morde hy sachtelijck tot datse vaster sliep:
En met quam Morpheus daer; dien Cypris derwaert riep,
Om haer' gerustigheyd, met fluysteren in d'ooren,
Met minnebeelden, en met droomen noch te stooren.
  Doen nu verdreven was 't saffraenlicht van Auroor;
En dat de vyver van den hove, met den gloor
Der son was overspreyd, die op het water beefde
Met straelend spiegelgoud, 't welck in't quicksilver leefde:
Doen schoot de bedgenoot van den Hollandschen held
Beroert uyt haeren droom, omgrijpende als onsteld;
Gelijck ofse yemand wou met min en jonst omarmen:
En trock een' sucht (waer van sich Venus most erbarmen)
Wt 't binnenste haerer ziel: hier over met der haest
Cupidoos moeder haer quam vinden al verbaest:
Mijn' dochter, vraeghdese, wat is u overkomen?
Och antwoord de vorstin, 't sijn suyckersoete droomen
Van mijnen bruydegom. De vaeck nam d' overhand
Na'et waecken, alsme docht dat uyt mijn' ledekant
Een boom wies hemelhoogh, gelaên met goude oranjen.
Onweder reesser op van Oostenrijck en Spanjen,
Met donder, hagel, wind, en blixemvier vermengt:
Noch bleven schors en vrucht en bladen onversengt.
De telgen saten vol van allerhande vogelen;
Die cierden 't spruytelgroen met geschaeckeerde vlogelen,
En sloegen englegalm met soet geswolle keel;
Als d' aengelockte deên op Orpheus heylge veêl:
't Gehoornde melleckbeest ging onbeschroomt te weyde;
En Holland in sijn' schaedwe een weeldigh leven leyde;
Gelijck het gulde volck in gulde weerelds eeu:

205 *De kouter:* de snapper, het *jongsken,* waarvan vs. 177 gesproken is. — *Elcx:* alles, elke zaak, elk feit.

220—223 De Princes droomt tweederleye droomen. — *Kantt. der oude uitgave.*

216 *Beroert:* ontroerd.

223—246 1. (namel. 1e droom) Dat een Oranjeboom uyt haere ledekant wies. — *Kantt. der oude uitgave.*

232 De zin is: als de vogels deden, die door het snarenspel van Orpheus waren aangelokt.

De Prins werd vriendlijck aengequispelt van den leeu;
De Vloecken weken hem, en bleecke Raserijen:
Men sagh de lucht geveegt van kromgeklaeude Harpyen:
Geen raedselbreyend Sphynx leyde op verslinden toe:
Chimeren waren voorts het vonckespouwen moe:
Geen' Gorgons piepten meer: geene Hydraes nijdigh bliesen:
Geen' Scylla baste meer; de Pythons staeckten 'tbiesen:
Elck ingeseten liefde en vrede had tot sijn wit:
De kruydeleser vond geen doodlijck aconith:
De boter geur en kleur kreegh als oranjevruchten:
Maer dit was aengenaem, geen' oorsaeck van versuchten.
Ick sluymerde daer na; weer dochtme dat ick was
In onsen lusthof, daer ick keurigh bloemen las,
En frissche kranssen vlocht, en soete roosenhoeden:
Mèt quam mijn heer op slagh, doen wy het minst vermoeden:
Ick grijpende om end' om, dat ick hem kranssen moght,
Vond dat ick niets omhelsde als dunne en ydel' locht;
Dies schrickte ick en verschoot, als waer 't van doodse [spoocken;
En daer mede is mijn slaep en sluymerval gebroken.
Doen rechtese sich op, en schoot de kleedren aen;
Haer hebben Charites, na plicht, gerack gedaen;
D' een' rijgt en d' andre snoert; eene andre vlijd de ployen;
Dees' streelt de pruyck; en die den spiegel houd in't [toyen,
Of 't silveren lampet, 't welck swaer in't houden word,
En 't suyver water op haer' suyvere handen stort;

236 *Van den leeu:* t. w. van den Hollandschen leeuw.

238 *Harpyen:* vliegende gedrochten met vrouwenaangezichten, die de spijzen der gasten kwamen verslinden.

239 *Raedselbreyend:* vernuftig samengesteld woord, het ingewikkelde van het raadsel aardig aanduidende.

240 *Chimeren:* de Chimera was een monster, door Bellerophon gedood.

241 *Gorgons:* de Gorgonen waren vrouwen, met slangen in plaats van haren. — *Hydraes:* waterslangen.

242 *Scylla:* befaamd zeemonster, in de zeestraat tusschen Sicilië en Italië. Haar onderlijf bestond uit bassende honden. — *Pythons:* de Python was een reuzeslang door Apollo gedood. — *Biesen:* sissen, eigenaardige naam voor 't geluid, dat de slangen maken.

247—261 2. (namel. 2e droom). Dat de Prins haer in den lusthof verscheen. — *Kantt. der oude uitgave.*

256 *Gerack gedaen:* handreiking, hulp betoond, verzorgd.

Een' andre reyckt de dwael. Gekleed soo brengtse weder
Den dagh ten ende als voor, met peynsen op en neder.
Nu mijmertse in den tuyn; daer schildpad, Cherubijn,
Dolfijn, en kopre slang braeckt levend kristalijn;
Nu, om op 't heetste van den dagh de son te mijen,
Wordse overschaeut in linde en ypegaelderijen;
Of ondertusschen, als 't lang draelen d'uuren reckt,
Sy in het kabinet 't begonnen werck voltreckt,
En aen't borduuren valt; om tegens 's liefsten keeren,
Hem met haere eyge kunst, en handwerck te vereeren;
En bootst, terwijlse draên op sijde draden hecht,
Met sang de klaghten na der slotswaen van de Vecht.
Door 't schildren met de naelde is niemand Pallas nader
In aerdigheyd als dees'. D' oudgrootvaer en de vader
Haers Bruygoms krijgen hier onsterffelijcken lof.
Geboomte naer van schadwe omcingelt 't Nassausche Hof:
Het welck ontsigh aenbrengt in der aenschouwren oogen.
Geslepe jaspiszuijl stut marmorsteene bogen.
Op vloer van Porphyr treên handvlechtende in verbond
Twee maghtige, door eên geheylight met den mond:
D'een, die een' weereld voert, is keyser in Germanjen,
En d' ander Eduard, stafdrager van Britanjen.
Een goudelaeckense rijcxmantel hoogh van roem

261 *De dwael:* de handdoek.

261—266 Hoese den tijd doorbrengt met gepeynsen en wandeling. — *Kantt. der oude uitgave.*

263 *In den tuyn:* waarschijnlijk in den zoogenaamden Prinsessetuin, achter het tegenwoordige Paleis in 't Noordeinde, vroeger de „Huizinge van Brandwijk," en daarna 't „Oude Hof" geheeten, waar Frederik Hendrik zijn intrek had, voordat hij Stadhouder werd. Immers bij 't Binnenhof was toen geen, of althans maar een zeer kleine tuin meer, die geen gelegenheid aanbood ter plaatsing van de hier bedoelde waterwerken.

267—275 En hoese den tijd doorbrengt met borduuren. -- Namelijc van twee saecken. — *Kantt. der oude uitgave.*

272 *De slotswaen van de Vecht:* Pieter Cornelisz. Hooft, die als minnedichter beroemd was.

274 *D'oudgrootvaer:* Keizer Adolf. Zie vs. 281, 286.

276 *Naer van schadwe:* dicht, somber van schaduw.

276—285 1. (Eerste borduurwerk) Het verbond eertijds opgerecht tusschen keyser Adolf en Eduard, koning van Engeland. — *Kantt. der oude uitgave.*

277 *Ontsigh:* ontzag.

280 *Twee maghtige:* Keizer Adolf van Nassau en Koning Eduard I van Engeland, die in 1296 een verbond tegen Frankrijk sloten. — *Eên:* eeden.

Ciert elck gelijckelijck, doch ongelijck van bloem;
Eer, die de nasaet sal doen reknen overouderen.
't Omhangsel, dat soo rijck afhangt van Adolfs schouderen,
Belaên is met Jupijn; die goddelijck beschrijd
Den Roomschen adelaer: van waer hy worpt en smijt
Drijpunten blixemstrael, gevat met gramme vingeren,
Op wederspannigh volck en spits, welck' beeft door 't
Van 't swavelige vier, beneden in den boord; [slingeren
Daer landschap, in't verschiet, verschrickt den donder
[hoort;
En blaeut en flaeut voor 't oogh, soo meesterlijck verdreven
Met naelde, als oyt pinceel eens maelers wrocht na'et leven.
D'archengel Michaël gaet met gevelde speer,
In 's konings mantel fel den fellen draeck te keer:
Die met gekeerden neck vergif braeckt voor sijn' voeten;
Gewieckt, gekamt, geschubt, en kaeckelbont van sproeten,
Som blaeu, som groen, som geel, langs glibberigen huyd.
De voncken vliegen 't dier ten brandende oogen wt;
En 's hemels veldheer, die vol moeds dar rusting wraecken,
Bralt met een' wapenrock van gloeyende schaerlaecken.
Gevlerckte cherubin op 's ridders boesem lacht.
Infijn en hagelwit veldteecken ciert dees' draeght,
't Schijnt dartle windekens in't paradijsweb dwarlen,
Van Engelen gesoomt met suyverlijcke parlen,
Besprengt met sprencklen bloeds, geparst met doornekroon
Wt 's heylands hoofdslaep. Gods kampvechter dus ten toon,
Aen sijn' ten ruggebeen frisch wtgewosse pennen,
Met heylgen dau besproeyt, is lichtelijck te kennen.

285 *Eer, die de nasaet sal doen reknen overouderen:* een eer, die den nakomeling zulke voorouders op prijs zal doen stellen.

286—294 Wat in 's keysers mantel geborduurt is. — *Kantt. der oude uitgave.*

293 *Verdreven:* gestikt, afgebeeld.

295 *D'archengel Michaël.* Hier heeft Vondel zich verzien: het is niet St.-Michiel, maar St.-Joris, die in het Engelsche wapenschild den draak bestrijdt, en vandaar nog de oude wapenkreet: *St. George for merry England!*

295—310 Wat in koning Eduards (geborduurd is). — *Kantt. der oude uitgave.*

299 *Som:* sommige.

301 *'s Hemels veldheer:* de aartsengel, waarvan vs. 295 gesproken is. — *Die vol moeds dar rusting wraecken:* die moedig genoeg is, om een rusting, een harnas te kunnen ontberen.

309 *Pennen:* vleugels

Maer in het naeste perck verneemtmen het geraes
Eens legers, besich om te trecken over Maes,
By uchtendschemering. Men sieter ruyters hebben
Den voortoght: andre weer beletten 't weldigh ebben
Des strooms; terwijle vast het voetvolck d'andre sy
Voorttreckende gewint. Men siet Prins Willem bly
Sijne hoplien groeten, die den waterkant opstygen;
Vol hoops om Alba nu in't vlacke veld te krijgen.
Nu prangde Æmilia de broosen van den Vorst
Met spooren fijn van goud; en uyt benaude borst
Sy reys aen reys versuchte, en kende by de maenschijn
Den soon, door ommetreck verbeeld van 's vaders aen-
[schijn;
En kuste haer naeldwerck dick' (de liefde is doch niet vrij
Van sulcke teederheyd en soete afgoderij)
En sporegespster noopte haer' vlugge min met sporen:
Gelijck Pygmalion, eer noch sijn' witte yvoore
Gelijckenis oyt geest gevoelde of aderslagh;
Eer hy in't doode beeld yet levens blicken sagh,
Of voorhoofdkreucken, mondvertrecken, ooghverdraeyen:
Soo pooght ons' minnaeres haer kranck gemoed te paeyen,
En vast een' soete wonde in quynende adren voed;
Vermids 't pijldragend volck stoockt stadigh gloed op
[gloed,
Tot dat haers heeren komst ten lesten werd geboren,
In't rijpste van den oegst, tot Venus oegst beschoren.

311—334 2. (Tweede borduurwerk) Prins Willems toght over de Maes, om den Hartogh van Alba slagh te leveren. — *Kantt. der oude uitgave.*

311—318 Bij den merkwaardigen tocht in 1568 door Prins Willem I ondernomen, gaf hij, door zijn ruiterij in de Maas te plaatsen en de kracht des strooms aldus te breken, aan zijn voetvolk gelegenheid, de rivier door te trekken.

314 *Weldigh:* geweldig.

319 *De broosen:* de laarzen.

321 *By de maenschijn:* de Prinses schijnt dus nog in den nacht het bed verlaten te hebben.

321, 322 De zin is: en herkende bij het licht der maan den zoon door zijn gelijkenis met het gelaat zijns vromen (dapperen) vaders.

326, 327 *Sijn' witte yvoore gelijckenis:* het wit ivoren beeld, door hem gevormd, en waarop hij verliefde.

333 *Werd geboren:* voorviel, plaats had.

334 *In't rijpste van den oegst:* t. w. in Augustus.

Dat nu een' meeremin of sanggodinne dar
Vermelden, met wat vreughd dees' Solmsche morgenstar,
Die eenen tijd lang van haer' son en siel afdwaelde,
Hem wellekom ontfing, en vierighlijck onthaelde,
En schepte glans en gloor en leven uyt sijn licht.
Van blijschap seeghse, doense 't vrolijck aengesicht
Bekende in open helm, en dat paer gluurende oogen.
Cupidons schoten toe, of quamen aengevlogen;
Dees hem ontgord 't van oostersteentjens blinckend swaerd;
Die 't hellemet aflicht al ziddrende; en vervaert
Voor 't bleeck Medusaes hoofd, aengrijnende uyt 't vergulsel;
Voor 't morssigh slangenhayr, wel eer blondverwigh hulsel;
Voor 't stael met vederbos beswaeyt, geblutst van lood.
Een ander die ontgespt het harnasch; daer de dood
Tot meermael proef af nam, met koegelen en klingen:
't Welck veele, al swoegende, aen den wand te pronck
[ophingen;
Verwondert om de kunst gedreven in metael:
Daer Mulciber in wrocht sijn' deughd en oorloogsprael.
Hier vind hy sich betrapt van d' Arragonsche laegen.
Wat raed, o jonge Prins! ick schrick, noch dart ghij 't
[waegen;
Noch word ghy handgemeen, verselt met Briauté,

335 *Dar* voor *durve.*

335—341 De Prins komt wt het leger, en word vande Princes gewelkomt. — *Kantt. der oude uitgave.*

340 *Seeghse:* zeeg zij neder, bezwijmde zij.

342—351 Cupidons ontwapenen hem (den Prins). — *Kantt. der oude uitgave.*

346 *'t Morssigh slangenhayr, wel eer blondverwigh hulsel:* Medusa had vroeger fraaie blonde vlechten gehad, waardoor zij Neptunus tot min verwekte, die haar in den tempel van Minerva onteerde. Deze Godin, hierover vertoornd, veranderde haar *gouden hulsel* in „slangen."

351 Frederix wapendaden in sijne wapenen gewrocht. — *Kantt. der oude uitgave.*

352 *Mulciber:* Vulcanus.

353 *Hier vind hy sich betrapt.* Deze en de volgende regels zinspelen op 's Prinsen eerste gevecht bij 't dorp Herwerden, in 't jaar 1599; waar heen hij, met Briauté en andere Fransche Heeren en soldaten getrokken zijnde, in een hinderlaag geraakte en zich niet dan met levensgevaar door den vijand heensloeg.

353—360 Gevecht op 't veld voor Harwerden. — *Kantt. der oude uitgave.*

355 *Briauté:* Karel van Briauté, een Normandisch Edelman in dienst van de Staten, beroemd wegens zijn zonderlingen kamp tegen Leckerbeetjen op de Vluchtsche heide.

En franschen adeldom, en past op steeck nocht sne;
Daer 't yser barst en knarst, en schampt van helm en [ringkraegh,
Na 'et braecken der pistool: en houd in die bespringvlaegh
Der vyanden het roer: en loefwaert wel te ty,
Dringt dapper in op hen, die leggen in de ly.
Hier sagense hem, bestuwt van welgebore graeven,
Op sijnen moor De Groot doorwaden Nieupoorts haeven:
Ascanius gelijck, doen heet op roof en moord,
Hy met Trojaenschen stoet opsteegh den Tiberboord.
Het ebbend schuym beroert, nau 't spieglen wil gedoogen
Van rusting; daer de son in schittert uyt den hoogen.
Het moedigh dier met mond en oogen vreeslijck driescht,
En 't knabbelt sijn gebit, en 't schijnt hun dat het briescht.
Gins draeght de klepper moed op sijn' gedragen meester,
Daer stof en roock en smoock de lucht beweeft. Het vreester
En zidderter, wat hier omheynd is of ontrent.
d'Oranje pluym en kam die maecken hem bekend.
Sijn vyands heyr begint het harte te beswijcken.
Wie sagh een lichaem oyt getart van soo veel' pijcken?
Wie sagh oyt jongeling die min voor grijse suft?
Maer in de lucht om hoogh, daer schilderde 't vernuft
De glori, groots en prat; welcke in haere hand ten toone
Voor beyde legers voert een' overwinners kroone,
Aenprickelster ten strijd; en maeckt de ridders stout
Wt haeren wagen, die stal in de wolcken houd
Met seven aernen; welcke in parrele gareelen
Verstrecken tot gespan, wanneerse vaert uyt spelen.

361—368 Prins Henrick rijd door de haven van Nieupoort den vyand tegen. — *Kantt. der oude uitgave.*

362 *Op sijnen moor De Groot:* uit dezen regel leeren wij, dat Frederik Hendrik in den slag bij Nieuwpoort een Arabisch paard bereed, *de Groot* genaamd.

363 *Ascanius,* de zoon van Eneas, die met hem in Italië landde, en toen ook nog, als Frederik Hendrik tijdens den slag bij Nieuwpoort, in den eersten bloei der jongelingsjaren was.

367 *Driescht:* dreigt.

369 *Op sijn' gedragen meester:* op den meester dien het draagt.

369—375 Slagh van Vlaenderen. — *Kantt. der oude uitgave.*

375 *Die min voor grijse suft:* die minder vervaard is voor meer bejaarde, meer ervaren krijgslieden.

376—386 De glori heerlijck uytgebeeld. — *Kantt. der oude uitgave.*

381 *Aernen:* arenden.

De faem recht voor haer sweeft, en blaest nu fijn, nu grof,
Door silvere basuyn, wiens klanck is enckel lof.
Leef lang, ô Nassausch bloed! ick sie den slagh gewonnen,
Den Admirant gevaên, en Albrecht scharp ontronnen.
Gins druckt een hopman op de lenden van den vorst
Sijn' swangre karrabijn; de prins op 's hopmans borst;
Die by 't veldteecken reede Oranjen houd gegrepen.
Bacx vind sich tot ontset van om end' om benepen.
De god des Roervliets doods geeft op een' naeren schreeu,
Eer hy ontworstelen siet Hollands fieren leeu;
Die ginder, soo sijn volck Bourgoensche vaenen sloopen,
Is nyver besigh met Trivultius te stroopen.
Hier was, ô Milanees! uw' kracht een' ydle wijck.
Uw graefschap, rood beschreyt, wacht uw gebalssemt lijck.
Gins, eer noch Titons bruyd aenbreeckt met purpre [wangen,
Werd Henrick Berghsche graef prins Hendericx gevangen;
Doen Erckelens te spa de deughd en kracht vernam
Van Fredericx petard. Men sieter roock en vlam
Ten daecken uytslaen, al 't Limborghsche land sich reppen:
Men hoordter dorp en stad alarm en brandklock kleppen.

387—396 Strijd by de Roer daer vorst Frederick handgemeen was met den vyand, en Graef Trivultius verslagen werd. — *Kantt. der oude uitgave.* — In dien strijd, door Prins Maurits in den jare 1605 tegen Spinola geleverd bij de Roer, verkeerde Frederik Hendrik in lijfsgevaar. Het Staatsche leger vond zich te dier gelegenheid wel genoodzaakt voor de overmacht terug te trekken; doch aan 's vijands zijde leed men ook niet weinig verlies, en sneuvelde onder anderen de Graaf Trivulzio, een Milanees, die een commando had bij de Spanjaards.

390 *Bacx:* de beroemde krijgsheld Marcelis Bax, die te dezer gelegenheid Frederik Hendrik ontzette.

397 *Eer noch Titons bruyd aenbreeckt:* eer nog de Dageraad aanbreekt.

397—403 Prins Henrick plondert en verbrand Erckelens, en vangt Graef Henrick van den Bergh. — *Kantt. der oude uitgave.* — In 1606 maakte Frederik Hendrik zich bij verrassing meester van Erkelens, waarvan hij de poort door een petard had doen springen. Hij kreeg hier zijn vollen neef, Graaf Hendrik van den Bergh (wiens vader, Graaf Willem, de zwager was van Willem I), die kort te voren de stad binnengekomen was, gevangen.

400 *Petard:* Fransche benaming aan een soort van houwitser gegeven, en bij ons lang in zwang gebleven; althans Wagenaar, die anders zeer kiesch is op zijn taal, bezigt haar nog bij de beschrijving der verrassing van Erkelens.

Soo onsacht weckt de wraeck de boosheyd, alsse slaept.
  Terwijle sich de jeughd aen stuck voor stuck vergaept
Nieusgierigh, 't lieve paer versadighde 't verlangen.
Sy blijft om sijnen hals, hy aen den haeren hangen,
Tot dat hen d' avondstond ter tafel nood en set;
Daer onderlinge kout was 't leckerste bancket.
Van weersijds wecktense door 't liefelijck beloncken
Een' goddelijcke walmte, en kuysche minnevoncken.
Dischtoortsen blaecktender geciert met myrteblaên.
Dus hief de minnerey op pijp en snaeren aen:
  O ghy die sorge draeght voor keyserlijcke rancken!
Wie met eerbiedigheyd Nassausche telgen dancken;
Alstovende godin, van wesen overschoon,
Die 't bruyloftsbedde spreyt van menschen en van goôn;
Wie hemel, aerde en zee ontsichelijck staegh vieren,
En wind en weder dient; wie allerhande dieren
Toejuychen met geschrey, en tuygen datgher sijt;
Wen lentische landou uw' godheyd bloemen wijd;
Wanneer 't bedaude kruyd komt plotslijck uytgedrongen,
En bronaêr openbarst met levendige sprongen.
Begeerlijck alle siel, 't sy waerwaert datghe gaet,
Uw spoor volght, en bekoort uw' gangen gade slaet.
Beest, vogel, visch, versien met borstels, veeren, vinnen,
Op bergh, op blad, in beeck, al woedende leeren minnen;
Getroffen in de borst van uwen prickelstrael:
Wiens krachten elck vermelt, en groot maeckt op sijn' tael.
Soo temtghe wallevisch, en groothartige leeuwen,
En rijgt onendelijck der dingen beurtige eeuwen,
En schaeckelt d'eeuwigheên, vermids ghy, saet en sout
Der weereld, alles teelt, en alles onderhoud.
Niets magh'er sonder u het sterflijck oogh behagen.
Geslaghten vallen neer met zidderen en tsaegen,
Met schoot vol offers, en met harten vol demoeds,

404 *De jeughd:* de jeugdige volgelingen der Charites.
404—412 Onderling onthael der beyde Princen. — *Kantt. der oude uitgave.*
410 *Walmte:* gloed.
412 *De minnerey:* de rei van Liefdegoodjes, rei (van de godin) der minne.
413—440 Lofsang van de Cupidons tot Venus. — *Kantt. der oude uitgave.*
423, 424 Versta: al het bezielde volgt begeerlijk het spoor, dat gij kiest, en hangt, bekoord, aan uwe schreden.

Voor 't hoogh autaer van u, ô oorsaeck alles goeds!
Die Mavors, onder 's heyrs aenhitsende trompetten,
Salpeterblixemen en donders, neer kunt setten;
Set nu een weynigh neer het woeden van den krijgh,
En geef dat desen nacht kartou en trommel swijgh.
Ghy hebt den wapengod, met overgroot verlangen,
Gegoten in uw' schoot, aenminnigh dick' ontfangen;
Wanneer, omvloeyt van u, hem d'oude vlam beving,
En hy al staerende, in uw aenschijn weyen ging,
En gierigh sijn gesicht versaden in uwe oogen;
Daer tweelingschutterkens uyt quetsten met hunn' boogen:
Of stuuren sijn gedacht in het verborgen deel.
Uw' wangen bloosden dan als roosen op haer' steel:
De lely bloeyde hier witst: de schoonheyd schoot haer' [straelen
Op 't krachtighste; en hy sagh'er perlen en koraelen,
En tintelend gestarnt, en glans die schoonder brand
In vrouwenoogen als in fionckerdiamant.
De tonge d'ooren vleyde. Hy voelde 't slaen der aderen,
Die blaeu in wit albast sich spreyen en vergaderen:
Hy roocker amberlucht, en lepte nectardranck:
En door de soetigheên, van soo veel wellusts, kranck;
Omermt in't weeldigh bad, besweeck sijn geest na'et woelen:
En nuttighde endelijck 't soet prickelend gevoelen
Van d'oppersaligheyd, welcke uwe mildheyd kan
Medeelen, en geen lid was van uw' godheyd wan.
Anchises ging niet min in zee van wellust waden,
O dochter van de zee! wanneer met myrtebladen
Hy overschaduwt, uwe omhelsingen genoot;
En won den Troischen held, beleyder van de vloot:
En doenghe kussens sat, u rechtende van d'aerde,
Op 't kruydigh bedde van uw' leckre bruyloft staerde,
Ghy dese woorden spelde uyt nieuwe bloemen: hier

441—460 Wellust genoten van Mars en Venus. — *Kantt. der oude uitgave.*
442 *Dick:* dikwijls.
445 *Gierigh:* begeerig.
460 *Geen lid was van uw' godheyd wan:* geen lid was krachteloos, bedorven, ontzenuwd, van (door) uw godheid.
461—476 Ende (wellust) van Venus en Anchises. — *Kantt. der oude uitgave.*
464 *Beleyder van de vloot:* vertaling van *classis dux.*

Sijn weeldigh twee tot een gesmolten door het vier.
Geef, geef, godinne, dees' gelieven uwen segen,
Dat elck sijn' weerga niet onlieflijcker bejegen,
Tot bouwing van dit hoogh en overoud geslaght;
Waer uyt Batavien den nieuwen held verwacht.
Soo song de blijde rey, en loegh, wen onder 't singen
Verborge vlam bestond door been en merch te dringen:
Gelijck het moederlicht, met heymelijcken brand,
Na wintervorst doorkruypt en murruwt teere plant.
  Daer stond een oude kop, en blonck van goud en steenen;
Daer Keyser Adolf, doen sijn balssemt hayr beschenen
Werd van't heylheyligh cier, den keyserlijcken hoed,
Den eersten dranck uytdronck; doen der keurvorsten stoet
Aenrechte sijnen disch, en weereldlijck en geestelijck
Met armelijnen praelde, en rood schaerlaecken feestelijck;
Een' wonderbaere pracht: vrou Cypris desen had
Gewijd ten slaepdranck, en vermengt met 't selfde nat
Daer 't breyn van Jupiter wel eer me' was beschoncken,
Doen hy Alcmenaes min soo diep had ingedroncken;
En aen haer winnen ging dat overgodlijck saed,
Gesielt met strijdbre deughd, en dwingelandenhaet:
Dien heeft de schoone bruyd, tot wellekomst en eere,
Haer' bruygom toegebrogt, en lang verwachten heere;
En met der lippen boord den soom van't goud genaeckt:
En reyckte het Frederick; die van haer' jonst geraeckt,
Dien toefdranck van liefs hand nam niet onaengenaemer.
De met tapijt rondom bespannen princekamer,
Daer marmorschorsteen blinckt, de balcken sijn vergult,
Had Venus onder des tot boven toe vervult
Met waere godheyd: want 's lands veldheer uyt d'oorlogen
Weer hofwaert keerende, had sy daetlijck uytgetogen
De sichtbaere gedaente, en over 't bedde een' lucht
Gehangen, mild genoegh om een' gewenschte vrucht
En doorluchtige ranck, tot glori van Nassouwe,

477—497 Dranck vande godinne toebereyd om de versameling vruchtbaer te maecken. — *Kantt. der oude uitgave.*

493 De zin is: hij nam dien *toefdrank* (in tegenstelling van *afscheidsdronk*) te gewilliger, omdat die hem door zijn liefste geschonken werd.

497—502 Cypris heeft de sichtbaere gestalte afgeleyd, en is aen lucht gesmolten. — *Kantt. der oude uitgave.*

Te wecken uyt den schoot der hooghgemelde vrouwe.
Het lieve paer, nu lang verovert door veel gloeds,
Treed met verlangen naer de seer gewenschte koets.
De kinderlijcke schaer 't geleyde geeft met toortsen,
En voed met vlam en roock den brand der minnekoortsen.
Sacht swaenendons, bespreed met geborduurde sprey,
Onthaelt en wellekomt de vorsten allebey.
'k Sou hier, ô Venus! in uwe heylighdommen treden,
Had ghy met vlercken niet van dicke duysterheden
Uw' legers overschaeut; en d'ongemete vreughd
Met nachten afgeschut voor d'oogen van de jeughd:
Had eerbaerheyd dit niet behangen met gordijnen.
Mèt dat de dagh begon ter venster in te schijnen,
Hy stokebrandjes vond van minnepijlen bluts,
De polverflesschen leegh, na'et losen van veel schuts;
En Cypris uytgedient borst door de tralie henen;
En sommige, op haer' streeck navolgende, verdwenen
Naer Paphos; daerse een' kerck en hondert auters heeft,
Die stadigh warm sijn; daer 't vol wieroockluchjes sweeft;
Daer versche krans 't gesicht verheughd met blijde kleuren,
En't hart verquickt word door toeaessemende geuren.
Maer onse Æmilia bleef van die salige uur
Beswangert van een' vrucht; daer dagelijcx natuur
Merckteeckenen van gaf; tot datmen, na het rollen
Der maenden, soetelijck den boesem sagh geswollen:
Gelijck een' koorenayr van westewind geleckt,
Of frissche rooseknop, daer son een' siel in weckt.
De hemel droegh haer gunst; als schepte hy sijn behagen
Te segenen de vrucht, in't vrolijck kinderdragen.
Het winterweder was gedwee en handelbaer,
En Boreas getemt: en Zephyr vroeger 't jaer
Met laeuwen adem weer quam troetelen en smeecken;
En 't nieuwe koesterlicht de telgen uyt deed breecken.
Al 't aerdrijck sweld tot kruyd. Men siet door veld en bosch

503—508 De Princen gaen na hunne slaepkamer. — *Kantt. der oude uitgave.*
509—513 Voegelijcke onschuld des dichters. — *Kantt. der oude uitgave.*
514—522 Cypris vertrect met sommige van haren sleep. — *Kantt. der oude uitgave.*
518 *Op haer' streeck:* op het lichtspoor, dat zij bij 't heenvliegen achterliet.
523—532 De Princes blijft swanger. — *Kantt. der oude uitgave.*
533—550 Beschrijvinge der lente. — *Kantt. der oude uitgave.*

Wtpuylen 't nieuwe groen, en knoppen, bot, en blos.
De bloemgodin ging prat op haer' kleynoodjen treden.
Violen loken op bestipt met lieflijckheden.
De roosen trocken aen een' roodigheyd als bloed,
De tulpen blinckend goud, jenoffels eenen gloed
Van purper onder 't sneeu: wech purper, 'twelck de borsten
Der koningen bedeckt, en weereldlijcke vorsten;
Uw' stacytabberds sijn met greynverwe opgesoôn;
Mijn' bloemen sijn gedoopt in't sap en bloed der goôn.
O Ajax, Hyacinth, Adonisen, Narcissen!
'K wil troon en kercktapijt om uwen luyster missen;
Apelles rijck pinceel om dese schildery;
Mosaische tempelpracht en kunst is doof hier by.
Besiet eens dat yvoir, die vlammende robijnen,
Dat goud, en dien turkois. Helaes! ick sla aen't quijnen,
Ick worder op verlieft. ô wat veldjonffer sal
My kroonen in een heel aenminnigh bloemendal;
Daer 't voorjaer eeuwigh jong van rimpels weet nocht [kreucken,
En tot sielstercking steeds uytlevert maght van reucken;
Daer ick in laurenschaeu vlietwater ruyschen hoor;
En wey met vry gesicht de mengsels door en door;
Daer Junoos paeuweprael, of Partsche konings gordel,
By bloemverscheydenheyd, hebb' luttel kans en vordel,
Wen 't op een praelen gaet. Komt, Nymphen, breyd een' [stool
Van bloemen hem, die 't licht eerst sagh in een' viool;
En zedert, kiessche bie, versmaende alle andre tuynen,
Op Pindus heuvelen en spickelige kruynen
Soogh godenleckerny. Och of na mijne dood

540 *Jenoffels:* nagelbloem.

543 *Met greynverwe opgesoôn:* in de heete, ziedende verf door middel der kunst met kleur doortrokken. *Greinverf* is de benaming van „minerale" verf, in tegenstelling der *plantverf.*

545 *Ajax:* de Anjelier, uit het bloed van Ajax gesproten. Zie Ovid. *Metam.* XIII. — *Adonisen:* Anemonen die, volgens eenigen uit de tranen, welke Venus over 't afsterven van haar beminden Adonis stortte, volgens anderen uit zijn bloed voortsproten.

551—570 Bloemsucht des dichters. — *Kantt. der oude uitgave.*

558 *Hebb' luttel kans en vordel:* namel. om den prijs te behalen.

560 *Die 't licht eerst sagh in een' viool:* in een huis, waar de *viool* uithing.

Napææ violet, wit, purper, blaeu, en rood,
Levender, incarnaet, en paers, en geel schaeckierden,
En weefden tot een' pel; en 's dichters uytvaert vierden
Met Floraes dierste draght. Maer seghme, lieve lent,
En soete koele May; noyt was mijn oogh gewent
Soo veele schats en pracht te sien geopent t'evens;
Hoe sijtghe soo vol siels, vol juychings, en vol levens?
Sy antwoord: wondert u wat bloeylust my ontvonckt?
Aenschouse die daer met haer swanger lichaem pronckt:
(Mèt weesse de Princes in't midden der princessen)
Ick heb om haerent wil gaen all' mijn' maght oppressen
Van geur, van kleur, van lof, op Erycijns gebod;
Die reede haer moeder spelt van eenen jongen god:
Sy selve voelt hem oock bywijlen spartelbeenen;
En wenscht het kortelijck, vol groeys, te hooren stenen,
En is vol salige hope: en moedigh op dat pand,
Merckt somtijds, met het plat van rechte en slinckehand,
Den zetel daer hy rust. Kroondraeghster van Britanje!
Daer, seydse, leyd de Prins en glori van Oranje.
Aldus genaeckte d'uur, waerinne vrou Lucyn,
Die voor het kraembed waeckt, door prickelende pijn
En weedom, teecken gaf der korts aenstaende baering:
Waer over daetelijck, tot lichting van beswaering,
Vergaderde 't verwante en hooghgeboren saed.
De driemael negenste en beschore dageraed

564 *Napææ:* veldgodinnen.

566 *Pel:* lijkwade.

574—581 Oorsaeck van de meer als gemeene genoeghelijckheyd der lente. — *Kantt. der oude uitgave.*

575 *Erycijns gebod:* Erycina was een der vele namen van Venus, naar den berg Eryx op Sicilië, alwaar zij een beroemden tempel had.

578 *Kortelijck:* binnenkort.

579 *Moedigh:* hoogmoedig, grootsch, trotsch.

580 *En merckt:* en toont aan.

581 *Kroondraeghster van Britanje:* Elizabet, dochter van Jacobus den Eersten en vrouw van den keurvorst Frederik, verdreven koning van Boheme, die een zusterszoon was van den Prins en in den Haag woondt. Zie *Begroet. van Frederick Hendrick,* vs. 187.

583—587 De Princes gaet in arbeyd. — *Kantt. der oude uitgave.*

583 *Lucyn:* Juno Lucina, de godin, die de vrouwen in 't baren bijstond. *Lucina* beteekent letterlijk *lichtgeefster.*

588—596 Prins Willem met de son geboren den 27 May, 1626. — *Kantt. der oude uitgave.*

In May geopent had de Nabatheër poorte,
Doen Phœbus en het kind sich spoeyden ter geboorte:
(Geboort, die my verruckt. Parnas en Helicon
Strijckt meyen voor mijne Haeghsche en vyverberghsche son)
En soo hy 't glinstrigh hoofd, met druppeldau bepeerelt,
Ten zeegroen uytsteeckt, siet hy 't licht der Christe weereld,
Van keyserlijck van hoogh heylheyligh bloed geteelt:
Op wiens glad voorhoofd glans van princelijckheyd speelt.
De moeder, de verloste heeft lang de smart vergeten
Nu sy haer' soon aenschout; en daut, van vreughd bekreten,
De vochte perlen uyt ten biggeltranend oogh;
En heft haer hart, vol lofs, tot haeren god om hoogh:
Wat sal ick best den heer voor sijn' weldaden geven,
Die my na tegenspoed, heeft op den troon geheven?
Die my tot Princebruyd en Princemoeder maeckt;
En ter gewenschte tijd mijn' vrucht haer' banden slaeckt?
Wat eyscht ghy? rijcke God! is 't ongelsmeer van rammen?
Is 't bockenbloed, of veers, of wieroockreuck of vlammen?
Uw' dienstmaeghd is bereyd: maer leyder! sy is schuw;
Sy kent haer' onmaght heer. Al 't vee, al 't vee is uw,
't Welck langs d'omwenteling der berregen gaet dwaelen;
Of klavergroen erkaeut in diep gesoncke daelen.
Al 't ongediert is uw dat in sijne holen huylt.
Uw is 't gevogelt, dat sich buytenbaens verschuylt;
Of eyeren uytbroed, en nestelt in de telgen.
Wijde ick u hier van yets, ghy moght u billijck belgen.
Ick sal my evenwel verstouten, en voor elck
In't openbaer uw' lof, met zidderenden kelck,
Verkonden overluyd; en uwen roem herhaelen,
En mijn' beloften heer met danckbaerheyd betaelen.
Na dat Elisabeth, met hartoginnenring

589 *De Nabatheër poorte* voor „de Oosterpoorte". Nabathea is een gedeelte van Steenachtig Arabië, vermaard om zijn kostelijke specerijen. De dichter zinspeelt hiermede op de aangename geuren van den voorjaars-ochtendstond.

597—600 Blijschap der Princesse over haeren eerstgeboren soon. — *Kantt. der oude uitgave.*

601—628 Haere dancsegging tot God. — *Kantt. der oude uitgave.*

604 *Mijn' vrucht haer' banden:* de banden mijner vrucht.

605, 606 Naar aanleiding van Psalm L.

619 *Elisabeth:* zie vs. 581.

En drang omschittert, in haer' purpren schoot ontfing
't Met goud beswachtelt pand: en datse vol vermaecken,
Te saemen lonckten op sijn' glinsterende kaecken:
Gelijck de Najades op 't lieve wicht Adoon:
(Doen 't lagh op Ægles knie, soo suyverlijcke schoon;
Dat Cypris namaels, van haer' duyven voortgetrocken,
Den hemel liet, om hem tot minnen aen te locken)
Soo hiefse, Keurvorstin en koninglijcke bruyd,
Haer' stem en handen op; en sprack den segen uyt,
In aller vrouwen naem: luyck op, ô vorst der vorsten!
Suygh enckle saligheyd en heyl uyt saelge borsten:
Luyck op, ô Hollandsch hart! geteelt van Hollandsch bloed:
Bewaer uw grootvaers naem, verstand, en oorlooghsmoed,
En d'edelmoedigheyd uws vaders: jonge Welhem!
Helm uwes vaderlands, aenstaende vrijheyds hellem:
Elck even toegedaene, elck even lieve son:
Elck even milde springfonteyn, en nectarbron:
Oranjeboomspruyt, schiet uw' tacken naer de wolcken,
Uw' wortels afgrondwaert: den vrijgevochten volcken
Jon soete koele schaeu, den hemel bosch en loof:
Was' tot een pronck, vermast met sege en wapenroof:
Ruck ruck, oranje leeu, met segenrijcke tanden,
Den grooten standaerd weer uyt 's vyands ysere handen;
Dat het tot vre gedije, en hy verwonnen blijf,
En elck beschaduwt sy met telgen van olijf.
  Sy stemden altemael, met handgeklap en wenschen.
De faem in 's Graevenhaegh drong door tot alle menschen,
En sloegh de ruyme lucht met brommend klockgeluyd;
En lockte Melckerbuur, en schrander Elsken uyt;
Die quaemen in het hof de moeder saligh roemen,
En offerden het kind goudgeele boterbloemen,
En room, en schaepewey, en uchtendversche melck,
En noch een' pijpkan; daer tot wondering van elck,

627 *Keurvorstin:* zie vs. 581.

629—644 Mevrou Elisabeths segen over den jongen Prins uytgesproken. — *Kantt. der oude gave.*

639 *Jon:* gun.

640 *Was':* groei. — *Vermast:* beladen.

645—647 De geboorte word ruchtbaer. — *Kantt. der oude uitgave.*

648—652 Het landvolc nieusgierigh comt het kind begroeten en begiftigen. — *Kantt. der oude uitgave.*

Een' waterlandsche deerne in scheen, met luyd geschater,
Te lachen, soose sagh een' swarten kop te water
Wtsteken, tusschen twee uytstekende armen, als
Van uyt een' melleckschuyt, hy over hoofd en hals
Gesneuvelt was in't diep, heel ongereed tot weerstand.
De boerman, met een' haeck, die dreyght hem van den
[meerkant;
Wiens blaeuwe toppershoed waeyt over 't groene veld.
De Spanjaerd singt genade, en looft vast maght van geld.
Oranje loofwerck hangt met appelen geladen,
En ciert den hals om hoogh, met krunckelende bladen.
Na dat het boersche paer, eerst schaemsaem om de pracht,
't Nieuboren kind, 't welck hun uyt joffers schoot toelacht,
Met gaven heeft vereert; neemt Melleker een' hallem,
En seyd: dat is u voor: waer op met soeten gallem
Sijn' vrijster rustigh volght, en op dees' wijse stemt:
Al 't onweer is versacht, de buyen sijn getemt.
Ons dorp sijn' adem haelt: de landlie sich verblijen.
Prins Willem brengt ons weer te voorschijn d'oude tijen.
't Is bruyloft in de wey; 't is boter tot den boôm.
De koe is klaverkiesch: de hemel druppelt room.
Ons' fuycken sijn vol visch, dat mercktmen aen't gespartel.
De leeuwerck quinckeleert: ons' kalvers springen dartel.
't Is vrede in onse buurt: geen mensch benijd een' aêr.
Men brandmerct niemand meer voor schelm, voor land-
[verraêr.
Geen' schouten en beslaen de rijmers meer in boeten.
Dese edele Princes kan allen druck versoeten.
Het wichtje lacht, en sy word nimmer lachens moe.
Soo kleene soete knaep, soo Willem, ga vry toe,
Versacht met lach op lach de sorgen uwer moeder;
Terwijl uw vader leyd te velde, als 's lands behoeder.
Ick sie den tijd te moet, dat Willem sal te peerd

653—662 Wat op de pijpkan gesneden was. — *Kantt. der oude uitgave.*
657 *Gesneuvelt:* gevallen, gezonken.
659 *Toppershoed:* zie *Lof der Zeevaart* vs. 5.
668—698 Boerelied den jongen Prins toegesongen. — *Kantt. der oude uitgave.*
672 *Klaverkiesch:* kiesch op klaver.
676 Zinspeling op 't gebeurde met Oldenbarnevelt.
677 Dit ziet op de boete, die Vondel voor zijn *Palamedes* had moeten betalen.

Op Spanjaerds rennen aen, met lans, pistool, en sweerd;
En hen noch dier doen staen den moordschoot van sijn'
[grootvaêr:
Of waecken op de grens, beducht of ergens nood waer:
Of boven Lillo slaen sijn' schipbrug over 't Scheld,
En gaen sijn burghgraefschap verovren met geweld.
Soo kleene knaep, versacht de sorgen uwer moeder;
Terwijl uw vader leyd te velde, als 's lands behoeder.
Of wind hy 't Handwerpsch slot door list en buytekans,
Dan salmen sien in vier den Haeghschen toorentrans:
Dan vloeyt oranjebier uyt Rotterdamsche tonnen:
Dan roeptmen luyder keels: Prins Willem heeft gewonnen!
Dan schatert en dan lacht de pachter in sijn' vuyst;
Die somtijdts al te vreck ons' drooge keeltjes kruyst.
Soo kleene knaep, versacht de sorgen uwer moeder;
Terwijl uw vader leyd te velde, als 's lands behoeder.
Op 't vrolijck boerelied, uyt boesem sonder ergh,
Krioelt van pluymgediert de groene vijverbergh.
De lusthofs marmorbron van vreughd schreyd soete traenen,
En 't bosch vol harten juyght. Het spuy dat bromt vol
[swaenen.
De duyn van knijnen woelt. De klepper briescht op stal.
Het speelsieck Hollandsch hof vol tiers is, vol geschal.
De dingtael viert sijn' tong, de schrijvers hand haer' veder.
De tabbaerd houd gemack, en 't volleck speelt moy weder.
Niet min en toonde sich de Vyvernymph terstond
Genegen, en quam opgeborrelt uyt den grond;
Daer 't hofwed wortels laeft van jofferlijcke linden;
Met sleep die sich gereed tot haeren dienst laet vinden,
Van beyderleye sex, te weten: Pruyckjenat,
Spuytverre, en Lobberigh, gehult met leliblad,
Loerooghje, Roodelip, Muurweeckster, Baerekemster,

688 *Sijn burghgraefschap:* van Antwerpen namelijk.

693 *Uyt Rotterdamsche tonnen:* Rotterdam bezat in dien tijd een groot aantal bierbrouwerijen, die uitstekend bier leverden,

696 *Kruyst:* kwelt, plaagt. door middel namelijk van te hoogen accijns te vorderen, waardoor het bier te duur en boven het bereik der landlieden komt.

699—706 Algemeene Haeghsche blijschap. — *Kantt. der oude uitgave.*

707—758 Dans en spel op den vyver, vertoont door watergodheden, welcke hier beschreven worden. — *Kantt. der oude uitgave.*

Sandsifster, Duyvekuyf, Treckbeckje, en Oeverswemster;
Met ongegorden kleede, en boven navel naeckt:
Duyckin, en Stommeldier, die Danslichts tepels laeckt:
Alle afgerecht ten reye, op spel, op rijm, op vaersjes;
Altsamen blanck van vel, gehoost met paersse laersjes
Ten kuyt toe, om de scheen: wier lieve vrijers sijn;
Keyraeper, Grondelief, Belblaeser, Traligrijn.
Met hoên van kroost gevormt; Kuylgraever, Angeltaecker,
En Fuyckelichter, korts getoenaemt Visscheschaecker;
Rietplucker, Zegenself, en Raeckwat nimmer stil:
Voorts Krijtluyd, Liesekop, Kijckuyt, en Waterkil:
Altsaemen groen van baerd, en 't onderlijf bevlochten
Met mosch en kruyd, daer rijp nocht winters op vermoghten.
Sy selve, silvren nat uytgietende, uyt een' kruyck
Van glinstrigh berghkristal; haer' parlesnoerde pruyck
Beurde in de bladen, daer 't gevogelt tjilpt en snatert:
Van d'eene schouder hangt een mantel van gewatert
Blancketblaeu kamelot, der Nereïden gift:
En swenckende 't gelaet eens over heen de drift
Der dienstbre godheên, die met parlemoere lijven,
Alreede dartelheyd op glaesen stroom bedrijven;
't Is, seydse (al lachend, en niet luttel in haer schick)
Nu tijd, dat elck ten dans sijn' wederga uytpick,
En Willems wiegh vereer met feestelijcke spelen.
Vier Tritons op dat woord, die elck van toon verschelen,
Kinckhorens luyen doen, en blaesen schor geluyd.
Blaeuooghde juffers flucx gepaert, sijn vrijers buyt;
En na een' heuschen kus elck huppelt, wuft van trede:
Sy danssen, en hun beeld danst in de baeren mede.
De Tegenvoetse en wy malkandren soo betreên,
Met hoofden naer om hoogh, met soolen naer beneên.
't Gulhartigh danssers hart door geyle wulpscheyd steygert,
Wen 't kristalijn ontdeckt, 't geen kleeding d' oogen weygert.

718 *Gehoost:* geschoeid.
720 *Traligrijn:* die door de traliën (van 't venster) *grijnst* (of tuurt).
721 *Angeltaecker:* vischhoekdief.
726 *Daer rijp nocht winters op vermoghten:* dat altijd even groen blijft.
727 *Sy selve:* namelijck de Vyvernymph. — *Kantt. der oude uitgave.*
731 *Blancketblaeu:* bleek blauw.
743 *Tegenvoetse:* tegenvoeters.

Nu springtmen hand aen hand: nu los, nu rechts, nu slincx,
Nu voor, nu achterwaert: elck treed wat sonderlings.
Sy weten na'et geklanck de lichaemen te mengelen,
t'Ontwarren, warren weer, t'ontknoopen en te strengelen:
Ten lesten afgemat, soo duyckense allegaer
Gelijcklijck grondewaert; tot met bedruppelt hayr,
Elck op een' dollefijn geseten, opkijckt ylings.
De Nymphen sitten dwars, de gollefridders schrylings.
Nu stekense den ring; nu rennen sy om strijd;
Nu is het vechten ernst: nu is't aftreckens tijd.
De vijver ruyscht van schuym: de stomme kudden hygen.
Geen bloed word hier gestort, schoon ofse vinnigh krijgen.
  De faem, die Holland nu had opgeweckt in't rond,
Trompetster, gieren ging, en maeckte het Brussel kond:
En laetende achter sich de stroomen en de bosschen,
Sy Vranckrijck juychen deed. Men hoorde Oranje lossen
Tot sevenmaelen toe al't grof en kleen geschut.
Berghgoden keken uyt, vol twijffels en bedut.
Het gansche vorstendom doock in oranjespruyten.
De feest werd ingewijd met trommelen en fluyten.
Al't volleck riep: die dagh moet eeuwigh heyligh sijn,
Die Willem eerst bescheen. Geen' wolck dien sonneschijn
Bedroef. Geen damp betreck den glans van sijn' geboorte;
En 't hof sijn' borgerije onthael met ope poorte.
De hovling wijnen pleng. De juffer suycker stroy
En geld; en 't feestgewaed vloey neerwaert, rijck van ploy:
En wat Oranje lieft dan aen den maeghdenrey koom,
En, leef Prins Willem leef! singe om oranjemeyboom.
  Daer rijst een groot gevaert en hemelhooge kerck,
De weereld door geroemt het achtste wonderwerck,
In't vleck Escurial; gelegen weynige uuren
Van't koninckliijck Madrid. De pracht en prael der muuren
Wtheemsche wandelaers als voor het voorhoofd slaet;
't Sy 't oogh in't meesterstuck van binnen weyen gaet,

757 *De stomme kudden:* de dolfijnen.

759—794 De faem vlieght over Brabant naer Parijs, Oranje en Spanjen. — *Kantt. der oude uitgave.*

762 Blijschap in Oranje. — *Kantt. der oude uitgave.* — *Oranje:* de hoofdplaats van 't Prinsdom Oranje.

775—792 Beschrijving van sint Laurens klooster in Escurial. — *Kantt. der oude uitgave.*

Of buyten: d'een verheft de stoffe na'et bedaeren;
En d' ander looft de kunst en geest der kunstenaeren.
Wat schatten 't oosten geeft van parlen en gesteent;
Wat rijckdom jaer op jaer de westerkust verleent;
Wat silver en rood goud, ten mijnen uytgegraeven,
Philips sijn gouddorst swelght, met spilling veeler slaeven,
Dat dijde hier voedsel toe; tot heughnis van den slagh,
Waer in de lelivorst sijn' adel sneven sagh:
Sint Laurens, om 't geloof geroost op heeten rooster,
Hier sijne autaeren heeft, en rijck gesegent klooster;
De Koning sijn paleys; 't welck een ding slechts ontbeert,
Dat namelijck de poort geen' sorge buyten keert:
Dese hiel den avondvorst (soo met saffraende wiecken
Het morgenrood verrees, en 't licht begon te kriecken)
Onledigh, en verselt met sijnen myterdrigh,
D' eertsbisschop van Toleed, des priesterdoms ontsich,
In't eensaem kabinet. Hier drijven op hunne assen
Twee silvre klooten, die soo groot een' heerscher passen:
Vijf mannen souden niet, al hieldense hand aen hand,
Omvaemen yeder rond. D' een is met diamant
Besaeyd en overciert. Twee groote lichten swieren,
En trecken hunnen kreys door schoon bestarnde dieren.
Dees' starre is flonckerlicht, die droef en luysterflaeu.
In't noorden grimt de beer. In't suyden pruylt de paeu.
Orion met sijn swaerd doet d' oppergoden tsaegen;
En Hyades bedruckt voorseggen regenvlaegen.
De midlijn wordter van den Zodiack gesneên.
Maer op den andren kloot, de groote en kleyne zeen
Met golven bruysen, die de drift der wolcken trotsen;
En 't schijnt als of'er wier gekaetst word aen de rotsen.
Te seldsaem is 't om sien, hoe d' Oceaen omvangt

787 *Den slagh:* t. w. dien van St.-Quentin, in 1557 geleverd.

793—800 Koning Philips en d' ertsbisschop van Toledo in't kabinet, daer twee groote silvere klooten staen. — *Kantt. der oude uitgave.*

795 *Sijnen myterdrigh:* mijterdrager, t. w. Ferdinand, Aartsbisschap van Toledo, 's konings broeder.

796 *Ontsich:* ontzag.

800—807 Beschrijving van den hemelkloot. — *Kantt. der oude uitgave.*

803 *Luysterflaeu:* flauw van glans.

808—818 Beschrijving van den eerdkloot. — *Kantt. der oude uitgave.*

811 *Te seldsaem:* op zeer zeldzame wijze.

Den ganschen aerdboôm, die hier alsins boômloos hangt.
De zee haer' seylen draeght, het aerdrijck volck en steden,
Gesplist door heerschappije, en tempelsinlijckheden.
Philips ernsthaftigh hing en overgaepte al stil
Den aerdkloot, recht als een die 't al opslocken wil.
d' Eertsbisschop aen sijn' sijde, in overleg niet trager,
Sijn' rug had toegekeert den heldren starredrager.
Het breyn met goud vermast, nu maelde en overdocht,
Door welcken treck het best de vleugels korten moght
Van sinte Marck sijn leeu; die altijd even wacker
Op Hollands wachter ooght, en moedight sijnen macker.
Nu was hem in den wegh, in't Zwitsersche geberght,
Het vrijgevochten volck, dat Habsborghs heyren terght.
Nu sagh hy Parthenoop ontbloot van Castiljanen,
Ligurien ten dienst, en 't Hartoghdom Milanen.
Dan schoot hem in den sin, gedoodverwt in sijn' ziel,
Dat onversiens de Turck in sijn' galeyen viel;
En had yet wightighs voor op eenigh Christen eyland.
De Toletaen bestorf, bekommert om 's rijcx heyland;
En ried hem, dat hy flucx sou stijven, waer hy kon,
Met logens of met geld den chan van Babylon:
Of doen Janitser 't hart, van vrees getroffen, popelen,
Wen hy den Sophiaen siet voor Constantinopelen;

814 *Tempelsinlijckheden:* kerkgezindten.

815, 816 Lees hier: Philips hing en gaapte ernsthaftig over den aardkloot.

819—830 's Konings verscheyde becommeringen. — *Kantt. der oude uitgave.*

820, 821 De zin is: de Leeuw van St.-Marcus (de Venetiaansche Leeuw), die altijd op zijn makker, den Hollandschen Leeuw, het oog gevestigd houdt en hem aanmoedigt.

825 *Parthenoop:* Napels.

826 *Ligurien.* 't Oude Ligurië strekte zich uit over het tegenwoordige Genua, Piemont, Nizza, Parma en Piacenza. Niet duidelijk is 't, of hier de geheele streek, dan een bepaalde plaats of stad bedoeld wordt.

831—838 d' Eertsbisschop raed hem dat hy den Persiaen opruye en stijve tegens den grooten heer. — *Kantt. der oude uitgave.*

833 *Janitser* staat hier voor „den Turk" in 't algemeen; omdat de Janitsaren in Turkije, evenals de Praetoriaansche lijfwacht onder de Caesars, alles naar hun zin dreven en bestierden.

834 *Den Sophiaen:* de Persiaan. Misschien doelt Vondel hier op de dynastie der Sophi, die van 1499 tot 1736 over Perzië geregeerd hebben. Zelfs in de vorige eeuw noemde men Perzië nog het „rijk der Sophi".

834—838 Abbas I, koning van Perzië, die in den jare 1586 den troon beklommen had, leefde in bestendigen krijg met de Turken, en ontnam

Self over Bosphorus zijn' legerbrugge slaen;
Den Persischen kameel met rijcken roof gelaên;
En't heyr van Machomet op Machomet ontsteken
Aentrecken, onder schijn van Osmans moord te wreken.
Flucx siet de Koning weer naer Limaes stranden om:
Hier dondert Hollandsch schut; daer dunckt hem slaet
[de trom;
Hier roockt een' lange streeck; daer blickt hem vlam in
[d' oogen:
Mèt komt de faem op slagh al snorrende aengevlogen,
Die ongewijd, sich op gewijden kercktrans set:
En dese tijding wringt door boghtige trompet:
Prins Welhem, eer te Delf door moordenaers pistolen
Geschoten, liet de wraeck de vierschaer gods bevolen;
Die weer een' Willem weckt uyt Henrick zijnen soon:
Swight Spaensche Koningstaf: swight Duytsche Keyser-
[kroon.
Dat was een donderslagh in des monarchen ooren.
Hy draeyt zijn' lichten vast; en barst in't lest met tooren
Op dese woorden uyt: hoe wrockt dit heyloos bloed,
Dat dus veel marrens brout, en op ons' kusten woed.
Best gun ick Holland vrede, en soeck den vorst te paeyen;
Eer d' oorlooghstormen hier op 't land bestaen te waeyen;
Reael met Willougby, van Hollander en Brit
Met vlooten afgestiert, in onse rijcken sit,
En brande, en blaecke, en roof, en plonder, en verover.

hun steden. Het is dus zeer verklaarbaar, dat de Spanjaarden zijn bondgenootschap zochten, gelijk ook de Engelschen dit gedaan hadden, met wier hulp hij de stad Ormus veroverde.

837 *'t Heyr van Machomet op Machomet ontsteken:* de (Perziaansche) Mahomedanen op de (Turksche) Mahomedanen.

838 *Aentrecken:* naderen. — *Osmans moord:* Osman werd in 1618, op zijn twaalfde jaar, Keizer der Turken en in 1622 door de Janitzaren afgezet en vermoord.

839—841 's Konings sorge voor Westindiën. — *Kantt. der oude uitgave.*

842—866 De faem set sich op den toorentrans van sinte Laurens kerck, en bootschapt hem Prins Willems geboorte. — *Kantt. der oude uitgave.*

852 *Dat dus veel marrens brout:* dat aldus mijne plannen dwarsboomt.

855 *Reael met Willougby.* Deze regels zien waarschijnlijk op een tocht, waaraan Reael deelnam. Onder bevel van den admiraal Willem van Nassau maakte de Hollandsche vloot, in vereeniging met een Engelsche, een expeditie naar Spanje. Zie J. F. Gebhard Jr. in *Eigen Haard* 1883, bl. 537.

Wacht na geen' beternis; sy maeckten 't langs hoe grover.
Is d'oude graeflijckheyd mijn' hope en toeverlaet,
Soo leef ick hopeloos. Wy sien hoe dat hun staet
Van bondgenooten steeds gestut word en gesteven.
Door 't vorstenqueecken sal Oranjen eeuwigh leven;
Handhaevende Hollands saeck, en staet, en landbestier;
En groeyen onder Mars, gelijck in vlam en vier
De Salamander leeft. Ick ben tot pays genegen.
De myter neegh hem toe, en gaf den vorst zijn' segen.

Maer soo Prins Frederick, vermoeyt van hartejaght,
Diep in den avondstond, lagh van den slaep verkracht,
Op ouden Rijnkant, nau bewaeckt van rieckende honden;
En dat zijn pagie had 's paerds teugel vast gebonden
Aen bladerigen wilg, die over 't water hing;
Waer in sich bevend lof en maenlicht spieglen ging:
Genaeckte hem een' godin, die sedigh voor hem buckte.
Eene ope starrekroon het blinckende hoofdhayr druckte:
't Welck nedervloeyende, als een vierige komeet,
Den rug ten hielen toe met krunckelgolven kleed;
En tusschen 't schitteren en schemeren der wiecken,
Spreyd geuren, die een lijck opwecken, door 't welriecken;
Geur van ambrosivocht slechts heyligheên gemeen.
Hoogh hemelsblaeuwe keurs deckt voeghelijcke leên,
Bestickt met Hyacinth, welck gansch doorluchtigh barrent;
En voorts met diamant tot beelden rijck bestarrent:
Op wien een gordel sluyt, die cestus overtreft,
Waer sich robijnevlam uyt gouden grond verheft,
Met levendigen glans; robijn onvergeleken
In waerde, en opgesocht met moeyte langs de beken
Des hemelschen Olymps; riem die self god Jupijn,
Tot loon van wellust, schonck haer' moeder Mnemosijn.
De slincke een' passer voerde, haer' rechte een' gulde roede.

859 *d'Oude graeflijckheyd:* van Holland namelijk.
866 *De myter:* de Bisschop.
867—872 Prins Fredric sluymert aen den ouden Rijn. — *Kantt. der oude uitgave.*
873—889 Hem verschijnt Urania, die hier beschreven word. — *Kantt. der oude uitgave.*
878 *Die een lijck opwecken, door 't welriecken.* Versta: die door hunnen liefelijken geur een doode zouden opwekken.
883 *Cestus:* de gordel van Venus.
888 *Mnemosijn:* de moeder der Muzen en de godin der herinnering.

O alderbraefste Prins van Keyserlijcken bloede!
(Soo sprack sy, en hiel stal) ick ben Urania,
Die't eeuwigh blinckend hof vol starren gade sla.
Ick wichel niet alleen 't beloop van 's vorsten leven
Door starrekund; maer oock door inspraecx geest ge-
[dreven,
Ontvou 't geen doncker noch den mensch verborgen is;
En draegh de sleutelreecx van gods geheymenis:
Dies tsaegh niet. 'K heb gemerckt hoe d'opperlampen
En de gesteltenis en kreyssen aller hemelen, [wemelen,
Mèt dat uw' gemaelin verloste van haer' vrucht;
Een' Maysche son, die 't hoofd beurde in de Maysche lucht;
Doen Titan met sijn' torts den droeven nacht beschaemde,
En voor sich rijsen sagh de plaets, daer hy versaemde
Soo onlangs met Diaen: hem volleghde Erycijn,
Mercuur daer op; om heer van dees' geboort te sijn:
Latonaes dochter trad den roedrigh op sijne hielen:
't Geluck steeds aengebeên van sterffelijcke zielen
In het horoscopus dese hemelstacy sloot;
Waer over Jupiter sijn' soete straelen schoot
Wt Cypris elpentroon. Ick koom van d'hooghste plecken,
O vader, seyd hy, u het lot uws soons ontdecken:
God, god is 't dieme raeckt, daer is hy. Doen vernam
De vorst haer hoofd omringt van duysendtongde vlam:
Het aensicht sy verschiep in verwen heel verscheyen;
En 't hoofd geschud begon sich 't hangend hayr te spreyen,
Gelijck een bruysend meyr: en hygende sy dol,
Sibylle in't woen geleeck; behalven dat in't hol

890—897 Haere rede. — *Kantt. der oude uitgave.*

891 *Urania:* de Muze der Sterrenkunde: hier echter wederom Venus, welke machtige natuurgodheid als Cyprische Aphrodite vereenzelvigd was met Urania.

897—910 Starkundige beschrijving van den stand des hemels ten tijde van Prins Willems geboorte. — *Kantt. der oude uitgave.*

903 *Erycijn:* Venus, aldus genoemd naar den berg Eryx op Sicilië, zie vs. 575.

905 *Latonaes dochter:* Diana. — *Den roedrigh:* den (slangen-) stafdrager, Mercurius.

907 *Het horoscopus:* de geboorte-kijker.

908 *Waer over Jupiter sijn' soete straelen schoot:* wat Jupiter met welgevallen oogen aanzag.

911—921 Urania gaet in arbeyd van inspraeck en prophecye. — *Kantt. der oude uitgave.*

Dese een' Trojaen berichte, en die in open velde
Aen onsen Batavier Prins Willems noodlot spelde.
Nu met beseten mond besweet aen 't woên gebragt,
Sy grooter scheen, en van gods mogentheyd verkracht.
Bedaert ten lesten, schudse haer' krop uyt met dees'
[woorden:
'k Sie Willem daer in't spits der Hollandsche slaghoorden
Aengrijpen 't westersch heyr van Phlippes. 'k Hoor hem ree
Verwinner getrompet te lande en oock ter zee.
'k Sie Willem keeren van Castiljens nederlaegen,
En sitten gelauriert in god Augustus wagen:
En laetende achter sich den Taegh, die schuymt van bloed,
Sleept groote Donnen na, in ketens afgewoed.
De Nieuwe weereld juycht, en swarte en geele Mooren,
Dat Willem endelijck verlosser is beschoren;
Tot wraeck der schimmen, die de goudsucht heeft ver-
[delght:
Dat Willem dien, die heeft den aerdboôm ingeswelght,
Wt overladen maegh doet scepterstaven braecken.
Ick hoor der dichtren rey, in allerhande spraecken,
Basuynen zijn verstand, zijn' gaeven, zijne daên,
Sijne huwelijcken en verbonden, aengegaen
Met Keysers, Koningen, zijn' broeders en zijn' maegen;
Gewent hoofdheyligh cier en purperverw te dragen.
Sijn bloed, de Keurvorst roemt hem aen den Neckerstroom,
En Rijnsche muscadel huwt aen Oranjeboom.
Hem roemt Britanjens pronck, in't midden van haer' soonen,
Gewijd met hayrband, wrong, en rijck geslote kroonen;
En al 't Nassausch geslaght, 't welck heerelijck en prat,
Meer gloors heeft onder hem, als 't onder Adolf had.
Hem vieren soo veel' steên met neyging haerer toornen;
En Indus buyght voor hem zijne altijd vochtige hoornen;

917 *Een' Trojaen:* Eneas, aan wien de Sybille de toekomst van zijn geslacht deed zien. Zie VIRG. *Æneas, Lib.* VI.

920 *Verkracht.* overmeesterd.

922—953 Sy propheteert. — *Kantt. der oude uitgave.*

929 *Swarte en geele Mooren:* onder de „*zwarte* mooren" worden de negers, onder de „*geele*" de Saracenen verstaan, die, in Spanje verbleven, onder Philips II en zijn opvolgers gruwzaam verdrukt werden.

939 *Sijn bloed, de Keurvorst:* zijn bloedverwant de keurvorst — t. w. die van Beieren.

De Muldau desgelijcx, de Donau, en de Rijn.
Mevrou Æmilia, die nau den wederschijn,
Van haer' vergoden soon, in sterflijck oogh kan doogen;
Sit tweede Olympias met sinnen opgetogen,
Van d'aengedronge schaer gesmeeckt en aengebeên;
En moeder maeckt uyt jonst haer' voorspraeck elck gemeen.
Wt had sy, en verdween. Wie komt mijn' geest verwarren
(Soo volghde haer's vorsten stem) die noyt aen wichelstarren
Sich ydelijck vergaepte, in voorspoed of in druck;
Maer van den waeren god mijn heyl hoop en geluck,
Gelijck 't een Christen voeght. Mèt was zijn' rust ten ende:
En opgeseten 't ros veel peynsende hofwaert wende.
Terwijl was Graevenhaegh in strijd geraeckt met Delf:
Elck socht den meesten roem te schaecken voor sich self;
d'Een quam de pallemtack; die was der glori nader:
d'Een moedigh op den soon, en d'ander op den vader:
d'Een stofte op't vorstenhof, en die op't Princegraf.
Elck was de saelge schoot, die Princen 't leven gaf.
Na datmen vinnigh had van wedersijds gekeven,
Werd endelijck 't geding aen 's veldheers mond verbleven,
Die uytspraeck dede aldus: mijn' landslie, hoort na my,
Oprechte Delvenaers, en Haeghsche borgery:
Mijn naem is Vrederick; dies schep ick geen behaegen
In borgerlijcken twist, maer Christelijck verdraegen.
Indien mijn' dood u bey kon strecken tot geluck,
Ick sneed mijn hart in twee, en deelde u elck een stuck.
Wilt mijnent halven dan malkanderen omarmen,
Als broeders vry van nijd. Ick sal u bey bescharmen.
Ick sal uw vader zijn in oorloogh en in vre:
En erf ick segen gods, ghy erft mijn segen me.
Soo sprack hy, en elck een sich geerne liet geseggen.
De zee werd stil en kalm, en ging haer' baeren leggen.
Ick endighde mijn lied: 't gedy tot Welhelms prijs,

950 *Olympias:* de moeder van Alexander den Groote.

951 *Gesmeeckt:* geliefkoosd.

953—958 Christelijck besluyt des vorsten van dese voorspelling. — *Kantt. der oude uitgave.*

959—966 Tweedraght tusschen Haegh en Delf. — *Kantt. der oude uitgave.*

967—976 Prins Frederick beslecht vredelijck de gerese oneenigheyd, en stemt tot Christelijcke verdraeghsaemheyd. — *Kantt. der oude uitgave.*

979—992 Besluyt des dichters aen 's Graevenhaegh. — *Kantt. der oude uitgave.*

En u tot eeuwige eer, ô Hollands paradijs!
Lucksaelge vorstenwiegh! 't sy u te danck gesongen,
Wiens naem klinckt overwyd op soo veel' duysend tongen.
Roemt Delos op Apol, stoft Creten op Jupijn,
Ghy Graevenhage, sult op Willem moedigh sijn:
Ghy sult uw voesterling met eedle borsten koesteren:
Hy, goedertieren god sijn' voester weer sal voesteren;
Soo sal sijn' moeder oock vorst Fredericx gemael;
Die 't harte van dien held kan kneden met haer' tael,
Steenrotsen murwen, doen bedaeren ruysschende elsen:
En wie't gebeurt twee goôn te kussen en t'omhelsen,
Met geurigh rood korael, en wit gesielt albast;
Gelijck 't een' vorstenbruyd en princemoeder past.

VIRGIL.

Nec puer Iliaca quisquam de gente Latinos
In tantum spe tollet avos, nec Romula quondam
Ullo se tantum tellus jactabit alumno.

d. i.

Geen knaep, uit Troyschen stamme en Frygische afkomst gaf
Aen zijn Latijnsch geslacht die hoop van triomfeeren,
Nocht Romulus landouw zal nimmer dus braveeren,
Op eenigh voesterkindt.

981 *Lucksaelge:* gelukzalige.

AEN DEN EDELEN, GESTRENGEN, EN MANHAFTEN HEER

LAURENS REAEL,

Ridder, oud generaal van de Oostindiën, &c.

OP SIJN RIDDERSCHAP EN INWYINGE

DOOR

SIJNE MAJESTEYT VAN GROOT BRITTANIEN.

KLINCKDICHT.

Eer quijnt een leeuwenhart, benepen tusschen muuren,
Dan het sich temmen laet; soo doet *Sint Laurens* oock:

Aen den Heer Laurens Reael. Afgedrukt volgens den tekst der uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 151).

Vondels vriend Reael werd in 1626 benoemd tot lid van een buitengewoon gezantschap om Karel I bij zijn troonsbestijging te begroeten. Hij had bovendien de geheime opdracht, zooveel mogelijk de moeilijkheden, over Amboina ontstaan, uit den weg te ruimen. Bij deze gelegenheid werd hij door den Engelschen koning in den adelstand verheven. Zijn wapen, dat bestond uit een blauw veld met een bloeiende lelie tusschen twee slangen, werd daarbij vermeerderd met de roos van Schotland in het helmteeken; zijn devies was: *Invidia florenti infesta,* d. i. de nijd is den bloeiende vijandig.

Die 't bussepoeder sleept door golven, vlam, en roock,
En met een' ysren moed de Spanjaerds kan verduuren:

'tZy dat in't geurigh oost, daer 's lichts gebraden' uuren
Gaer koocken 't rieckend kruyd, uw heerschend hart ontloock:
'tZy dat ghy, onder 't Britsch en Hollandsch waterspoock,
Recht op den vorst van't west gingt onse vlooten stuuren;

En sond hem 't oorloogh 't huys, en deed sijn' grootsigheyd
Verschricken voor den leeuw, die in de roosen weyd;
Voor dese eenhoorens, die sich mengen in't Oranjen:

Dies overwelkom ghy op *Charles* krooning zijt:
Daer 't koninckl̈ijcke swaerd u d'eersten ridder wijd,
Die 't vaderland verplichte, en 't rijck van groot Brittanjen.

5, 6 *Daer 's lichts gebraden' uuren gaer koocken:* daar het roostend zonnelicht stooft.

11 *Dese eenhoorens:* zinspeling op 't wapen van Engeland.

13, 14 De zin is: daar gij, onder hen, die 's Konings zwaard tot Ridder geslagen heeft, de eerste zijt, die diensten bewezen hebt èn aan 't vaderland, èn aan 't Britsche Rijk.

OP Dr. JOAN FONTEYN.

Soo strekt dat wyse breyn, een geessel voor de koortsen
Die 't menschelyk geslagt steets blaekte met haer toortsen.
Soo strekt hy een fonteyn, van Heylsame artsenye
En Hollands Hypokraet, daer Aemstels burgerye
Eer 't spits ontbieden sou, als sulk een te gemissen.
Vergeefs beeld Muller uyt het ligt met duysternissen.

Op Dr. Joan Fonteyn. Overgenomen uit een achttiende-eeuwsch handschrift, met gedichten van en tegen Vondel, in het bezit der firma E. J. Brill te Leiden. Het gedicht wordt hier voor de eerste maal gedrukt en is zonder twijfel van Vondel.

Dr. Joan Fonteyn was een oude bekende van Vondel, die zijn *Helden Godes* aan hem opdroeg. In het deeltje 1618–1620 dezer uitgave is op bl. 215 het een en ander over hem medegedeeld onder verwijzing naar *de Nederlandsche Kunstbode* (1874) I. bl. 53 en *Oud-Holland,* II. bl. 141.

Het portret, dat boven dit gedichtje is geplaatst, stelt Fonteyn voor in 1626 op 52-jarigen leeftijd en is gesneden door Jan Hermansz. Muller. Het origineel van dit portret wordt toegeschreven aan Thomas de Keyser.

ANTIDOTUM.

TEGEN HET VERGIFT DER GEESTDRYVERS.

TOT VERDEDIGINGH VAN

'T BESCHREVEN WOORD GODS.

Gods woord ghegoten word in alderhande vormen
Van't wispelturigh breyn. Een Christen door veel stormen
Beproeft en afgemat. Nae 't een volght 't ander wee.
De waerheyd als een rots in 's weerelds wilde zee
De woeste baren stuyt der sinnen, die oneven
Steeds worden van den wind der leeringen gedreven.
't Vernuft rust nimmermeer, maer in verandring leeft,
En noch op dese tyd Geestdryvers voedsel geeft:

Antidotum. Tegen het vergift der geestdryvers. Volgens den tekst der oudste uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 152). Van dezen druk bezit de Bibliotheek der Doopsgezinden te Amsterdam een exemplaar, met het adres: „'T Amsterdam, By Jacob Aertsz. Boeckvercooper in de vierighe Calom, By de nieuwe Brugh."

Dit gedicht dankt zijn ontstaan aan een twist tusschen twee leeraren der Waterlandsche Doopsgezinden, Hans de Ries en Nittert Obbesz., over 't beschreven en onbeschreven Woord Gods (1624–1627). De Ries was namelijk van gevoelen, dat men het Woord Gods behoorde te onderscheiden in de letter der H. Schrift en in Jezus Christus zelven, of in het onderwijs, dat Christus ons geeft door de werking van Zijnen geest, terwijl zijn ambtgenoot Nittert Obbesz. beweerde, dat er maar één Woord Gods bestaat, de geschreven boeken der H. Schriftuur. Dit geschil wekte veel beweging in de gemeente en had van weerszijden de uitgave van vele grootere en kleinere geschriften ten gevolge. Met dit gedicht koos Vondel de partij van Nittert Obbesz; zijn gedicht is van 1626. Vergelijk het opstel van S. Muller in het *Jaarboekje van de Doopsgezinde gemeenten, in de Nederlanden.* 1838 en 1839, bl. 143.

1, 2 De zin is: Gods Woord wordt door het wispelturig brein, het speelziek vernuft der Schriftgeleerden, op allerlei wijzen uitgelegd, en de Christen (wordt) door vele stormen, onzekerheden, twijfelingen, enz. beproefd en afgemat.

2 *Een Christen:* versta hier achter: *wordt.*

5 *Oneven:* op ongelijke wijze. *Oneven gedreven* is hier synoniem met „geslingerd."

Een schadelycke pest, voor lang van d' oude vaders
Gepleystert, en geheelt, door hun geschreven bladers:
Nu weder vanden Ryn, na dese kust gewaeyt,
Gekoestert, en gequeeckt, en yverigh gesaeyt
Van menschen sonder geest, van Droomers en Propheten,
Van Sienders, met den geest der dwalingen beseten,
Tot land, en siel-bederf: vermids 's Geest-dryvers vier
Verteert d' aensienlyckheyd van het gewijd pampier,
Als hy in twijffel treckt, en listigh soeckt te planten:
Dat niemand als Gods woord 't gheschrift van Gods Ge- [santen
Omhelsen sal; maer eer den Geest die heymlijck blaest,
En 't gheloovigh hert met seldsame inspraeck aest.
Op dat dees loghentael bet waerheyd soude schynen,
Leent hy ghetuygenis van Epicurus swynen,
En smaelt op 't heyligh boeck, en raed ons op den leest
Te schoeyen van een drift, en innerlycken Geest:
Waer door noodsaeckelyck, die drinckt wt desen beker,
Syn vastigheijd verliest, en tuymelt gants onseker:
Ghelyck een dronckebol, versopen inden wijn,
Waent dat de weereld draeyt, om dat syn herssens syn
Bestoven vanden most. Of als een kiel van vlagen
En buyen overheert, als 't roer is afgeslagen,
Op Gods ghenade dryft. Of als een wandel-gast,
Die synen leydsman derft, den wegh soeckt by den tast:
Want maecktmen 's Heeren woord elx menschelycke invallen,
Soo is het veelderley, soo raeckt 't verstand aen 't mallen,
Soo kryght de dwalingh kracht, die voormaels was onnut,
Soo breeckt de Duyvel los; soo komen wt dien put

9 *d' Oude vaders:* de Apostelen, en Kerkvaderen.

13, 14 *Propheten* en *Sienders* wordt hier in een kwaden zin gebezigd, voor „lieden, die zich verbeelden dat te zijn."

17 *Hy:* de Geestdrijver. — *Planten:* vaststellen, het denkbeeld, de meening, doen stand grijpen, wortel doen schieten.

20 *'t Gheloovigh hert:* het hart dat op Christus vertrouwt. — *Seldsame inspraeck:* niet zoozeer een inspraak die *zeldzaam* plaats heeft, maar wier werking op *zeldzame* wijze geschiedt. — *Aest:* spijst.

27 *Dronckebol:* dronkaard.

31 *Wandel-gast:* iemand die voor zijn beroep of bedrijf te voet reist.

33 De zin is: want kunnen de invallen van een iegelijk voor Gods Woord gelden, dan enz.

De Rasernyen voort, die onlanx uytghelaten
Met fackels, moedernaeckt, vervulden merckt en straten:
En Christus word een klucht, daer yder van ghelooft
Al wat hem schiet, en maelt in't los, en breynloos hoofd:
Soo staen de Tempels leegh, en niemand van de leken
Den Bybel geeft gehoor: maer acht het sondaegs preken
Voor enckel letterwerck, en pryst den predikant
Den wonderbaren Geest gheboren in't verstand:
Is wyser als die geen, welcke in Gods naem voorhenen,
Als lichten onder Joôn, en Heydenen verschenen,
Bevestighden hun leer, en ampt door 't perckement,
Waer in des Hemels wil, met letters was gheprent,
En porden yeder een aendachtelyck te letten,
Niet op een spoock des Geests; maer op beschreven wetten,
En uyt der Priestren mond, op pene van den ban,
Te leeren Moses last, te smaecken Hemels Man',
Verboden strengh en scherp der sielen dorst te laven
Uyt putten, die 't vernuft verdicht had, en ghegraven.
Soo die Gods aenschijn sagh, ons tot Gods woord vermaent,
Dat besight als syn sweerd, hoe ydel, en verwaent
Is hy, die dompen wil soo Goddelijcken lampen,
En dwalen in een nacht, vol nevelen, en dampen,
Gestegen in een hoofd, dat altyd suft, en waelt,
En daer de blinde waen slechts doode beelden maelt,
En oordeelt geest en God, al wat 't ghepeyns verwildert
Begrypt in't beckeneel, en sich voor oogen schildert:
Als een kranksinnigh mensch, die syn gedachten pynt,
En raest, en slaet gheluyt op al wat hem verschynt,
Noch kan dit sotte volck syn hoovaert niet bedwinghen:

37, 38 *Die onlanx uytghelaten met fackels, moedernaeckt, vervulden merckt en straten.* Dit ziet op de Herdoopers, die in den jare 1535, na hun kleederen verbrand te hebben, over de straten van Amsterdam liepen, de wrake Gods uitroepende. Een dozijn der mannen werd onthalsd en een dozijn der vrouwen verdronken of opgehangen.

41, 42 *Niemand — maer acht:* verkeerde constructie, waardoor het vervolg, en vooral vs. 45 bij de eerste lezing onverstaanbaar is. Men verbetere: „*niemand* van de leeken geeft gehoor aan den Bijbel, maar *elk hunner* acht het zondagspreeken" enz.

45 *Is:* lees: *en is:* 't slaat op: „*ieder* van de leeken."

59 *Waelt:* draait.

61, 62 *Al wat 't ghepeyns verwildert begrypt in 't beckeneel:* al wat zijn verhitte, wilde verbeelding hem in 't hoofd brengt.

Maer berst tot schelden uyt, en oordeelt poppe-dinghen
Den waren Godesdienst, Gods woorden sonder kracht,
En letters sonder siel, een doncker helsche gracht,
Den stoel van Lucifer, een deur van ketteryen,
En baent alsoo den pad tot duysend rasernyen.
Die redelycker schynt, treed wat bedeckter voort,
Acht eyghentlyck schrifts sin niet voor 't waerachtigh woord,
Maer een ghetuychenis van't eeuwigh woord daer boven,
't Welck de Gesalfden is, dien alle tongen loven:
Ja draeft hier op soo hooch, dat, wie sulx niet bestemt,
Is Nicodemus maet, en blyft van't licht vervremt,
Heeft Swinckveld noeyt gesmaeckt, die hooger was gestegen,
En hoorde een stem des troosts langs ongemeene wegen.
Dus vecht hy met syn schim wat dertel, en wat trots :
Want wie ontkent Gods woord te syn de sone Gods,
Die 's Vaders wil verklaert, en uyt syn schoot komt dalen,
En leert hoe God door hem laet syn genade stralen
Op 't menschelyck geslacht. Maer daerom niet te min
En laet het heyligh boeck, of liever Godes sin,
Door letters uytgedruckt, niet nae Gods woord te wesen.

72 *Schrifts sin:* de letter. De zin is: hij acht niet dat de Schrift op zichzelve het Woord Gods is, maar alleen, dat zij het Woord Gods bevat.

76 *Nicodemus maet:* de latere uitgave heeft *knaep;* 't wil zeggen „een volgeling, een discipel van Nicodemus, een twijfelaar."

77 *Swinckveld:* Caspar von Schwenckfeldt, een edelman in de 16e eeuw, uit een oud adellijk geslacht in Silezië, die, na zich door zijn studiën grooten naam van geleerdheid verworven, en de Protestantsche leeringen tegen die der Roomschgezinden verdedigd te hebben, in 1525, Vrijdags na Sint-Andries, te Wittenberg, op bevel van den Vorst van Liegnits, in 't bijzijn van Dr. Bugenhagen, met Luther een samenspraak hield over 't Avondmaal, ten gevolge waarvan de Hervormer hem varen liet en niets meer met hem te doen wilde hebben. De leer van Schwenckfeldt was: dat de H. Schrift niet was het Woord Gods, maar alleen een getuigenis daarvan: dat het waarachtige Woord Gods alleen Christus in ons is; dat de prediking en sacramenten onnoodig waren en niets afdeden ter zaligheid; enz. enz. Zijn gevoelens werden veroordeeld, hijzelf overal vandaan gedreven; doch hij had in Silezië zoodanigen aanhang bekomen, dat de kinderdoop en avondmaalsviering er op verscheiden plaatsen werden afgeschaft. Na lang te Ulm gewoond te hebben, is hij aldaar in 1561 op een-en-zeventigjarigen leeftijd gestorven, zonder eene zijner leeringen herroepen te hebben. Ook heeft zijn leer nog zeer lang in Silezië aanhangers gehad, en heeft ze misschien nog. Zijn geschriften zijn in 1564 in folio, en in 1592 in vier deelen in 4° uitgekomen.

't Sy of wy 's Heeren wil dan in den Bijbel lesen,
Of hooren Christus self, of die hy tot ons send,
Het is een selve woord, en 't wort'er voor bekend:
Dat op verscheyden wijse hy yeder laet betuygen,
By monde, of by geschrift, om 't sondich hert te buygen
Tot syn gehoorsaemheyd. Dit woord dan inder daed
Gelyck een hamer is, die rotsen stucken slaet;
Ja een tweesnydent sweerd, een kracht Gods, en een leeringh,
Waer door hy krachtigh werckt gemoed, en sielbekeeringh,
't Zaed dat ons wederbaert, een levendige spys,
Een licht op Davids pad, een Christen paradys;
Een bron die overloopt van geestelycke gaven.
Wat meerder het vermagh, als 't ruychste slechts beschaven,
Gelyck een timmerman bereyd een vlack panneel,
En effent, om de verw t' ontfanghen van't pinceel.
De Dichter der Hebreen roemt anders in sijn dichten,
En leert dat Godes Wet onse ooghen kan verlichten;
Den dwasen levert wijs, en in benautheyds graf
Vertroost het bangh gemoed. 't Is 's Konings schat, en staf.
Wy willen met die staf ons op den wegh begeven,
En wandelen getroost na 't altijt-durend leven,
En schouwen Swinckvelds geest, die van sijn droomen pocht,
En in't onseker tast en vecht als inde locht.

102, 103 Zie den XIX. Psalm.
107 *Schouwen:* schuwen.

BEDE,
AEN DE OPPER VYANDEN
VAN
DE VOORSTANDERS DER VRYHEYDT TOT LEYDEN.

Gewetens-beulen, die, vermomt in rechters rocken,
D'eenvoude Gods-dienst plaegd met moord-geweer en stocken:

Bede, aen de Opper Vyanden van de Voorstanders der Vryheydt tot Leyden. Afgedrukt volgens den tekst der oudste uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 750).

2 *D'eenvoude:* even goede vorm als *eenvoudige;* zoo zegt men ook *waarde* en *waardige.*

En teghens Eed en eer uw' grijse Keuren scheurt,
Daer 't Burgher heyl om schreyt, en 't Vaderland om treurt.
Hou op van ziele-dwangh, by glimp van staats decreten:
Daer zijn gheen zeghels aan, de letters zijn versleten.
Doorlees uw' Handvest bouck (of houd het Baersdorp vast?)
En sie, of 't drucken oock den Burger-vad'ren past;
Ay, staack uw' wreet besluyt, spoel aff uw' bloed'ge handen,
Hoe! sullen Vaders hier haer eyghen Stadt verbranden?
En plett'ren met de voet dat costelijcke pandt,
Het Oorloghs aspunt, en de schat van Nederlandt?
Bedaar, bedaar u, 'k bids; en laat die gruw'len varen,
Paap Henrix tonghe sal uw' kussens wel bewaren:
Vergun' uw' mede-Christ vry oeff'ningh van't Gelooff;
En schenck het Burger-bloet den Crijgslien niet te rooff.
Gods suyv're vinger treckt de schubben van uw' oogen,
Sie daar het schijn-recht nu 't de grijns is afghetoghen.
Betast 't ghedrogt ter deeg: 't is zielen tyranny,
Ghesmeet op 't aan-beeld van de Kerck'lijcke heerschappy;
De minste teeckens doen dees vuyle prije stincken,
Dats' yder ruyckt, ey! sie die purp're tabbaards blincken,
De doemklock werd verstomt, 's gherechts roe breeckt [in tween,
En 't Christdom roept al-om: de bloed-raed valt daer heen.

Seneca. *Qui sceptra duro saevus imperio regit*
Timet timentes. Metus in auctorem redit.

5 *Staats decreten:* de plakkaten tegen de Remonstranten, toen in verscheiden steden in onbruik geraakt.

7 *Baersdorp:* de Raadsheer Baersdorp, uit een Leidsch Regentengeslacht gesproten: dezelfde die in der tijd verklaarde, het preeken van Uyttenbogaert niet langer te kunnen aanhooren.

8 *'t Drucken:* 't verdrukken.

12 *Oorloghs aspunt* ziet op 't beleg en ontzet der stad, en *de schat* op de Academie.

13 *'k Bids:* ik bidde des.

14 *Paap Henrix tonge.* Met *Paap Henrix* wordt hier bedoeld Henricus Fabritius, die, eertijds monnik, later predikant te Leiden was geworden, en zich steeds den Remonstranten bitter vijandig had betoond.

22 *Die purp're tabbaards:* die tabberds van den Bloedraad.

23 *De doemklock:* de klok, die bij de uitoefening van doodvonnissen luidt.

Seneca. Qui sceptra, enz.: Die als een wreedaard zijn heerschappij uitoefent, vreest hen die hem vreezen, en de vrees keert terug tot degenen, die hem veroorzaakt.

WATER-BEL,

OF

VERZIERT GERUCHT.

Mobilitaie viget [1]).

Het licken der beerine-tong
Bootseert allengs 't wanschapen jong.
Den hals, en achter-lijf, en hooft,
En pooten: eer men 't naeu gelooft
Ontdeckt sich 't oor, dan beck en snuit,
Dan puilen bey sijn oogen uit:
Zoo krijgt dat ongestaltig vleisch
Ten leste sijn gedaente en eisch:
En soo men 't aensie, heen en weêr,
Het zwijmt sijn moeder: 't is een beer:
Soo krijgt dit dier sijn eygen naem:
Maer anders zweet de Logen-faem,
Die van een Water-gal, van Niet,
't Wanschapen giet en weer hergiet
Van't een in't ander harssen-vat:
Van elcken blaeskaeck houdt het wat:
In't eynde rijst het hoog en snel,
En wort een bijstre Water-bel.
Geswollen van vergalde zucht,
Bekoorende een geheele vlucht
Van snaterbecken met geschreeu,
De Snip en Aecxster, Meeu en Spreeu,
En bonte Kraey, een sot geraes:
Die picken op dat ydel aes,
Tot dat het berst aen lucht en windt.

Water-bel, of verziert gerucht. Volgens den tekst in I. V. Vondels *Poesy. Het tweede Deel,* 1647, bl. 80.
In sommige uitgaven leest men bij het opschrift als kantteekening: „dit dicht ontfout de natuur der Logen-faem."

1) *Mobilitate viget:* 't leeft door beweging.

12 *Zweet:* zwoegt.

Een yeder sich bedrogen vint,
En staeckt dat misselijck geschal:
Doch al dit spel heeft oock een val;
Het streckt een Vastenavont-grijns,
Gespickelt met wat logen-schijns,
Geverft, besmeert, vernist, vergult
Met quijl, dat baert en knevel krult.
De Logen-faem aldus begeckt,
Ontduickt den heldren dagh, en treckt
Haer langen staert van achter in:
Zy vaert na Plutoos hof-gesin,
En ruimt ons lucht met wint en stanck,
O Logen-faem! ô valsche klanck!
Hoe leit gy elck by d'ooren om.
De Logen schreeut sich selve stom.

28 *Heeft oock een val:* heeft een doel.
29 *Een Vastenavont-grijns:* eene vermomming.

WELLEKOMST

AEN DEN EDELEN GESTRENGEN HEER

CONSTANTYN HUYGENS,

Ridder ende geheymschryver van den doorluchtighsten prince van Oranje.

Orpheus, die na'et schemerduysteren
Linden naer uw' luyt doet luysteren:
Orpheus, die het Haeghsche woud
Met uw' snaeren onderhoud:

Wellekomst aen C. Huygens. Afgedrukt naar het handschrift, dat in facsimile hierbij gevoegd is.

Het gedicht is voor de eerste maal uitgegeven door MR. A. D. DE VRIES AZ. in de(n) *Nederlandsche(n) Spectator* van 10 Mei 1879.

Vs. 15 luidde eerst: „Orpheus die door soeten mont"; in vs. 23 werd „naer" in „op" en in vs. 24 „haeckt" in „juycht" veranderd.

Aan de keerzijde van het handschrift staat met Huygens' hand: „Vondelen aen my".

Huygens was sedert geruimen tijd verliefd op Susanna van Baerle; eindelijk vroeg en verkreeg hij hare hand. Het huwelijk werd vastgesteld in het begin van 1627. Gedurende den tijd, die hem nog van dien datum scheidde, reisde hij meermalen naar Amsterdam. Op een van die reizen, in Januari 1627, bezocht hij ook Costers Academie, waar op dien dag Hoofts *Warenar*

Orpheus, wien de Nymph een' krans breyd,
T'elckens wen ghy 't hof ten dans leyd:
  Orpheus in 't beschaduwt groen,
  Daer de jufferen om woên:
Orpheus, dien veele harten trouwen
In den drang van eedle vrouwen:
  Orpheus, die den Teems en Golf
  In de vrolyckheyd bedolf:
Orpheus op wiens huppelvingeren
Prins en koningen verslingeren:
  Orpheus verre boven nyd
  Dien Britanjen ridder wyd:
Orpheus, die myn dichtens yver
Dickwils lockte naer den vyver:
  Orpheus aen den silvren stroom,
  Onder den Oranjeboom:
Orpheus hier en Orpheus ginder,
Altyd meerder, nimmer minder:
  Orpheus, op wiens heylge veêl
  Juycht dit hooghgemelt toonneel:
Orpheus weerd met hemelsche engelen
Stem en senuwklanck te mengelen:
  Orpheus stronck van ridderstam:
  Welkom welkom t' Amsterdam.

egeven werd. Naar het schijnt, werd Huygens toen van het tooneel af begroet met het hier afgedrukte gedicht van Vondel. Huygens antwoordde hierop met het volgende gedicht, dat door den heer P. Leendertz Wz. het eerst in *de(n) Navorscher* 1880 bl. 36 werd afgedrukt:

Wan ick my alle de wonderen gonde,
Alle de vonden die Vondelen vonde,
Doen hy my boven op 't hooge Tooneel
Wellekom hiet met de handige keel
'k Streckte bykans voor een tweede Comedi
Van seven groots tot twee asen remedi.
Waernar en alle syn graghe gesinn
Kregen wel honderden kijckers te min,
Alle de monden van all d'Academi,
Riepen wel, jemini, kindere jemi,
Waernaerr den eersten staet hier voor sijn huys
Waernaerr de tweede sitt neffens 't Raduys [1]).

[1]) *'t Raduys:* het tooneel.

Wellekomste aen den edelen gestrengen heer
Constantyn Huygens, Ridder, etc.
geheimschryver van zyn Doorluchtigheit Prince
van Oranje.

Orpheus, die met schemerdichten
Lieden maeckt met' lucht doet luchten:
Orpheus, die het Haeghsche woud
Met zyn' snaren onderhoud:
Orpheus, wien de Nymph een' krans bereid,
t'Verkoos nu gy 't hof ter Dam tyd:
Orpheus in 't beschaduwt gras,
Daer de susters om waên:
Orpheus, dien veel sachte stroomen
In de drang van edle bloemen:
Orpheus, die den Tulpen goet
In de vroegheyd behoet:
Orpheus, op wiens snaervingeren
Prins en Koningen verslingeren:
Orpheus ~~[illegible]~~ verre boven nyd
Dien Britanje ridder wyd:
~~[illegible]~~
Orpheus, die myn dichtens gun
Dickwils lockte naer den Rhyn:
Orpheus aen den ~~[illegible]~~ silvren stroom,
Onder den Oranjeboom:
Orpheus hier, en Orpheus ginder,
Nergens minder, nimmer minder:
Orpheus, ~~[illegible]~~ ons wiens speeltuyg veel
~~[illegible]~~ juyght dit feestgewemelt toonneel:
Orpheus word met sanghlofs eyghen
Stem en snarenklank te neyghen:
Orpheus, stronck van ridderstam,
Welkom welkom t' Amsterdam.

J. V. Vondelen

vondelen aen
mij.

ROMMEL-POT

VANT

HANE-KOT.

Afgedrukt volgens den tekst der uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken,* n⁰. 153). Onder het gedicht leest men daar: „In D'Mater Salem door Irenæum Philalethium, by Adelaert Waermont." In de 4⁰. uitgave van dit gedicht (*Bibliographie,* n⁰. 154) luidt het gefingeerde adres van den uitgever: „Ghedruckt voor Marten Jansz. Brant voor de Liefhebbers van Hanekop, 1627."

INLEIDING.

Tot recht verstand van dit hekeldicht is het noodzakelijk een meer uitgebreid verhaal van de gebeurtenis te geven, die Vondel aanleiding gaf het te dichten, daar een korte aanteekening, zooals gewoonlijk bij elk gedicht ter opheldering gevoegd is, hier niet voldoende zou zijn.

De vervolging der Remonstranten was na het overlijden van Prins Maurits zeer in hatelijkheid verminderd: en in vele steden begon men ten hunnen opzichte tot inschikkelijkheid over te hellen. Inzonderheid was dit het geval te Amsterdam. De Regeerders aldaar begrepen, dat in een stad, die door den handel leefde en bloeide, en waar men alzoo dagelijks menschen van alle natiën, tongen en geloofsbegrippen ontving, en omgang had met Katholieken niet alleen, maar ook met Joden, Turken, Armeniërs en Perzen, het dwaas, ja ongerijmd klonk, eigen mede-ingezetenen om hun godsdienstige denkwijze te kwellen. Bovendien stak de heerschzucht van sommige Predikanten de Magistraat in den krop: deze wilde niet door hen geringeloord worden en was er niet afkeerig van, hun een tegenwicht te stellen.

Oogluikend was men alzoo begonnen, de bijeenkomsten der Remonstranten te gedoogen, ja zelfs het ongestoord aan te zien, dat leden van de gevestigde Kerk, en daaronder lieden van aanzien en invloed, er aan de godsdienstoefening deel namen en er hun kinderen lieten doopen. 't Is klaar, dat zulks de Predikanten verbitterde: Boucher en Le Maire onder anderen ijverden tegen een verdraagzaamheid, die hun uit den Booze scheen te zijn; maar hij, die boven allen de kroon spande in hevigheid, was Adriaen Jorisz. Smout. Het was niet de eerste reis, dat deze zich door blinden geloofsijver gekenmerkt had. In 1613 reeds had hij, toen hulpprediker van Cornelis Geselius te Rotterdam zijnde, niet alleen geweigerd, op aanzoek der

overheid van die stad, met den Remonstrantsgezinden Predikant Nicolaes Grevinkhoven in onderhandeling te treden tot vereffening der oneenigheden op 't stuk van den godsdienst, maar ook een werk uitgegeven, zoo scherp en hevig van toon, dat hij deswege door de Staten van Holland en West-Friesland binnen de vrijheid van 's-Gravenzande werd gebannen. Dan, zooals 't gaat, deze veroordeeling had hem een naam doen verwerven, vooral bij de strenge Contra-Remonstranten te Amsterdam, en menigmalen had hij, op hun aanzoek, en ondanks het verbod, de hem aangewezen verblijfplaats verlaten, om binnen die stad den kansel te beklimmen. Een tweede werkje, door hem in 1617 tegen Grevinkhoven uitgegeven, wekte bij de Landsregeering, toen nog altijd Remonstrantsgezind, niet minder ergernis dan het eerste, en hij zou voor de rechtbank getrokken zijn geworden, had niet de Regeering van Amsterdam, altijd aan haar stelsel getrouw om vervolging om 't geloof, van welken aard ook, te weren, hem het burgerrecht geschonken en in haar bescherming genomen. De omkeer van zaken in 't jaar 1618 had de besluiten, ten opzichte van hem en zijn boeken genomen, weder doen intrekken en hem zelfs in 1620 werkelijk tot vasten Predikant te Amsterdam doen beroepen. Krachtig had hij zich daar doen gelden, onder anderen in 1622, toen hij zich van den kansel openlijk had durven beklagen over de verkiezing tot Raden van Geurt Dircksz. van Beuningen en Andries Bicker, die beiden bekend stonden als eener gematigde denkwijze toegedaan. Men had dit uitvaren, toen, om der tijden wille, ongestraft laten doorgaan: en hij was hier door niet weinig gesterkt in zijn overmoed. Dat de bescherming, den Remonstranten nu meer openlijk betoond, hem moest hinderen, laat zich begrijpen, en hij voer er dan ook hevig over uit: „Indien de Heeren," riep hij op Paaschmaandag (13 April 1626) zijn gehoor toe, „hun devoir niet beter en doen in 't uytroeyen der ketteryen tot verbreydinge van Gods en Christi lof, soo sullen de *kinderen*, jae *de steenen van de straet*, den Heere daer in dienen." — Hetzij, dat de omstandigheden te zamen liepen, om zijn woorden tot waarheid te maken, hetzij, dat hij vooraf onderricht was van 't geen er op til was, nog dienzelfden dag werden de Remonstrantsgezinden op hun vergaderplaats bij den Montalbaanstoren eerst uitgejouwd door de straatjongens en vervolgens

met steenen gesmeten door het graauw. De godsdienstoefening werd gestoord, de gemeente uiteengejaagd, het huis geplunderd en zelfs, opdat er geen spoor der ontheiliging over zou blijven, met afbraak bedreigd. De partijwoede ontstak ook hier de borst der plunderaars. De Wethouderschap, van het gebeurde onderricht, zond straks een Hoofd-Officier der bezetting naar de plaats, om het oproer te dempen. De man, wien deze taak was aanvertrouwd, was de Majoor Nicolaes Hasselaer, zoon van Pieter Dircksz. Hasselaer, den beroemden vaandrig, die zich bij 't beleg van Haarlem zoo wakker had gekweten, en neef der onversaagde Kenau: een man in de kracht zijns levens, die in kloekheid voor geen der leden van zijn geslacht önderdeed en het gezag der overheid van ganscher harte was toegedaan. Het was reeds drie uren na den middag geworden, eer hij manschap genoeg bij elkander had om zich naar het aangerande huis te begeven, waarvan het dak reeds was afgebroken. Hier gekomen, poogde hij eerst, doch vruchteloos, het grauw met woorden te overreden om uit een te gaan; men beantwoordde hem alleen met scheldwoorden, ja met het verwijt, dat hij zelf tot de Arminianen behoorde, dat zijn zuster bij hen ter kerke ging en hij er zijn kind had laten doopen. Ziende, dat redenen hier niet baatten, en dat de moedwil van den volkshoop eer toe- dan afnam, gaf hij aan zijne soldaten last een paar schoten met scherp te lossen, waardoor een der belhamels, met het mes in den mond en de handen vol steenen, gedood werd. Deze krachtige vermaning had wel het gewenschte gevolg, dat de plunderaars uit elkander stoven, en dat het krijgsvolk meester werd van het aangevallen huis; maar met het vallen van den avond schoolden opnieuw de oproermakers samen. Het gestorte bloed eischte wraak: valsche berichten, dat er plakkaten van den Prins tegen de Arminiaansche vergaderingen waren uitgevaardigd, deden den moed bij hen herleven en het besluit vormen, den wederstand tegen het gezag der overheid te hernieuwen en het bezette huis weder aan te tasten. Nogmaals gelastte Hasselaer te vuren. Men schoot in den duister weg: een tweede offer viel, en het verbitterde grauw, andermaal genoodzaakt tot wijken, sleepte het bloedige lijk eerst voor de deur van den Burgemeester Jakob van Neck, daarna voor dat van diens ambtgenoot Pieter de Vlaming van Oudtshoorn, als wilde men hun dit ombrengen

wijten. Doch eindelijk moest men het naar 't gasthuis dragen. 's Daags na de plundering was de Sint Antonis- of Nieuwmarkt zoo vol volks, dat men aldaar voor een nieuwe opschudding beducht was; om welke te voorkomen, de soldaten uit het geplunderde huis gelicht en op de St.-Antonis-waag gelegd werden. Maar 't gepeupel, zulks vernemende, snelde naar 't verlaten huis, 't welk nu ten gronde toe werd afgebroken. De plunderaars, meer dan duizend in getale, trokken vervolgens met een gedeelte der afgebroken sparren en latten als in triomf door de stad, zelfs over den Dam en voorbij 't Stadhuis. Een andere hoop bleef zich nog op de Nieuwmarkt onthouden, totdat de schutterij, in 't geweer gekomen, de toegangen tot de markt bezette en de menigte met goede woorden drong te vertrekken. Hiertoe deed voornamelijk zijn best de Burgerhopman Jakob Pietersz. Hoochcamer, oud Schepen en Thesaurier, die met zijn vendel omtrent de brouwerij de Haan stond, waar 't meeste volk was saamgeschoold, onder 't welk een oude vrouw, die een vlaster of zijdewindster was van beroep, hem de getuigenis gaf, „dat hij geen Arminiaan was, maar goed kerksch, en dat zij hem dikwijls in de Oude Kerk in 't Heerengestoelte had zien zitten: zoodat men op zijn begeeren gerust kon heengaan." De menigte begaf zich hierop tegen het vallen van den avond naar huis; waarmede de opschudding gestild was. Een afkondiging, den 17 April gedaan, verbood nu wel het houden van Arminiaansche vergaderingen, doch verklaarde tevens het feitelijk storen daarvan ongeoorloofd en strafbaar: en zelfs werd een vereering toegezegd aan al wie eenigen der medeplichtigen aan de jongste plundering wist aan te wijzen. 't Blijkt echter niet, dat deze uitloving eenig gevolg had: en niemand werd over de zaak verder gemoeid, uitgenomen drie der belhamels, die reeds den dag na 't gebeurde waren in hechtenis genomen, en onder hen zekere Swart, kapitein in dienst der West-Indische Maatschappij. Inmiddels stond Hasselaer, als men licht beseffen zal, aan verschillende oordeelvellingen bloot. Dat slag van *voorzichtige en bedaarde* lieden, hoedanige zich bij oproeren en omwentelingen altijd schuil houden, om zich naderhand bitter te beklagen, dat men niet intijds de noodige klem en veerkracht heeft aangewend om ze te stuiten, en dat de meerderheid zich nu door de minderheid laat beheerschen, gaf ook nu, met bedenkelijk

hoofdschudden, zijn hooge ontevredenheid te kennen over „den onbesuisden jonkman," gelijk zij Hasselaer noemden, en herinnerde, hoe een dergelijke bloedstorting te Rotterdam, waarvan een Remonstrantsgezinde het slachtoffer geweest was, de breuk van den burgertwist verwijd had. De hevige Contra-Remonstranten onder de Regeeringsleden, als Jan Willemsz. Bogaert en Simon van der Does of Verdoes, noemden Hasselaer onbewimpeld een moordenaar: en althans van het laatst gevallen slachtoffer werd vrij algemeen verspreid, dat de gevallene een bloot toekijker en aan de plundering onschuldig geweest was. Weinig strookt dit echter met hetgeen een Remonstrantsgezinde schrijver beweert, die hem „een fameusen Dief" noemt, „gelijck men bewysen kan, en die oock alhier tweemael in de boeyen heeft gheseten, en dat niet om sijn deuchden."

Kapitein Swart trokken velen zich aan, bewerende, dat hij, toevallig voorbijkomende en het lijk van den gesneuvelde ziende, door toorn en medelijden bewogen, een aanval op het huis, waaruit het schot gevallen was, zou gedaan, en de soldaten, zonder iemand te kwetsen, verdreven hebben: van een ander, een van medeplichtigheid beschuldigden matroos, heette het, dat hij Hasselaer zelfs beschermd zou hebben tegen de woede van 't volk. Wat de Amsterdamsche Predikanten betreft, natuurlijk trokken zij de zaak zich aan. Smout en zijn ambtgenoot Cloppenburg vervoegden zich, met twee ouderlingen, waaronder genoemde Bogaert, uit naam van den Kerkeraad bij Burgemeesteren, om ten behoeve van den gevangen Swart te spreken, daarbij verklarende, dat, zoo Swart met den dood gestraft werd, zij 't gebed voor hem in de kerk niet zouden doen, noch de uitvoering van 't vonnis bijwonen, veel min hem vermanen om zich tot sterven te bereiden, „alzoo hy in een goede saeck geyverd had." Ook ontzag zich Smout niet, den volgenden Zondag, in zijn preek den ruwen hoop te noemen „instrumenten, die God gebruyckt en aendrijft tot dit gants noodige werck, de verstooringh der ketterye." Ook Le Maire gaf op den kansel aan de Remonstranten openlijk de schuld van 't gebeurde. Wat den wel ijverigen, maar meer beschaafden en geleerden Jacobus Trigland betreft, hij vergenoegde zich met te bidden, „dat die mochten geweert worden, die oorsaeck waren van de tumult, onlangs in dese stadt voorgevallen." Slechts een der Predikanten, en wellicht dezelfde,

die uit zijn huis de beroerte aanschouwd en, omtrent het geduld en de beradenheid van Hasselaer onder zoovele tergingen en gevaar, een loffelijke getuigenis had afgelegd, onderscheidde zich hierin van zijn ambtsbroeders. Deze was Cornelis Hanekop, die vroeger te Breda gestaan had, doch, na de verovering dier stad door Spinola, naar Amsterdam was overgekomen en zijn ambt nog geen jaar bekleed had. In strenge bewoordingen berispte hij het gedrag der oproermakers, en vermaande het volk met kracht van redenen tot onderwerping aan zijn wettige overheid. Zijn taal ontrustte den Kerkeraad, die eens voor al besloten had het weren der Remonstrantsche vergaderingen en het handhaven der plakkaten door te drijven. Men verweet den ontrouwen medebroeder, ook in gewichtige punten der leer kettersche gevoelens voor te staan, en nauwelijks een jaar na zijn intrede werd Hanekop, in weerwil der bescherming, welke hij van Burgemeesteren genoot, door den vergramden Kerkeraad, onder anderen aangezet door den Oud-Schepen en Raad Warner Ernst van Bassen, van zijn bediening ontzet, hoewel de overheid hem zijn jaarwedde behouden liet.

Niets moest meer natuurlijk en als vanzelf bij de lieden opkomen, dan een kerkelijken twist, waarin aan de eene zijde een man stond, die den naam van Hanekop voerde, en onder zijn tegenstanders Trigland, die, om zijn blozende kleur en den geestelijken hoogmoed, welken hem zijn vijanden verweten, den naam van „'t Kalkoensche Haentjen" verkregen had, — om een twist tusschen zoodanige personen bij een hanengevecht te vergelijken: te meer nog, daar de Contra-Remonstranten zelven, in een hunner liedjes, de andersdenkenden voor „Arme Hanen" hadden uitgescholden. En even natuurlijk was het, dat Vondel zich niet alleen opgewekt moest gevoelen om eene in zijn oog onrechtvaardige behandeling van iemand, die voor recht en waarheid gesproken had, in een gedicht te gispen, maar ook tevens om aan de namen en bijnamen der partijen de inkleeding van dat gedicht te ontleenen.

Gelijk te begrijpen is, lokte Vondels gedicht antwoorden uit van de tegenpartij, nl. *'t Geuse liere-pypjen op den Amsterdamschen rommel-pot* en *Den omgekeerden rommel-pot van het Arminiaens Prinsmoorders Rot*, die beide in de Bijlagen aan het eind van dit deeltje zijn opgenomen.

ROMMEL-POT

VANT

HANE-KOT.

Om te kauwe veur begyne-koeck:
En te neurie lijck hangsje hangebroeck.

I.

Op, wel op mijn soete Marten,
Helpt my neurien suyver knecht;

Rommel-pot is een trommel, gemaakt van een pot, met een blaas overdekt en waarop met behulp van een stokje een afschuwelijk geluid gemaakt werd. Volgens Bakhuyzen van den Brink (*Vondel met Roskam en Rommel-pot* in *de(n) Gids* van 1837) werd „de Rommelpotspeler voor zoover hij niet zelf den heeschen belagchelijken zang aanhief, zoo als het bekende schilderij van Frans Hals hem ons vertoont, door een' knaap vergezeld, wiens uitgeput zingen en afgrijsselijke grimlach duidelijk vertoonden, hoe alleen gebrek en de vrees voor de tirannij van zijn' sterkeren meester hem dwongen, stem en gelaat aan de geestigheid des gepeupels prijs te geven."

Het hanekot: het Amsterdamsche Consistorie of Kerkeraad.

En te neurie lijck hangsje hangebroeck: om te zingen op de wijze van Hansje Hangebroeck. Dit slaat op het bekende liedje van Bredero: *Een oudt Bestevaertje met een jong Meisjen*, vs. 23; vgl. *De werken van G. A. Bredero.* Amst. 1887 III. bl. 229.

1 *Marten:* Marten Jansz. Brandt, de boekverkooper, die aan de Nieuwe Kerk, en alzoo gelijk onder de bescherming van het aldaar vergaderende consistorie woonde, op wiens luifel *de Gereformeerde Catechismus* prijkte, en die de eer genoot, de werken der Amsterdamsche Predikanten, inzonderheid de herhaalde Vermaningen van Trigland, in het licht te zenden, wordt hier verondersteld den Rommelpotspeler in hoedanigheid van liedjeszanger te vergezellen. 't Is voorzeker een der meest sarkastische invallen van onzen hekeldichter, dat hij juist dien Marten, den „Veynster-aep" van de drijvers der tegenpartij, als den kwajongen doet voorkomen, die op 't commando het liedje, tegen diens eigen partij gericht, moet opdreunen.

Wangt jy kraeckt de neutjes recht,
En ick ken ongs Haneparten:
Deunt met my, hoe haet en nijt
Coppens vroomicheyt verbijt.

II.

Coppen corts quam wt de kempen,
Veur de Spanjers hier evlucht,
Doen hy dorpen en gehucht,
En het boerevolck sach dempen,
Doen de krijch het langt liep af,
En aen Coppen paspoort gaf.

III.

Alle Hanen die ontfinghen
Broeder Coppen in het veen
Broederlijck; en soo het scheen,
Warent wongder soete dinghen,
Maer het suerde haest int vat,
Duren is een moye stadt.

IV.

't Was laet Koppen mit ongs waken,
En te boom gaen binnen 't heck,
Als een speulnoot songder vleck,

3 *Jy kraeckt de neutjes recht:* gij zingt de noten zuiver.
4 *Ongs Haneparten:* de streken onzer predikanten.
6 *Coppens:* namelijk van Cornelis Hane*kop.*
7 *Wt de kempen.* uit Breda. Zie hierboven bl. 66 en vs. 24.
10 *Dempen:* onderdrukken.
11 *Langt:* voor *land*, op zijn boersch uitgesproken, gelijk overal de *g* hier achter de *n* wordt ingevoegd.
14 *In het veen:* Amstelland.
16 *Warent wongder soete dinghen:* was men allerliefst vriendelijk jegens hem, was alles koek en ei.
17 *Maer het suerde haest:* het zoet veranderde dra in zuur.
18 *Duren is een moye stadt:* bekend spreekwoord.
19 *Laet Koppen mit ongs waken:* laat hij hier Predikant worden.
20 *Te boom gaen:* op stok gaan, als de hoenders gewoon zijn te doen.

Koppen slangen kent en draecken,
En hy krayde vroech en spa
Op de tooren van Breda.

V.

Oogentroost hadt gien behagen
In broer Koppens murge-sanck,
Broeders, riep hy, ic wort kranck,
Ach! jy selt het jou beklagen.
Soo broer Koppen mit syn klock
Luyen blijft op ongse stock.

VI.

Oogentroost die huylde tranen:
Was het niet een sotte gril
Van die malle Cocodril?
Maer ten holp niet; alle hanen,
Alle boeren, met heur stem,
Croonden Koppen, en 't hadt klem.

VII.

Broeder Koppen, trouwe wachter,
Krayde, eer de Sonne blonck,
Dat het deur de Veenen klonck:
Alle krayers lagen achter,
Elck die scheen int krayen schor:
Doen begonner een geknor.

22 *Slangen — en draecken:* ongetrouwe leeraars, lieden die kettersche of verkeerde gevoelens verkondigen.

25 *Oogentroost:* met dezen wordt gezinspeeld op Dr. Karel Lenertsz., die doctor in de medicijnen was en een vurig voorstander van het kerkelijk gezag, en die den 31 Januari 1629 om zijn oproerigheid voor zijn leven werd gebannen. Bij de gedichten van dat jaar zullen wij hem nog eens ontmoeten. *Hadt gien behagen:* waarschuwde tegen het beroepen van Hanekop.

26 *Murge-sanck:* morgenzang.

29 *Klock:* stemgeluid.

33 *Cocodril.* Karel Lenertsz. woonde namelijk in een huis, waar de krokodil uithing.

34, 35 *Alle hanen, alle boeren:* alle predikanten, ouderlingen en diakenen: de geheele Kerkeraad.

36 *Croonden Koppen:* beriepen Hanekop tot Predikant.

VIII.

't Haentje dickkop vande Mase,
  Lest estiert nae Gravesangt,
  Huylebalck in Amsterlangt,
Schelde, ben ick dan een dwaese
  Stocknar in het Hanevelt,
  Dat mijn poortklock niet en gelt?

IX.

Durf ick krayen op een keuninck,
  Op de Haen, die sit in top
  Mit een kroontjen op sen kop,
In syn groote Haneweuning;
  Ba! wat meenje goede lien,
  Dat ick Coppen sel ontsien?

X.

Ick sel Coppen moeyte brouwen,
  En syn ongenayde rock

43 *'t Haentje dickkop vande Mase:* Adriaen Jansz. Smout. Zie hierboven, bl. 61.

48 *Mijn poortklock:* mijn krachtig stemgeluid. 't Kan tevens een zinspeling op „de wijde poort" zijn.

49 *Durf ick krayen op een keuninck.* In de aanteekeningen bij de uitgave van dit gedicht, die achter *Comoedia Vetus of Bootsmans Praatje.* Amst. 1718 voorkomt, vindt men hier het volgende:

„Smout predikte op eenen biddag in de Nieuwe kerk te Amsterdam, daer hy tegen den Koning van Vrankryk over den oorlog tegen de Gereformeerden in Vrankryk hevig uitvoer: zie de *Amsterdamsche Beroerte,* 1626 bl. 15". Hij zeide o. a.: „De oorzaek van der landen straffen is, datmen luiden in de regering dringt, die voorstanders zyn van 't Pausdom: de exempelen en vrugten daer van ziet men dagelyks in de Staeten, die hare schepen gezonden hebben voor Rochel, om de waere Gereformeerde Religie te verdrukken en te assisteren. Het kindt des verderfs, het kindt der duivelen, den draek, de eerste tak daer de Antichrist uit gesproten is, daer de hoere van Babel op het beest met zeven hoofden zit: En op dat gy moogt weten, van wien ik spreek: ik meen den Koning van Vrankryk, Louis de XIII. zoone van Hendrik de IV, dien Apostaet. Wat magt heeft doch de Koning van Vrankryk? Wat kan hy doen? 'T is wat. Hy heeft ons op 't voorjaer laestleden een deel duivels gezonden. Wat vrugt hebben die gedaen? Niets. zy zyn al te zamen voor den duivel gevaren."

Scheuren in het hoenderhock.
'k Sel hem veur een ketter schouwen,
'k Lijt niet by mijn reusel-smout,
Dat syn strongt verkeert in gout.

XI.

Fyat, riep 't kalkoensse Haentje,
Dat soo bloost om syne kam,
En de jonghens nae de Dam,
Op leert trecken, met een vaentje,
Of nae 't brouwers Haentje, dat
Hem bestoven sach vant nat.

XII.

Het geviel dat grauwe geusen
Wonnen 'thuys te Monckelbaen,
Daer Heer hopman Swart vooraen
Trock, met sinte Stevens reusen;
Doen de Damheer, wel emant,
Schoot twee dieven in het sandt.

59 *Reuselsmout:* varkensvet. De dichter speelt hier met den naam van den Predikant.

61 *'t Kalkoensse Haentje:* Trigland, aldus genoemd om zijn rood en opdrachtig aangezicht. Zie Vondels hekeldicht: *Op Haen kalkoen* hier achter.

65 *'t Brouwers Haentje:* de Brouwerij *de Haen,* op de Nieuwe Markt. Brouwer was Pieter Evertsen Hulft, die beweerde met een zijner bekenden den predikant Trigland dronken langs straat te hebben zien „stootvoeten" en tegen iemand gezegd had, dat hij hem „op stroo beenen" had zien gaan. Dit kwam Trigland ter ooren, waarop deze eenige malen op den predikstoel vele betuigingen daartegen gedaan had en daarbij tevens het grauw en de jongens tegen den brouwer opruide.

66 *Hem bestoven sach vant nat:* dronken van gerstebier.

67 *Grauwe geusen:* 't gemeene volk, het *grauw.*

68 *'tHuys te Monckelbaen:* het geplunderde huis op de Oude Schans bij de Boomsloot omtrent den Montalbaanstoren. Zie boven bl. 62.

69 *Hopman Swart.* Zie boven bl. 64.

70 *Met sinte Stevens reusen:* hiermede bedoelt Vondel het grauw, dat met steenen wierp, omdat sinte Stevens (Stephanus) gesteenigd is.

71 *De Damheer:* Nicolaes Hasselaer, majoor van 't stads-krijgsvolk, hier de Damheer genoemd, omdat hij het gezag der op 't Stadhuis vergaderde overheid vertegenwoordigde.

XIII.

Doe kreet Trompman: by mijn trompen,
By mijn fluyten, dat gaet wel,
Wat! nu ist ewonnen spel,
Nu de grauwe geusen pompen,
En met giestich overlech
Trecken over marct en brech.

XIV.

Corteboef die sat en lachten,
En hy hilt syn buyckje vast,
Wel hoe dunckje van die quast?
Croont syn muts mit haneschachten,
Set die moerplaech, felle beul,
Op een bock, of esels veul.

XV.

Maer het werck en bleef niet steken,
Met het afebrooken huys,
Wangt kijck! Is'rels hockgespuys,
Socht Gods martelaers te wreken,
Sleepte 't lijf veur 's Heeren deur,
En las hockplaccaten veur.

73 *Trompman:* Simon Verdoes, zoon van den opperschout Willem Verdoes, hier *Trompman* genaamd, omdat de „vergulde tromp (of trompet)" tot zijnent uithing. Zie boven bl. 65, en Vondels gedicht: *Op het ontset van Piet Heyns buyt* hier achter.

77 *Met giestich overlech:* hiermede geeft Vondel te kennen dat het oproer en het plunderen niet zonder aanstoken en 't beleid der predikanten geschiedden.

78 *Brech:* brug.

79 *Korteboef:* hier wordt gespeeld met den naam van den Stads-Secretaris, Boudewijn Kortenhoef, die, volgens de aanteekeningen bij de uitgave van dit gedicht, achter *Comoedia Vetus, of bootsmans-praatje,* „een groote wargeest (was), levende met zyne moeder zeer onheusch, haer dikmalen slaende en langs den vloer slepende, daerom zy hem ook in haer testament ten overstaen van twee Schepenen heeft onterft."

87 *Is'rels hockgespuys:* het Contra-Remonstrantsch gepeupel.

89 *Sleepte 't lijf veur 's Heeren deur.* De zooeven genoemde aanteekeningen bij deze plaats luiden aldus: „Het graauw sleeptte het doode lichaem van eenen dief en plonderaer voor de deur van den Burgemeester van Nek, willende den dooden daer in huis hebben; Deze verzogt, dat ze 't zelve

XVI.

Een ghequetste wert edraghen
In het Gasthuys van zijn broers,
't Veen was vol gekoekeloers,
't Hock niet anders dee als clagen,
Troost en wisse salicheyt,
Was de siecke toe eseyt.

XVII.

Al de Haenen luyde baerden,
Dat hy was een moordenaer,
Die hem teugen Christi schaer
Hadt estelt, mit roers en swaerden,
Die onnosel bloet vergoot,
Dat het hanehock verdroot.

XVIII.

Ja sy kreeten: door ongs sporten,
Steecken duysent heure cop,

naer 't Gasthuis wilden dragen: maer men bragt het lyk nae 't huis van den Borgermeester Vlaming, niet tegenstaende 't Gasthuis wel de helfte nader was; daer maekte men groot oproer met schreeuwen en dreigen, schoon 'er verzogt wiert, dat men zig stil zou houden, vermits de dogter van dien Burgerheer in de kraem lag: doch 't holp niet: onderwylen quam Burgermeester Oetgens daer ook, die bevel gaf om 't lyk naer 't Gasthuis te dragen, gevende haer een Statsbode met die orde mede."

91 *Een ghequetste:* Diezelfde aanteekeningen vermelden hierbij het volgende: „De andere dief en plonderaer gequetst zynde wiert in 't Gasthuis gebragt, en lag daer lang in groote pyn, wordende veelmaelen bezogt van zeker Predikant, en een Zieketrooster of pastoraele beunhaes om hem wat goedts voor te dragen, hem onder andere vraegende: *broeder, hoe gaet het u? benje ook wel gerust?* daer op de patient antwoorde, *ja broeder.* En vermits hy wegens de smerte der wonde geweldig steende en kermde, zoo vermaende hem de Predikant, dat hy vromelyk zou stryden, vertroostende hem daer mede, dat hy voor de pyn, dien hy nu leedt, de eeuwige vreugde zekerlyk zou genieten.

Deze twee oproermakers en dieven wierden van Do. Smout op den predikstoel onnoozele (onschuldige) luiden genaemt, die deerlijk waren omgebragt."

97 *Baerden:* schreeuwden, kreten.

98 *Hy:* de predikanten ontzagen zich niet in gedrukte boekjes den Majoor Hasselaer uit te krijten voor een moordenaar, die onschuldig bloed had vergoten en daarom als een doodslager behoorde gestraft te worden.

En versaen mit garst de crop:
Wil nu iement ongs vercorten,
Wachtje veur 't geloovich schuym,
Die het hock heyt op syn duym.

XIX.

Haentje clopper creet op Coppen,
Oock ebeeten als de rest,
Clopt die ketter uyt het nest:
Wie wil mit die morsvuyl soppen:
Hy mach picken langs het velt,
Die op ongse krijghtocht schelt.

XX.

Coppen liet dat onbesegelt,
Niet alleen, maer krayde stijf,
O onkristelijck bedrijf!
Boosheyt, schelms, en ongeregelt,
Lijtmen dat in deuse wijck?
Noyt en sach ick dierghelijck!

XXI.

Coppen 't graeu kreech tot bedaren,
Elck toehoorder mercken mocht
Dat huysplongdren niet en docht;
Waerom sy ehoorsaem waren,
Coppen, selden krayens moe,
En zijn gunst nam daechlijckx toe.

105 *Versaen mit garst de crop:* verzadigen zich met de zuivere leer.

106—108 De zin is: wie ons eenige schade toebrengt, wachte zich voor het geloovige volk, dat gereed is, voor het Consistorie in de bres te springen.

109 *Haentje clopper:* de predikant Joannes Cloppenburg. Zie boven bl. 65.

117—120 Dit zijn de woorden, Coppen in den mond gelegd. „Hanekop ging yverig op stoel voort met het bestraffen van het huisplonderen, en maende met grooten ernst yder daer van af, als van een boos en onchristelyk werk, 't gene voor de menschelyke en Goddelyke vuurschaar ten hoogsten strafbaer was." Aant. in *Comoedia Vetus* 1718.

XXII.

Haen kalkoen die kreet vol tooren,
'k Sou jou met mijn pennen slaen
Datje deuse vreemde Haen,
Deuse nuwelinck gaet hooren,
En jou ouwe krayers vliet,
Liet ick 't om jou swackheyt niet.

XXIII.

Malkus quam oock aneloopen,
Lombertshanen, kreet hy, waect,
Siet wie't spul te grabbel maect:
Coppen wint soo groote hoopen,
't Is edaen, so jy by gut
Coppens toeloop niet en schut.

XXIV.

Stoot die Basiliscus buyten,
Smoort hem in zijn eyghen gift,
Maect hem swart by mont en schrift.
Past het hock wel dicht te sluyten,
Wangt hy maect de vechters flauw,
En het moedich geuse-grauw.

XXV.

't Malle ventje dat sey: amen,
Broeders dat geschie, 't is tijt
Dat men Koppens kam afbijt.

127 *Haen kalkoen:* Jacobus Trigland, die niet lijden kon, dat Hanekop, om zijne zachtzinnigheid bij de voornaamste burgers bemind, zoo veel toeloop en gehoor had.

133 *Malkus:* Warner Ernst van Bassen. Deze werd in de wandeling Malchus genoemd, omdat hij aardewerk en kannen verkocht, die, als Malchus, maar één oor hebben. Vondel bood hem in 1625 een exemplaar van zijn *Amsteldamsche Hecuba* aan.

139 *Die Basiliscus:* men weet, dat de Basiliscus een fabelachtig dier is, door een padde uit een haanei gebroeid.

145 *'t Malle ventje:* Jan Willemsz. Bogaert, „oudt Schepen der stad Amsterdam," werd in de wandeling *malle Jan* geheeten. Hij werd in 1629 voor zijn oproerigheid veroordeeld tot een boete van 2000 gulden.

Rot en spant met kracht te samen,
En elck Haen op Koppen pick,
Dat hy 't krayen laet van schrick.

XXVI.

't Was gae voort, geveynsde ketter,
Packt jou voort, jy toovenaer,
Altijt tay, en selden gaer:
Christen songder giest en letter,
Wije deur, en ruyme poort,
Siel-verleyer, packt jou voort.

XXVII.

Koppen kon niet lange duren
In de bytebauwe kouw,
Hier een steec, en daer een douw,
Koppen most het duer besuren,
Arme Koppen die most gaen,
Wt epickt van elcke Haen!

XXVIII.

Nu sit Coppen uyt esloten,
En eschoffelt uyt het kot;
Viertien Hanen tot een spot,
Hanen die met sporen stooten,
Hanen scherp van klau en beck,
Werveldrayers binnen 't heck.

XXIX.

Toorenwachters wilt doch payen
Koppens broeders, meer en meer,

155 *Wije deur, en ruyme poort.* De beschuldiging van „een *wijde poorte* open te stellen voor alle valsche leeringen", kaatsten beide partijen elkander in hunne twistschriften beurtelings terug.

165 *Viertien Hanen:* het getal der Predikanten.

169 *Toorenwachters:* de Burgemeesters, omdat de kamer, waar zij vergaderden, in 't torentje van het oude stadhuis was.

Maeckt, dat als sy Coppen weer
Smorgens lustich hooren krayen,
Elck een sing met blye toon,
Keuninck Coppen spant de kroon.

XXX.

Toorenwachters liert de grepen
Kennen van de Hanewrock,
Want een krijter grayt int hock,
Datmen jou wel licht sou schepen
In een lichter algelijck,
En opsetten ande dijck.

XXXI.

Ja het moerhock, om te baenen
Ruymer wech, tot Hierarchy,
Steeckt bedeckt na hockvoochdy,
Over vrye Frangse Hanen;
Maer die krayen al op Wals,
Bestemoer jou kaert is vals.

XXXII.

Toorenwachters keunje lubben
Altemet een geyle Haen,
Seper 'tsel dan beeter gaen:
Slang vernuwt van self heur schubben;

177 *Grayt:* krijt, grauwt. De meergemelde aanteekeningen vermelden hier: „Smout dorst wel zeggen, datmen zulke slappe overheden met een schip nae de Volewyk behoorde te voeren om ze door een hennepe vengsten (een strop) te leeren starrekyken: en dergelyke ergerlyke tael sloegen ook zyne medebroeders zelfs op den predikstoel uit."

178—180 Dat men u wegschepen zou, gelijk in 1578 met uwe voorgangers geschied is.

184 *Vrye Frangse Hanen:* de Walsche Predikanten.

186 *Bestemoer jou kaert is vals:* dit is een antwoord, den Franschen hanen in den mond gelegd.

Maer een Haen vernuwt syn se'en,
Als hy fraytjes wordt besneen.

XXXIII.

Wangt het aertje van die schalcken,
Is te byte, bits en fel
In syn vroome buermans vel;
Over hum te huylebalcken,
Die hy straf mit spoore botst,
Die hy martelt, nijpt en trotst.

XXXIV.

Martebroer my dit holp singen,
Marten Heeroms veynster-Aep,
Die staech ruyct aent haentje paep,
En op Farheers trom kan springen;
Marten die het al gelooft,
En de spijcker raeckt op't hooft.

XXXV.

Wil elck Haen op Heeren krayen,
Lijt dan dat mijn Rommelpot
Deunt en speult vant Hanekot:
Keun jy beytlen, ick kan drayen,
Ben jy huppels, ick ben sprincx,
So jy dwars drijft, ick drijf slincx.

XXXVI.

Reyntje betert oock jou wegen,
Of jy krijcht al mee een beurt,
Elck is op de schalck esteurt:

200 *Heeroms veynster-Aep:* die, zijn winkel onder de Nieuwe Kerk hebbende, aldaar zit, gelijk een aap voor 't venster.

208 *Beytlen:* buitelen; de vergelijking met den aap wordt hier volgehouden.

211 *Reyntje:* Reinier Pauw.

Vos, langt Coppen jouwen segen,
  Dat hy weeran gae te boom,
  En voor niements picken schroom.

XXXVII.

Malle vent ic quyt mach schellen,
  Want hy sel, van ancxt bekackt,
  In een siepton dicht epackt,
Zijnen brootkurf scheep bestellen,
  En met 't ierste schip van hier,
  Lubbert hieten tot Algier.

XXXVIII.

Hanen, kakel ick te woortrijck?
  Is hier ergent wat emist?
  Deynckt dit malt een kamerist,
In het reederijckers Noortwijck,
  Of de camer van Schiedam,
  Om het hock te maken tam.

XXXIX.

Veur een slot dan gasthuys Peter,
  Soo ick vraech jou ouwe Haen,

214 *Vos:* dus wordt Pauw genoemd, om zijn voornaam Reyntje, waar men gemeenlijk den vos mee bedoelt. Zie het volgende gedicht.

217 *Malle vent:* Bogaert, als boven vs. 145.

219 *Een siepton:* Bogaert was zoepzieder van beroep. „De Digter spreekt hier van een zeepton, vermits toen bekent was, hoe hy Boogaert door zynen kuiper, Roelof Roelofze genaemt, die een kerkuyl en groote schynheilig was, zyne zeeptonnen tegen de keure te klein hadt laten maeken, die daerom door orde der Schepenen op de balken van de Nieuwe kerk om hoog geplaetst zyn en eindelyk met 't dak van de Kerk verbrant."

222 *Lubbert:* gelubde, gesnedene.

229 *Veur een slot dan:* alzoo, om te besluiten. — *Gasthuys Peter:* dit ziet op het beeld van St.-Pieter, dat boven op het pakhuis van St. Pieters Gasthuis, staande aan 't water bij de Grimmenesse sluis, met de sleutels in de hand, was gesteld; doch omdat eenige ijveraars daarover morden, zeggende, dat de turfschippers, die door de sluis voeren, zich voor het

Als hy siet dit geckspul aen,
Makent jonge Hanen beter,
Als het ouwe hock veur heen?
'k Wedt hy 't hooft schudt, en krayt neen.

beeld bogen en er eere aan bewezen, werd goedgevonden, St.-Pieter de sleutels te ontnemen, hem een lauwerkrans op het hoofd te zetten, en dus den Apostel te veranderen in een poëet.

232 *Jonge Hanen:* de Predikanten van Vondels tijd.

233 *Het ouwe hock:* de Roomsche priesters van vroegere dagen.

EEN NIEW LIETGEN

VAN

REYNTGEN DE VOS,

OP DE WIJSE VAN: *Arent Pieter Gijsen, &c.*

Gemaeckt om op de brug te zingen;
Al zouw'er Reintje uyt zyn vel om springen.

1.

Nou iens van't loose Raintgen
Ghesonghen dattet klinckt,

Een niew Lietgen van Reyntgen de Vos. Afgedrukt volgens den tekst der oorspronkelijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken.* n°. 157). Later is het herdrukt met het opschrift: *Sprookje van Reyntje de Vos.* De beide regels: *Gemaeckt om op de brug te zingen,* enz. ontbreken in de uitgave in plano.
Vondel haalt in dit, in Amsterdamsch dialect geschreven, gedicht den oud-

Daer Nickertgen en Haintgen
De wellekoemst of drinckt,
Nou dat schalcke diefjen stinckt,
Hoe ist benart!
Hoe hangt sijn start,
Nou sijn pooten zijn verminckt.

2.

De vrye Amstel Boeren
Die hadden ienne Hen,
Daer sy soo wel by voeren,
As ick gien angder ken,
Mit een kakelbonte pen.
Dees leghen siet,
's Langs welvaert hiet.
Datte Duyvel 't Vosje schen.

3.

Dees Hen lay alle daghe
Soo ficxse gouwe Ay
Het was gheen tijdt van klaghen,
Soo lang als 't beesje lay
Was het kermis in de way;

Burgemeester Reinier Pauw over den hekel, den voorzitter in de vierschaar, die Oldenbarnevelt had veroordeeld, en den vader van den Pensionaris, die onzen dichter naar den Haag had willen zenden, in de *Palamedes*-zaak.

Zijn portret, door J. Houbraken gegraveerd, is hier boven gereproduceerd.

Arent Pieter Gysen: een bekend liedje van Bredero, te vinden in *De werken van G. A. Bredero* (1885). III. bl. 219.

3 *Nickertgen:* duiveltje. — *Haintgen: Hein* is tot in de vorige eeuw de naam geweest, onder welken zich de duivel doorgaans aan de heksen placht voor te doen, zelfs met weglating van den geslachtsnaam *Pik*, dien hij anders in onze oude volksschriften voert.

5 *Nou dat schalcke diefjen stinckt:* deze regel staat in verband met vs. 91 hier achter.

8 *Nou sijn pooten zijn verminckt:* nu hij zijn macht kwijt is. Pauw werd in 1624 niet herkozen als Burgemeester.

13 *Een kakelbonte pen: pen* voor *veer*, dus: met kakelbonte veeren.

14 *Siet* is hier tusschenwerpsel.

De rijcke Boer
Uyt melcke voer:
't Was al Botter, Room, en Klay.

4.

Maer 't lecker Vossemuyltge,
Op hoendervlays belust,
Quam cruypen uyt sijn kuyltgen,
By d' Amsterlangse kust,
Daer de Boerman sat gherust.
Wel, say hy, langst,
Hebt vrees noch angst:
Raintgens deucht is jou bewust.

5.

Wat maeck jy mit dit prijtge?
Licht brengtse 't Landt vol pest.
Die vuyle Meer beschijtje
('t Is jammer) 't reyne nest.
Gheeft de broetse Teef de rest.
Ick weet ien aèr
Say Raintgen vaêr;
En die dient jou alderbest.

6.

De nescke Koetges Harder
Dacht voort, dat is niet beus.
Die Kinckel sach niet verder,
Niet verder als sijn Neus:
Hy docht Raintgen vaêr is Geus.

24 *Klay:* vette, vruchtbare grond, hier in overdrachtelijken zin voor „vruchtbaarheid."

30 *Langst:* kneept.

33 *Dit prijtge:* deze kreng, de hen ('s lands welvaart). Zie vs. 10 en 15.

35 *De vuyle Meer:* merrie. De plano heeft: *besitge.*

37 *Gheeft.... de rest:* geef ze haar bekomst, maak ze van kant. De plano heeft: *die rest.*

41 *Nescke:* dwaze.

42 *Beus:* boos, slecht.

Ja docht de Vos,
Nou binge los:
Wangt jy weet niet van de leus.

7.

De Vos namt iele beesge,
En vattet by de keel,
En scheurdent 't leckere vleesge,
En gaf aen elck een deel
Aen sijn Vosjes even veel,
En leefden luy,
De Boer dronck huy:
Want Noem Raintgen was te eêl.

8.

Maer doe de Boeren misten
De daghelijckse Rent,
Begon het Dorp te twisten,
Gans duysent sackrement,
Dat de duyvel 't Vosjen schent.
Ons Hen is doodt,
En 't Dorp lijdt noot.
Isset niet ien groot elent?

9.

De Boeren teghen weêr knap
Na Raintgen wilt en ru.
Die say: kiest mijn ierst heerschap,
En maeckt mijn soon Belgu,
Schout en Schepens op een nu,

47 *Nou binge los:* nou ben je 't kwijt.
52 De plano heeft: *van elck.*
55 *De Boer dronck huy: hui* is „dunne melk." De zin is dus: de boer geneerde zich op sobere wijze.
56 *Noem Raintgen:* Oom Reintje. — *Was te eêl:* t. w. om hem te bedriegen. gelijk de boer meende.
65 *Teghen — knap:* gingen gauw.
67 *Heerschap:* burgemeester.
68 *Belgu:* baljuw.
69 *Schout en Schepens op een nu:* steltnieuwe (*nuwe*) Schout en Schepenen aan.

Ick sal jou voort,
Voldoen mijn woordt,
Wangt jy maeckt mijn ang en schu.

10.

De Boer sach uyt sijn ooghen:
Daer kenden hy de Guit.
Hy riep ick ben bedroghen:
Het komt op loghens uyt.
Waer het ons die schelm ekruyt!
Langs welvaert, och,
Had ick jou noch!
't Hiele spul dat is verbruyt.

11.

Doe ginch Noom Raintgen druypen,
Hy sach, de Boer was dol.
Noom Raintgen die ginch sluypen,
Ging cruypen in sijn hol;
En sijn kop liep als een Tol;
En om gien smart
Te voên in't hart,
Dronck hy staech sijn buyckge vol.

12.

De Boeren Raintgen histen
De Honden oppet lijf,
Die Raintgen vaêr bepisten
Om 't eelements bedrijf.
Raintgen claechdent aen sijn Wijf.
Vaêr, jy hebt schult:
Draecht met ghedult,
Say se, al dit ongherijff.

72 *Ang:* bang. De plano heeft: *wat.*
81 *Doe gingh Noom Raintgen druypen:* hij werd niet weer tot burgemeester benoemd.
82 *Dol:* van kwaadheid namelijk.
92 *'t Eelements bedrijf.* 't ellendig, beroerd bedrijf.

13.

Jy Boeren neemt exempel,
En wachtge voor de Vos,
En sit hem op sijn tempel,
En jaecht de schalck in't Bos.
Is hy swart, of is hy ros,
Ghelooft hem niet,
Die 't Dorp verriet.
Stoot den dief sijn tanden los.

99 *Sit hem op sijn tempel:* zit hem na, op zijn lijf.

101 *Is hy swart, of is hy ros:* al is het een zwarte, of een rosse vos. Om deze aardigheid te vatten moet men weten, dat, terwijl de vossen roskleurig zijn, Reinier Pauw zeer fraai kroeshaar had en een zeer knap man was.

VEROVERING

VAN

GROL.

DOOR

FREDERICK HENRICK,

PRINCE VAN ORANJE.

Deus nobis hœc otia fecit.

(God schonk ons deze rust).

Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave, in 1627 bij Willem Jansz. Blaeu te Amsterdam verschenen (*Bibliographie van Vondels werken,* n^0. 155).

KLINCKDICHT.

Philips had korts ghedroomt, hy sou heel Holland dwingen,
En Zeeland op een' sprong: maer Henrick veel te gaeu,
En'tminste niet verschrickt voor Spaensche tigerklaeu,
Bestond, met maght en moed, de stad van Grol t'omringen.

De posten inder ijl met dese tijding gingen
Na Spanjen: d'avondvorst riep eerst, dat luyd te blaeu:
Maer seker onderricht, besweeck hy en werd flaeu,
En spraek: verlies ick Grol, adieu mijn graefschap Lingen.

Terwijl was Spinola om geld belaên te hoof:
Hy leende't hier op borg, en daer op goed geloof;
Maer al vergeefs helaes! hy bleef een ydel hoper:

Want doen Philippes socht na Phlippen in sijn' kas,
Bevond hy dat sijn' munt van stof verandert was,
Het goud in lood verkeert, het silvergeld in koper.

6 *Te blaeu:* te ongeloofelijk, te dwaas.
9 *Om geld belaên:* om geld verlegen.
10 *Hy leende:* uit vs. 11 blijkt dat dit beteekent: „hij trachtte te leenen."
12 *Phlippen:* muntstukken met Philips' beeltenis er op geslagen.

AEN DE

VRYE NEDERLANDEN.

Doen Cacus berghgedroght, en vee en menschenschaecker,
En boer en burgerplaegh, en vier en vonckenbraecker,
Voor Hercles voeten lagh, verwonnen in sijn' rots;
Liep al het Tybervolck, den soon des Dondergods
Met lofsang te ghemoet, en d'Aventijnsche landen
Hem eerden met autaer, en pleghtige offerhanden,
Met bekren, facklen, en ghewijden populier;
En prenten sijnen Naem, die Thebe maeckt so fier,
Op goud en marmor niet alleen, maer in een harte,
Dat, vol erkentenis, den heyland hunner smarte
Tot aen de starren droegh: maer wat voor offerwijn
En eer bereyd uw' siel, ghy volcken die den Rijn,
En Wael, en Ysselstroom uwe ackeren siet schuuren?
Wat eere reedge toe, met alle uw' bondgebuuren,
Voor Welhems dappren soon, die heldere heldenbaeck?
Die 't land niet heeft gheveeght van ondier, reus, of draeck;
Maer't landbederflijck Grol van 's Dwingelands besetting;
Die beeck en beemden, met de giftige besmetting
Haers adems t' onbruyck maeckte, en doodlijck quijnen dee,
Op ackers en in steên, de menschen en het vee.
Komt heerlijckheen, verknocht met gravenbanden, myter,
En Hartoghscepter, komt, ick heffe, met mijn' cyter,
Aldus de reyen aen, en ga de schaeren voor:
Volght hand aen hand, en gheeft myne oorloogsmaet
[ghehoor.

1 *Cacus.* Een Italiaansche bandiet uit den fabeltijd, die zich op het Aventijnsche gebergte (waar later Rome gebouwd werd) onthield, en door Hercules, wien hij zijn runderen ontstolen had, werd verslagen.

8 *Thebe:* omdat Hercules van Thebe geboortig was.

10 *Heyland:* Vondel bezigt hier het woord in den zin van *heelen*, „genezen."

14 *Reedge toe: toereeden* is „bereiden."

21 *Komt heerlijckheen:* de zeven Vereenigde Gewesten.

21—22 *Gravenbanden, myter, en Hartoghscepter.* Zinspelingen op de Graafschappen Holland en Zeeland — op het Sticht (Utrecht), en op het Hertogdom Gelderland.

VEROVERING VAN GROL,

DOOR

FREDERICK HENRICK.

Prince van Oranje.

Ick sing den legertoght des Princen van Oranjen,
Die 't heyr van Spinola, en all' de maght van Spanjen
Met sijn' slaghordens tarte, in het bestoven velt,
En Dulcken de stadt Grol deed' ruymen met gewelt.
Ghy, die van 's hemels troon d'oorlogen hier om lege
Bestiert, en onsen held vereerde met de zege,
Daer al 't vereenighd land uw' heyl'gen naem om looft,
En danckbaer lauweriert des overwinners hoofd;
Gheley mijn' sangheldin, die goddelijck verbolgen,
Verruckt word, om den krijgh in't harrenasch te volgen,
En oogh in't seyl te slaen, voor 't algemeene best,
Hier na den Berghschen graef, daer na d'omringde vest.

4 *Dulcken:* Matthys Dulcken, die in de stad het bevel voerde, een bejaard krijgsman, geacht wegens zijn beleid en ondervinding, en die zich vroeger door het innemen van Wachtendonk bij de zijnen verdienstelijk gemaakt had.

5 *Om lege:* om laag, op aarde.

9 *Verbolgen:* aangeblazen, geïnspireerd.

10 *Verruckt:* overgehaald, verleid, vervoerd.

12 *Den Berghschen graef:* t. w. Hendrik, Graaf van den Berg. Deze was een der zoons van Graaf Willem, den zwager van Prins Willem I, en Frederik Hendrik was alzoo zijn volle neef. Evenals zijn vader, had Graaf Hendrik zich in dienst des konings van Spanje begeven. In 1607 (Zie *Geboortklock,* vs. 398) bij de verrassing van Erkelens gevangengenomen, doch toen weder ontslagen, voerde hij langen tijd, met afwisselend geluk, krijg tegen de Staatschen; nam in 1621 't Huis te Reide en Gulik, en in 't volgende jaar de schans Papemuts in. In 1624 brandschatte hij de Veluwe, en in 1626 behaalde hij tusschen Emmerik en Rees eenige voordeelen op het leger der Staten. Het ontzetten van Grol mislukte hem, evenals in 1629 dat van Den Bosch. — In 1635 keerde hij, misnoegd dat hij na een veertienjarigen dienst niet dan ondank van de Spaanschen inoogstte, tot de zijde terug, welke hij in zijn eerste jeugd verlaten had. — *Omringde:* belegerde, ingeslotene.

En ghy, ô *Frederick!* die fier en trots te paerde
Voor Hollands vrydom vecht, en yvert met den swaerde;
En 't volck, dat hier geschoolt krielt als een byenswarm,
Verdadight door Gods kracht, en uwen ys'ren arm;
Indienghe t' een'ger tijd, van 's lands bekommeringen
En sorregen ontlast, mijn ruw gedicht hoort singen;
Soo oordeel heusch van hem, die door uw' deughd gewinckt,
Geen' leydstar kent, als 't licht dat op uw' helmtop blinckt.
De kansse (zedert dat de Witte bergh voor Prage
Verstreckte een treurtoonneel van Bemens nederlage,
En dat de Bayervorst, uytvoerder vanden nood,
Stads eene zyde won, doen d'andre zyde vlood)
Scheen heel end' al ghekeert. De jongst gekroonde koning
Werd balling, met den hoofdhandhavren sijner krooning:
En Gabor, die een' wijl 't Bucquoysche leger stuyt,
Most Presburgh, en op 't lest gansch Hongaryen uyt.
De Vorsten vielen af, en soenden 's Keysers tooren:
Elck swoer by Ferdinand: de Palts die ging verlooren.
De koning Christiaen hiel 't ros noch by den toom,
En sloot Tilli den pas van Elve en Wezerstroom.

19 *Gewinckt:* gewenkt.

21–24 Op den Wittenberg bij Praag was namelijk in 1620 de keurvorst Frederik V, wien de Protestantsche partij in Duitschland tot Koning van Bohemen benoemd had, door de verbonden Katholieke Vorsten verslagen geworden.

22 *Bemen* bij samentrekking voor *Bohemen.*

23 *De Bayervorst:* Hertog Maximiliaan van Beieren, die in 1623 door den Keizer tot Keurvorst van Bohemen benoemd werd in plaats van den voortvluchtigen Frederik. — *Uytvoerder van den nood:* van het lot, van Gods albeschikking.

25 *De jongst gekroonde koning:* Frederik V.

27 *Gabor:* Bethlem-Gabor, of Gabriël Bethlem, was een edelman uit Transsylvanië, die zich de gunst van den vorst van dat land, Battoci, had weten te verwerven, hem vervolgens in de regeering was opgevolgd en later tot Koning van Hongarije verheven. Den Protestantschen godsdienst toegedaan, handhaafde hij zich wakker tegen den Keizer van Oostenrijk, versloeg achtereenvolgens de tegen hem gezonden legers onder den Graaf van Dampierre en die van Bucquoi, doch moest eindigen met om vrede te smeeken en zich aan de hem gestelde voorwaarden te onderwerpen.

30 *Ferdinand:* Ferdinand II, Duitsch Keizer.

31 *Christiaen:* Christiaan IV, Koning van Denemarken.

32 *Tilli:* Johan Tzerklaes, Graaf van Tilly, die later door Gustaaf Adolf overwonnen werd.

Self Maurits sagh sijn' kroon ontluystert van twee steden:
En, sweetende om 't ontset van d'een', was overleden;
Sijn' broeder ruymende in de lang bekleede plaets,
Tot heyl der burgerye, en eere des soldaets.
Orangie was verheugd met desen nieuwen Heere:
En 't vrye Nederland, op sijn' ghevelde speere,
En uytgetoge kling, het hoofd beurde in de lucht,
En schepte nieuwen moed, in tegenspoeds gerucht.
De princelijcke vrucht des huwelijcx, en 't slechten
Der Oldenzeesche wal, na'et kloeck en manlijck vechten,
Sagh 't vaderland, vol hoops, ghelyck een voorspel aen,
Dat alles onder hem ten besten sou vergaen.
'T was duyster, en het hof na'et woelen overrompelt
Van vaeck, gerust lagh in vergetelheyd gedompelt;
En vee en vogel sweegh in't midden van den nacht;
Door eenen diepen slaep betoovert en verkracht:
Wanneer Prins *Henrick* docht, dat voor sijn' bedste nader
En nader quam de geest van wylen sijnen Vader,
Met slependen gewade en tabberd van satyn:
Van wesen en gebaer, juyst in dien selven schijn
Men van hem tuyght, dat hy na'et jongste middagheten
Van sijnen disch opstond, en, sonder yets te weten
Van laegen of bedrogh, trad buyten sijne sael.
Soon, sprack hy, waerde soon, verschrick niet voor mijn' tael.
Ick ben uw vader self: 'k ben Welhem, wiens gebeente
En asch noch waeckt om u, en over dees' gemeente:
Schoon ofwe u sijn ontruckt door een' onrype dood;
Doen 't wondenbloed besprengde, in voesters lieven schoot,
Uw' teere onnooselheyd, hierinne noch geluckigh,
Dat haer begrijp 't verlies niet kon bekennen druckigh.
Wat leghtghe log en traegh, verslenst, en slap van moed,
En druckt de pluymen, soon? die passen op den hoed.

33 *Maurits:* t. w. de Prins. — *Twee steden:* Steenbergen en Breda.
34 *En, sweetende om 't ontset:* en zich inspannende om middelen te beramen tot ontzet.
41, 42 *'t Slechten der Oldenzeesche wal.* Dit was in 1626 geschied, op last der Staten, en nadat de stad door Graaf Ernst Casimir was ingenomen.
44 *Vergaen:* uitloopen.
48 *Verkracht:* vermeesterd, overweldigd.
62 *Niet kon bekennen druckigh:* niet smartelijk beseffen kon.
64 *Pluymen:* veeren.

Of seyde u oyt mijn' faem, of leerde u mijn' histori:
Dat ick dus heb geleyd de grondvest onser glori,
Die sonder weerga bralt de gansche weereld door?
Op, op dan, in't geweer, en volgh het heldenspoor
Van keys'ren, hartogen, van princen, en van graeven,
Die alle uyt ons geslaght steyl na de starren draven.
Of sluytghe vrede met den wreeden avondvorst?
  Soo spreeckt hy, en ruckt op vergramt sijn' bloote borst,
En toont het gaepen van een' eeuwig bloende wonde,
En dwijnt voor't sluymeroogh in't duyster, voor de sponde.
Maer 's Princen hevigheyd gaf voort den slaep de schop.
Hy grypt na 's vaders schim, en vlieght vertoorent op,
En roept om wapenen, en daghvaert d'oorloogsbende.
Sijn' gemaelin ontwaeckt, en 't hof raeckt overende.
Och, seydse, lief hoe is 't? wat schiet u in den droom?
Wat spoock of u vervaert, die veyligh zyt van schroom?
  Geen edelmoedigh paerd sich tweemael en laet nopen,
Soo doet geen heldenhart; dat alles voor sich open
En niets gesloten siet. Vergeefs word aenghesocht
Door staeten, hy die self belust is tot den toght.
Doch tot het Grolsch beleg wat traegh is te bewegen,
Die wickt eer dat hy waeght. Een' stercke stad gelegen
Vyf uuren van de grens, op't vlack en ruyme, wien
Des vyands ruyters staen van allesins t'ontsien:
Daer 't swaer en kostlijck valt om voorraad te bekomen:
Daer nergens voordeel is van landweer of van stroomen:
Dies sluyt hy 't ongeraen te wagen onsen staet
Om 't voordeel eener stadt: sijn' broeder quam te baet
Als hyse dwong, dat doen de Spaenjaerd had te stryen

79 *Wat schiet u:* wat geschiedt, gebeurt u.

80 *Veyligh:* vrij.

83, 84 De zin is: hij, die vanzelf belust is tot den tocht, behoeft daartoe niet te worden aangezocht door de Staten.

85, 86 De zin is: maar hij, die wikt eer dat hij waagt, laat zich niet dan langzaam bewegen om Grol te belegeren, (aangezien dit) een sterke stad (is), gelegen enz.

87 *Ruyme:* vul aan „veld."

88 *Allesins:* van alle kant.

89 *Kostlijck:* kostbaar.

91 *Dies sluyt hy:* dus besluit hij.

93 *Als hyse dwong:* t. w. in 1597; de stad was in 1606 door Spinola hernomen geworden.

Met Fransche dapperheên, en Turck in Hongaryen:
Nu heeft de Vorst des Taegs op ons het oogh alleen.
Self Maurits aengeport vond onlangs swaerigheên
In dees' belegering, en streeck hier over 't oordeel,
Dat hy sijn erf Breda sou winnen met meer voordeel.
Noch kan sich Welhems soon niet van ghebeên ontslaen:
Wie Grol tot scha gedijt die houden 'er op aen:
Dat 's vyands krijgsvolck klaeght oproerigh om betaeling,
En 't flaeu Madril meer tijds behoeft tot ademhaling:
Dat, soo het brengen dar de benden in het veld,
Elck muyten sal om 't seerst, om 't achterstalligh geld,
'T heeft schijn van reên, doch 't kan de Vorst niet heel
[vernoegen,
In't overwegen, of de saecken av'rechts sloegen
Tot quetsing van het land: sy smeecken even graegh,
En smijten end'lijck hem geseglijck over staegh.
Flucx slaet de trommel, men bevracht platboômde ponten
En schepen met geschut, met krijghtuygh, kruyt en lonten:
Men prest de ruytery en wagens over al,
En vlooten swanger van soldaten sonder tal.
Maes, Yssel, Wael, en Leck van witte seylen krielen:
De vlietgodinnen sijn verwondert om de kielen
En 't grimmelende volck, en onderschooren 't vlot,
En duwen 't tegens stroom; begunstigende 't lot
Dat hun te beurte viel, die voor de vryheyd stryen,
En witte vlieten, die geen' swarte Spanjaerds lyen.
Een' schansse leydt'er op de drooghte, 's Graevenwaerd
Gheheeten, daermen om van alle sijen vaert:
Hier vloeyt de Wael, en daer de Rijnstroom, neffens weyland
En ackers; en geklooft, bespoelt en schuurt het eyland,

95 *De Vorst des Taegs:* de koning van Spanje.
98 *Sijn erf Breda:* dat in 1626 door Spinola was ingenomen en waarvan Frederik Hendrik Baron was.
102 *Madril:* Madrid.
108 *En smijten end'lijck hem geseglijck over staegh:* en overreden (halen hem over) eindlijk, die niets liever verlangt.
115 *Onderschooren:* schoren, stutten.
118 *Witte vlieten* hangt af van 't voorafgaande *begunstigende.*
119 *'s Graevenwaerd:* of Schenckenschans, door den Overste Maarten Schenk gesticht.
122 *Geklooft:* in takken verdeeld.

Daer Burgerhart wel eer, van koninglijcken struyck,
Als hoofd van't eedgespan, voor 't wettige gebruyck
Des gouden vrydoms, Roome in haeren schild dorst vaeren;
Gesterckt met wapens, moed, en soete en soute baeren.
Dees' vesting streckt nu 't hoofd, waer op, soo woest en wild,
De Dwingeland van 't west sijn' dreygementen spilt,
En schuymbeckt, knarssetand, met poffen, blaesen, snorcken,
Gelijck een everswijn, 't welck woed op boerevorcken
Gansch ydel en vergeefs; wanneer 't alom benart
Den jongsten moordsteeck krijght, en voelt de dood in't [hart.
Hier was 't bestemde veld, daer 's Princen maght versaemde,
Met allen nooddruft, die tot soo een' toght betaemde.
't Jaer neyghde sich ten oegst, de koorenayr die swol,
Doen 't leger langs Brevoort trock schielijck op na Grol.
In Zutphens graeflyckheyd is dese stad gelege,
Door Neerlands oorlogh in vermaertheyd opgestegen;
Om haer' gelegentheyd van Karel, d'eer van Gent,
Wel eertijds waerd geschat, voor uytheemsch dreygement
En inbreuck, op de grens tot beuckelaer te strecken.
De Slinck aen d' eene sij' gaet kruyd en oever lecken,
En dobbeleert de graft: ses bollewercken hoogh
En log van aerde, met een nimmer sluym'rend' oogh,
Der vesten veyligheyd vertrout is te behoeden;
Gelyck de walscherm grimt ten tijde van vermoeden.
De Stadvooghd, wien de wacht en toesicht was belast,
Vol achterdenckens, had sijne oversten te gast,
En toefdese soo spa, dat ree de starren daelden.

123 *Burgerhart:* Claudius Civilis, wiens naam Vondel hier reeds verduitscht gelijk hij dit later in een treurspel zal doen.
128 *De Dwingeland van't west:* wederom de koning van Spanje. Zie vs. 71.
129 *Poffen:* bluffen, grootspreken.
139 *Karel, d' eer van Gent:* Keizer Karel V, die te Gent geboren was.
143 *En dobbeleert de graft:* en verstrekt een dubbele gracht.
143—145 De zin is: het behoeden van de veiligheid der vesting is toevertrouwd aan zes hooge en zware aarden bolwerken, op welke altijd scherpe wacht gehouden wordt.
146 *De walscherm grimt:* ziet grimmig, van het daarop geplaatste geschut. Zie vs. 347. *De walscherm* verklaart een *kantt. der eerste uitgave* met *faulssebraye.* — *Ten tijde van vermoeden:* op 't minste alarm.
147 *De Stadvooghd:* Matthys Dulcken. Zie vs. 4.
149 *En toefdese,* enz.: en onthaalde ze, hield ze zoo lang bij zich te gast, enz.

De Rijnsche muscadel 't breyn geest gaf, daerse smaelden
Op *Frederick*, noch jong in land en krygsbestier,
En die sich sengen sou quam hy te na by 't vier.
Om bet op eer en eed sijne hoplien te doen dencken,
Deed Dulcken schuymens vol den grooten roomer schencken,
Die Bacchus op sijn' feest sou voegen, daer de hand
Eens kunstenaers op had, met stift van diamant,
De wapenen gesneên van all' de koningkrijcken,
Daer in triomf Philips mede is ghewoon te prijcken:
Den schild van Portugal, Castiljen, en Leon,
Siciljen, Murcia, Granade, en Arragon,
Met d'overige prael. Spitsbroeders wien de wallen
(Soo spreeckt hy ongedeckt, sij luystren met hun allen)
Vertrout sijn, die wel eer graef Maurits niet en kon
Verovren, doen sijn moed besweeck voor Mondragon,
Noch eens voor Spinola; ick maen uw' dapperheden
Tot quyting uwer trou, want 't leyd my op de leden
Dat Hollands leeu ons dreyght: sij morden met den [mond,
En wachten 't rustigh elck voor sich, wanneer terstond
De Faem hun tyding brengt, op 't gieren haerer pennen,
Hoe Staeten ruyters vast de stad met kracht berennen.
De maeltijd is gesteurt, men scheydt'er, en elck past
Te volgen, 'tgeen hem word van hoogere hand belast.
Doen nu het morgenrood, met toyen en blancketten
Ophelderende, hun toont de vliegende kornetten,
En dat de wachter niet dan krijgh en oorlogh kraeyt,
'T ontvouwen vendel flucx ter hooge vest afwaeyt:
De krijgsraed gaet belaên in arbeyd, om met eere
'T belegh te wederstaen, ten dienst van hunnen heere.
Maer 't volgsaem heyr genaeckt soo ras niet 'tvolck te [paerd,
Of op 's veldheeren woord soo steeckt de schup in d' aerd:
Men sterckt sich tegens ramp van binnen en van buyten:
Men ryght den ommekreyts met schanssen en reduyten:
Al 't leger word in drie hoofdlegers afgesneên:
Men sluyt d' omringde stad als met drie nieuwe steên.

150 *De Rijnsche muscadel 't breyn geest gaf:* de Rijnsche wijn wond hen op.
182 *Reduyten*: redoutes.

De Veldheer, Maerschalck Ernst, en d' Amirael der baeren
Elck hunnen oord hier op 't sorgvuldigste bewaeren.
  Gelijck d' ervarenheyd beschrijft den Russen beer,
Die, siende te gemoet het strenge winterweer,
Niet sloft, maer van den nood een schrander overweger,
By tyde voorraed sleept van honigh in sijn leger:
Soo mede op 't overlegh des Princen nimmer moe,
Voert Zutphen dagh aen dagh hem allen nooddruft toe:
Het isser drock, de baen die roockt van wagenwielen:
Dus sietmen in den herbst vernuftle mieren krielen,
Die 't versch geplondert graen opleggen onder 't dack:
Men schroomt hier wind nocht weer, nocht regens ongemack,
Die heele dagen druypt, en 't spoor verdrenckt door 't
[lecken,
En 't hygend ros ten buyck in't slick verbied te trecken.
De ruyters mylen verre in't ronde maeyen 't voêr,
En segenen hun paerd door 'tvloecken van den boer.
Waer dolheyds lemmer blinckt, daer moet 't ploegyser roesten
De landman bout en saeyt, de krygslie komen 't oesten.
  Maer d'Inquisiti barst, terwijle dit gebeurt,
Met kracht ten afgrond uyt, daer 't aerdrijck voor haer
[scheurt,
'T wanschapenste gedroght, geen' duyvels uytgesondert,
Geweckt door 't grof geschut daer *Frederick* me dondert:
Sij komt in onsen nacht, uyt d' eeuwge duysternis
('T hayr rijst te bergh my gruwt) soo gruwelijck als s' is
De vierde suster van de doodse Rasernyen,
Die swanger gaet van moord, en snoodste schelmeryen:
Gifmengster, stokebrand, die strick en stroppen draeyt:
Bloedvrienden ophist, krijgh en vyandschappen saeyt,
Onnoosle brandmerckt, en verheerlijckt den verrader.
De susters haeten haer; self Luycifer de vader

185 *De Veldheer:* Frederik Hendrik. — *Maerschalck Ernst:* Ernst Casimir van Nassau, stadhouder van Friesland. — *Amirael der baeren:* Graaf Willem van Nassau, Heer van de Leck en Admiraal der Unie, een natuurlijke zoon van prins Maurits.

187 *Beschrijft:* noopt, voorschrijft. — *Den Russen beer:* den Russischen beer.

193 *De baen:* heerbaan, weg.

194 *Vernuftle:* vernuftige.

202 *Oesten:* oogsten.

209 *Doodse Rasernyen:* de drie Wraakgodinnen.

Begrimtse van ter sij': op 't backes kleeft een' korst
Van etter en vuyl bloed: de pruyck is vuyl bemorst
Van swarte slangen, die vocht uytslaen en beschimmelen;
Men hoortse biesen, en men sietse yslijck grimmelen:
Een moorshuyd levend afgestroopt haer' middel kleed:
Een wolfs en beereklaeu druckt d'aerde, waerse treed:
De vuysten klaeuwen sijn in bloed geverwt; soo vatse
Een' menschenongeltoorts al brandend: sij bekladse,
Sij sweytse gins en hier, het vet bedruypt het stof:
Ontsinnigh staptse soo na Brussel in het hof.
  D' Albaensche Kardinael Toledo, min geslepen
Op 't kerckelijck, maer bet op weereldlijcke greepen,
Hier droomde onrustigh dat, daer d' avondstar opklaert,
De goude en silvere eeu in koper was veraerd:
Dat Phlippes, uytgeput door woeckeraers en paepen
En oorlogen, het goud om geld benood most schraepen
Van sijnen scepterstock, en 't dierbaerst van de kroon
Te pande setten, en met bedelschat sijn' troon
In Neerland stutten, daer hy ruyters nocht soldaeten
Moght bruycken, tegens 't heyr der t' saemgespanne Staeten;
Beducht voor muyten en gestijft met luttel moeds.
In desen droom verschijnt die gruwel voor sijn' koets:
Hy sietse in't end, en spreeckt dus tot haere ongenade:
  Wel kettervlegel wel, ghy komt verwacht, maer spade,
Monarchenpyler, slot en sorgh van't heylighdom,
'T is tyd en meer dan tijd, eer 't word onveyligh, om
T' ontwaecken in den nood: de graeven van Nassouwen
Te velde ons daegen met vlambraeckende kartouwen:
Op Henricx harnasch barst d' alsloopende Fortuyn,
Als siedend zeeschuym breeckt op steenrots en op duyn:
Wy suffen, en hy sweyt den schitterenden degen,
En houd de stad van Grol, in 's konings spijt, belegen:

215 *Backes:* bakhuis, gelaat.
218 *Biesen:* een sissend geluid maken.
225 *D' Albaensche Kardinael:* des Konings broeder, de Kardinaal Ferdinand, Aartsbisschop van Toledo, die in 1634 Isabella in de Landvoogdij over de Spaansche Nederlanden opvolgde.
227 *Daer d' avondstar opklaert:* t. w. in Spanje.
230 *Benood:* in nood verkeerende, van den nood bezocht.
236 *Koets:* legerstede.
245 *Sweyt:* zwaait.

Men troost ons post aen post op 't geld van Genua:
'T verlangen d' uuren reckt, en och, wat volght 'er na?
Zy antwoord: trouste soon van't fier ghemytert Roome,
En prat gekroont Madril, steeds overwellekoome
By Phlippes en Urbaen, ghy draeght met my den last
Van't scheldende ongeduld, dat door dit marren wast:
'K heb lang de tijding wech: op sacht gepluymde bedden
Nocht gulde ledekant is onse saeck te redden
Met ydle suffery; van elders wacht geen geld,
Maer tegens Neerlands maght de Nederlanden stelt
In overwight, op op, de benden help aen't steygeren,
Schaf middelen door dwang, en strafse die het weygeren:
Men vorder tot ontset het heyr in volle krits:
Aenvoerster sal ick sijn, en woeden voor in't spits.
Uyt had sij, en verstack sich voorts in't schemerdoncker.
De Kardinael rijst op, en noch by stargefloncker
Graef Henderick, d'Infante, en Spinola vergaert,
En sijn' bekomring hun op dese wijs verklaert:
Indien 't voornemen is den toom te laeten glyen,
En Hollands landvooghd, 't hoofd van alle ketteryen
En t' saemenrottingen, te kranssen met dese eer,
Dat hy vermeester, door gebreck van tegenweer,
Ons' dier verworve grens, en allersterckste steden,
Soo heeft Bourgonjen schier eene eeu te lang gestreden:
Men draegh hem liever op 't gespouwen Nederland,
Eer hy een stuck geschuts voor slot of vesting plant;
Eer hy weêr 't platte land om Brussel blaecke en brande;
Soo pronckt hy met min roems, en ons beklad min schande:
Maer sijtghe eenmoedigh tot het tegendeel gesint,
En 't lesschen deser vlamme, eer sij meer krachts gewint,
En slaet in Vlaenderens en Brabants hooge daecken;
Soo red sijn' Majesteyt in dit verloop der saecken:
Perst boer en edelman en burger, dat elck schaf
Hetgeen de nood vereyscht, op peen van hooghste straf.
Hier tegens de Marquis: 't valt lichter aen te raeden
Dan uyt te voeren, en op 's vollecx neck te laeden
Een' last te lastigh voor hun rammelend gebeent,

251 *Urbaen:* Paus Urbaan.
259 *Krits:* kreits, kring, menigte.
271 *Gespouwen:* verdeelde.
281 *De Marquis:* Spinola.

En dien de geestlijckheyd noyt dulde: de gemeent
Heeft u te dancken, dat de dorpen staen verlaeten,
De beste steden doods, daer 't gras begroeyt de straeten:
Dit wintghe, wanghe blaest den katholycken vorst
Soo reuckeloos in't oor, dat hy den handel schorst,
De stroomen sluyt, en uw gesegh soo veel doet gelden,
Datwe all' met ondanck ons vergeefs daer tegens stelden:
Soo woudghe'r oock me door (want eer en was geen' rust)
Doen 't leger over ys besloegh de Veluwkust;
Doen staecktghe na het hart van Hollands fieren leeu al,
En Aernhem kreegh een' bres van uw' gewrongen sneeubal.
  De Berghsche graef die loegh, soo kittelde hem 't verwijt:
Dies 't Spaensch gemoed te meer, door d' Italiaensche spijt,
Tot barstens toe verkropt, werp voncken op door d' oogen;
En had d' Aertshartogin niet tusschen tween gevlogen,
De Genuees waer ree geteeckent met der vuyst;
Want paepenyver is in't raedslaen onbesuyst;
Maer 't slaen gemist, ontbrack 't den wraecklust aen geen
[vloecken:
Dat hy haere hoogheyd na haer aensicht wist te doecken:
Dat d' oorloogskosten verre opwoegen sijn' tropheen:
Dat hy een vreemdling was in Spanjen, die alleen
Sijn eer bevordrend dar den ingeboren tergen,
Een bloodaerd, onlangs noch met schand gejaeght van
[Bergen,
En duysend dingen meer van diergelycke stof.
  Vrou Isabel hier op: genoegh, dit luyd te grof,
De tijd wat anders eyscht als lasteren en kyven,
Munt salmen slaen, en 't volck betaelt het heyr beschrijven:

292 *Doen 't leger over ys besloegh de Veluwkust.* In 1624, onder den Graaf van den Berg. Zie het aangeteekende op vs. 12.

294 De Graaf van den Berg, door de snel ingevallen vorst gedrongen en slecht met geld ondersteund, zag zich genoodzaakt, den 21 Februari, hals-over-kop de Veluwe weder te verlaten, 't geen men toen den „Spaanschen Vastelavondtocht" noemde. Ook den aanval op Arnhem, dien hij in den zin had, moest hij opgeven. Hier slaat deze regel op.

295 *'t Verwijt:* dat, namelijk, 't welk aan den Kardinaal gedaan werd.

299 *De Genuees waer ree geteeckent met der vuyst:* de Kardinaal had den Genuees (Spinola) een vuistslag gegeven.

302 *Na haer aensicht wist te doecken:* haar om den tuin wist te leiden.

308 *Vrou Isabel:* aartshertogin Isabella.

310 *Beschryven:* oproepen.

Maer wie van beyden voert 't gelichte krijgsvolck aen?
Ambrosius, die, daer hy sich mistrout te gaen,
Graef Henrick gaerne send, op mislijckheyd van hopen,
Schoof desen last op hem, die sich misschien liet nopen
Door eeuwigh wrockend leet, ontfangen t' Erkelens;
Of hy 't den Prins weer moght inschencken na sijn' wensch.
Maer eer Castiljen deed de ruyterbenden draeven,
Lagh ondertusschen 't heyr der Staeten vast begraeven,
En 't werck, dat onlangs noch ontworpen was en leegh,
In't kort tot het besteck van sijn' volmaecktheyd steegh:
Gelijck het beerjong ruw geworpen, door 't gekoester
En 't licken, sijn' gestalt allencx toont aen sijn voester:
Het maecxsel doet sich op door ommetreck der leên:
Nu kan men kop en rug en pooten onderscheên.
'T wiskunstige vernuft des wackren legerbouwers
Den Prins tot roem dijt, in't verwondren des beschouwers;
Die nauwelijcx gelooft 't geen hy met oogen siet,
'T geweld dat soo geswint is opgehaelt uyt niet.
Van buyten wel versorgt had eerst de stad te lyen,
Die op drie oorden werd genaeckt met gaelderyen,
En fel gemorselt met kartouwen en mortiers.
Prins *Henrick* schijnt een God in't blixemen des viers,
Die uyt den hoogen woed, tot heyl der heeren Staeten,
Met donderklooten, en bars barstende granaeten,
Op poort, op toorenspits, en burgerhuysen, self
Op 't heyligh kloosterdack, en kerckelijck gewelf;
Dat honden jancken en half doode menschen huylen,
En sich versteken bang in kelders en in kuylen:
Gelijck wanneer Jupijn in't droefste van den nacht,

312 *Ambrosius:* wederom Spinola.

313 *Op mislijckheyd van hopen:* waar de hoop licht missen, licht bedriegen kan.

315 *t' Erckelens:* waar hij de gevangene werd van zijn neef. Zie vs. 12 en *Geboortklock* vs. 398.

316 *Weer moght inschencken:* weder mocht betaald zetten.

318 *Lagh .... begraeven:* lei verschanst.

325, 326 Versta: de verwondering des beschouwers gedijt den Prins, die zijn wiskunstig vernuft als wakkere legerplaatsbouwer aan den dag gelegd had, tot roem.

328 *'T geweld:* namelijk van de belegeringswerken.

330 *Op drie oorden:* op drie hoeken, kanten. — *Gaelderyen:* loopgraven.

334 *Bars barstende:* wederom een blijkbaar opzettelijke klankherhaling.

Slaghregenwolcken breeckt, en wringt met volle kracht,
Op wederspannigh volck en hemelhooge sloten,
Den schitterenden gloed; waer van met verw verschoten
Het aerdrijck ziddert, en onsteltheyd maeckt gedwee
En t' effens krimpen doet de sondaers en het vee.
De Vader beuckt en breeckt bergtoppen, langs hoe grammer
En waer de brand opgaet, daer stijght tot hem het jammer.
De walscherm wil vergeefs het dempen van de gracht
Beletten, 't werreck spoeyt, al schietmen dagh en nacht.
De Veldheer is soldaet, hy onderkruypt de wallen,
Daer in de gaeldery de dooden om hem vallen;
En ruyter daer musket noch slang sijn' moed vervaert,
Schoon kloot en koegel huylt van onder 't briesschend paerd,
Of snort hem over 't hoofd; hy dar de buyen doorstaen.
De krijgslie volgen braefst, daer brave vorsten voorgaen.
Ten lesten all' de maght des Ibers, opgeprest
Van over Maes en Rijn, na'et Zutphensche gewest,
Komt legren in't gesicht van 's Princen legertenten:
Men sey graef Henrick had, met dolle dreygementen,
Gesworen voor 't autaer, daer hy den offer at,
T' ontsetten door sijn' deughd d' omringde koningsstad,
Al sou sijn graeuwe kop, van't lijf gekloncken, springen
Fel over 't schittren heen der bloedverwantsche klingen.
Met hem swoer 't Iersche bloed ons' neerlaegh voor altoos,
En wat verbasterd is van Lelie en van Roos:
Het Lotharinger volck, besloten van drie vlieten,
En die tot laevenis het Rijnsche vocht genieten:
De Zwitserlandsche bund, die 't Spaensche vendel swaeyt,
En tegens ons gekant, met breede swaerden maeyt:
En watter word bespoelt van Arno, van den Tiber:

342 *Den schitterenden gloed:* den bliksem.
345 *De Vader:* Jupiter.
355 *De maght des Ibers:* de Spanjaards.
359 *Daer hy den offer at:* waar hij de communie gebruikte.
362 *Der bloedverwantsche klingen:* de klingen zijner bloedverwanten. — Frederik Hendrik, Graaf Ernst Casimir en Graaf Willem waren alle, namelijk, met den Graaf van den Berg vermaagschapt.
363 *'t Iersche bloed:* de Ieren, die in 't Spaansche leger dienden.
364 *En wat verbasterd is van Lelie en van Roos:* het uitschot der Franschen en der Schotten.
365 *Drie vlieten:* Rijn, Moezel en Maas.

De bitse Bourgonjon, met den gebraden Iber:
De krabbende Krabat, voor duyvel uytgepickt,
Wiens scharpe sabel hackt, wiens naere kreet verschrickt:
De Gulicker die fier en trots sit in den sadel,
En meer op vroomheyd stoft, als onverdienden adel:
En die uyt Napels, mild van tong en vreck van hart,
Ons vloecken, neffens den meyneedigen Lombard.

De Prins heeft op de komst des Graeven niet geslaepen,
Maer waeckte nacht op nacht, en hiel sich staegh in wapen:
Self ging hy ronde doen, en lager als sijn staet,
Op sijne beurten sliep, gelijck een slecht soldaet:
En Venus morgenstar, uyt 's hemels heldre plecken,
Met lust, by trommelslagh, den krijgsheld af sagh trecken,
Wanneer 't herboren licht bestreeck der bergen kruyn:
Daer sat hy rustigh op sijn' Amsterdamschen ruyn,
Een klepper, nimmer moe van briesschen, steygren, krabbelen,
En afgerecht, om met 't hoefyser fel te grabbelen
In Spaensche troepen, daer hy schrick en ruymte maeckt;
Wanneer sijn meester, nu op 't strengste aen't woen geraeckt,
Pistolen los druckt, daer musket, trompet, nocht trommel
Na wetten luystert, in het midden van't gedrommel
Der duysenden, bestuwt van graeffelijcken krits,
Al edel Nassaus bloed; van 's legers wachter Witz
Des Vorsten oogh en hand, die staet na d' oude prijsen:
Grenu, die t' Ysendijck gansch Vlaenderen doet ysen:
Van Lokren, die besorgt het tuygh des blixemspels:
En voorts van Fransche, Britsche, en Schotsche kolonels;
All' borsten afgerecht op het slaghordensloopen,
Op Amirantenjaght, op 't Donnenharnaschstroopen.
Ick sieder Schmelsing woên, des krijgsraeds tong en pit,

371 *De krabbende Krabat:* Croaat. — *Uytgepickt:* uitgescholden.
374 *Vroomheyd:* dapperheid.
391 *Krits:* kreits, kring.
392 *'s Legers wachter Witz:* de Opperwachtmeester Jacob Wytz, een vriend van Hooft.
394 *Grenu:* Commandant van IJzendijke.
395 *Van Lokren:* Bevelhebber van 't geschut.
397, 398 *All' borsten afgerecht.... op Amirantenjaght:* helden, die bij Nieuwpoort gestreden hadden, toen de Amirant gevangen werd.
399 *Schmelsing:* Nicolaas Schmelsing, Oostenrijksch Edelman, voorzitter van den krijgsraad.

En Staeckenbroeck den toom, en Styrum het gebit,
En Bacx der ruytren spoor: Fama met Brederode,
Candale en Courtomé, met Harwood, nimmer bloode,
En Hauterive met sijn' macker Chastillon,
En Veer der Britten helm, beschittert van de son:
Brock, Cissel, Hendersum, die lof voor leven kiesen,
En Eusum, Eisinga, beyde oorloogsvierge Vriesen.
Hier onder munt hy uyt met Errenst Cazimir,
Wan d' een voeght sijn' kornet by 's anderen banier,
Als waer een tweede Mars ten sadel uytgewossen,
Met harrenasch en helm, beswaeyt van vederbossen:
En twijffeltghe wie 't is, in't kluwenen van't stof,
En midden in't gewoel, die van Bourgonjens hof
Gevreest word; merckt hem aen't veldteecken van oranjen,
Geciert met gouden kant, en blaeuwe en silvre frangien;
Dat 's *Fredrick Henrick* self, der vromen burgh en wijck
Die noch om 's grootvaers bloed, wrockt tegens Oostenrijck,
En om sijn vaders moord op Spanjen is gebeten:
Beschermheer van 's lands recht, en 't ongekreuckt ge-[weten.

Na dat de Bergsche graef nu Lingen heeft voorsien,
Hy 't Staetenleger met sijn leger komt bespien,
En tracht vergeefs om ons den toevoer te beletten;
Mids 's Princen toeversicht doet Lochem sterck besetten:
Dies van de Borckel hy sich nederslaet in't oost
Der stad, daer Cazimir sijn' wapens is getroost:

400 *Staeckenbroeck:* Luitenant-Generaal, die later den Bosch berende. *Styrum:* Herman Otto, Graaf van Stirum, een der wakkerste veldoversten van het Nederlandsche leger.

401 *Bacx:* Marcelis Bax. — *Fama:* een der bevelhebbers. — *Brederode:* Wolphert van Brederode.

402 *Candale en Courtomé:* Fransche Bevelhebbers. — *Harwood:* een der Engelsche Bevelhebbers.

403 *Hauterive:* Fransche Kolonel. — *Chastillon:* Fransch Edelman in der Staten dienst.

404 *Veer:* Horatio Vere, Engelsch Edelman, een van hen, die het meest toebrachten tot het winnen van den slag bij Nieuwpoort.

405 *Brock, Cissel, Hendersum:* Engelsche Bevelhebbers.

406 *Eisinga:* kolonel Juw van Eysinga.

411 *Kluwenen:* 't kronkelend opvliegen der stofwolken.

416 *Om 's grootvaers bloed:* Keizer Adolf van Nassau.

422 *Mids:* daar.

En waermen vreest voor nood, daer spoeyt sich d' arbeyd dapper:
Men delft en schanst, en set sich op sijn' aenkomst schrapper.
  Daer grimmen tegens een twee helden onser eeu,
Als oude tiger grimt op jeughdelijcken leeu;
Wiens voordeel hy benijd, en heeft sijn' toorn geslepen,
En scharp gebit gewet, om 's vyands opgegrepen,
En versch bebloeden roof, uyt klem van krommen klaeu
Te rucken met geweld: nu swelt hy paers, nu blaeu
Van gramschap; maer de staert des leeus begint te krullen,
De maen te rysen, en de muyl heel naer te brullen,
Van uyt den schuylhoeck, daer hy 's tigers aenval wacht.
Soo grimde Amilcars soon op d' onverschrocke maght
Van Scipio; die om Carthago te beleggen
Wel d' Africanen door d'Europers dar ontseggen,
En na een' swaren slagh, hem ruymen doet de stad,
Die Roome in sijn gemoed noch korts verslonden had.
  Een eycken bosch, gemengt met populier en elsen,
Streckt legerwaert, waer in de Satyrs, met omhelsen
En snoepen besigh, sich versteken voor het licht,
Min schoon voor hun als schaemt, die bloost in't aengesicht
Der teere jonffren; die beknelt op 't onversienste
Met traenen 'lyen, dat de Minne na verdienste,
Haer' fiere spytigheen, den minnaers dick' betoont,
Nu door verkrachten met een' lompen bocxvoet loont;
Wiens adems stanck, wiens kin te scharp en borstelhayrigh,
Haer handelt t' onbeschoft, te ruw en onmewaerigh.
Dit woud was van den Graef verkoren tot een' laegh,
Om den belegeraer, als met een' storremvlaegh,
Van hier op 't onvermoedst by doncker aen te rannen;
En 't scheen als of de nacht was met hem aengespannen,
Op dat hy hebben moght in't vechten betre kans;
Vermids de maen ging schuyl, en alle starreglans
Gedooft was in haer kleed, en 't windeken de looveren
En bladen ruysschen dede, om beter te betooveren
Het opgesteken oor der schildwacht, op de punt
Van 's legers hoorne, daer 't de list op heeft gemunt.

436 *Amilcars soon:* Hannibal.
438 *Ontseggen:* den oorlog aanzeggen.

Met dobble schaduw dan bedeckt daer aen komt ylen
De vyand, en bekruypt met schuppen, spaên en bylen
Den legerwal, en ruckt de palissaden uyt,
En wacker hacktse om verr': mèt slaet de wacht geluyd,
En schiet en weckt alarm. Een deel der sloffe knechten,
Dit perreck toevertrout, noch ongereed tot vechten,
Van vaeck beschoten, en door 't waecken afgeslooft,
'T gevaer komt wecken eer het yemand schier gelooft:
De wackerste en de flucxste al verr' sijn in getal min,
En staen soo haest niet schrap, de Spanjaerd heeft de wal in,
En geeft van boven vier op d' onse by de gis.
Schichtige vlam op vlam klieft dicke duysternis,
Met ysselijck gedreun van dreunende musketten,
Vermengt met veldgeschrey, gevolleght van trompetten
En trommels, dat selfs moed in bloode borsten send:
Soo jaeght een oogenblick al 't leger overend.
De Schotten in den oord van Errenst, juyst in't trecken,
Om op d' alarremplaets hunn' waecke te volstrecken,
Op 't princelijck bevel, vernemende den nood,
Voort vliegen derwaert aen, en tarten selfs de dood.
De dolheyd woed om 't felst, en hier in't eerst te konnen
Den aenval wederstaen, is half de strijd gewonnen.
Een vendrigh, om den staet te redden in gevaer,
Die Samsons kracht noch voert in't grijse en silvren
[hayr,
Tot Schotlands eeuwige eer, met klem van duym en vingeren
Beknelt de princevaen, en derfse rustigh slingeren
Tot over s' vyands hoofd, die naer hem steeckt en schiet:
Hy hoort de kogels wel, maer hy en vruchtse niet,
Of min als leeuwenmoed 't gehuyl der wreede wolven:
En houd hier stal, gelijck een' steenrots tegens golven
En storremwinden opgewassen hecht en vast,
Op 't bulderen der zee, nocht drift, nocht donder past.
Een Bourgonjon van spijt schier bijt sijne eyge lip af:
Sijn' vuyst in't vendel vlieght, maer scheurt 'er slechts
[een' slip af.

484 *Die:* namel. „de *vendrigh.*"
488 *Hy en vruchtse niet:* hij vreest ze niet.
489 Versta: of minder dan de moed des leeuws 't gehuil der wreede wolven vreest.

De Busseschieter van graef Errensts halve maen
Ontwaeckt terwijl, en steeckt het logge koper aen;
Wiens buyck beswangert van salpeter, ysers, looden,
Baert blixems, donders, dreun, aerdbevingen, en dooden.
Geen Ætna, die den halfgebranden reuse parst,
Met meer geschals en slaghs en tiers en onweers barst,
En braeckt in d' ope lucht vier, vlammen, roock en voncken;
En tot vergrooting van sijne holen en speloncken,
Steenrotsen afgeruckt van rotsen met geweld
Ten Hemel wentelt, die de gloed tot assche smelt:
Geheel Trinacrien van schrick gedoodverwt davert.
Self Jupiter die vraeght, wat aerdsch gebroed weer klavert
Ten berreghstapel op, door blixemsucht vervoert,
Soo dick' Enceladus sijn' loove lenden roert.
Des legers hoorne woed gelijck de stier te Londen;
Die nu den aenval der op hem geschonnene honden
Op 't spits der hoornen vangt, en luchtich opwaert licht,
Soo datse al janckende, door eygen lijfs ghewight,
In't nederboffen, rugh en neck en beenen breecken.
Mars woelt hier in sijn' Oogst, met houwen, schieten,
[steecken;
De levende vervult al steeds des dooden plaets:
De vyand storremt fel, al is't met luttel baets:
En langs hoe min; vermids door 't Princelijck beschicken,
Ons krijgslie langs hoe meer door bystand sich verdicken:
Ghelijckmen daer de vloed felst aenslaet swaerder dijckt.
Nu groeyt Prins *Henricx* hart, Graef Henricx moed beswijckt,
En aerselt boschwaert in, tot dat hy met sijn' krijgsraed
Houd stal, daer 'twoud een' ruymte omgroeyt met ruygte
[en rijs laet,
Die als een schoutoonneel besloten in de blaên,

495 *Graef Errensts halve maen:* het kwartier van Graaf Ernst.

499 Naar luid der oude overlevering had Jupiter den Etna op den gigant Typhon of Enceladus geplaatst, die door zijn vreeselijk woelen en snuiven gezegd werd de uitbarstingen te veroorzaken.

500 *En tiers:* en getiers.

505 *Trinacrien:* Sicilië.

506 *Klavert:* klimt, klautert.

508 *Loove:* vermoeide, afgematte.

509 *De stier te Londen:* uit dezen en de volgende regels kan men opmaken, dat het toen nog in Engeland de mode was, een stier door honden te laten bevechten

By naere schemering, ten zuyden in een' laen
Of dreve, wiens geboomt geplant staende op drie ryen,
'T oogh met een vry gesicht laet weyen van ter sijen:
Van waer sij onvermoed [hier wesende versaemt,
Op 't raedslot van't geen voort hunn' dapperheên betaemt]
Een overyslijck spoock recht op hen aen sien stappen;
Is 't in't verschiet geen droes, soo sijn 't sijn' eygenschappen,
Die yemand hem ontleende, om uyt te gaen voor mom.
Elck veynst sijn' vrees, elck gaept, al t' saemen sijnse stom,
Verwondert watter naeckt tot Gods of menschen lachter.
Een' fackel sparckt van voor, en worpt haer' schaduwe achter
Het gruwelbeeld; en eer de twijffel yets besluyt
Soo nadert het, en 't komt op d' Inquisiti uyt;
Die volgens haer' beloft, om 't krijgsvolck aen te hissen,
Rampsaligh hollen loopt door droeve duysternissen:
In't midden houdse stal, elck bid haer' godheyd aen,
Wiens keel, een' grove klock, aldus begint te slaen:
   Hy weeft voor God en ons een' ydele verschooning,
Die waent, men hebbe sich voor godsdienst en den Koning
Gequeten; neen gewis, wat meer word hier vereyscht:
Men is, doen 't stormen was op 't schoonste, weer gedeyst,
En laet de stad in nood, gelijck haer' toorenvieren
Getuygen; en ghy sult de kettersche banieren
Eer lang ter poorten in sien trecken, soo't ontset
'T belegen krijgsvolck in verlegenheyd niet red:
Weshalleven ick u vermaen, mijn' lieve soonen,
Aen Roomsche myters, en aen Katholijcke kroonen
Verbonden door geloof, en dier gesworen eed,
Dat ghy u selve niet soo schandelijck vergeet.
'T verjaert op huyden, dat die hemelcier Marye,
Die saelge moedermaeghd trad in haere heerschappye,
Daer sij met son en maen sneeusuyvre soolen schraeght,

528 *Op 't raedslot:* om te besluiten.
532 *Elck gaept:* t. w. van verbazing.
533 *Lachter:* laster.
534 *Sparckt:* vonkt.
553 *'T verjaert op huyden:* namelijk den 15 Augustus, dus vier dagen voor de verovering.
555 Versta: daar zon en maan ten schabel voor haar sneeuwzuivere voeten strekken.

En Gode en Godes soone en Engelen behaeght,
Van derwaert sal sij ons den zegepalm door bidden
Verwerven van haer kind, en stercken ons in't midden
Van allerley gevaer, dus geeft mijn woord gehoor,
En ran den vyand aen met yver, dat 's u voor.
Soo sprackse, en vloogh voor uyt: en teffens all' de slangen,
Die om haer hoofd beswalckt door een geslingert hangen,
Sich rechten overend, en piepen, en de sucht
Van't doodelijck vergif vergiftight all' de lucht.
Heer schut die Duyvelin! de pruyck lijckt een verbolgen
En yslijck brullend meyr: all' d' overste die volgen
Hunn' leydsvrou, die de voorst beklimt den legerwal,
En geeft een' schreeu' op, dat de duyvels voort geschal
Tot in den laeghsten boôm des afgronds sich ontsetten,
En die 't geluyd verdooft van tromm'len en trompetten:
Al brandend smacktse soo haer' fackel in den troep
Der vyanden, en steeckt met overwinningroep
Een heldenhart tot in den boesem der soldaeten.
Hier vechtmen hand aen hand. De moord is uytgelaeten.
De loopgraefwachters sien den oord van Cazimir
Gelijck in lichten brand, en golvend swavelvier:
Sy twijfflen of de slaep 's volcx kracht en sin betoovert,
Waer door de vyand ons te lichter hebb' verovert,
En branden algelijck te streven derwaert aen;
Dat naulijcx d' overste dien yver wederstaen,
Om 't ampt hun opgeleyd, hen trou te doen bekleeden.
De stad leyd op haer' luym met waecken en gebeden;
En wenscht vast, dat de schaer der vyanden doorboort,
Sy haer' verlosser magh, door bly opgaende poort,
Onthaelen met triomf, langs overslaende brugge,
En den belegeraer, op omgekeerden rugge,
In aftoght lachen uyt, met spot en schimpgekrijsch;
Gelijckse ons eertijds, al verbaest voor den Marquijs,

562 *Haer hoofd beswalckt:* haar bezoedeld hoofd.
563 *De sucht:* de uitzwelling.
565 *Schut:* bedwing.
567 *De voorst:* het eerst.
585 *Overslaende:* neergelaten.
588 *Den Marquijs:* Spinola, als boven vs. 281.
588—590 Bedekte hatelijkheden tegen Maurits, die enkele (zeer enkele) reizen voor Spinola moest wijken.

Opbreecken sagh en vlien van zegerijcke vesten,
Doen soetelaer en tros den roof gedé ten besten.
O bystersinnige hoop die in uw' sinnen viel!
Wanneer Prins *Henrick* wijckt, soo sal hy met sijn siel
En leven wijcken, door het sissen der quetsuuren,
Van koegel, kling of spies ontfangen voor stads muuren,
En dese schandvlack reyn afwisschen met sijn bloed:
Heyduck, Krabat, nocht spoock, nocht Spaenjaerd sal den [moed
Van Hollands fieren Leeu verslenssen sien nocht flaeuwen,
Soo lang hy nagels rept aen sijn' scheursiecke klaeuwen,
En tanden in den muyl, van bloed begaet van ouds.
Castiljen stoft te prat en ydel op veel gouds
En silvers; oorloogsdeughd kan dwingelanden dwingen.
Tyran laet Potozij, en alle uw' mijnen springen,
En set uw' schatten vry al t'effens in de schael;
De deughd veel swaerder weeght dan 't wightighste metael,
En hebtghe 't noyt gelooft, nu geeftse het u te voelen:
Daer vast op moordgeschrey, op klincken en krioelen,
Op ysren, staelen, loôn, en kopren harnaschklanck,
Belloon haer' krijgslie voert ten reye sonder dwanck.
De vuysten sijn verwart, wie sal de tweedraght temmen?
'T vergoten bloed dat sist en schuymt, en wil niet stremmen.
Dees heeft nu kans, nu die, nu kentmen naulijcx 't scheel.
D' aenvoerster endelijck, met schorre en heesche keel,
Haer' troepen maent te rugh, die al te noode wijcken,
En sleepen wagens me verlaên met versche lijcken.
Prins *Hendericx* trompet, Graef Henrick schenckt 't geley,
En nood hem soo 't hem lust ten derdemael ten rey.
Hy komt den naesten nacht: de Veldheer sietmen rucken
In ernst na Errensts oord, met acht metaelen stucken,
Met soo veel' wagenen van kruyd en lood vermast.

590 *Gedé:* gedijde.
591 *Bystersinnige:* die verbijsterd van zin, van hoofd is.
599 *Begaet:* bemorst, bevuild.
602 *Potozij:* stad in Bolivia, waar groote zilvermijnen gevonden worden.
611 *'t Scheel:* 't verschil.
615 De zin is: de trompet van den Prins (Frederik Hendrik) vergezelt als 't ware den aftocht van den Graaf (Hendrik van den Berg).
618 *In ernst:* naarstig, onverdroten, onvermoeid. — *Na Errensts oord:* naar de plaats, waar Ernst Casimir zich bevond.

En duysend muskettiers tot welkomst van sijn' gast;
Die walleght van 't bancket, en om ons te doen schroomen,
Hangt lonten op een rye al brandend in de boomen,
Recht of hy quam soo breed en weyts aentrecken; doch
Flucx mercktmen, en belacht 't gevonden krijgsbedrogh.
De Satyrs al verlieft nieusgierigh 't lontvyer kussen,
En sengen baerd en kin, in ste van brand te blussen,
En vlieden janckend weer van pijne boschwaert in:
Hoe kort volgt smart den lust van reuckeloose min.
  De Britsche gaeldery raeckt nu de punt van 't bolwerck.
Men mijnt van wedersijds, men wroet gelijck de mol sterck.
De walscherm springt in't end, door kracht van't mon-
[nicxkruyd:
Het aerdrijck beeft en barst, en slaet een dof geluyd,
En mengelt lucht en aerde, en vlam en roock en dampen;
Die wellen opwaert, en beswalcken 's hemels lampen:
Een dicke waessem drijft van onder uyt den grond,
En 't schijnt als of de Hel hier opent haeren mond.
De stad gaet schuyl, het oogh kan nauwelijcx bemercken
Gelijckenis van wal, van toornen, of van kercken.
  De son der overhand stond nu in haer' geboort,
Juyst onder aen de kim; maer 't lot, gelijck verstoort
En nijdigh, om ons' vreughd te matigen met evel,
Dat heerlijck schijnssel wou vertoonen door een' nevel:
Dies sij 't, met 't leste lood, op Hollands Amirael
Gemunt had: hy te na, met sijn' ooghappelstrael,
Besichtighde wat vry, op 't uyterste der loopgraef,
Daer flus Prins *Henrick* stond, wat hem de mijn voor
[hoop gaef:
Duyck, duyck, Nassausche bloem, duyck neer op uwen steel,
Roept Venus naulijcx, of de Prins hoort 't beckeneel,
Beklaeghlijck ongheluck, helaes! van Willem kraecken:
Mèt geeft de stad sich op; en op den vorst der daecken

629 *De Britsche gaeldery:* de loopgraaf der Engelschen.
631 *'t Monnicxkruyd:* 't buskruit, als, volgens de overlevering, door den Franciscaner monnik Barthold Schwarz uitgevonden.
639 *De son der overhand:* de overwinning.
641 *Evel:* euvel, ramp.
643 *Hollands Amirael:* Graaf Willem van Nassau.
650 *Op den vorst der daecken:* op den top der daken.

Schijnt d' overhand, gelijck een' son, die eerste sterft
Met purper en swart bloed haer' goude glanssen verft.
Vorst *Frederick* die worpt sijn hellemet ter aerde,
En eert met dese klaght het heldenlijck na waerde:
Was 't om dit noodlot dan, o Dochter Vander Nood!
Dat ick uw' Bruydegom most rucken uyt uw' schoot;
Daer ghy hem onderhielt, met uytgelese weelde:
Daer hy u sijne siel, en ghy hem d' uwe deelde:
Daer ghy, met ketens van fijn goud en sacht albast,
Hem strengelde aen't korael van uwen mond soo vast,
Als eertijds Andromaech haer' Hector hiel gegrepen,
Doen sy hem in den droom om Trojens vest sagh slepen:
Soo leg op my de schuld. Had eer hem lood of stael,
Doen op den Spaenschen boôm hy stal hiel by Reael,
Getroffen verr' van my, soo soud 't my sachter treffen:
Doch graf nocht uytvaert sal uw' naem soo hoogh verheffen,
Manhafte Jongeling, als uw' manhaftigheyd,
Navolgeres der siel, die uyt het lichaem scheyd.
Maer hoe, mijn' Kallioop, ghy had bykans vergeten
Ons' treurende Princes, die t' elckens siet bekreten,
Wanneer de hemel schreyt, geduurende 't belegh.
De regen duchtse worpt veel hinders in den wegh,
Dien Hollands schermheer tot 's volcx zege pooght te baenen;
Weshalleven haer hart, haer edel hart in traenen
Verdrenckt, soo dickmael 't land met plassen onder loopt.
De liefde vreest eer 't swaerst, dan sij ten besten hoopt:
Indien het weêr bestaet een weynigh op te klaeren,
Sy lijckt een herrefstson bedruppelt van de baeren,
En 't rood, dat door het vocht van haere kaecken gloeyt,
Luyckt op als purper van een' roos met dau besproeyt.
Geen lachen lust haer, schoonse wat verquickt na'et quynen
Vindse yet behaeghelijcx, soo moetse sich verpynen:
Sy reckt de tijdt, sij sucht, 't verlangen is te groot:
Dan neemtse Willem eens op haeren swangren schoot.
En om den vader, die te velde leyd, beladen,
Soo soeckt sij in den soon haer' minne te versaden,
En klaeght: onnoosel wicht, hoe luttel dencktghe het naer:

655 *Dochter Vander Nood:* Anna, dochter van Karel, Heer van der Noot, was met Willem van Nassau verloofd.

664 *Doen op den Spaenschen boôm hy stal hiel by Reael:* zie *Geboortklock*, vs. 855.

Och die eens weten moght hoe 't met uw' vader waer:
'K heb jonge tyding, dan de jongste is niet geboren:
Een bood ten achteren, en nimmermeer te voren:
In oorloogh keert een' uur triomf in nederlaegh.
Hoe saligh souse sijn die hem eens weder saegh,
Soo frisch en soo vol moeds, gelijck hy van my scheyde
Na'et kussen, doen mijn oogh en gunst sijn' koets geleyde,
En omsagh duysendmael. Myn uytverkoren held,
Wat isser menigh spits op uwe borst gevelt?
Wat isser schuts gelost? wat snorren 'er al looden,
Om u te leveren aen't koningkrijck der dooden?
Noch was mijn God uw schild, tot 's haeters ongeluck:
Maer dat 's lands yver niet te reuckloos u verruck,
En dieper in't gevaer, dan 't wel uw plicht voeght, dompel:
My dunckt al onder 't volck mort eenigh vremd gemompel.
Soo steentse, en d'oogen staen vol waters t'elckemael;
En door het vochtkristal blickt hier en daer een' strael
Van't schemerend gesicht: ja satse in Venus wagen,
Sy waer niet ongelijck die dochter Gods, om 't jagen
Bekommert van Adoon: wie yeder ritslend blad
Ten boesem uytparst: och doods muyl heeft hem gevat!
In dese parssing komt de blye bood geronnen;
Lang leef de Prins, mevrou, de stad die is gewonnen.
Mèt gaen de schroeven los, daer 't hart mede is beknelt,
En alle droefheyd vlught, de blyschap wint het veld:
Sy valt op haere knien, en streckt, om God te loven,
Haere handen en 't gemoed vol lofs aldus na boven.
God die mijn smeecken hoort van 's hemels hoogen troon,
En op den wagen van triomf ons set ten toon,
In't aensicht van de nijd, doorhackelt met quetsuuren,
Ontfangen, doen sij Grols met wal omtrocke muuren
T' ontsetten sich vermat: God, die op mijn' gebeên,
Dees' stad geschoncken hebt de vry vereende steên;
De krijgslien en hun hoofd bewaert in 's oorloogs stormen;
Wat offer schencken wy uwe hoogheyd, die doch wormen
En stof en assche sijn voor uwe majesteyt?
Ontfang, voór wieroock, myrrhe, en goud, ons' danck-
[baerheyd,

690 De zin is: hetgeen gebeurt, wordt altijd daarna, nooit vooraf vernomen.
700 *Verruck:* vervoere.

Die 't hart te kennen geeft met 't roeren van de lippen,
Bergh Hollands stuurman, heer, die driftigh tusschen klippen,
De goedige gemeent na veylige haven stuurt,
En Spanjens boosheyd tem soo lang uw' goedheyd duurt.
Doen klonck de blyschap op met zegeklocken helder,
Uyt vruchtbre Betuwe, en het strijdbre land van Gelder,
Uyt Zutphen, Deventer, uyt Doesburgh, Kampen, Zwol,
En alle plecken; wie 't veroveren van Grol
Tot rust streckt: Vries en Zeeu, en Stift en Holland
[schateren:
Vlietnymphen haer' perruyck, ten vrygevochten wateren
Uytbeuren met haer' stem, en danssen op den vloed,
En Zephyr voert den Vorst dien zegegalm te moet:
Keer Melcker, dien de schrick gejaeght heeft in de bossen:
Besoeck uwe oude buurt: vermast met vet uwe ossen,
In't vette Mastebroeck of Betuw sonder schroom,
En drenck u weeligh vee aen Schmelsings Ysselstroom.
Ghy mooght, gelijckghe pleeght, met Elsken veyligh
[slapen,
In haselaere schaeu, terwijl uw' macke schaepen
Afscheeren 't Veluwgroen, gedost met witte wol:
Keer Melckerbuur, ay keer, Prins *Frederick* heeft Grol.
Keer Melckerbuur, dien schrick gejaeght heeft in de bossen,
Ghy sult 't geroofde lam meer van geen' stroopers lossen:
De Spanjaerd is geen wolf die sonder tanden byt:
Prins *Henrick* temt sijn' aerd, en maeckt hem kiesen quyt.
Ghy sult bedruckt niet sien voortstuwen uwe koeyen,
Die, van 't gewoone voêr versteken, deerlijck loeyen:
Geen Dulcken sal u meer afparssen barrentol.
Keer Melckerbuur, ay keer, Prins *Frederick* heeft Grol.
De burgers steeds beducht voor vangen en voor spannen,
En in de stad dus lang uyt 't open veld gebannen,
Verlangen na uw' pyp, al is graef Henrick dol:
Daer antwoord Melckers fluyt: Prins *Frederick* heeft Grol.

726 *Driftigh:* drijvend.
729 De zin is: toen werden overal de klokken geluid, ter viering van den zegepraal.
737 *Melcker:* als type genomen van den boerenstand, evenals in de *Geboortklock* vs. 648 en in *Oranje May-lied* vs. 47.
751 *Barrentol:* brandschatting.

Dus songense als Euroop, die al van ouds een' star was,
Sagh van den hemel alle haer' koningen in't harnasch:
Hier 't leger van Gustaef en Segemond om 't rijck:
Daer d' oorlooghsvloot vermengt van Kaerle en Luydewijck:
Gins Duytsland over d'Elf bestoken Denemarcken.
God vader, badse, wil dien *Jongeling* doch starcken,
Die eenigh is gelieft van al wat Spanjen haet;
En onderschoor door hem den vrygevochten staet.
Gebruyck wat vaderlijck de strengheyd uwer roede.
Mijn Nederland heeft lang gedropen van den bloede.
De vryheyd is geleyd in't kostelijck ciment
Van dierbaer burgerbloed; en soudghe nu in't end
Gedoogen, goede God, dat woeste en woedende handen,
Dien pylaer, opgerecht in zee en waterlanden,
Met yser, stael en vier, verdelgen van den grond,
En wraeck met schimp de plaets sou toonen daer hy stond.
Ach, nimmer moet het schiên, dat Spaensche slavernye
De vrome necken druck' van Hollands burgerye:
Geef liever dat de held, handhaver van den leeu,
Der volcken heyland strecke, in dees' bekommerde eeu:
Dat hy, die vrouwen wenscht en maeghden te misbruycken
Door schennis, 't puyck der jeughd tot heylloos parleduycken,
En 't graeven in de myn, met godloos goudgeschrey;
En all' de mannen heeft verwesen op de gley;
Bedaere, en wete, dat de hemel heeft besloten
Der mindre vorsten groey, tot tuchtiging der grooten.

ÆNEIDOS X [1]).

Concurrunt Tyrrhenæ acies, atque omnibus uni,
Uni odiisque viro, telisque frequentibus instant.
Ille, velut rupes, vastum quæ prodit in æquor
Obvia ventorum Furiis, expostaque Ponto,
Vim cunctam, atque minas perfert cœlique marisque.
Ipsa immota manens.

757 *Euroop, die al van ouds een' star was:* Europa, die door Jupiter geschaakt, en na haar dood onder de sterrenbeelden geplaatst werd.
759 *Gustaef:* Gustaaf Adolf. — *Segemond:* Koning Sigismundus.
760 *Kaerle en Luydewijck:* de koningen van Engeland en Frankrijk.
762 *Die jongeling:* Frederik Hendrik.
780 *Gley:* galei.

[1]) vs. 691–696.

BRUYLOFTBED

VAN

DEN E. HEERE,

PIETER CORNELISZ. HOOFD,

DROST VAN MUYDEN, BALJUW VAN GOEYLAND,

EN

DE E. JOFFR[e].

HELIONORA HELLEMANS,

DEN 30 VAN SLAGHTMAEND DES JAERS 1627.

Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave, bij Willem Jansz Blaeu gedrukt. (*Bibliographie van Vondels werken*. n^{0}. 156).

AEN DEN HEER DROST EN SIJNE E. BRUYD.

KLINCKDICHT.

O die malkanderen ontmoet met zegekarren,
En houd voor Juno stal, die u te samen trout;
Son, die uw' maen bestraelt; Maen, die uw' Son beschout,
En 't hemelrijck belooft vermeerdering van Starren:

O tweelingkroonen, die by beurt ons oogh doet marren,
En blaeckt in 's hemels kerck, met schitterglans in goud;
Hoofdlichten, vry van damp; vergeeft het ons, die stout,
Met roockerige torts, uw' heldre klaerheyd zarren:

Alsoo draeght ydel breyn bronwater in de zee:
Alsoo tart Pan Apol, omgolft van blaetend vee:
Soo is gebryselt glas by diamanten kostelijk.

My moedight, dat geen' gift van godheên word veracht,
'T sy datmen haer een lam, of honderd veersen slaght.
Ick offer danckbaerlijck, al rieckt het luttel Drostelijck.

J. V. VONDELEN.

13 *Een lam, of honderd veersen:* vernuftige woordspeling, waarbij men te denken hebbe aan „een lam" (een jong schaap) en „een lam vers;" aan „honderd vaerzen" (koeien, runderbeesten) en „aan honderd verzen" (dichtregels of gedichten).

Henry Havard deelde in zijne opgave der portretten, door Michiel Mierevelt [1]) geschilderd, mede, dat deze ook den ridder P. C. Hooft en zijne vrouw Leonora Helmans op het doek had gebracht. Hij ontleende die opgave aan den Catalogus der verkooping van de schilderijen van Jan Gildemeester, 13 Juni 1800 te Amsterdam gehouden. Waar zij gebleven waren, wist hij niet te melden.

Onder de door hem vermelde portretten van onbekenden, werd mijn aandacht gevestigd op dat van een vrouw, dat geteekend was: „Ætatis 34. Anno 1629. M. Mierevelt" en waarvan een reproductie door de etsnaald van Flameng zijn studie opluisterde [2]).

Daar uit Hoofts *Brieven* [3]) bekend is, dat hij en zijne vrouw zich in 't najaar van 1629 door Mierevelt hebben laten „conterfeyten", werd door mij gegist, of het onbekende vrouwenportret ook dat van Leonora Hellemans kan zijn.

Hoofts vrouw was in 1595 geboren en dus in 1629 34 jaren oud. Bij vergelijking met dat van Hooft, gegraveerd door J. Houbraken naar Mierevelts schilderij, bleek al ras, dat de ordonnantie geheel dezelfde was en dat beide portretten geheel van dezelfde afmetingen en dus blijkbaar pendanten zijn.

De tegenover deze bladzijde geplaatste reproducties naar beide portretten toonen dit nader m. i. op overtuigende wijze aan.

[1]) *L'art et les artistes Hollandais* I. bl. 67.

[2]) Het portret behoort tot de collectie van den baron Leon de Bussières te Parijs.

[3]) Hooft *Brieven* I. bl. 341 en 370.

INHOUD.

Ganymedes van Jupiter afgesonden, om de Bruylofttafel des Heeren Drossaerds na begroetenis met hemelschen nectar te vereeren, verricht sijnen last: mèt verschijnt 'er Venus en Poësij, de welcke na het ophaelen der menighvuldige diensten, waer door de Bruydegom haer verplichte, proef nemen van't geen Cupido by sijnen meester in de dichtkunst gevordert heeft, diense laurieren, en Jupijns dischschencker vaert met dese tijding ten hemel.

PERSONAGIEN.

GANYMEDES.
VENUS.
POESY.
CUPIDO.
REY VAN CHARITES.

BRUYLOFTBED,

VAN

DEN E. HEERE

PIETER CORNELISZ. HOOFD

Drost van Muyden, Baljuw van Goeyland,

ENDE

DE E. JOFFR^e^.

HELIONORA HELLEMANS.

Ganymedes.

De saligheyd, door al het soet,
Haer' burgers dickmael walgen doet;

Pieter Cornelisz. Hoofd (Hooft), de oudste zoon van den oud-Burgemeester Cornelis Pietersz. Hooft en Anna Jacobsdr. Blaeuw, werd 16 Maart 1581 te Amsterdam geboren. Nadat hij te Leiden gestudeerd had, maakte hij een lange reis naar Italië en werd daarna (23 Mei 1609) benoemd tot drossaard en kastelein van Muiden, Baljuw van Naarden en Gooiland, Hoog-Baljuw en Dijkgraaf van Weesp en Weesperkarspel en Hoog-Bijlmer. Hij huwde 23 Mei 1620 met Christina van Erp, die hem vier kinderen schonk, die allen jong stierven. Zij zelve overleed 6 Juni 1624; Vondel dichtte een grafschrift op haar. Zie *Vondel* 1620–1625, bl. 94.

Ruim een jaar later maakte hij het hof aan Susanna van Baerle, die Constantin Huygens boven hem verkoos.

Den 3 November 1627 werd Hooft in ondertrouw opgenomen met Leonora Helmans (Helionora Hellemans), weduwe van Jan Baptiste Bartolotti. Hun huwelijk (30 November) werd door Adriaen Smout in de Nieuwe Kerk ingezegend. Zij was de dochter van Arnout Hellemans en van Susanna van Zurck en in 1595 te Hamburg geboren. Uit haar eerste huwelijk sproten

Ganymedes. De schoonste jongeling onder de stervelingen, dien Jupiter roofde en tot zijn schenker aanstelde. Hij was een zoon van Tros, koning van Troje en broeder van Ilus en Assaracus. Zie vs. 32–40.

En eeuwigh schitterende licht
Verveelt wel goden aengesicht:
Dies 't suur oock hemeltonge smaeckt,
En duysternis het oogh vermaeckt.
Der dingen waerde in't algemeen
Bekentmen door verscheydenheên.
Verscheyde kleuren doen 't gewis
Dat Iris kleed veel schooner is.
D'een' verwe steeckt op d' andere af.
Soo blinckt Jupijns by Plutoos staf;
Een god by 't menschelijck geslaght;
En starregoud in 's aerdrijcx nacht.
Dit ondervind ick, onderwolck
Gedaelt by sterflijck bruyloftsvolck.
Dees' lucht mijn' lafheyd grager maeckt.
Nu toght het hart naer 't geen 't flus wraeckt.
Het feesttapyt van oppertroon
By dit behangsel luystert schoon,
En by dien aengesteken damp
Bevalt my roockeloose lamp.

drie dochters, Susanna, Maria en Constantia, waarvan Maria waarschijnlijk overleden was.

Uit het tweede huwelijk werden twee kinderen geboren: Christina en Arnout, die beiden den toenaam Hellemans ontvingen.

Helionora Hellemans werd 5 April 1661 in de Nieuwe Kerk begraven. Hooft was haar den 21 Mei 1647 voorgegaan.

Het portret van Hooft, dat voor dit deeltje is geplaatst, is in 1642 door Sandrart geschilderd en door R. Persyn gegraveerd.

7, 8 *Der dingen waerde .... bekentmen:* men leert de waarde van iets kennen.
8 *Door verscheydenheên*, en, zooals uit vs. 12—14 blijkt, door de „tegenstelling."
9 *Doen 't:* zijn oorzaak.
10 *Iris kleed:* de regenboog.
15 *Onderwolck:* onder de wolken, op aarde.
17 *Mijn' lafheyd:* flauwheid, lusteloosheid.
18—26 De zin van dit alles is: dat Ganymedes, nu hij werkelijk op een aardsche bruiloft is, weder naar 't Hemelsche verlangt, dewijl daar de zaal beter versierd is, geen walmende kaarsen zijn, maar welriekende lampen, en kleederen, die beter zijn dan de zijde en de sieraden van Bruid en Bruidegom.
19, 20 De zin is: Nu gevoel ik weer, dat het feesttapijt der hemelsche zalen schooner luister heeft dan dit behangsel, enz.
21 *Aengesteken damp:* aangestoken kaarsen.
22 *Roockeloose lamp:* (de) lamp, die niet rookt, walmt, het hemellicht.

Heylheyligh purper van godin
En god, by sijde en wormgespin,
By bruydcieraed en bruygoms glans.
In't praelen heeft al betre kans.
Maer siet eens, 't nieugetroude paer.
Met dees' van vreughd begote schaer,
Blijft op ons staeren, en sit stom,
En yeders oogen kijcken om:
Best dat ick hun verwondren red.
'K ben dat ghy 't weet van Dardans bed
Gesproten, 's Troischen konings soon,
Hofschencker van den god der goôn,
Die sijner straelen majesteyt
En glori op mijn aenschijn spreyt:
Wanneer ick in sijne hooge sael
In loutre diamante schael,
Met kruyck uyt vierigen robijn
Gedraeyt, hem toeschenck godenwijn.
Dees, soo ick voor sijn' tafel schonck
Het vocht, dat in de koppen sprongk,
Sprack, door 't wel toeven wel gesint:
Dischschencker, hoor: ga heen geswint,
Beklim mijn fieren arends rugh:
Die draeghe u met sijn' pennen vlugh,
Gelaên met soeten nectardranck,
Ter stedewaert, daer Hymens klanck
Styght naer verheve Noorderas:
Daer Tethis met een' blaeuwen plas
Den vromen Hollander bespoelt,
En 't vrolijck bruylofthuys krioelt.
Vereer met onsen frisschen most
Het tafelbedde van den Drost;
Tot loon dat dick' sijn gulden mond

23 *Heylheyligh purper: heil* voor *heilig* is een bloote krachtbijzettende reduplicatie.
24 *Sijde en wormgespin* voor *zijdewormgespin*, of voor 't nog eenvoudiger *zijde*.
31 *Dat ick hun verwondren red:* dat ik ophelder wat uwe verwondering wekt.
32 *Dardan:* Dardanus, de zoon van Jupiter en de stamvader der Trojanen.
43 *'t Wel toeven:* het goed onthaal.
50 *Tethis:* vrouw van Oceanus en moeder van vele stroomgoden.

Lofsangen uyt de laeghte sond
Ten starrenwaert; alwaer sijn naem
Is uytgeblasen door de faem.
Nau had hy uyt, of Ganymeed
Het kromgebeckte dier beschreed.
Een' kruyck ick aen mijn' gordel hang:
Wan koning Henrick uyt den drang
Der halve goden naer my spoeyt;
Terwijl de vogel, eer hy roeyt,
Sijn' vleugels veerdigh maeckt en reckt.
Soon, seyd hy, soon, wiens reyse streckt
Naer den beroemden Batavier,
Die sijn onsterffelijck pappier
Met myne onsterffelijcke daèn
Soo trots en loflijck heeft belaên,
Dat eer mijn pronckbeeld te Parijs
Gedye het kanckrigh roest tot spijs,
Eer nyds en tyds vermetelheyd
My lever der vergetelheyd:
Dat eer die groote koningsstad
My sal vergeten, als het blad
'T welck hy mijne eer bevolen laet;
Hoe bits oock Phlippes Henrick haet.
Ghy sult hem groeten duysendmael,
Wiens deftigh koningklijck verhael
Den Amstel geeft geen' mindren moed,
Als Roomsche ridder aen den vloed,
Die door de sevenberghsche stad
Gaet bruysen op sijne oudheyd prat.

60 *Het kromgebeckte dier:* den *arend,* waarvan vs. 45 gesproken is.

62 *Koning Henrick:* Hendrik IV van Frankrijk, wiens leven Hooft beschreven had.

63 *Der halve Goden:* namel. „der Heroën, vergoddelijkte helden." Uitmuntend is het denkbeeld van onzen dichter om op zoo sierlijke wijze de hulde, welke hij den Drost bij diens feestviering wil bewijzen, hem uit den hemel zelven te doen toezwaaien, en daarbij tevens zijn hoogvereerden, in zijn jeugd reeds bezongen „Henrik de Groote" opnieuw te verheffen.

81 *Den Amstel geeft geen' mindren moed.* Versta: den Amstel geen minder recht geeft om hoog*moedig* te zijn.

82 *Roomsche ridder:* Tacitus, volgens eene kantteekening in de hier gevolgde uitgave.

Vermaen den Landvooghd van het Goy
Dat hy ten vollen 't werck voltoy,
En 't lijck te sint Denis bewaert,
D' ontbonde siel haere hemelvaert
Met stacy vier: verbaest hem dit;
Segh, hoe ick neffens Hercles sit,
En munt door heylge bloemen uyt,
Als dees met leeu en slangenhuyd.
Segh, hoe d' in bloed gedoopte siel
Des helds, die voor de vryheyd viel
In Hollands hart, door moorders haet,
Bekoort door goud en glimp van staet,
Hier aen mijn' slincke sij' gevoeght,
Door mergh van rede my vernoeght.
Dat dan het Hoofd vol wijsheyds breyn,
Dat dan de Muyder kasteleyn
My gun myn toegewesen recht,
En mijn' triomf aen d' uytvaert hecht:
Dies wensch ick, dat de kuysche min
Hem aen sijn' blaeckende Drostin
Door soo veel' wellusten verbind,
Als eertijds 't schutterlijcke kind
My aen mijn' koningin verknocht;
Doen sij van over zee gebrogt,
Een' tweede Venus, te Lion,
Met schoot vol gloeds onthaelde haer' son.
'K wensch hem sijn' bruyd soo wenschlijck is
Als my die bloem van Medicis;

85 *Landvooghd:* Baljuw.
87 *Sint Denis.* In de stad Saint Denis werden de koningen van Frankrijk begraven.
91 *Heilge bloemen:* de leliën van 't Fransche wapen.
94 *Des helds, die voor de vryheyd viel:* Prins Willem I.
96 *Bekoort door goud en glimp van staet* slaat op den *moorder.*
100 *Kasteleyn:* hier in de ware beteekenis van „burgheer," *châtelain.*
102 *En mijn' triomf aen d' uytvaert hecht:* en, na mijn dood en begrafenis beschreven te hebben, ook verhale hoe ik onder de halve Goden geplaatst ben.
106 *'t Schutterlijcke kind:* Cupido.
107 *Mijn' koningin:* Maria de Medicis.
108 *Van over zee gebrogt:* Zie Hoofts *Henricus de Groote.*

Die roos gehuwt aen lelibloem,
Toscanens lof, en Vranckrijcx roem.
Hy had volseyd, en d'adelaer
Sich gaf ter vlught, en werd gewaer
Na'et lange swieren Hymens vlam,
Die door de glasen t' Amsterdam
Uytflickerde; doen viel hy vlack,
En sette sich op 't bruyloftsdack.
Ontfang, ontfang, heer bruygom, dan
Jupijns geschenck, dees' nectarkan.
Ontfang de boodschap en den groet
Des grooten Henricx; die sijn' voet
Om hoogh set op turkoisen vloer,
Op eeuwigh blinckend parlemoer.
Uw landbestier en heerschappy
Gesegent onder *Henrick* sij,
Die sijnen naem van hem ontleent,
Daer Navarrois en Vranck om steent,
En naulijcx blijft van traenen droogh,
Soo dickwils 't harte stijght om hoogh,
En overpeynst dien droeven dagh,
Die 's vollecx heyland sneven sagh.
'K wensch segening toevloeye u twee,
Soo Vecht toevloeyt de Zuyderzee:
Daer in en uyt den mond van't Y
De seylen sweven 't slot voorby;
Daer ghy, ten besten van't gemeen,
Bewaeckt het drietal uwer steên.
Maer wat godinnen bly van geest
Verschijnen hier ter bruyloftfeest?
Ick sie'er twee, ick sie'er dry,
Cupido, Venus, Poësy,
En haeren sleep: sy sijn 't gewis.
'K wil luystren wat haer toelegh is.

128, 129 *Henrick — die sijnen naem van hem ontleent:* Frederik Hendrik was naar den Koning van Frankrijk genoemd, en werd ook zoo lang deze vorst leefde, ten gunste van dezen, Hendrik Frederik geheeten.

140 *Het drietal uwer steên:* Muiden, Naarden en Weesp: van de eerste dezer steden was Hooft Drost, van de tweede (als een deel van Gooiland) Baljuw, en van de derde Hoofdofficier.

VENUS. POESY. CUPIDO. REY VAN CHARITES.

Venus.

De Kercken van mijn rijck, de goddelijcke glanssen
Van offervier, de geur van aessemende kranssen,
Nocht soete wieroockreuck, dien autaer van sich geeft:
Geen' marjoleyne beemd, geen myrtenbosch, dat leeft
Van pluymgediert, en klinckt van schelle nachtegaelen,
Nocht rey, nocht dans op pijp, op cyters, en cymbaelen,
Geen' vedel, die met den boogh gestreken wedergalmt,
Geen' jeughdelijcke borst, ontvonckt door minnewalmt,
Geen aenschijn, afgeset na onbesproke schoonheyd,
Geen voettapijt, dat uytgespreyt voor mijnen troon leyt,
Geen' maeghdekeel, die, wen sy mijnen lofsang singt,
Den geest al wyd beschaemt, die door het orgel dringt,
Geen' minnaerlijcke stem, op smeecken en op vleyen
Soo kunstigh afgerecht, dat Caucasus sou schreyen
Eer hyse ongetroost op 't harde stuyten liet,
Nocht geen' bekoorlijckheên van Cyprus konden niet
Mijn' reys verletten na dees' bruyloftlijcke saelen;
Om mijnen autaerknecht en kerckpoeet de straelen
Der godheyd, lang van hem aenbedelijck geviert,
Te toonen, daer hy in sijn' staci sit geciert.
Wat segh ick? sou yet aerdsch myn' reyse wel verletten?
Myn hemel, altyd vry van sterffelijcke smetten,
Myn suyvere elpen stoel, myn hof vermoght dat niet;
Daer soo veele engelen staen onder myn gebied,
Die bevende uyt ontsagh, dees' blonde vlechten snoeren,

153 *Met den boogh:* de strijkstok, welken men toen bezigde, was niet recht, gelijk thans, maar had den vorm van een *boog.* De uitgave van 1627 heeft: *met boogh.*

154 *Jeughdelijcke:* jeugdige.

155 *Afgeset:* versierd, gekleurd, opgeluisterd, enz. Een *afsetter* heette, in ouden tijd, o. a. „iemand, die beelden beschilderde en versierde," en 't woord wordt nog wel in denzelfden zin gebezigd. Hier is het in overdrachtelijken zin genomen voor „schoon, harmonisch, welbesneden."

160 *Dat Caucasus sou schreyen:* dat eer de berg Caucasus (om maar een welbekenden berg te noemen, maar anders eenvoudig een berg, een steenrots) tranen zou storten.

164 *Autaerknecht en kerckpoeet:* dit ziet op de minnezangen, van Hooft.

165 *Aenbedelijck:* aanbiddend, met gebeden, of wel voor „als aanbiddenswaardig."

Gesteent in 't gouden hayr, gestarnt op 't voorhoofd voeren:
Daer welfsel, wand en vloer van alle kanten speelt
Met glans en wederschijn van ons gespiegelt beeld.
'T is billyck dat ick eer' den Drostelycken Hymen.
Myn tempel is vergult met sijn' vergulde rymen.
Het heyligh marmor praelt alom met vaers en spreuck,
En tart der ouden eeu: schoon ofse frons en kreuck
En rimpels set, en grijst en graeut van silverhayren:
Minerve bind sich niet aen Griecxsche tael of jaeren
En hoogen ouderdom: weshalleven doen 't my
Geluste mynen soon, in Duytsche poësy,
Te sien volleert, ick hem te Muyden ley ter scholen,
En liet den leerling 't Hoofd der dichteren bevolen.
Wien ick milddadigh schonck de schoone Leonoor:
Dies offerde hy sijn' vlyt: en zedert nam ick voor
Dees' bruylofteer met d'eer myns soons te menighvuldigen,
En hem, soo hy 't verdiende, in't openbaer te huldigen:
Waer toe mijn' speelnoot sich liet troonen van Parnas.

Poesy.

Ghy bad my niet soo seer als ick selfwilligh was.
En sou ick niet, godin? myn opperste genoegen!
De Fransche Thales weet hoe wy te gader voegen:
Hoe Cytherea my ontberende verkout:
Hoe haer geselschap weer de dichtkunst onderhoud,
En veel meer stofs verschaft als Zephyrs bloemen spickelen
Op Hyble en op Hymet. Uw hart ick aen kan prickelen,
Ghy wederom het myn. D'een' godheyd d'andre kleed.
Myn oli voed uw' vlam. Soo dat rou onbescheed
Het heyligh huwlyck scheyd van die, tot elcx verwondering,
Noodsaeckelijck getrou handreycking bieden onderling.
Oock presteme de jonst myns voesterkinds, dat elck
Soetvloeyende verplicht; te weten Hoofd, die melck

178—181 *Hoewelse* enz. Versta: hoewel de beoefening der Ouden het voorhoofd rimpelt en 't haar doet vergrijzen, kan de wetenschap ook te vinden zijn bij hem die geen Grieksch bestudeert en nog geen hoogen ouderdom bereikt heeft.

182 *Mynen soon:* Cupido.

192 *De Fransche Thales:* Michel de Montaigne. *Kantt. der afzond. uitgave.*

196 *Hyble—Hymet:* Zie *Geboortklock*, vs. 180.

En voedsel uyt dees' borst van jongs op heeft gesogen,
En sette u by meer krachts, dan uwer taeye bogen
Gereckte pesen oyt geveerde pylen deên.

Venus.

'K belyde dat sijn dienst ons nut was in't gemeen.

Poesy.

'T sy dat, als Sophocles, met overoude laersen
Hy trad op treurtoonneel, en klaeghelijcke vaersen
Ten ooren innesond, en raeckte 's volcx gemoed,
En mengelde onder een de traenen met het bloed.

Venus.

'T sy dat met bruyloftsang hy volgde bruylofttortsen,
Of beelden, die den aerd der heete minnekortsen
Na'et leven druckten uyt, toewyde aen kerckpilaer,
En wierroockte met rym als priester voor 't autaer.
'T sy dat hy op een' halm, met harderlycke lieden,
Holp Dayfeloos en Dorileaes bloed aen 't sieden,
Of deed den dageraed beklappen 't luye Goy,
Of dreef, voor ondier ang, de kudden na de koy,
Of Pan by maeneschyn en schaduwende linden,
Aen harderinnenrey sijn' Roosemond deed vinden.
'T sy overwinningfeest den sanglust me bekoort,
Of dat vertooning wenckt princes van segepoort,
Of op een rijck bancket, by schemering uyt mommen,

207 *Met overoude laersen:* met de kothurnen, zooals de oude classieke treurspelspelers droegen. De *laars* is in die beteekenis het zinnebeeld van het Treurspel, gelijk de *broos* van het Blijspeldicht.

215 *Lieden:* om 't rijm; in plaats van 't gebruikelijke meervoud *liederen.*

216 *Dayfeloos en Dorileaes bloed:* in zijn Lantspel *Granida.*

217 Versta: of lokte de luie Goylieden door zijn liederen met den dageraad het bed uit.

219, 220 Toespeling op de Veldzangen van Hooft.

221 *Overwinningfeest:* b. v. in het klinkdicht van Hooft op de verovering van Grol.

222 *Vertooning:* waarschijnlijk bij de plechtige intrede van Prinses Amalia te Amsterdam.

223 *By schemering uyt mommen:* waar de gelaatstrekken, half door 't momaanzicht verborgen, maar half doorschemeren.

Hy handhaeft jonffrendans, en 't adelijcke brommen
Van hoffelycke pracht.

Poesy.

'T sy dat met heldensang
Hy hen opklincken dede, all' die gewetens dwang
En felle tyranny van harten vyand waeren,
Bestuwende den leeu in't bruysen van de baeren;
Wanneer 't sijn' vrydom scheen te gelden heel of half,
Daer quam dan, wie 't oock was, Leycester of Ducdalf;
Of, tot onsterflycke eer van vaderlands bescharmer,
Hy goude letters sneed in grafgewyden marmer;
'T sy sijn' gelese spreuck voor statelijck gebou,
Des wysen hart bequam als dorren beemd de dou;
'T sy dat sijn' sinlyckheen uytheemsche tael ontkleeden,
En wisselden Marots uytmuntenste aerdigheden
In moederspraeck; of met het slaghbeen van yvoir
Opweckten Vecht en Y om luystren na de Loir.

Venus.

Of dat hy Tasso brogt hooghdraevende uyt Italien,
Of vloeyde uyt Ariost. Of jonffers, die ten tralien
Uytbloncken, groete met de klinckmaet van Petrarch,
En kroonde een dartel kind tot oppersten monarch.

225—230 Zinspeling op verschillende gedichten van Hooft, waarin de vrijheid geroemd werd; doch, welke naar het schijnt onuitgegeven zijn gebleven.

231, 232 Toespeling op het grafschrift op Prins Willem I, door Hooft vervaardigd.

233 *Sijn' gelese spreuck voor statelijck gebou:* opschriften voor openbare gebouwen, door Hooft vervaardigd. — *Gelese:* wel doordachte.

234 *Bequam.* Versta dit vs.: voor het hart des wijzen zoo weldadig was als dauw voor een dorre beemd.

235 *Sinlyckheen:* Emblemata of zinnebeelden.

235—237 Clement Marot, van wien hij eenige minnedichtjes vertaalde.

237 *Het slaghbeen van yvoir:* de snaren van de luit der Ouden werden niet met de hand, maar met een soort van pen of kam bespeeld, die doorgaans van been, schildpad of ivoor was.

238 *Om luystren na de Loir:* te luisteren naar vertalingen van gedichten aan de oevers der Loire (in 't Fransch) vervaardigd.

239—254 Dit ziet op Hoofts vertalingen en navolgingen uit het Italiaansch en Latijn.

241 *Met de klinckmaet van Petrarch:* in sonetvorm.

P o e s y.

Of der poeeten Vorst, wien self Augustus eerde
Met lofdicht, suyver Duytsch en Neerlandsch spreken leerde,
Of leende aen Seneca de kiescheyd sijner vijl,
Of nam uyt Tacitus een' voeteloosen stijl,
En kennis van't beloop der overoude tyen,
Vol onrusts vol gewoels door beurtige heerschappyen,
En sagh sijn' meesters af den greep van landbestier,
En sloegh d'oorsaecken ga, die staeten stelt in vier
En bloed; oock watter dient tot heeling der gebreken,
Wat Roome sloopte, en wat haer 't hoofd eerst op deed steken.
Wat wyse van gebied langduurigst stoelen vest,
Van treflijcksten, een' vorst, of 's volcx gemeenebest.

V e n u s.

'S helds arbeyd ons verplicht, hy vinde ons eeuwigh [danckbaer.
Maer om in 's dichters tal sijn' leereling ontfanckbaer
Te leveren, seg op wat proeve ghy begeert.

P o e s y.

Geen' lofsang, dien de schalck van buyten hebb' geleert;
Maer die op staenden voet vloey rustigh uyt sijne harssen.

V e n u s.

Een kind is 't, al te swaer en moetmen het niet parssen.

P o e s y.

In loosheyd is 't een reus, van lichaem is 't een dwergh.
Aen't groeyen mangelt slechs, het boefken is te ergh.

V e n u s.

Sijne ergheyd min is als men 't wel van ouds gerekent heeft.

P o e s y.

O wacht u, wacht u voor de geen' die god geteeckent heeft.

254 Aristocratie, monarchie of democratie.
256 *Sijn leereling:* Cupido. Zie vs. 81—84.
262 *Te ergh:* te stout.

Venus.

Een koker, pyl, en boogh is al sijn handgebaer.

Poesy.

'T weet ruym wel dat het sich voor vier en brand bewaer,
En andre blaecken doe.

Venus.

Ghy moet hem stof verschaffen,
Of is het alleleens.

Poesy.

Neen seker, daer sijn straffen
En peenen toe gestelt. Hy hoed sich voor den schout.

Venus.

Die muylband geen' poeet.

Poesy.

Slechs met een' toom van goud.

Venus.

Der dichtren pen, 't pinceel der schildren alles vrystaet.

Poesy.

Mijn lierman liert wel soo; doch alsmense in de ly laet
Is geen' geslete munt hier gangbaer, noch' te Room.

266 *'t Weet ruym wel,* enz. Versta: het weet dan al bijzonder goed dat het zich, enz.

268—270 Vondel lag de boete, nog zoo kort geleden voor zijn *Palamedes* betaald, nog altoos versch in 't geheugen.

270 *Slechs met een' toom van goud:* slechts door hem met een geldboete tot zwijgen te brengen.

272 *Mijn lierman:* Vondel zelf. — *Alsmense in de ly laet:* als men hen (de dichters) in den steek laat.

273 *Geslete munt:* dit ziet altijd nog op *Palamedes*, welk stuk de dichter kwanswijs wil doen voorkomen als een oud, afgezaagd onderwerp.

Venus.

Men sta maer op die spreuck.

Poesy.

Op een' Poeetschen droom,
Die swaerlijck paeyen kan het opgehist gepeupel,
Den stock des blindemans, de krucken van een' kreupel?

Venus.

Soo is dan Poësy een' Pallas sonder schild
En helm; daer dommekracht haer plomp geweer op spilt.
Heel anders bloncktghe, doen voor lastertongen veyligh
U Ennius verhief, en schatte uw' dichters heyligh;
Doen 't oude orakel sweefde op faems doorluchte wieck,
En noemde Euripides, den alderwijsten Grieck;
Doen Alexanders schrijn bewaerde Homerus schriften.
Van pronckbeeld rep ick niet, of kerck, of keysergiften,
Of oorlogen gevoert van seven Griecxsche steên.
'T vernoege u, dat het maetgedicht der overleên
Verduurt Ægyptsche naeld, goud, koper, stael en yser.
Elcke eeu de kunst waerdeert na datse is sot of wyser.
Nu lijd een dichter last, en plompheyd van een' boer
Schuylt veyliger op 't land.

Poesy.

Ghy weet hoe Orpheus voer,
Mijn edele harpenaer aen Hebrus waterkanten,
Omcingelt van het spoock der woedende Bacchanten.
Een brandhout trof hem hier, daer een geworpen key;
En 't lieflijck snarenspel, verdruckt door veldgeschrey,
By niemand had gehoor van die sijn' maete steurden,
En na 's onnooslen dood 't geplette lichaem scheurden,

288 *Ennius:* Quintus Ennius, geb. 239 vóór Chr., st. 168, was de schepper der Romeinsche kunstpoëzie.

283 *Schrijn:* kistje.

285 *Seven Griecxsche steên:* de zeven steden, die elkander de eer betwistten Homerus' geboorteplaats geweest te zijn.

287 *Ægyptsche naeld:* de pyramiden.

290 Orpheus werd door Thracische Bacchanten doodgeslagen.

En smeten hoofd en harp in't midden van den vliet;
Harp diemen in't gestarnt noch heerlijck blincken siet.
'T alom gesaeyde lijf was aes voor kraey en raeve,
Soo 't sanggodinnen niet versaemelden ten graeve;
Gelijckse seker deên, dat treurigh negental:
Waerop geduurighlijck des vaders segen val,
Voor desen laesten dienst bewesen aen mijn' priester.

Venus.

Is alle stof niet vry, wie van ons beyde kiester
Yet dat ter saecken dient?

Poesy.

Geef ghy 't hem in den mond.

Venus.

'T was best dat niemands keur hem al te nau verbond:
Poëten draeven noode in voorgeschreve percken.
Oock is mijn soon van breyn veel wufter als van vlercken:
Syn geest wil weyen.

Poesy.

'T word hem willigh toegestaen.
Verhef hem op den stoel.

Venus.

Ick ben 'er mee belaên.
De jongen is te speels: hy blyft'er licht in steken.
Wat sal dees' dartelheyd? waertoe dees' wulpse treken?
Geef uw' meestres gehoor, en set uw' sinnen schrap.

Poesy.

Soon, peyns waer datghe staet. Men klimt langs desen trap
Bekranst ten hemelwaert na der poëten stoelen.
Ghy siet 't verlangen deser gasten om u woelen.

306 *Hem:* Cupido.
314, 315 Met deze regels wil de dichter te kennen geven, dat bij Hooft de oefenschool was, waar zich jeugdige verstanden konden vormen.

Elck een steeckt d' ooren op, en neemt uw' woorden waer.
Stort uyt een' goude beeck; spreeck langsaem, rijp en klaer.

Cupido.

Op op, gesegent paer, myn' swaenen sijn geslagen
In parrele gareel: beklimt den gouden wagen.
  Ick self sal voerman sijn der moederlijcke vracht,
En verre, uyt het gesicht der sterffelijcke menschen,
Ten darden hemelkreyts u voeren; daer met wenschen
  'T beschoren bruyloftbed uw' trage komst verwacht.

Van wellust is de tijck door Charites geweven:
De pluymen sijn gevley: de dekendraden kleven
  Van bloodigheyd en schaemte en yet vrypostighs t' saem,
Van mondjes de gordyn, die dan om kusjes prachen,
Dan pruylen, beurt om beurt: tien duysend ooghjes lachen,
  Gemengt met suurheyd, van't verhemelt aengenaem.

Hier kreuckte 't koningskind de bloem en 't lelibloeyen
Der lustgodin, wiens schoot hem hiel in sachte boeyen:
  Hier smaeckte hy lavenis, in 's levens weeldebron.
Hier schoot de jager 't hart, dat eerst sijn hart beseerde.
Hier was 't dat d' avondstar 't geheymst haer' minnaer leerde,
  Doen 't heyligh aenschijn hem scheen schoonder als de son.

De Bruygom hierom lacht: de Bruyd slaet d' oogen neder;
Dies voelt de Bruyloftfeest verandering van weder.
  Mans heldre sonnestrael, schoonooghde Leonoor,
Schep moed, 't en is geen tyd die oogen toe te luycken,
Die ick ter hemelvaert voor fackels sal gebruycken,
  Om in de bruyne lucht te maecken 't wagenspoor.

Ick ben geen Phaëton, in't mennen onervaeren:
Al schort het my aen groey, my mangelen geen' jaeren:
  Oock sal mijn' moeder u versellen sy' aen sy':
De Drossaerd over u en over haer geseten,
Al vloeyende den pad met bruyloftveersen meten,
  En stroyen met den mond een' lent van poësy.

331 *'t Koningskind:* Adonis, die door Venus bemind werd.
334 *De jager:* Endymion.

Beschittert van den glans en gloor der beyde p'ruycken,
Sal flucx de geest in't breyn van Hoofd op 't rijcxste ont-
[luycken,
En strenglen uwen lof met Venus onder een;
Dan 't oordeel schrap gestelt, op 't spits van schrandre sinnen,
Als 's rechters breyn op Ide, uw' schoonheyd 't veld sal
[winnen,
En 't sterflijck worden voor 't onsterflijck aengebeên.

Dan belgt sich Cypris niet, dat hy uw' flickerlichten
Op tweelingsonnen schat, of kokers myner schichten,
Of starren, of gesielt en flonckerdiamant,
Daer sonnestrael in speelt, en blixems eigendommen,
Om goedheyd en ontsagh te voorschyn te doen kommen,
Tot kneding van sijn hart, daer ghy de kroon in spant.

Dan belght sich Cypris niet, schoon of hy sijn' Drostinne
Een' schoone suster noemt van Cyprus koninginne,
Een' dochter van Jupijn, gesocht, gevryt, geviert,
Een', die te Muyden komt van over 't vlack gevaren,
Om met hem starcke steên en sloten te bewaeren,
En 't land te schuymen van geboeft en ongediert.

Dan belght sich Cypris niet, dat d' Amstelbie de tippen
En 't uyterste genaeckt der roodheyd uwer lippen,
En soeten hemeldou en milden nectar lept;
En rieckt den ambergeur van't overlieflijck hygen,
En kust den roosenmond, die 't volck gebied met swijgen,
Een' luyte, daer sijn' luyt een' hoogren toon uyt schept.

Die mond, dien Goeiland soent met offer toe te brengen,
Die 's Rechts gestrengheyd sal met veel' genade mengen,

349 *Den glans en gloor der beyde p'ruycken:* de stralende lokken van Venus en Heleonore.

353 *'s Rechters breyn op Ide:* het oordeel van den rechter op Ida, van Paris.

354 Versta: en het menschelijke boven het goddelijke worden aangebeden.

362 *Cyprus koninginne:* Venus.

364 *Over 't vlack:* over 't zeevlak.

367 *d'Amstelbie:* Hooft.

373 *Die mond, dien Goeiland soent met offer toe te brengen.* Versta: dat Gooiland zijn Landvoogdes geschenken zal aanbieden om haar voorspraak in te roepen, ten einde de gestrengheid van haar man, den Baljuw, te verzoenen.

En 't woord des ondersaets uytvoeren by den heer,
En gunst en segening verwerven door gebeden,
En vesten stichten met haere uytgelese seden,
Wanneerse strecken voor een' levendige leer.

Na dat de wolcken sijn verstoven voor mijn' wielen,
Hy met den vinger u die suyvre jonffersielen
Sal toonen in't gestarnt, by Goôn geplaetst omhoogh,
Doen d' allergrootste selfs, verslingert op het minnen,
Haer salighden, in spijt der pruylende Godinnen;
Terwijl genaecken wy den moederlijcken boogh.

De wackere uuren, mijn' vrou moeders kamenieren
En deurbewaerderssen, de poorten, die'er gieren
Van louter goud, terstont ons sullen open doen.
Ick sal u setten, met het glippen myner raden,
Daer 't bruyloftbedde duyckt in frissche myrtebladen,
En avondstarrigh licht siet schitteren door 't groen.

Hier sultghe salighlijck en heughelijck versaemen,
En geest en godlijckheên elckanders siel toeaêmen;
Voltoyende uwe Min, gelijck uw minnaers dicht.
Ick salse al soetelijck aenprickelen met rymen,
En huwen aen uw spel aldus den hylicxhymen;
Waer toe my 's meesters vlyt door leering heeft verplicht.

Stroopt nu 't gemoed van sorg voor steden en kasteelen,
En treckt omhelsen aen, liefkoosery en streelen,
En kussen, jock, en lach, ja Venus gansch en gaêr,
Die ware door uw' siel en sinnen, lijf en leden,
En propp' gevoelen en verstand met saligheden;
Bekoorsters dickwils van den grooten donderaer.

Ach! waerom deckt natuur d' aenlockelijcke naecktheyd
Der schoonheyd, en 't gebruyck der opperste volmaecktheyd

385 *De wackere uuren:* deze bewaakten eigenlijk den troon of liever de poort van het paleis des Zonnegods.
388 *Raden* voor *raderen*, als vs. 215 *lieden* voor liederen.
390 *Avondstarrigh licht:* licht der avondster.
395 *Hylicxhymen:* huwelijkshymne, huwelijkszang.
402 *Den grooten donderaer:* Jupiter.

Soo schuw met schemerschaedwe, en met sluyerpaers
[en wit?
Is 't niet om 't hart te meer te noopen met verlangen?
En Mins verbeeldingen meer krachts te doen ontfangen,
Wanneer haer' vlamme weyd van't een tot 't ander lit?

Die selleve natuur schiep daerom de gepeynsen
Der vrouwen weygerlijck, en gaf haer 't geestigh veynsen
En 't marren in 't geheymst des boesems met voordacht,
En winterkou en koelte, en traegheyd tot ontfarmen;
Om, met een' heetren toght, gelieven in liefs armen
Te werpen, tot meer heyls voor 't menschelyck geslaght.

Het hart der Bruyd, dus lang tot kilkristal gevrosen,
Ontlaet nu: 't aenschijn daeght, en mengelt ryp met roosen:
En 't sneeu der blancke borst door gloed aen 't smelten
[raeckt,
Midts Bruygoms oogen op haer' staerende oogen micken,
Die uyt robijnen kop des monds, om niet te sticken
Van brand, verquicking eyscht, eer hem de dood genaeckt.

Ghy vraeght: wat voor een dood? de dood der leckernyen,
Die op een' oogenblick de tweelingsielen lyen,
Wanneer ick 's levens vrucht op haere snackjes ent;
Een' vrucht, die waerdigh sy om Venus oegst te cieren,
Waerin men ommetreck en sweemssel in siet swieren
Der teeldren; na dat Min hun diep was ingeprent.

Die vrucht, beloof ick, sal, op 't hooge slot te Muyden,
Uw bruyloftsegen sijn; en stieren land en luyden
Na vaderlijck bericht, wan 't graf uwe asschen dooft:
En 't volck noch lang in rou, na'et volgen van uw'
[doodbaer,
Sal wysen: dat 's de neef van dien oprechten grootvaêr,
Het kroost van Leonoor, en 't rijck gelauwert Hoofd.

405 *Sluyerpaers en wit:* paarse en witte kleederen.
410 *Weygerlijck:* weigerachtig.
416 *Ontlaet:* ontdooit, laat los, ontsluit zich.
431 *Neef:* afstammeling.

Poesy.

Geen nectar soeter smelt op der vergoden tongen
Als 't oor gevalt het lied, soo lieflijck opgesongen.
Ontfang, ontfang, poët, den heyligen laurier,
En voegh u onder mijne onsterflijcke banier.
De lofkrans komt u toe. Klap nu te gaêr uw' wiecken:
Tart vry met Neerlandsch dicht het maetgesang der
[Griecken.
Uw Meester strijck oock prijs, die ymmers alsoo soet
In Duytsch, als in Latijn u Naso, vloeyen doet.

Venus.

Soon, reyckme torts en boogh, ghy mooghtse wel ontbeeren,
Die maghtigh sijt voortaen de luyperds te besweeren
En tigers met uw' stem, hoe fel sij sijn en bits.
Doel na gene harten meer met punt en scharpe flits;
Geen' boesems seng met vlam; zeebaeren hoe verbolgen,
Steenrotsen hoe versteent, uw' harpe sullen volgen.
'K sie luystren na uw' maet, bosch, bron en beeck en boom.
'K sie luystren op uw' lier het Y en Amstelstroom.

Rey van Charites.

1.

Krans, Daphne, krans 't gekrolde goud.
  O eeuwigh groene blaeren! wijd sijne hayren,
Wiens keel die soetigheên ontvout,
  Daer fluyt, schalmey, en snaeren, dof by waeren:
Keel, die met goddelijck geluyd
  En weeldegalm den wellust kruyt
In sangverbeeldings stoelen;
  Daer door 't gehoor 't gevoelen raeckt aen 't woelen.

435 *Poët:* het is Cupido, die aldus wordt aangesproken.
439 *Uw Meester:* Hooft.
440 *Naso:* Ovidius.
449 *Daphne:* de minnares van Apollo, die door hem vervolgd en door haar vader in een laurierboom veranderd werd, waarvan de bladeren den God der dichtkunst gewijd bleven.

2.

Medusa lichaemen verhard;
Wie sietse en kanse ontglippen? wie ontslippen
Die pruyck, daer slang in slag verwart?
Maer ghy smelt harde klippen, met uw' lippen.
Uw' pylen waeren eer ontsien:
Nu salmen uwe toonen vlien
En soete toverwysen.
Wie sal daer niet voor ysen, met afgrysen?

3.

Veel' Nymphen van uw' stem alree,
Doen d'ooren stonden open, sijn bekropen,
En voelen 't liefelijcke wee,
En hebben minnehopen ingesopen.
Bruydleyder, Hymen, sijt verheugd.
U staet te wachten vreughd op vreughd.
Ghy sult veel' bruyden leyen,
Daer bruyden 't bedde spreyen en bereyen.

Ganymedes.

Met dese tyding, dat aen Min
Van Myterberghsche koningin
Is toegestaen de lauwerier,
Ick wederom na boven swier:
Daer sullen lachen alle goôn,
Om dat Cupido, Cypris soon,
Poeet geheylight, Neerlandsch dicht
Nu bruycken sal in plaets van schicht,
En maeckense alle tot sijn' roof,
Geene uytgesondert, als die doof
Is van sich selven, of heel ras
Sijn' ooren beyde stopt met wasch.

457 *Medusa lichaemen verhard.* Het hoofd van Medusa deed hen, die 't aanzagen, in steen veranderen.

474 *Myterberghsche koningin:* de Poëzie.

GELUCKWENSCH

AEN MEVROU

HELEONORA HELLEMANS.

Nu kan ick den sin eerst raepen
Van het Drostelycke wapen.
'T is onfeylbaer, ick geloof 't,
Dat het ryck gelauwert hoofd,
Van een sonnestrael bescheenen,
Lang gespelt heeft Hoofds vereenen
Met schoonooghde Heleonoor,
En wou huwen glans met gloor.
Schoone Bruyd, neem vry myn dicht waer;
'T licht, dat om Hoofds breyn onsichtbaer
Eerst begrepen werd, word nu
Sichtbaer. Syt dan bang nocht schuw
Voor dit u beschoren noodlot:
Maer omhels het willigh, soo 't God
U wt gunst heeft toegeleyd.
Hemel, wat een' majesteyt
Krygen nu de Muydersaelen,
Door Apolloos sonnestraelen!
Goyland is het ongewent

Geluckwensch aen mevrou Heleonora Hellemans. Afgedrukt volgens den tekst van het handschrift, dat thans in de bibliotheek der Universiteit te Leiden bewaard wordt.

In de verschillende uitgaven, waarin dit gedicht gedrukt voorkomt, is het getiteld: „Aen de Bruyd."

2 *Het Drostelycke wapen:* een gouden hoofd met een groenen lauwertak omkranst, in een veld van keel. Bij zijne verheffing in den adelstand door Lodewijk XIII (31 Maart 1639), was het wapen van Hooft aldus samengesteld: van keel met een menschenhoofd, een lauwerkrans van sinopel op de gouden haren, die bijeengebonden zijn met een lint van lazuur. bezaaid met gouden lelies. Het schild is gedekt door een helm *en face*, waarboven een vijfpuntige kroon en een zon van goud. De helmkleeden keel en zilver.

Sulck een' somer, oogst, en lent
Op syn dartelste te roemen.
Nieuwe vruchten, nieuwe bloemen,
Aemt dees' Flora toe haer lief,
Sielverstricker, hartendief.
Elck syn' weergade om de kroon vleyt.
Louter geest hier enckle schoonheyd
Swangert; baertse een' jongen soon,
'T is gewis een tweede Adoon:
Baertse dochters, 't syn Helenen,
Daer gansch Griecken om moet steenen,
Soo men om 't geschaeckte pand
Wagen moet den staet van't land.
Minne loost hier geen' pistoolen,
Mids twee gitten tweelingkoolen
Koegels syn, die 's Bruygoms smart
Voên, en treffen tot in't hart.
'T kussen van dien mond is kostlyck,
'T lippendrucken is hier Drostlyck:
En de Drostelycke min
Is besteed aen dees' Godin.

DE HAVEN

AAN

JOAN NIKOLAESZ.

EN

ANNA SIMONS.

Gal met honigh overgoten,
Heiligh bitter, minnaars deel,
Naulix word uw soet genoten,
Of het walleght in de keel.
'tHeugt den blyen Bruigom noch,
Hoe hy 't jawoord hoorde slippen
Met een sucht van *Annaes* lippen,
Sonder erregh of bedrogh:
'tJawoord, 't welck door open ooren
'tHart soo graagh en gierigh dronck,
Dat het scheen in vreughd te smooren.
O hoe soet paart jongk by jongk.
Maar trompet en trommelslagh
Steurt dat vriendelick vergaren,
En jaaght *Anna* over baren,
Daar sich kuischeid bergen magh:
Daar geen teere jonffersielen

De Haven aan Joan Nikolaesz. en Anna Simons. Afgedrukt volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten,* 1644, bl. 287.

Joan Nikolaesz. Outgers was de zoon van Nikolaes Outgers en van Anna Jansdr. Cloeck. Hij gaf bij zijn ondertrouw op 20 jaar oud te zijn en op de Waal te wonen.

Anna Simons was de dochter van Simon Hendricksz. en van Agnieta Simonsdr., geboren te Hamburg, 17 jaar oud en woonde op den Oude-Zijds-Voorburgwal.

Zij teekenden in December 1627 aan.

Schricken voor geschrey en moord:
Daar als mieren menschen krielen,
Op den rijcken Amstelboord.
Denck hoe is haar lief te moe,
Dat hy dus sijn lief moet derven,
En verlaten ommeswerven.
Godloose oorloogh, minnaars roe,
Moet ick, sucht hy, als veel harten,
Oock besuuren uwen haat?
Blixem, die met duisend smarten
't Heerlick bloeiend Duitschland slaat.
Moet ick 't kostelixte pand
Door gevaarlicke vlagen
Uwent halven angstigh wagen,
Over zee en over sand?
En mijn weelde en wellust missen
In het quickste mijner jeughd?
In dees Noordsche duisternissen,
Daar mijn son my niet verheught?
Daar de wreede wintertijd
Schend met vloecken al mijn roemen,
Al dees bruiloftlicke bloemen,
Die mijn bed zijn toegewijt.
't Bedde, dat my sal gedyen
Tot een doods en droevigh graf.
Om t' ontgaan een eeuwigh lyen
Kies ick tijdelicke straf.
Maar wat sterf ick sonder nood?
Is de wegh dan opgedolven?
Soeck uw leven door de golven,
Door de paden van de dood.
Naulix krijght hy die gedachten,
Of het woedende ongedult
Scheept hem, sonder af te wachten
Dat de voorwind 't seildoeck vult.
O hoe krachtigh is de liefd,
Die Leander, niet om temmen,
Naar sijn Hero toe doet swemmen.

38 *Vloecken:* Misschien is dit een drukfout en moet men *vlocken* (sneeuwvlokken) lezen.

Sie hoe 't vlot de vloeden klieft.
O Neptuin, weest toch genegen
Desen vryer, dienge voert.
Streel hem met bedaarden segen,
Die door 't minnen is beroert.
Maar wy tergen eer den God
Aller buien door het bidden.
's Bruigóms siele drijft in't midden
Van het wilde woeste lot.
Sie die barrening eens woeden
Op het aangevochten sand.
Och de zeeman wenscht om vloeden,
Sonder grond, en vloeckt het land.
Mèt soo stoot en kraackt het hout.
't Hart des stuurmans kraackt met eenen,
Mèt soo gaat het op een steenen.
Elck is hondert jaren oud.
En de Bruigom, vol ellende,
Stroit sijn klaghten in de locht;
Liefste, die u voor sijn ende,
Voor sijn dood eens kussen moght.
Willigh willigh sou ick soo
In dien ruimen plas versincken.
Liefst in engren stroom verdrincken.
Bruigoms harten sterven noo.
't Water magh het leven blusschen,
Maar geensins het minnevier.
Moght ick slechs de liefste kussen,
Och ick voer getroost van hier.
Venus hoorde 't suchten ras,
En, bewogen door het treuren,
Soo begonse 't schip te beuren
Door de barning, door 't gebas
Van die blaauwe en zeegroen honden,
Die de Noordsche Scylle ophist;
Daar veel sielen sijn verslonden;
Daar de visscher lijcken vischt.
Eurus adem spande 't seil,

93 *Eurus adem:* de oosten- of zuidoostenwind.

En de hoop van onsen minner,
Die als vrolick zeeverwinner,
Sagh van verre tot sijn heil
Anna op den oever blaken.
Wacker, riep hy, Palinuur,
Stier den steven naar dat baken,
Naar mijn Noordstar, naar mijn vuur.
Anna, die, van tranen nat,
Docht het meir heeft hem begraven,
Siet hem landen in de haven
Van ons segenrijcke stad.
An grijpt *Jan* in bey haar armen.
Jan houd *An* gegrepen stijf,
En sy drucken vol ontfarmen
Mond aen mond, en lijf aen lijf.
Gal met honigh overgoten,
Heiligh bitter, minnaers deel,
't Suur is al voorheen genoten,
Gly nu lieflijck door de keel.

98 *Palinuur:* de stuurman van het schip, van Eneas, toen hij naar Italië trok. Hier dus voor: stuurman.

C. G. PLEMP,

OP HET OVERLIJDEN

VAN

WILLEM VAN DEN VONDEL,

Licentiaet in de Rechten.

D'overleden spreeckt:

My docht, dat d' ernst en zorgh der wackre Schickgodinnen
Mijn levens webbedraên verlengden, elck om strijt:
't Was mis, zoo dra de Doot my schichtigh quam verwinnen.
'k Verscheide in mijne jeugt, en 't bloeienst van mijn tijt.

C. G. Plemp, op het overlijden van W. van den Vondel. Volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten*, 1644, bl. 312.

Vondels jongere broeder Willem was 10 Mei 1623 te Leiden als student in

1. *Der wackre Schickgodinnen:* de Parken, die, volgens de oude fabelleer, des menschen levensdraad sponnen.

Appollo te vergeefs mijn letterlust vermeerde.
Minerve docht niet eens op zulck een loos bedrogh,
En Themis mijn begrijp al 't ydel fatsoeneerde;
Gelijck de noortbeerin haar jongk met tong en zogh.
Nu zoude ick mijn gedicht door 's hemels aandrift singen.
Ick roemde 't heerlick Hooft van Rome, Paus *Urbaen*,
En weide in 's broeders lof van zeevaarts wonderdingen,
En riep: o Phœbus, met gezangk uw Godtheit aan.
Mijn kleppers klepperdicht niet dof in d' ooren klepte;
Toen Siena 't voetsnel paart zagh vliegen, als een pijl.
Mijn zanglust geest en ziel en boekstof hier uit schepte.
Och zanglust! kort van duur, en voor een korte wijl.
Bescheide borsten, en ghy kunstgeleerde bende,
Wie zwijg, wenscht ghyliên: wel zy Welhem, in zijn ende.

Uit het Latijn vertaalt.

de rechten ingeschreven; hij gaf toen op 20 jaar oud te wezen. Daarna maakte hij een reis naar Italië; volgens een handschrift, dat met de bibliotheek van J. Marcus in September 1750 verkocht werd (n°. 79 in 4°), deed hij in 1629 die reis in gezelschap van H. Swol, Justus Baek, J. van Erp, A. Moorman en G. van den Berch.

Volgens BRANDTS *Leven van Vondel* reisde hij eerst naar Frankrijk en verkreeg te Orleans den titel van doctor in de rechten; daarna begaf hij zich naar Siënna, waar hij zich negen maanden oefende. In 1625 was hij te Rome. Na eene afwezigheid van drie jaren, keerde hij te Amsterdam terug. Spoedig daarna werd hij ziek en overleed in het begin van Januari 1628. Hij werd 12 Januari in de Oude Kerk begraven. Men vermoedde, dat hij in Italië vergiftigd was.

Onze dichter trok zich dat verlies sterk aan. Brandt zegt, dat het voor hem een verlies was, „dat hem zeer en lang smertte. 'T welk zoo ver ging, dat ik hem byna vyftig jaaren daarna heb hooren zeggen: *Ik kan wel schreyen, als ik om myn' broeder denk. Hy ging my ver te boven.*"

Een van Willems gedichten vindt men in het voorwerk van *Hierusalem Verwoest* (1620); de andere, die van hem bekend zijn, vindt men hierachter in de Bijlagen.

5, 6, 7 Met deze regels wordt te kennen gegeven, dat de overledene de schoone kunsten, de wijsbegeerte en de rechtsgeleerdheid beoefend had.

8 *Met tong en zogh:* met likken.

10—11 Uit deze regels blijkt, dat Willem nog onderscheidene gedichten moet vervaardigd hebben, o. a. op het *Lof der Zeevaert* van Joost.

14 *Toen Siena 't voetsnel paart zagh vliegen:* waarschijnlijk ziet dit op den een of anderen wedloop, te Siena gehouden.

15 *Boekstof:* stof, om een boek over te schrijven.

17 *Bescheide borsten:* heusche jongelingen.

D. d. B.

OP

DEN ZELVEN.

Terwijle Themis en Euterpe, om 't gratighst, mijnen,
En trecken, om 't genot van dezen Jongeling,
Beslecht de Doot dien twist, na dat langduurigh quijnen,
En schiet en eigent hem, in't midden van't geding.
Wat baat de lauwerkrans? Wat baten Hengstebronnen?
Wat baat het, of men 't Recht zijn rol afloopen hoort?
Zoo ras de Doot ons roept, wy volgen, als verwonnen.
Zy leit den willigen, en ruckt den wrevlen voort.
Godtvruchtigheit alleen verlaat ons niet in't sterven:
Stantvastigh houdtze stant, in't midden van de doot;
En, vagende het lijf van't rotten, en bederven,
Bestelt des vromen ziel in 's heils gerusten schoot.
O nutte wisseling! al schijnt het vleesch verloren,
Des overledens geest wort door de doot herboren.

Uit het Latijn vertaalt.

D. d. B. op den zelven. Afgedrukt volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten*, 1644, bl. 313.

De letters D. d. B. beteekenen waarschijnlijk Daniël de Breen, van wien Vondel onderwijs in de logica en het Grieksch had ontvangen.

1 *Themis en Euterpe:* (Rechts)wetenschap en (Zang)kunst. — *Om 't gratighst.* om 't graagst. — *Mijnen:* voor zich verlangen.

4 *Eigent hem:* Themis en Euterpe hadden slechts *gemijnd;* doch de Dood *eigent* zich Vondel *toe.*

10 *Stantvastigh houdtze stant:* tautologie, doch die hier krachtig en sierlijk luidt.

11, 12 *Vagende het lijf van't rotten* enz. Versta: in spijt van 't rotten en bederven de onsterfelijkheid der opstanding verschaffend.

DE POETEN

TEGENS

DE CONSISTORIE.

De goddeloose plonder-geest
Liet vliegen eenen donder-veest
Van uyt sijn lasterlogen-gat,
De stanck die quam gevlogen rat
By Dichters, op Parnassus neck;
Wat bruyt ons deuse Classis-geck.
Nu Prekers bystre wegen gaan,
Riep *Breroo*, vijst'er tegen aan:
Laat *Luyt* en *Koster*, *Victoryn,*
Of *Malsen* vry de pictor zijn,
Om af te malen desen dreet,
Die ons poëten vreesen deed';
En hangen die, als wapen, veur
De donderdaachsche Papendeur;

De Poeten tegens de Consistorie. Volgens den tekst in Joost van Vondels *Poesy. Het tweede Deel. Den tweeden druck verbetert en vermeerdert*, 1647, bl. 184.

Volgens eene aanteekening in Brandts uitgave van Vondels *Poëzy*, II. bl. 180, werd dit gedicht in Februari 1628 vervaardigd.

5 *Parnassus neck:* de top van der dichteren berg.

6 *Classis-geck:* Jan Willemsz. Bogaert, die zich naar de Classis had laten afvaardigen.

8 *Breroo:* de beroemde kluchtspeldichter.

9 *Luyt:* een rechtsgeleerde te Amsterdam, die Vondel in zijn geding betreffende den *Palamedes* als advocaat had bijgestaan. — *Koster:* Dr. Samuel Coster. — *Victoryn* of Vechters, de bekende vriend en raadsman van Vondel.

10 *Malsen:* waarschijnlijk is dit dezelfde Thomas van Malsen, de vermaarde tooneelspeler en penseelschrijver, die negen jaar later een van Vondels opschriften in dichtmaat, in het portaal van den nieuwen schouwburg, met zijn linkerhand, die hij alleen tot zijn wil had, gepenseeld heeft. — *Pictor:* schilder.

14 *De donderdaachsche Papendeur:* de deur van het consistorie, hetwelk te Amsterdam elken Donderdag vergaderde.

Op dat dit volckje blint en manck,
Denckt, Heer, wat zijn wy wint en stanck:
Wat geven wy de kleuren schijn,
Die rechte slechte leuren zijn.
De Preeck-stoel lacht de Dichters uyt,
En hy is selfs een lichter guyt,
Soo 't guyten zijn, wiens tover-reen
't Volck eeren doen hun Overheen,
En nimmer sotte zielen broen,
Gelijck die botte fielen doen,
Die malle Jan te klauwen plach,
Soo dick hy speelde vrouwen dach:
En swetste met sijn Priester breet,
Wanneer hy Burgemiesters scheet
En Schepens, op die greep geleert,
't Ging glat, al wast met zeep gesmeert.
Dan gilde 't gecke Doorentje,
Trots Waach, trots Dam, trots Toorentje.
Een *Vinck*, die 't van de geesten hoort,
Die seyt het aen geen beesten voort.

21 *Soo 't guyten zijn, wiens tover-reen,* enz.: zoo de dichters guiten zijn, wier tooverredenen het volk enz.

24 *Die botte fielen:* de leden van 't consistorie.

25 *Malle Jan:* Bogaert, die den bijnaam van „'t malle ventje" had.

26 *Soo dick hy speelde vrouwen dach:* zoo dikwijls hij medewerkte tot de verkiezing der wethouderschap, die op Vrouwendag plaats had.

30 *Al was't met zeep gesmeert:* men herinnere zich de nering van Bogaert. Zie *Rommel-pot van 't Hane-kot* vs. 219.

31 *'t Gecke Doorentje:* dubbele gek.

33 *Een Vinck:* Vinck als Provoost der schutterij; de bedoeling is: die 't hoort, verklikke het niet. Men lette op den kunstig aangebrachten dubbelen rijmslag aan het eind van elk vers.

AMSTELDAMS WELLEKOMST

AEN DEN DOORLUCHTIGHSTEN EN HOOGHGEBOREN VORST

FREDERICK HENRICK

DOOR GODS GENADE PRINCE VAN ORANJEN &C.

Den 10. van Grasmaend des Jaers 1628.

Welkoom, welkoom, Welhems Soon.
Neem mijn' Keyserlijcke kroon,
Die uw grootvaer plagh te draegen;
Doen de Duytschen voor hem laegen

Amsteldams wellekomst aen Frederick Henrick. Afgedrukt volgens den tekst van de uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 158).

Toen de Remonstranten opnieuw begonnen hunne vergaderingen meer openlijk te houden, deed dit het grauw, opgehitst door de Predikanten, weer samenrotten en op 8 Maart de plaats hunner samenkomsten met vernieling bedreigen. Hasselaer ontzette het huis, dreef de oproermakers uiteen en deed er eenigen in hechtenis nemen. Daarop werd een verzoekschrift, tegen de Remonstranten gericht, bij Burgemeesteren ingediend. Deze vaardigden evenwel 1 April een keur uit, waarbij zij het onderteekenen van dergelijke requesten verbood, als alleen strekkende tot ophitsing der burgers tegen elkander en tegen de overheid. Doch intusschen werden de vergaderingen der Remonstranten niet verboden en nu bracht de kerkeraad op 7 April zelf daartegen klachten in. Hierop wendde zich de Regeering tot den Prins en verzocht diens onverwijlde overkomst, waaraan hij den 10 April gevolg gaf.

Na eene voorloopige bevrediging van beide partijen, vertrok de Prins den 14en.

2 *Mijn' Keyserlijcke kroon:* eigenlijk was 't alleen de *koninklijke;* daar Maximiliaan, toen hij er het wapen van Amsterdam mee beschonk, nog maar Roomsch *koning* was, en dus niet kon schenken wat hem niet toekwam. Doch waarschijnlijk hebben de toenmalige regeerders van Amsterdam begrepen, dat, toen de koningskroon van Maximiliaan tegen een keizerskroon verwisseld werd, zij met de hunne hetzelfde konden doen.

3 *Uw grootvaer:* Keizer Adolf van Nassau. Die uitdrukking: *grootvader,* is hier eigenlijk min juist: beiden, Keizer Adolf en Frederik Hendrik, hadden een gemeenschappelijken stamvader; doch de eerstgemelde behoorde tot het Huis van Nassau-Wiesbaden, de Prins tot dat van Nassau-Dillenburg.

4, 5 Versta: toen zij hem als hun Keizer eerden.

Op hun aensicht, in het stof:
Welkom in mijn Princenhof.
O hoe schateren mijn' saelen,
Nu 't haer beuren magh t'onthaelen
Dit doorluchtigh Hollandsch bloed;
Hier gewonnen, hier gevoed,
Onder 's krygs alarmtrompetten,
Onder 't dondren der musketten,
Onder 't barsten van't metael,
Onder 't knarssen van het stael,
Onder 't sweyen van de vaenen.
Kan mijn' vreugd wel sonder traenen
Wellekomen desen vorst,
Die noch onlangs met sijn' borst,
Met een onbekommert harte
's Vyands schut en yser tarte;
Yser dat van dichte by
Trof een' hopman aen sijn' sy?
't Scheld dat doock vol schricx en beven;
Al te mild van bloed en leven
Is die krijgsheld voor sijn volck,
Kreet de vlietnymf wt haer' kolck,
Y en Amstel met haer stemde.
Ick verslegen driemael hemde,
t'Elckens met een' diepen sucht.
Om te scheppen 's levens lucht:
Want ick nau 't gevaer kon kroppen;
En de schrick my toe quam stoppen
Watme dient tot ademtoght;

6 *In mijn Princenhof:* het tegenwoordige stadhuis.

7 *Beuren:* gebeuren.

9, 10 *Dit doorluchtigh Hollandsch bloed, hier gewonnen:* op fijne wijze herinnert hier wederom de dichter, dat Maurits *niet* in Holland geboren was.

21, 22 Ter gelegenheid, dat Frederik Hendrik de verschansingen aan de Schelde bezichtigde en aan de Kerrieschans geland was, nam een kanonskogel, door den vijand uit de schans Beerendrecht geschoten, aan Kapitein Adriaan het been weg, op het oogenblik zelf, dat hij den Prins de hand reikte om aan wal te stappen. Den volgenden dag werden wel veertig kogels door den vijand op de onzen gelost, zonder iemand te treffen.

23 *'t Scheld:* de Schelde.

28 *Ick:* men vergete niet, dat het steeds Amsterdam is, dat spreekt. — *Hemde:* kuchte.

En soo ras ick spreken moght
Steende ick vol bekommeringen:
Nimmermeer wil God gehingen
Dat een slagh of scheut mijne hoop
Met dien Staetenpyler sloop.
Hemel keer de nederlagen
Van dien Mars, die soo veel' slagen
Heeft van kindsbeen wtgestaen,
Over veld en Oceaen,
Diepe stroomen doorgeswommen,
Hooge bergen overklommen,
Swaere toghten wtgevoert,
Nacht en dagh de trom geroert,
Soo veel' starcke steên beronnen,
Selfs noch onlangs Grol gewonnen,
In't gesicht van 's vyands maght;
Doen de groote Phlippes dacht:
't Is met Holland omgekomen,
Zedert het geweld de vromen
Heeft ten setel wtgeruckt;
En de wysheyd neergebuckt,
Met haer' gryse silverhayren,
Met haer' zidderende jaeren,
Wachte na den jongsten slagh;
Die haer 't hoofd nam, 't land 't gesagh:
Zedert 't luck, hunne hand ontwrongen,
Is met kracht te rug gesprongen;
Hollands seen'wen afgesneen

34 *Moght:* kon.

36 *Gehingen:* gehengen.

52—58 't Zal nauwelijks noodig zijn te zeggen dat deze regels slaan op de verandering der Regeering door Prins Maurits en op het te recht stellen van Oldenbarnevelt.

59, 60 De krijgsverrichtingen van Maurits na 't Bestand, en gedurende de laatste jaren zijns levens, waren meest onvoorspoedig. 't Is echter onbillijk, dit aan hem te wijten, daar het juist ten gevolge van het op Oldenbarnevelts doordrijven gesloten Bestand was, dat de Prins, van zijn vroegere goed geoefende officieren en soldaten verstoken, nu met versche en onbedreven troepen krijg moest voeren.

59—62 De zin is: sedert het geluk der vromen hand ontwrongen is, enz. en sedert de zenuwen van Holland afgesneden zijn, sleept het (t. w. Holland) zijn leden kreupel na (achter zich).

Sleept het kreupel na sijn' leên.
Ydel waeren dees' gedachten,
Doen de posten tyding bragten
Van den overgang der stad,
Die ons heyr vergeefs eer had
Tweemael met een' wal besloten.
'k Valle met mijn' speelgenooten,
Edel held, te voet voor u:
'k Bid, weest voor u selven schuw:
Wilt u van't gevaer wat spaenen:
Spaer u om uwe onderdanen,
Om uw' kleenen Willem doch,
Nau gespeent van 's voesters sogh:
Dat hy aen uw' sy' magh wennen:
Bussen losen, paerden mennen
Leeren, onder uw beleyd;
Daerghe't land met lijcken spreyt:
Datmen segge: sie te gader
Moedigh draeven soon en vader,
Als Æneas de Trojaen,
Met den groeyenden Ascaen.
't Lot dat spaerse lang te saemen:
't Lot wil geven, dat hunn' naemen
Spanjen soo ontsaghlijck sijn
Als de blixems van Jupyn.
O Doorluchtighste der helden!
Al te selden, veel te selden
Sagh u Y en Amstelstroom.
Driemael overwellekoom.
Waerghe komt uw' treden setten

64—66 De hier bedoelde stad is Grol.

71 *Spaenen:* spenen, onthouden. Een gelijke waarschuwing om zich niet telkens bloot te geven, werd ook door de Staten herhaaldelijk tot den Prins gericht.

76 *Bussen losen:* geweren, musketten losbranden.

81, 82 De vergelijking met Æneas is niet uit de lucht gegrepen, bij gebrek aan betere; werkelijk bestaat er overeenkomst tusschen den bedaarden, wakkeren, beleidvollen Trojaanschen held, gelijk hij door Vergilius wordt voorgesteld, en Frederik Hendrik. Bovendien schijnt den dichter bij het schrijven van deze regelen het vijfde Boek der Æneas voor den geest gezweefd te hebben, waar Ascanius beschreven wordt, onder 't oog zijns vaders de Trojaansche ruiters aanvoerende.

Krygen keuren en Stads wetten
Nieuwe kracht, en haet en twist
Stuyven wegh als roock en mist:
En die ongetoomde tongen,
Die soo stout en onbedwongen
Galmden oproer, bloed en moord,
Swygen stil aen yeder oord.
All' mijn' trouwe burgeryen
Eenigh in uw' komst verblyen.
Geen' Megeere geeft sich bloot.
Elck het hoofd leyd inden schoot.
Doen de windvorst deed verstroyen,
Op de zee, de vloot van Trojen,
Sweegh al 't bulderen op 't vlack,
Alsoo ras Neptuyn weer stack
't Hoofd van wt de holle baeren:
Waer sijn wagen quam gevaeren
Lagh de woestigheyd getemt,
En 't oneffen glad gekemt:
Even soo ghy nau verscheenen,
Wat geraeckt was op de beenen,
Wat my dreyghde met gevaer
Van een' schipbreuck al te swaer,
Set sich voor uw' Godheyd neder.
Van uw voorhoofd straelt moy weder,
En April geen' May en wyckt,
Die met verwe en bloemen pryckt.
'k Had met veel meer praels behangen
Uw' Doorluchtigheyd ontfangen;
Maer ick weet wel hoe ghy acht
Waere deughd de rijcxste pracht:
Hier mee (lof den Heer der Heeren)
Kan ick noch een' sael stofferen:
Mannen heb ick, soomen 't vraeght
Daer mijn raedhuys moed op draeght:
Onder dese, in raeds beraeming,
Blinckt de schranderheyd van Vlaming,

128—130 De Burgemeesteren Pieter de Vlaming van Oudshoorn en Jacob de Graef, en de Schepen Harmen Gysbertsz. van de Pol.

Pols oprechtigheyd heel braef,
En de dapperheyd van Graef:
Mannen (laet de nijd wat grimmen)
Die mijn' vesten deden klimmen:
Sulcke soeck ik by de kaers.
'k Hebbe'r oock noch Hasselaers,
Die hunne halsen voor my waegen;
Die hun vaders degen dragen,
Welcke op 't Spaensche knokebeen
Sijn geschaert voor 't algemeen.
Errefvyanden van Spanjen,
Errefvrienden van Oranjen;
Daer een Veldheer meed bestuwt
Voor geen' seven legers gruwt.
Laet de vyanden vry drieschen,
Laet de draeckenkoppen brieschen;
Noyt ging Hollands fiere leeu
Druypen voor den draeckenschreeu;
Maer hy schutte op sijne tanden
Schenden, moorden, blaecken, branden.
En geen springvloed brack mijn' dam,
Watter oock van 't Westen quam.
Gaet mijn Prins te velde trecken
'k Sal sijn' rechterhand verstrecken,
Of een' senuw aen dien arm,
Die tot Hollands schut en scharm
Ruckt de klingen wt der scheede;
En mijn burgery in vrede,
Midden onder het getier,
Sal in't hart met offervier
Fredrick Henricx lof vermeeren,
En sijn' groote Godheyd eeren.
Welkoom, welkoom, Welhems soon.
Neem mijn' Keyserlijcke kroon,
Die uw Grootvaêr plagh te voeren,

134 *Hasselaers:* de majoor Nicolaes Hasselaer.
143 *Drieschen:* dreigen.
147 *Schutte:* stuitte.
149 *Geen springvloed brack mijn' dam:* geen vijandelijk leger drong door tot binnen de verschansingen, die Amsterdam omgeven.

Doen hem alle vorsten swoeren.
Welkoom heldendichters stof.
Wellekoom in mijn Princenhof.

164 *Doen hem alle vorsten swoeren:* toen hem de Rijksvorsten, als hunnen Keizer, zwoeren hou en trouw te zijn.

TOT VERLOSSINGE

VAN DEN HEERE

LAURENS REAAL,

DOEN HY TE WEENEN GEVANGEN SAT,

AAN

KEISER FERDINAND DEN TWEEDEN.

BEDE.

Hooghduitsche Keiser, neigh naar Nederduitsche toonen
Uw ooren, en ontsla den rustigen *Reaal;*

Tot verlossinge van Laurens Reaal. Afgedrukt volgens Vondels *Verscheide gedichten,* 1644 bl. 74.

Tegen het einde van 1627 hadden de Staten-Generaal het noodig geacht een vertrouwd staatsman naar Denemarken af te vaardigen om ondershands aanbiedingen te doen van hulp tegen keizer Ferdinand II, wiens veldheer Wallenstein Denemarken bedreigde, hetgeen voor de Hollandsche handelsbelangen in de Sont gevaarlijk kon worden. De keuze viel op Reael, die zich weldra naar Kopenhagen begaf. Hij werd daar met groote eerbewijzingen ontvangen, doch het bleek hem weldra dat koning Christiaan het veiliger vond zich niet in een gevaarlijken strijd met de keizerlijke legermacht te wikkelen en daarom den vrede gesloten had. Reael nam alzoo weder de terugreis aan, doch leed onderweg schipbreuk. Hij bracht er gelukkig het leven af, doch kwam ongelukkigerwijze aan land in een gedeelte van Jutland, dat destijds nog door de keizerlijken bezet was. Hij werd gevangen genomen en naar Weenen opgezonden, waar hij geruimen tijd als krijgsgevangene werd opgehouden.

Zijne vrienden te Amsterdam deden ijverige pogingen om hem uit die gevangenschap te helpen bevrijden, welke pogingen eindelijk slaagden door tusschenkomst van eenige katholieke kooplieden, die de voorspraak van de paters Jezuïeten te Weenen voor hem wisten te verwerven (Maart 1629). Zie J. F. Gebhard Jz. in *Eigen Haard* 1883 bl. 537.

Op dat hy met my bouw mijn moederlijcke taal,
En Pindus en Parnas help naar den Rijn toe troonen.

Die heuscheid sal u meer vercieren dan uw kroonen,
En boeyen sijn gemoed veel starcker als met staal.
In Godheid blinkt geen glans soo hel als goedheids straal:
Ja goedheid Godheid is in aangebeên persoonen.

Dees deughd tot heiligh wijt den Koning *Luidewijck,*
En past voor al Jupijn, die over 't Roomsche Rijck
Den Adelaar beschrijt, en houd Euroop verwondert:

Wen hy den blixem swaait, elck siddert, schrickt en yst;
Maar 't wierrook van't autaar des harten opwaart rijst,
Wanneer hy lieflijck is, en niet wanneer hy dondert.

4 *Den Rijn* voor de bewoners van de landen, aan den (beneden) Rijn gelegen.
6 *Sijn gemoed:* dat van Reael.
9 *Den Koning Luidewijck:* Lodewijk IX van Frankrijk (*St.-Louis*).
10 *Jupijn:* zoo noemt hij den Duitschen Keizer, om den adelaar in 't wapen.

BRIEF

AEN

DEN DROST VAN MUYDEN,

SPELLENDE

DE HERSTELLINGE DER DUYTSCHE VRYHEYD.

Een lieflijck luchje voere u toe mijns harten groet,
Doorluchte *Drost,* wiens gunst verplicht houd mijn gemoed,

Brief aen den Drost van Muyden. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 161).

Vondel deed in 1628, waarschijnlijk in September, een reis naar Denemarken „om eenige schulden, van zyne of zyn vrouws neeringe, in te vorderen" zegt zijn levensbeschrijver Brandt. Van daar uit schreef hij de hier afgedrukte brieven aan Pieter Cornelisz. Hooft.

Hoe verre 't lichaem dwaelt, van ros en wind gedragen,
Daer steyler rolt op 't hoofd de klaer bestarnde wagen;
Daer nauwelijcx de son beneden 's aerdrijcx kim
Gesoncken, weêr verrijst, en maeckt een' korter schim.
Hier praelt het hooge koor en sijn' gewijde autaeren,
Waer voor d'aertsbisschop, met toejuyching veeler schaeren,
Gewoon is al van ouds te scheppen aerdsche Goôn.
Hier heerscht hy, die so trots sijn' afgeleyde kroon
Met opgesetten helm, in 't vlacke veld verdedight,
En fier by beurt sijn' vuyst tot staf en kling beledight:
En schoon Fortuyn hem heb den zegepalm ontseyt,
En meermaels sijn gesloopt en vlughtigh heyr gespreyt;
Wanneer hy afgestreen, met wisseling van paerden,
D' op hem geloosde roers, pistool en blancke swaerden
Ontworstelde, noch word sijn oorlooghsmoed niet flaeu:
Noch hoopt hy, t'sijner tijd, den Roomschen arendsklaeu,
Die stout op vetten roof nu sit in top geklommen,
Met kracht t'ontrucken de gegrepe Vorstendommen;
Hoe ongelooflijck 't schijnt te stuyten dit geweld,
Dat van den Donau af komt bruysen in de Belt,
En afspoelt soo veel lands, en uytroyt soo veel' troonen.
Der Duytschen sluymering, gezart door 't schendigh hoonen,
Ten lange lesten eens opwaecken sal tot wraeck.
Wy hebben allerley gepeynst op dese saeck:

3 *Van ros en wind gedragen.* Hieruit kan men besluiten, dat Vondel de reis naar Denemarken gedeeltelijk te paard — toen de gewone wijze van reizen — en met den postwagen (zie vs. 35), gedeeltelijk, en anders kon hij ook wel niet te Kopenhagen komen, over zee heeft gedaan.

4 *Daer steyler rolt op 't hoofd de klaer bestarnde wagen.* Versta: dat men, noordelijker reizende, den „wagen" of „'t beergesternte" hooger boven de kimmen ziet.

6 *Een' korter schim:* een korter nacht.

7 *Het hooge koor:* der Lieve-Vrouwe-kerk te Kopenhagen.

8 *D'aertsbisschop:* Denemarken, in de eerste helft der zestiende eeuw den Lutherschen godsdienst omhelsd hebbende, had de Bisschoppelijke waardigheden behouden.

9 Met andere woorden: gewoon is, de koningen van Denemarken te wijden.

10 *Hy:* Koning Christiaan IV.

12 *Beledight* voor *verledigt.*

18 *Roomschen:* Roomsch-Keizerlijken.

20 *De gegrepe Vorstendommen:* Mecklenburg, de Paltz enz.

26 *Wy hebben allerley gepeynst op dese saeck:* wij hebben allerlei gissingen gemaakt met betrekking tot deze zaak.

En gaende, op onse reys, in Nedersaxen dwaelen,
Door bosschen droef van loof, en schel van nachtegaelen,
Uyt vreese van gevaer gesterreckt met geley,
Gebeurde my wat vreemds. Ten ende was de May.
De nuchtre dageraad met sijn' saffraenden luyster
Allengs in't Oosten rees, en mengde licht en duyster:
Het was nocht dagh nocht nacht, maer dagh en nacht te gaêr:
De beecxkens in het woud die ruyschten silverklaer:
Oock ruyschte blad en lof om 't kraecken van den waegen;
Getroffen van een koelt, de voorbo van het daegen:
Wanneer op 't onvoorsienst, ter zijden uyt den bosch,
Een' achtbre vrou vooruyt komt stooten met haer ros;
Bestuwt met eenen stoet van hertogen en graeven,
Die, aen haer' trou verplicht, sich meê ter vlucht begaeven.
Soo ras sy ons verneemt, 't is onraed, roeptse, wend.
Se wil flucx wenden, eerse vriend of vyand kent.
Wy roepen: wieghe zijt hou stand en wilt niet schroomen
Nocht schricken voor die geen', die eerst uyt Holland komen,
Tot niemands achterdeel. Stand houd sy op dat woord,
En schijnt vermaeckt, so ras sy Holland noemen hoort,
En naerdert ons' karros hieromme niet te luyer.
Haer aenschijn toontse, door het vlijen van den sluyer,
En wischt met d'ander hand haer' oogen rood van druck.
Wy spreecken: eedle vrou, wat woedend ongeluck,
Wat onheyl jaeght u hier, langs buytenbaensche paden,
In naere schemering? Ach! steentse, ick ben verraden.
De *Duytsche Vryheyd* vlied den bodem van het rijck.
Waer raecktmen strandewaert? Wy soecken algelijck
Te paerde door de zee ons selleven te redden.
Mijn rust is hier gesteurt op haer' geruste bedden.
Waer vinden wy het vleck, dat in de duynen leyt,

28 *Droef van loof, en schel van nachtegaelen:* donker van loof en schel (klinkend) van nachtegaalzangen.

29 *Gesterreckt met geley:* met krijgsgeleide.

31 *Saffraenden luyster:* saffraankleurigen luister, d. i. de goudglansen des dageraads.

35 *Om 't kraecken van den waegen:* overal waar de wagen heenreed.

38 *Een' achtbre vrou:* de Duitsche vrijheid, zie vs. 53.

41 *Wend:* dit zegt zij tot haar stoet, niet tot de reizigers.

47 De zin is: met des te meerderen spoed (omdat zij hoort, dat het Hollanders zijn) nadert zij ons rijtuig.

De wereld door vermaert door heldendapperheyd?
Daer eer mijn *Welhem* heeft in't harrenas geblocken
En Spanjen, doen het was so godvergeten droncken
Van't Peruaensche bloed, geleert, hoe kleen het zy,
't Geen stuyten kan den scheut der Christe Monarchy.
Ick kon my selve traegh tot ballingschap verpijnen,
Voor dat graef Rudolfs geest bebloed my quam ver- [schijnen
Ter middernacht, daer ick mijn' leden had gestreckt.
Mevrouwe, sprack hy, sooghe noyt waert opgeweckt
Door oorlooghsrampen en bebloede nederlaegen,
Door moordgeschrey en landbederfelijcke plaegen,
Soo weck u eens de moord soo wreed aen my gepleeght,
Die allen overlast en wreedheyd overweeght.
Waer sal oprechte trou voortaen sich op verlaeten?
'k Ontsloot mijn' graeflijckheyd aen Oostenrijcks soldaeten,
En vierdese den toom, als waer ick aller slaef.
Een ander had de daed, en ick den naem van graef.
Ick ben gesworen heer, een vreemde steltme wetten.

61, 62 *Hoe kleen het zy, 't geen* enz.: met welke kleine en zwakke middelen de machtige Christen — hier Spaansche — monarchie in haar bloei kan worden gestuit.

64 *Graef Rudolfs geest:* Rudolf Christiaan, Graaf van Oost-Friesland, werd op 27 April 1628, op het huis te Birum, door een halfdronken Luitenant der Keizerlijken met een degen in 't linkeroog doodelijk gekwetst, zoodat hij des anderen daags overleed. Deze moord had plaats op een maaltijd, waarop Graaf Rudolf door 's Keizers Overste Gallas genoodigd was geworden, en op 't einde waarvan de wederzijdsche dienaars handgemeen raakten. De Graaf, de twistenden willende scheiden, kwam op de gezegde wijze rampzalig om het leven. Zijn dood was in den Embder Almanak van 1627 voorspeld geworden. Zie N. VAN WASSENAER, *Historisch Verhael aller gedenckwaerdiger Geschiedenissen, die in Europa enz. van April des jaers 1628 tot October voorgevallen zijn* (Amst. 1629). Na Rudolf werd zijn broeder Ulrich Graaf van Oost-Friesland.

72 Oost-Friesland, schoon een vrij Rijksgraafschap, was destijds bijna overal door de Keizerlijken bezet, en moest zich allerlei onderdrukkingen of *extorsiën* (gelijk de hierboven genoemde WASSENAER ze noemt) laten welgevallen. Het behoorde almede tot die gewesten, waarin Wallenstein (die volgens sommigen in zeven jaren tijds 60 millioen daalders aan contributiën aan vriend en vijand zou afgeperst hebben) zich de grootste gewelddadigheden veroorloofde.

75 *Ick ben gesworen heer:* ik ben de landsheer, aan wien trouw gezworen is.

Men troontme onnoselijck, op schellemsche bancketten.
Men moord my, onder schijn van onderling krackeel.
Uytheemschen vangen 't aen: de landsheer boet het scheel.
Mijn graeflijck bloed besprengt mijn' erfelijcken acker.
En lust u 't slaepen noch? En wordghe noch niet wacker?
Ga bergh u onder 't dack, terwijl het onweer ruyscht,
Daer nu een *jongling* vrijt den vrydom met sijn' vuyst.
Van ouds is 't al gespelt dat Duytschlands moed sal [swijcken:
De Vryheyd over Rijn, voor eenen tijd lang, wijcken,
Soo lang tot Holland, met sijn' bondgenooten, haer
Weêr setten sal met kracht en staci op 't autaer:
Dan sultghe blincken, by u welkome onderdaenen.
Op op, en troost mijn' bruyd, die druckigh smilt in traenen.
Hier meê verdween de geest. Het spoocken was gedaen,
En ick met desen sleep begaf my herwaert aen.
Soo spreeckt d'eerwaerde vrou, en breeckt haer' klacht [met nocken,
Ten diepen boesem met veel suchtens uytgetrocken.
Ick tot medoogen van soo groot een ramp geparst,
Heb naulijcks antwoord ree, of 't heele bosch dat barst
Van dreun en donder, brand en blixem der musketten,
En galmt van wapenklanck van tromlen en trompetten.
Een yeder vlught sijns weeghs. De vreese voor gevaer
Soeckt troost aen yslijckheen. Geen schuylhoeck is te naer.
Hier klaegh ick: Heer, hoe lang, hoe lang hebt ghy besloten
Den aerdboôm tot een' roof te geven aen de grooten,
Wier staetsucht 's vollecks vleesch als roest het yser vreet?
D'onschuldige gemeent die staet op bloed en sweet

77 Uit dezen regel zou men opmaken, dat de twist op het gastmaal naar een te voren beraamd plan uitbrak, ten einde den Graaf schijnbaar bij ongeluk om 't leven te brengen.

78 *De landsheer boet het scheel:* boet het *geschil*, betaalt het gelag.

82 *Een jongling:* Frederik Hendrik. — *Vrijt:* beschermt, verdedigt.

83 *Swijcken:* zwichten.

84 *Over Rijn:* over den Rijn.

88 *Mijn' bruyd:* Anna Augusta van Brunswijk, met wie hij sedert 1624 verloofd was.

94—98 De ontmoeting met de Duitsche Vrijheid is een fictie, het blijft de vraag in hoeverre Vondel werkelijk op reis door eenig krijgsgerucht verschrikt en op de vlucht gejaagd is geworden, en daarin misschien de aanleiding tot dezen brief heeft gevonden.

Hun' overdwaelsche pracht. Om met een pop te prijcken
De wijde wereld word een kerreckhof vol lijcken,
Vol rottings en vol stancks. Hoe tref ick hier uw doel?
Dit sietghe van omhoogh, en draeght u traegh en koel
In't straffen der misdaên en gruwelijcke stucken.
Fortuyn die schakelt staegh een' reecks van ongelucken,
En schroeft hier door in top de mindre mogentheen,
En 't opgeschroefde weêr stort schielijck naer beneên.
Wat sal van dese saeck besluyten 's menschen sotheyd?
't Behaeghde u rust alleen te stellen in uw' Godheyd,
Op dat mense in u soeck, en d'ydelheen veracht,
Die Heraklijt beweent en Demokrijt belacht.
O onbeweeghlijcke as! Om wie de dingen draeyen,
Die van geen' roering weet, wat stormen dat 'er waeyen,
Verleen mijn' ziele rust in uwe vastigheyd;
Terwijl het aerdrijck hier mijn' voeten vrede ontseyt.
Soo spreeckende ick bedaer, en ga mijn' reyse spoeijen.
De minste ritsling doet de vreese dubbel groeijen.
Dan wensch ick veyligh t'huys te rusten by mijn' vrou.
Dan nijpt mijn broeders lijck mijn teeder hart met rou.
Dan weyt mijn geest met u in heylghe Poësye.
Dan bid ick, dat Reael geweld nocht tirannye
Bejegen, nu men hem naer Praegh gevangen voert,
Wiens schipbreuck 't vaderland en u en my ontroert.
Ick hoop wy sullen hem behouden noch aenschouwen,
Die met een heldenstuck mijn' Poësy sal bouwen:
Beveeltmen my dan 't rijm, 'k beveel u 't rijmeloos,
Wiens pen der Vrancken held deed leven voor altoos.

In de Sont. 1628.

103 *Overdwaelsche pracht:* buitensporige weelde. — *Om met een pop te prijcken:* om zich met een schijnbeeld van roem te bevredigen.
105 *Hoe tref ick hier uw doel?* Hoe kan ik hier uwe bedoeling verstaan?
116 *Roering:* beweging.
128—130 De zin is: die mij stof zal geven, zijn daden in een heldendicht te bezingen, terwijl gij die in proza verhalen zult, evenals gij die van Hendrik IV gedaan hebt.

NOCH EEN AAN DEN ZELVEN.

Drost van't hooge huis te Muiden,
Stont ick, daar de zee van't Zuiden
Op uw vaste vesten bruist,
Als de wint van't Noorden ruischt:
Zachter zou my rust omhelzen,
In de schaduw van uw elzen,
Die van outs al zijn gewoon
Scherp te luistren naar den toon
Van uw aangename snaren;
Temsters van de bracke baren;
Streelsters van den zoeten vliet,
Liezen, lof, en ruighte, en riet;
Wecksters van de nachtegalen,
Die hier in de tacken dalen;
't Welck de leeuwerck lijt te noo:
't Zy hy rust op groene zoô:
't Zy zijn keeltje steiltjes steigert,
En u nabaauwt ongeweigert,
Tot een prick toe naeu en juist:
Als de zwaan haar weerga pluist,
In uw wijde watergrachten,
Aangeprickelt door uw klaghten.
't Eene diertje 't ander leckt,
Duif en doffer treckebeckt,
Knort en kruilt, en onbeteutert
Musch en knoter tjilpt en kneutert:
En de snoeck, op 't soet geluit,
Steeckt den kop ten vijver uit.
Zomtijts kiest ghy 't zeskant huisken,

Noch een aan den zelven. Afgedrukt volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten*, 1644. bl. 326.

2 *De zee van't Zuiden:* de Zuiderzee.
18 *Ongeweigert:* ongevergd.
25 *Kruilt:* krolt, draait.
26 *Knoter:* kneu.
29 *'t Zeskant huisken:* het zoogenaamde Torentje, waarin Hooft gewoon was te werken, en waaruit hij een aantal zijner vermaarde brieven geschreven heeft. Langen tijd is men in den waan gebleven, dat door dit *zeskant*

Voor uw afgescheiden kluisken;
En zijt in dees eenzaamheên
Nimmer min dan dus alleen.

huisken een kamer in het slot werd verstaan, en zij die 't slot aan den bezoeker wijzen, laten ook nimmer na, u dit vertrek, van waar men een ruim uitzicht heeft, aan te wijzen als de studeerkamer van Hooft. Latere nasporingen hebben echter aangetoond, dat „het Torentje" geen deel uitmaakte van het slotgebouw, maar een soort van zomerhuisje was, in den hof gelegen, gelijk dit boven allen twijfel bewezen wordt door het navolgende gedicht van JAN VOS: „Op het Toorentje in de Boomgaardt van 't Huis te Muiden, daar wylen den Eed. Gestr. Heer *P. K. Hooft* het leeven van de *Groote Hendrik* in geschreeven heeft. Aan den Heer *Gerrit Bikker van Engelenburg,* Drost van Muiden, Baljuw van Gooilandt &c.

De Groote Hendrik quam uit deeze kleene Tooren
Veel leevender van geest, dan uyt zyn moeders schoot:
Daar wiert hy voor een poos, hier voor altydt gebooren.
Een schrandre veeder weet de kerker van de Doodt
T'ontsluiten voor de Deugdt, tot loon voor waare zeege.
Zoo wordt vergeetelheidt door wijs papier belacht;
En Hoofts beroemde pen, zoo scherp als Hendriks deege',
Een mondtstuk voor de Faam, tot roem van 't eêl geslacht.
De fenixveeder wykt voor zulk een ganzeschacht.

Men voege hier bij wat Hooft zelf in een zijner brieven (II bl. 102) van 4 Oct. 1630 aan Joost Baek schrijft: „*deze avont is de vierde, dat my de koortse bestookt: zoo heusselijk nochtans, dat d' eerste ende tweede reize om den anderen dagh, voor een' vermaning by my doorgingen. Niettemin dit genaedigh ongemak tot noch toe, mitsgaeders een nieuwgestooten' opening in mijn zelve been, nae dat d' andre een oft twee daeghen dicht geweest was, verbieden my het toorentjen, van waer mijn boeken noch niet verhuist zijn.*" De ongesteldheid, waarover hij zich in dezen brief beklaagt, was niet van groot belang: immers zij belette hem niet, gelijk wij uit zijn brief n°. 279 zien, destijds gezelschap bij zich te ontvangen. Het laat zich alzoo denken, dat hij *wel* in staat zou geweest zijn, zich naar zijn studeervertrek te begeven indien dit gelegen ware geweest in het slot zelf: doch hij kon, in zijn toenmaligen toestand, van het torentje, *buiten* het slot gelegen, bij de gure en voor zijn kwaal alles behalve dienstige herfstlucht, geen gebruik maken.

Ook uit hetgeen hij zegt van het *verhuizen* der boeken uit het torentje kan een argument worden getrokken. Daaruit blijkt dat zijn boekerij, voor den aanvang des winters, uit het torentje naar het slot werd overgebracht.

Het vertrek in den Oostelijken toren, tot dusverre het studeervertrek van Hooft genoemd, was naar alle waarschijnlijkheid zijn slaap- of huiskamer. Hoe anders uit te leggen, wat hij op reis zijnde, aan zijn vrouw schrijft? Hij wenscht zich (*Mengelwerk* bl. 755) vleugels, om over te vliegen:

Na de Zee genoemt na 't Zuyden,
Op het hooghe huys te Muyden,

In dit kluisken wert geboren
('t Was zoo van uw lot beschoren)
's Grooten Henrix groote Faam,
En de grootheit van zijn naam
Quam uit deze kleenheit rennen;
Vlugh geworden door uw pennen,
Allesins waar 't Duitsche volck
Is bekent door taal of tolck.
O wat was u hier *Kristijntje*
Liever als een zonneschijntje.
't Loncken van uw *Leonoor*
Gaat 'er nu voor starrengloor,
En haar blanckheit en haar bloozen
Boven leliblaên, en roozen;
Wenge in uwen tuintroon rust,
En haar, onder 't kouten, kust,
Nu wat stoutjes dan wat blootjes:
't Welck de dwergen, minnegootjes,
Lachen doet, van onder 't lof;
Om dat, even als uw hof,
Uw Drostin (ick zwijgh 't niet langer)
Groeizaam, gaat al zwijgend zwanger
Van een Drostelicke vrucht;
Daarze zomtijts om verzucht,
Als zy 't twijfflende op moet geven,
Ofze slapen magh of leven.
Stont ick, wensch ick andermaal,
In uw hof en ruime zaal,
Daar ick my zoo groote weelden

In des Oostertorens schoot,
Daar het lieflijck avondtroodt,
Van uw lippen, van uw kaken
Zich souw mengen met mijn blaken.

33–40 Zie het boven aangehaalde gedicht van Vos.
39 *Allesins:* overal.
41 *Kristijntje:* Christina van Erp. Zie hiervoren bl. 123.
43 *Leonoor:* de tweede vrouw van Hooft. Zie bl. 123.
47 *Tuintroon:* 't zij een bank in den tuin, 't zij, waarschijnlijker, het meer genoemde torentje, waar zijn vrouw hem wel eens zal zijn komen opzoeken.
58 *Ofse. ze* is hier *de vrucht.*
61 *Weelden:* genoegens.

Kan van uwen staat verbeelden;
'k Zou gerust van harte zijn:
Maar nu nijpt my angst en pijn,
Om niet levende in de golven
Als een vloeck te zijn gedolven.
Onlangs heeft men noch gehoort,
Hoe de zoon zagh over boort
Zijnen ouden vader smijten.
Och! ick wil mijn boezem rijten!
En hy volghde hem terstont
In den bodemloozen gront.
Waar is Grootvaêrs tijt gebleven?
Mick en radt plagh eer te beven,
Voor die zeeplaagh, al te zwaar:
Nu is 't water vol gevaar,
En hoe langer meer verbolgen.
Wou Arions lot my volgen,
Daar geen lant leit in't gesicht.
Moght ick met een aartigh dicht
Schrylings op een visch geraken,
En behouden 't Vlie genaken;
En van over 't woeste vlack
Landen in het Dammerack.
Maar ick blijf in twijffel hangen
Van verdroncken of gevangen.
'k Weet van beide naulix keur.
Zorgen kloppen aan mijn deur.
'k Wil voor 't slimste 't beste hopen.
Hemel sluit my 't veilighste open,
Gun my dat, van leet verlost,
Ick uw lof zing, by den Drost.

66 *Gedolven:* begraven.

73 *Grootvaêrs tijt:* de tijd onzer voorouders.

74—75 De zin schijnt te zijn: de mik en het rad — gelijk er toen aan de Volewijk stonden — plachten te dien tijd te trillen, zoo zwaar waren zij beladen met zeeroovers die er aan hingen.

83 *'t Woeste vlack:* de Zuiderzee.

84 *Het Dammerack:* het Damrak of Water te Amsterdam.

ORAKEL.

Oud Rome heeft barens nood en hartenwee geleden,
Doen 't, overrompelt van der Gotten overtoght,
Eens smaeckte, 't geen het schonck dien, die het overmoght:
En sagh in vier en bloed d'Italiaensche steden.

Nieu Rome, in arbeyd, hoort de barsse wapens smeden:
Waermé de neerlaegh weer des Tibers word gesocht,
Door eenen Christen Mars, aen 's hemels eed verknocht,
Geboren in den schoot van't ysren ryck van Sweden.

Dees blixemt, met de kling, en braeckende pistool,
En trappelt, met syn' hoef, op 't harte van den Pool,
Op d' Oostenryckers heup. 't Is tyd dat Remus schroome:

Want dese bey gesloopt, soo geeft hy 't woeden bot,
En voert syn nootlot wt, en schryft sich, als een God:
Gustav', de tweede *August,* en heerscher binnen Rome.

Te Gottenburgh 1628.

Orakel. Afgedrukt volgens den tekst in *Maeghdeburghs Liickoffer,* 1631 (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 203). Volgens Brandt's uitgave van Vondels *Poëzy* (1682) stonden boven het eerste afschrift deze woorden: „Tot tol van zijne Majesteit van Zweden, betaelt te Gottenburg, aen den Heere Jacob van Dyck."

Het is merkwaardig, hoe Vondel hier als met profetischen blik een beeld in de toekomst ziet. Hij voorspelde in dit gedicht toch met duidelijke woorden, dat Koning Gustaaf Adolf het Roomsche Rijk (of den Keizer) met oorlog zou aantasten, met zijn hoef de Oostenrijkers op de heup trappelen, en Rome in groote benauwdheid brengen: al hetwelk het derde of vierde jaar daarna inderdaad geschiedde en aan welk orakel niets ontbrak buiten de vervulling van het slot; dewijl de Koning midden in zijn overwinningen sneuvelde.

In 't wederkeeren, hetgeen over zee geschiedde, als reeds in zijn tweeden brief aan Hooft was aangeduid, deed onze dichter de Zweedsche haven Gothenburg aan, en werd daar op de meest heusche wijze onthaald door den Stadsoverste Jacob van Dijck, eertijds Agent des Konings van Zweden bij de Staten, doch Haarlemmer van geboorte, een man van treffelijke geleerdheid, beminnaar der poëzie en bevriend met de Groot, Heins en Schrijver.

2 *Der Gotten overtoght:* waarschijnlijk ziet dit op den inval, door Theodorik, koning der Oost-Gothen, in 493 gedaan, toen hij Italie vermeesterde.

7 *Door eenen Christen Mars:* Gustaaf Adolf.

8 *Van't ysren ryck:* Zweden was beroemd om zijn ijzermijnen.

11 *Remus* was de broeder des eersten grondleggers van Rome, en staat hier voor de stad zelve.

14 *Gustav' — August:* woordspeling bij sylbenverzetting.

HIPPOLYTUS

OF

RAMPSALIGE KUYSCHEYD.

Afgedrukt volgens den tekst der eerste uitgave, in 1628 verschenen (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 162).

INLEIDING.

Na het verschijnen van *Palamedes* wendde Vondel zich weer tot de klassieken. Hij beproefde nogmaals de vertaling van een treurspel van Seneca, ditmaal den *Hippolytus*.

In 1628 zag deze overzetting het licht met een opdracht in dichtmaat „aen den getrouwen Hollander", met wien hij, gelijk iedereen duidelijk kon begrijpen, Hugo de Groot meende.

De uitgever, waarschijnlijk Willem Jansz. Blaeu, schijnt echter op het laatste oogenblik bezwaren gemaakt te hebben dit klinkdicht, waarin Oldenbarnevelt en de Groot als onschuldigen werden voorgesteld, te behouden. De bladzijden, waarop die opdracht was afgedrukt, werden uit de exemplaren gesneden en vervangen door een paar andere. Eerst in 1649 durfde Vondel het gedicht in de tweede uitgave van het treurspel opnemen.

Van vertooningen van *Hippolytus* is tot heden niets gebleken.

OPDRACHT

VAN

HIPPOLYTUS,

AEN

DEN GETROUWEN HOLLANDER.

Een kijf-aas, en niet meer, dat baet u 't lieve leven;
Sprak flaeuwelijk de tong der ongerechte schael;
Daer vrydom tegens bloet gewogen werd: daer't stael
Gestroopt, en ree was om den tweeden slagh te geven.

Die neerlaegh ghy ontsnapt: u Vader was 'er bleven.
Ghy bleef gevangen, en verreest weer andermael;
Na dat g', een levend-lijck, ontdoockt de Sonne-strael,
En tuygde, wat het kost, door deugt, na lof te streven.

O! die de wereld zijt verscheenen als een son,
Behaagelijck aan stam en rancken van *Bourbon;*
Die met u mond, na magt, gantsch Christelijk bevredigt;

Ick bid, neemt in u schut en scherm mijn *Hippolyt:*
Sijn kuyscheyt heb ick u getrouwigheyt gewijdt;
Die 't Vaderlandt, en alle onnoselen, verdedicht.

Aen den getrouwen Hollander. Volgens den tekst der tweede uitgave van *Hippolytus* (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 163).

1—4 *Een kijf-aas* enz. De zin is: er werd beraadslaagd, of men ook u, evenals Oldenbarnevelt, met den dood zou treffen, dan wel slechts kerkeren (*vrydom gewogen tegens bloet,* vs. 3), terwijl 't zwaard reeds wenkte (vs. 4); toen sloeg de schaal slechts even, schier onmerkbaar (*sprak flaeuwelijck,* vs. 2) tot het laatste over: 't scheelde maar een *kijf-aas* (een kleinigheid) of 't had ook u den hals gekost.

2 *Der ongerechte schael:* der valsche, onzuivere weegschaal, door onrechtvaardige rechters gehouden.

4 *Gestroopt:* van de schede ontbloot, uit de schede, van leder getrokken. — *Den tweeden slagh:* de eerste had Oldenbarnevelt gegolden.

5 *Uw Vader:* Oldenbarnevelt.

7 *Een levend-lijck:* toespeling op de wijze, waarop de Groot zich uit Loevestein had laten wegdragen.

10 *Bourbon:* Lodewijk XIII, koning van Frankrijk, die aan de Groot een jaargeld van duizend rijksdaalders deed verstrekken.

INHOUD.

De stiefmoeder Phædra vecht te vergeefs aen de kuyscheyd van Hippolytus, soon van Theseus en d'Amazoon Antiope; die, geduurende sijns vaders hellevaert, het hooghtijd der maeghd en jaghtgodinne Diane viert. D'onkuysche vrou afgeslagen, veynst voor Theseus, haeren wederkeerenden man, verkrachting van den stiefsoon geleden te hebben. Theseus lichtgeloovigh en verbittert, spilt ten bederve sijns kinds, dat ten geylen huyse uytgevloden was, de derde en laetste bede hem van den Zeegod toegestaen. Neptun bekrachtight sijnen wensch, door eenen gruwelijcken opborrelenden zeestier: waer door des vlughtenden paerden aen't hollen raeckende, de wagen gebroken, de voerman wtgeschockt, en verwart in den teugel, door steenen en doorenstruycken, geruckt en aen flarden gescheurt word. Welcke droeve maere de koningin so treft in haer beschuldight geweten, datse haeren gemael de waerheyd der saecke ontdeckt, en sich selve met den swaerde doorsteeckt. De vader besteenende het ongeval sijns onnoselen soons, ende sijne reuckeloose gramschap verfoeyende, leyd de versamelde ledematen, best hy kan, op haere stede.

Het tooneel is t'Athenen.

DE TREURSPEELDERS SIJN:

HIPPOLYTUS.

PHÆDRA.

VOESTER.

REY.

THESEUS.

BODE.

HIPPOLYTUS.

EERSTE BEDRIIF.

Hippolytus.

Op, wufte jaegers, gaet beset
Het naere woud, met hond en net,
En d'Atticaensche bergen. Voort
Ter vlught doorsnuffelt yeder oord
Van Parnes rotsen, en de streeck
Bevochtight van de waterbeeck,

1 *Wufte:* onrustige.
2 *Naere:* donkere.
5 *Parnes:* een berg in Attica.
6 *Bevochtight* is hier adjectivum, en behoort bij „streek."

Die schichtigh door de daelen glijd
Van Thria. Gaet, beklimt d'altijd
Bevrosene heuvels, koud en grijs
Van Schytisch wintersneeu en ijs:
En ghylien herwaert, herwaert, streeft,
Daer schootige els de bosschen weeft:
Daer beemden leggen altesaem
Gestreelt van Westwinds dauwende aêm,
En lieve luchjens; daer sijn mond
Meed lentsche kruyden lockt wt klont;
En daer Ilissus sacht en loom
Door keykens; daer de logge stroom
Mæander valt op't vlacke land,
En schaeft met gierge plassen 't sand.
Ghy ghy, daer Marathon de stad
'tBosch opent, met een macklijck pad:
Daer met sijn' jongen 't ongediert
Verselschapt, 's nachts om voeder tiert.
Ghy, daer in't laeuwe zuyder deel,
Acharnas, streng in krijghs krackeel,
Geen' koude voelt. Eens anders voet
Betrede Hymet, van honigh soet:
Eens anders kleene Aphidnen. Weêr
Een verscher hoop na'et boghtigh meer;
Daer Sunion den oever druckt.
Philipis roept dien, die verruckt
Staegh janckt na'et jaeghen, d'eer van't woud.

8 *Thria:* een buurt of gehucht in Attica.
10 *Schytisch wintersneeu en ijs:* van sneeuw en ijs, door de koude winden uit het noordelijke Scythië aangebracht.
12 *Schootige:* scheutige.
16 *Lockt wt klont:* uit klei doet voortspruiten.
17 *Ilissus:* een rivier in Attica.
18 *Door keykens:* keisteentjes; versta: „valt." Zie vs. 19.
18, 19 *De logge stroom Mœander.* Versta: als een Meander of kronkelstroom.
21 *Marathon:* een stad in Attica, beroemd door de overwinning, welke de Atheners, onder aanvoering van Miltiades, er op de Perzen behaalden.
26 *Acharnas:* een vlek in Attica, bekend door de kloekheid van zijn bewoners.
28 *Hymet:* Hymettus, een berg in Attica, vermaard om den honig, dien hij opleverde.
29 *Aphidnen:* een buurt in Attica.
31 *Sunion:* of Sunium, een voorgebergte van Attica.

'tWild everswijn sich hier onthoud;
Die schrick, daer d'ackerman voor vlught,
Door moord en wonden wijd berucht.
Laet ghy de stille koppels los:
Maer houd aen banden den Molos:
Dat de Cretenser fel ten strijd,
Den hals met sijnen halsband slijt,
En 't starcke leyseel spanne en reck.
Spartaenen strenger by den neck
In dwang hou, met een' vastren knoop.
Sie toe, gewislijck 'tis een hoop
Op 't wild ghebeten stout en trots.
De tijd ghenaeckt, dat holle rots
En klip sal wedergalmen straf,
En tegenbassen op 't gebaf.
Wel aen, dat d'wtgelaten toght,
Met snofflend neusgat, nu de locht
Insnuyve, en met gesloten beck
Doorsnoffle 't hol en 't naer vertreck;
Terwijl ons toeblaeckt Tithons vrou;
Terwijl de dauwige landou
Der dieren voetspoor wtmerckt vast.
Een ander spoeye met den last
Der wijde netten op sijn' hals.
Een ander draegh 't langworpt en valsch
Getuygh der stricken me ter jaght.
Het loose net, met roode schacht
Vermaelt, besluyte het wufte wild;
Wiens hart van ydle vreese trilt.
Dril ghy een' schicht, ten scheut bereed:
Grijp ghy den eycken swijnspriet, breed
Van yser, met twee handen aen:
En ghy bespieder, sult bestaen

38, 39, 42 *Molos, Cretenser, Spartaenen:* soorten van jachthonden.
49 *Toght:* de troep honden.
52 *'t Naer vertreck:* den donkeren schuilhoek.
53 *Tithons vrou:* Aurora, de dageraad.
55 *Wtmerckt:* doet uitkomen.
58 *'t Langworpt:* langworpig, langwerpig.
61 *Vermaelt:* gekleurd, afgezet.

Het snelle dier te jaegen met
Geroep, in 't wtgespannen net:
Ghy overwinner, sny den buyt
Der jaght alree de darmen wt,
En 't ingewand met 't kromme mes.
O boschheldin, o jaghtgodes!
Wiens wouden en speloncken vry
Van staetsucht sijn en heerschappy;
Weest uwen meedgesel ontrent.
Der sekre schichten dreygement
Staet na uw dier, waer dat het springkt:
Dat kil Araxes water drinckt:
Dat in den staenden Ister speelt.
Uw' rechtehand staegh onverveelt
Getulische leeuwin met smart
Vervolght: uw' vuyst treft 't Candisch hart.
Geswinde dassen schietghe nu.
Gevlackte tigers geven u
Hunn' borst ten besten. d'Eland vlugh
En hayrigh laet u sijnen rug;
Soo woudos breed van hoornen doet.
Al wat de wildernisse voed:
't Sy dat de Garamas gewent
Tot armoe dat vervolght en kent;
Of d'Arabier in't balssemwoud:
Het sy dan dat het sich onthoud
In Pyreneesche bergen, of
Gedoken in Hyrcanisch lof;
Of word gespeurt in't ledigh veld
Der Russen, wuft ter reys gestelt:

75 *Ontrent:* omtrent, nabij.
78 *Araxes:* een stroom in Armenië, om de kilheid zijner wateren beroemd.
79 *Ister:* de Donau.
81 *Getulische leeuwin:* van Getulië in Afrika, en meer bepaaldelijk de Barbarijsche kust.
81, 82 *Met smart vervolght:* de leeuwin, smart, pijn aandoende.
82 *'t Candisch hart:* 't hert van Candia.
87 Versta: evenzoo doet de breedgehoornde woudos.
89 *De Garamas:* de Garamanten waren een Afrikaansche stam.
94 *Hyrcanisch:* Scytisch.
96 *Der Russen:* die waren toen nog bij dien naam niet bekend. — *Wuft ter reys gestelt:* uitgerust tot zwerftochten.

'tVreest alles, o Diaen uw' boogh.
Godin, verhoor ons van om hoogh:
Soo oyt uw' maght en godheyd is
Geviert in bosch en wildernis,
Met roof, van weymans danckbre siel;
En 't net oyt dier gevangen hiel;
Geen voet de stricken brack wt angst;
En wagen steende van de vangst.
Dan drupt van bloed der honden snuyt:
De boersche schaer, met bly geluyd
En sege en sangen, hutwaert keert.
Godin, begunstigh dien u eert.
De loose windhond geeftme 't woord,
En roeptme boschwaert rechtevoort:
Ick sla dien pad op onvermoeyt,
Die alderkortst de reyse spoeyt.

PHÆDRA. VOESTER.

Phædra.

O Creten, die beheerscht de wilde woeste zee,
Wiens schepen sonder tal gaen t'seyl van uwe ree
Naer alle kusten; waer uw' vlugge kielen spouwen
De kloofbre vloên, tot aen d'Assyrische landouwen:
Ah! waerom parstghe my in gyseling gebrogt,
En in een haetlijck hof, aen vyands echt verknocht,
In traenen en ellend mijn' older te verslijten?
Mijn swervende gemael, afwesigh van mijn krijten,
Mijn Theseus houdme trou, gelijck hy is gewent.
De held gaet heenen, door het duyster sonder end
Des jammerpoels, waer wt geen' keeren van beneden,
En volleght, als soldaet, des stouten minnaers treden:
Hy vaert als meedgesel der woende minne voort,
Op dat hy d'echtgenoot van Pluto, door de poort

101 *Van weymans:* des jagers.
115 *Spouwen:* doorklieven.
119 *Mijn' older:* mijn ouderdom; hier: leeftijd.
124 *Des stouten minnaers:* van Pirithoüs namelijk, die, zijn zin gesteld hebbende op Proserpina, door Theseus moest worden bijgestaan om haar uit de onderwereld te schaken.

Der onderaerdsche stad, ten setel wtgetogen,
Sleep hier in onsen dagh: nocht schaemte heeft hem
[bewogen
Nocht vrees, tot afstand van dat goddeloos besluyt.
De vader van den soon Hippolytus is wt
Op vrouwenschennis en op vuyle snoeperyen,
In 't diepst van Acheron: maer oh! een grooter lyen
Mijn druckigh hart beswaert. Geen slaep, hoe diep en vast,
Geen' stille nachtrust my van sorregen ontlast.
Mijn' quelling word gequeeckt, en groeyt, en brand ge-
[scholen
Inwendigh, als de damp, die welt wt Ætnaes holen.
Minervaes schietspoel rust, en tegens mijnen wil,
My door de vingers druypt gevatte naeld en spil.
'tEn lustme niet met reuck de kercken te stofferen,
Nocht die met vieren en beloofde gaeven t'eeren:
Nocht tusschen d'outers, met de Griecxsche jofferschaer
En rey, te sweyen torts, geleert op 't feestgebaer
Des stillen offers: nocht met suyvere gebeden,
Godvruchtigh na lands wijse en kerckelijcke seden,
Te naecken de godin, een' wettige vooghdes
Van 't land haer toegedoemt. 't Vermaecktme jageres
Het opgejaeghde wild met rennen na te ijlen,
En met een' sachte vuyst te schieten styve pijlen.
Waer streeftghe, mijn gemoed? wat voor bosschagilust
Bevangt u, sinneloose? U is doch wel bewust
't Beschoren gruwelstuck der moeder al t'ellendigh:
Wat bosschengeylheyd baert, dat heught uw' min te
[schendigh.
Ick ben, o moeder, met uw' misdaed noch belaên:
Door eveldaed vervoert, soo hebtghe stout bestaen
Den fellen leydsman van het grousaem vee te vrijen;
Een' overspeelder, veel te nors om 't juck te lijen,

132 *Acheron:* een rivier in de onderwereld, dikwijls voor de onderwereld zelve genomen.

137 *Minervaes schietspoel.* Aan Minerva werd de uitvinding van het weven en spinnen toegeschreven.

146 *Jageres*: voor: *als* jageres.

151—157 Deze regels zien op de schendige minnarijen van Phædra's moeder Pasiphaë.

154 *Eveldaed:* 't zelfde als euveldaad, misdaad.

Voorganger eener kud, die sich noyt temmen liet:
Maer dees die had noch treck tot koeyen of tot yet.
Wat god of wat Dedael sal lesschen dese voncken?
Al keerde dit vernuft, dat tuck had ingedroncken
d'Atheensche wetenschap, en 't leelijck ondier in
Den doolhof sloot, soo kan 't geene hulp aen onse Min
Beloven; overmits dat Venus toorne ontsteecken
Op d'afkomst van de son, de ketens pooght te wreecken
Van Mavors en sich selve aen ons, na alle haer' maght:
Sy schandvleckt reys aen reys al Cynthius geslaght.
Noyt Minoïsche spruyt door bloote min verscheyde:
Maer staegh yet gruwelijcx het ongeval geleyde.

Voester.

O Theseus gemaelin, Jupijns doorluchtigh bloed,
Verdrijf die schricklijckheên flucx wt uw kuysch gemoed:
Blusch, blusch den brand, nocht wilt niet luystren met [uw' sinnen
Na soo vervloeckt een' hoop. Die in 't begin van 't minnen
De Minne oyt wederstreefde, en moedigh tegenhiel,
Bleef veyligh, en verwon: maer elcke laffe siel,
Die 't soete seer noch voede en stroockte met behagen
Het opgenomen juck te spade ontsey te dragen:
Nocht 't is my onbekent, hoe d'opgeblasendheyd
Van 't koningklijck geslaght hardneckighlijck sich vleyt,
En trots, niet luystert na waerachtige getuygen,
En selden onder 't recht en billijck sich laet buygen.

Phædra.

't Besla soo 't wil, 'k getroost my d'wtkomst van mijn lot,
't Sy een' gewisse dood, of 's jongelings genot.

160 *Dit vernuft:* Dedalus, de bouwmeester van den doolhof.

163—165 Tot recht verstand van deze regels herinnere men zich, hoe het Phœbus (de zon) was, die Venus in overspel met Mars betrapte, waarop de beide gelieven door 't ijzeren net, van Vulkaan gesmeed, werden overtogen: en hoe Venus daarover wraak nam o. a. op Pasiphaë, de dochter van Phœbus.

166 *Cynthius:* Phœbus, Apollo.

167 *Noyt Minoïsche spruyt:* spruit van Minos.

169 *Jupijns doorluchtigh bloed:* Phædra was de dochter van Minos, die een zoon was van Jupiter.

Voester.

Het eerst 't geen streckt tot boet, dat is te wederstreven
De boosheyd met sijn' wil, nocht op den wegh te sneven:
Het ander schaemte, na'et bekennen der misdaed.
Rampsalige, waerheên? wat wiltghe met dit quaed,
Meer als uw' moeder noch 't berucht geslaght verdrucken?
Want bloedschand grooter is dan stierschand. Schellem-
[stucken
Ghy snoode seden wijt; gedroghten 't noodigh lot.
Indienghe sorgeloos en onbeschroomt, geeft bot
Aen 't schendigh feyt, vermits uw man op reys getogen,
De bovenplecken nu niet aenschout met sijne oogen;
Soo dooltghe jammerlijck: en schoon genomen dat
Uw Theseus schuylt verlet in 't diep vergetelnat,
En daer geduurigh moet den jammerpoel gedoogen;
Waer met uw' vader heen? wiens breede rijcx vermogen
Streckt over all' de zee; en die soo hoogh gemeld
Wel honderd groote steên en volcken wetten stelt:
Sal die gedoogen dat dit schelmstuck blijf verborgen?
Gewis doorsnuffelsieck sijn aller oudren sorgen.
Vertrouwenwe evenwel dat schalckheyd en bedrogh
Dien gruwel helen magh: wat seyd dan hier toe noch
Uw' moeders grootvaêr, die den dingen schenckt sijn'
[straelen?
Wat Jupiter, van wien dat alle goden daelen;
Wiens schitterende vuyst de weereld davren doet,
Wan hy den blixem sweyt, gesmeed in Ætnaes gloed?

183, 184 De zin is: het eerste bewijs van bekeering is het verkeerde met (krachtigen) wil tegen te gaan en niet onderweg van (zwakheid) te zwichten. (*Nec labi via.*)

188, 189 *Schellemstucken ghy snoode seden wijt; gedroghten 't noodigh lot.* Zij wil zeggen: dergelijke zonde als bloedschande is een gevolg van bedorven zeden; minnarijen met een stier als (Pasiphaëes) zijn zoo onnatuurlijk, dat men die alleen aan het noodlot (*'t noodigh lot*) kan toeschrijven.

192 *De bovenplecken:* nu voor: de bovenwereld. Theseus bevond zich toen in de onderwereld.

194 *'t Diep vergetelnat:* de stroom Lethe in de onderwereld, waarvan het water hem die het dronk al wat hem vroeger overkomen was vergeten deed.

203 *Uw' moeders grootvaêr, die den dingen schenckt sijn' straelen:* Phœbus, die alles verlicht.

206 *Wan:* wanneer.

Gelooftghe datmen ’t kan altsaem verholen houwen
Voor uw’ voorvadren, die scherpsiende het al aenschouwen?
En of der godheên gunst u al sy toegedaen,
En byslaeps schandvleck hele, en ’t feyt blyve onverraen
Van waere trouwe; ’t welck noch noyt den godvergeten
Gebeurt is: wat’s de schrick van ’t wel bewust geweten,
En tegenwoordigheyd der straffe, en een gemoed
Dat voor sich sellef vreest, en nimmer sich voldoet?
Bleef schelmstuck strafvry oyt, noyt bragt het rust aen
[’t leven.
Demp ’t heylloos vier, een feyt van ongrieck noyt bedreven,
Noyt, noyt van wuften Geet, of Scyth alom verstroyt,
Noch d’ ongastvrye bergh van Taurus hoorde ’t oyt.
Verjaegh ’t afgrijslijck feyt ras wt uw suyver harte:
En spiegelende u selve aen uwer moeder smarte,
Weest ang, en wacht u wel voor nieuwen byslaeps hoon.
Hoe reedghe toe, om ’t bed van vader en van soon
Te mengen, en een’ vrucht, die niet sy t’onderkennen,
In Goddeloosen buyck t’ ontfangen? Vaer in schennen
En schanden immer voort, en door uw gruwelvuur
Keer om en wederom den staet van vrou natuur.
Waerom ontbreeckt’er nu ’t wanschepsel uwer moeder?
Waerom of ledigh leyd de doolhof van uw’ broeder?
Sal dan soo menighmael de weereld waegen, door
Gedroght en wonderspoock; natuure wijcken voor
Haer’ wetten, t’elckemael een’ Creetsche vrou sal minnen?

Phædra.

O voester, ghy spreeckt recht, ick ken ’t, maer dolle sinnen
My parssen, om het slimst te vollegen van al:
Het reuckeloos gemoed met opset gaet ten val,
En deynst, en staet vergeefs na raed tot heyl der siele.
Soo slooft de schipper oock gants ijdel, die sijn’ kiele
Met koopmanschap bevracht wil duwen tegens stroom:

210 *Hele:* verberge.
217 *Van wuften Geet:* van zwerfzieken Geet. Zie vs. 96.
221 *Weest ang:* wees bezorgd, vrees, schroom.
222 *Hoe reedghe toe:* hoe maakt gij u gereed.
229 *Waegen:* gewagen.
232 *Ick ken ’t:* ik erken het.

't Geweldigh ty der zee vermeestert vlot en boom.
Al wat de reên vereyscht verwint de raserye:
Een maghtigh God besit des harten heerschappye.
Dees snel gewieckte nam den heelen aerdboôm in,
En braed self Jupiter, met onbetembre Min.
Gradivus d' oorloghsgod gevoelt dier tortsen vieren.
's Driekanten blixems smit gevoeltse; die doet swieren
En wellen vlam en roock, wt Ætnaes berghspelonck
En schoorsteen, is verhit door minnefackels vonck.
Een kind veel wisser noch als wtgeschote rieten,
Dat treft Apollo self, die meester is in 't schieten,
En ommevliegend maeckt het aerde en lucht te bang.

Voester.

De geylheyd, schandelijck der boosheyd gunstigh, lang
Voor desen heeft de Min al tot een' god verheven;
En gaf de rasery, om sich meer bots te geven,
Een valsche godheyds naem: quansuys of Venus troon
Door alle landen send den wilden wuften soon:
Die vlieght door 's hemels ruymte, en schiet verweende
[schichten,
Met sijne tangere hand: een dwergh doet goden swichten.
Het sinneloos gemoed gaf plaets met luttel slots
Dese ydelheên, en heeft versiert den boogh des gods,
En Venus godheyd. Wie, door voorspoed wtgelaeten,
In weelde swemt, en queeckt sijn' lusten boven maete,
De geylheyd dien bekruypt; een' gruwelgesellin
Des oppersten gelucx. De sulck heeft lust noch sin
Tot daegelijcxschen kost, of slechten dranck en spijse,
Of wooning die slechs dient tot nooddruft na landswijse.
Maer waerom of dees' smet, wtpickende 't gemack
Van hoogen huysen, meest voorby gaet 't laege dack?
Waerom vlijt kuysche Min sich by den kleenen onder?

240 *Een maghtigh God:* Cupido, de minnegod.
243 *Gradivus:* Mars. — *Dier tortsen vieren:* het vuur dier toortsen.
244 *Die:* hij, die.
247 *Wtgeschote rieten:* pijlen.
255 *Verweende schichten:* trotsche, hoogmoedige schichten, daar hij op pocht.
258 *Versiert:* verdicht.
265 *Gemack:* kamer.

Wat maeckt 't gemeene volck in lusten veel gesonder?
Waerom is 't kleen besit vernoeght en ingetoomt?
De rijcken wederom en maghtigen, hoe koomt
Dat die na dingen staen die allerminst betaemen?
Die al te veel vermagh, die wil het altesaemen
Vermogen, 't geen hy sal vermogen t'geener tijd.
Sie toe, wat sulcke een' past, wiens setel is gewijd:
Ontsie en vrees den staf uws mans, alreede aen 't keeren.

Phædra.

Ick voel het groote rijck der Min mijn hart verheeren.
Ick vrees geen' wederkomst: noyt sagh hy 's hemels lamp,
Die eens gedompelt daelde in onderaerdschen damp,
En 't hof, 't welck eeuwigh swijght in droeve duysterheden.

Voester.

Geloof dat niet, ofschoon de helhond daer beneden
't Verdoemde poortklincket wel wacker gade slaet,
En 't rijck van Pluto sluyt; uw man nochtans weet raed
Om den ontseyden pad te vinden na dit leven.

Phædra.

Sijn' goedheyd sal 't misschien ons minnend hart vergeven.

Voester.

Hy viel oock streng genoegh sijn' kuysche bedgenoot:
d'Ongriecxse Antiope besuurde 't met de dood.
Maer neem, de toorn uws mans door rede werd bewogen:
Hoe 't ongeseghlijck hart van desen dan gebogen?
Die altijd haetigh vlied al 't vrouwelijcke saed,
En wijd stijfsinnigh sich den ongetrouden staet,
En schuw van huwlijck, aerd na d'Amazoonsche vrouwen.

268 Zij wil zeggen, dat gemeene lieden meer gezonde minnarijen hebben, dat is: veel zuiverder van minnarijen zijn.

277 *Noyt sagh hy 's hemels lamp:* nooit zag hij de zon terug.

285, 286 De voedster wil zeggen: hoe zal Theseus u vergiffenis schenken, daar hij zijn vorige gemalin, Antiopé (de koningin der Amazonen), die kuisch was en niets misdreven had, ter dood bracht om een bloot verwijt.

287 *Maer neem:* neem eens aan, stel eens.

Phædra.

Het lustme rechtevoort, door opene landouwen,
Door bosch en bergen, hem te volgen met geduld,
Die ergens hangt op een' besneeuden heuvelbult,
En met geswinde sool betreed de scharpe klippen.

Voester.

Stal sal hy houden ja? en bieden u sijn' lippen
En aenschijn tot gevley? en leggen kuysche seên
Door geyle lusten af? en die in 't algemeen
De vrouwen haet, om u dien haet sal vaeren laeten?

Phædra.

Hoe, kanmen door gebeên den jongman niet bepraeten?

Voester.

Te fors is hy.

Phædra.

Dat Min de forsse maeckt gedwee
Ons leert d' ervaerenheyd.

Voester.

Deur sal hy gaen.

Phædra.

Ick me,
En sal hem volgen selfs door zee en diepe vloeden.

Voester.

Denck om uw' vader doch.

Phædra.

En oock om moeders woeden.

Voester.

Wat slagh en schuwt hy niet?

Phædra.

Voor hoer te gaen wat schaed't?

Voester.

Uw man is voor de deur.

Phædra.

Een overspeelders maet.

Voester.

Uw Vader word verwacht.

Phædra.

De vader van mijn' suster,
Te goed om gram te sijn.

Voester.

Nu set uw hart geruster,
En red u selve doch: demoedigh bid ick 't, ah!
By 't grijs blinkend hayr van mijnen ouden dagh,
By desen boesem, mat van sorg en mededoogen,
By dese borsten, die ghy hebt van jongs gesogen:
Genesens wil, die heeft aen sielgesondheyd deel.

Phædra.

Mijn braef gemoed van schaemt niet bloot is al geheel,
O voester, sijnwe u dan gehoorsaem, best wy konnen,
En d'onbetembre Min die werde eens overwonnen.
'k Gedoogh niet, dat mijn naem en faem van schandvleck weet.
Dees' rede alleen heeft kracht: dit's d'wtkomst van ons leet:
Mijn' man gevolght: de dood sal 't voor den gruwel winnen.

308 *Set uw hart geruster:* breng uw gemoed in rust.
310 Lees: blinkend grijze.
315 *Best wy konnen:* zooals wij best kunnen.

Voester.

Betem d'oploopentheyd der breydeloose sinnen,
Mijn voesterkind, bedwing uw' gramschap: want ick schat
U hierom levenswaerd, het geen ghy waende dat
Een neerslagh waerdigh was.

Phædra.

Mijn dood is al besloten,
Men raedslaeght op wat wijs. Ick salme 't hart afstooten,
Of enden aen een' strop mijn leven tot mijn heyl:
Of sal geschoten wt den burgh van Pallas steyl
Neerstorten: 'k sweer 't dese hand, gewapent met vermogen
Tot kuyscheyds wraecke.

Voester.

Sal mijn ouderdom gedoogen
Dat door een' snelle dood ghy omkomt en vergaet?
Stil dese oploopentheyd der minne, en hoor na raed.

Phædra.

Geen' rede keeren kan dat wy dit leven derven,
Wie 't sterven past, en eens besloten heeft te sterven,
Die word niet lichtelijck van 's levens lust bekoort.

Voester.

Mevrouwe, die alleen met troost noch onderschoort
Mijne afgeleefde leên, indien'er dan, o smarte!
Soo dartle een' rasery leyd op uw druckigh harte;
Versma de faem, die nau der waerheyd gunst toeseyd,
En snooden meer besint, min deughd en eerbaerheyd:
Laet ons dat guur en ongeseghlijck hart beproeven.
Ick neem het aen des mans streng opset te verschroeven,
En ga soo regelrecht na desen wilden knecht.

323 *Een neerslagh:* een doodslag.
326 *Den burgh van Pallas:* de Acropolis, of burcht van Athene, aan Pallas geheiligd.
332 *En*, versta: en die.

Rey.

Godin, wt 't woeste schuym geboren,
O tweelingschuttrenmoeder, met
Wat sekerheyd schiet doch soo net
Dat dartel blinckend wicht vol toren?
De rasery 't gebeent doorkruypt:
Een' kleene wond maeckt groot beswaeren:
Geheymvier 't bloed verteert in d'aeren,
En 't merregh wt de schinckels suypt.
Dat kind sich nimmer geeft tot ruste,
Alsins het vlug sijn' pijlen spreyd.
't Kent alles hem wat oostwaert leyt,
Oock 's laeten avonds schemerkuste,
En d'oord gebraden van den kreeft,
En die gedooght in noordsche paelen
De boeren, die 'er altijd dwaelen;
Daer 't beergestarnt van koude beeft:
Elck van sijne hitte weet te spreecken.
't Verweckt den brand der forsse jeughd,
En kan in d'ouweling de deughd
Der wtgedoofde warmte herqueecken.
Den jonfferboesem treft het meed,
Met onbekende vlam en straelen,
En doet de goden nederdaelen,
Met sterffelijck gestalt bekleed.
Apollo self, in Griecxsche weyen,
Ging koninglijcke kudden hoên,
En citerloos den os in't groen
Met sijn' oneffe rieten vleyen.
Hoe dick' trock hy sijn' mindren aen,
Die vooghd is over lucht en swercken?
t'Hans vogel rept hy witte vlercken,

342 *Godin:* Venus.
343 *O tweelingschuttrenmoeder:* t. w. van Eros en Anteros, de „hemelsche" en de „aardsche of vleeschlijke liefde."
345 *Dat.... wicht:* Cupido. — *Toren:* toorn.
349 *De schinckels:* de beenderen.
366 *Weyen.* De uitgave van 1628 heeft: *weyden.*
370 *Hoe dick' trock hy sijn' mindren aen:* hoe dikwijls nam hij (Jupiter, als uit vs. 372 blijkt) de gestaltenisse zijner minderen (van menschen) aan.
372 *t'Hans vogel.* Versta: zich nu eens in een vogel veranderd hebbende — t. w. om Leda te verleiden.

Sangsoeter als een' veege swaen:
Nu dartel stier, die nors ter sijen
Sijne hoornen wend, en doncker siet,
En kan, wen hy sijn' roof bespied,
Den rug ten maeghdenspele vlijen:
En bootst, daer hy in't zeeschuym swemt,
De taeye riemen na met klouwen;
Ang veerman, om sijn' roof te houwen,
Met borst in stroom de baeren temt.
De nachtgodin door minnevieren
Oock blaeckte, en liet den duystren nacht,
En gaf haer' broeder volle maght
Den silvren wagen te bestieren:
Die dreef haer' duystre paerden voort,
En leerde korter ommesweyen;
De lange nacht wist van geen scheyen:
De dagh rees traegh wt d'oosterpoort:
Door swaerdre vracht soo beefden d'assen.
Alcides leyd sijn' koker neer
En leeushuyd, gaende sacht en teer
Smaragden om sijn' vingers passen.
Sijne hayrlock, ruw en wetteloos
Sich vlechten liet, om niet te dolen:
Hy trad geschoeyt op purpre soolen,
En was gelaerst met gulde broos.
Sijne hand noch t'hans op knodsedraegen
Geleert, nu met de spil geswind
Infijne webbedraeden spint.
De Lydiaen die kan 't gewagen,

373 *Een' veege swaen:* een stervende zwaan. Volgens een oude overlevering zou de zwaan, op het oogenblik voordat hij den geest geeft, het vermogen bezitten, om een heerlijk afscheidslied te zingen.

374 *Nu dartel stier:* om Europa te schaken.

380 *Ang veerman:* beschroomde, bevreesde veerman, t. w. bevreesd om zijn buit te verliezen. *Pro sua vector timidus rapina*, als het Latijn heeft.

382 *De nachtgodin:* Diana, op Endymion verliefd.

391 *Alcides:* Hercules, toen hij aan Omphale, koningin van Lydië, zijn hof ging maken en zich verwijfd aanstelde.

394 *Wetteloos:* los, ongebonden.

398 *T'hans:* straks.

En Perses sagh dat lichaem self
Gestroopt van leeusrugh: purpre draeden
Sijn' schouders deckten, eer beladen
Met 't swaer gewight van 't hemelwelf.
Gelooft dat dees' vervloeckte straelen
Gequetste minnaer dier besuurt:
Waer 't pekelschuym de stranden schuurt,
Waer door de lucht de starren dwaelen:
Dees' rijcken 't ongenadigh wicht
Besit: het doet de blaeuwe schaeren
Van Nereus sijn geschut ervaeren:
Geen' meeren het van brand verlicht:
Hy blaecktse die met vleugels roeyen.
De stier, wanneer hem Venus noopt,
Ontsinnigh na den oorloogh loopt,
En kampt voor d'aengevochte koeyen.
't Angstvalligh hert, voor d'eer beducht
Van sijne weerga, wil sich wreecken,
En van verbolgentheyd een teecken
Met krijschen geeft, en slaet de lucht.
Voor sijn gevleckten tigers luymen
De Moor dan beeft van lit tot lit:
Dan wet sijn wondende gebit
De swijnskop, en begint te schuymen.
De Libyaensche leeu, soo haest
Wen Min sich rept, sijn' steert doet krullen,
En schud sijn' maen: dan steent van 't brullen
Al 't woud: het zeegediert dat raest:
Dan raesen Lucaes minnende * ossen.

402 *Perses:* de Pers. — *Dat lichaem:* dat van Hercules.

404 *Eer:* vroeger.

404, 405 *Beladen met 't swaer gewight van't hemelwelf:* toen hij namelijk Atlas hielp den hemel te torschen.

406, 407 De zin is: geloof, dat (een) gekwetste minnaar deze vervloekte stralen (de pijlen, de schichten van Cupido) duur bezuurt.

411, 412 *De blaeuwe schaeren van Nereus*: de Nereïden, de Watergodinnen.

430 *Lucaes minnende * ossen.* Een seker slagh van elefanten soogenaemt. **Noot van Vondel zelven.* Volgens de Scholiasten zou Seneca hier werkelijk olifanten bedoeld hebben, die, omdat zij tijdens den oorlog met Pyrrhus 't eerst in Italië en wel in Lucanië gezien waren, ossen van Luca of Lucanië genoemd werden.

Natuur maeckt alles onderdaen.
Wen 't Min gebied, moet haet vergaen:
Geen' felheyd is de Min ontwossen.
Dese hit veroude gramschap blust.
Wat sal ick meer van liefde singen?
Dees' sorg het stiefmoers hart kan dwingen:
Ghy siet, hoe Phædra blaeckt van lust.

Wat tijding, am? welaen, seg hoe de saecken staen.

432 *Wen't Min:* wanneer (de) min het.
433 *Ontwossen:* ontwassen. De zin is: niemand, al is hij nog zoo fel (weerbarstig), ontwast (ontkomt) aan de min.
434 *Hit:* hitte, gloed.
438 *Am:* voedster.

TWEEDE BEDRIIF.

VOESTER. PHÆDRA.

Voester.

Hier is geene hoop altoos van dese pijn te sussen;
Geene hoop van immermeer den fellen brand te blussen;
Geheymgloed braed het hart, en schoon dees' dolheyd dicht
Besloten word bedeckt, soo meld haer 't aengesicht.
Het vier wt d'oogen springt, en d'ingevalle kaecken
Sijn schuw van 's levens licht; en niets en kan vermaecken
Haer' twijffelmoedigheyd. Het wispeltuurigh seer
De leên worpt hier en daer. Nu sterftse en sijght ter neêr:
De beenen swijcken, en haer hals, verslapt door treuren,
Hangt oversijds, dies 't hoofd sy naulijcx op kan beuren.
Nu geeftse sich te rust: maer 't bed geen' slaep gehengt;
Vermits sy al den nacht met klagen overbrengt.

Dan roeptse om op te staen; dan roeptse: vlijme neder;
Dan is 't: onthul mijn' pruyck; dan: toy mijn' tuyten weder;
En by sich selve staegh vol ongestadigheyd,
Verandertse haer gelaet. Alree heeftse afgeleyt
De sorg voor spijs en dranck, en voor gesonde dagen,
En swacker konnen haer de voeten naulijcx draegen.
Het lijf die voorge vaegh van groey en bloeijen derft.
Geen' purpre blosentheyd dat blinckende aenschijn verft.
De sorg verteert het vleesch; al bevend setse haer' treden,
En 't suyver lichaem derft sijn' teere schoonigheden:
En d' ooghstrael, die een' swier van Phœbus fackel had,
Die blickert vaderlijck nocht godlijck. Traenennat
Langs 't aenschijn biggelt; dau en druppels stadigh hangen,
En vochtigen bedruckt de bleeckheyd haerer wangen;
Gelijck als Taurus sneeu de bergen doorgestroyt
Tot lauwen regen smelt, en drupt wanneer het doyt.
Maer sie, daer stoot het hof sijn' hooge vensters open:
In 't gulden stoelbed sy kranckhoofdigh, mat van hopen,
Leent achter over, en ontseyt gewoone draght
Van kleedren aen te doen.

Phædra.

Wegh, wegh met dese pracht
Van goud en purperverw: het Tyrisch rood schaerlaecken
Sy verr. De Seres met geen' boomwol ons vermaecken,
Of draên gesponnen in soo verr gelegen oord.
Een riem den schoot opschort, jaghtvaerdigh als 't behoort.
De neck sy onbelaên met halscieraed en keten:
Geen steen soo wit als sneeu, een' zeegift opgesmeten
Aen Indiaenschen strand, van 't oor druppe, en de pruyck
Gespreyt na nardus nocht Assyerschen balsem ruyck:
Dat reuckelooselijck mijn hayr en vlechten swaeyen,
En om den hals alsins en hooge schouders waeyen,
En volgen jaghtvlug na de winden in het bosch.
Dat sich de slinckerhand beledige ten tros;

472 *Seres:* naam, waarmede de Romeinen de Sineesche volksstammen noemden.
476 *Een' zeegift:* een parel.
481 *De winden:* de hazewinden.
482 *Beledige ten tros:* verledige, bezig houde, een tros (pijlkoker) te hanteeren.

De rechte een' swijnspriet drill', van Thessaler gesneden.
Soo plagh de moeder van dien strengen soon te treden;
Hoedanige afgedwaelt van Pontus 't kille meyr,
Sy, draevende op den boôm van Attica, voor 't heyr
Der Tanaïten of Mœoten aen quam trecken,
En ging haer' lenden met gemaenden schild bedecken,
En 't hayr in knoop versaemt liet sweyen ongesnoert:
Soodanige ick nu wuft word boschwaert ingevoert.

Voester.

O koningin, laet af, laet af van dese klaghten;
De droefheyd dient niet om d'ellenden te versachten.
Hoe endeloos is 't vier, dat fel uw' boesem knaeght!
Paey, paey de wilde maght van ons' godinnemaegd.
  Bosschagikoningin Diana, die alleene
De berregen bewoont, en buyten wie dat geene
In berregheensaemheyd sal worden aengebeên;
Keer, keer ten besten doch d'aenstaende swaerigheên:
O groote jaghtgodin van bosschen, wouden, daelen,
O helder hemellicht en nachtcier, die met straelen
En fackelvlam by beurt uw' weereld blincken doet:
Dryekoppige Hecate, met gunst en met gemoed
Hier tegenwoordigh weest, en segen ons beginnen:
Tem 's guuren Hippolyts onbuyghbre en styve sinnen:
Opdat hy minnen leere, en onderlingen brand
Gedooge, en luystere en sich voege na onse hand:
Vermorw sijn' wilde borst: sijn hart toom, dat die barsse
Tot Venus wetten keer, die weygeraer, die dwarsse:
Streck herwaert uwe kracht. Soo straele u blinckend licht
Ten oogen wt: soo moet uw heyligh aengesicht,
Na'et breecken van de wolck, met suyvere hoornen snellen:
Soo moet geen tooverlied der Thessalen u quellen,
Nocht hebb' vermogen om t'ontrucken uw gewoud
Des donckren hemels toom, u als vooghdes vertrout:

487 *Tanaïten of Mœoten:* bewoners van de boorden van den Tanaïs (of Don), of van de Meotische moerassen.
488 *Met gemaenden schild:* met een maanvormig schild.
494 *Godinnemaegd:* Diana.
512 *Tooverlied.* De tooverliederen der Thessaliërs waren zeer beroemd.
513 *Gewoud:* geweld, macht.

Soo ga geen harder met uwe eer en glori strijcken.
Verschijn op ons gebed. Alreede wt 's hemels wijcken
Ter bedeloften de godin haer aenschijn keert,
En 'k sie hem self, die 't feest oprecht en pleghtigh eert,
Alleen en onverselt. Wat twijffeltghe hem te spreecken?
Fortuyn gunt tijd en plaets: gebruyck doortrapte treecken.
Wat ziddertghe? 't valt hard een schelmstuck aen te gaen,
Op koningins gebod; maer die ten dienst wil staen
Den grooten, moet al heel rechtvaerdigheyd afleggen,
En 's harten herrebergh alle eerbaerheyd ontseggen.
De schaemte traegh verricht den koningklijcken last.

HIPPOLYTUS. VOESTER.

Hippolytus.

O trouwe voestervrou, vermoeyde sloof, die vast
Een troubel voorhoofd toont, en schijnt met druck bevangen,
Waertoe verpijntghe u hier, met afgeleefde gangen?
Mijn vader is gewis behouden van gequel,
Oock Phædre, en 't gaet de vrucht der beyde stammen wel.

Voester.

Die vreese staeck: het rijck uws vaders is voorspoedigh,
En 't huys dat bloeyt vol heyls: maer ghy, weest ghy [demoedigh,
Door dit lucksaligh lot. Mijn' hartsorg is met u
Wel meest begaen; vermits ghy even woest en schuw
U selven hinder doet, en pijnight 't jonge leven.
Dien 't noodlot dwingt en druckt, dien is het te vergeven:
Maer wie sich willigh plaeght, en overgeeft aen 't leet,
Verdient te derven 't goed, dat slinx aen hem besteed,
Hy niet ter rechter tijd weet vrolijck te gebruycken.
Denck liever hoe uw' jeughd en jaeren nu opluycken.
Vier, vier uw levens lust, en beur met feestgeswey
De torts op: Bacchus dempe uw' sorgen aen den rey.

517 *Bedeloften:* geloften.
524 De zin is: aan alle eerbaarheid (schaamte) een woonplaats in het hart ontzeggen.
538 *Slinx:* verkeerd.

Uw' older besigh, die geswint voorby sal slippen:
Nu sijtghe lucht van geest: nu lachen Venus lippen
En mond den jongling toe. Volgh hupplende haere wet.
Wat leghtghe liefdeloos op 't leegh en eensaem bed?
Ontspan de droeve jeughd, en vier de toomen t'evens.
Pluck weelde, en hinder dat de quicxse lent des levens
Voorby vloey. God die heeft ter tijden ampten net
Verdeelt, en yeders werck by trappen ingeset,
Door al den older: vreughd die past den jongelingen,
Den ouling staetigheyd. Wat wiltghe u selven dwingen,
En doôn den rechten aerd? Wat saeyssel dat oyt vroegh,
Wat vrolijck veldgewas noch teer sich weeldigh droegh,
Dat kon den ackerman tot grooten woecker dyen.
Een' boomspruyt, die sich laet besnoeyen en besnyen
Van geen' boosaerdige hand, groeyt boschtop over 't hoofd.
Rechtschapen breyns vernuft sijn minder bet verdooft
In lof, soo 't eel gemoed van vryheyds groeysaemheden
Gequeeckt word. Schuw en vreemd van minne tegens reden,
Onkundigh van 't gebruyck des levens, woest en wild,
Ghy treurigh uwe jeughd en beste dagen spilt.
Hoe, meentghe dat dit ampt den mannen sy benomen,
Te dragen last en leet? te temmen en te toomen
Met rennen 't briesschend ros, en ooreloogh verwoed
In veldslagh aen te gaen, bespat van breyn en bloed?
De groote weereldvooghd soo snelle dreygementen
Der dood door overleg gaende in sijn' sinnen prenten,
Die heeft'er in versien, hoe hy gelede schaên
Door nieuwe vruchten best vergoeden moght. Welaen
Dat Venus (die 't getal herstelt en vol gaet maecken
Het wtgeput geslaght) de menschelijcke saecken
Ontwijcke voor een' wijl; de weereld sal haest vuyl
En schimmelmorssigh sijn; de zee een woeste kuyl,
En seyl en vlooteloos: geen' vogels sullen swieren

543 *Older:* ouderdom.
544 *Lucht:* luchtig.
548 *De quicxse:* de snelle.
552 *Den ouling:* aan wie oud is.
558 *Minder bet:* eer.
559, 560 Versta: een rechtschapen aard verkrijgt hoogen lof, indien de steeds toenemende (aangroeiende) vrijheid hem koestert.
574 *Schimmelmorssigh:* krachtig en gelukkig gevonden woord.

Door 's hemels ruymt, en 't bosch sal missen sijne dieren:
De lucht sal open staen ten spele van den wind.
O hoe verscheyden slagh van sterreven verslind
En ruckt en pluckt al staegh de sterffelijcke schaeren,
Hier 't yser, daer bedrogh en laegen, ginder baeren.
Maer waentghe datmen vry behoort te sijn van ramp:
Soo vaerenwe evenwel van selfs na Plutoos damp.
Indien de dorre jeughd voor goed kent 't hijlickschorten,
Dit alles watghe siet sal in sich selven storten,
En met eene eeuwe gaet soo groot een' schaere door:
Dies 's levens leydsvrou volgh, en geef natuur gehoor:
Lief burgerommegang en zeên, en stads hanteering.

Hippolytus.

Geen leven vryer is, door sielgebrecx ontbering,
Geen staet der ouden zeên in hoogere achting heeft,
Als die de bosschen lieft, en poort en vest begeeft:
Geen' giergaerds rasery hem blaecken komt of tergen,
Die sich onnoosel heeft geheylight aen den bergen:
Geen oor des volcx, geen graeu den vromen trouweloos:
Geen' smet van nijd: geen' gunst die tijdlijck is en broos.
Hy is geen slaef des rijcx, of staende na rijcxstaeten,
Volght ydele eer en schat, lichtvaerdigh in 't verlaeten:
En vry van hoop en vrees, geen' vraetige afgunst, swart
Van troni, bits van tand, hem bijten komt in 't hart.
Hy kent geen' schelmery die schuylt in volck en steden;
Dies elcke ritseling des onbewusten leden
Niet trillen doet van schrick. Sijn' tael is ongemaeckt,
En rijck genoegh, hy niet met duysend pijlaers haeckt
Te stutten hofgewelf. Sijn' balleken die blincken
„Niet dartel van veel gouds. Sijn' heylige outers drincken
„Tot overloopens niet 't geplengde Raedsheers bloed;

583 *Kent:* erkent.
587 *Lief burgerommegang:* houd van 't gezellig verkeer.
588 *Door sielgebrecx ontbering:* vrij onbegrijpelijke vertaling van het Lat. *vitio carens:* zonder misdaad, zonder vergrijp.
604—606 Deze regels, waarin het Latijn al zeer vrij is nagevolgd, zijn in de eerste uitgave, welke ook voor onzen herdruk diende, met „ voorzien, als zinspelende op den dood van Oldenbarnevelt. In den mond van den koningszoon Hippolytus klinken zij zeker al heel zonderling.

„Dat vrygevochten volck en vryheyd treuren doet.
Nocht ossen wit als sneeu, bestroyt met offerkooren,
Hunne honderd halsen niet, tot soen van 's hemels tooren,
Goedwilligh neygen: maer onnoosel sonder sucht,
Hy ledige ackers bruyckt, en dwaelt in ope lucht.
Hy weet slechs van 't gediert te leggen loose laegen;
En moede van den last des arrebeyds te draegen,
Hy aen Ilissus wit besneeuden waterkant
Het lichaem baeckert. Nu betreed hy 't oeverland
Langs Alpheus, snel van stroom; nu meet hy dicht-
[bewossen'
En ruyge plaetsen van steyl steygerende bossen;
Daer Lernaes kille bron, door 's waters suyverheyd,
Doorluchtigh is als glas, en haeren stroom verleyt.
De vogels snatren hier en tjilpen watse willen.
Der beuckeboomen blaên en tacken soetjens drillen,
Getroffen van den wind. 't Vermaeckt hem in dees' streeck
Te wandlen langs den kant van eene wufte beeck,
Of op een' bloote sode aen't sluymeren te raecken;
't Sy dat een' rijcke bron het snelle nat komt braecken
Ten adren wt; het sy een soet geruysch gestort
Met vlienden waterloop door nieuwe bloemen mort.
Tot hongers boete hem 't bosch sijne appels af moet leggen.
Aerdbesien gepluckt van laegh gewossene heggen
Hem schaffen lichte spijs. Het is my ernst t'ontgaen
De prael en overdaed daer 't hof mede is belaên.
De trotsen wijn beangst wt goude koppen leppen:
Maer blootlijck met sijne hand wt bronnen dranck te
[scheppen,
Dat smaeckt eerst aen het hart. Geruster slaept die geen,
Die op een' bulster wend sijn' sorgeloose leên.
Hy van geen quaed bewust, nocht bang voor 's rechters
[soecken,

609 *Sonder sucht:* zonder begeerte.

615 *Alpheus:* stroom in Elis. — *Dichtbewossen':* met den gewonen klankwissel voor „dichtbewassen."

617 *Lernaes kille bron:* koude bron in Argolis, 40 stadiën van Argos.

622 *Wufte:* dartelende, vlietende.

626 *Mort:* murmelt.

631 *De trotsen:* de hoovaardige lieden.

634 *Bulster:* stroozak.

Verbergt sijn' dievery in winckels nocht in hoecken,
Of in een doncker hock en huys daerme' in verdwaelt.
Sijn lust is lucht en licht: hy leeft onachterhaelt,
En neemt selve hemellien tot tuygen sijner wandeling.
Ick acht dusdanigh was der gener doen en handeling,
Die, met den goôn vermengt, eer leefden wel te pas,
In d' eerste weerelds eeu. Geen' blinde goudsucht was
By dit volmaeckt geslaght. Geen heylge merckpael deelde
Als scheydsman d' ackergrens des volcx, dat noyt krackeelde.
Het lichtgeloovigh vlot noyt kloofde woeste zeen.
Elck kende sijnen stroom. Geen' toornen rondom heen,
Geen bollewerck, geen' graft stads lendenen omgorden.
Geen held schoot harnas aen, om handgemeen te worden.
't Gewrongen storremschut noyt poort met steenen brack;
Nocht d' aerde, aen eygenaer verbonden, 't ongemack
Des arbeyds dulde, of sagh ten ploeghjuck ossen paeren:
Maer d' ackerlanden, die van sellefs vruchtbaer waeren,
Niet vreesden 't gierigh volck. Het willigh groeyend woud
Schafte appel, eyckel, tot natuurlijck onderhoud:
De schaduwkoele grot natuurelijcke huysen.
De schelmsche baetsucht en verbolgentheyd aen't bruysen
Geraeckt, met geylheyd, die de grimmigheyd aenvoert,
Flucx braecken 't vreverbond: de weereld werd beroert:
De staetsucht 't hoofd opstack met bloedige oorelogen:
De kleynst werd 's grooten roof: het recht hing aen't [vermogen.
Men vocht eerst met der vuyst: de twist rees langs hoe meer:
De steen, de stock en block veranderde in geweer.
Geen yser dun en spits aen 't lichte been wtmunte:
Men gorde noch op sy' geen lemmer lang van punte:
Het hoofd geen' hellem droegh met vederbos besweyt.
De wraeck werd wapensmidt, en Mars vol strijdbaerheyd
Vond nieuwe kunsten, en ontelbaer slagh van sterven.
't Vergoten wondenbloed ging alle landen verven:
De zee werd rood in 't end. De boosheyd met gedruys

636 *In winckels nocht in hoecken:* in gaten noch in hoeken.

643 *Heylge merckpael.* Bij de Romeinen werd aan den grenspaal een heilige eerbied betoond.

649 *Storremschut:* stormgeschut.

662 *Geweer:* wapentuig.

Na'et overtreên der grens sloegh voort van huys tot huys.
Geen gruwel en ontbrack 't aen voorbeeld langs hoe woeder.
De felle broederhaet deed sneuvelen den broeder.
De rechterhand des soons den vader bragt ter dood.
De man doorsteecken lagh door 't stael der bedgenoot.
De moeder in 't verdoen der vruchten was moordadigst:
Van stiefmoer rep ick niet. De dieren sijn ghenadigst.
De vrou, bestuur des quaeds, en tuck op raserny,
Besat der mannen hart; om wiens bloedschendery
Soo veel' verbrande steên oproocken na de wolcken,
En oorloogh voeren staegh soo veelerhande volcken,
En soo veel' rijcken, van den grond op omgekeert,
De menschen drucken, die als slaeven sijn verheert.
Medea Jasons bruyd, men dar geen' andre noemen,
Alleen ons leert, hoe diep men vrouwen moet verdoemen.

Voester.

Waerom of 't feyt van een' gedijt tot aller smaed?

Hippolytus.

'k Verfoeyse, vloeckse, vlughtse, en lasterse alle quaed:
't Sy rede, 't sy natuur, 't sy dolheyd wtgelaeten:
Het sy dan wat het wil: het lustme die te haeten.
Veel eer noch sultghe vier en water sien vermengt:
Eer sal het wadde, dat door sanden sorg aenbrengt,
Met schippers kielen in verbond en vriendschap treden:
De wester Tethys sal eer beuren van beneden
Den dagh, daer dus lang ging de scheemeravond schuyl:
De wolf veel eer den das sal smeecken met sijn' muyl;
Eer ick, verwonnen, sal de vrouwen sijn gewogen.

Voester.

De minnetoom heeft wel hardneckige gebogen,
En wisslen doen van haet. Uw' moeders rijck aenschou;

671 *Hoe woeder:* hoe woedender.
683 *Medea:* de tooveres van Colchis, die zich met het bloed van haar eigen en haar aangetrouwde familie bezoedelde. — *Men dar:* men durft.
690 *Het wadde:* de zandplaat.
692 *De wester Tethys:* de westerzon, westerkim. De zin is: de zon zal eer in 't Westen opgaan.
694 *Smeecken:* vleien, likken.
695 *Gewogen:* geneigd.

Daer 't juck van Cypris druckt soo menigh' forsse vrou;
Waer van ghy tuyge sijt, ghy eenige hooghgeboren.

Hippolytus.

Ick heb den eengen troost der moeder lang verloren;
Dies ick met recht voortaen alle andre vrouwen haet.

Voester.

Gelijck eene harde klip de golven wederstaet,
En schrap van allesins, afkaetst de moede baeren,
Soo laet hy all' mijn' reên en onderwijsing vaeren.
Maer sie, hoe Phædra spoeyt: s'en mart nocht staet niet stil:
Waer of de dolheyd en fortuyn na hellen wil?
Het sielloos lichaem valt en swijmt geswind ter aerde:
Het aenschijn doods besterft. Sla d' oogen op, mijn waerde,
Mijn liefste voesterkind: uw' tonge breeck den band,
En spreeck: uw Hippolijt u hulp reyckt met sijne hand.

PHÆDRA. HIPPOLYTUS. VOESTER.

Phædra.

Wie voert mijn' siel in druck en hooge barning weder?
Hoe saligh lagh ick van my selleve ter neder!
Maer waerom vliedghe doch 't geschoncken lieve licht
Des levens? mijn gemoed, nu dar eens, proef, verricht
't Geenghe aen de voester had belast, en onbeteutert
Uw' rede doe. Wie dat tsaechachtigh vraeght en leutert,
Leert weygren; 't grootste deel des schelmstucx al voorheên
Bedreven is: te spa wiltghe u met schaemte kleên:
Wy hebben ree gestaen na schandelijcke stucken.
Indien 't begonnen werck na wensch my wil gelucken,
Misschien dat Hippolyt (blijft Theseus na veel strijds)
My trouwend, 't feyt bedecke: en d'wtkomst maeckt somtijds
Een schelmstuck eerlijck. Nu welaen dan, laet u hooren.
Ick bid u t'mywaert neygh in 't heymelijck uwe ooren.
Soo yemand u verselt, die ga wat aen d'een' sy'.

716 *Uw' rede doe:* doe uw woord. — *Tsaechachtigh:* versagende, schroomvallig.
717 *Leert weygren:* leert den ander weigeren.
721 *Blijft Theseus:* namelijk „in het schimmenrijk."

Hippolytus.

Sie, nu is dese plaets van yeders luystren vry.

Phædra.

Ja, maer de mond verstomt: de spraeck en wil niet slippen.
Een' groote kracht, die prest het woord tot op de lippen,
Een' grootre drijft het weêr na binnen. Goôn ick sweer,
En neem u tot getuyge, hoe noode ick dit begeer.

Hippolytus.

Of 't hart niet noemen wil, 't geen 't wenschte te bekommen?

Phædra.

Geringe sorge spreeckt, geweldige verstommen.

Hippolytus.

Vertrou, o moeder, my uw' sorge, en spreeck klaer wt.

Phædra.

De naem van moeder al te trots en kraghtigh luyd
In Phædraes ooren. Ah! aen ons' genegentheden
Past nederiger naem: dies my met betre reden
Uw' lieve suster noem of dienstmaeghd, dienstmaeghd eer:
Ick sal in dienstbaerheyd u kennen voor mijn' heer,
En sooghe het my belast, 't en salme niet verdrieten
Te gaen door dicke sneeu, en daer de toppen schieten
Van Pindus killen bergh, ten hemel voort te treên.
Niets salme letten, soo 'k door vyands troepen heen,
Door vier en vlammen, en daer krijghslie klingen stroopen,
Met naeckte borst op snede en punten aen moet loopen.
Ontfang den rijcxstaf, dien uw vader my beval:
Ontfangme in uwen dienst als dienstmaeghd. U voor al,
U past het rijcken door rijcx wetten te betoomen:
My past het onderdaen uw' woorden na te komen.

731 De zin is: kan dan het hart zijn wensch niet uitbrengen?
732 *Geweldige:* lees in het meerv.: geweldige zorgen.
743 *Stroopen:* ontblooten.

Te vryen 's vaders troon geen' laffe vrouwen veught:
Maer ghy nu, in de bloem en bloeylent uwer jeughd,
Bestier manhaftigh, na uw' vaderlijcke seden,
De braeve burgery: en my (die met gebeden
U naeck, als uw' slaevin) bedeck in uwen schoot.
Erbarm u deser weeu.

Hippolytus.

Jupijn die keer dien nood
Dit voorspoock van ons huys. Wy sullen (hoop ick) vader
Behouden noch eerlang aenschouwen allegader.

Phædra.

De vorst en heerscher van den stillen jammervliet
En van 't vasthoudend rijck, den wegh noyt baenen liet
Na d'oppergoden, die mijn Theseus ging begeven.
Sou Pluto soo gereed weer senden na dit leven
Den schaecker sijner bruyd? O ja, hy sit bereyd
Der minne te geval.

Hippolytus.

Der heemlen billijckheyd
Hem haest sal levren t'huys geluckigh en voorspoedigh:
Maer onderwijl dat God ons' beedloft twijffelmoedigh
Houd tusschen hoope en vrees, ick na mijn' plicht voor al
U vrijen, en mijn' broers godvruchtigh eeren sal;
Op datghe u selve niet als weduwe hoeft te quellen.
'k Sal u tot troost my gaen in vaders stede stellen.

749 *Veught:* voegt.
757 *De vorst:* Pluto.
758 *'t Vasthoudend rijck:* het rijk dat hen nooit teruggeeft, die er eenmaal zijn binnengegaan, de onderwereld.
761 *Den schaecker sijner bruyd:* Theseus had, als men weet, Proserpina, Pluto's gemalin, helpen rooven.
761, 762 *O ja, hy sit bereyd der minne te geval:* de vertaling is hier niet zeer duidelijk. Phædra wil bedektelijk en spottenderwijze zeggen: „Pluto zal mijn liefde niet in den weg staan."
764, 765 *Ons' beedloft twijffelmoedigh houd:* de vervulling onzer gebeden onzeker laat, *vota in incerto tenet.*
766 *Vrijen:* beschermen.

Phædra.

O minnaressenhoop, die licht u selve vleyt,
Bedriegheliјcke Min, is 't niet genoegh geseyd?
Nu sal ick tot hem gaen, en handlen met gebeden.
Erbarm u, en verhoor van siels stilswijgentheden
De beden. 't Lustme en routme in desen droeven staet
Te spreken, ah ah ah!

Hippolytus.

Wat is dat voor een quaed?

Phædra.

Het geen ghy nau gelooft dat stiefmoers droomen darren.

Hippolytus.

Uw' dobbelsinnigheyd doet tong en tael verwarren.
Spreeck openhartigh.

Phædra.

Min, die braed het sinneloos verstand:
De wreede 't mergh verslind, en 't vier in't ingewand,
In bloed en adren diep gedompelt en gedoken,
Slaet door all' d'aders heen: gelijck een' vlam na'et roocken
Aen hooge balcken snel in 't ende vatten vind.

Hippolytus.

Ghy woed dan kuyschelijck om vader, dienghe mint?

Phædra.

Soo is 't, o Hippolyt, ick minne Theseus kaecken,
Hoedanige men die in sijne jeughd sagh blaecken;
Doen eerst de baerd wtbrack, en hy noch jongling sagh
Het Gnossische gedrogt, dat in den doolhof lagh;
En doen de kromme pad door 't kluwen hem geluckte.

786 *Het Gnossische gedrogt:* den Minotaurus, hier zoo genoemd naar Gnossus een stad in Creta.

Jupijn, hoe blonck hy doen? Een wrong sijn' hayren druckte:
Het blond en blosend kleur ten aenschijn wtscheen klaer:
Sijne armen sacht van vel, die waeren ruygh van hayr:
Het aenschijn uwer Phœbe, of liever van den mijnen,
Of liefst uw aengesicht. Soo saghmen hem verschijnen:
Soo was hy aengenaem by sijne vyandin:
Soo stack hy 't hoofd om hoogh. In u blinckt na mijn' sin
Een' schoonheyd ongetoyt al schoonder wtgelesen,
En 't vaderlijcke kroost al heel straelt wt uw wesen:
Dat evenwel yet strengs van moeders syde brengt,
En onder 't voegelijck is recht van pas gemengt.
Het Grieckenaensicht heeft yet stuurs van 't Scytisch
[Noorden.
Waer 't ghy met Theseus eer geland aen Cretische oorden,
Mijn' suster liefst voor u gesponnen had de draên.
O suster, 'k roep u om de selve saecken aen;
Ghy blinckt dan waerghe blinckt, als star in 's hemels
[troone:
Een bloed twee susters blaeckt, u 's vaders, my de soone.
Ay sie, het smeeckend saed van't koningklijck geslaght,
Onnoosel, ongerept, en sonder vleck, verwacht
Al knielende uw' gena. 'k Verander kuysche seden
Om uwent wil alleen: 'k verneerme tot gebeden
Met opset om uw' Min. Dees dagh sal van gekarm
Of leven 't ende sijn, der vrijster u erbarm.

789 *Het blond en blosend kleur:* onz. als *koloriet.*

791 *Uwer Phœbe, of liever van den mijnen.* Het Latijn heeft hier: *Tuae Phœbes vultus aut Phœbi mei,* d. i. het aangezicht uwer Phœbe (van Diana, het voorwerp uwer aanbidding) „of wel dat van mijn (stamvader) Phœbus." De woordspeling is in de vertaling mislukt, daar *Phœbe* onmogelijk op beiden kan slaan.

793 *By sijne vyandin:* omdat, toen Theseus in Creta kwam en Phædra hem voor 't eerst zag, er vijandschap tusschen de Cretensers en Atheners bestond, welke laatsten jaarlijks zeker getal jongelingen als oorlogschatting moesten leveren, die door den Minotaurus verslonden werden.

796 *'t Vaderlijcke kroost:* de trekken uws vaders.

801 *Mijn' suster:* Ariadne, die aan Theseus den draad ter hand stelde, met behulp waarvan hij, na den Minotaurus overwonnen te hebben, uit den doolhof geraakte.

803 *Als star:* Ariadne, door Theseus op het eiland Naxos verlaten, huwde met Bacchus en werd als gesternte aan den hemel geplaatst.

810 *Vrijster:* minnares.

Hippolytus.

Geweldige hemelvooghd, aenhoortghe dan soo goedigh
Soo koel de boosheên, en aenschoutse soo langkmoedigh?
En wanneer sultghe, soo 't nu helder is en licht,
Wtschieten met uw' vuyst den fellen blixemschicht?
Dat all' de lucht geschud afstorte, en swarte wolcken
En nevelen den dagh verbergen voor de volcken:
En dat de starren, die te rug gesprongen sijn,
Met krommen koers aengaen, en averechtsen schijn.
En ghy bestarrent hoofd, ghy Titan rijck van vlamme,
Aenschoutghe, aensietghe noch de gruwlen van uw' stamme?
Uw' fackel dompel: vlie in dicke duysternis.
O goôn en menschenvooghd, hoe komt dat ledigh is
Uw' starcke rechterhand? Staet door driesnijnde straelen
Noch 't aerdrijck niet in gloed? Waer toe, waer toe dit
[draelen?
Op my met donder dreun: schiet my: 't geschoten vier
Verbrande my geswind. De schuldige staet hier:
Ick heb de dood verdient: der stiefmoer ick in't ende
Behaeght heb. Ben ick 't waerd dat my een' vrouwe schende?
Scheen ick u reede stof tot soo een gruwelfeyt?
Heeft mijn' gestrengheyd dat verdient? o ydelheyd,
O vrouwelijck geslaght, die overtreft in boosheyd!
O die Pasiphaë dart tarten in godloosheyd,
Die swaer ging van 't gedroght: dese heeft sich slechs
[bevleckt
Door schennis, en of lang het schelmstuck was bedeckt,
Noch baerdese eene vrucht, die alles bragt tot kennis,
Door tweegestaltigh merck: het twijfelkind de schennis
Der moeder melde, doen 't sijn stiersch gesicht opsloegh:
Als of het sprack: die buyck, die buyck was 't, die u droegh.
O drie en viermael ghy geluckigh hebt verworven
Een salig lot, die sijt gesneuvelt en gestorven

819 *Titan.* Het is klaar, dat hier Phœbus bedoeld wordt; maar op dezen kan de benaming van *Titan* niet worden toegepast, tenzij men hem als vereenzelvigd met Helios beschouwe, wiens plaats hij als Zonnegod later bekleedde. Een der Scholiasten leest in 't oorspr. voor *Titan*, „*tantum.*”

823 *Driesnijnde straelen:* hij meent Jupiters „*driesnijdenden* (d. i. drievuldigen) bliksem.”

831 *Overtreft:* hier intrans. genomen in den zin van „uitmunt.”

Door felle stiefmoers haet, door laegen en bedrogh.
'k Benijde, o vader, u, om dat Medea noch
Door gift u wou verdoen: maer dees', wie sou 't gelooven?
De Colcher stiefmoer verre in gruwlen gaet te boven.

Phædra.

Ick selve ken seer wel de rampen onses huys.
Wy staen na'et geen ons past te schuwen als onkuysch:
Maer 'k ben my selve nu niet maghtigh. 'k Sal u volgen
Door woende zee, door rots en vlieten, die verbolgen
Heen bruysen starck van stroom; en dul en ongered,
Ick derwaert vliegen sal, waer datghe uw' treden set.
O trotse ick kniel, en koom uw' knie met bede raecken.

Hippolytus.

Verr van ons lichaem, wech met dit onkuysch genaecken.
Wat 's dit? Sy tijt oock aen't omhelsen even graegh:
Men ruck' van leêr, dat sy verdiende straffe draegh.
Ick heb mijn' slinckerhand geslaegen in heure hayren,
En 't onkuysch hoofd gedraeyt. Diane, uw' boschautaeren
Is noyt rechtvaerdiger 't geplengde bloed gewijt.

Phædra.

Nu maecktghe my mijn' wensch deelachtigh, Hippolyt:
Ghy heelt mijn' dolheyd: dit verworf ick met geen karmen,
Dats dat, behoudens eer, ick sterreve in uwe armen.

Hippolytus.

Vertreck flucx, leef, verwerf oock 't minste niet van my,
En 't aengeroerde swaerd verlaet' mijn' kuysche sy'.
Wat Tanais ofme sal van dese smetten wassen,
Of wat Mæoot, die sijne ongriecxsche waterplassen
In Pontus pekel giet? Met all' den Oceaen
De groote zeegod niet dit gruwelijck bestaen
Afspoelen soude. O woud, o wildernis, o dieren!

844 *De Colcher stiefmoer:* Medea.

Voester.

Hy is op 't stuck betrapt, op mijn gemoed, aen't tieren:
Wat sammeltghe versuft: men legge op hem het feyt,
En ongedaeght men van godloose geyligheyd
Hem self beschuldigh: sond die moet hier sonde kleeden.
't Is veyligst voor die vreest en ducht eerst toe te treden.
Men lijde, of dar en maeck door voorbaet sich gewis.
Wat tuygh sal 't weeten, mits de schuld verburgen is?
Atheensche burgers, komt, komt, knechten, helpt ons trou-
[welijck,
De schaecker Hippolyt, die schenner parst ons grouwelijck:
Hy pleeght geweld en kracht, en dreyght vast met de dood,
En schrickt die kuysche siel, en houd den degen bloot.
Siet schielijck gaet hy door, en vliende sijner straeten,
Heeft bevende en verbaest 't rappier hier leggen laeten:
Dit hebbenwe als een pand van 't leelijck schellemstuck.
Verquickt dees' druckige eerst: dat niemand op en smuck
De woest gesleurde pruyck, en 't hayr gescheurt soo wrevel:
Na stad vry draeght het merck en teecken van dit evel.
Mevrou, schep moed mevrou, wat krabtghe u soo benout,
En schuwt een yeder, die uw aengesicht aenschout?
't Gemoed plagh yemand wel door overspeligh blaecken,
En niet het ongeval onkuysch en vuyl te maecken.

Rey.

Wijse: *Phœbus is lang over de zee.*

Sneller vlied hy met sijn' voet
Als de storrembuyen plegen:
Sneller noch als Corus doet,

869 *Wat sammeltghe:* wat talmt gij.
874 *Tuygh:* tuige, getuige.
876 *Parst:* dringt.
879 *Vliende sijner straeten:* wegvluchtende.
883 *Wrevel:* vermetel.
887, 888 De zin is: het is de *wil* tot overspel, niet het geleden *geweld*, waardoor men bezoedeld wordt.
Rey. *Phœbus is lang over de zee*, een toen zeer bekende, in alle liedeboeken voorkomende wijze.
889 *Hy:* Hippolytus.

Wen hy haspelt wolck en regen:
Sneller als de snelle veert
Van een' star, wiens lange steert
Drijft, waer 't de wind begeert.

Dat de Faem, die 't lang verleên
Aenschout als een Godlijck wonder,
Aller ouden schoonigheên
Tegens d' uwe in het bysonder
Vergelijcke, uw schoon gestalt,
Dat het staerend oogh gevalt,
Soo veel te schoonder bralt.

Klaerder als de blosse maen,
Wen haer schijnsel is voltogen,
En haere hoorenvlammen staen
Op de pruyck in kringk gebogen;
Daerse sluymersoet en sacht
Haeren wagen spoeyt met kracht,
En 't hoofd opbeurend lacht.

Starlicht wisselt oock sijn' glans,
Als de nachtbo schemerschincker,
Avondstar gewasschen t'hans
In den grooten vlietendrincker,
En de selve met haer' kar,
Alsoo haest 't licht kriecken dar,
Weer klaere morgenstar.

Ghy, o Bacchus, weergekeert
Wt het oost, met roof verladen,

892 *Haspelt:* door elkander werkt.

903 *Klaerder.* De meening is: het aanschijn van Hippolytus is *klaerder*, enz. *De blosse maen:* de blozende maan.

910—916 De zin is: Ook het starrenlicht doet in schittering voor Hippolytus onder, (b. v. zelfs) de nachtbode, die de schemering aanbrengt, de avondster, wanneer zij gewasschen is, (frisscher glans heeft opgedaan) in den grooten vlieten drinker (de zee), en als diezelfde ster, wanneer zij zich met haar kar vertoont, zoodra het licht durft krieken (wil schijnen) als klare morgenster.

912, 913 *Gewasschen t'hans in den grooten vlietendrincker:* ondergegaan in de zee.

Dat met wijngerdtorts u eert;
Ghy, wiens spiesse, rijck van bladen,
Schricken doet het tigerdier;
Ghy, die 't hoornigh hoofd soo fier
Bebind met mijtercier:

Schoon ghy eeuwigh jongling sijt,
Ruygh van hayr, noch moet ghy 't geven.
Voor het hoofd, dat Hippolyt
Ongeciert beurt opgeheven:
En of Theseus sich behaeght,
Bacchus bet geviel der maeghd,
Daer Griecken af gewaeght.

Wijse: *Sei tanto gratioso.*

O schoonheyd, twijfelachtigh
Besit en goed der sterffelijcke menschen,
Natuurgaef, die onmaghtigh
Van duur, men siet in korten tijd verslenssen;
Hoe glipt ghy heen
Met snelle treen?
En nauwelijcx verschenen,
En nau bekeecken
Soo sijtghe 't oogh ontweecken
En verdwenen.

De mist van 't somerswoegen
En plondert niet soo seer gekleurde daelen.
Die nieuwe lentens voegen;
Wanneer de son in sonnestand met straelen
Van boven blaeckt
En steeckt, en maeckt
Dat met veel' kleendre raden
De nachten jaegen,
En houden, door 't vroegh daegen,
Kortre paden.

925 *Noch moet ghy 't geven:* nog moet gij het opgeven, moet gij onderdoen.
928, 929 Versta: Theseus geviel nog meer aan Ariadne dan gij, o Bacchus!

De lelibloemen quijnen,
De roos, het hoofdcieraed, haer hoofd laet hangen:
Gelijck het schittrend schijnen
Word met een' blick geruckt van teere wangen.
Hoe dickwils plagh
Geen heele dagh,
Maer 's heeten middaghs hette,
Der schoonsten leden,
En aenschijns roem t'ontkleeden,
Door een' smette?

De schoonheyd is vergangklijck.
Wat wijse sal soo bros een goed vertrouwen?
Gebruyckse in't leven dancklijck,
Terwijl ghy mooght, en schuw het naberouwen.
Stilswijgend glijd
En glipt de tijd,
Gevolght van slimmre stonden.
Staeg, staegh d'aenstaende
Veel slechter dan voorgaende
Sijn bevonden.

Wat voert in 't woud uw' sinnen?
Geen' schoonheyd wisser schuylt in achterwegen,
Onvroome brongodinnen,
Een' schaer, die staegh door wulpscheyd is genegen
Om 't schoone kind,
Dat sy bemind,
In bronkristal te trecken,
U sal omringlen,
Daer's middaghs boomencinglen
U bedecken.

Berghwufte Pan, mitsgaders
Bosschaginymf uw sluymren sal belaegen:
Of 't licht, dat na d' Arcaders

967 *Slimmre:* kwader.
968 *D'aenstaende:* namelijk *stonden.*
978 *Omringlen:* freq. van „omringen."
983, 984 *'t Licht, dat na d' Arcaders geboren is:* volgens de Scholiasten op Aristophanes, zouden de Arcadiërs vóór de schepping der maan hun land bewoond hebben.

Geboren is, u minne toe sal draegen.
Uw oogh de maen
Verlieft hiel staen,
Met haeren witten wagen,
Haer wolckloos swijmen
Wy weten toverrymen,
Doen wy 't sagen.

Wy bliesen de trompette,
Maer Hippolyt, ghy waert die haer deed treuren,
En haeren loop belette.
De nachtgodin, op datghe haer mooght gebeuren,
Haer' reyse staeckt.
Geen' sonne blaeckt
Uw aensicht? koude u selden
Verkleumt doet krimpen.
Geen' witte marmorglimpen
By u gelden.

Hoe lieflijck is t'aenschouwen
Een aengesicht, daer dapperheen in sweven:
Twee staetige winckbrouwen
Vol majesteyts, hem tot een cier gegeven.
Sijn witte neck
Magh 't sonder vleck
In glans by Phœbus haelen;
Wien locken cieren,
Die om de schouders swieren,
En staegh dwaelen.

988, 989 De zin is: wij weten aan tooverrijmen (schreven aan tooverrijmen toe), dat de maan verduisterde, zonder dat er wolken aan de lucht waren.

992 *Ghy waert:* gij waart het.

994 *Gebeuren:* ten deele vallen, tot minnaar zijn.

996—1000 Het in deze regels voorkomende staat blijkbaar in geen verband met het voorafgaande, en evenmin als de samenhang is de bedoeling hier duidelijk. 't Lat. heeft:

Vexent hanc faciem frigora parcius,
Haec solem facies varius appetat
Lucebit Pario marmore clarius —

wat kennelijk behoort bij het daarop volgende:

Quam grata est facies enz.

en een lofrede op het voorkomen van Hippolytus bevat.

999, 1000 De beteekenis is: geen glinsterend marmer haalt bij u in blankheid.

Kort hayr u best wil passen,
Dat niet gevlijt en is na sekre wetten,
En 't voorhoofd ruygh bewassen.
Uw' kracht kan strenge en strijdbre goôn verpletten.
Uw forsse geest
Geen' reusen vreest.
Uw' borst geen' Mars dar wijcken:
En door 't wel tieren,
Uw' spieren Hercles spieren
Vroegh gelijcken.

Indienghe op 't paerderennen
Belust sijt, ghy sult Cyllarus betoomen,
En ridderlijcker mennen
Als Castor self, in 't midden aller vroomen:
Of span de pees
Met seenwe en vlees,
En schiet na uw vermogen
Om 't veerst; noyt rieten
Van Creten streng in 't schieten
Veerder vlogen.

Of micktghe als Partsche volcken,
Geen pijl sal sonder vogel nederstijghen:
Uw schichtpunt in de wolcken
Sal sijnen roof, 't laeu ingewand doorrijgen.
Hoe selden heeft
Men oyt beleeft
Dat schoone sijn behouden?
God wil u spaeren,
O bloem, verduur met jaeren
Onschoone ouden.

1022 *Cyllarus:* een paard, dat Juno van Neptunus gekregen en aan Castor ten geschenke had gegeven.

1026 *Met seenwe en vlees:* met pees en spier. De zin van 't vorige vs. en dit is: of span de boogpees met krachtigen arm.

1028 *Rieten:* pijlen.

1029 *Streng:* scherp, nauwkeurig.

1039, 1040 Hier heeft er zich de vertaler maar wat door gered. 't Latijn:

Formaque nobilis,
Deformis senis monstret imaginem.

levert dan ook geen gezonden zin op, en de Scholiasten hebben zich vruchteloos gepijnigd om dien te verklaren.

Wat dar een wijfs oploopentheyd
Niet doen en dencken? sy bereyd
Aenklaghten, och een schendigh ding,
Voor den onnooslen jongeling;
En met gesleurde pruycke tracht
Geloof te krijgen na haer' maght,
In soo godloos een' eveldaed:
s'Ontoyt al 't prachtigh hoofdcieraed,
Bevocht de wangen treurens moe:
En stelt met vrouwentreken toe
Bedrogh en allerleye list.
Maer hoe, wie komt hier aen? wie is't,
Die in sijn aengesicht wtbreyd
Een' koningklijcke majesteyt,
En moedigh in de lucht beurt 't hoofd?
Hoe lijckt hy, datmen 't nau gelooft,
Den schoonen jongman Hippolyt?
Ten waer de kaecken minder blijd,
Van bleeckheyd quynden doods en naer,
En 't opgerecht en slordigh hayr,
Dat lochende. 't Is Theseus wis,
Die 't aerdrijck weergelevert is.

DARDE BEDRIIF.

THESEUS. VOESTER.

Theseus.

Ten laetsten ben ick eens ontvloden, na'et lang klimmen,
Den endeloosen nacht en 't aspunt, dat de schimmen
In groote vangenis beschaduwt. Mijn gesicht
Dat schemert, en kan nau gedoogen 't lieve licht.
Eleusis viermael heeft geoegst vrou Ceres aeren:
De weeghschael dagh en nacht soo dick ging evenaeren,
Terwijl de twijffelmoeyt van 't onbekende lot

1065 *In groote vangenis:* in de onderwereld.
1067 Versta: 't Is viermaal zomer geweest.
1068 *De weeghschael dagh en nacht soo dick ging evenaeren.* Versta: even zoo dikwijls, dus viermalen, heeft de zon in de weegschaal gestaan.

My, onder ramp van dood en leven, by den god
Des afgronds heeft verlet. Alleen een deel van 't leven
't Gevoelen der ellende is overigh gebleven
Voor my gants afgeleefde. Alcides maeckte in 't lest
Een end van mijnen toght: en (doen hy wt sijn nest
Den rekel leyden sou, dien hy der helle ontruckte)
Was oorsaeck, dat met hem mijn' weereldreys geluckte:
Maer d'afgematte deughd de voorge kracht ontseyd:
Mijn' beenen beven. Oh, wat was 't een arrebeyd
Van wt den viervliet, die met vlammen welt verbolgen,
Te snoffen na de lucht, Alcides spoor te volgen,
En doods gevaer t'ontvlien? Maer wat voor een gedruys
Van schreyen raeckt mijn oor? Hoe isser voor in 't huys
(Men melde het my) misbaer en traenen en ontstellen,
Vermengt met droef gekarm? den vooghd en waerd der
Al heel die herberg past. [hellen

Voester.

't Is Phædra die te groots,
En heel hardneckigh by het raedslot blijft des doods,
En ons geschrey veracht, en dreyght van hier te scheyden.

Theseus.

Wat oorsaeck heeftse sich tot sterven te bereyden,
Voorneemlijck nu haer man gekeert is moegereyst?

Voester.

Dese oorsaeck self veel eer een' rijpe dood vereyst.

1071 *Verlet:* opgehouden.
1073 *Alcides:* Hercules.
1075 *Den rekel:* den helhond Cerberus.
1080 *Te snoffen:* snuiven, snuffelen.
1084 *Waerd:* in den zin van: gastheer; 't Lat. *hospes,* gast.
1085 *Herberg:* 't Lat. *hospitium.* De zin is: in de herberg der hel zou zulk onthaal den waard minder vreemd voorkomen.
1086 *By het raedslot blijft des doods:* bij haar besluit blijft om te sterven.
1090 *Rijpe:* tijdige.

Theseus.

Wat of 'er wightighs magh in dees' verbaestheyd schuylen?
'k Verstaet niet: spreeck klaer wt. Wat port haer dus
[te huylen?

Voester.

s' Ontdeckt het niemand niet, en overdroeve vrou
Verberght, in't diepst van't hart, 't geheym van haeren rou,
En is van opset, by sich selleve te slijten
't Geen haer tot sterven port: dit is 't dat ons doet krijten.
Oh spoey, ick bidde u spoey, 't is noodigh, ga doch voort.

Theseus.

Ontsluyt 't gesloten hof, en opent 's konings poort.

THESEUS. PHÆDRA.

Theseus.

Helaes, mijn' bedgenoot, is dat, na groot verlangen,
Het aensicht uws gemaels en bruydegoms ontfangen?
Wat maeckt uw' rechterhand met dat gevatte swaerd?
Hoe komt het dat uw moed om my niet wat bedaert?
En waerom meldghe niet, wat dat u 't licht doet wijcken?

Phædra.

Ah, Theseus, groot van moed, ick bid u by den rijcken
En koningklijcken staf, by uwer soonen aerd,
By uwe komst, en by mijne assche alree vergaert.
Vergunme dat ick sterf.

Theseus.

Wat doet u 't sterven kiesen?

Phædra.

Doods oorsaeck melden is doods waerde vrucht verliesen.

1091 *Verbaestheyd:* verlegenheid.
1093 *Niemand niet:* zuiver Neerduitsch in den tijd van Vondel.
1095 *By sich selleve te slijten:* voor zich te houden.
1102 *Uw moed:* uw gemoed.
1108 Zij wil zeggen, dat, dewijl zij sterven wil om haar schande te bedekken, zij noodeloos sterven zou, indien zij haar schande tevoren openbaar maakte.

Theseus.

Geen mensch behalven ick, die heeft hier hoorens kans.
Wat schroomtghe voor 't gehoor uws overkuyschen mans?
Seg op, ick sal 't geheym in trouwen boesem decken.

Phædra.

Vertreck niet 't geenghe wilt, dat niemand sal vertrecken.

Theseus.

Ick sal u nimmermeer vergunnen stervens maght.

Phædra.

Wie kan 't beletten, als ick sterven wil met kracht?

Theseus.

Seg op, wat sonde dat ghy boeten wilt met sterven?

Phædra.

Maer dat ick leef.

Theseus.

Kan ick met traenen niet verwerven?

Phædra.

Men sterft de waerdste dood, terwijlmen word beschreyt.

Theseus.

Sy swijght vast langs hoe meer: dit oude wijf ontbeyd,
Dees' voester 't melden sal door banden slagen smeten,
't Geen dese weygert. Bind dese am met boey en keten,
En drijft haer 't geen sy heelt met slagen wt en pijn.

1112 *Vertreck* enz.: d. i.: vertel (verhaal) niet, hetgeen ge wilt, dat niemand vertellen zal.

1114 *Als ick sterven wil met kracht:* als ik volstrekt (wij zouden nog zeggen: „met alle geweld") sterven wil.

1116 *Maer dat ick leef.* Zij wil zeggen: geen andere misdaad wil ik boeten, dan dat ik leef.

1118 *Ontbeyd:* blijve hier.

1119 *Smeten:* smakken.

Phædra.

Hou op, 'k salt seggen, wanneer 't ymmers soo moet sijn.

Theseus.

Wat keertghe van ons af uwe oogen rood geswollen,
En deckt met uw gewaed de traenen, die 'er rollen
En bigglen reys aen reys van uwe kaecken? nu.

Phædra.

O schepper van den goôn, tot tuygh aenroep ick u,
En u, o schitterglans van 's hemels fackelvlamme,
Wiens opgang oirsprong gaf aen onsen hoogen stamme;
Besprongen ben ick niet met mijnen wil geschend:
't Geweten niet besweeck door stael of dreygement:
Het lichaem evenwel geweld en kracht most voelen:
Ick sal mijn' kuyscheyds smet met wondenbloed afspoelen.

Theseus.

Seg op, seg op, wie heeft mijn' roem verdelgt soo ras?

Phædra.

Die, dienghe minst verdenckt.

Theseus.

'k Wil 't weeten, wie het was.

Phædra.

Dit swaerd des schenners sal 't u duydlijck kunnen seggen,
Het welck hy, ang voor 't volck, ontvliedend hier liet leggen.

Theseus.

Wat schelmstuck, wee my, sie 'k? wat sie 'k voor een
[gedroght?
Het koningklijck yvoir, soo kartelijgh doorwrocht
Met kleene beelden: 't hecht dat praelt met 't Attisch wapen,
Maer waer langs of hy self ontsnapt is?

1127 *O schitterglans* enz.: o Phœbus.
1136 *Ang:* bang, bevreesd.
1138 *Karteligh:* door insnijding.

Phædra.

Dese knaepen
Verbaest hem sagen vlien, soo snel als of hy vloogh.

Theseus.

By d'heylge godesvrucht, by d'oppergod om hoogh,
En die het tweede rijck der golleven met maght toomt:
Waer her of dese smet van 't schendige geslaght koomt?
Heeft Griecken dien gequeeckt, of Phasis Colchis vloed,
Of Scythsche Taurus? Dit van deughd veraerdend bloed
Is sijnen stam gelijck, en aerd na sijne moeder:
Den Amazonen is het eygen langs hoe woeder
Te haeten 't huwelijck; en 't lichaem, dat lang reyn
En kuysch was, door misbruyck te maecken lustgemeyn.
Snoode afkomst, die geen' wet eens betren lands kan binden.
Selfs dieren bloedschand vlien, en die niets schandlijck
[vinden,
Bewaeren noch de wet van bloedverwantschap. Waer
Is 's jongmans aengesicht, en dat gemaeckt gebaer?
Die majesteyt, die soo ontsaghelijck wou schijnen,
Geneyght tot overoude en lang verstorve mijnen?
Dat statigh opsicht, en die strenge stuure zeên
Des guuren ouderdoms? O ghy bedrieghlijckheen
Des wandels, die soo diep verberreght uw' gepeynsen,
En met 't schoon aenschijn kunt de smet der siele ont-
[veynsen.
„De schaemteloose sich met schaemte kleeden kan:
„Godvruchtigheyd bedeckt den Goddeloosen man,
„En rust den stouten mensch: bedriegers prijsen waerheyd,
„De laffe schijnen streng. O swerver in de naerheyd
Der bosschen, wildeman, kuysch, ongerept en ruw;
Hoe waertghe t'mijner schand dus lang van't hylick schuw?

1150 *Lustgemeyn:* gemeen voor den lust van iedereen.

1156 *Overoude en lang verstorve mijnen:* ouderwetsche, deftige gebaren. ('t Fr. *mines*).

1161—1164 Onze dichter heeft deze regels met aanhalingsteekens onderscheiden, blijkbaar met het oog op sommige zijner tegenstanders in 't politieke en godsdienstige.

1163 *En rust den stouten mensch:* rust (rustigheid, kordaatheid) bedekt (vermomt) den onbeschaamde.

En luste het u aldus het mannenrecht te winnen,
En van mijn bedde met dit schelmstuck te beginnen?
Nu, nu weet ick 't u danck, o god daer 't al voor beeft,
Dat door mijn' vuyst geraeckt, Antiope is gesneeft:
Dat ick, afstijgend naer des afgronds duystere holen,
U uwe moeder niet sorgvuldigh liet bevolen.
Loop, loop, voorvlughtigh, wijd door 't onbekende land;
Schoon ghy gescheyden word aen 's aerdboôms andren kant,
Door Oceaensche diepte, en wandelt daer gescholen
In d'andre werreld ghy treed tegens onse solen,
Al is het datghe u berght in d'allerveerste wijck,
En 't aspunt overschrijd, dat steyle en naere rijck,
En veerder doolt dan 't sneeu der grijse wintersche oorden,
En 't buyigh dreygement van 't kil bevrosen Noorden
Laet achter uwen rugh; noch sultghe niet ontgaen
De straffe van uw quaed: staegh sal ick achteraen
U, die voorvlughtigh sijt, nastappen al verbolgen,
En, alle winckels door, u op de hielen volgen,
En overmeeten 't al, 't geen ghy gesloten waent,
't Geen veer leyd, 't geen dat schuylt, 't geen woest en [ongebaent,
En heel verscheyden leyt: geen' plaetse salme weeren.
Mijn' bedeloften ick oock herwaert aen sal keeren,
Waer langs men met geen' schicht u kan doorschieten fel.
Ghy sult vernemen, wie gekeert is wt de hel.
De vader van de zee verwilgde my drie beden,
En heeft dees' gifte by des afgronds heyligheden
Bevestight met een' eed: o zeevooghd, nu is 't tijd,
Vergunme een' droeve gift, en geef dat Hippolyt
Niet langer en aenschou de blijde sonnestraelen:
Geef, geef, dat 's vaders toorn ter schimmenwaert doe daelen
Den boosen jongeling: o vader, kom uw' soon
Rampsaligh nu te hulp. Wy souden voor uw' troon

1170 *Antiope* of Hyppolyte, de koningin der Amazonen, die aan Theseus, toen hij met Hercules de Amazonen overwonnen had, als oorlogsbuit ten deele viel. Bij haar verwekte hij Hippolytus, en volgens sommige schrijvers werd zij bij den krijgstocht der Amazonen tegen Athene door Theseus zelven gedood.

1184 *Alle winckels:* alle hoeken.

1191 *De vader van de zee:* Neptunus. — *Verwilgde:* bewilligde.

1192 *Des afgronds heyligheden:* den Styx, waar de Goden bij zwoeren.

Niet spillen dese gaef, als sijnde d'alderleste,
't En waer groot hartenleed ons dit van 't harte preste.
Ick heb in s' afgronds poel mijn' bedeloft gespaert,
En by d'afgrijslijckheen van Pluto onder d'aerd',
Doen d'helsche vorst ons dreyghde, ang sijnde voor sijn'
[vrouwe;
O vader, nu bewijs uw' toegeseyde trouwe.
Hoe toeftghe noch, en maeckt de zee noch geen geruysch?
Beweef de duysternis met bulderend gedruys
Van winden, die het vlack met swarte nevels decken:
Ontruck ons starrenglans en 's hemels heldre plecken:
Giet wt de soute zee: gedroghten weck op 't ruym,
En daghvaert in uw' toorne oock 't Oceaensche schuym.

Rey.

O vrou natuur, ghy moeder van den goôn,
En ghy, o vooghd van 's hemels klaeren troon,
Die het gestarnt aen 't snelle dack gespreyt,
En d'assen met geswinde naeven dreyt,
En wentelt staegh de wufte flonckervieren;
Hoe waecktghe soo besorght in 't hemelstieren?

Soo dat nu vorst en rijp het bosch ontkleed:
Nu d'appelboom weer koele schaduw spreed:
Dat nu de neck des zomerleeus verschroockt
Met grooten brand en hette 't koren koockt:
Nu weer de herbst, door 't maetighen der tijen,
Het weeldigh oeft tot rijpheyd doet gedijen.

Maer waerom ghy de selve groote god,
Die't allergrootst bestiert na uw gebod;
Op wien 't gewight der wijde weereld drijft,
Dat na uw' wenck sijne ommekreyssen schrijft;
Hoe sietghe met soo groote een' sorgeloosheyd
Van boven aen der menschen bittre boosheyd?

1213 *'t Snelle dack:* men herinnere zich het stelsel der oude natuurphilosophen, waarbij de aarde als het vaste middelpunt werd aangenomen, waarom de geheele sterrenhemel ronddraaide.

1214 *Dreyt:* draait.

Soo datghe den godloosen niet en schut,
Nocht na verdienst den vromen streckt tot nut.
Onordentlijck Fortuyn ons doen beleyd,
En blind en sot haer' gaeven spilt en spreyd:
Haer' gunste doet het aldersnoodste opluycken,
En heyligheyd voor maght en geylheyd duycken.

In 't heerlijck hof bedrogh den meester maeckt:
„'t Volck lacht, wanneer een dief op 't kussen raeckt:
Het eert en haet een' selven wispeltuur.
Rechtvaerdigheyd bekomt haer' vroomheyd suur:
De kuysche siel in armoe diep blijft steecken,
En overspel heerscht maghtigh door gebreken.
O dwaese schaemt van buyten schoon bestreecken.

Maer wat of ons dees bood voor tijding brengen sal?
Hy sieter druckigh wt, en houd al hijgend stal.

1229 *Schut:* bedwingt, te keer gaat.
1233 *Opluycken:* overwinnen, den boventoon houden.
1236 Ook deze regel is met „ geteekend. Zie vs. 1162—65.
1240 *Maghtigh door gebreken:* machtig door zijn ondeugende streken, *vitiis potens.*

VIERDE BEDRIIF.

THESEUS. BODE.

Bode.

O lot der dienstbaerheyd, hoe lastigh valt uw juck?
Wat maecktghe my ten bood van't schendigh ongeluck?

Theseus.

De neerlaegh niet ontsie vrypostigh te verbreeden:
'k Verwacht niet onbereyd den slagh der swaerigheden.

Bode.

De tong ontseyt uw leet te melden en uw kruys.

Theseus.

Seg op, wat ramp beswaert ons aengevochten huys?

1246 *Vrypostigh:* vrijmoedig. — *Verbreeden:* verbreiden, vermelden.

Bode.

Helaes! uw Hippolyt quam jammerlijck te sneven.

Theseus.

O vader, 'k wist al dat hy was geraeckt om 't leven:
De schaecker leydt'er toe. Hoe quam hy aen sijn' dood?

Bode.

Na dat hy met gevaer verbaest ter stad wt vlood,
En reckte sijnen pad met snelheyd door vertsaegen,
Hy hooge kleppers flucx heeft in 't garreel geslagen,
En toomde hunn' monden met het leuterend gebit:
Doen momplend allerleys, dan dat, dan weder dit,
Verfoeyende den boôm des vaderlands, veelvuldigh
Hy om sijn' vader roept, en streng en ongeduldigh
Der rossen toomen schud, en hun den breydel viert:
Wan ras de woeste zee van wt den afgrond tiert,
En swelt en groeyt, en gaet tot aen de starren bruyschen.
Geen wind blaest over 't zout: de lucht is vry van't
[ruysschen.
't Gepaeyde vlack beroert word van sijn eygen weer:
Geen' zuydewind onstelt soo fel 't Sicanisch meer,
Geen' zee en rijst soo hoogh door baeren aen het woeden,
Wan Corus meester is, en rotsen door de vloeden
Aen 't davren raecken, en het grijse en siedend schuym
Leucates toppen beuckt, op 't grondeloose ruym.
Een' hoogh gebulte zee verrijst. De vloed geswollen
Komt met een zeegedroght na sand en strand toe rollen:
Doch dreyght soo groot een' smet geenssins der schepen
[boord,

1251 *O vader:* hier heeft Vondel het Latijn niet verstaan. Er staat namelijk: *Parens obiisse jam pridem scio,* d. i. ik (als vader) wist, dat mijn zoon mij vooraf reeds afgestorven was.

1256 *Leuterend:* belemmerend.

1264 *'t Gepaeyde vlack:* het vlak der zee, dat eerst *gepaaid,* effen was. — *Sijn eygen weer:* het onweer, dat in de zee zelve ontstoken is.

1265 *'t Sicanisch meer:* de Siciliaansche Zee.

1269 *Leucates toppen:* Leucate was een eiland in de Ionische Zee.

1272 *Smet:* bij samentrekking hetzelfde als *smeet,* „slag", hier bepaaldelijk „golfslag".

Maer 't land. Geen lichte stroom de baeren wentelt voort:
'k En weet niet wat de golf, veel grooter dan veel' [golven,
Magh houden in haer' opgehoopten schoot gedolven:
Wat aerde een nieu gebroed wil toonen 's hemels slot.
Een eyland komt'er op; en Epidaurus God,
En de Scironides, steenrotsen van den volcke
Bekent door Scirons straf, gaen schuyl in waterwolcke:
Oock 't land genepen van twee barrenende zeen.
Terwijlwe dit verbaest beklaegen met gesteen,
Soo loeyt het gantse vlack, en alle klippen kraecken
Van allen kanten, en haer' toppen dauwen braecken
En schuymen by gebeurt; vermits de zee sich rept:
Gelijck de wallevisch, die gierigh water schept,
Het welck hy weder loost door pijpen wijd van monden,
Daer hy in 't ontdiep swemt der Oceaensche gronden.
De waterkloot in 't end barst yslijck door den stoot,
En strandwaert voert de plaegh, door vreese ruym soo [groot.
De zee haer ondier volght, en swallept op het drooge.
De schrick mijn' beenen schud.

Theseus.

Maer hoe was in uw ooge
Dat woeste lijf van leest.

Bode.

De groote pekelvar
Stack wt een' blaeuwen neck, en beurde een' groene star
Met opgeheven kam na boven. Bey sijne ooren

1277 *Epidaurus God:* Æsculapius. Er is hier sprake van steenrotsen, hem geheiligd.

1279 *Scirons straf:* Sciron was een beruchte roover, die de reizigers dwong om hem op de Scironische rotsen de voeten te wasschen, en hen onder die bezigheid in de zee schopte. Hij werd door Theseus verslagen.

1280 *Oock 't land:* gaat ook schuil.

1284 *By gebeurt:* bij beurten.

1289 *Door vreese ruym soo groot:* welke de vrees ruim zoo groot deed schijnen als zij werkelijk was.

1292 *Pekelvar:* zeestier.

Die waeren borstligh, bont gekaeckelt yeder hooren,
En soo van kleur, gelijck een stier die kudden temt,
En een die in de vloên geboren drijft en swemt.
Hier blickert sijn gesicht: daer braeckt hy vier en voncken.
De vette neck, waerop de blaeuwe vlacken proncken,
Beurt grove spieren op. De neus heel wijd gegaet,
Al gaepend snuyft en snorckt. Groen klevend mosch [cieraed
Aen borst en kossem geeft. Roo verwe sprengt de lenden.
Het achterlijf in visch en ondier sich gaet enden,
En 't overige deel van 't groot geschubde beest
Sleept endloos achteraen. Die walvisch word gevreest,
Als een die 't snelle schip verswelgt, en weer kan geven
Van 't onderste der zee. De waterkusten beven,
En het verbaesde vee langs d'ackers heenen vlied.
De harder volght wt schrick sijn' koeyen langer niet.
't Gedierte 't woud verloopt. De jaegers staen en kijcken,
Van vreese doods en stijf: noch sietmen niet beswijcken
Den moed van Hippolyt; die met den toomen kort
Sijn' paerden ment en drijft, en die vervaert sijn, port
Met sijn' bekende stem. Een wegh, om licht te sneuvelen,
By Argos leyd, wat hoogh op de gebrokene heuvelen,
Heel dicht op 't naeste strand der aengelege zee.
Hier scharpt sich dat gevaert, en maeckt sijn' gram- [schap ree.
Na dat het in sich self vergrimde, en dat de tooren
Sich zarde, en maeckte vast een veurspel van te vooren,
Soo vlieght het snellijck voort, met een' geswinden vaerd,
En raeckt met spoenden tred nau 't bovenste van d'aerd,
En vreeslijck siende, houd stal voor zidderenden wagen.
Uw soon hier tegens aen rijst op, en onverslagen
En fors van aengesicht luyd donderd, dreyght en graeut:
Dees ydle schrick mijn' moed in 't minste niet verflaeut:
Want, als mijn vader, weet ick raed tot stierentemmen.
De rossen wreveligh, die met geen' breydel stemmen,
Heen rucken met de raên, en ree gedwaelt van 't pad,

1295 *Gekaeckelt:* gesprikkeld.
1302 *Kossem:* kwabbe. — *Sprengt:* besprengt.
1317 *Hier scharpt sich dat gevaert:* hier stelt het monster zich scherp.
1325 *Dees ydle schrick* enz. Hier wordt Hippolytus sprekende ingevoerd.

A. F. Zurcher del. C. Ed. Taurel sculps

Verbijstert vaeren voort, dat langs, daer vlug en rad
De rasery hun jaeght, en hollen door de rotsen.
Maer als een stuurman, wen in zee de baeren klotsen,
De kiel wend slincx dan rechts, en nimmer dwars aen voert
De sijde na de vloên, die hy door stuurkunst loert;
Niet anders ment hy oock de spoeyende garreelen.
Nu druckt 't gebit den beck, met stijfgespanne zeelen:
Met dwarsse slagen tout hy reys aen reys den rug.
De staeghe meedgesel die volghtse al even vlug;
Nu glippende over 't ruym en 't effen: nu in't wenden
Dwaelt 't ondier hun te moet, en jaeght van allen enden
Den beesten bangheyd aen, die verder niet en vlien:
Mits 't grousaem zeegedroght 't gehoorent hoofd laet sien,
Ontmoetend hun heel nors van toornigheyd geswollen.
De kleppers doen verbaest geraecken aen het hollen,
En luystren nocht na toom, na sweep, of voermans keel.
Sy worstelen om sich te vryen van 't garreel,
Verschoppende hunne vracht, met voeten opgeheven.
Uw soon voorover plat op 't aensicht komt te sneven,
En wickelt en verwart sijn lichaem in een' strick:
En hoe hy sich meer rept, te vaster word hy dick
Van volleghsaemen knoop beswachtelt door het woelen.
't Bedreven schellemstuck de beesten ras gevoelen,
En vry van wagenaer, met 't glippen van de raên,
Waer hun de vreese jaeght daer rennen sy op aen:
En sulck een wagen was 't, die sijne vracht niet kende,
En vloeckende den dagh, dien 't valsche sonlicht mende,
Ten buytenbaensche banck wtschockte Phœbus soon.
Het veld word overwijd besprengt van 't bloed des doôn.
Het hoofd, gekraeckt, gekneust, op 't harde van de rotsen,
Men reys aen reys moght sien ophuppelen en botsen.

1333 *Loert:* bespot, te leur stelt; eigenlijk: ontwijkt.
1343 *Doen:* toen.
1347 *Sneven* is hier „vallen."
1349 *Dick:* dikwijls.
1351 *'t Bedreven schellemstuck:* namelijk, dat zij (in vs. 1347) hun „vracht verschopt" hadden.
1352 *Wagenaer:* voerman.
1355 *'t Valsche sonlicht:* Phaëton, die, ondanks zijn vader Phœbus, diens zonnekar mende, en dus voor „valsch zonlicht" speelde.
1356 *Wtschockte:* uitwierp met kracht.

De doorenheggen voort gaen strijcken met het hayr.
Een harde keysteen rijt 't schoon aenschijn gants en gaêr.
't Rampsaligh schoon komt door veel' wonden t' overlijen,
En over 't stervend lijck geswinde wielen glijen.
Een halfgebrande pael, juyst mids by d'eechenis,
In 't end 's gesleepten lijfs en romps verletter is.
Door 't hechten van den heer de wagen staet gebonden.
De rossen stuyten kort, mits 't haperen der wonden,
En breecken te gelijck het marren met hunn' heer.
Doen snijden tacken den halfdooden meer en meer:
Soo doet het braembosch, scharp van doorens stekelheden,
En elcke stronck die vat een deel van 's dooden leden.
De knechts, een' droeve schaer, die dwaelen al bedruckt
Omher de plaetse, daer uw soon van een geruckt
Wtteyckent 't lange pad, met bloênde purperkleuren.
De honden op het spoor om 's meesters leden treuren.
De nyvrige arrebeyd der droeven met gesteen
Tot noch toe 't lichaem niet kon brengen gants by een.
Is ditte schoonheyds glans? die t'hans noch soo vermetel,
Onfeylbaer erfgenaem van sijnes vaders setel,
En heerlijck rijcxgenoot der starren glans beschaemt,
Ter jongste staci dees ten lijcke word versaemt.

Theseus.

Natuurkracht al te starck, met wat een groot vermogen
Verbindghe d'ouders, door den band des bloeds bewogen?
Hoe eeren wy u oock selfs tegens ons gemoed?
Mijn wil was 't, dat door straf sijn' misdaed werd geboet:
'k Beween nu mijn verlies.

Bode.

Die geen en schreyt niet eerlijck,
Die schreyt om 't geen hy wenschte.

Theseus.

Ick acht voor al dit deerlijck,

1364 *Mids:* in 't midden. — *Eechenis:* engenis, engte.
1365 *Verletter:* beletter.
1367 *Mits 't haperen der wonden:* onjuist voor „door hun wonden verlet."
1378 *Ditte:* dit de. — *t'Hans:* straks.

En d'allergrootste ramp, indien het ongeluck
't Gewenschte afgrijslijck maeckt.

Bode.

En waerom druypt van druck
Uw' wange, indienghe hem haet?

Theseus.

Ick schrey niet om 't verloren:
Maer dat ick, vader, hem deede in sijn bloed versmooren.

Rey.

Wijse: *Het was een jonger held.*

Hoe draeyt Fortuyn het al,
Door schendigh ongeval?
Min woedse tegens kleene.
Wie sich niet hoogh verheft,
Gods hand veel sachter treft,
En leeft bevrijd van peene.

Vergeten burger rust
Van tweedraght onbewust:
In hutten slaeptmen stiller.
Het hemelhoogh gesticht
Voor geene stormen swicht,
Nocht voor den regenspiller.

Het blixemend geschal
Schiet selden nedrigh dal.
Jupijn met donderslagen
Kan 't woud van Cybele
En Caucasus, in't bree
En 't lange, schrick aenjaegen.

1391 *Ick, vader:* ik, die zijn vader was.
1397 *En:* en hij. — *Peene:* druk, ramp, smarte.
1403 *Den regenspiller:* het onweer, of den wind, die regenbuien aanbrengt.

Jupijn pickt wt beducht
't Geen hoogst rijst in de lucht.
't Laegh dack des ongeachten
Geen' groote ontsteltheyd lijd:
Geswind vervlieght de tijd,
Met twijffelbaere schachten.

Geen mensch vind heul nocht trou
By dese blinde vrou.
Hy, die de dood ontvlughte,
Des hemels starren sagh,
En 's levens heldren dagh,
Vind 't huys vol ongenughte:

En siet sijn vaders stoel
Bedruckter als de poel
Des jammers in het keeren.
Godin, die 't outer ciert,
Daer u Athenen viert,
Ghy kuysche, die wy eeren:

Nu Theseus 's hemels troon
Aenschout en d' oppergoôn,
En komt van Stix opklimmen,
Ghy Pluto paeyt, en wyd
Hem weder Hippolyt:
De wreedaerd mist geen' schimmen.

Wat klaeghelijck een' stem galmt van den hoogen daecken,
En wat wil Phædra met gestroopte klinge maecken?

1417 *Dese blinde vrou:* namelijk „de Fortuin." Zie vs. 1392.
1422 *Stoel:* zetel.

VIIFDE BEDRIIF.

THESEUS. PHÆDRA.

Theseus.

Wat dolheyd noopt u, die ontstelt sijt door 't geween?
Wat wil die bloote kling? Wat wil dat droef gesteen,
En 't jancken op het lijck uws vyands korts verbannen?

Phædra.

O fellen afgronds vooghd, koom my, koom my aenrannen:
Stier tegens my 't gedroght der blaeuwe baeren wt:
Wat Tethys, wreed van aerd, in haeren schoot besluyt,
En al wat d'Oceaen met wufte pekelgolven
Bevattend, in het diepst der gronden houd gedolven.
O Theseus staegh vervloeckt, o die noyt waert gewoon
Te keeren met geluck. Den vader en den soon
Uw' komste 't leven kost. Ghy sloopt uw huys moor-
[daedelijck,

Door min of haet altijd uw' eyge vrouwe schadelijck.
O Hippolyt, hoe sie 'k uw aenschijn dus in't stof?
Heb ick 't soo toegemaeckt? Wat wreede Scinis of
Procrustes heeft gespreyt uw' lieve ledemaeten?
Of wat Cretenser stier, tweestaltigh, wtgelaeten
In't loeyen, daer hy me Dedaelschen doolhof vult,
Heeft met gehoornden muyl soo fors u sonder schuld
Verscheurt? Oime, waer of uw' schoonheyd is gebleven?
Uwe oogen ons gestarnte? Hoe, leghtghe sonder leven?
Een luttel u vertoon, en luyster na mijn' reên.
Ick spreeck niet schandelijcx. Ick sta u toe de peen
Te boeten met dese hand, en sal het lemmer drucken
In dese onreyne borst; en van haer' schellemstucken
Met eenen van haer' siel uw' Phædra stroopen ras;
En volgen u ontsint, door zee, door 't helsch morasch,
Door viervliet en door Styx. Laet ons de schimme paeyen.
Ontfang mijn hulsel en het hayr, met droevigh schrayen
Geruckt van 't voorhoofd, rood van nagels opgescheurt.
Te paeren siel met siel en vielme niet te beurt;
Maer 't isme wel vergunt te paeren d'ongelucken.
Indienghe schuldigh sijt aen bloedschands schellem-[stucken,
Soo sterf gewillighlijck der min te wille dan;
Indienghe suyver sijt, ter liefde van uw' man.
Of sal ick mijn' gemael by blijven in het huwelijck,
Dat ick bevleckte door dees' misdaed al te gruwelijck?
Ontbrack die gruwel noch, op dat ghy onbesmet
Gebruycken soud een door het bloed gewroken bed?
O dood, ghy stilpijn van het quaed der minnezeden!
O dood, ghy eere der geschondene eerbaerheden,
Wy vlien tot u; doe op, doe op uw' sachten schoot.

1449 *Scinis:* beruchte Corinthische roover, die de reizigers met de beenen vastmaakte aan neergekromde pijnboomtoppen, die, als zij weder opsprongen, hun ledematen vaneenscheurden.

1450 *Procrustes:* dwingeland, die de reizigers op een bedstede uitstrekte; wanneer zij langer waren dan het bed, hun de uitstekende leden afzaagde, en wanneer zij korter waren, hen uit liet rekken, tot zij de vereischte lengte hadden.

1451 *Tweestaltigh:* die tweeslachtig van gedaante, half mensch, half stier was.

1457 *De peen:* de schuld.

1467 *Indienghe.* Hier spreekt Phædra zichzelve aan.

Athenen hoor, en ghy, o vader, ruym soo snood
Als vege stiefmoer, valsch is 't geen ick u vertelde,
En logenachtigh, als een' sinneloose ontstelde,
Versierde ick schennis, die mijn hart door rasery
Self ingesopen had. Rampsaelge vader, ghy
Hebt straf genomen van 't geen valsch is en gelogen.
D'onnoosle jongeling, heel kuysch van siel en oogen,
Door mijn' bloedschennis hier gesmoort leyt in sijn bloed.
Ontfang, o Hippolyt, het geen u waeren doet.
Mijn' goddeloose borst ontbloot ick voor 't rechtvaerdigh
Ter wraeck geslepen spits. Mijn wondenbloed sal waerdigh
Den heylgen jongeling 't lijckoffer nu voldoen.
Leer, leer, o vader, wt de stiefmoêr, met wat soen
Ghy uw gesleurden soon sijn' schimme moet bevreden:
Bestel hem na verdienst in onderaerdsche steden.

THESEUS. REY.

Theseus.

Ghy keel des jammerpoels, bleeckverrewigh en graegh,
Speloncк van Tænarus, vergetelvliet, die staegh
Sijt aengenaem der siel, gemat door veele rampen,
Ghy log en traegh moerasch, ontfangt in uwe dampen
My goddelosen mensch, en druckt met endloos wee
Hem, die gedompelt word. Nu, wilde woeste zee,
Nu, zeegedroghten, fel van aerd, en wat beneden
In Proteus baeren schuylt, komt herwaert, ruckt de leden
Van my, die in soo groot een schelmstuck juych en lach,
In d'allerdiepste kolck: en ghy, o vader, ah!
Die willigh staegh verhoort mijn' toornige gebeden;
'k Heb een doodwaerdigh feyt bestaen, en heb de leden
Mijns afgescheyden soons door moord ter neergeleyt,
En deerlijck over veld en ackers heen gespreyt:
En die 't versierde quaed wil wreecken na vermogen,

1478 *Als vege stiefmoer* voor „als *de* veege (stervende) stiefmoeder.
1480 *Versierde:* verzon.
1485 *Het geen u waeren doet:* hetgeen uw schim rondzwerven doet.
1490 *Bevreden:* bevredigen.
1491 *Steden:* plaatsen.
1501 *O vader:* Neptunus.
1503 *En.* Versta: en ik.

In waere boosheyd ben vervallen door de logen.
'k Heb met mijn' misdaed zee en lucht en hel vervult.
Dees' rijcken alle drie die waegen van mijn' schuld.
'k Hoop wijders op geen heyl. Was 't daerom dat ick keerde?
Ah, stond u hierom op de ruyme pad na d'eerde,
Op datghe beyder lijck en dobblen moord aenschout?
Om van uw' vrou en kind versteecken ongetrout,
Het lijckrijs uwes soons en uwer gemaelinne
Met eene selve torts t'ontsteecken, droef van sinne?
Alcides, schencker van het swarte en naere licht,
Send Dis uw' gaeve weêr. Herlever mijn gesicht
d'Ontvlode schimmen. Wee my goddeloosen mensche!
Vergeefs ick om de dood soo korts verlaten wensche.
Ghy raeuwaert, kunstenaer des neerslaghs van uw' soon,
Die moord gebrouwen hebt, soo fel en ongewoon,
Eysch nu verdiende straf op uwen eygen koppe.
Een' pijn, die d'aerde raeckt met streng gebogen toppe,
Den losgelaten na den hemel spouwe in tween.
'k Word steyl geschoten over Scirons rotsen heen.
'k Heb swaerdre straf gesien, die Plegeton (wiens golven
Omcinglen de gedoemde, in helschen brand gedolven)
De sondaers lijden doet. 'k Weet ree wat straf, wat kolck
Mijn geest te wachten hebb'. Wijckt, wijckt, misdadigh [volck,
De stadige arrebeyd van Sysiph, grijs van jaeren,
Sijn steen, op desen neck getilt met groot beswaeren,
Mijn' slaevende armen matte. Ick sy ten spot den vliet
Die op de lippen staet. De felle vogel schiet

1511 *Op:* open.
1514 *Het lijckrijs:* de houtmijt, de brandstapel.
1516 *Schencker van het swarte en naere licht:* die mij het treurige daglicht hebt teruggegeven.
1517 *Dis:* de god der onderwereld.
1520 *Ghy:* hier spreekt Theseus wederom tot zichzelven.
1523 *Een' pijn:* een pijnboom.
1526 *Plegeton:* een der vloeden van de onderwereld.
1532, 1533 *Ick sy ten spot den vliet die op de lippen staet:* ik moge, evenals Tantalus, ten spot strekken aan het stroomende water, dat mij ontglipt als ik er de lippen aan wil brengen.
1533, 1534 *De felle vogel schiet van Tytius na my:* de felle gier, die den telkens weder aangroeienden lever van Tytius uitpikt, verlate hem en schiete (vliege) op mij toe.

Van Tytius na my; ter straf mijn' lever wasse.
En ghy, Ixion, rust: het rad dat om uwe asse
Herwentelt sonder te weerstreven even seer,
Dat draegh mijn' leden wegh, met toegedreven keer.
Gaep, aerdrijck, bayerd, in wanschapenheyd afgrijsselijck,
Ontfangme, ontfangme. 'k Ga met meerder recht na'et
[ysselijck
Gedoemde sielenspoock: ick volge mijnen soon.
Vertsaegh niet, schimmenvooghd, 'k naeck suyver uwen
[troon.
Ontfangme, die niet meer sal 't eeuwigh huys begeven.
Geen bidden goôn beweeght: maer werdense gedreven
Met smeecken tot wat schelms, sy gaven haest gehoor.

Rey.

De tijd van rou en klaght duurt eeuwigh door en door,
O Theseus, uwen soon betael sijn' leste stacy,
En berg geswind de leên, soo gruwelijck eylaci
Gesleurt, gescheurt, en vuyl besoedelt van den moord.

Theseus.

Brengt herwaert 't overschot des lieven lijfs: brengt voort
't Gewight der leden, ruw en reuckloos gaêrgedraegen.
Is dees mijn Hippolyt? Ick, ick heb u verslaegen,
Ick ken mijn' schendaed: 'k heb om 's vaders hulp gebeên,
En nuttigh vadergift; op dat ick niet alleen
En eenwerf schuldigh waer, als vader aen dees' plaegen.
O kinderloosheyd, ramp in afgesloofde dagen,
Erbarmelijcke man, omhels, omhels de leên,
En nedervallend stoof, met hartelijck gesteen,
Al watter van uw kind noch over is gelaeten.
Schick des gescheurden lijfs misleyde ledemaeten,
O vader, ordentlijck te saemen al geheel,

1535—1537 In deze regels wenscht zich Theseus het lot toe van Ixion, die gedoemd was om, aan een rad gebonden, eeuwig rond te draaien.
1550 *Reuckloos:* onachtzaam. — *Gaêrgedraegen:* bij elkander gebracht.
1552 *Ken:* erken.
1553 *En nuttigh vadergift:* en ik verlang het gevolg der gift mijns vaders.
1559 *Misleyde:* verwarde.
1560 *O vader:* hier spreekt Theseus weder zichzelven toe.

En op sijn' plaets herleg een yeder dwaelend deel.
De starcke rechterhand lagh hier: de slincke, op 't mennen
Des breydels afgerecht, op dese plaets. Wy kennen
De merreckteeckens van de slincke syde. Oh oh!
Hoe groot een deel ontbreeckt, aen onse traenen noch?
O ziddrende handen, leert in uwen treurplicht harden:
De dorre kaecken van geen' traenen vochtigh werden;
Terwijl de vader telt den soon sijn' leden toe,
En 't lichaem maecxsel geeft. Dit lit besie eens, hoe
't Van allesins is met veel' wonden afgegeten,
En vormeloos al heel? wy twijflen ofwe weeten
Welck deel dat uw is; doch 't behoort u lijckwel me.
Hier leg het, niet op sijn', maer op een' leêge ste.
Is dit dat aenschijn, klaer van twee gestarrende oogen,
Daer 't vyandlijck gesicht tot Min door werd bewogen?
Waer is de schoonheyd toe vervallen wt haer' kracht?
Vervloeckte schicking van der goden oppermaght.
O felle rasery, keert soo de soon op heden
Ten vader, door de kracht van mijn' gestorte beden?
Ontfang de jongste gifte uws vaders dan: ick sel
Uwe wtvaert menighmael noch houden met gequel.
't Vier ondertusschen ga met desen dingen strijcken.
Ontsluyt het huys vol drucx, door dees' vermoorde lijcken.
Geheel Athenen klinck van rougalm. Ghyliên gaet,
Ontsteeckt het lijckrijs van het koningklijcke saed.
Maer ghyliên, veldwaert soeckt na 's lijfs verspreyde
[stucken.
Dat d' aerde haer godloos hoofd bevalle, en swaer
[moet drucken.

1569 *Maecxsel:* vorm.
1572 *Lijckwel:* evenwel.
1579 *Ten vader* voor: tot den vader.
1587 *Haer godloos hoofd:* dat van Phædra. — *Bevalle, en swaer moet drucken:* bestelpe en zwaar drukke. De gewone wensch der ouden voor hun dooden was, dat de aarde hun *licht* mocht zijn. Hier wenscht Theseus aan het lijk van Phædra het tegenovergestelde.

DE

BOEREN CATEGISMUS.

GESPRECK

TUSSCHEN

BOER EN STUDENT.

Boer.

Ick bid u, onderwijst mijn' botheyt.
Wat is de faculteyt der godtheyt?

De Boeren Categismus. Afgedrukt volgens den tekst der plano-uitgave (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 168).

Tot recht verstand van dit gedicht en van de hier volgende diene, dat de Remonstranten te Amsterdam zich in Juli 1628 tot de Staten hadden gewend met verzoek om vrije uitoefening van godsdienst. Dit werd hun geweigerd; zelfs kwam er vanwege de Staten een aanschrijving om de plakkaten ten uitvoer te leggen. Dit deed bij de strenge gereformeerden de hoop ontstaan dat de vergaderingen der Remonstranten nu voorgoed zouden belet worden; doch niet alleen had dit geen plaats, maar zelfs werd er door de regeering een besluit genomen tot vermeerdering der stadssoldaten, zoo 't heette, om de menigvuldige huisbraken en straatschenderijen tegen te gaan, doch, naar het gerucht ging, om de Remonstranten te beschermen. Aan het hoofd der misnoegden plaatsten zich Dr. Karel Lenertsz. en Jan Willemsz. Bogaert, die in 't bijzonder luide klachten aanhieven, dat men zekeren Soop, een der onderteekenaars van het Remonstrantsch verzoekschrift, tot kapitein over een der aangeworven vendels aangesteld en aan zekeren Visscher, die zich uitgelaten had dat er nu kans was, den Predikanten den mond te snoeren, een vendrigsplaats gegeven had. Terwijl zij de ontevredenheid onder de burgerij opwekten, gebeurde het, dat door het overlijden van den Burgemeester Pieter de Vlaming en het benoemen van Volckert Overlander in zijn plaats, een plaats als kapitein der schutterij openviel. De krijgsraad koos daar voor Jan Claesz. Vlooswijck, die als een der voorstanders der Remonstranten bekend stond, doch toen hij 12 October aan de schutters van zijn vendel werd voorgesteld, weigerden de meesten hem te erkennen, niettegenstaande Burgemeesteren hen zelfs met ontschuttering bedreigden. De

2 *Godtheyt:* Godgeleerdheid.

Student.

Vier esels sotter als de sotheyt.

Boer.

Wel, sijnse aen de blaeuwe steen
Niet van de leuterkay gesneen?

Student.

Al diese kennen, seggen neen.

Boer.

Hoe, maeckt de muts dan geen docktooren?

Student.

Ja, somtijts wijsen, somtijts dooren.

Boer.

Hoe kentmen esels?

Student.

Aen haer ooren.

misnoegde schutters stelden een verzoek op aan de Staten, terwijl de predikant Cloppenburg de zaak voor de Synode bracht, die toen evenwel ongelijk kreeg. Hierop doelt bovenstaand gedicht.

De krijgsraad zond op 11 December aan de schutters, die Vlooswijck weigerden als kapitein te erkennen, hun ontslag toe, waarmede deze zaak voor 't oogenblik afliep; maar nu leverden Lenertz., Bogaert en nog eenige anderen een verzoekschrift, uit naam van de ingezetenen, schutters, burgers en negotianten der stad Amsterdam, waarin hevig over de handelingen der regeering geklaagd werd, op 15 December bij de Staten van Holland in. Dit stuk werd in handen van Burgemeesteren gesteld, die inmiddels bij den Prins nog om eenige vendelen krijgsknechten hadden aangedrongen. Reeds den 19en kwamen deze, op 't onverwachtst, onder bevel van den wachtmeester Jacob Witz, voor de stad. Vondel begroette de komst van dezen wakkeren krijgsoverste met het op bl. 250 afgedrukte klinkdicht op Jacob Witz.

3 *Vier esels:* de Hoogleeraren Polyander, Rivetus, Walaeus en Thysius.

4 *Aen de blaeuwe steen:* bij het stadhuis te Leiden.

5 *De leuterkay:* de *kei* in 't hoofd te hebben was een uitdrukking, vanouds gebezigd om de eene of andere krankheid der hersenen uit te drukken. Wanneer nu de boer hier vraagt, of die Godgeleerde Heeren niet van de leuterkei zijn gesneden, wil hij, als blijkt uit zijn volgende vraag, vs. 7, vragen, of zij, door hun verheffing tot Doctoren, dan niet wijzer zijn geworden.

8 *Dooren:* dwazen.

Boer.

Wie siet haer dan voor menschen aen?

Student.

Die waent, een beest, voor mensch mach gaen,
Alst kan op achter pooten staen.

Boer.

Sijn dan dees esels sonder reden?

Student.

't Blijckt, als sy 't volck ontslaen van eeden,
Geswooren aen haer overheden.

Boer.

Dat dient als onkruyt wtgewiedt;
Ons salichmaecker leert dit niet,
Die 't volck gehoorsaemheyt gebiet.
Wie port haer aen tot sulcke rancken?

Student.

De boden van Synodes bancken.

Boer.

't Is tijt, die boeven af te dancken,
Sy grijpen na der Staeten staf.
Best maecktmer verckens-drijvers af,
Gemest met spoeling en met draf.

14 *Ontslaen van eeden.* De eerste vraag was, of een lidmaat der gereformeerde kerk een eed mocht doen, strekkende tot nadeel der ware gereformeerde Religie.

19 *Rancken:* streken.

20 *De boden van Synodes bancken:* de Gedeputeerden van beide de synoden, Henricus Arnoldus van der Linde, Petrus Nyenrode, Hugo Beyerus, Henricus Swalmius en Cloppenburg.

Student.

'T Sou Kloppenborch te byster passen,
Stadts-beedlaer, die, nu opgewassen,
Sijn voester-heeren wil verbassen.

Boer.

Al was 't ondanckbaer kreng gestroopt,
Gebraden, en met Smout gedroopt,
'k Wedt sich geen hont om 't aes verloopt.

Geapprobeert inde consistori
van de Poëetsche Faculteyt.

26 *Stadts-beedlaer:* Cloppenburg had op kosten der stad Amsterdam gestudeerd.
27 *Verbassen:* wegblaffen.
29 *Met Smout gedroopt:* wij treffen hier weder dezelfde woordspeling aan als in den *Rommel-pot,* bl. 71, vs. 59.

EER-DICHT

OP 'T VERTRECK

VAN

JAN WILLEMSZ. BOGAERT,

Oudt Schepen van Amsterdam,

ANNO 1629, DEN TWEEDEN VAN FEBRUARIJ.

Malle Jantje, Kercx gesantje, ick u vraeg
Waerom huylt gy? Waerom pruylt gy, door den Haeg?

Eer-dicht op 't vertreck van Jan Willemsz. Bogaert. Volgens den tekst in Joost van Vondels *Poesy. Het tweede Deel. Den tweeden druck verbetert en vermeerdert*, 1647, bl. 192.

Ist uyt yver, krijt vry stijver, maer ick meen
Dat het Kussen u sou sussen, wel in vreen.

Wegens het inleveren van het bekende verzoekschrift aan de Staten werden Bogaert, Lenertsz. en nog een paar op 5 Januari voor de regeering ontboden en vastgezet, en hun vonnis opgemaakt. Aan Lenertsz werd op den 27 Januari voor zijn leven de stad ontzegd. Bogaert kreeg de keus tusschen betalen eener boete van *f* 2000, benevens het bidden om vergiffenis, of een uitbanning voor twee jaren. Hij getroostte zich de uitbanning, ging een paar jaren in Den Haag en te Haarlem wonen, en keerde toen in Amsterdam terug.

Jan Willemsz. Bogaert ondertrouwde den 2 April 1603 te Amsterdam met Elisabeth Roetersdr., oud 19 jaren en wonende op den Nieuwendijk. Zij was de dochter van Roetert Ernst en Reymerich Pietersdr., die beiden tegenwoordig waren. De bruidegom gaf op 25 jaren oud te zijn en in de Kalverstraat te wonen; hij werd geassisteerd door zijn vader Willem Jansz. Bogaert. Zijn zoon Willem, Doctor in de beide rechten, ondertrouwde den 24 November 1633 op 29-jarigen leeftijd met Janneke Juliaens van Ceulen, weduwe van Ysaack Casteleyn. Jan Willemsz. Bogaert was toen weer uit zijn ballingschap teruggekeerd, daar hij bij den ondertrouw tegenwoordig was.

EER-DICHT

OP 'T BEELDT VAN

DOCT. KAREL LENERTSZ.

van Amsterdam, Anno 1629, eeuwich uytgebannen.

Dit's Doctor Carels beeldt, die zich troost met sijn oogen,
Dien 't muiten is misluckt, dien 't kussen is ontvloogen,

Eer-dicht op 't beeldt van Doct. Karel Lenertsz. Afgedrukt volgens den tekst van Joost van Vondels *Poesy. Het tweede Deel. Den tweeden druck verbetert en vermeerdert*, 1647, bl. 173.

1 *Die zich troost met sijn oogen.* Zie boven *Rommel-pot* bl. 69, vs. 25, waar Lenertsz. onder den naam van *Oogentroost* voorkomt.

Die schaemt en eer en twist, en alles heeft ontloopen,
Waer voor de Kerck-uyl hem met rijmen hangt te koopen,
En geeft hem voor advys, mach Kerck-uyl domineren,
Zoo zal men kercx legaet zien Amsterdam regeren.

Karel Lenertsz. (de jonge) ondertrouwde 27 Augustus 1611 te Amsterdam met Anna des Ursins van Frankendaal, oud 27 jaren, dochter van den predikant Joannes Ursinus. Karel Lenertsz. was de zoon van Karel Lenertsz. en Grietgen Karelsdr. en toen 24 jaren oud; hij woonde in de Nes.

Zijn zuster Margriete was 23 October 1608 op 25-jarigen leeftijd ondertrouwd met Daniël Plancius, predikant en rector der Latijnsche school te Delft.

4 *De Kerck-uyl.* Het consistorie, of hun boekverkooper Marten Jansz. Brandt. Zie *Rommel-pot,* bl. 67, vs. 1.

6 *Kercx legaet:* gezant, afgevaardigde van de kerken.

NIEUWJAER VOOR S.

Jonge Smout die sprong te kort
Van den ladder binnen Dort,
En hy smoorde in zijne longen:
Had hy niet te kort gesprongen,
Hy zou komen by zijn vaêr
Om een zaelig nieuwejaer.

Nieuwjaer voor S. Afgedrukt volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* 1682, II, bl. 679.

Volgens de overlevering was Vondel op Nieuwjaarsdag in den boekwinkel van de Wees, toen de predikant Smout daar binnen kwam en spottenderwijze vroeg hij hem een nieuwjaarsdicht, waarop onze dichter hem voor de vuist bovenstaand gedichtje toeduwde.

Het gerucht had te Amsterdam geloopen, dat niet lang te voren een boef te Dordrecht was gehangen, die voor een bastaardzoon van den predikant gehouden werd.

AAN DEN EDELEN HEER

JAKOB WITZ,

Eersten Krijghsraad en Opperste Wachtmeester

VAN

DE LEGERS DER VEREENIGHDE NEDERLANDEN.

Wie sal ons vryheid meer verdadigen als Witz,
Die raad weet om een rijck van overlast te schuimen:
Wiens hand de penne past, gelijck sijn helm de pluimen,
Wanneer Castilje vreest te rennen op sijn spits.

Sijn hert dat is vol moeds: sijn schriften sijn vol pits:
't Sy dat hy krijgens hebb' of schrijvens lust en luimen,
Hy sweemt naar Cesar, die sijn haters 't veld deê ruimen,
En vedren werck bestelde, en wackren wapensmidts.

Doch Cesar en gelijckt hy weder niet met alle,
Die als een vloeck bestormt de vaderlandsche walle:
Daar dees' den vrydom vrijt met onvermoeiden arm.

Hoe kon Prins Henrik ons een betren hopman senden,
Als dien ervaren held, den wachter van sijn benden,
Om Amstels burgery te nemen in sijn scharm.

Aan den edelen Heer Jakob Witz. Afgedrukt volgens Vondels *Verscheide gedichten,* 1644, bl. 73.

3 *Wiens hand de penne past, gelijck sijn helm de pluymen:* die even goed schrijver als krijgsman is.

8 De zin is: die aan zijn secretarissen evenveel te doen gaf als aan zijn wapensmids.

10 *Die:* Cesar.

13 *Den wachter:* dit ziet op 's mans titel van „opperste Wachtmeester."

OP DEN EDELEN HEERE

JACOB WITZ,

Wachtmeester

VAN

DE LEGERS DER VEREENIGHDE NEDERLANDEN, &C.

Dit 's *Witz,* des Princen hart en oog. Zoo ick hem ken
In adeldom rechtschapen,
Hem voeght geen beter wapen,
Dan 't Ridderlijck rappier, en eene strijdbre pen.

Op den edelen Heere Jacob Witz. Volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten,* 1644, bl. 133.

OVER HET VERONGELUCKEN

VAN DEN

JONGEN KEURVORST.

LIJCKTRAENEN.

Ah Keurvorstelijcke siel!
'k Vloeck uw noodlot, en de kiel

Over het verongelucken van den jongen keurvorst. Afgedrukt volgens den tekst der eerste uitgave van *Hippolytus* (1628) (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 162).

Groot was de toeloop van alle zijden des lands om den door Piet Heyn behaalden buit (zie bl. 253) te komen zien. Onder de nieuwsgierigen bevonden zich ook de verdreven Koning van Bohemen, 's Prinsen zusters zoon, die zich in Den Haag ophield en met zijn gezin den 17 Januari de reis naar Amsterdam had aangenomen. Te Haarlem gekomen, moest het Vorstelijk gezelschap een veerschuit huren om over het meer — Vondel spreekt hier van het IJ — den tocht voort te zetten. Het was stormweer, de schuit werd door een ander vaartuig overzeild en ging naar den grond. De Koning werd gered; doch zijn oudste zoon en diens edellieden verdronken.

Die twee *Fredericken* deylde,
Soon en vader overseylde.
Ghy omarremt noch den mast,
Daer de dood het al verrascht:
Daer die heldenharten sweecken,
Gaf een kind een manlijck teecken.
Silverhayr of blonde jeughd
Maeckt geen' oude, maer de deughd,
Die met kracht den nood dar weerstaen,
En kloeckmoedigh houd haere heerbaen.
Oh oh vader! kreet de soon,
Redme, redme, en 't lijf verschoon
Van uw' oudste en eerstgeboren:
Help, o helpme, 'k ga verloren:
't Water op de lippen staet,
En de noodscheer 's levens draed
Dun en teer dreyght af te knippen.
Bergh mijn' siel, alree aen 't slippen,
In den jongsten oogenblick.
Met soo gaeftghe snick op snick,
En de winden gingen weyen
Over 't water met uw schreyen.
Leydstar, hoop van 't Duytsche volck,
Ah ah, ah! een' waterwolck
Bluscht uw' koninglijcken luyster,
En uw vader kermt in 't duyster.
Bitter noodlot, most het sijn?
Most soo d' opgang van den Rhijn
Met sijn' Goddelijcke straelen,
In den Ystroom nederdaelen?

3 *Die twee Fredericken deylde:* die den zoon en den vader, beiden „Frederik' geheeten, van elkander scheidde.

7 *Die heldenharten:* wellicht heeft dit betrekking op de edellieden van 's konings gevolg, die bij het ongeval omkwamen. — *Sweecken:* bezweken.

10 *Oude:* ouderdom.

18 *De noodscheer:* de *schaar*, waarmede volgens de fabelleer, Atropos, een der schikgodinnen, 's menschen levensdraad afsneed.

23 *Weyen:* waaien.

30 *D'opgang van den Rhijn:* wat de dichter hiermee bedoelt is niet zeer duidelijk: wellicht hield hij den jongen keurvorst voor „de zon, die den Rijn heil moest aanbrengen." Vergel. vs. 33—38.

Mostghe sneven, jonge Vorst?
Die met onvertsaeghde borst
Had belooft de wraeck te wecken,
Om in Bayeren te trecken,
En na 's vyands neerlaegh, weer
Op te rechten 's vaders eer;
Daer de boeren wijngaerd planten,
Aen de vruchtbre waterkanten,
Van den Neckervliet besproeyt;
Daer het jaer soo weeldigh bloeyt.
Lijck, daer Duytschland om sal swijmen,
Neem voor lief ons' droeve rijmen.
Ah Keurvorstelijcke siel!
'k Vloeck uw noodlot, en de kiel
Die twee *Fredericken* deylde,
Soon en vader overseylde.

35 *De wraeck te wecken:* de weerwraak over 't geleden onrecht.

OP HET ONTSET

VAN

PIET HEYNS BUYT.

HET WEST-INJES-HUYS SPREECKT.

Ick stack noch in een geckx kaproen
Doen 'k say, waer toe dit garnesoen?

Op het ontset van Piet Heyns buyt. Afgedrukt volgens den tekst der eerste uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 169).

Op 8 September 1628 was de Spaansche zilvervloot door Piet Heyn bemach-

Het West-Injes-Huys spreeckt. Het West-Indische huis wordt hier sprekende ingevoerd omdat de meeste en voornaamste deelgenooten dier Maatschappij ijverige Contra-Remonstranten waren.

1 *Ick stack noch in een gecx kaproen:* ik was nog niet op de hoogte, nog niet ingelicht.

2 *Waer toe dit garnesoen?* vroegen de Contra-Remonstranten toen de vendelen onder Witz in de stad waren gekomen.

Maer doe de moetwil opgeruyt
Begon, om sinte Pieters buyt,
Een kangs te wagen, driest en dom,
Mit vliegent vaendel, slaende trom:
Doen quam my 't krijsvolck wel te pas,
De steenen vloogen door het glas:
Ick docht, deus Geusen bennen Spaens,
Of is sint Pieter Harmiaens?
Giert wtebruyt, die stong mit smart
En gluerde by de varckes mart,
Mit al de lange varckes dijck,
Opt oopegaen vant hemelrijck.
Men ley ien stick gheschuts anboort,
Om rammen sinte Pieters poort:
Die riep sint Angdries an om hulp:
Sint Japeck, kruyp nou wt jou schulp.

tigd geworden en de buit, die op 11 à 12 millioenen begroot werd, overgebracht naar Amsterdam, alwaar hij in Januari 1629 aankwam en, ten behoeve der West-Indische Maatschappij, geborgen werd in het toenmalig W.-I. Huis, later het N. Zijds Heeren Logement, thans het weeshuis der Hersteld Evangelisch-Luthersche gemeente, op de Heerenmarkt. Aan het bootsvolk was een gedeelte van dien buit toegezegd; maar een deel der matrozen, niet met het hun beloofde aandeel tevreden, verzamelde zich op het plein van 't huis en eischte dadelijke uitkeering. Den eersten dag gelukte het den dienaars der Maatschappij, hen met een zoet praatje weg te krijgen; doch den volgenden dag keerden zij terug, en zochten, opgehitst door de kroeghouders en vrouwen van verdachte zeden uit de buurt, zich een toegang tot den schat te verwerven. Reeds was men bedacht om de poort met geweld open te breken, toen Witz met den Majoor Hasselaer kwam aanrukken en zij de onstuimige bende deden verstuiven. Hierop maakte Vondel dit geestige liedje.

9 *Deus Geusen bennen Spaens:* deze Contra-Remonstrantsche geuzen gedragen zich als Spanjaards, dat zij den buit, op deze verworven, willen terughalen.

10 *Sint Pieter Harmiaens?* Strekt het West-Indisch Huis, waar de buit lag, ook tot een vergaderplaats voor Arminiaanschen, zooals dat bij den Montalbaanstoren, dat onder den voet gehaald was?

11 *Giert wtebruyt die stong:* 't grauw, zedelooze vrouwen en jongens stonden.

11—14 De zin dezer regels is dat de geheele Varkensdijk, gelijk Vondel den Haarlemmerdijk noemde, met al de lichte vrouwen en 't geboefte dat aldaar toen woonde, uitkeek naar het *opengaan van 't hemelrijk,* van 't pakhuis namelijk, waarin St.-Pieters, d. i. Piet Heyns buit zich bevond. De dichter schenkt, als men ziet, aan iedereen, behalve aan Verdoes, den titel van sint of sant.

17 *Sint Angdries:* Andries Bicker, toen Burgemeester.

18 *Sint Japeck:* Jacob Witz.

O, sinter Klaes, kreet Symen vaer,
Treck an, jy bent gien moordenaer.
De sanckten trocken op, byget,
En hier deur was de bruyt ontset:
En soo bleef sinte Pieter baes:
Godt loont sint Japeck en sint Klaes.

19 *Sinter Klaes:* de Majoor Hasselaer. — *Symen vaer:* Simon Verdoes.

OP PIETER PIETERSZ. HEYN,

Lieutenant Amiraal.

De blixem, die het Beeld van 's aardrijcx Dwingeland
Lest sloeg de Kroon van't hoofd, den Scepter uit de hand,
Voorspelde desen *Heyn*, den Zeeschrick van Delfshaven;
Die 't al verovert, wat West Indien kan graven.
't Vereenighd Neerlant vrees voortaan voor geen belegh;
Philippus leyt in swijm, en heeft den dootsteeck wech.

Op Pieter Pietersz. Heyn. Volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten,* 1644, bl. 133.

1—3 *De blixem .... voorspelde desen Heyn.* Niet zeer duidelijk zijn deze regels. Piet Hein werd in 1578 geboren; en er schijnt gedoeld te worden op zekere treffende gebeurtenis, kort voor dien tijd voorgevallen en die als een voorspelling van 's jongskens toekomstigen roem en bedrijven kon worden aangemerkt.

ZEGESANG

TER EERE

VAN

FREDERICK HENRICK,

BOSCHDWINGER,

WEZELWINNER,

PRINCE VAN ORANJE.

Afgedrukt volgens de eerste uitgave, in 1629 te Amsterdam bij Willem Blaeu verschenen (*Bibliographie van Vondels werken*, n^{0}. 172).

DEN

E. GROOTACHTBAEREN, EERENTVESTEN, WIJSEN,

EN VOORSIENIGEN HEEREN,

MIJNEN HEEREN

DEN

BURGERMEESTEREN EN REGEERDEREN

DER WIJD BEROEMDE KOOPSTAD

AMSTELREDAM.

Ghy, Burgervaders van dese hooghgemelde stad,
Die rijck van burgery, van schepen, pracht en schat,
Verstreckt des oorlooghs siel, het oogh der vrye steden;
Waer doorghe in Staetenraed als Goôn word aengebeden,
Geviert van onsen Vorst, die sich op God verlaet,
Op u, en op sijn' deughd, wan 't heyr te velde gaet:
Ick bid, ontslaet u wat van 's lands bekommeringen,
Nu d'algemeene vreughd mijn' geest bekoort tot singen:
Mijn' Sangheldinne volght het triomfeerend swaerd,
Dat Spanjens Monarchy, en Oostenrijck vervaert.

Uwe E. onderdaenighste

I. V. VONDELEN.

3 *Verstreckt des oorlooghs siel:* door het geld. Nog onlangs had de stad gelden verstrekt. – *Het oogh der vrye steden:* Amsterdam, prat op zijne vrijheden, zag nauw daarop toe, ook ten profijte en voorbeelde der andere steden.

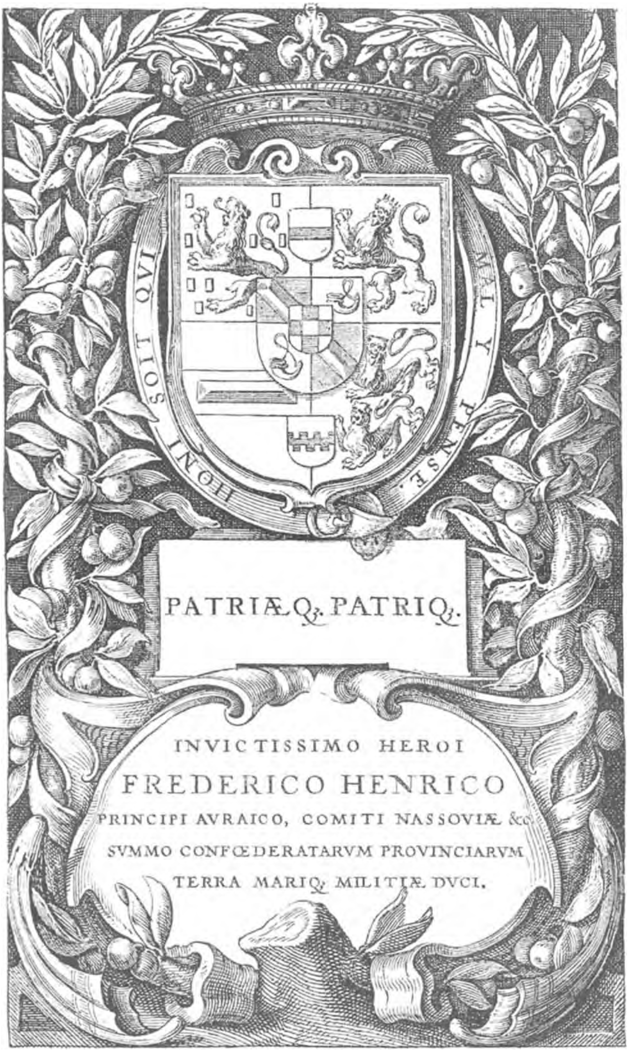
HONI SOIT QVI MAL Y PENSE.
PATRIÆ Q; PATRIQ;.
INVICTISSIMO HEROI
FREDERICO HENRICO
PRINCIPI AVRAICO, COMITI NASSOVIÆ &c.
SVMMO CONFŒDERATARVM PROVINCIARVM
TERRA MARIQ; MILITIÆ DVCI.

ZEGESANG

TER EERE VAN

FREDERICK HENRICK,

BOSCHDWINGER, WEZELWINNER, PRINCE VAN ORANJE.

Wie is hy, dien de lauwer voeght,
En met een aensicht soo vernoeght,
Geseten op den zegewagen,
Keert weer van vyands nederlaegen?
Is 't oock de schutter, wiens geweer
De landsmet Python ley ter neer,
Om wien de volcken vrolijck dringen,
Die hupplende het triomflied singen?
Of is 't d'wtdaeger van de moeyt,
Die Hydraes bloedende aders schroeyt:
Wien danckbaerlijck Thebaensche schaeren
Toewijen kercken en autaeren?
Of is 't een held van 't oude Room,
Die op den vyandlijcken boôm,
Tot weering van gemeene ellende,
Geluckigh d'oorloogstoomen mende?
Of is 't der weereld wonderding,
De Macedoonsche jongeling;
Die, doen het jonge Tyrus schempte,

4 *En:* en die.
5 *De schutter:* Apollo.
6 *Python:* de bekende reusachtige slang, door Apollo gedood.
9 *d'Wtdaeger van de moeyt:* Hercules, die alle vermoeienissen tartte.
10 *Bloedende aders schroeyt:* 't is bekend, hoe Hercules de hydra, of veelhoofdige poelslang, wier koppen telkens weder aangroeiden, naarmate zij afgehouwen werden, overwon door de gapende wonden met vuur te verschroeien.
18 *De Macedoonsche jongeling:* Alexander de Groote.

De zee met 't oude Tyrus dempte,
En smoorde soo veel stofs en puyn,
En Libans cederrijcke kruyn,
Tot dat hy stormde wt haeren setel,
Die elck te trots was en vermetel?
Neen, 't is geen held van d' oude tijd,
't Is *Fredrick Henrick*, die den nijd
En all' die hem sijne eer misgonnen,
Door moedigh worstlen heeft verwonnen:
Die d'Oldenzeelsche vesten dwong:
Die Wesel innam met een' sprong:
En Grol heeft tot sijn' winst gestreecken;
Dat tweemael 't leger op sagh breecken:
Die met sijn volck, te voet, te ros,
Verovert heeft *'s Hartogenbosch;*
Dat tweemael 't leger op sagh breecken.
O groote winst van weynigh' weecken!
O temmer van dat woest gedroght,
Daer noyt geen kamper tegens moght!
Kan haet en nijd dien brock verduwen!
Kon die moerasdraeck dan met spuwen
Van vier en voncken, vlam en roock,
Met overyslijck ysren spoock,
Sijn' vyand niet ten poel wtjaegen?
Dit ondier, oorsaeck veeler plaegen,
Staegh knabbelde heldenbeen verwoed.
Het leckte Truxis edel bloed,
En vatte (schuw van staelen banden)
Graef Hohenlo met ysren tanden.
Maes, Wael en Yssel, Leck en Rhijn
Vergiftighde het met boos venijn.
Naest God sy lof den roem der vorsten,

29 *Die d'Oldenzeelsche vesten dwong:* dit werd eigenlijk door Graaf Ernst Casimir verricht.

30 *Met een' sprong:* bij verrassing; wat door Otto van Gent, Heer van Dieden, gedaan werd.

32, 35 Beide deze regels sluiten wederom een geheime hatelijkheid in tegen Prins Maurits, die voor de genoemde vestingen 't hoofd gestooten had.

46 *Truxis:* Ferdinand von Waldburg Truchses, broeder van den verstooten Keurvorst, die in 1585 bij gelegenheid van den aanslag, door Kleerhaag op den Bosch beproefd, sneuvelde. Zie Hooft, *Ned. Hist.* XXII.

Aen wiens granaeten 't is geborsten.
Wie sou gelooven kunnen, dat
Eene oude en noyt gewonne stad,
Gewent te swaeyen 't oorlogsvendel;
Die sleutel was en grensegrendel,
En trots als Brabants pylaer stond,
En Holland scheyde en Brabants grond,
Soo onversiens, soo ongewroken
Gesloopt sou leggen afgebroken,
Door 't woen des Hollandschen soldaets?
Dat d'eer van Tilburgh sijne plaets
Sou laeten d'eere van Oranjen?
Dat d'oorloghssetel van Hispanjen,
En Isabels doorluchte troon
Sou open staen voor Welhems soon,
Tot schrick van Phlippes bondgenooten?
Breda had een' Baron verstooten:
't Was billijck, dat weer een Baron
Den *Bosch* most ruymen voor dees' son:
Dat 's Hartoginnebosch most worden
Des Princen bosch, na 's hemels orden.
Ay lieve, sie doch eens 't gedrang
Van 't vrye Nederland, met sang
En spel voor Hollands heyland krielen:
Hoe burgers en hoe boeresielen,
Hoe oud en jong, hoe vrou en maeghd,
En wie 't gemeene gunst toedraeght,
Al lachend door malkandren swieren:
Hoe vrolijck steên en dorpen vieren,
En luyen in 's verwinners feest:
Die als een hopman onbevreest
En rustigh 't heyr vooraen geleyde,
Op 't vlacke van de Mouckerheyde;
Alwaer hem inviel 't waerde lijck
Van sijnen oom, graef Luydewijck;

56 *Grensegrendel:* wederom eene dier bij Vondel geliefde alliteraties.
62 *d'Eer van Tilburg:* Antonie Grobbendonck, die de stad verdedigd had.
68 *Een' Baron:* de Prins was Baron van Breda.
85, 86 *'t Lijck van .... graef Luydewijck:* graaf Lodewijk van Nassau, 10 April 1574 in den slag op de Mokerhei gesneuveld.

Die hier in 't harrenasch gebleven,
Of na den slagh gevaen, most sneven
Door Spaenschen haet, soo schendigh wreed,
Als hy sich vroom en eerlijck queet:
Terwijl hy dacht aen dese dingen,
Gevoelde hy scharpe prickelingen,
En wraeck, opsiedend 't edel bloed
Verdobbelt sijnen oorloghsmoed.
Terwijl hy sich ten oorlogh ruste
Soo doodverwt hy de Vlaemsche kuste.
De starcke steên, hoe vast bemuurt,
Van Maes, en Rhijn, en Scheld geschuurt,
Gevoelen 't bange sweet wtbreecken.
Hy houdse in twijffel met sijn' treken:
En Handwerp wacht sijn heyr aen boord
In 't harnasch. Schielijck ruckt hy voort,
En draeft op pijp, trompet, en trommel
De Maesbrug over naer den Dommel:
En vroegh voor bot, voor bloey en blos,
Op 't veld koomt vallen voor den Bosch,
Met ruyterbenden nau om noemen,
Gelijck de byen op de bloemen.
Dit sagh de grijse Grobbendonck.
Denck, of het als een donder klonck
In d'onverwachtheyd sijner ooren.
Hy lachte en grenickte wt den tooren,
Doen hy op May den eersten dagh
Hier Mars den Mayboom planten sagh:
Maer 't lachen dat verging ten leste;
Doen hy omringen sagh de veste,
Die soo veel' rampen had gestuyt,
En meermaels lachte ons' legers wt:
Die, zedert mense lest ontsette,
Noch bet op haer' versekring lette,

88 *Gevaen:* gevangen.

96 *Soo doodverwt hy* enz.: hij neemt den schijn aan, alsof hij de Vlaamsche kust bestoken wil.

101 *Handwerp:* Antwerpen.

105 *Vroegh voor bot:* voordat het geboomte uitbot, in 't vroege voorjaar. — *Bloey en blos.* De uitgave in folio heeft: *bloeyend blos.* De verbetering is van van Vloten.

Met schans by schans, en werck op werck,
Van graft aen graft en hoornen sterck.
Hier lagh nu d'eer der heeren Staeten.
Flux quam by 't leger der soldaeten
Een boerenheyr. Men wroet, men slaeft;
De bijl die kerft, de schup die graeft.
Veel' bosschen worden omgehouwen
Om eenen Bosch: soo veel' landouwen
Geplondert kael van ruyghte en rijs.
Geen' veldnymf vlecht nu krans om prijs:
Geen Pan, nocht Satyr hoortmen queelen,
Door 't derven van hunn' lustprieelen
En naere schaduw; die Natuur,
Aenqueeckster van het minnevuur,
Gevlochten had tot vriendlijck vryen,
Boeleeringen, en snoeperyen.
De deughd, gewoon na lof te staen,
Sich maeckte een' princelijcke baen:
Sloegh mijlen dijcx door waterplassen,
Door diepe meeren en moerassen.
Sy stiert de vlieten met een' toom,
En damt met kracht den Dommelstroom:
Sy dar den ouden kil verleyen,
En 't meyr een' nieuwe plaets bereyen,
Daer t'hans de visscher set sijn' fuyck,
Beurt 't land de mossige perruyck
Nu overdroncken in het hooge,
En vraeght: wat God scheyd vocht en drooge,
En binnen andren oeverboord
Bedwinght de watren door sijn woord?
Daer t'hans de visschen swaenen aesen
Nu legerpaerden weeligh graesen:
En om het leger bruyscht de zee,
Die flus onwinbaer maeckt de steê.

133 *Naere:* donkeren.
138 *Een' princelijcke baen:* Hollandsche dijk. *Kantt. der oude uitgave.*
145, 151 *T'hans:* straks.
148—150 Zinspeling op *Genesis* I:9.
151 *Aesen:* spijzen.
154 *Flus:* straks.

Dat heet voorby treen Cyrus stappen;
Die, met d'Eufraetstroom af te tappen,
Vermeestert 't pratte Babilon,
Soo ras de ruyter waden kon.
'k Sie dorpen hier in 't rond gelegen,
Als met een snoer aen een geregen,
Met dobble graft, en schans op schans.
d'Ontsetter heeft hier kleene kans.
Ick sie 's Hartogenbosch vergrooten,
En 't leyt in 's Princen wal beslooten;
Wiens krunckeligen ommekreys
Verstreckt een' somer sonnereys.
O Boschmaeghd, reken tot u vordel,
Dat met soo rijcken legergordel
Uw vryer uwe lenden nijpt.
Wt liefde hy sijnen degen slijpt,
Op dat hy u den grijse ontrucke,
En 't heylighdom uws bloessems plucke.
De Christe Koningen alom
Begroeten uwen bruydegom:
Soo verre heeft sijn' kortou gedondert.
De grootste Vorsten, al verwondert
Besoecken hem van wijd en veer,
Om deel te hebben aen dese eer:
Soo luyde heeft sijn trompet geklencken.
Der Staeten achtbaerheyd gesoncken
Vry laeger dan haer voorigh heyl,
Die overschrijd 't gesette peyl,
Door 't braef bestaen van uwen minner,
Den allerstoutsten stedewinner.
Philippes send gesanten wt
Om vorderen het vrebesluyt.
Hy port den Keyser sorgh te draegen
Om *Fredrick* van den Bosch te jaegen:
't Welck sal verplichten kroon aen kroon,
Als waer belegen sijn persoon.
Dies sluytmen, op der vorsten bede,
Met 't rijck van Denemarcken vrede,

171 *Den grijse:* den grijzen Grobbendonck. Zie vs. 109.

Om Spaensche en Oostenrijcxsche maght
Te paeren tegens Hollands kracht.
Soo veel gewoels aenschout de sonne,
Tot redding deser Roomsche nonne.
Te Brussel, onder 't Boschbelegh,
Daer twistme' om d'appel van't gesegh,
Waer heen met dese raserije?
Graef Henrick, met veldheerschappije
Gemoedight, komt ten lesten aen:
De tiger sal den leeu verslaen.
Het is hem mogelijck vergeeten,
Hoe fel hy werd voor Grol gebeeten.
Met schup en spaden hy by nacht
Den Dommeldam te breecken tracht:
Maer die het leger onderkruypen
In doods vergetelnat versuypen,
En 't grof geschut dat dondert in
't Hooghhartigh heyr der Hartogin:
't Welck moedeloos te rugh moet wijcken.
Wy visschen de verdroncke lijcken.
Ja, Hollands Hercules en held
Den vyand wacht in 't vlacke veld,
En dart sijn' veyligheyd misbruycken.
Hy denckt niet eens om 't oog te luycken
Ten slaep, als of hy waer gewoon
Te waecken eewigh met den goôn.
Hy luystert watter word gemompelt.
En als Achil in Styx gedompelt,
En scheutvry tegens kling en kloot,
Soo geeft hy sich op 't spitste bloot:
En leyt slechs toe op hoornenwringen,
Op nadren, en op mijnespringen:
En in die vorsten worstelplaets,
Verselt de vroomheyd des soldaets,
En wroet, by sonne en maeneschijnen,
In stof van loopgraef en van mijnen,

196 *Deser Roomsche nonne:* 's-Hertogenbosch.
198 *'t Geseglı:* 't gezag, het opperbevel.
200 *Graef Henrick:* de Graaf van den Berg. Zie *Verovering van Grol*, vs. 12.
224 *Nadren:* hier een term van krijgsbouwkunst.

Gehaspelt tot aen 's hemels troon,
Vermengt met vlammen, roock en doôn,
Met colonellen en soldaeten;
Die eerlijck hunnen dienst verlaeten,
Met eenen oock alle oorlogsramp:
En sijn door dien ontsteken damp,
Als in triomf voor yeders oogen,
Met Mavors wagen opgetogen,
Op dondertoonen, fijn en grof.
Dit lijckt nu by 't Olympisch stof,
Als een kortouscheut in mijn' dichten,
By 't snorren van geschote schichten;
Al maeckt het Pindarus soo fier,
Om stijf te stoffen op sijn' lier,
Van Grieckenlands vergode sielen:
Op 't barnen van geswinde wielen,
Ten renstrijd licht gevoert voorwt.
Terwijl de raden van d' affuyt
Op roockend rijswerck, langs hoe traeger,
Voor desen Delfschen blixemdraeger,
Den wegh, door omgewroete duyn,
Opbaenen langs der vesten puyn:
Wtlachend d' oude kinderstryen:
Die 't groot gevaer der gaelderyen
Waer door mijn held ten hemel gaet,
Aenhooren als een sotte praet.
Hier volgen Britten, Schotten, Vrancken,
En Duytschen de Nassausche rancken,
Bebloed, bekrosen en besweet:
Of soo sich ergens Vranck vergeet,
Koomt Briauté den sloffen wecken;
Wiens groote schim in dese plecken
Noch ongewroken waert en spoockt,

232 *Die eerlijck hunnen dienst verlaeten:* d. i.: die *sneuvelen.*

238—245 De zin dezer regels is: dat deze stof oneindig meer waard is bezongen te worden dan de Olympische wedspelen, die Pindarus, de Grieksche lierdichter, zoo fier bezong.

248 *Delfschen:* Frederik Hendrik was te Delft geboren.

257 *Bekrosen:* morsig.

259 *Briauté:* Karel van Briauté, wiens lijfgevecht tegen Leckerbeetje bekend is. Zie Bor, *Hist.* B. 37.

En 't harte sijner landslien koockt,
Om wraeck te nemen aen den woede,
Die hem doorschoot met koelen bloede,
En verwde valbrug en stepoort
Met sprencklen van soo vuylen moord:
Een' ope wond, die lange smarten
Sal Vranckrijcx eedle en strijdbaere harten.
De Bosdraeck 't hoofd opbeurt na Vucht.
En snoffelt in de bange lucht,
Vermits de watren hem ontsincken.
Sijn' kiesen laet hy grimmigh blincken,
En hoopt vast elcken oogenblick
Dat hem d' ontsetter hulpe schick.
De Berghgraef siet geene eer te haelen,
Met binnen 's Princen storrempaelen
Het hoofd te steecken tegens 't spits,
En vreest des legers Lynceus Wits.
Hy gaet sijn krijghsheyl elders soecken;
Dies hem de Boschenaeren vloecken,
En Grobbendonck sijn hartseer kropt.
Het daeghlijcx quetsen 't gasthuys propt,
En 't kerckhof mest. De Brit en Franssen
Gaen strijcken met de Vuchterschanssen.
Ernest en Willem 't achterst klooft.
De Veldheer kneust het draeckenhoofd,
En Brero sloopt de slincke lenden,
De rechte Pinsen met sijn' benden.
Het ondier woelt en worstelt lang,

263 *Den woede:* den verwoede.
274 *Schick:* zende.
278 *Lynceus Wits:* de vaak genoemde Wachtmeester des legers, Jacob Witz. Om 's mans waakzaamheid aan te duiden, geeft Vondel hem den toenaam van Lynceus, naar den argonaut van de fabel, die zoo scherpziende was, dat zijn blik door muren heenboorde, ja zelfs door de korst der aarde in de diepten des afgronds drong.
283 *De Brit en Franssen:* deze stonden onder 't bevel van den Hertog van Bouillon.
285 *Ernest:* Graaf Ernst Casimir. — *Willem:* Graaf Willem van Nassau, Gouverneur van Heusden. — *'t Achterst:* den achtertocht.
287 *Brero:* Joan Wolfert van Brederode.
288 *Pinsen:* de Kolonel Pinsen van der Aa, een neef van Hooft.

Als eertijds dese waterslang,
Die vruchtbaer van doorsnedene aeren,
Niet deede als nieuwe koppen baeren.
Terwijlmen 't eene lidt doorvlimt,
Soo leyt een ander hoofd en grimt.
De sprencklen bloeds sijn nieuwe saeden.
O vruchtbaer veld van oorloghsdaeden!
Maer wat voor een verbaest gerucht
Veroorsaeckt ons de Veluwvlught?
Ah, Aernhem, sijtghe in slaep betovert!
Alreede is d' Ysselstroom verovert:
De wollef jaeght uw' schaepen na,
Tot uwe en tot uw nabuurs scha.
Wien sal ick dese rampen wijten?
't Moet billijck onsen Prince spijten,
Dat 't geen hy lang te vooren spelt
By reuckloos breyn niet meer en geld.
Ghy waert gelijck verstroyde lammers,
Had Hollands harder d' Amsteldammers
Om u t'ontsetten niet beroert;
Die voor en na de vlagge voert.
De Burgermeesters van den Ystroom
Handhaeven Vechts en Yssels vrydoom.
De vruchthoorn van Europe stut
De steén, en levert wt geschut,
En kruyt en lood, en oorlogslieden,
En graen, om 't hoofd den beer te bieden,
Die om den biekorf woelt ontrust,
En laegen leyt de Betuwkust:
Maer Cazimir en Styrum waecken,
Tot redding der verlegen saecken,

290 enz. Zie op vs. 10.

298 *De Veluwvlught.* Men weet, dat, tijdens het beleg van Den Bosch, de Oostenrijksche en Spaansche troepen, onder Montecuculi en den Graaf van den Berg, den 23 Juli 1629 in de Veluwe vielen en zelfs Amersfoort vermeesterden, het geheele land in ontsteltenis brengende.

308 *d'Amsteldammers:* bijzonder loffelijk kweten zich die van Amsterdam te dezer gelegenheid, zoo door het ontvangen en bergen der vluchtelingen, als door het zenden van krijgsvoorraad, benden vrijwilligers en het nemen van verdedigingsmaatregelen. Zie vs. 311 en volgg.

313 *De vruchthoorn van Europe.* Amstelredam. *Kantt. der oude uitgave.*

En treffen, volgens 's Princen last,
Op d' oorden, daer de vyand bast.
De vyand self die kan getuygen,
Hoe noo den vryen hals wil buygen,
Om op te nemen 't slaefsche juck.
De nood maeckt d' onbeslepe tuck,
De vrygevochte willghe slaeven.
Men siet veel mylen lands begraven,
En schanssen rijsen sonder end:
Elcx lusthof sonder leet geschend.
De Vechtvliet opent dijck en sluysen:
Dies soute en soete baeren bruysen
En weyden over vee en stal:
Die 't al wil houden, waeght het al:
't Is voor den vrydom al ten besten.
Doch wint hy d'Amersfoortsche vesten:
Dat veelen schielijck vreese gaf.
Maer Hattem slaet sijn' stormen af,
En Elburgh fier hem voeder weygert.
Het brieschend paerd komt aengesteygert
Op Harderwijck: sijn hoef alree
Het strande schud der zuyder zee:
Noch wil 't niet luystren na de wetten
Der Keyserlijcke krijghstrompetten;
Op dat het onvermogen blijck
Van 't Spaensche en basterd Roomsche rijck.
Laet Phlips en Ferdinand sich kittlen
Met overydele eerentitlen:
Of Cuculi wat weeldigh weyt,
's Lands veldheer op sijn' luymen leyt.
De blijde bo komt aengeronnen,
Die wtblaest: Wezel is gewonnen,
Graef Henrick siet verbaest te rugh,

328 *Begraven* voor „met loopgraven en verschansingen bedekken."

330 De zin is: elk geeft zonder leedwezen, vrijwillig zijn lusthof of landverblijf ten beste, voor zooverre dit voor de verdedigingslinie noodig is.

336 *Doch:* toch.

349 *Cuculi:* Ernst, Graaf van Montecuculi, bevelhebber van het Keizersche leger.

352 *Wezel is gewonnen:* door Otto van Gent, Heer van Dieden. Zie vs. 358.

353 *Graef Henrick:* Graaf Hendrik van den Berg.

En steent om sijn' gebroke brugh,
Zijn' koorenschuur, sijn' blixemkoker.
Losano vloeckt hy en den moker,
Die poort en poortslot brack te ty,
En inliet Didens ruytery.
Prins Henrick loost sijn schut al tevens.
Al 't land, al 't leger is vol levens.
Men swaeyt de Wezelsche banier.
De Vuchter tooren bralt met vier.
O Wolf, die past voor Mavors wagen!
O Gent, die Gent noch sult belaegen,
En stormen op der Staeten leer,
De muurkroon drucke uw' kruyn met eer.
Die blixem Brussel trof van boven,
Doen 't sich vermetel dorst beloven,
Eer lange binnen Amsteldam
t'Ontsteecken d'overwinningvlam.
O Prins, God heeft u wtgekosen,
't Geen andre dwaes verreuckeloosen,
Dat brengtghe wederom te recht,
Al sijtghe aen 's legers sorgh gehecht:
Gh' ontruckt een' stad des vyands tanden,
Terwijl hy glory soeckt met branden
En blaecken van de boerenhut;
Die naulijcx wind en regen schut:
Terwijl hy, van verdriet verbolgen,
De wapenloose gaet vervolgen:
Den landman met sijn ega blood,
De kinders bergende in haer' schoot,
Al schreyend d' ackers doet verlaeten;
Wt schrick der schennende Croaten:
Geen strijdbaer slagh, maer wreed in 't woen;
Als op een duyfken een Griffoen:
Misschien in 's vyands heyr betrocken,

354, 355 Wezel was tevens de *brug,* waarover de vijanden in het land kwamen, de *voorraadschuur* en het *tuighuis* hunner legers.

356 *Losano:* Francisco Lozano, een Spaansch bevelhebber en Gouverneur van Wezel.

363 *Wolf:* de overste Wolf, stadhouder van Breevoort.

364 *Gent:* Otto van Gent, de veroveraar van Wezel.

Om Holland daermede aen te locken,
Dat onbeluyd de Spanjaerds dolf:
Maer 't geld ons even beer of wolf.
Most *Fredrick* niet den Boschdraeck temmen,
Hy souse wacker leeren swemmen
Den Yssel over en den Rhijn.
Sy voelen 't voorspoock van die pijn.
't Verlies van Wesel komtse wecken,
En roept: 't is tijd te rug te trecken.
Vertsaeght verlaetense Amersfoort,
Geplondert tegens eer en woord.
Hun vloecken Cerberus vervaerde;
Vermits al watse met den swaerde
Oyt wonnen, in den Duytschen strijd,
In Wesels onweer schipbreuck lijd.
Noch laeten de beschote wallen
Van krijgelheyd den moed niet vallen:
Maer streng geparst van 't bitter lot,
Soo vliense met gebeên tot God,
En all' sijne heylgen. 's Vollex yver
Aenroept den Evangelischrijver
Sint Jan den opperheyligh aen,
Dat hy sijne hoofdkerck by wil staen.
Men offert op de hooge autaeren:
Men wieroockt tusschen kerckpilaren:
Na Roomsche zede, en viert alom
Met ommegang, en heylighdom.
Kapellen, kloosters, kercken stenen:
Gewijde en ongewijde weenen.
Sy hopen dat op 't allerlest
Geene hemelhulp de heylghe vest
In't allerwterst sal ontbreecken:
Al schijntse een weeskind, gants versteecken

388, 389 Versta: Om Holland (Hollands aarde), die onbeluid (zonder begrafenisplechtigheid) de Spanjaards bedolf, belust op hen te maken.
390 *'t Geld ons even:* 't is al om 't even.
404 *Krijgelheyd:* hardnekkigheid, onverzettelijkheid.
406 *Soo vliense:* zoo nemen zij hun toevlucht.
409 *Sint Jan:* de beschermheilige van 's-Hertogenbosch.
414 *Heylighdom:* gewijde reliquieën.

Van menschentroost, in dit gevaer:
En hy, die voormaels wonderbaer
Den vyand sloegh met duysend vreesen,
Door een dood lichaem, nau verresen,
Door 't plompen van een' lossen steen,
Door 't roeren van een' trom alleen,
Sal middel ter verlossing vinden.
Maer 't is vergeefs, mits weer en winden
Ten dienste staen 't Nassausch geslacht,
En 't water losen wt de gracht.
Voor 's Princen godheyd neyght sijne hoornen
De Maes. 't Geschut dat schud de toornen,
En donderd reys op reyse los,
En beuckt het bolwerck van den Bosch.
Bellone blixemt met granaeten,
Met storm op stormen wtgelaeten.
De veldheer siet den zege bly
Ten ende van sijn' gaeldery:
Daer koevoet, hamers en houweelen
Volendigen de krijghskrackeelen.
Soo ras de jongste mijne springt,
De stad geknielt genade singt,
En kust des overwinners handen,
Tot glory der vereende landen:
En word der landen medelidt,
Met 't overtreffelijck besit
Van allen vlecken, steên en dorpen,
Die haer gebied sijn onderworpen:
Dies danckt, ô Staeten, uwen Held,
Die 't onverwinnelijck geweld,
Uw' staet ten goên, bestond te kneusen,
In't aengesicht der Berghsche reusen:
Welck' dreyghden met een' trotse tre
Te stappen door sijn' legerzee:

424—426 Deze regels zien op vroegere uitreddingen van Den Bosch, veroorzaakt door het wegsluipen van een half dood geslagen portier, het plompen van een steen en het ontijdig roeren van een trom.

428 *Mits:* vermits, dewijl.

432 *'t Geschut dat schud:* weder een klankherhaling. — *De toornen:* de torens.

434, 435 *En beuckt het bolwerck van den Bosch. Bellone blixemt:* fraaie alliteratie.

Maer die niet suft voor 't luyde schreeuwen,
Dat is de leeu der waterleeuwen;
  Die stal hiel als een stijl dat pas,
  In 't perck dat hem bevolen was:
Die noo 't gegreepen wou verliesen,
Doen suffers ree den aftoght bliesen,
  En had bestemt te vlien ter nood,
  In eene onsterfelijcke dood.
Waerop sal Spanjen wijders hopen?
Voor Holland leydt heel Brabant open.
  Self Henegou en Lutzenborgh,
  En Namen brandschat schaft wt sorgh.
Ons' vlieten voelen geen' besmetting;
En met een' eenge stads besetting
  Bespaeren wy een legers last.
  De Betuw dar geen' wtheemsch gast
Den vryen disch met dalers decken.
Soo veele starckten, steden, vlecken,
  En waerden voelen ademtoght:
  Die eerst, door daeghlijcx ramp besocht,
Van loopers, stroopers, stokebranden,
Van knijpers, knevlers, ruw van handen,
  Alle oogenblick met ope tesch,
  Verwachten het getrocken mes
Op bloote keel. de schuur aen koolen,
Op 't kloppend hart gelaen pistolen:
  Dies roepe een yeder, dien dit raeckt:
  Een god heeft ons dees' rust gemaeckt:
Doen Spanjen wou Euroop verbaesen:
Doen d' Oostenrijcker opgeblaesen,
  Had van den Donau met sijn heyr,
  Verwinner tot aen 't Baltisch meyr,
Gants Duytschland in sijn bloed versopen,
En Holland droomde t'overloopen:

457 *Dat pas:* op dien tijd.
470 *Dar:* derf, darf, hoeft. — *Geen'* is derde naamval.
471 *Dalers:* daalders.
477 *Tesch:* tasch.
482 *Een god heeft ons dees' rust gemaeckt:* letterlijke vertaling van het Vergiliaansche: *deus nobis haec otia fecit.*

Ja stofte van den hoogen stoel:
De leeu leyt in den modderpoel
Gesneuvelt, door te veel te willen:
De Boschkrijgh sal sijn' krachten spillen.
Nu hang wie wil, tot zegemerck,
In hofgewelf, in sael en kerck
De Thurenhoutsche ruytervaenen,
Borgoensche kruyssen van Maraenen,
En Vlaemsche standerds, die vol moeds
Wel tuygen storting van veel bloeds;
Maer dees' verwinning stoot de wolcken,
En streckt tot vrucht der vrye volcken.
Dat ander overst vry braveer
Met bynaem, en met tyteleer,
En stoffe en swelle op Asianer,
En op De Groote, en Africaner;
't Vernoeght ons dat de schelle Faem
Hem noemt *Boschdwinger* by sijn' naem,
Die als August komt ingereden.
Bout sijn' triomfboogh op twee steden,
Die als onsloopbre zuylen sijn,
Waer tusschen vlieten Maes en Rhijn.
Fortuyn in't alleropperste houde
Een' weeghschael, fijn van loutren goude,
Die 's Konings scepter 's Keysers kroon,
En 's Tibers mijter luysterschoon,
Vind lichter dan Oranjens degen;
Die dees' Meduse heeft afgeslegen
Het schaedlijck hoofd, doen Pallas mild
Hem schonck den kristalynen schild.

495 *De Thurenhoutsche — vaenen:* in 1598 in het gevecht bij Turnhout veroverd.
496 *Maraenen:* Spanjaarden.
499 *Stoot:* verheft zich tot.
501 *Dat ander overst vry braveer:* dat zich een ander veldheer verheffe.
503, 504 *Asianer ... De Groote ... Africaner: Asiaticus, Magnus, Africanus,* titels aan verschillende Romeinsche veldoversten gegeven.
506 *Hem:* Frederik Hendrik.
508 *Twee steden:* 's-Hertogenbosch en Wezel.
518 *Den kristalynen schild:* herinnering der fabel van Perseus, die, uitgetogen om Medusa het hoofd af te slaan, 't welk al wie het aanzag in steen verkeerde, van Pallas een gepolijst schild ontving, waarin de gedaante

God wil Prins *Fredrick Henrick* spaeren,
En rijcklijck recken sijne jaeren,
En seegnen hem met moed en raed,
Die wijse wetten blincken laet:
Die vaderlijck en recht als speelend,
De burgerlijcke wonden heelend,
Den vyand op de hacken treed
Soo schielijck, dat hy 't naulijcx weet,
En doet hem staen tot sijn' genade:
En haelt met woecker in de schade
Van sijn Breda, om 't welck onnut
Castiljens kroon is wtgeput.
Op 't rijsen van Prins *Henricx* starre,
Heyn veel geluckiger van verre
Keert van Matance, aen onse ree,
Als l'Heremijt van Lima deê.
Hoe most, Havaen, uw hart beswijcken,
Doen ghy uw Konings seyl saeght strijcken
Voor 's Princen vlaggen al benout?
Doen ghy het silver en rood goud
Saeght plondren, en de purperoegsten,
Die Holland dreyghden te verwoesten?
De schim van Attabaliba
Vernamt, en huppelde om uw' scha:
Om datmen hem de zeenwen kerfde,
Die niet door deughd sijn' scepters erfde;
Maer schoot met voordeel van geweyr
In 't moedernaeckt en weerloos heyr.
Dat heet den draeck op 't harte trapplen,
Den wachter der Hesperische applen,

van Medusa terugkaatste; zoodat hij zijn opzet volbrengen kon zonder de oogen naar haar te wenden.

532 *Heyn:* Pieter Pietersz. Heyn.

534 *l'Heremijt:* Jacob l'Hermite, beroemd Zeereiziger.

535 *Havaen:* de Havanna.

541—546 De zin is: de schim van (den Peruaanschen Koning) Attabaliba vernam het, en verheugde zich in uwe schade (o Spanjaard!), omdat men de zenuw kerfde (het goud ontroofde) aan hem, die zijn (Attabaliba's) schepter bekwam, niet door oorlogsdapperheid, maar in een ongelijken strijd.

548, 549 Zeer eigenaardig vergelijkt de dichter den koning van Spanje hier

En na'et verovert Indisch vlies
Hem suchten doen, om 't Boschverlies,
In Lissebon en oud Siviljen.
De schrick schud beyde de Castiljen,
Als of ons' vloote Carthageen
Hadde wtgeplondert en bestreen;
Daer soo veele afgeslaefde sielen
Vol hoops najuychen onse kielen,
Die bruysen door den Ocean,
Met schat tot sinckens toe verlaen:
't Is tijd dat Spanjens beurt sich wende.
Hier is, hier is het oorlooghsende.
Prins Welhem heeft den grond geheyt,
Sijn nasaet vrydoms muur geleyt
In rood ciment van 't bloed der helden;
Niet sonder raedsman, dienmen selden
Ter weereld als een Phœnix socht:
Maer *Fredrick* heeft het werck volwrocht,
En d'opperoverwinnings kroone
Geset voor Christenrijck ten toone
Op 't spits der vryheyd, 't oorloghs wit.
Maer vryheyd, handvest, wat is dit?
Sijn 't enckle krachteloose klancken?
Niet, niet, ô edelste aller rancken!
Laet yeder eygnaer hier af sijn.
De vryheyd als een' sonne schijn'
Op allerhande slagh van menschen,
Die om 't gemeene beste wenschen.
Men maeckt van 't Christelijck geloof
Geen' plondering en sielenroof:
Men onderdruck geen vroom gewisse,
Met boeten en gevangenisse:
Maer laet God rechter van 't gemoed,

bij den draak, die de gouden appelen bewaakte en het door hem bemachtigd goudland bij den hof der Hesperiden.

561 *Welhem:* prins Willem I.

562 *Sijn nasaet:* Maurits, wiens krijgsbedrijven de dichter hier alleen als terloops herdenkt om er Oldenbarnevelt de eer van toe te schrijven.

564 *Niet sonder raedsman:* Oldenbarnevelt.

573 *Hier af:* hier van.

Uw Vader storte hierom sijn bloed.
Soo dat geschied, soo sal de vrye,
In liefd tot Hollands heerschappye
Ontvoncken; soo sal yeder een
Om 't beste bidden van't gemeen:
Soo sultghe voelen 's hemels segen,
Uw' vyand schricken met uw' degen:
Soo sultghe sijn der vroomen wijck,
Het voorbeeld van gants Christenrijck,
En leven op de tong der geesten:
Tot datghe moe van aerdsche feesten,
En levens sat, uw' sterflijckheyd
Laet hier beneen van elck beschreyt.
't Onsterflijck word van Jupijns vogel,
Op gouden wagen met sijn' vlogel
(Die t'hemwaert neyght, die oirsprong nam
Van Duytschlands Keyserlijcken stam:
Stam, die in standerds aernen swaeyde,
Soo dickmael Mavors oorlogh kraeyde)
Gevoert ten hoogen hemel, daer
't Ontmoet de salige heldenschaer,
Den Grootvaer Adolf, met sijn' neven,
Gestreden in het eeuwigh leven.
My dunckt, ick sie alree van verr
Sijn aenschijn schittren als een' star,
Wien Holland wieroockt met gebeden:
Om dat hy 't hoofd van 's vyands steden
Opofferde als een heyligh pand,
Sijn vaders graf, sijn vaderland.

599 *Aernen:* arenden.
603 *Adolf:* Keizer Adolf van Nassau.
604 *Gestreden in het eeuwigh leven:* die al strijdende gevallen zijn.

DE

TRIOMFEERENDE ÆMILIA

Princesse van Oranje.

Dus lange was mijn' borst belegert en beschoten,
Van angst en sorgen voor mijn bruygoms ongeval.
Mijn hart vol bressen sprong, met 't springen van den wal.
Ick dacht het ongeluck nu kleynen treft, dan grooten:

Maer doen de vesten vrede, en wy de vest genooten,
En dat de vreughd opdaeghde, en vulde het overal,
Met juychen, handgeklap, en schaterend geschal;
Doen was mijn' siel ontset van schroeven en van sloten.

Triomfen reede ick toe, en vloogh den Held te moet,
Met geen verganklijck vier, maer Goddelijcken gloed;
Daer Cypris haeren Mars mede is gewoon t'onthaelen:

En 't onverwinlijck hart, dat voor 's lands vrydom vocht,
Daer oorlogs donderkloot nocht blixem op vermoght,
Verovert werd van Mins onleschelijcke straelen.

De triomfeerende Æmilia. Volgens den tekst der eerste uitgave van den *Zegesang ter eere van Frederick Henrick* (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 172).

14 *Onleschelijcke*. onuitbluschbare.

Nassausche
Heldenhemel
Vryheyt
FREDERICO HENRIC
Grobbendonck
Wesel

VONDEL WIERDT GEVRAAGT, WAAROM HY BARNEVELT IN EEN PRINT IN DEN HEEMEL HAD DOEN ZETTEN.

Vraagt men waarom Barnevelt
In den Hemel wordt gestelt?
't Is om dat de Predikanten,
Die als heylige Gesanten,
Voor hem baden op 't Schavot,
Voerden soo sijn ziel tot Godt.
Doen hy om 't quaadt bloet te koelen,
Storf in 't Gommarist gevoelen,
In 't gevoelen van een swaardt,
Dat geen Patriotten spaardt.

Vondel wierdt gevraagt, enz. Afgedrukt volgens den tekst in Joost van Vondels *Poesy. Het tweede Deel. Den tweeden druck verbetert en vermeerdert*, 1647, bl. 174.

Brandt verhaalt in zijn *Leven van Vondel* dat Vondels *Zegesang* gesteld was onder een prent, waarop men den Prins, in een triumfwagen, gevolgd van zijn helden, de poort van 't Hof zag binnenrijden: boven aan de plaat zag men den hemel, en daarin Keizer Adolf van Nassau, omringd van een aantal helden uit zijn bloed, en Hendrik IV van Frankrijk. In dit hemelsch gezelschap was ook Oldenbarnevelt afgebeeld. 't Gebeurde, dat iemand, Vondel in een boekwinkel ontmoetende, hem vroeg: „waarom stelt gij Barnevelt onder de Nassausche helden in den hemel?" – welke vraag hij zonder zich te bedenken met het hierboven vermelde kniedicht beantwoordde.

In hoeverre dit verhaal waarheid bevat, is niet zeker. Tot heden is geen uitgave van den *Zegesang* bekend, die onder een prent gesteld is. Waarschijnlijk doelt het gedichtje op de hierbij gevoegde prent (bl. 281), die verkleind voorkomt op een der latere uitgaven van den *Zegesang* (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 175) en in de te Amersfoort verschenen uitgave der *Hekeldichten* (1707 en 1736).

8 *In't Gommarist gevoelen.* Sommige Contra-Remonstranten beweerden, dat Oldenbarnevelt in hun gevoelen, aangaande 't leerstuk der predestinatie, was gestorven. Men proeve echter de bittere, ontkennende tegenstelling in de twee slotregels.

10 De uitgaven van 1647 en 1660 hebben: *Dat geen Patriot en spaart.* De lezing is van Brandt (Poëzy, 1682).

OP DEN WEGH-WIJSER TER SALIGHEYD

VAN

ZACHARIAS HEYNS.

Menigh ydel Werelts Kindt
Dwaelt in desen Labyrinth,
Afgedwaelt van 't rechte Pad,
Verre van behouders Stad:
En die tracht om recht te gaen,
Dickwils mist de rechte Baen,
Of staet op een driesprong stil,
Weet niet wat hy kiesen wil,
Heel bekommert van gepeyns.
Wt medoogenheyt toont *Heyns*
Sulcke Sielen 's Hemels Ste,
En geeft haer een Wijser me,
En een Leyds-man, diese leyd
Na den Burgh der Saligheydt.
Billijck moet men saligh prijsen,
Die hier wijst en sich laet wijsen.

Op den Wegh-wijser ter Saligheyd van Z. Heyns. Afgedrukt volgens den tekst in: „Z. Heynsii Weg-wyser ter Salicheyt onder een Sinnebeeld van des Werelts beschryvinge den Christen wandelaer voorgestelt. Tot Swol van Zacharias Heyns (1629)". 4°.

7 De uitgave van 1629 heeft: *Oock staet:* in de latere uitgaven vindt men bovenstaande lezing.

9 *Gepeyns:* gemoed, ziel.

15 *Billijck:* billijkerwijze.

DE RYNSTROOM,

AEN

JOHAN WOLPHARD,

Heer te Brederode, Vryheer te Vianen.

Doorluchte Rijn, mijn soete droom,
Van waer sal ick u lof toesingen?

De Rynstroom. Afgedrukt volgens de afzonderlijke uitgave in folio (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 731.)

Het is onzeker, wanneer Vondel dit gedicht gemaakt heeft; stellig vóór 1635, toen het gedrukt voorkwam in Blaeu's *Toonneel des Aerdrycx.*

Johan Wolphard. Reinout van Brederode, Heer van Cloetinghe, Voshol en Asten, volle neef van den beroemden Hendrik van Brederode, den aanvoerder der verbonden Edelen, had, na diens kinderloos overlijden, aan de Staten

Mijn treckende geboortestroom
Ghy koomt uit Zwitsersche Alpes springen,

van Holland zijn naast en wettig bloedmaagschap bewezen, en was daarop in 1579 met al de rechten verlijd geworden, welke Hendrik van de Graaflijkheid pleegde te houden. De oudste zoon van dezen Reinout, Hendrik geheeten, was gesneuveld bij den mislukten tocht tot ontzet van Haarlem; zoodat de tweede, Walraven III, toen zijn nicht Geertruida in 1590 ongehuwd overleed en hem de goederen Vianen en Ameide naliet, de voornaamste goederen, welke zijn geslacht vanouds in Zuid-Holland bezeten had, wederom op zich vereenigde; terwijl zijn vader reeds in 1584 te Haarlem overleden was. Deze Walraven werd in 1585 Raadsheer van het hof van Holland en stierf in December 1614, bij zijne echtgenoote Willemina van Haeften, vrouwe van Nyevelt, geene kinderen nalatende. Bij uiterste-wils-beschikking benoemde hij zijn neef Walraven, zoon van zijn broeder Floris, Heer van Cloetinghe, tot zijn erfgenaam.

Walraven IV, gehuwd met Margareta Maria de Hennin, dochter van den Grave van Brouck en Falckesteyn, en commandant over een vendel kurassiers in dienst der Staten, overleed ten jare 1620, in den bloei zijns levens, mede kinderloos, en bracht alzoo de goederen over op zijn broeder Johan Wolphard van Brederode.

Deze Johan Wolphard was de laatste schitterende ster aan den glorierijken hemel van zijn geslacht. Als vendrig in dienst getreden, werd hij in 1618, op negentienjarigen ouderdom, hoofd van een vendel voetknechten, in 1633 kolonel van een regiment, en twee jaren later Gouverneur van 's-Hertogenbosch en omliggende forten. Later werd hij benoemd tot Grootmeester der artillerie, en eindelijk in 1641 tot Veldmaarschalk over het volk van oorloge te paard en te voet. Kort voor deze laatste verheffing gaf hij, met drie schepen naar Engeland zeilende, een wakker bewijs van zijn heldenaard. Onverwachts door vier kapers van Duinkerken aangetast, spoedde hij zich, ongewapend en nog in zijn slaaprok, naar het dek, en gaf hij zijn bevelen met zooveel beradenheid en onverschrokken moed, dat de roovers, niettegenstaande hun overmacht, na een vinnigen strijd van bijna vier uren, zich genoodzaakt zagen af te houden en hem zijn tocht ongedeerd te laten vervolgen.

Hij ontviel het vaderland te vroeg: op den 3 September 1655 overleed hij aan de gevolgen der waterzucht, en werd te Vianen bij zijn voorouders begraven. Tweemalen was hij gehuwd geweest: de eerste reize met Anna, dochter van Graaf Joan van Nassau, die hem bij haar dood, in 1636, vijf dochters naliet; de tweede met Louisa Christina van Solms, oudste zuster van Frederik Hendriks echtgenoote: bij deze won hij drie zonen en vijf dochters. Van deze drie zonen stierf de oudste op tweejarigen leeftijd; de tweede, Hendrik, volgde zijn vader op, doch overleed reeds in 1657 te Amiens ten gevolge van den val van een paard en daarop gevolgde koorts; de derde, Wolphard, stierf den 19 Juni 1679, en met hem de laatste wettige mannelijke nazaat der Brederoden uit den tak van Walraven den Eersten.

3 *Mijn treckende geboortestroom:* de stroom, aan welks oever ik geboren ben en die mijn genegenheden tot zich trekt.

Als hoofdaêr der begaefde Euroop.
De Donau, uw afkeerigh broeder,
Nam oostwaert op syn' snellen loop,
Ghy Noordwaert; doen een selve moeder,
Begort van regen, ys en sneeuw,
U baerde voor soo menige eeuw.

Germanjen lagh noch wild begroeit
Van syn Hyrcynsche wilde wouden,
Tot dat het namaels werd besnoeit,
En door de tucht in toom gehouden.
Ten leste dorst ghy, strijdbre Rijn,
Den Tiber op syn feest bestoken;
Die voor u neegh, doen Constantijn,
Van uwen oever opgebroken,
Ging strijcken met den ouden roof
Van Rome en 't Heidensch bygeloof.

Ghy naemt het juck van Christus aen,
Men hoorde uw vrolijcke oevers schatren,
En scheent de heilige Jordaen
Te tarten met gedoopte watren.
Het Christen kruis en viel uw' rugh
Soo swaer niet, als weleer te draegen
Den last van Cesars legerbrugh,
En Drusus, die u dede klaegen
Om vijftigh sloten, swaer van steen,
Gebouwt langs uwe kanten heen.

Maer uw geloovigh Christendom
Beproeft werd, als het goud in d' oven,
Doen Attilaes verwoede trom
't Geruisch uws waters quam verdooven,

5 *Der begaefde Euroop:* blijkbaar zweeft hier den dichter de mythische voorstelling of ook wel de gewone persoonsverbeelding van Europa, als een vrouw, voor den geest, dat hij het woord hier vr. maakt.

15—20 't Was voornamelijk met de legerbenden uit Gallië en Germanië getrokken, dat Constantijn de Groote in 312 Maxentius sloeg en zich meester maakte van Rome.

22 is een tusschenzin.

33 *Attilaes verwoede trom:* in de vijfde eeuw.

En verwde met onnosel bloed
En damde uw kil met kuische dooden,
En trapte met een' droncken voet
Op woeste steden, leegh gevloden,
Of brande uw hair af met syn toorts,
Beklad en druipend van veel moords.

Ghy schreide met een heesche keel
Den hemel aen, om troost verlegen,
Die sond u Karel, 't Rycksjuweel:
Dees kon d' onveilige oevers veegen
Van onduitsch en baldaedigh schuim,
Gelijck uw Constantijn voorheenen.
Doen kreeght ghy uwe randen ruim,
En saemelde uw verstroide steenen,
En saeght dien held vol godesvrucht
Syn' lusthof planten in uw lucht.

O onvermoeide molenaer,
O stedebouwer, schepedraeger,
O rijxgrens, schermheer in gevaer,
Wijnschencker, veerman, oeverknaeger,
Papieremaecker, schaf papier,
Daer ick uw glori op magh schryven,
Uw water dat ontvonckt mijn vier.
Mijn sinnen in uw wedde dryven,
En speelen als een dartle swaen,
Verleckert op uw wijngerdblaen.

Ghy schijnt een aerdsche regenboogh
Gekleed met levendige kleuren,
En tart den hemelschen om hoogh,
Die hierom nydigh schijnt te treuren.
De blaeuwe en purpre en witte druif
Verciert uw stedekroon en locken,

39 *Hair:* op zeer schilderachtige wijze geeft de dichter dien naam aan de welig bewassen oevers van den Rijn.
43 *Karel, 't Rycksjuweel:* Karel de Groote.
50 *Syn lusthof:* Aken.
55 *Papieremaecker:* de papiermolens in beweging brengende.
56 *Magh:* kan.

En muscadelle wijngerdkuif,
De vlieten staen met wijngerdstocken
Rondom u, druipende van 't nat,
En offren elk hun watervat.

Daer is de Main, een pijnberghs soon,
De Moesel met haer appelvlechten,
De Maes, die met een myterkroon
Om d' eer met onsen Rijn wil vechten,
De Roer, die 't hair met riet vertuit,
De Necker, met een' riem van trossen,
De Lip, gedost met mosch en kruid
Van overhangende eicke bosschen,
En duisend andren, min van roem,
Bekranst met loof en korenbloem.

Ghy streckt de voeten aen 't geberght,
Daer sich de Zwitsers in bescharmen,
Wanneermen hen om oorloogh verght:
Ghy grijpt de Noordzee met uw armen,
Waerin het heldeneiland leit,
Daer Bato sich ter nedersette,
En dat soo schuw van dienstbaerheid
D'uitheemsche beckeneelen plette,
En deê gevoelen, dat de Rijn
Geschapen was om vry te zijn.

Ghy slingert, als de Grieckscbe slang,
Uw blaeuwe krullen om de struicken,
En groene bergen breed en lang,
En swelleght in soo veele kruicken
Van stroomen, dat uw lichaem swelt
Van watersucht, en parst de planten,
En schuurt soo menigh vruchtbaer veld,

71 *De Main, een pijnberghs soon:* om het met pijn- of denneboomen begroeid gebergte waar ze doorkronkelt.
72 *Appelvlechten:* schilderachtige uitdrukking voor „appelboomgaarden."
73, 74 De Maas loopt evenzeer als de Rijn door Bisdommen.
75 *Vertuit:* bekranst.
76 *Een' riem:* een gordel.
91 *Griecksche slang:* reuzeslang.

En knabbelt aen de ruige kanten,
Nu tusschen bergh en krommen bult,
Nu door een dal, met wijn gevult.

Al is uw eene keel versand,
Die 't huis te Britten plagh te schaeven,
Dat nu verdroncken leit op strand;
De Leck en d'Yssel doorgegraeven
Vergelden dubbel dese scha,
En leiden u met hooge dijcken
In zee, op dat uw ongena
De vlacke beemden niet koom strijcken
Met macht van regen, en geweld
Van sneeuw, dat inde sonne smelt.

De heldre en starrelichte vliet,
Die door den hemel vloeit by duyster,
Is d'Italjaensche Padus niet,
Nocht oock de Nyl, Egyptens luister,
Neen seker, 't is de rijcke Rijn,
Wiens visschen, met een wuft gewemel,
In 't onbevleckte kristalijn
Van eenen onbetrocken hemel,
Met silvre schubben, silverklaer
Als starren dolen, hier en daer.

O suivre en blancke Rynmeermin,
Die my tot stervens toe kunt kittlen,

99 *Krommen bult:* heuvel.

102 *'t Huis te Britten,* „in de verstoppinge des Rhijns, by Katwijk, onder de duynen geraakt, licht heden verdronken en is niet te sien, als met een aflandige stormwind, uyt den westen of suydwesten, de zee wegstuwende en deze ruiinen ontblootende," zegt LUDOLF SMIDS in zijn *Schatkamer der Nederl. Oudheden,* ter welke gelegenheid hij dit gedicht den naam geeft van „Vader Vondels gespreck met de Rhijnstroom." Over den stichter en den naamsoorsprong van dat oude kasteel verschillen de schrijvers van gevoelen.

111—114 Om deze regels te verstaan, dient men zich te herinneren, dat de Po, Italië's hoofdrivier, en de Nijl, wegens den invloed, welken zij op de vruchtbaarmaking der landen uitoefenen, onder de gesternten geplaatst en aangebeden werden.

122 *Die my tot stervens toe kunt kittlen:* in 't genot van wier liefde ik gaarne zou willen sterven.

Ghy helpt veel sielen aen gewin,
En menigh Graef aen eeretittlen,
En landen aen een' hoogen naem.
Hoe menigh heeft u overtogen,
En met uw rand bepaelt syn faem?
Hoe dickwils saeght ghy met uw oogen
Het hooghgeboren Hollandsch bloed,
En voelde in 't water synen gloed?

Het sy ick dan mijn ooghen sla
Op uw bisschoppelijcke torens:
Of met een lent van vaersen ga
Bevlechten uwe silvre horens:
Of volgh uw' wuften ommeswaey:
Of sing op 't ruisschen van uw baeren:
Of huppel op mijn Keulsche kaey:
Of koom door Bazel afgevaeren,
Daer ghy Erasmus grafste kust,
En wenscht het wijs gebeente rust.

Het sy ghy 's Keysers vierschaer schaeft
Te Spier, dat swart van pleiters grimmelt,
Daer Themis, grijs en afgeslaeft,
Bekommert sit, en 't pleit beschimmelt:
Het zy ghy brult in 't Binger loch:
Of Neerland drenckt met volle vaten,
En groeien doet van wijngerdsogh,
En ydle en sotte sorgen haeten:
Uw vocht bestelt mijn veder inckt,
Tot datse in zee met u verdrinckt.

Maer, och! ick schrey mijn oogen uit,
En sal noch in een' vliet verkeeren,

124 *Menigh Graef aen eeretittlen:* zinspeling op uitdrukkingen als „de Rijngraaf, de Paltsgraaf aan den Rijn," enz.

128—130 d. i.: Van hoe menig Hollandschen Edelman is het bloed niet met uwe wateren vermengd geworden.

134 *Uwe silvre horens:* de krommingen der rivier.

143 *Afgeslaeft:* afgesloofd.

144 *Beschimmelt:* te verouderd.

150—160 Deze regels zien op den oorlog, die toen in Duitschland woedde.

Om datter sulck een Hydra spruit
Wt kerckgeschil en haet van Heeren;
Een helsche Hydra vol vergift,
Die 's Rijns gesonde en soete boorden
Vergiftight, en gants Duitschland schift,
En groeit in onversoenbre moorden.
Een lang gewenst Verlosser vaegh
Het Rijck van 's Rijcks vervloeckte plaegh.

Hoe moedigh sal de Rijnsche Leck
Al schuimend bruisen langs Vianen,
Wen *Wolphard*, wachter van ons heck,
En d'eere der Nassausche vaenen,
Een jongen Soon geboren word,
In wiens gemoed de goude seden
Der overoudren zyn gestort,
En 's Vaders strenge dapperheden;
Een telgh, die weder bloeien doe
Den grysen stam van Brederoe.

De Rynsche Leck, die teere ranck,
Daer na met sachter tong sal lecken,
En vrolijck wiegen sonder dwanck;
Om met haer schaduw te bedecken
De Moeder, die nu met een schaer
Van schoone dochtren desen zegen
Verbeit, en wenscht om 't blyde jaer,
Gelijck een roosengaerd om regen.
De Hemel bouw dien vruchtbren hof,
En hellep my aen Wiegestof.

163 *Wachter van ons heck:* verdediger van onze grens.
171 *Die teere ranck* staat in den 4en n. v.
174, 175 *Om met haer schaduw te bedecken De moeder:* versta: opdat die *teere ranck* (eenmaal) de moeder beschaduwe, bescherme.
175, 176 *Een schaer van schoone dochtren:* zijn eerste vrouw – zie de aant. op den titel – schonk hem alleen dochteren.

BIJLAGEN.

DEN OMGEKEERDEN ROMMELPOT

VAN HET

ARMINIAENS PRINS-MOORDERS ROT:

Te kauwen voor Mennisten Peper-koeck,
En te neurien gelyck Hansjen hangbroeck.

I.

Op, wel op, mijn soete Marten,
Helpt my singen suyver knecht.
Want ick slae den spijcker recht
En ick ken een Huerlinghs parten
Deunt met my, hoe Haet en nijt
Herders vromicheyt verbijdt.

II.

Voor Tyrannen machmen vluchten,
Ghelijck d' Spangiaert is bekent,
Die Vrouwen en Maechden schent
Doch meest Godts Dienaers doet suchten,
Hier en daer verstroyen veel
En doet worgen by de keel.

III.

Al trou Wachters, bly ontfangen
Verstroyd' Herders, in haer Kerc,
Die men roemt hun gaven sterck,
Maer alsse vals leer uyt langen
Dan weer-houden syse voort
Blyven vast aen Christi woort.

Den omgekeerden rommelpot. Afgedrukt volgens de afzonderlijke uitgave, in 1627 verschenen (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 773).

IIII.

Getrou Herders houden wachte,
Over haer Cud, vroech en spae,
Dat de Wolf hun doe gheen schae.
Sy slapen niet, oock inde nachte,
Alsse onraet hooren sien,
Dan waerschouwen eerst de lien.

V.

Gesonde Schapen ruycken wel
Aen haers Herders kleeren,
Sijn stem sy kennen leeren
Doch vanden huerlinc vlieden snel
Klaghen over sijn weyd kroost
Datse is gheen herten-troost.

VI.

Christi Schapen schreyen tranen,
Over eenen Huerlingh boos,
En sijn geveynsde leere loos,
Die ons gladde wegen banen:
Ja verleydet slechte Leecken,
Die niet kennen sijne treecken.

VII.

Een ontrou herder veynst en vleyt
Streelende smeeckt met sijn stem,
Treckt veel Schapen achter hem,
Die hy ooc selfs niet heeft geweyt
Trouw' hy die ontreckt
En by haer kudd' maeckt suspect.

VIII.

Als Wolven hadden d' overhant,
Veel Herders trou verjaeghden:
Maer haer selfs sy meest plaegden:
Een Oudtste smeet sijn hooft in 't sant,
D' ander stack in sijn buyck bloot,
Derde hem wierp in een sloot.

IX.

Wolf Groot staet teghen Landt en Kerck
Hy doet veel quaet, by Frans croon,
Door missief, van Reygers-troon,
Huerlings Dam-heer strijdt voor dit werck:
Maer herders trou, waerschouwen
Haer schapen voor benouwen.

X.

Den Huerlinck moet verstooten zijn,
Eer hy den schaeps-koy door kerft,
En de schapen al verderft,
Ten zy den Herder der zielen fijn
Hem treckt uyt der hellen-poel,
En set op genaden stoel.

XI.

't Sijn u Moordersche sonden quaet,
U kettery, 't volck maeckt gram,
En jaecht d' jongens na den Dam,
Ook d' Brouwer vol overdaet
Die met de Soch leyt in 't slijck,
Beelt Gods dienaers hem gelijck.

XII.

't Schoonhovens bier, blijft toorn schuldich
Door een Jongman onbesuyst
Die laet schieten met gedruyst,
Wt toorn vergramt seer onduldich
Daer het volck stont stil en bloot
't Onschuldich bloet hy vergoot.

XIII.

Doen kreet Wolf Dam-heer overluyt,
't Zijn twee dieven, hier op let,
Borgers marckt en brugh beset,
Maer hy was selfs een beul en guyt
Die d' stadt trou sou bewaren,
Doet straet-schenderen vergaren.

XIV.

Om sijn moordery te decken,
Laet hy Trawanten singen,
Corte Hoef by tromp springen,
Prijsende sijn spottich gecken,
En smijt al sijn eygen vuyl
Inder vromen Heeren buyl.

XV.

Dootslagers bloet moet uytstorten,
Dat is Gods ord'nantie goet
Als Toorn-wachters sulcx niet doet
Dan brengt hy over 's Lants Forten
Gods toorn voor sijn huys en deur,
Leest Schielandts placcaten veur.

XVI.

De Wolf hem niet laet genoegen
Dat hy beet twee schapen doodt,
En 't geessel-bloedt jonck en roodt,
Noch doet hem sijn herte wroegen,
Dat de sieck wort toegeseyt
Troost tot sijner salicheyt.

XVII.

Herders trou staen voor hun schapen
Teghen Wolven groot en swaer,
Stellen sy haer alle gaer,
Die wreet en wijt nae haer gapen,
Omdatse stoppen huerlings vloet,
D' wolf vergiet onnoosel bloet.

XVIII.

Een quaedt dadich hert siet veel om,
Meynt Gods volc heeft het gedaen
Dat hy moet vol vreese gaen:
Maer t' sijn Jou boose wegen krom,
Die God niet vreest, schud en beeft,
Moet al vreesen watter leeft.

XIX.

Clopt en maeckt weer vast jou Leydts-schandts,
Steeckt met piecken een voer hoy,
Of de Prins was in die koy,
Om te vermoorden als een gans,
Ondert schavot op 't sant veldt,
Siet op wien jou Chrijchs-tocht schelt.

XX.

Een Huerlinck als Judas gierich
Huylt met d' wolven overluyt,
Is met haer eens om de buyt,
En wil datmen veel schapen vierich,
Dood' of geesselt, uyt het landt,
Op dats' krijgen d' overhandt.

XXI.

Den huerlinck had geen behagen
Dat Jonck out afbrack soo vry
Het huys vol van kettery,
Dit ghinck hy de wolven klaghen,
Schietse doot en geefts de roe,
Doen nam sijn gunst by haer toe.

XXII.

Petra Christi Lammeren weyt,
Siet gheen gunst van wolven aen,
Dit deedt Moysis toornich staen,
Pauli raes en Petri dronckheyt,
Sijn voor haer schapen in grift,
Met Gods woort, stem, pen, en schrift.

XXIII.

Nathanael tot sijn Herder quam,
Troost der sielen hy ontfinck,
Daerdoor tot den Hemel ginck,
Den Huerlinck geen Herder noch lam,
Op hem veel bocken hoopen,
Verlaetse en gaet loopen.

XXIIII.

Wakend' herders trou bewaren
Haer hut en Cud reyn en milt,
Voor Wolven en Beyren wilt,
En als haer selfs openbaren,
Huerlinck die een Herder veynst,
Set hem te rugh dat hy deynst.

XXV.

Trou Herders Amen, dat is waer
Den Huerlinc sijn jae selfs schent,
My geseyt, by dy ontkent,
Daerom wijckt vanden leugenaer,
Sijn groots woort is jae en Neen:
Verlaet d' schapen en loop heen.

XXVI.

Den Huerlincks staf, niet vast gheset,
Verclaert hem te swack en kranck,
Om recht te leeren vry en vranck,
Verlaet sijn dienst, seyt is besmet,
Onbequaem Herder te sijn,
Oock op geen Dorp, als met pijn.

XXVII.

Nu is den Huerlinck vleys noch vis
En hy loopt straet op, straet neer,
By sijn Huerders heen en weer,
Meest aende Tooren-wachters dis
Om t' hebben sijn Huerlincs loon
Op sijn staf en Judas kroon.

XXVIII.

Huerlinck vint hem selfs bedroghen,
Krijcht oock geen huer na sijn wil,
Maer moet in huys sitten stil,
Tot dat t' licht is wech gevloghen,
En de duysterheyt komt weer,
Over t' lant een ander heer.

XXVIIII.

Jeroboam sondigen deet,
Israel hier voor u wacht,
En voorsichtich wel betracht,
By Tooren-wachters hier ter steet
Staet recht voor Godts Kerck en woort,
Maer een huerlingsleer versmoort.

XXX.

Veel contrary waer bevonden,
Aen een schoon hoofts Herders bandt,
Met d' schuyt set op een eylandt,
Een ander nae graef sandt sonden,
Derde leydt uyt Rotterdam,
Tusschen schout en rackers gram.

XXXI.

Jou Hierarchy kent Tooren-dam
Moeder naeckt met seep besmeert,
Elck in sijn hant een bloot sweert,
Dijn coninc als een munster ham,
Hanckt in een korf om sijn hals,
Schijnt deuchts decmantel is vals.

XXXII.

Tooren-wachters neemt exempel
Hoe het d' ouden is vergaen,
Die hant aen Gods dienaers slaen,
Sulcx getuycht Herodes Tempel,
En Saul van Godt geslaghen
Laet af of hy sent plaghen.

XXXIII.

Want het is schijnt deuchts secten werck,
Met haer tong als scherp spitsen,
Hooch machten op te hitsen,
Tegen Godts woort Dienaers en Kerck
Die om jou Huerlinghs vleyen,
Tot Godt roepen en schreyen.

XXXIIII.

Dan Huerling een request ghevleyt,
Laet teycken veel twist rocken,
Een deel stinckende Bocken,
Voor Tooren-wachters hy dat uyt leyt,
Hoe seer hy is verleghen,
Int geen op Byliams wegen.

XXXV.

Willen Vondels hoeren kinders
Leggen op miswech of straet,
Lijdt dat al Man jou praet,
Want ghy zijt groote beminders,
Van Godloos lichtmissen rot,
Speelt dit op jou rommelpot.

XXXVI.

Reynier is Wolfs arm ontloopen,
En dam Heer Huerlingh mee,
Daerom dreycht en roept houtste,
Of ghy sult haest dier bekoopen,
Als hier out Spaens comt int lant,
't Jesuwijts Papen verstant.

XXXVII.

Dijn Wolven hooft ick quijdt mach schellen,
Om dat hy Palamedes sent,
Onder Vondels naem bekent,
Voor Prins moorders hem gaedt stellen
Te verbloemen sulck een feyt,
Daer het gantsche lant om schreyt.

XXXVIII.

Wevers van jou reym gemeten,
Drie hoofden in een Caproen
Tis om een nieu acdeem t' doen,
Kijckt maer door het Gasthuys spleten,
Want d' Arminiaen heeft verbrot,
Acdeemes cost is banckerot.

XXXVIIII.

Om te ontgaen schout en pachters
Hanckt hy voor sijn deur een slot,
En loopt met Hans rommelpot,
Spelen voor jou Tooren-wachters,
Krijgt hy niet speelt noch eens been
By sint Pieter sant van steen.

'TGEUSE LIERE-PYPJEN.

OP DEN

AMSTERDAMSCHEN ROMMEL-POT.

1.

Hoort ghy nieuwe *Jacobynen,*
Die dus hard op hollen sijt,
Of veel eer op collen rijdt,
Die gaet hangen ende quynen,
Die gaet pratten ende grynen,
Die so rommelt en so crijt,
Ja bycans van toorne splijt,

2.

Om dat uw' *Verborgentheden*
Van uw' nieuw verholen licht,
En uw' *Seraphijnsch* gesicht
Niet meer worden aen-gebeden,
Daer so veel so veel om deden,
Datse mochten op 't autaer
Sijn dien gulden *Kandelaer:*

3.

En dat uwen *Jacob Hermens,*
Uwen Doctor uwen Heldt,
Als een Goliath in 't veldt.

't Geuse Liere-pypjen. Afgedrukt volgens de uitgave, in 1627 verschenen (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 772).

Die ons heeft gemaeckt veel swermens,
Veel gevechts en veel geschermens,
Niet so veel becommen magh,
Dat hy crijght een heyl'gen dagh:

4.

Seght, hoe hebt ghy 't dus geladen
Op de Maets van *Amsterland,*
Dat ghy haer dus fel aenrandt?
Wilt haer villen ende braden,
Datse uw' verholen paden
Melden, daer ghy meest in sluypt,
En met list het volck becruypt?

5.

'tHaentgen 'twelc so soet can craeyen
En so wacker, als ghy seght,
Stuert quansuys de wagen recht:
Hy can swieren, hy can swaeyen,
Hy can rechten, hy can draeyen,
Hy cant al, en niemand meer,
't Is by na ons' *Lieve Heer.*

6.

Is 't also? *Breda* wilt spreken,
Ghy die kent dit *Haentgens* cop
Met sijn hooghgeswollen crop:
Hebt ghesien meest al sijn streken
In sijn wandel in sijn preken,
Is dit *Haentgen* so veel mans,
Dat hy weerd is sulcken glans?

7.

'k Heb een vogel hooren quelen,
Maer hy song' my in het oor
Van dit *Haentgens* scherpe spoor,
Daer hy seldsaem me cost spelen,

En had desen naem by velen,
Die niet al sijn doen en leedt,
Dat hy die de cam afbeet.

8.

Hy most altijd 't vaentgen voeren,
Hy most hebben 't meeste woord,
Anders was mijn Heer verstoort:
Hy woud' elc het mondwerc snoeren,
't Waren Kinckels ende Boeren,
Als hy maer eens hoesten souw,
Die niet met hem proesten wouw.

9.

Veelmaels hoord' men 't volcjen praten
Van dat vreemd *Bredasch'* accoord,
Welck's ghelijck nauw was ghehoort:
Daerse by malcander saten,
Condent heffen nochte vaten,
Dat *Boxhorn* en *Muysenhol*
Stonden by dees Wervel-bol.

10.

't Haentgen quam daer na gevlogen
Van *Breda* tot *Amsteldam,*
Daer hy op de preeckstoel quam
Met sijn hoofd als neer-gebogen,
Met sijn geest als opgetogen,
Liet hem horen voor het volck,
Of hy was een goede Tolck.

11.

Doch die meer van *'t Haentgen* wisten,
Dachten, dat hy weder stond
Daermen hem te voren vond!
En om myden nieuwe twisten.
Die sy vreesden door sijn listen,
Wenschten datmen desen *Haen*
In haer Kercke mocht ontgaen.

12.

Maer vergeefs: de nieuwe lusten
Quamen boven meer als oyt:
Elck en d'een van hoofd beroyt
Hanecop sijn voeten custen,
Draefden, cuypten sonder rusten,
Tot so lang men creegh de stem
Van den meesten hoop op hem.

13.

Haentgen Craey die liet hem horen,
Craeyden met een stercke galm,
Setten 't keeltgen in de schalm,
Letten op de jeuckend' oren
Dien hy niet en wouw verstoren,
Vierden ende gaf al toe,
Daer hy noyt van werde moe.

14.

't Scheen gelijck de hocken hingen
Daer na riep hy Coeckerloeck:
Hier in was hy ergh en cloeck:
't Was een lust hem horen singen,
Datmen 't vercken niet most ringen,
Want het gaf te luyden creet,
Dat daer van de aerde spleet.

15.

Dit gequeel, als van een Lyster,
Trock veel groten ende cleen,
So bysonder als gemeen:
't Most so sijn of 't luyden byster,
Elck was maer een assevyster
By dees wijdbesochten *Haen,*
Die so op de tromp cost slaen.

16.

Wat hy sprac, 't quam van den Hemel:
't Blinde Pausdom creegh de hand,

Jacobs Broers brocht hy te land:
't Was al tarw al wast maer semel,
't Copjen werd' een groten Kemel,
Lang gehalst en hoogh gebult,
Maer van wind meest opgevult.

17.

Als de stoutheyt opgeclommen
So hoogh in de toppe was,
Dat de Scheurders t'elcker pas
Dorsten als by dage trommen,
t'Samen lopen als de dommen
Met veel troupen over hoop,
Daer een yder me toe sloop:

18.

Daer haer vonden de Bandyten
Stokebranden van ons' Land,
Doders van ons' ingewand,
Die so gansch onschamel kryten,
En de Machten al verwyten
Wat haer vuyls comt in de sin,
En voorts steken als een spin:

19.

Wierd' dit selfde dus gemeyert,
Dat hier niemand op en sagh,
Damheer bood hier stoot noch slagh:
'tWelck so veel is als gequeyert
Met *d'Edicten*, en gebeyert
Om te comen op de been,
En te lopen gins en heen.

20.

Als het grauw hier deur verbittert
En geterght yet nam ter hand,
Costent twe haer 's levens pand:

Maer al wordt het Volc gesplittert
En verdeelt, men speelt den sittert,
En blijft thuys, of fluyt daer op:
Wat doet hier ons' *Hanecop?*

21.

Soeckt hy hier het grauw te stillen
Dat hy d' Heren oock bestraft?
Neen, hy dus niet eens en blaft;
Maer bestaet het grauw te billen,
Haer te strepen en te villen,
d' Heren hy liefcoost en vleyt,
En niet een quaed woord en seydt.

22.

d'Ander die met *'t Haentgen* waecten,
Hoorden dit meest deurgaens aen,
Maer sy gingent tegen staen,
Wesen wie het bonste maeckten,
Dlense met haer roeyken raeckten,
Sonder vleyen of verschoon
Stelden 't meeste quaed ten toon.

23.

Sy begonnen van het eerste
Daer het most begonnen sijn:
Toonden daer het quaed fenijn,
Dat de Scheurders om het seerste
(Onverschoont het alderteerste)
Hadden looslijck uytgesift,
En daer me veel volcks vergift.

24.

Dat daer tegen waren Wetten
En Placcaten wel beraemt,
Die ons' Machten hoogh befaemt
Lasten in het werck te setten,
Om dit groot vergift te pletten,

Die de *Amsteldamsche* Stad
Me gepubliceret had:

25.

Welckers flauwe toesicht dede,
Dat de Scheurders wierden stout,
Spraken, schelden stijf en bout,
Daer door wiert verstoort de vrede,
't Volck verdeeldt wijd ende brede;
't Welck de Borgerye speet,
Die met recht dat niet en leedt.

26.

Doch sos' hier in haer vergrepen,
Datse schreden buyten 't perck,
't Was nochtans een yver-werck:
't Welc so 't weerd is harde nepen,
Of misschien oock rugge-strepen;
Wat sal 't sijn, te schieten dood,
Die daer raed noch hulp toe bood?

27.

Dat 's onschuldigh bloet vergieten,
't Welc voor God een grouwel is:
Doet daer by 't welc staet gewis,
Die wel eer een blinde stieten,
Of een cuyl hem graven lieten
Daer hy blindeling in viel,
Waren schuldigh aen sijn ziel.

28.

't Welck so wie wel sou toepassen,
Most de Heren spreken aen,
En haer met God's geessel slaen,
Datse 't quaed so lieten wassen,
En de Scheurders, snod' Eeghdassen,
Met haer quaed en boos bedrijf,
Lieten voortgaen even stijf:

29.

Daer deur 't Volcxken comt op hollen,
Die dees Egels node sien,
Die so tot malcander vlien,
En als Catten t'samen lollen,
t'Samen dansten, t'samen pollen,
En op d'achtre Monckelbaen
Soetgens t'saem te Chore gaen.

30.

Daerse haer gestolen beetjens,
Soeter als fijn pepercoeck,
t'Samen cauwen achter hoeck:
Daerse licken hare speetjens,
Daerse loncken deur de reetjens,
Daerse verwen blauw en groen,
En ick weet niet wat al doen.

31.

't Welck ons' lieve *Hanecopje*
Blind'lijck siet en doofjens hoort,
En in 't potjen dichjens smoort:
Hier me strijckt hy 't vette sopje,
En becomt wat in sijn cropje:
En als d'aer dat tegen staen,
Ey! dat is groot quaet gedaen.

32.

't Haentgen can dit geensins veelen.
Datmen hem hier tegen craeyt,
Want 't so geern sijn nade naeyt:
't Wil sijn oude parten spelen,
't Volckjen steken, d'Heren strelen:
Isser yemand die dit keer,
't Haentgen leyt sijn dienste neer.

33.

't Seyd, het can niet langer roepen,
't Valt hem lastigh ende swaer:

't Heeft gebrec ick weet niet waer:
't Volck dat loopt met grote troepen
Om sijn pepercoeck te snoepen,
Hy 't niet al gerieven can
Siet so claeght die lieve man.

34.

d'Ander die dit steenen hoorden,
Hadden me'ely met dit wicht:
Gaven 't daerom goed bericht,
Maeckten t'samen goey accoorden,
Cort bescheyt, en luttick woorden:
't Was, wat baet hier langer pijn,
Gaet, als 'temmers so moet sijn.

35.

Wat is hier nu me bedreven,
Dat dit mensch sijn paspoort heeft,
Diemen hem ter bede geeft?
Laet hem sonder moeyten leven,
Laet de Heren hem veel geven,
Laet hem rusten, hout hem stil,
Siet of *'t Haentgen* slapen wil.

36.

Salmen hier me dus gaen rellen?
Dus gaen neurien op de fluyt?
Spelen sulcken sotten cluyt?
Dus de Narre-noten stellen?
Lopen als de geck met bellen?
Gaen als Vastel-avonds sot,
Met een vunsche *Rommel-pot?*

37.

'k Sagh en las uw' lymigh grillen
Camerijcker van Schiedam,
'kDacht die hier de moeyte nam,

En die lieve Cnuyt ging brillen,
Of sijn *Rommel-pijp* ging stillen,
Soud 't niet comen soet en moy,
Ja niet wesen hoy om hoy?

38.

't Liere-pijpjen liet hem horen,
Dat al achter kiste lagh
Daer het Son noch Maen en sagh:
't Wild' een beetjen vreuchds orboren,
Tralle mallen als te voren,
Wat ick deed' het wouder aen,
't Liertgen cond niet stille staen.

39.

Maeckt u vrolick malle Camer
Met dit huppel-lieren-dicht:
Oft wat de'e tot uw' gesicht:
Comt uw' *Rommel-pot* bequamer,
Denct, ick hier maer wat en stamer;
't Beter ey leydt noch in 't nest,
Dat ick houw tot op het lest.

40.

Heb ick hier gemist, goe Leser,
'tIs mijn eerst dat ick dit de'e:
Daerom is hier mijne be'e,
Neemt dit van een sieck geneser,
Slecht en recht, geen rymen teser:
Ist u noch niet wellecom,
Sendt hem 't sootjen wederom.

Eentjen toe.

AFSCHEIT

OP DE ALPES ZINGENDE GENOMEN

VAN

ITALIË.

WIJZE: *O nuit jalouse nuit.*

Ey zie, wat schooner kleet gespreit leit op de golven,
En met een waterlijst geboort en bleeck azuur,
En hout in 't groene loof een gouden oegst gedolven,
Bemaalt en rijck gestickt van d'aardige Natuur.
Zie dees bemoschte schaar van Goden en Godinnen,
Rontom dit heerlick pant, zich beuren uit het nat
En met gebogen neck zorghvuldigh onderwinnen
Te weeren 't ondergaan van zoo gewenscht een schat.
Italie, ghy zijt de bloem, van wie ick heden
Al zingende oorlof neem, na veel genoten goet.
O lantschap, van mijn' weeld bewust, en zoetigheden,
Waer van ghy overvloeit, en my nu vloeien doet.
Aanbiddelicke vrou, cieraat der nageburen,
En 't eelst van 't geen belonckt des hemels aangezicht;
Die met den zonneschijn van uwe ontsteecke vuuren
En goddelijcken glans de gansche weerelt licht:
Ghy blaackte zelf wel eer den hemel met uw minne:
In't bloeisel uwer jeught, van schaamte en kleedren bloot.
Saturnus d'eerste was, die, om uw hart te winnen,
Zijn goude zalen liet, en daalde in uwen schoot.
Van d'andre Goden wert ghy namaals met veel gaven

Afscheit op de Alpes zingende genomen van Italië. Volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten,* 1644 bl. 355.

1 *De golven:* waarschijnlijk die van Italië's schoone meren, welke men van de Alpen ziet.

4 *d'Aardige Natuur:* d. i.: de welwillende, de toegenegene natuur, welken zin het H. D. nog eenigszins aan 't woord is blijven hechten.

5 *Bemoschte schaar:* *Water*goden, gelijk hier bedoeld worden, worden oneigenlijk *bemorscht* genoemd, voor „met *wier* of *kroos* bekleed."

19 *Saturnus:* deze wordt door de fabeldichters voorgesteld als 't eerst Italië bevolkt te hebben.

Verrijckt, en voor gewelt van uitheemsch bloet beschut.
Om u most Libyen en 't vette Egypten slaven,
En 't maghtigh Asien wert om u uitgeput.
Dat speet uw nagebuur, het belleghzuchtigh Griecken:
Dit knaaghde vast zijn hart, en kropte zulck een spijt;
Toen het de schaduw van uwe uitgespanne wiecken
De weerelt decken zagh, en wiert zijn burgers quijt.
d'Eubæer Chalcis liet met opgeblase zeilen,
En koos het vruchtbaar zant, daar 't eedle Napels leit;
Wien aarde en zee, om strijt, haar giften mededeilen:
Als slaven van uw weelde en blijde dartelheit.
De Zoon van Manthus, die verleckert op de velden,
Daar d'Eridaen door klay en vruchtbare ackers vliet,
Zich by den Benacus een ander Theben stelde,
En 't pratte Mantua zijn naem en oorsprongk liet.
Noch was 't, noch was 't al niet, voor dat het trotse Romen,
Zijn muuren leggen gingk in kostelijck ciment
Van 't vroom Latijnsche bloet, en met de Vorstendomen
Der weerelt 't hoogh gezagh beschanssen dorst in't endt.
Het strijdbre Rome wies, by 't wassen van de jaren,
En zwaaide d'Adelaars met onverwonnen moedt,
En zaaide 't flonckerlicht der starren in zijn hairen,
En trapte op 's aartrijx neck met zijnen forssen voet.
Doorluchtighste Vorstin, wat Godtheit heeft u heden
Uit dien verheven troon geruckt, en neergevelt,
En van uw romp verdeelt de mannelijcke leden,
't Gebeent verplettert, en geslingert over 't velt?
Uw grootheid overwoegh, door 't stadigh rijcxvermeeren:
Dies, met u zelf verlaên, wiert ghy u zelf een graf.
't Was noodigh, om door u het alles t'overheeren,

33 *Napels:* Napels, of Parthenope, gelijk het vroeger genoemd werd, was, volgens de overlevering, een Grieksche kolonie.

36 *Manthus* of *Mante:* meer dan éene profetes van dien naam wordt bij de oude schrijvers genoemd: de eene, dochter van den beroemden waarzegger Tiresias, woonde te Thebe en baarde aan Alcmeon twee kinderen; de andere was een Italiaansche en wordt door Vergilius in zijn Aeneis herdacht, die aan haar de stichting van Mantua toeschrijft.

49 *Overwoegh:* moest zijn „*woeg* (of woog) *over.*" „Overwoog" is *deliberavit;* „woog over," *praeponderavit.* Zie Huidecoper, *Proeve* I. 120. Het denkbeeld is hier: de grootheid van Italië werd door haar eigen gewicht topzwaar, en sloeg om.

Dat Rome aan Rome zelf den lesten hartsteeck gaf.
De gulde stralen, die ghy neerzont uit de wolcken,
Gelijck een tweede zon, ontdoiden 't Noorder radt,
Tot dat de springvloet der opdonderende volcken
Uwe hoogheit pletten quam, en uw gewelt vertrat.
Doch of d'aaloude pracht des Tibers leit ter neder,
En Aquileia treurt, te deerlick uitgeroeit;
Nieu Rome heeft zijn glans en blixemdrager weder,
En d'eer van 't purper noch in rijck Venedigh bloeit:
Venedigh, dat omringt met kristalijne vesten,
Gegront staat op de zee, der vlughtelingen wijck:
Daar Marcks gevlerckte Leeu bewaackt 't gemeene beste,
En streckt een borstweer voor 't gedreighde Kristenrijck.
Nu groei, Italië, met uw verheve steden.
My roept een ander lant, dat pant heeft van mijn trou.
'k Zoek nu geen wondren meer, nocht andre vreemdigheden,
Als 't minnerijck gemoet en d'oogen van mijn vrou.

WILLEM VAN DEN VONDEL, *Rechtsgeleerde.*

58 *Aquileia:* oudtijds eene der fraaiste en machtigste steden van Italië, werd door Attila verwoest; waarover nader in Vondels *Maeghden.*

60 *D'eer van 't purper noch in rijck Venedigh bloeit:* dit doelt op den senaat der Edelen te Venetië, welke dien van 't oude Rome in 't geheugen roept.

64 *Een borstweer voor 't gedreighde Kristenrijck:* omdat Venetië alleen toen machtig genoeg was op de Middellandsche Zee om met voordeel weerstand te bieden aan de Turksche vloot.

66—68 Uit deze regels blijkt, dat Willem van den Vondel naar Holland terugkeerde om te trouwen en dat hij reeds verloofd was.

LAURENS REAEL.

JOSEF OF SOFOMPANEAS

INHOUD.

Bladz.

D'Amsterdamsche Academi aen alle Poëten en Dichters der Vereenighde Nederlanden (1630) 1
Amsterdamsche Kakademie ofte Guyt-School (1630) . . 2
Amsterdamsche Kakistorie of Muyt-School (1630) . . . 4
Text (1630) 5
Aen de lasteraers van de Academi (1630?) 6
Roskam (Mei 1630) 7
Harpoen (Mei 1630) 13
Medaellie voor de Gommariste Kettermeester (1630) . . 20
Inwying van't Gelaurierde Princebeeld, op den Schouwburgh (?) 24
Op den bou van den Christen Tempel t'Amstelredam (1630) 25
Inwying van den Christen Tempel t'Amsterdam (1630) . 27
Op 't afbeeldsel der selver tempel (1630) 35
Hæc libertatis ergo, Papieren Geld (1630) 36
Een otter in't bolwerck (1630). 42
Op Haan Kalkoen (1630) 46
Op denzelfden (1630) 48
Op den heer Laurens Reaal (1630?) 48
Brief van Kasper van Baerle, door J. V. Vondel vertaalt (1630) 49
Deuntje (Januari 1630) 51
Triomftorts over de neerlaegh der Koningklycke vloote op het Slaeck (September 1630) 52
Maeghdeburghs Lyckoffer (September 1631) 55
Op de afbeelding van Gustaaf Adolf te paarde (1631?) . 67
Trouringk van P. W. Hooft en C. de Vries (October 1631) 68
Wellekomst van Huigh de Groot (December 1631) . . . 70
Blixem van't Noordhollandsche Synode (1631) 75
Decretum Horribile. Gruwel der verwoestinge (1631) . . 72

Bladz.
P. S. Amsterdam (1631) 81
Op Amstelredam (?) 82
Jaergetyde van wylen Heer Joan van Oldenbarneveld (1631?) 83
Graf-schrift (op Jan Gysbrechtsz. de Vries) (1631) . . 86
Inwying der doorluchtige Schoole t'Amsterdam (Januari 1632) 87
De doorluchtige Schole in 't kerxken vau Heilige Agnes t'Amsterdam (1632) 92
Olyftack aan Gustaaf Adolf (1632) 93
Huigh de Groots verlossing (1632) 97
Lyckklaght over Ernest Kazimir (Juni 1632) 100
Stedekroon van Frederick Henrick (Augustus 1632) . . 103
Geschreven uyt Maeghdenburg aen de Graef van Papenheyn (1632) 107
Kinder-lyck (1633) 108
Danckoffer aen David de Willem (1633) 109
Aen Apollonia van Veen (1633?) 111
Vredewensch aen C. Huigens (1633) 112
Deuntje aen Mr. Cornelis Tymensz. Padbrué (?) . . . 114
Uitvaert van mijn dochterken (September 1633) . . . 115
Op den Heere Huigh de Groot (1632?) 117
Lycksang over Dionys Vos (October 1633) 118
Vertroostinge aen Geeraerdt Vossius (1633). 120
Gedachtenis van Geurt Diedriks van Beuningen (1633) . 121
Op het overlyden van Isabella Klara Eugenia (1633) . 124
Op de ontledinge des menschelycken lichaems, verduytscht door V. F. Plemp (1634) 126
Aen alle Honde-slagers en Hondebeuls, enz. (1634) . . 129
Bede voor het Waelen Weeshuis t'Amsterdam (1634) . 132
Bede aen het Westewindeken, voor P. van Buren en Y. van Gerwen (April 1634) 134
Fackel van Dr. J. Blaeu en G. Vermeul (December 1634) 136
Op de diepzinnige Puntdichten van John Donne (1634) 140
Op de tweedraght der Christe Princen (1634) 142
Lyckklaght aan het Vrouwekoor (Februari 1635) . . . 144

Bladz.
Op het Toonneel des aerdryx (1635) 147
Op Narbonne (1635) 148
Op Avignon (1635) 149
Op den Zendbriefschryver van D. Mostart (1635). . . 149
Grafschrift op den Heer Nikolaes Hasselaer (Augustus 1635) 151
Huigh de Groots Josef op Sofompaneas (1635). . . . 153
Inleiding 155
De vertaeler aen alle Nederlanders 158
Spreeckende Personagien 162
Stomme 162
Het eerste bedryf 163
Tweede bedryf 174
Darde bedryf 186
Vierde bedryf 200
Vyfde bedryf 211
Sonnet op den Sophompaneas 215
Bestand tusschen Polen en Sweden (October 1635) . . 216
De bruyloft van Cana. Aen G. Anslo en A. Schouten (Maart 1636) 219
Grafdicht op Isabelle le Blon (Juni 1636) 221
Vertroosting aen de ouders van Isabelle (Juni 1636). . 222
Op Jonckvrouw Isabel le Blon (Juni 1636) 223
De Musch van Suzanne Bartelot (Juni 1636) 223
Waerschouwing voor het muschken van Suzanne Bartelot (Juli 1636) 230
Op Willem Bartjens (1636?) 232
K. van Baerles Aenspraeck aen Jakob Baeck (1636?) . 233
Danckdicht aen Jacob Baeck (?) 235
Behoude reis aen Willem Pizo (October 1636) 238
Geboortekrans voor Katarine van Wickevort (1636?) . 239
Op de Steene brug op den Amstel (1636) 241
Bijlagen.
Antwoort (1630) 245
Bondigh ende beknopt Antwoordt 246
On-echte Academi 247

Bladz.
D'Amsterdamsche Religions verwanten 249
Antwoordt op d'Amsterdamsche Academi 250
Antwoordt op de Vragen, enz. 251
De verdiende prijs der Amsterdamsche Cacodemisten ende Cacodemons 252
Antwoordt op de Vraghen, enz. 254
Verclaringhe over het Antwoort opde Vragen 255
Antwoordt, aen de Amsterdamsche Academise Vraghers 257
Onpartydich Antwoort, op de Vragen, enz. 258
Antwoorden op de Vraghen van d'Onghedoopte Vondelen 260
Antwoort op de Vraghe vande Academi-Heeren . . . 265
Antwoordt op de pasquilleuse Vraghen vande Kakodemonie 265
A⁰. 1630. Bevestingh van den Amsterdamschen yver . 267
Antwoordt op de acht voorghestelde Vraghen 269
Antwoort op de Vraghen, enz. 270
Vraghen, voorghestelt by een Lief-hebber van de Goude Vryheydt 272
Antwoordt op de Vraghen, enz. 273
Antwoordt op de Vraghen, enz. 275
Antwoordt op sekere Vragen, enz. 276
Vraghen aen d'Academi-neeten 278
Volslaghen Antwoordt op de acht Vraghen 279
Corter Antwoordt 281
Besluyt 282
Antwoorden opde Vraghen, enz. 283
Antwoordt op de voorghestelde Vraeghen. 284
Antwoordtsche Vraeghen, enz. 292
Antwoort op de Stoute Voorstellinghe. 294
Beknopte Antwoordt op de acht Vraghen, enz. . . . 295
Antwoordt op de Vraeghen, enz. 297
Kort ende bondig Antwoordt, op de Vraghen 299
Bericht op de Vragen, enz. 300
Hollandschen Holipodrido 305
Christelycke Academi of Kruys-school 306
Antwoort op de Christelijcke en lant-nutte vragen, enz. 307

Bladz.
Teghen-klaghte aende twist-rijcke Kakademie 308
Der Naem-Christenen Academy 309
Den uytlegh van den Academy Yver Camer 310
Antwoord op de wel-ghestelde Vraghe, enz. 312
Antwoort op d'Amsterdamse Academi Vraeghen . . . 315
Antwoord op acht Vraghen 316
Aen de Liefhebbers, ende Liefhebsters van Jaap Broeck-of en Jaep Priaap 317
Muyters-loon ofte Hamans-galch 319
Antwoort op't Harpoen (1630) 321
Medallie voor de Remonstranse Inquisiteurs in onser thuyn 330
Op 't Arminiaensch Juweel en 't Dortse Inquisitie . . 332
Pronck-penning om op de Borst te hangen vande Medallie-gieter 335
Vorm voor de Gommariste Medalie-gieter 337
Op den bou van den Genaemde Christen, dat is Nieuwe Jesuyten Tempel (1630) 343
Wtnodende tafereel voor de Inwying van den Arminiaensche-Christelosen Tempel (1630) 845
Esopus-ezel op 't toonneel (1630) 350
Esopus-ezels op de stoel 353
De droes in't Warr-gaern 356
Honden wt de kerck teghen den Otter in 't bolwerck . 359
Versoeck, tot Antwoordt . . . . , ... 361
Antwoordt op 't voorgaende 362
Versoeck aen Vondelen 363
Vondelens beclach tegens D. Coster 363
D. Costers beclach tegens I. van Vondelen 363
Op't Jaer-getyd van Joan van Oldenbarnevelt (1631?) . 364
Antwoordt aen J. V. Vondelen (1631). 366
Verlichtende torts voor de Triomphtorts van J. v. Vondelen 367
Soete-weer-licht op den blixem van't Noord-Hollandsche Synode (1631) 370
Druck-faut in't Pampiere geldt (1630) 372

REPRODUCTIES

VAN

PRENTEN EN HANDSCHRIFTEN.

Bladz.

Portret van L. Reaal. Lithographie van H. Hollander Czn. naar de schilderij van C. v. d. Voort (?) Tegenover den titel

Afbeelding van den bouw der Remonstrante kerk te Amsterdam. Kopergravure van F.Br.(un) 34

Papieren noodmunt, in 1574 te Leiden geslagen. Kopergravure 36

Portret van Jacob Trigland. Kopergravure 46

Slag op het Slaak. Kopergravure 52

Portret van Gustaaf Adolf. Kopergravure van P. Pontius naar A. van Dyck 67

De doorluchtige school te Amsterdam. Kopergravure . . 89

Portret van Maria van Reigersbergh (1640, Aet. 50). Kopergravure van J. Houbraken 97

Portret van Ernst Cazimir (1626, Aet. 52). Kopergravure van C. Queborn 100

Stedekroon van Frederick Henrick. Kopergravure van S. Savry 103

Portret van Papenheyn. Kopergravure naar Ant. van Dyck 107

Vredewensch van C. Huygens. Handschrift 112

Portret van Isabella Clara Eugenia. Kopergravure van P. de Jode 124

Begraafnis van den Hond van Schout Bond. Kopergravure 128

Het Waale Wees-huys te Amsterdam. Kopergravure . . 132

Portretten van Dr. Joan Blaeu en Geertruit Vermeul. Naar de schilderij van J. de Bray (1663). 137

Portret van Nikolaes Hasselaer. Kopergravure van J. Houbraken naar Jac. Backer 151

Grafschrift op den Heer N. Hasselaer. Handschrift . . 152

Josef of Sofompaneas. Houtsnede naar de teekening van A. T. Zürcher 163

Portret van Willem Bartjens. Kopergravure van Savery naar P. du Bordieu 232

D'AMSTERDAMSCHE
ACADEMI
AEN ALLE POËTEN EN DICHTERS

DER

VEREENIGHDE NEDERLANDEN,

Liefhebbers van de goude vryheyt.

Apoll, op Helicon geseten,
Vraeght al syn heylige Poëten:
  Wat beste en slimste tongen syn?
  Of waerheyt salich maeckt, of schijn?
Of dwang van vrome Christen-sielen
Niet streckt om Hollandt te vernielen?

D'Amsterdamsche Academi, aen alle Poëten en Dichters. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 176).

In het begin van 1630, misschien nog in 't laatst van 1629, gaf de Academie, die in 1617 door Dr. Samuel Coster was opgericht, eenige vragen in het licht van de hand van Vondel. Deze brachten vrij wat beroering te weeg en de antwoorden stroomden van alle kanten toe, zoodat de regeering den 12 April 1630 genoodzaakt was, zoowel de Vraag als de Antwoorden, te te verbieden. Volgens Keurboek K f°. 145 luidde dit verbod woordelijk aldus: „Alsoo, niettegenstaende verscheyde placaten by den heeren Staten Generael geemaneert ende keuren van wegen myne Heeren vande Gerechte alhier gepubliceert tegens alrehande pasquilen ende fameuse Libellen, waerby verboden wort eenige Boecken ofte schriften consent uyt te geven ende te verkopen, eenige persoonen hun onderwinden in druck voor te stellen uytte gheven *ende te vercoopen seeckere vragen en op de name van de Academie* binnen deser stede Ingestelt mit de andwoorden daer op gevolght, Streckende tot vermeerderinghe en voedinghe van den haet der Ingesetenen deser Landen, Soo ist dat myne heeren van de Gerechte voorsz. Inhererende den selven Placaten ende keuren een Iegelyck mits desen daervan adverteren ende waerschouwen met verbod van dierghelycke vragen ende andwoorden".

3 *Slimste:* slechtste.

Of vryheyt niet en was de schat
Waerom men eerst in oorlogh tradt?
Of oock in wel bestierde steden
Een oproermaecker wort geleden?
Of huyse-plondren vesten sticht?
Of d' eedt geen burgery verplicht?
En of sich leeraers niet verloopen,
Wanneerse desen bandt ontknoopen?

Wiens antwoordt kortst en bondichst is,
En klaerst in dese duysternis,
Dien sullen d'ACADEMIHEEREN
Met eenen PRINCENROEMER eeren:
Daer Pallas, met haer diamant,
In sne den Veldheer van het landt,
Die met 's Hartogenbosch gaet strijcken,
Daer Mauritz tweemael af most wijcken.

YVER.

d' Antwoorden moeten ingebracht worden, voor den eersten van Somermaendt, synde de dach onser verkiesinge, als Apollo te recht sal sitten, om den prys te geven diense verdient.

10 *Een oproermaecker:* toespeling op Smout en zijn aanhang.
19 *Pallas:* waarschijnlijk wordt Anna Roemers daarmede aangeduid.

AMSTERDAMSCHE

KAKADEMIE

OFTE

GUYT-SCHOOL,

AEN ALLE OPETERS ENDE DRONCKAERTS, LIEFF-HEBBERS VANDE VOLLE KANNEN.

Al-vol, op *Heele-Ton* gheseten,
Vraeght al syn droncke kaele Neeten,
Wat best of slimste tooghen syn?
Of Waeter droncken maeckt of Wyn?

Amsterdamsche Kakademie ofte Guyt-school. Volgens den tekst der uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 794).

Naar aanleiding van het hier volgende weder-antwoord van Vondel is

Of drinckens dwang van *Bacchi-fielen*,
Niet streckt om vol-kan te vernielen?
  Of suypery niet was de schat,
  Waerom hy eerst ontstack syn Vat?
Of oock in welbebierde Steden,
Een Bierversaecker dient gheleden?
  Of Huys verdrincken 't lach ontsticht?
  Of eed tot drincken niet verplicht?
En of sich dronckaerts niet verloopen,
Wanneers' om Bier den Broeck verkoopen?

  Wiens slemp-mael slofst en slompichst is,
  En gaerst tot Dronckaerts dreck en pis,
Dien sullen KAKADEMI Heeren,
Met een besmeerden droel-pot eeren,
  Daer Bacchus met syn droncke handt,
  In snee den vuylsten Fiel van 't Landt,
Die soo bespogen heen gaet strycken,
Dat Mors-bel voor syn stanck moet wycken.

ANAGRAMMA.

Nu is, JOOST VAN VONDELENS,
Wijs en heylich dunckend mens,
In u naem bevonden,
    Sooje siet,
    Datje hiet,
SOTJE VOL VAN SONDEN.

Nacta est patella suum operculum.

Nu is de slimme Pot ghedeckt,
Nu is de Schimper weer begeckt.

eenigen tijd geleden (*Navorscher* XXV (1875) bl. 233 en 286) de vraag opgeworpen of dit hatelijke gedicht niet veeleer aan Trigland dan aan Jacob Cats moet toegeschreven worden.

Brengt men evenwel dit gedicht in verband met den op bl. 5 afgedrukten *Text*, dan is er alle reden om te meenen dat Vondel in Cats den dichter van dit vuile antwoord zag. Men vergelijke in de Bijlagen hierachter het gedicht: „Aen de Liefhebbers ende Liefhebsters van Jaep Broechof en Jaep Priaep", met de aanteekeningen daarop.

De letters J. C. komen het eerst onder het gedicht voor in J. V. Vondels *Poesy. Het tweede Deel.* 1647, bl. 43.

11 *'t Lach:* het gelag, gezelschap.

AMSTERDAMSCHE

KAKISTORIE

OF

MUYT-SCHOOL,

AEN ALLE GEESTELIJCKE DOEL EN DRONCKVAERS, LIEFHEBBERS VAN BRASSENDE KLASSEN, EN EEWICHDURENDE SLEMP-SINODEN.

Tap-vol, op Doele-ton geseten,
Lants beedlers vraecht, die 't volck opeeten,
Wat vetst' en slimste logens zijn?
Of bloet oock smaeckt gemengt met wijn?
Of dwanck van Gommers plonder-fielen,
Niet streckt om 't bras-mael te vernielen?
Of suypsuypuyt niet was de schat
Daer Gommer om op 't wijnvat sat?
Of oock in wijn-en-cijs-vry steden
Een bier-Synodes dient geleden?
Of 't glas uytdrincken 't volck ontsticht?
Of schincken drincken niet verplicht?
En of sich doelvaers niet verlopen,
Wanneers' om wijn hun siel vercopen?

Wiens doel-feest ongebondenst is,
En Gommer hoochst set aen den disch,
Dien sullen KAKISTORI-BEEREN,
Met een Synodes-Roemer eeren,

Amsterdamsche Kakistorie of muyt-school. Afgedrukt volgens den tekst der uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 182).

Kakistorie: parodie op *consistorie.*

1 *Doele-ton:* een ton, als in den Doelen te Dordrecht, waar de Synode gehouden, en, naar men beweerde, geducht gedronken was.

4 Neusdoecken in Barnevelts bloet gedoopt, in wijn uytghewrongen, en die tot een triomfe uytgedroncken. *Aant. der oude uitgave.*

9 *Wijn-en-cijs-vry steden:* dit slaat op Dordrecht, als stapelplaats der wijnen.

13 *Doelvaers:* *Doele-vaders,* leden van de Synode, evenals in het opschrift *Dronckvaers.*

Daer Dordrechts grootsten olyfant
Mee tart Kalkoentjen aerts-bacchant,
Die met karbonkels so gaet prijcken,
Dat Bacchus self de vlach moet strijcken.

Qui Curios simulant, et Bacchanalia vivunt.

Dat is:

Hy lijckt een sant en dubbel geus
En voert een roo kalkoense neus.
Al speelt de droes de paep in 't swart,
Sijn snuyt verraet hem, of sijn start.

Anagram van
IAPICK PRIAEP
ICK PAI PRIAEP.

19 *Dordrechts grootsten olyfant:* vermoedelijk wordt hiermede Bogerman bedoeld.
20 *Kalkoentjen:* Trigland.
25 Versta: Al kleedt de duivel zich als een Predikant.
Iapick Priaep: bijnaam, aan Cats, gegeven.

T E X T.

Iaap Priaap die peilt de Sinodaele Fortuyn,
Of hy tuyn-godt mach worden van Grave-duyn,
Om de snoep-vogels te sien uyt de kriecke-bomen,

Text. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 183).

1, 2 De zin is: *Jaap Priaap* (Jacob Cats) *peilt de Sinodaele Fortuyn* (tracht te onderzoeken bij de invloedrijke Predikanten, en voorstanders der heerschende leer, *of hy tuyn-godt mach worden van Grave-duyn* (of hij Raadpensionaris mag worden van Holland). Dit ambt was namelijk in September 1629 opengevallen door den dood van Antonie Duyck, en tot candidaten werden Adriaen Pauw, Cats en Rochus van den Honaert gesteld. Op den eersten was in April 1630 de keuze der Staten gevallen; en Vondel verwijt hier bedektelijk aan Cats, dat deze er moeite voor gedaan zou hebben, wat echter door den dichter van 't „*Tachtigjarig Leven*" wordt tegengesproken.
3 *Om de snoep-vogels te sien: sien* staat hier in den zin van „wegdrijven"; de zin is dus: „om voor vogelverschrikker te dienen."

Gelijck sijn genan in d'oude Hoven van Romen:
  Maer sijn moedt verslapt, en het hart hem ontsinckt,
  Dewijl bygeloof en Roomsche afgodery hier stinckt.
Noch stijft hem wat hoops, om dat de Bethelsche paapen
Alle afgoden lubben, behalven Priaapen.

Pasten op den text oyt glossen,
Hannen pasten bet de klossen
  Met de spille, doen sijn vrou
  Lijsken 't garen hasplen sou.
Pijn ist, sprack hy, dus te slaven.
Sy sey, bloet van Brouwershaven,
  Swijcht, ghy quaemt van kalis-dijck,
  Ghy waert kael, en ick was rijck.
Ist om 't jock, of ist om 't wats-spel?
Zijt ghy Catz, ick ben het Kats-vel.

Plus ultra.

4 *Sijn genan:* zijn naamgenoot de *Priapen* of tuingoden werden in de tuinen der Romeinen als sieraden of ook als vogelverschrikkers geplaatst.

6 *Hier:* te 's-Gravenhage, of in Holland, waar meer Roomschgezinden woonden dan in Zeeland, waarvan Cats geboortig, of te Dordrecht, waar hij Pensionaris was.

9—12 De zin is: indien wij op den *tekst*, d. i. op de geschiedenis der candidatuur van Cats, eenige aanmerkingen wilden maken, dan zouden wij zeggen, dat *Hannen* (Cats zelf) liever *Lijsken* (Elizabeth van Valckenburg, zijn huisvrouw) moest helpen spinnen, dan zich met staatszaken te moeien.

14 *Brouwershaven:* de geboorteplaats van Cats.

16 Cats had met zijn vrouw een belangrijk vermogen getrouwd.

17 *Wats-spel: wats* heeft den zin van „ernst" en staat alzoo tegenover *jok*.

18 *Ick ben het Kats-vel:* ik ben het, die u kleedde.

AEN DE LASTERAERS VAN DE ACADEMI.

Verbiet de lieden het toonneel,
Soo loopter seven mael soo veel,

Aen de lasteraers van de Academi. Afgedrukt volgens den tekst der oorspronkelijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 723).

Wanneer dit gedichtje gemaakt is, is niet bekend; misschien in 1630. Be-

't Verboden wilmen allermeest,
En tegenstreven noopt den geest.
Wie dan den *Yver* blusschen wil,
Sie door de vingers, en swygh stil:
Want wort ghy op uw seer geraeckt,
Soo denck: ick hebt'er na gemaeckt.

Yver.

halve de hier genoemde uitgave, die zonder naam van drukker of jaartal en met de onderteekening: *Yver* het licht zag, komt het gedichtje voor onder een voorbericht van Dr. Samuel Coster voor zijn treurspel *Iphigenia,* in 1630 verschenen.

Volgens een aanteekening op een antwoord tegen Vondels *Blixem van 't Noord-Hollandsche Synode,* hierachter onder de Bijlagen opgenomen, werd het aan Coster toegeschreven.

Vondel nam het evenwel op in de door hemzelven geheel of gedeeltelijk uitgegeven bundels zijner gedichten (1644 en 1650). Zie mijn opstel in *De(n) Nederlandsche(n) Spectator* 1883, n°. 17.

ROSKAM

AEN DEN HEER HOOFD,

Drost van Muyden.

Hoe koomt, doorluchte Drost, dat elck van Godsdienst roemt,
En onrecht en geweld met desen naem verbloemt?
Als waer die saeck in schijn en tongeklanck gelegen:
Of sou 't geen Godsdienst sijn, rechtvaerdigheyd te plegen?
Maer slincx en rechts te staen na allerhande goed?
God voeren in den mond, de valscheyd in't gemoed?

Roskam. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in folio (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 184).

Niet ontmoedigd door het verbieden der Academie-vraag, gaf Vondel in Mei 1630 twee hekeldichten, die, volgens Brandt, „onder al 't geen hy van dat slagh hadt geschreven, de kroon spanden: de *Harpoen* en den *Roskam*".

In den *Roskam* bestraft Vondel de gebreken en de slapheid der regeering, de algemeene overdaad, het toenemen der pracht, daar gewinzucht, besteling van 's lands middelen uit voortsproten. Het gevolg van die slechte toestanden was dat alles in 't wilde liep en dat de Staat machteloos werd.

De Drost Hooft las beide gedichten met veel genoegen en schreef daarover o. a. 28 Mei 1630 aan zijn zwager Joost Baeck: „De Harpoen is aerdigh, al zal hy veelen haerigh dunken, veel min als de Roskam."

De waerheyd greep wel eer die menschen by de slippen,
En sprack: uw hart is verr'; ghy naecktme met de lippen.
De waerheyd eyscht het hart, en niet soo seer 't gebaer.
Dit laeste sonder 't eerst, dat maeckt een' huychelaer;
Die by een cierlijck graf seer aerdigh word geleecken:
Vol rottings binnen, en van buyten schoon bestreecken.
Soo was uw vader niet, die burger-vader, neen:
Van binnen was hy juyst, gelijck hy buyten scheen.
'k Geloof, men had geen' gal in desen man gevonden,
Indien, nadat de dood sijn leven had verslonden,
Sijn lijck waer opgesneên. Hoe was hy soo gelijck
Dien burgermeestren, die wel eertijdts 't Roomsche rijck,
Door hunne oprechtigheyd, opbouden van der aerde
Ten top; doen d'ackerbou in achting was en waerde:
Doen deege deeglijckheyd niet speelde, raep en schraep;
En 's vyands goud min gold dan een' gebrade raep.
Hoe heeft hem Amsteldam ervaeren wijs en simpel:
Een hoofd vol kreucken, een geweten sonder rimpel.
O beste bestevaêr! wat waert ghy Holland nut,
Een styl des raeds, doen 't lijf van 't stocxken werd gestut;
Op dat ick ga voorby ons Catilinaes tyen:
Doen 't vaderland in last, door twist der burgeryen,
Ghy 't leven waert getroost te heyligen den staet:
En doen, uw hoofd gedoemt, door 't hoofd van eygebaet,

7 *De waerheyd:* versta: Jezus.
11 *Aerdigh:* juist, eigenaardig.
11, 12 Zie *Matth.* XXIII, 27.
13 *Uw vader:* Cornelis Pietersz. Hooft, aan wien Vondel in 1626 zijn *Helden Godes* had opgedragen en bij zijn dood in 1626 een *Lijckklaght* had gewijd.
22 *Gebrade raep:* men kent het geval met den Romeinschen veldheer Curius Dentatus, die juist bezig was rapen te braden, toen hem de afgezanten der Samnieten gouden vaten kwamen aanbieden, om hem om te koopen, en die hun vroeg, of iemand, die zich met zulke spijze vergenoegde, vatbaar voor omkooping kon geacht worden.
23 *Ervaeren:* bevonden.
26 *Doen 't lijf van't stocxken werd gestut:* in de dagen der Regeeringsverandering door Prins Maurits, toen hij zijn oude lijf met een stokske bij 't gaan moest steunen, toen was hijzelf nog de steun van den Raad. Tegenstelling, evenals vs. 24.
27 *Catilinaes tyen:* de dagen van Leycester en de toen gevoerde burgertwisten.
30 *En doen, uw hoofd gedoemt, door 't hoofd van eygebaet:* de dichter wil zeggen, dat Cornelis Pietersz. Hooft door Leycester, dien hij hier het *hoofd van eygebaet* noemt, de dood was toegedacht. Zie P. C. Hooft,

Ghy geen' gedachten had van wijcken of van wancken.
De wees en weduwen, de ballingen u dancken:
Hoewelghe noyt om danck hebt, sonder onderscheyd,
Bescheenen met den glans van uw' goedaerdigheyd,
Ondanckbre en danckbre, dienghe kont ten oorbaer strecken.
O spiegel van de deughd! O voorbeeld sonder vlecken!
Noyt sooptghe 't bloet en mergh der schamele gemeent:
Nocht stopte d'ooren voor haer rammelend gebeent.
Wat lietghe uw' soonen na, doen 's levens licht wou neygen?
Indien 't gemeen u roept, besorgt het als uw eygen.
Soo was uw wterste aêm slechs waere klaere deughd;
Daer ghy, vermaerde stad, uw' kroon meed' cieren meught.
  Soo 't land uw vaders deughd soo wel had erven mogen,
Als sijn' gedachtenis, 's had swaerder ruym gewogen
Dan duysend tonnen schats, en duysend, en noch bet:
En 'k sagh de swaerigheên van onsen staet gered.
Indien de Spanjaerd sagh het land van Hoofden blincken,
Hoe sou sijn fiere moed hem in de schoenen sincken:
Hoe sou hy vader Ney opwecken, door gebeên,
Om met sijn' tong dees' scheur te neyen hecht aen een.
Geen Duynkerck sou de zee met vlooten overheeren.
Maetroos die roovers ras sou aersling klimmen leeren;
En 't laege Waterland doen kijcken door een' koord,
Dien, die nu blindeling ons slingert over boord,
En visschers vangt en spant, verwt zeeluy doods van vreesen:
Soo datter een geschrey van weduwen en weesen
Ten hoogen hemel rijst, wt dorpen en wt steèn.
Wat's d'oorsaeck? Vraeghtmen, wat? De gierigheyd alleen,

Ned. Hist. bl. 1200 en 1201, waar hij verhaalt dat aan Leycester veertien van de vroomste voorstanderen der vrijheid en getrouwste aanklevers van 't Huis van Nassau, onder welke ook de naam van des schrijvers vader gesteld stond, op de lijst geleverd waren, en dat hij hun een schandelijken dood meende aan te doen.

45 *Bet:* meer.

49 *Vader Ney:* Jan Neyen, Generaal van de orde der Minderbroederen, was in 1607 van de zijde van Spanje naar Den Haag gezonden om het Bestand voor te bereiden, dat twee jaren later gesloten werd, en bij gelegenheid waarvan hij zich als een bekwaam en sluw onderhandelaar deed kennen.

50 *Neyen:* naaien.

52 *Aersling klimmen:* de ladder op naar de galg.

53 *Doen kijcken door een' koord:* ophangen.

Die 't algemeen versuymt, en vordert slechs haer eygen:
En sprack ick klaerdre spraeck, ick sorg sy soume dreygen
Met breuck en boeten, of te levren aen den beul.
Want waerheyd (dat's al oud) vind nergens heyl nocht heul:
Dies roemtmen hem voor wijs, die vinger op den mond leyd.
O kon ick oock die konst: maer wat op 's harten grond leyd
Dat weltme na de keel: ick word te stijf geparst,
En 't werckt als nieuwe wijn, die tot de spon uytbarst.
Soo 't onvolmaecktheyd is, 't magh tot volmaecktheyd dyen
Van dees' rampsalige en beroerelijcke tyen,
Waer in elck grabbelt, tot sijns naesten achterdeel,
Schrijft andren toe, en schuyft op hen de schuld van't scheel.
Waer Cato levend, die gestrenge Cato, trouwen,
Hoe doncker sou hy, met een doncker paer winckbrouwen,
Begrimmen oversijds de feylen onser eeu,
En ringelooren den geringeloorden leeu;
Die sich soo schendigh nu van rekels laet verbaffen.
Hoe sou hy graeuwen: flux en past dit af te schaffen:
Dat weder ingeset. Hier stuurman waer het roer,
En let op 't oud compas. Voort, voort met desen loer,
Die noyt te water ging: hy sal ons 't spel verbrodden.
En ghy, hou oogh in 't seyl. Waer heen met dese vodden,
Ghy lompe, plompe dief, die 't scheepsvolck streckt tot last?
t' Hans grijp ick u by 't oor, en spijcker 't aen den mast.
Waer Cato levend, wis, daer sou geen haer aen feylen,
Of 't ging als 't plagh te gaen. Wat soumen lands beseylen:
Daer nu de norsse nyd ons slapend seylt voorby,
De loef afsteeckt, terwijlwe leggen in de ly,
In vaer van schipbreuck, schier aen laeger wal vervallen.
Het roer den meester mist, en daerom is 't aen 't mallen:
En wilme' op 't dreygement niet letten van den nood,

59 *Vordert:* bevordert.

60 Men denke aan de vervolging ter zake van den *Palamedes.*

71 *Cato:* M. Porcius Cato, de Censor, geb. 234, st. 149 v. Chr. — *Trouwen:* stoplap, trouwens.

77 *Dat weder ingeset:* heet, met terugblik op wat voorafgaat: zorg, dat weder in te zetten. — *Waer het roer:* bewaar het roer.

78 *Loer:* loeris.

87 *Vaer:* gevaar.

88 *Aen 't mallen:* aan 't slingeren, zonder regel noch stuur. De uitgave in folio heeft: *van 't mallen.*

Soo bergh aen 't naeste land uw leven in den boot.
Doch 'k hoop een beter, van die gaerne 't beste saegen,
En sucht tot 't vaderland in vroomen boesem draegen.
De sulcke vindmen noch als parrelen aen strand.
De schaersheyd maecktse dier. Indien maer 't onverstand
Soo weynige alsser sijn erkende in hunn' waerdye,
En wysere heeren liet begaen met heerschappye,
Men vondter noch genoeg, die niet soo seer en staen
Na heerschen, danse met 's lands welstand sijn begaen,
En wenschen tyd en sorg en moeyte hier in te schieten,
En niet een' penning voor hunn' diensten te genieten:
Dat sijn niet sulcke, daer ick eerst van heb geseyd,
Wiens Godsdienst op de tong en op de lippen leyd:
Maer in een vroom gemoed; waer uyt die deughden groeyen,
Die Hollands welvaert eer soo heerlijck deeden bloeyen,
In spijt des dwingelands. Wel, wilmer noch niet aen?
Of rijm ick, dat een boer dit Duytsch niet kan verstaen?
Neen seker, 't is dat niet. 't Sijn kostelijcke tyen.
Het paerd vreet nacht en dagh. In een' karros te ryen.
Een' Juffer met haer' sleep. De kinders worden groot:
Sy worden op bancket en bruyloften genood.
Een nieuwe snof komt op met elcke nieuwe maene.
De sluyers waeyen weyts, gelijck een ruytervaene.
En eyschtmen meer bescheyds, men vraegh het Huygens soon,
In 't kostelijcke mal: die weet van top tot toon
De pracht en sotte prael tot op een hayr t' ontleden.
Hier schort het. Overdaed stopt d'ooren voor de reden:
En kromt des vromen recht: deelt ampten wt om loon:
En stiert den vyand 't geen op halsstraf is verboôn:
Luyckt 't oogh voor sluyckerye, en onderkruypt de pachten:
Besteelt het land aen waere, aen scheepstuygh, en aen [vrachten:
Neemt giften voor octroy: of maeckt den geldsack t'soeck:
En eyschtmen rekening, men mist den sack en 't boeck.
Hoewel het menschlijck is dat sulcke saecken beuren:
't Heeft dickmael oock sijn' reên. Dick' raeckter meed te [veuren,

106 *Dit Duytsch:* dit Nederduitsch, Nederlandsch.
114 *'t Kostelijcke mal:* het bekende geestige gedicht van Constantijn Huygens.
123 *Beuren:* gebeuren.
124 *Dick' raeckter meed te veuren:* vaak komt hij er mee vooruit.

Die verr' ten achtren was. Kort om, dit's onse plaegh.
'tIs, drijft den esel voort: gemeentenesel draegh:
Het land heeft meel gebreck: dus breng den sack te molen.
Het drijven is ons ampt: het pack is u bevolen.
Vernoegh u, datghe sijt een vrygevochten beest:
Is 't na het lichaem niet, soo is het na den geest.
Tot 's lichaems lasten heeft de hemel u beschoren.
Dit past u bet dan ons. Ghy sijt een slaef geboren.
Best doet ghy 't willighlijck van selven, dan door dwang.
Dus raeckt het slaefsche dier, al hygende, op den gang.
En sweet, en sucht, en kucht. De beenen hem begeven.
Hy valt op beyde knien, als bad hy: laetme leven;
En gigaeght heesch en schor. De drijvers stock is doof,
En tout des esels huyd, en swetst vast van 't geloof.
Hoe kan een Christenhart dees' tiranny verkroppen!
Ick raes van ongeduld. En sijnder dan geen' stroppen
Voor geld te krijgen, datmen 't quaed niet af en schaft?
En dat landsdievery tot noch blijft ongestraft?
Of isser niet een beul in't gantsche land te vinden?
Men vondter eer wel drie, doen bittre beulsgesinden. &c.
En vraeghtmen wat ick seg? dat seg ick, en 't is waer:
Die 't willens wederspreeckt, dat is een logenaer.
Dus klaeght de galge, die lang ledigh heeft staen prijcken:
Die lang geen' krayen 't oogh van groote dievelijcken
Wtpicken sagh, en fel van raeven werd begraeut,
Die heen en weêr om aes wtvlogen heel benaeut.
  Of nu een' snoode Harpy dit averechts wou duyen:
Dat tegens d' Overheên ick 't volleck op wil ruyen,
Om tol en schot en lot te weygren aen den heer;
Soo lochen ick 't plat wt. Neen seker, dat sy veer.
Gehoorsaemheyd die past een' oprecht' ingeseten:
Den heer 't ontfangen weêr rechtvaerdigh wt te meeten;
Gelijck die Haeghsche Bie vereert is met dien lof,
Dat sy noyt honigh soogh wt ander lieden hof;
Maer na haer' eygen beemd, op onbesproke bloemen,

137 *Gigaeght: giegagen,* amechtig hijgen.

144 *Men vondter eer wel drie:* dit ziet daarop, dat men, toen Oldenbarnevelt werd onthoofd, drie beulen bij de hand had.

157 *Die Haeghsche Bie:* dit ziet op Joris de Bie, die Reingoud als Thesaurier-generaal opvolgde en zijn ambt met bijzondere getrouwheid waarnam.

Om nectar vloogh, wiens geur oprechte tongen roemen.
Waer yeder soo van aerd, wat soumen metter tyd
Het arrem eselkijn al lasten maecken quijt?
Hoe sou 't aenwassend juck ontwassen met den jaeren?
Wat wordter nu gespilt? wat soumen dan bespaeren?
Men had, in tijd van nood, een' schatkist sonder tal.
Maer nu is 't Muysevreughd, de kat sit in de val.

'k Heb, o doorluchtigh Hoofd der Hollandsche Poëten,
Een' kneppel onder een' hoop hoenderen gesmeeten:
'k Heb weetens niemand in 't bysonder aengerand;
Misschien wie 'k trof, tot nut van ons belegert land:
'k Heb aen uw vaders krans al meede een blad gevlochten,
En noch een' siel geroemt, wiens deughden elck verknochten.
Dit nam sijn' oirsprong niet wt vleylusts ydelheên,
Der dichtren erfgebreck; maer wt een' rype reên.
Ick wenschte, mijn' copy niet scheelde van het leven;
Soo sou, als 't aenschijn u de schilder heeft gegeven,
's Mans deughdige ommetreck hier sweven in de siel;
Die stand hiel ongebuckt, doen 't dor gebeente viel.

170 *Misschien:* onverschillig.

HARPOEN

AEN

JONCKHEER LANDESLOT,

Heer van Vryburgh.

Ick heb, heer *Landeslot,* doorreysend uw gebied,
Daer menighmael vernacht, en veel van Godefried,

Harpoen. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in folio (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 186).

Dit gedicht verscheen gelijktijdig met *Roskam,* in Mei 1630. Vondel tastte

1 *Heer Landeslot:* onder dezen naam verstaat de dichter 's Lands Overheden.

2 *Godefried:* onder dezen naam verstaat hij een Predikant, gelijk die naar zijn meening behoort te zijn, geen twistzoeker noch kettermeester, maar een die *vrede in Goddelijke* zaken houdt.

Den preker van uw vleck, de boeren hooren roemen,
Wiens lof sy met geen' kunst behoefden te verbloemen.
Wie vond in deeghlijckheyd oyt sijns gelijcken meer?
Gode offerde hy sijn' dienst, sijn' trou aen sijn' landsheer,
En bragt dat woeste volck tot deughdige bekeering,
Door voorgang eer dan door sijn' ongetoyde leering.
Sijn woord was eveneens als een gesegend saed.
Hy was der sielen sout. Noyt moeyde hy sich met staet
Of weerlijcke heerschappy. Het licht blonck wt sijn leven.
Al wat de bybel leert, stond in sijn hart geschreven:
Ja sijn godvruchtigh hart, dat was der deughden kerck.
Wat drempel hy betrad, daer bleef een heyligh merck.
Sijn mond was troostelijck den aengevochten bedde.
Wat onlust reesser, dien hy niet met wijsheyd redde?
Baldadigheyd nam af, soo ras hy trad op stoel,
Gereghtigheyd die groeyde, en pleyters werden koel.
De kroegen stonden leêg. Geen mes werd wtgetrocken.
d'Opreghtigheyd des mans klonck luyder als de klocken.
Hy was vernoeght in 't kleen, gewilt by arm en rijck,
En stondse bey ten dienst. Sy golden hem gelijck.
Men sagh hem selden aen der rijcke lieden disschen:

hierin de predikanten aan. Brandt zegt daarvan in zijn *Leven van Vondel*, bl. 29: „In den Harpoen aan Jonkheer Landeslot, Heer van Vryburgh, geschreven, las men de beschryving en lof der godtvruchtige, zedige en stichtelyke Predikanten, onder den naam van Godefried, Prediker in 't vlek van Heer Landeslot, die met zyn leere en leven goede Christenen en goede burgers maakte. In 't tegendeel beschreef hy, onder de benaaming van Wolfaardt, alle heerschzuchtige, onrustige, scheur- en muitzieke Leeraars, die zich kanten tegens hunne Overheit, oproer onder het volk stooken, andre Christenen poogen te vervolgen en 't quaadt gevolg van zulk preeken: vermaanende Heer Landeslot (daar hy de Staaten en Magistraaten door verstondt) Wolfaards lasterlyke lippen te muilbanden, en pryzende den Heer van Schaagen over 't intoomen van zyn' Predikant, onder anderen zeggende:

Dus is de Schager Heer zyn eigen Prekers Herder".

Tegen *Harpoen* verscheen in hetzelfde jaar een „Antwoort op 't Harpoen", dat in de Bijlagen hierachter is afgedrukt.

8 *Ongetoyde:* onopgesmukte.

11 *Het licht blonck wt sijn leven:* door zijn vromen levenswandel toonde hij, dat hij door het licht van boven, het licht der waarheid, bestraald werd.

14 *Daer bleef een heyligh merck:* daar liet hij een goeden, stichtenden indruk achter.

15 *Den aengevochten bedde:* den kranke.

18 *Pleyters werden koel:* twistende partijen kwamen tot bedaren.

Wel moght hy wit sien, maer vermyde d' argernissen.
Soo lang sijn leven duurde hing 's vollecx hart aen God,
En 't was gehoorsaem sijnen vryheer *Landeslot.*
Hoe wenschelijck sou 't sijn voor landen ende steden,
Indienmen nu 't geloof niet na spitsvondigheden,
Die luttel stichten, ging waerdeeren al te bot,
(Verkeertheyd is 't van't minst te maecken 't hooghste lot)
Maer na 'et beleven: daer soo veel is aen gelegen,
Dat niemand, sonder dit, kan erven Christus segen.
Gewis had Godefried de waerheyd soo gevat,
En hierom woeckerde hy met yver om dien schat.
't Getal dat socht hy min, met bidden en met wenschen,
Als 't pit en merreg van ter deughdgesinde menschen,
En drong op 't weeten niet soo vierigh, als op 't doen.
Dat was de rechte melck om heylgen op te voen.
Waer sulcke voesters sijn, daer bloeyen d'ondersaeten:
Daer hoeft de grootste stad geen wachthuys vol soldaeten,
Om huysbraeck, plondring, moord, en stokebrandery
Te blusschen binnen muurs, of sielentyranny:
Daer word de Godsdienst niet gevordert, met luyd krijten,
Om 't arm eenvoudigh volck in rotten te doen rijten:
Daer waecken, om een' tong soo veele spiessen niet:
Maer yeder burger wacht op 'tgeen sijn heer gebied,
En voor 't gemeene best quijt sich een yeglijck Christen:
Als in d'Aposteleeu, die laegen kent nocht listen.
De kerck is als een' koy vol lamren, als een korf
Vol tortelduyven, daer d'onnooselheyd om storf.
Maer zedert Wolfaerd sloegh sijn' klaeu in d'oeghst des
Veraerden de gemoên in baerelijcke beeren: [Heeren,

24 *Wit sien:* vroolijk, opgeruimd wezen.

30 Dit spreekwoord wil hier zeggen: 't is verkeerd, het meeste gewicht te hechten aan ondergeschikte, min beduidende zaken.

40—42 Dit ziet op de onlusten te Amsterdam in de jaren 1628 en 1629, toen de regeering door het oproerig muiten van het volk, garnizoen in de stad nam.

44 *In rotten te doen rijten:* in oproerige samenrottingen te splitsen.

46 *Wacht:* let, geef acht.

50 *d'Onnooselheyd:* d'onschuld.

51 *Wolfaerd:* die de *aard* van een *wolf* heeft: een ondeugend, twistziek predikant.

52 *Baerelijcke beeren:* openbare, wezenlijke beren.

Dat heught heer *Landeslot* noch heden desen dagh.
Wat dagh verlieper, dat hy niet sijn hartseer sagh?
De landlie maeckten van hun' heerschappen tyrannen,
En tegens 't overhoofd was 't lichaem ingespannen,
De leden onderling te jammerlijck verdeelt,
En wtgewischt, in 't hart, Gods heerlijck evenbeeld:
Dat Godefried, met smart en arbeyd, daer in druckte.
Elck riep: dat 's u: dat 's mijn. Elck grabbelde en elck [pluckte:
Dies oude Karsten, die hierom sijne handen wrong,
Kreet: wat al boos vergif verspreyt een' paepetong!
En 't was waerachtigh waer. Wie kan de waerheyd laecken?
Dat allerkleenste lidt beschickt wel groote saecken:
Gelijck de slimme slang, in 't heyligh Paradijs.
Wie 't in den wind slaet, word het t' sijner schade wijs:
Dies loven wy met recht den wackren heer van Schagen,
Die toomt den voerman, voor het hollen van den wagen,
En maeckt hy 't hem te grof, hy besight self de sweep,
En graeut eens: bengel hou! flus krijghje van de leep.
Hy leert den leeraer wt een ceêl sijn' schuld bekennen,

61 *Oude Karsten:* Karsten is hetzelfde als „Gekerstende, Christen." *Oude Karsten* is dus „de oude, vrome Christen."

64 *Dat allerkleenste lidt:* de tong. Zie *Jacob.* III:5, 6.

65 *Slimme:* booze.

67 *Den wackren heer van Schagen.* Hiermede wordt waarschijnlijk bedoeld een Noord-Hollandsch edelman Joan van Schagen, vroeger een wakker voorstander van Oldenbarnevelt. Hooft schrijft over hem in een brief aan zijn zwager Joost Baeck, dd. 28 Mei 1630: „Maer de Heer van Schaeghen magh hem (Vondel) wel een' fraejen roemer op de handt zetten, voor de klank van zulk een trompet, als de geene daar hy zijn' lof op speelt. Ende als hy dat gedaan heeft, zal hy noch diep in zijn' schult blijven staen." Zes dagen later schrijft hij aan denzelfde: „Ick vind my bedrooghen in de meeninge, dat de H. van Schaegen den schrijver van den Harpoen grooten dank zoud weeten, ende verstae, dat zijne Ed. met ernst verklaert, zy zoude hem, wist hy wie hy waere, doen gevoelen dat haer leedt is, voor alle de werelt uitgekreten te worden, als een persoon, die zijnen lust naeme in 't draeghen van roem, op sulk een' verrichtinge, tegens zijnen Prediker."

70 *En graeut eens:* vergelijk *Roskam,* vs. 76. — *Flus krijghje van de leep:* waarschijnlijk *van de leep geven:* iemand zoo afstouwen, afkloppen, dat hem van pijn de oogen overloopen en hij dus traanoogig, *leep*oogig wordt.

71 *Wt een ceêl:* uit een soort van instructie of programma, waarop de leeraar beroepen is, en die, door hem onderteekend, dus als een schuldbekentenis voor hem wordt.

Soo word hy handelbaer, en kan de paerden mennen
Op 't Evangelisch spoor. Wat schiet den man te kort,
Die soo demoedigh, en ten lesten saligh word?
Hy leert hem, na sijn staf is, springen, en niet verder;
Dus is de Schager heer sijn eygen prekers harder.
Rechtschapen edelman, hoe edel is uw' siel!
Hoe luysterscharp uw oor, op 't rollen van het wiel.
Al wordmen wtgeluyd voor godeloosen schellem:
Soo schold Datheen wel eer den wijsen held, prins *Welhem.*
De lasterkunst valt licht: de botste kanse best.
Doen weeldigh Vlaendren was beseten van die pest,
Ontsteecken door den stanck van weynigh' boose prijen,
Verstorf de welvaert, en de staet geraeckte aen 't glijen:
Tot dat de graeflijckheyd sat deerelijck gestrand.
Dit streckt een' heldre baeck, gelijck een schip op 't sand.
Dies laet, heer *Landeslot,* den breydel niet meer glippen:
Maer muylband Wolfaerds al te lasterlijcke lippen.
Want soo hy u niet vreest, soo ziddert ghy voor hem.
Wanneer uw blixem suft, soo dondert sijne stem,
En weckt een onweer, eer het plompe sinnen mercken,
Dat op het land een' zee gaet boven alle kercken,
En ghy verlaeten en vermeestert sit aen 't roer.
Dit wist de Stuurman, die met jonckheer Robert voer.

79 *Wtgeluyd:* uitgeklonken, met geweld uitgeroepen. 't Woord heeft echter ook de beteekenis van „iemands einde of uitgang verkondigen", in welken zin men ook nu nog spreekt van het „uitluiden der kermis."

80 *Datheen:* Petrus Dathenus, de Psalmberijmer en doldriftige ijveraar, die Prins Willem I, toen deze den Geloofsvrede wilde invoeren, heftig tegenstond en het hem zeer lastig maakte.

82 *Weeldigh Vlaendren:* het was vooral Vlaanderen, dat, ten gevolge der woelingen van Datheen en zijn aanhangers, na onder al de Nederlanden het meest bloeiend Gewest te zijn geweest, tot diep verval geraakte.

83 *Prijen:* krengen.

94 *Dit wist de Stuurman, die met jonckheer Robert voer.* De hier bedoelde *stuurman* is Oldenbarnevelt en *Jonckheer Robert* de Graaf van Leycester. Men weet, dat laatstgemelde, toen hem de waardigheid van Landvoogd over de Vereenigde Nederlanden was opgedragen, van den aanvang af door de Staten, waarvan Oldenbarnevelt de ziel was, in alles gedwarsboomd werd, totdat hij het eindelijk moest opgeven. Hij werd naderhand voorgesteld als hebbende naar de vrijheid des Lands gestaan — een vrijheid, waar men toen zelf nog weinig om gaf, daar men er overal mee te koop liep — en dit wordt nog heden ten dage door velen geloofd

En met sijn' meestren doen waer over boord gesprongen,
Had hy niet ree geweest voor putger en kocxjongen.
Men berreght schip en goed, door oeffening van tucht:
Want d'ongebondenheyd is wonder nau van lucht,
En scharp van snof en reuck, als sommigh slagh van [dieren,
En weet haer' moed hier na te stracken en te vieren.
Veel' dingen sijn wel nut, maer al en is 't niet fraey.
Een huys verciert is met een' schoonen papegaey,
Maer snatert hy te veel, hy is gelijck eene aecxter,
En moeylijck voor 't gesin, gelijck een' vuyle kaecxster.
Een woord te sijner tyd geuyt, in suyvre tael,
Een gulden appel is, in eene silvre schael.
De wijse weeghtse als goud. Qua klap bederft goe seden.
Dit treft vernaemlijck, die in 't openbaer sal reden,
En rekent dat hy sal den reghter rekning doen
Van elck ontuchtigh woord. Nu braecktmen rijp en groen,
Op wettige overheen, ja selfs op alle grooten,
Op nabuurkoningen, 's lands trouwe bondgenooten:
Een' lastering soo dier den Christen mond verboôn.
Hoe gortigh 't varcken sy, men roept: al schoon, al schoon,
Al suyver Christendom, met heyligheyd behangen:
En 't hart een stinckpoel is, vol padden en vol slangen.
Men dringt sijn' naesten van den oever, om een punt,

of naverteld. Dat Leycester de streng-orthodoxe theologanten op zijn hand had, was niet geschikt om Vondel gunstiger over hem te doen denken.

96 *Had hy niet ree geweest voor putger en kocxjongen.* Versta: indien hij tegen kajuitwachters en koksjongens niet bij de hand ware geweest.

98 *Nau van lucht:* fijn, scherp van lucht.

100 *Stracken:* strak maken, spannen.

101 *Al en is 't niet fraey:* 't en is niet al fraai, 't is alles niet fraai.

104 *Kaecxster:* snapster.

108 *Reden:* spreken.

110 *Ontuchtigh:* ondeugdelijk, ijdel.

112 *Op nabuurkoningen:* dit ziet op het schelden van Smout en anderen op Lodewijk XIII en op ons bondgenootschap met hem.

113 *Soo dier:* zoo nadrukkelijk.

114 *Al schoon:* heel schoon.

114, 115 De zin is: de leelijkste dingen, mits in hun kraam te pas komende, weten zij op te sieren en voor rechtzinnig Christendom uit te krijten.

117 *Om een punt:* om een punt der leere namelijk.

En elck sijn' medechrist de saligheyd misgunt.
't Geschil word groot geschat, 't is menighmael een kleentje.
In 't ydel beckeneel, daer rammelt steentje beentje,
En hierom sluytmen voor een' andren 's hemels poort,
En die in eer wil staen, moet trecken aen die koord.
De schemeringen sijn verlegen met de klaerheyd.
Het minste stipken heet noodsaeckelijcke waerheyd.
Geveynstheyd speelt haer' rol op 't geestelijck tooneel.
Het weerlijck dooptmen met den naem van Gods krackeel.
Wat kan de lamren rock al huychelaers verschuylen,
Maer datter wolven sijn, barst wt wanneer sy huylen,
En jancken over kruys en misselijcke pijn.
Om dat tot 's anderen rust sy wat geteugelt sijn,
En volgens hunnen aerd geen' wreedheyd kunnen plegen.
De naemen van party wt 's levens boeck te veegen
(Indien hun deese maght van boven is vertrout)
Waer billijck hun genoegh. Nu maeckt die waen hen stout,
Om sulck een' balling van den aerdboôm noch te weeren,
Dien 't onvervalschte boeck de voetbanck noemt des Heeren.
Wie schreyt niet die dit hoort, of lacht sich slap en moe?
't Is seker, roept'er een, 't behoort ons alles toe.
't Geloof is erfgenaem van weereldlijck en geestlijck,
En wie dit niet begrijpt, leeft luttel min als beestlijck.
Ick ken de Pausen wel, die Vranckrijck deelden wt,
En schatten 's Konings erf op predikantenbuyt:

118 *Medechrist:* medechristen.
120 *Ydel:* ledig. — *Steentje beentje:* het beeld is ontleend van het bikkelspel.
123 De zin is: mystieke dwepers vinden Gods woord veel te helder en brengen er hun nevels in over.
126 *Weerlijck*: wereldlijk.
129 *Kruys:* druk. — *Misselijcke pijn:* onrechtvaardig opgelegde pijn.
138, 139 In de Amersfoortsche uitgaven van Vondels *Hekeldigten* (1705, 1707 en 1736) vindt men bij dit vers deze aanteekening: „De digter ziet in deze woorden op Petrus Molinaeus, wel eer Predikant der Gereformeerde in Vrankryk, die in zijn boek genaamd *Anatomia Arminianismi,* dat is, ontlediging der Arminianen in 't derde Capittel deze taal voerd; *die in Christus niet gelooft, is Gods zone niet, en derhalven kan hy geen erfgenaam, nog regtveerdig bezitter der aardze goederen zijn, hoe zeer hy ook mogt uitmunten in burgerlijke deugden."*
141 *De Pausen:* Vondel doelt hier op de Hervormde leeraars in Frankrijk, die zich, volgens zijne meening, als heerschzuchtige Pausen gedroegen en die hun hoofdzetel hadden binnen La Rochelle, welke stad het in 1628, na een langdurig beleg, moest opgeven.

Maer 't is Rochel in 't end vry bitter opgebroken.
Niet datwe met haer' val de tanden willen stoken:
Maer toonen, hoe men door verblindheyd steygren dar
In top, om bet vermaert te sijn als Lucifer,
Die, van des hemels trans, tot in den afgrond storte,
Doen God de dartelheyd van sijne wiecken korte.
Noch heeten 't yveraers, en die 't wel gade slaen,
Sien vorstendommen door dien yver ondergaen.
Al hun betrouwen is een' hollende gemeente,
Wiens oproer sit in 't bloed, in 't merregh van 't gebeente.
Van haer was d'oirsprong, en van haer beduchtmen 't end,
't En sy een wijs geval de saeck ten besten wend:
't En sy dees' barsse stof gemengt werd met yet smedighs,
Om die te vlyen tot wat dienstighs en wat vredigs.

O. M. P.

144 *Niet datwe met haer' val de tanden willen stoken:* niet dat wij ons in haar val verheugen, of dien als een bagatel behandelen.

145 *Dar:* durft.

146 *Bet vermaert:* even goed vermaard.

148 *Dartelheyd:* vermetelheid, roekelooze stoutheid.

149 *En die 't wel gadeslaen.* Versta: maar zij, die wel op de toedracht der zaken letten.

155 *Yet smedighs:* iets weeks, iets dat verzacht, dat handelbaar is.

MEDAELLIE

VOOR DE

GOMMARISTE KETTERMEESTER

EN

INQUISITEUR TE DORDRECHT.

Bijtschaep in het geuse Trenten,
Moeyt u met u sacramenten,

Medaellie voor de Gommariste kettermeester. Afgedrukt volgens den tekst der oorspronkelijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 187).

1 *Bytschaep:* wolf. Waarschijnlijk wordt hiermede bedoeld Ds. Gosewinus van Buytendijk, predikant te Dordrecht. — *Geuse Trenten:* Dordrecht, 't welk Vondel als de plaats waar de Synode gehouden werd, met Trente, om haar Concilie vermaard, vergelijkt.

Die geknaeght sijn van de Muys,
Grooten lantsdief, Hollants kruys.
Wilje wat van hangen kouten,
Hangt de jong en ouwe Smouten,
Hangt haer aen u rechte leer,
Datse rusten in den Heer.
Hangt een van u ledematen,
Die tot nadeel vande Staten,
Voor den duyvel heenen seylt,

Dit gedicht verscheen volgens BRANDT in Juni 1630. Hij deelt het oordeel van sommigen mede dat Vondel met dergelijke scherpe hekeldichten zijn doel om de Remonstranten te begunstigen, niet kon bereiken en dat men de onderlinge verbittering daardoor ontstak en aldus de kwaal verergerde. Vondel antwoordde daarop, dat: „de zeeren van deezen tydt zoo diep waaren ingeëttert, dat men 'er wyn en eedik in most wryven, en den quaaden hun eigen bedryf levendigh voor oogen stellen, om hen, waar 't moogelyk, tot schaamte en beternis te brengen."

Tegen dit gedicht verschenen een viertal gedichten, die hierachter in de Bijlagen zijn opgenomen.

3 *De Muys:* Hugo Muis van Holy, Ridder, Heer van Woude, Ketel en Spalandt, was Schout en Burgemeester van Dordrecht, Baljuw en Dijkgraaf van Strijen, en achtereenvolgens Lid van schier al de Colleges van Staat. In 1616 trok hij, nevens Huig de Groot en andere staatslieden, naar Amsterdam, om de Regeering dier stad te bewegen tot handhaving van een besluit der Staten, onlangs genomen, slaande op het verbieden van alle partijschap, scheuring en oneenigheid. Schoon men hieruit meende te mogen opmaken, dat hij een aanhanger was der Staatsgezinde partij, bleek aldra het tegendeel, daar hij niet alleen in 1618 deel uitmaakte van de Commissie, die de zaak van Oldenbarnevelt, Hoogerbeets en de Groot onderzocht, maar ook zitting nam in de Gedelegeerde Rechtbank. Zijn invloed op Prins Maurits bleek daaruit, dat hij hem wist over te halen, in de Regeering te Dordrecht geen verandering te maken; tot reden gevende, dat al de Regeeringsleden aan elkander vermaagschapt waren, zoodat de afzetting van geen hunner, zonder krenking van allen, zou kunnen geschieden. Dat dit een en ander weinig geschikt was om hem genade te doen vinden in Vondels oogen, zal wel niemand bevreemden. Hij was echter in 1626, en dus vóór dat dit vers geschreven werd, reeds overleden.

6 *Hangt de jong en ouwe Smouten:* zie *Nieuwjaer voor Smout,* in *Vondel* 1626–1629, bl. 249.

7 *Hangt haer aen u rechte leer:* Vondel bedient zich hier van een woordspeling. De *rechte leer* kan evenzeer het „zuivere dogma", als „een rechte (galg-) ladder" beteekenen, en het woord *hangen*, zoowel als het volgende: *datse rusten in den Heer*, kan in beide gevallen van toepassing blijven.

9–14 Hier wordt François van Aersen, Heer van Sommelsdijk, bedoeld.

En het lant aen Vranckrijck veylt,
Die veel schatten heeft verswolgen,
En staech toeleyt op vervolgen.
Hangt de paep, die d'ondersaet
Eerloos van stadts eedt ontslaet.
Vraechje na de narren-stoelen,
Soeckt die op de Dortse doelen,
Daermen van een papeveest,
Maeckt den wissen heylgen geest.
Kanmen beter kroegen vijnen,
Als de stapel van de wijnen,
In broer Gommers paradijs,
Om te leppen sonder cijs.
Rijnsche vocht in't lijf te slorpen,
Is verkiesen en verworpen.
Gommer is 't verkoren kint,
Wy sijn negen dagen blint,
Even als de jonge honden.
Sijn't geen fraeye pape-vonden,
Daermen dus om steent en sucht?
'k Stop mijn neus voor dese lucht,
Die ons stont veel duysent gulden,
Doen al Gommers priesters brulden
Recht als tigers in het wout,
Doenmen dreck woegh tegen goudt,
Doen mijn heer in't prekers net sat.
'k Nam geen paep voor een civet-kat,
Daermen noch wat hoofs van ruyckt,
T'elckens sy haer poort opluyckt.

18 *De Dortse doelen:* waar de Synode gehouden was.

21 *Vijnen:* vinden.

22 *De stapel van de wijnen:* de *wijnstapel*, die te Dordrecht was. De vergaderde Synode-leden werden beschuldigd, zich gedurende hunne vergadering niet weinig te zijn te buiten gegaan in 't gebruik van 't Rijnsche vocht.

24 *Sonder cijs:* daar zij den wijn ter stapelplaats dronken, betaalden zij daarvoor geen *cijs* (accijns of impost).

26 *Verworpen:* verwerpen.

27 *Gommer is 't verkoren kint:* de uitverkorene, volgens 't leerstuk der predestinatie.

33 *Stont:* kostte.

37 *Doen mijn heer in't prekers net sat:* toen Oldenbarnevelt in de gevangenis zat.

40 *Opluyckt:* opensluit, open doet.

Nu stinkt Gommer als een ander,
Die 't niet ruyckt, die is niet schrander.
'k Hoor nu dat de Dortse maecht
Gommers dreck van't raethuys vaecht.
Maer wat raet om hem te sussen;
Want hy yvert weer om 't kussen,
Hy wil met een vuylen beck
Treen sijn meester op de neck;
En dit heet hy 't werreck Godes,
Daerom janckt hy om 't Sinodes.
Maer ghy vorsten van ons landt,
Hout den rekel kort aen bandt,
Of hy bijt u in de hielen.
Wacht u van die truggel-fielen,
Want sy knorren staech om meer,
En verslinden hunnen heer.
Sonder knorren, sonder klaegen,
Kunnen sy een been niet knaegen.
Elck die hapt om 't grootste deel,
D'een siet boven d'ander scheel.
Drincken, plengen, swelgen, brassen,
Op Synoden, en in klassen,
Met een wel gebaeckert lijf,
Dat is al hun tijdt-verdrijf.
Veel van suyverheyt te roemen;
Vrome luyden te verdoemen
Is by hun het reetste werck.
Lijckt dat oock een Christen kerck?

Gedicht door een vyant vande Loevesteynsche Inquisiti.

51 *Ghy vorsten van ons landt:* de Overheden.
54 *Die truggel-fielen:* die bedriegers.
60 De een, terwijl hijzelf een brok knabbelt, ziet *scheel*, ter zijde, naar dat van den ander.

INWYING

VAN'T

GELAURIERDE PRINCEBEELD,

OP DEN

SCHOUWBURGH.

Toonneel, soo wijd berucht
Door 't schatren der gemeente, op boertery en klucht;
Door 't huilend hartescheuren
Om bloed en tranen, die besprencklen hooge deuren:
Met wat een fieren moed
Sult ghy voortaan getrapt zijn, met gelaarsden voet,
Van dees vermomde borsten,
Die spelen, in 't gesicht van 't licht der Christe vorsten!
Wat vlechtmen hem om 't hoofd
Den heiligen laurier, die doch sijn glans verdooft!
Sijn kop dat draagh de transsen,
Den toren van sint Jan, in ste van eycke kranssen.
Bevlecht hem met den Bosch:
De lauwerhoeden sijn verwelckelick en bros.
Dees hooge speelstellagie

Inwying van 't gelaurierde Princebeeld. Volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten*, 1644, bl. 190.

Het is onzeker, van wanneer dit gedicht dagteekent, waarschijnlijk van het jaar 1630.

3 *'t Huilend hartescheuren:* 't gehuil verwekkend scheuren der harten, 't hartverscheurend gehuil.

6 *Getrapt zijn:* betreden worden. — *Met gelaarsden voet:* reeds vroeger is opgemerkt, dat de *laars* het zinnebeeld was van het treurspel.

7 *Vermomde borsten:* verkleede gasten, de tooneelspelers.

8 *In 't gesicht van 't licht der Christe vorsten:* in tegenwoordigheid van 's Prinsen beeltenis.

12 *Den toren van sint Jan:* de toren der hoofdkerk van 's-Hertogenbosch.

Sie 't Heldenhoofd gehult, met 's Hertogen Bosschagie.
Dat 's *Fredericks* cieraad,
't Welck aan de starren reickt, daar hy op 't aartrijck gaat.
Hy wandelt langs den vijver,
En de Rodaan die roockt van sijn gerechtige yver.
Daar kneust hy, als een Godt,
't Weerspannigh beckeneel van sijn doorluchtigh slot.
Heel Vranckrijck yst van 't kraacken.
Soo doet een arendsbeck den valck sijn diefte slaacken.
Jupijn, in 't heilighdom
Te Rome, sagh verbaast na zijnen setel om,
En kruiste met den vinger,
Om vryen Avignon, voor *Henricks* blixemslinger.
De Myterdrager sey:
Ten minsten neemme niet dees sleutels allebey,
Den troost van mijn genooten:
Nu ghy de sleutels hebt van steden en van sloten.
Het weerlicht van die straal
Doorsne den jaspis van 't gewijde Escuriaal.
Doen wistmen eerst, in Spanje,
Dat Hollands Hercules was meester van Oranje.
Leef lang, op uwen troon,
En steiger eeuwigh met uw Vorstelicke kroon,
In dese duisternisse.
Weest leidstar uwes volx, en schermheer van 't gewisse.

16 *'s Hertogen Bosschagie:* voor 's Hertogenbosch.
19 *Hy wandelt langs den vijver:* hij bevindt zich in Den Haag.
20 *De Rodaan:* of *Rhône,* aan welks oever 's Prinsen stad Oranje gelegen was.
21, 22 Johan de Knuit ontweldigde in Juni 1630 aan de verraderlijke handen van den stadhouder Valckenburgh het kasteel.
24 *Diefte:* dieverij.
28 *Om vryen:* om te bevrijden. — *Avignon:* deze stad, niet verre van Oranje gelegen, behoorde toen nog aan den Paus en had vroeger gedurende jaren tot zetel van zijn voorgangers gestrekt.
34 *Den jaspis van 't gewijde Escuriaal:* het hoofdaltaar der St.-Laurens-kerk op 't Escuriaal is met vier rijen kolommen van jaspis omringd.

OP DEN BOU

VAN DEN

CHRISTEN TEMPEL

T' AMSTELREDAM.

De schaer, die niemand doemt, als dien Gods woord afsondert,
En streckt een pylaer, aen 't bouvalligh Christendom;
Die eeuwigh werd geboeyt, vermoord, verdoemt, geplondert,
En 't opgeleyde kruys geduldigh droegh alom:
Dees' veylge samelplaets verworf ten lange lesten.
Bewaer, o Heer, bewaer d'onnoosle lamrenkoy:
Bescherm oock *d' Overheyd* van d' Amsterdamsche vesten,
Dat nimmer wrevelgeest haer' wysen raed verstroy:
Op dat wy heylighlijck, en met een goed geweten,
U, na uw heyligh woord, aenbidden onbelet,
En onsen wandel soo, na uw' geboden, meten,
Dat wy den bergh des heyls beklimmen, sonder smet.
Vergangklijck is de stof van desen tabernakel:
Dies heffen wy ons hart na 's hemels hooge kerck:
Van waer een' stem ons wees op Christus, Gods orakel:
Wiens kracht in ons voltoy syn aengevangen werck.

Op den bou van den Christen tempel. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 190).

Terwijl de regeering te Amsterdam hoe langer hoe strenger optrad tegen de orthodoxe drijvers, genoten de Remonstranten oogluikend des te meer vrijheid. Zij hadden in Januari 1630 een huis gekocht aan de westzijde van de Keizersgracht, tusschen de Leliegracht en de Prinsenstraat. Spoedig daarna werd het pand vertimmerd en tot kerk ingericht.

Den 8 September werd voor de eerste maal door Episcopius er in gepredikt.

1 *Die niemand doemt, als dien Gods woord afsondert:* die niemand veroordeelt, of bant, dan die werkelijk door Gods woord verklaard wordt onder de veroordeeling te liggen.

2 *En streckt:* lees*:* en *die* strekt.

3 *Die eeuwigh: eeuwig* staat hier voor „gedurig"; de *schaar* der Remonstranten was eerst sedert *elf* jaar vervolgd geworden, en de eeuwigheid was dus betrekkelijk.

15 Matth. 3. Marc. 1. Luc. 3. Joan. 1. *Kantteekening der afzonderlijke uitgave.*

INWYING

VAN DEN

CHRISTEN TEMPEL

T'AMSTERDAM.

PSALM 118.

De steen, dien de boumeesters verworpen hebben,
is een hoecksteen geworden.

Op, op, mijn' Sanggodin, schep adem, in de hoven:
De winter is voorby: de wolcken sijn verstoven.
De sinnelijcke May weeft bloemen, tot een' huyf,
En mengelt geur en kleur. Ick hoor de tortelduyf:
Die, bang voor havick, valck, griffoenen, rave, en wouwen,
In steenreet en spelonck sich naulicks dorst betrouwen.
Het vosken druypstaert, dat den wijnbergh heeft geschent,
En sijnen staert soo fier te krullen was ghewent.
Al sijn de gansen schuw van heylige laurieren,
En vyand van de swaen: op wiens musijck sy tieren,
Met heesche keelen, en wanschickelijck geschal:

Inwying van den Christen tempel t'Amsterdam. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave, in 1630 zonder naam van schrijver of drukker in 4°. verschenen (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 189).

3 *De sinnelijcke May: zinnelijk* heeft hier de kracht van zinnen-streelende. beminnelijke.

4 *De tortelduyf* is hier de Remonstrantsche Broederschap.

5 *Havick, valck* enz.: de Kerkelijken.

7 *Het vosken druypstaert:* dit ziet op Reinier Pauw, wiens gezag en invloed te Amsterdam omtrent dezen tijd zoodanig verminderd waren, dat men hem niet alleen niet weder tot Burgemeester verkoos, maar dat hij ook in de Vroedschap niet bij machte was, het bouwen der Remonstrantsche kerk te beletten of de vergadering te sluiten.

9 *De gansen:* de Amsterdamsche Predikanten, vijanden van de poëzie, van Vondel, Coster en andere Academisten, hier door de *zwaan* voorgesteld.

Soo menighmael sy weckt, in Amstels burreghwal,
De Christe maeghden, en de vryers haer' gespeelen:
Wien vryheyd waerder is, als ringen en juweelen:
Daerom en voeght het niet, dat Poësy en geest
Verstommen, aen den rey van dese tempelfeest.
Jehova, die het saed, wt Abrams stam gesproten,
Had wtgeteeckent, tot sijn' lieve bondgenoten,
En van 't Egyptisch juck verlicht, op 't ongesienst,
Door Moses, dat verplichte aen een' bysondren dienst.
Het ampt des Priesterdoms bekleeden de Levyten.
De bondkist werd betrout den heyligen tapyten,
En dwaelde, met het heyr, verdadight door 't geloof,
En 't swaerd: en was somtijds der Filistijnen roof:
Tot dat haer Isrel brogt, met priesterlijcke staci,
In Salem, Davids stad, beschermt voor plonderaci.
De koning denckend, dat hy asschen was en stof,
Sprack schaemroot: ick bewoon een prachtigh cedren hof:
Maer 's hemels heerlijckheyd, wtmuntend, door den luyster
Der wonderdaden, berght haer heldren glans, in 't duyster:
Men bou haer een paleys, op Sions vaste rots.
So spreeckend, klonck de stem des waeren Dondergods:
O David, staeck den bou, in uw gemoed besloten:
Ghy hebt, met menschenbloed, het aerdrijck overgoten:
Uw wijse nasaet, die de wreede wapens schorst,
En Judaes scepter swaeyt, ghelijck een vredevorst,
Sal mijnen naem een huys, met hooge daecken, wyen:
En wat hy aengrijpt sal tot Jakobs heyl gedyen.
De kracht van dees' beloft bleeck namaels, doen de son
Haer' straelen spiegelde, in het koor van Salomon:
Die self de bondkist, op het juychen van de schaeren,
Met pracht, ten tempel voerde, en offerde op d'autaeren:
Soo dat, op sijn' gebeên, het hemelsch vier terstond,
Ghelijck een blixem, storte, en d'offerhand verslond.

18 *Wtgeteeckent:* uitgelezen.
20 Versta: verplichtte *dat* (*het zaad uit Abrams stam*) aan een bijzonderen dienst (*cultus*).
22 *Den heyligen tapyten:* aan 't heilige der heiligen, hetwelk van den Tabernakel met tapijten afgezonderd was en waarin de Arke des Verbonds werd bewaard.
26 *Plonderaci:* plundering.
35 *Die de wreede wapens schorst:* die den krijg doet eindigen.

De kerck was vol van God: de stammen, al beladen
Op 't aensicht vallend, hem, met schrick geraeckt, aenbaden.
Dit bedehuys verknocht de Godheyd, aen 't gebed:
De Godheyd wederom d'aenbidders, aen haer' wet.
Maer naulicks staet 't gebruyck der beste dingen open,
Of 't misbruyck komt terstond schijnheyligh ingheslopen.
De reuckeloose Jood word op sijn voordeel stout,
En stoft op dat gesicht, en op 't gewyde goud,
Op Arons borstgesteent, op Sabbatten, en feesten,
Op wierroock, offerhand, en slaghting veeler beesten:
De priester 't voorhoofd kreukt: weeft spreuken in sijn kleed,
Maer 't meest, gehoorsaemheyd weerspannigh hy vergeet.
O reuckeloos geslaght, die, met uw' guycheltroni,
Meent God te paeyen, door een' bloote ceremoni:
Wat stoft ghy, op uw' kerck, met Cherubins bemaelt?
Der heemlen hemel self Gods grootheyd niet bepaelt:
Sijn' voetschabel is d'aerd: de hemel is sijn setel.
Wat slaghtghe schaep, en koey, en kalvers, soo vermetel?
Hy drinckt geen bockenbloed: sijn' almaght alles schept;
Wat op het aerdrijck weyd, wat in de lucht sich rept.
Het lust sijn' Majesteyt in tempels nocht in troonen,
Maer in een buyghsaem hart te waeren en te woonen.
Hy roept: besnijdenis nocht voorhuyd geld voor my,
Indienmen hart en sin niet breydel en besny.
Maer 't is vergeefs gepreeckt, geroepen en gekreten,
Gewaerschout en gedreyght, door teeckens en Profeten:
De boosheyt kanckert in; sy heelt door Smout nocht salf.
Men knielt, voor valsche Goôn; men huppelt, om het kalf.
De dolle scheursucht valt aen 't rijten en verwarren:
Men soeckt aen Baäl troost, aen 't noodlot van de starren:
Men smoockt voor Astarot: men offert kinders op,
Ja, 't suygeling, ten brand, aen Molocks gruwelpop:

45 *Beladen:* belast. Zie vs. 147 en *Matth.* XI:28.
55 *De priester 't voorhoofd kreukt:* zet zijn gelaat in een ernstige plooi.
56 De zin is: maar vergeet zijn hoogsten plicht, te weten: *gehoorzaamheid.*
59 *Met Cherubins bemaelt:* versierd met afbeeldingen van Cherubijnen.
65 Zie *Handel.* XVII:24. Men denke aan de ruimte der Oostersche tronen en aan de plaats der openbaring: wie overwint, ik zal hem geven met mij te zitten *in* mijnen *troon.*
66 *Waeren:* rondwaren.
71 *Smout:* vet. Toespeling op den predikant Smout.

Men schend sijn' handen aen Gods boden en gesanten:
Men steenigt, vangt en spant, die deugd en waerheyd planten:
Rechtvaerdigheyd gheschopt, moet kroppen haer verdriet:
De rechter 't vonnis velt, ghelijck 't de vorst ghebied.
De sonden klimmen hoogh, en darren God aenblaffen:
Hy word gheterreght, om hun' lastering te straffen,
En maeyt, met Babels kling, als in een' rijpen oegst:
En boeyt het overschot, en laet den tempel woest.
Doen steendense, aen d'Eufraet, om 't sot en valsch [betrouwen.
De hemel gaf in 't end genade, tot herbouwen:
Sy nau ghebetert, door de straemen van de roe,
Hardneckigh keeren hem den rugge t'elckens toe:
Dies houdse God, door straf, gestadigh in den toome:
Nu plaeghtse Antiochus, nu 't heyr van't maghtigh Rome:
Tot dat Judea, na 'et ontwyen des autaers,
De kerck weer rysen sagh, in spijt des plonderaers;
Recht voor de koomste van den hemelschen Messias:
Die (na sint Jans hoofd was 't bancket van Herodias)
Verruckt, door yver Gods, besocht sijn heylighdom:
Versteurde 't duyvekoor: stiet wisselbancken om,
En dreef de beesten wt, en riep: men maeck mijn' stede
Tot moort nocht gruwelkuyl; maer wydse den gebede.
Wee, Schriftgeleerden, wee, geveynsde Fariseên,
Ontsien door meesterschap, vermomt met lange kleên;
Op muggesiften graegh, en op 't kameelverslinden:
Voorsitters aen den disch: dwaelstarren voor de blinden.
Ghy reyst om Zee en land, en woelt, en wroet, en leert:
En broed een duyvels kind, van elck, dien ghy verkeert:
Ghy pronckt, in 't voorgestoelt, en dart den hemel sluyten,
Voor andren menschen, en blijft self verstockt daer buyten.
Ghy bout de graven der profeten, wt uw' schat,
En jaeght Godvruchtigheyd, wt haet, van stad tot stad:

77—79 Vervolgingen, tegen de Remonstranten ingesteld.

80 Deze regel ziet op de Gedelegeerde Rechtbank, die Oldenbarnevelt veroordeelde, en op Prins Maurits.

85 *Aen d'Eufraet:* in hun ballingschap. *Psalm* CXXXVII.

96 *'t Duyvekoor:* hen, die duiven verkochten in den Tempel — zie *Joh.* II, 14 — meteen slaande op het storen der Remonstrantsche vergaderingen.

99—110 Zie *Mattheus* XXIII.

104 *Verkeert:* verandert.

En steeckt met klauwen, die van verschen neerslagh leken,
De torts aen, die uw' burgh en tempel aen sal steecken.
Dat was het wolvenest barmhartigheyd geverght:
Levijt nocht ouderling gebetert, maer geterght.
Verbolgen borstense wt, als borssen aen hun' keten:
Godslasteraer, mutyn, van Belsebub beseten:
Wijnsuyper, sondaers vriend, vervloeckt Samaritaen:
Verleyder, die het volck vervoert van Moses baen,
Den heylgen Sabbat breeckt, en hindert cijs te geven.
Sy raepten steenen op, en stonden na sijn leven:
Tot datse, op 't Paeschfeest, hem, om maght en leer beroemt,
Door synodael besluyt, van Kayfas verdoemt,
Verraen van Judas, om 't genot van silverlingen,
Door Salems landvooghd, by de moordenaers ophingen.
De galgenbergh het bloed des Salighmaeckers swelght:
Dies Titus stad en kerck, ten gronde toe verdelght.
Doen spotte 't heydendom, met hun die God bespotten,
En onder het belegh sich splissen, in twee rotten:
Dan wederom in twee, all' d'yvraers voor de wet:
Een gouden tittel, soo die niet en waer besmet,
Met kerreckschennis, doen vast daeghlijcx dol en dwaser,
D'een', onder de banier van blaesbalgh Eleaser,
Met steenbusch en met schicht beschoot d'omringde stad,
En bruyckte 's tempels tin, tot haere storremkat.
Sy selve branden 't graen: en hoe sou d'Arend wijcken?
De woende tempel schaft hem lecker aes van lijcken:
De marckt een kerckhof word: de straten een' woestijn:
Op dat, in doodse plaets, den uyl min schuw moght sijn.
De Christen nu verlicht, door 's Evangelijs klaerheyd,
De Godheyd overal aenbid, in geest en waerheyd.
De schaduw wijckt de son. Het heylighe is ghesteurt:
Wiens voorhang al voorheen was midden doorgescheurt,
Doen ons aertspriester, na 'et verloop van Arons uuren:

109 *Neerslagh:* doodslag.
113 *Borssen: bors* is synoniem met „beer."
114 *Mutyn:* muiter.
126, 127 De verdeeldheden der Joden onder Johannes, Simon Zelotes en Eleazar, vóór en tijdens het beleg van Jeruzalem door Titus, leze men bij JOSEPHUS in zijn *Joodsche Geschiedenissen.*
130 *Blaesbalgh:* drijver.
133 *d'Arend:* de Romeinsche adelaar.

Sijn' afgepijnden geest, door vloeyende quetsuuren,
In 's vaders handen gaf: om opgheweckt, weerom
Aen Godes rechterhand, sijn eeuwigh priesterdom,
Als een Melchisedech, in't hemelsch koor, t'aenvaerden:
Als hoofd van sijn' gemeente, in hemel, en op aerden.
Schep moed, belade siel, de gramschap Gods word koel:
En vol betrouwens, kruyp voor dien genadestoel.
Swijght, hutte des bescheyds, oraklen, en Sibyllen,
Synoden, en Rabbijns: in nood en kerckgeschillen,
Blijft Christus 's menschen troost, die niemands recht verkort.
Wat Priester, wat Profeet was oyt soo overstort
Met gaeven van den geest? Wijck, schriftgeleerde sotheyd:
Lichaemlijck woont in hem de volheyd aller Godheyd.
Waeck op dan, Burgery van 't nieu Jerusalem:
Gehoorsaem 't woord des soons, vereert door 's vaders stem:
Aenbid hem, die u, door sijn' salving, kan verstercken:
Vergaep u niet te seer, aen prael van sichtbre kercken.
De Christelijcke schaer, door Goddelijck bevel,
Aen onderlingen plicht verbonden evenwel,
Heeft, na gelegentheyd van vrye of slaefsche tijden,
Ghepooght des Heeren naem eenstemmigh te belijden:
En God in schuur of huys of tempel aengebeên:
En door gemeenschap sich gesmolten onder een.
O redelijcke dienst, wie weygert aen te bidden,
Daer Jesus, als een' duyf, van boven daelt, in't midden:
Dan die van God veraerd, van ydelheyd versaed,
Als 't vee, het oogh om laegh, en niet ten hemel slaet?
Wat oprecht Christen sou dien segen willen derven,
Om boeten, ballingschap, om rasphuys, en om sterven?

149 *Hutte des bescheyds:* in de latere Bijbelvertaling, arke der getuigenis.

166 *Als een' duyf:* bij verzien is in de zinspeling het neerdalen *als een duif* aan *Jezus* toegekend. De duif, het beeld des *Heiligen Geestes,* daalde, volgens 't Bijbelsche verhaal, op Jezus.

170 *Om boeten, ballingschap, om rasphuys:* deze regel slaat op de vervolgingen, den Remonstranten aangedaan, toen de toehoorders boeten moesten geven, de Predikanten gebannen werden en, hun ban overtredende, in 't rasphuis werden gesloten, gelijk te Amsterdam met Greve en Prince en te Haarlem met Vesekius gebeurde. Ook moesten sommigen het hooren der predikatiën met den dood bekoopen, als men de vergaderingen met soldaten omringde en daar onder liet schieten, zooals nabij Rotterdam gebeurd was.

Den goeden God sy lof, en Amstels wijsen Raed:
Dat den verdruckten nu dees tempel open staet:
Dat Christe sielen noch, om Christlijck te vergaeren,
Nocht schat nocht yver, aen dien tempelbou, bespaeren,
Maer redden sich, door smaed, en allerhande kruys.
Bewaeck, o Jakobs God, bewaeck dit bedehuys:
Wilt, met uw' vleuglen, dees' vergadering bedecken,
En op haer suchten een' Nassauschen Heyland wecken:
Die op sijn' schouders tors de poort van Loevesteyn,
En omvoer, in triomf, dien norssen kasteleyn:
Op datwe u loven, en gedrooght van alle traenen,
De maghten eeren, als geloovige onderdaenen:
Die door Godsaligheyd, en vryheyd van 't gemoed,
Dit aerdsche rijck versmaen, op hoop van't eeuwigh goed.

Psalm 118.

Dat is van den Heere geschied, en het is een wonder voor onsen oogen.

179 *De poort van Loevesteyn:* te dier tijd zaten aldaar nog zeven Remonstrantsche Predikanten gevangen. In dit vs. is een zinspeling op den Israëlietischen Simson, die de poort van Gaza wegdroeg. Zie *Richteren* XVI:3.

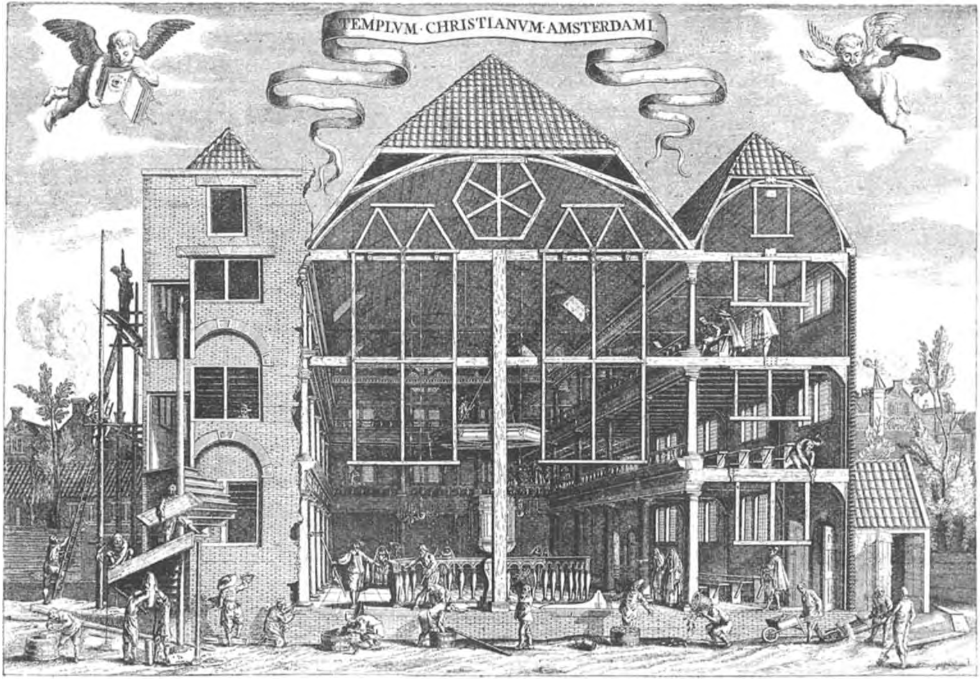
TEMPLVM·CHRISTIANVM·AMSTERDAMI.

OP 'T AFBEELDSEL

DER SELVER TEMPEL.

De Heyligheyd hing noyt in kostelycke stof;
Al was de Tempel heel van louter goud gegoten,
Gesmeed van diamant. Wie anders denckt, is grof.
Oock word de Godheyd met kappel nocht kerck besloten:
Se straelt in't heyligh hart: waer dat is, daer is God.
't Eenkennigh Bygeloof wil poppen, met den sinnen,
En soeckt hem in 't gevaer, en scheld de Wysheyd sot.
Wie God sluyt buyten 't hart, die sluyt den Afgod binnen.

Op 't afbeeldsel der selver tempel. Afgedrukt volgens den tekst van het onderschrift onder de gegraveerde afbeelding (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 192), waarvan op bl. 34 een reproductie is geplaatst.

Deze prent heeft een geschiedenis. Brandt verhaalt daarvan in zijn *Leven van Vondel* (bl. 32), dat „de Wethouders, niet willende dat men met hunne goedtheit zou pronken, terwyl men de Remonstranten noch in zommige steden lastig viel; ook weetende dat 'er zeer werdt gewoelt om de plakkaaten, tegens hen gemaakt, alomme op nieu te werk te leggen, lieten niet alleen de print met het gedicht ophaalen, maar ook de plaat op 't stadthuis brengen; daar ze ettelyke jaaren bleef leggen, tot dat men ze, naa 't verzachten der tyden, den eigenaar ('t was de Boekverkooper Abraham de Wees) liet volgen."

3 *Grof:* onbeschaafd, dom.

6 *Poppen, met den sinnen:* de zinnen door uiterlijke vertooning streelen.

HÆC LIBERTATIS ERGO,

PAPIEREN GELD

GEOFFERT

OP HET AUTAER VAN DE HOLLANDSCHE VRYHEYD.

Het jaergetijdigh feest, in Wijnmaend, by den Rijn,
Vernieut die burgery, hoe groot die vreughd most sijn,
Doen God ter harten nam het wtgemergelt Leyden,
En, met den Noordwind, joegh een' springvloed, op de weyden:
Waerom Baldeus, siende alle ons' galeyen vlot,
Sijn' schanssen gaf tot buyt den Amirael Boysot.
Doen was 't: maetroosen roeyt, en vreest geen' Spaensche
[fuycken:
Vaert rustigh in den mond der hongerige buycken:

Haec libertatis ergo. Afgedrukt volgens den tekst der oorspronkelijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 193).

Bij de boven dit gedicht geplaatste afbeeldingen van het „papieren geld" leest men in dezen druk de volgende aanteekening: „Dusdanige penningen sijn te Leyden gemunt, geduurende het belegh, tot onweerspreeckelijck bewijs, datmen voor Vaderland, en Vryheyd gevochten heeft, en niet om de Gommaristen beuls te maecken, over het geweeten van andren Christenen."

1 *Het jaergetijdigh feest, in Wijnmaend:* De gedachtenis van 't wonderlijck ontset viertmen jaerlijcx te Leyden, den darden van Wynmaand. *Aant. der oude uitgave.*

2 *Vernieut die burgery:* herinnert de burgerij er opnieuw aan.

5 *Baldeus:* de Spaansche bevelhebber Don Francisco de Valdez.

Smackt brood en haring toe, en wat tot voedsel streckt.
't Scherminckels heyr viel wt: 't geraemt met vel gedeckt:
Het dor gebeent soo lang met ratten, katten, honden,
En paerdevleesch gespijst, verwoed en ongebonden,
Inslickte, sonder maet, het geen de hemel gaf:
En all' de stad verrees, als wt een open graf.
De glori van 't ontset sy Gode toe gesongen:
En eeuwigh, niettemin, leef, op der vroomen tongen:
De prijs van *Vander Werf*, die beyde Catoos tart:
Een Burgermeester, die den moed van Burgerhart
(Die Holland geen' slaevin wou laeten van den Tiber)
Geërft heeft, en gestuyt de stormen van den Iber,
Van pest en oproer, en gestrengen hongers nood:
En, voor stads *Vryheyd,* sich geoffert aen de dood.
Hoe sprack hy tegens hen, die door 't lang vasten kreeten,
En toonden 't mager lijck, al raesende en beseten:
Mijn eed verplicht mijn' trou. 'k Ontseg u deesen eysch.
Indien u honger parst, slacht my, en eet mijn vleysch.
Soo kaetst een' rots te rug 't geweld der woeste golven.
Soo vrijd een harders hart sijn' kudde voor de wolven.
Verwerf, o *Vander Werf!* dien welverdienden krans.
Verleenme dichtens stof, en geef mijn' vaersen glans.
Het lustme nu den naem der helden te vervarschen,
In't aengesicht van die op hunne tanden knarssen,
En Holland poogen, na 'et verschoppen van den Graef,
Te maecken schandelijck een' tienmael snooder' slaef.
O Held! die, met uw bloed, den burgerbrand woud blusschen,
Indienghe nu uw bloed geschopt saeght van het kussen,

10 *'t Scherminckels heyr:* de uitgevaste en tot op het geraamte uitgeteerde burgerij.

18 *Burgerhart:* Claudius Civilis, die de Roomsche maght gestuyt heeft, gelijck Vander Werf de Spaensche. *Aant. der oude uitgave.*

20 *Iber:* Spanje.

24 *Lijck:* lichaam.

26 Zinspeling op 't aan van der Werf toegekend gezegde tot de burgers, die op overgave aandrongen.

28, 29 *Harders hart — Verwerf, o Vander Werf:* woordspelingen.

34 Beter verheert, als verboeft. *Aant. der oude uitgave.*

36 *Uw bloed geschopt — van het kussen:* Frans Pietersz. Duist van der Werf, geb. 26 Dec. 1574, dus maar een paar maanden na 't beleg, was in 1618 Schepen te Leiden, doch werd bij de verandering der Regeering op

Vervloeckt, vervolght, en van verradery betight,
En, op ons vry autaer, de tyranny gesticht,
Ghy soud uwe oogen nocht uwe ooren nau gelooven.
Wy klaegen 't God, en u, en roepen 't voor den dooven.
Wat wterlijck geweld niet winnen kon, op 't land,
Word, onder decksel van een' suyver' predikant,
Behendigh ingevoert, met ongestuymigh woelen.
De Duyvel raeskalt, door 't Orakel van de Doelen,
Met maght gewapent: en het Trentische besluyt
Word, op den titel van hervorming, ingekruyt.
De spiegels van de deughd, sijn martelaers t'Athenen.
Men hoort op 's Gravensteyn de Christe sielen steenen.
Griffoenen slaen hun' klaeu in 't eerlijck burgers goed.
Men plaeghtse om 's Heeren Woord, met ballingschap, en boet,
Men dwingtse, tegens recht, sich selleve te grieven
Met eed, en leydse voort, als knevelaers en dieven.
Men geeftse om een sermoen den plondergeus ten roof,
En krijghslien. Dit's de vrucht van 't Gommarist geloof.
Vergeefs hebt ghy gestreen, met *Welhem* van Oranjen,
En voor de borst gehad de monarchy van Spanjen.
Een lichte monnick, die sijn' kap hing op den tuyn,

23 October van die waardigheid ontzet: hetzelfde gebeurde met Bartholomeus Willemsz. van Assendelft, die met van der Werfs zuster Geertrui getrouwd was.

44 *'t Orakel van de Doelen.* Het Synode is te Dordrecht op de Doelen gehouden, daer de Christenen verdoemt werden, die Duyvels eygenschappen, Gode niet darren toeschrijven. *Aant. der oude uitgave.*

45, 46 De zin is: de vervolging om 't geloof, op 't Concilie van Trente voorgeschreven, wordt nu wederom ingevoerd, onder den naam van Hervorming.

47 *Hogerbeets,* d' oprechtigheyd self, en sijne getrouwe gemaelin, die degelijcke siel, sijn in eeuwige gevangenis verstickt: wier bloed noch het verleden jaer, so bitter vervolght werdt, om ymmers de Remonstrantsche Christenen, met verradery, te brandmercken. O booswichten! ô Nerones! *Aant. der oude uitgave.* Vondel doelt hier op Hogerbeets' schoonzoon Willem van Dam, die in 1629 wegens het overgeven van Amersfoort veel had te lijden, maar sedert in zijn eer hersteld werd.

48 *'s Gravensteyn:* de stadsgevangenis te Leiden, thans huis van bewaring.

56 *Voor de borst gehad:* voor de borstwering der veste gehad.

57 *Een lichte monnick:* 't Heeft geen kleen bedencken, waerom verloope monnicken, en leerlingen van Jesuyten, in dit land soo den meester maecken, boven anderen, gelijck Fabritius te Leyden, en Trigland noch onlangs t'Amsterdam. *Aant. der oude uitgave.*

Stelt Leyden nu de wet, en maeckt sich 's volcx tribuyn,
En treckt 't gesegh aen sich, met eenen Burgermeester,
Soo boos als onbeschaemt. Elck ziddert'er, elck vreest'er.
Heeft uwe stad nu voor Calvin de speer gevelt?
Heel anders spreeckt 't geschrift van't stom papieren geld.
's Ontfang haer eyge munt, in deughdige betaeling:
Die tuyght van *Vryheyd*, en verlochent de bepaeling
Der lange mantels, en der breed gerande hoên:
Die, onder de gemeent, soo grove logens voên:
En sulck een' logentael betreed den stoel der waerheyd,
En schept erfduysternis, wt middaghs heldre klaerheyd.
Ghy blaffers, schuurt uw' poort. Geen' logen heeft hier kans.
De Leeu die voert 't blasoen der *Vryheyd* op sijn' lans.
Hy pronckt hier niet vermomt, met Schriftgeleerde grijnsen,
Om *Vryheyd* geeft hy schot en lot, en pacht en chijnsen,
En sweet van al den last: dus verght hem niet te veel.
't Is noch het selve dier, dat Phlips greep by de keel:
Dat Albaes aenval schutte, op sijn' bebloede tanden.
Men ringeloor het niet, met Synodaele banden.
Men nijp het in geen' kou van Loeve- of Graevesteyn.
't Wil ruymschoots weyen: sulcke koten sijn te kleyn.
Sijn' munt roept dat hy heeft *Voor 't Vaderland* gevochten,
En niet sijn' tuyn alleen voor Bogerman gevlochten,
Voor Wael, of Vlaming, die 's lands ingeboren terght:
Van wien hy, in sijn' nood', is sacht geherrebergt.
Ondanckbre vreemdeling, die om uw' oproerstucken,

59 *Met eenen Burgermeester:* Jacob van Broekhoven, een der rechters van Oldenbarnevelt.

66 Wy roepen hemel en aerde tot getuygen, over d'onbeschaemde logens der oproerige predikanten, die, om heerschappye, tegens hunne wettige Overheden inspannen. *Aant. der oude uitgave.*

68 *Erfduysternis:* toespeling op de leer der erfzonde.

70 Dit ziet op den leeuw, met de lans en den vrijheidshoed, op 't papieren geld afgebeeld.

74 Doen tyranniseerde koning Philips, nu koning Broeckhoven. *Aant. der oude uitgave.*

77 *Kou:* kooi.

78 *Koten:* kotten.

79 *Voor 't Vaderland gevochten: Pugno pro Patria,* devies der Leidsche noodmunt.

81 Vremdelingen, Puriteynen en Akervarkens wroeten den Hollandschen tuyn om. *Aant. der oude uitgave.*

Korts naeckt verbannen, tracht uw' huysheer te verdrucken,
En trappelt op het hart uw' voestervrou, die elck
Gebaeckert heeft, en opgekoestert, met haer' melck.
O bittre spruyten van dien alssembittren stamme,
Die, naulijcx 't vier ontvloon, Serveet verwees ter vlamme,
Hoe aerdghe na den struyck, daerghe wt gesproten sijt:
Wanneerghe galle braeckt, en in de glasen smijt,
En spoockt, als Duyvels, langs de straeten op en neder.
Schout Bont die graselt vast, en blinckt in't gouden leder,
En, als een tiger, op d' onnooselheyd verwoed,
Parst wijn wt traenen, en laed smeer, by 't sweet en bloed
Der schaemle burgers, die soo mannelijck sich queeten:
Die liever eenen arm, op schildwacht, wilden eeten,
En met den andren noch verdadigen hun' saeck,
Als vallen in 't geweld des vyands, soet op wraeck.
Wat sijnse vryer nu als Indiaensche slaeven.
Hen pickt geen' Spaensche kray, maer Gommers felle raeven,
Die krassen, om het aes van Hollands melleckkoe,
Die boter karnt, en krijght de huyd vol slaegen toe.
Haer' huyd, haer gras, haer smeer, haer' hoornen pacht
[betaelen:
Noch deedse 't willigh, moght haer' siel slechs adem haelen,

88 't Moet vroegh krommen, dat een goed haeck wil worden. *Aant. der oude uitgave.* — *Serveet:* Michiel.

92 Schout Bont set sijne diefleyders in 't goed der vroome burgeren, die van den predikanten, en het gepeupel, voor landverraders en Prince-moorders, alleen wt haet en bitterheyd, worden wtgekreeten. *Aant. der oude uitgave.*

In de Amersfoortsche uitgave der *Hekeldichten* van 1707 (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 17) leest men dat Passchier de Fyne in het 2e Deel van zijne Tractaten schreef: „Nu hebben we binnen onze stadt (Leiden) een Bonten Schout, die smeer en goudt Leer parst uit het zweet en bloed van den armen Ambachtsman enz. *Pronkt in 't gouden leder:* dit ziet op de kamer met goudleder behangen 'tgeen toen tertyd ongemeen opzigtelyk en opsprakelyk was. Deeze kamer hadt de Schout laten maken of behangen van het geld en de boetens, 'tgeen hy den geenen hadt afgeperst, welke in verboode Conventiculen betrapt waren. Hier was hy gewoon die van den gerechte der Stadt Leiden t' onthalen."

92 *Graselt:* freq. van *grazen.* Thans zegt men „grasduinen."

96—98 Toespeling op het, den schildwachten op den Leidschen wal, tegen-over de hoonende Spanjaarden, toegekende gezegde.

100 *Maer Gommers felle raeven:* Onverdraegelijck is de tyranny der Gommaristen. *Aant. der oude uitgave.*

In d' algemeene lucht, vrypostigh ongemoeyt.
Maer ah! sy sucht vergeefs. Vergeefs is 't datse loeyt.
Men slijt den tijd te hoof, met klassikaele grollen.
Men heeft het veel te drock, met Sisyfs steen te rollen.
Broeckhoven vangt en spant, en graeft aen 't Malle gat:
Daer Amsterdam om lacht, die wel bestierde stad:
Wiens *Vryheyd* gaet ten Rey, op pijpspel, trom en snaeren:
Wiens Christen tempel rijst, met pylers op pylaeren:
Dat lockt d'wtheemschen, die verbaest staen stijf en sterck,
En breyen gunstigh wt hun' segen, over 't werck.
God, God, seydt d'Amstelheer, sal elcx geweeten peylen.
De *Vrydom* ga sijn' gang, en vliegh, met volle seylen,
Den Ystroom wt en in: soo word ons' vest gebout:
Soo tast de koopman tot den elleboogh in't goud.
Geen paep, geen stokebrand, magh hier den wervel draeyen.
De toghtschuyt leydt gereed, voor all' die oproer kraeyen,
Als Smout, en Kloppenburgh: wien nu het harte breeckt,
Soo dick hy, in den Briel, voor ses paer ooren preeckt:
Om dat hy trouweloos sijn' rotgans Paus wou hullen,
En botsen d' Overheyd met Geusen aflaetbullen.

Gemunt in Vrystad, met oude Leydsche stempels.

109 *Broeckhoven:* Jacob van Broeckhoven, zie aanteekening vs. 59. — *Malle gat:* een opening of doorgraving in de duinen bij Katwijk, in 1571 gemaakt, aan welke die naam werd gegeven door hen die aan de mogelijkheid twijfelden om aldaar een waterloozing te verkrijgen.

112 *Wiens Christen tempel:* het bedehuis der Remonstranten.

115 Christelijck besluyt van den wijsen Raed der vermaerde koopstad Amstelredam. *Aant. der oude uitgave.*

119 *Geen paep:* hier voor een leeraar in 't algemeen genomen. — *Den wervel draeyen:* sluiten en ontsluiten.

121 *Kloppenburgh, Smout,* en de vier Leydsche Schriftgeleerden, hebben gepooght, onder schijn van Godsdiensticheyd, d' Amsterdamsche burgers meyneedigh te maecken, om de wettige Overheyd te schoppen, en het Gomariste Pausdom in te voeren: waerom men sich ooc jammerlijck behelpt met den belachelijcken tittel van Theologische Faculteyt. Her wt geck. *Aant. der oude uitgave.*

123 *Sijn' rotgans Paus wou hullen* staat gelijk met: zijn haan koning wou doen kraaien.

EEN OTTER IN'T BOLWERCK.

NA DE WYSE:

Betteken voer naer Mariemont.

Wel hoe is Otjes hart so groen?
Wel hoe is Otjes hart so groen?

Een otter in't bolwerck. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 194).

In dit scherpe hekeldicht „beschimpte" Vondel den predikant Otto Badius, die meer dan anderen tegen Dr. Samuel Coster en de Academie uitvoer. Over dit gedicht, deelt Brandt mede, raakte Vondel in gevaar van ontdekt te worden. Een der Onderschouten had, naar het schijnt, iets van dit hekelvers vernomen; hij kwam onverziens op de drukkerij, daar men 't zou drukken. Toen de drukker hem evenwel gewaar werd, liet hij den vorm, als bij ongeluk, en uit ontsteltenis over zijne komst, uit de hand vallen, waardoor de lettervorm uit elkaar viel.

Het gedicht lokte van de tegenpartij scherpe antwoorden uit, over welken strijd men vergelijke het artikel van Dr. R. A. Kollewijn in de(n) *Nederlandsche(n) Spectator* van 1887 bl. 190. Die antwoorden vindt men hierachter in de Bijlagen opgenomen.

Otto Badius werd van Huchelhoven en Lovenich uit Gulikerland, in 1620 beroepen „tot eerste Predikant in 't hoogduits" te Amsterdam en in 1626 bij de Nederduitsche kerken.

Den 16 Januari 1627 verscheen hij voor Commissarissen als eischer tegen Susanna Blancheteste, die niet compareerde, maar in wier plaats haar zwager Casper Engelbrecht verscheen.

Eischer gaf op, dat hij een jaar geleden verschenen was, „aengevende datter trouwbelofte omtrent vyff jaren geleden tusschen hem en eene Susanna Blancheteste (nu woonachtich tot Aecken) waeren geschiet." Beiden wilden van de zaak af, zoodat Commissarissen zijn eisch toewezen, en hem zijn verzoek om de brieven van Susanna te mogen behouden, toestonden, om dien „tot sijn defentie geport synde te gebruycken omme alsoo syn eer nopende syn ambt te verantwoorden."

Den 28 Februari 1637 ondertrouwde hij, oud 39 jaren, met Yda Pietersdr. Beck, evenals hij van Aken geboortig, oud 25 jaren.

Hij stierf 8 Mei 1664 in den ouderdom van 70 jaren.

Betteken voer naer Mariemont: een toen veel gezongen en ook uit Bredero bekend liedje, waarvan de melodie alzoo populair was.

2 *Groen:* frisch, wakker, opluikende.

Dat hy dus yvert in't sermoen,
O jeemy, o jeemy.
Om Boogers dochter ist te doen,
Hy preeckt van d' Acadeemy.

Ongs Otje is gien stomme hongt,
Ongs Otje, etc.
Hy woeckert met sen Miesters pongt,
O jeemy, o jeemy.
Het quijl dat loopt hum uyt sen mongt,
So schelt hy d' Acadeemy.

Dat preken klinckt tot Haerlem toe,
Dat preken, etc.
Elck vreest hum as de Roode-Roe,
O jeemy, o jeemy.
Hy maket alle Speulers moe,
En hekelt d' Acadeemy.

Wel Boogers dochter loopt hum na,
Wel Boogers, etc.
En segt nou tegens Otje ja.
O jeemy, o jeemy.
Wangt kreechje'm niet 't was songt en scha,
So schrobt hy d' Acadeemy,

4 *O jeemy, o jeemy.* Dit telkens terugkeerend refrein drukt op kluchtige, maar meesterlijke wijze, het onbehaaglijk gejammer en gesteen uit, dat, volgens Vondels voorstelling, de Jeremiaden van den Predikant vergezelde.

5 *Om Boogers dochter ist te doen:* Otto Badius vrijdde toen op de dochter van Jan Willemsz. Bogaert, gewezen oud Schepen van Amsterdam.

6 *Hy preeckt van d' Acadeemy:* over, tegen de Academie. Zie vs. 12.

9 *Hy woeckert met sen Miesters pongt:* met het talent, dat hij ontvangen heeft. Toespeling op *Mattheus* XXV : 14—29.

13 *Dat preken klinckt tot Haerlem toe:* Bogaert had de stad moeten verlaten en zich voorloopig naar Haarlem begeven.

15 *De Roode-Roe:* de bekende Brusselsche scherprechter, uit Alva's tijd, Jan van Spellen, die aldus bijgenaamd was.

19 *Loopt hum na:* loop hem na.

21 *Segt nou tegens Otje ja:* geef Otje uw jawoord.

23 *Songt* voor *zonde.* De invoeging der *g* naar het volksdialect kwam ons vroeger ook al voor.

En asje gaet nae 't Bruylofs huys
En asje, etc.
So laet vry dockter Koster thuys:
O jeemy, o jeemy.
Al is hy Bruytjes Neef incluys,
Hy metste d' Acadeemy.

Hy speulter nou sijn Iphigeen,
Hy speulter, etc.
Wel mannen broeders zijn dat reen,
O jeemy, o jeemy.
't Sijn Fielten sticken al mit een,
God schen deus Acadeemy.

Al baet dat speulen 't Weeshuys yet,
Al baet, etc.
Dat geeft an Otjes Vleeshuys niet,
O jeemy, o jeemy.
Wat beurt ongs spijt en groot verdriet,
Van deuse Acadeemy.

Neen Otje straf dit mit Goods woort,
Neen Otje, etc.
Al souje mit de tochtschuyt voort,
O jeemy, o jeemy.
Vry Otje schrey iens datme 't hoort
In Costers Acadeemy.

Wel is dit niet ien wongder werck,
Wel is, etc.

25—29 Versta: Verzoek Doctor Coster niet op de bruiloft, al is hij een neef van de bruid.

30 *Hy metste:* hij metselde, bouwde, stichtte.

31 *Sijn Iphigeen:* het bekende treurspel van Coster,

33 *Zijn dat reen:* is dat gezonde, betamelijke taal?

37 *Al baet dat speulen 't Weeshuys yet:* men weet, dat het Weeshuis twee-derden van de opbrengst van den schouwburg genoot.

45 *Al souje mit de tocht-schuyt voort:* al zoudt gij, evenals Smout, de stad worden uitgezet en weg moeten varen.

47, 48 Versta: Schrei (schreeuw) eens vrij uit, zoodat men 't in de Academie hooren — en er pret van hebben — kan.

Sy hieten ongs de plongder-kerck,
O jeemy, o jeemy.
Och broeders schuwt het dongder-perck
Van Costers Acadeemy.

Mocht Smout nou op de preecstoel staen,
Mocht Smout, etc.
Hoe sou haer dan de Hagel slaen,
O jeemy, o jeemy.
Jan-rap, in stee van Monckelbaen,
Sou plongd'ren d'Acadeemy.

Ick wouse saten inden Briel,
Ick wouse, etc.
Dit speulen raeckt myn ongderziel,
O jeemy, o jeemy.
Ick hou mier van ien plongderfiel,
As van deus Acadeemy.

51 *De plongder-kerck:* omdat het plunderen door de Kerkelijken goedgekeurd was.

53 *Het dongder-perck:* het perk, de schouwplaats, die door den donder getroffen moest worden.

59 *Jan-rap:* 't rapalje, 't grauw. – *Monckelbaen:* de Arminiaansche Vergadering bij den Montalbaanstoren.

61 *Ick wouse saten inden Briel:* daar had zich Cloppenburg neergezet na zijn uitdrijving.

63 *Myn ongderziel: onderziel* voor „het onderste, het diepste, het innigste der ziel."

65 *Mier:* meer. – *Ien plongderfiel:* een plunderaar.

OP HAAN KALKOEN.

Wie sach oyt gecken sonder bel?
Kalkoentjen is wat root van vel
En suyver geus,
Om dat de Rijnsche muskadel

Op Haan Kalkoen. Volgens den tekst in Joost van Vondels *Poesy, Het tweede Deel, Den tweeden druck,* 1647, bl. 192.

Met Haan Kalkoen werd de predikant Jacob Trigland bedoeld, van wiens portret een reproductie boven dit gedicht is geplaatst.

Het praatje, dat hij de Synodus-bokalen niet minder dan de Synodus-artikelen beminde, was rondgestrooid; zijn blozende kleur, die hem den naam van „'t kalkoensche haentjen" had doen verwerven, versterkte het gerucht; en de brouwer Pieter Evertsz, in 't Haentjen, had staande gehouden, hem „op stroobienen" te hebben zien gaan (met welke beschuldiging men later 't plunderen van des brouwers woning door het gepeupel in verband heeft

Met al het suyver nat
Van 't Heydelbergsche vat.
Treckt in sijn neus,
En daerom buldert hy soo fel,
Als Goliath den Reus;
Wy achtent boert, en kinder-spel
By dronck is hy wat beus;
Maer nuchteren wonder geus.

Bachant had hy niet onbeschaemt,
En 't geen een Leeraer minst betaemt,
Ons Burgemeesters wel geneygt,
Op 't Raedhuys met een moord gedreygt:
Men had, o droncke plonder-geus,
U met geen roo kalkoensche neus
Op 't openbaer toneel gebracht,
En als een Schijtvalck uytgelacht.
Gaet heen nu als een huylebalch,
En hangt ons aen u suylegalg.

gebracht). Dat een en ander was genoeg om het vertelsel ingang te doen vinden, of althans om aan de vijanden van Trigland gelegenheid te geven, hem, bij gebreke van andere punten van beschuldiging, voor een volslagen dronkaard te laten doorgaan. De heftigheid, waarmede hij in der tijd de uitzetting van Smout had opgenomen, en de moeite, welke hij zich thans gaf, om de Regeering tot intrekking van haar besluit te dwingen, gaven Vondel aanleiding hem ten toon te stellen in het hierboven medegedeelde schimpdicht.

13 *Bachant:* de Bacchanten waren vrouwen; hier beteekent het woord eenvoudig: „navolger van Bacchus, wijndrinker." Trigland, om zijn kunde en welsprekendheid, vooral ook om zijn invloed bij de Landsregeering, als een der wakkerste steunpilaren der Gereformeerde Kerk geëerbiedigd, was voor de nu Staatsgezinde en half-Arminaansche Regeering een vrij wat gevaarlijker vijand dan Smout of Cloppenburg. Men kon met hem niet omspringen gelijk met deze zijn ambtgenooten, en daarom zocht men hem door aantijgingen van dronkenschap zwart te maken.

15 *Wel geneygt:* ten goede geneigd.

17 *Plonder-geus:* dit ziet op de plunderingen en baldadigheden door 't grauw in 1627 bedreven, waarvan de predikanten als aanhitsers werden beschouwd.

19 *Op 't openbaer toneel:* toen Costers *Iphigenia* in 1630 voor het volk vertoond werd, had men den speler, die de rol van Euripylus (den priester, die zich meest tegen Agamemnon verzette), spelen zou, zoo toegemaakt met baard en kleeren, dat hij Trigland op een haar geleek en ieder hem kende.

OP DENZELFDEN.

Hoort gy Heeren hoort, ick laat uw weten,
't Kalkoense Haantjen heeft sijn wijf gesmeten;
En sijn Meyt, die wat snaar in de beck is,
Sey, Meester weetje wel dat onse Vrou geck is?
Swijgt (seyde hy) ick volg mijn ordonnantie,
Om niet suspect te zijn van tolerantie.

Op denzelfden. Volgens den tekst in J. van Vondels *Poesy. Het tweede Deel. Den tweeden druck,* 1647, bl. 185.

2 *Gesmeten:* geslagen.
3 *Snar:* scherp.
5, 6 De zin is: ik sla mijn vrouw, ofschoon ik weet, dat zij niet wijs is; omdat men mij anders zou betichten van partijdigheid ten opzichte van degenen die mij dierbaar zijn.

OP DEN HEER

LAURENS REAAL,

Ridder, out Generaal van Oostindien, &c.

Zoo maalde een Kaizers hant den wackeren *Reaal,*
Den Ridder, den Gezant, den grooten Generaal,
Voorzien met brein in 't hooft, met oorlooghs moed in't harte.
't Was hy, die Spanjen op sijn eigen bodem tarte.
Vaar heen, gelauwert hooft, geluckelijck door zee,
En breng voor 't vaderlant ontelbre kranssen meê.

Op Laurens Reaal. Volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten,* 1644, bl. 134.

In mijne *Bibliographie van Vondels werken,* bl. 164, bracht ik dit gedichtje op het jaar 1630, omdat het portret van Reael, dat toegeschreven werd aan Thomas de Keyser (*Catalogus van de Historische tentoonstelling van Amsterdam* (1876), n°. 502) met dit jaartal geteekend was.

Sedert bracht de heer D. C. Meyer Jr. aan het licht (*Oud-Holland,* VI, bl. 226). dat dit portret niet door de Keyser, maar door C. van der Voort is geschilderd. Waar zich het portret van de Keyser thans bevindt, is onbekend.

Van welk jaar dit gedichtje dus nu dagteekent, is niet te bepalen. Ik geef het hier evenwel een plaats, als bijschrift voor het portret, dat voor dit deeltje is geplaatst.

BRIEF
VAN
KASPER VAN BAERLE
OVER
DE HOLLANDSCHE GROETE
VAN
P. C. HOOFT

[door J. V. Vondel vertaalt [1])].

Doorluchtige man,

Ick hebbe altemet overlesen de vaersen, waermede ghy onsen grooten veldheer begroet, over synen geluckigen toght. Want met ienmael die te overlesen, kon ick mynen lust niet vernoegen, nochte uwe spitsvondigheden en diepe geheymenissen begrypen. Ghy versmaet de praetjes van slopjes en steeghjes volck, en weert van dese heylighdommen de dichters, die met den raven kras kras kryten, en de poetinnen, die als aexsters snateren. Ick sie dat alles in u hooghdraevend is, sin, styl en

Brief van K. van Baerle. Afgedrukt volgens den tekst van het handschrift, dat thans in de Universiteits-Bibliotheek te Leiden berust. Deze brief werd voor 't eerst door Mr. A. D. de Vries Az. en mij afgedrukt in *Oud-Holland* I. bl. 140.

Nadat de inval van keizerlijke troepen onder Montecuculi in de Veluwe algemeene ontsteltenis te Amsterdam had veroorzaakt, ontlokte de daarop gevolgde inneming van Wesel en 's Hertogenbosch (13 September 1629) van alle zijden, ook te Amsterdam, lofliederen aan de lier van onze dichters. Vondel dichtte zijn *Zegesang ter eere van Frederick Henrick,* Barlaeus zijn *Send-Brief ingestelt op de naem van Mevrouwe de Princesse Amelia als schryvende aen haeren man Frederick Henrick,* terwijl Hooft *De Hollandsche Groete aen den prinse van Oranje* schreef. Dit laatste gedicht verscheen in het begin van 1630, want 19 Februari zond Hooft een exemplaar aan Huygens. Ook van Barlaeus ontving hij een exemplaar, waarvoor hij met het oorspronkelijke van den hier afgedrukten brief dankzegde.

In de uitgave zijner *Epistolae* (Amst. 1667, bl. 311) is hij gedateerd: 12 Mart. 1630.

---

[1]) Deze woorden zijn er door Brandt bijgeschreven.

de tittel self. Ick voegher oock het slot by daerghe Drost van syt. Hier van daen sietghe alles over 't hooft wat beneden u leyt, versmadende alsoo de rymers die langs d'aerde kruypen. Ghy nabuurt met de gestarnten en stapt door de wolcken. Onder de latynen brommen Statius en Claudiaen, onder de Griecken Pindarus, Bartas onder de Vrancken onser eeuwe. Ghy treed over hoofden en kruynen der Nederlandsche poëten, en munt onder de lage heggen wt als een hooghgewassen cypres. Zedert eenige jaeren herwaert hebtghe den Neerlandschen dichtren tot een voorbeeld gestreckt: die soo menighmael sy niet willen onder rondeelers en retereymers gerekent syn, poogen met uwe laersen op het tooneel te komen, en uwe brommende tael na te bootsen, maer ick sie dat dese copieerders vaeren als de kickvorsch daer het sproockje van seyt, wiens darmen borsten, doen hy wt opgeblasenheyd bestond den geswollen os na te bulcken. Het sy ons geoorlooft van u te singen 't geen Horatius van den Thebaanschen poeet song:

Wie Hooft der dichteren stael
wil volgen, slaght Dedael,
en pooght met wassen vleugel
te sweven als een veugel,
hy stort in't glasen meer,
elck roept: hier quam hy neer.

Ghy begeert dat ick uwe feylen en struyckelingen aenwyse; maer ick, heer Hooft, ben de man niet die Venus toffel dar betatelen [1]), nocht soo scharpsiende Lynceus in der vrienden schriften, dat ick, 'tgeen berispelyck is, gewoon ben te stippen, en niet liever tot myn onderwys bewaere 'tgeen heerlyck gesproken is. Ick vinde in uwe dichten veele dingen die treffelyck, scharpsinnigh en voeghelyck gestelt syn. Indien ergens de bynaeminge, dat is de verandering van woordbeduydenis door letter of lettergreep, het voorhooft doet rimpelen, liever wyt ick dat myn oordeels dan des schryvers schuld. Vaer wel, voortreffelycke man, en volhard om, by gelegentheyd, my geluckigh te maecken met uwe na de lampruyckende heldenvonden. Alsoo leef lange met uwe vrouwe en

[1]) *Die Venus toffel dar betatelen:* die Venus schoen durf berispen.

kinderen, indien 'er uwe Helionoor eenighe ter wereld hebbe gebragt. Te Leyden den 14 van Maerte 1630.

Uwe voortreffelyckheyds
dienstwillige
K. VAN BAERLE.

Het opschrift was:
Aen myn heer
myn heer P. C. Hooft
Drost van Muyden
Tot
Amsterdam.

DEUNTJE.

Doe een abel Delvenaartje
Quam by Sijtje; seyse, vaartje,
Dees wil drucken stijf en sterk,
Help de landsknecht doch aan werk,
Eerje lang hem souwt verletten,
'k Wil met hem den druck opsetten:
'k Laat den zonne-wijser staan
Voor de wijser van de maan.
Phlips zey, 'k ben een zeepe-kooker:
Wel (zey Sijtje) benje een stooker:
'k Heb in 't stooken geen verdriet:
Stook vry dat de ketel zied.

Deuntje. Volgens den tekst in *Joost van Vondels Poesy. Het tweede Deel. Den tweeden druck,* 1647, bl. 167.

Den 31 Januari 1630 ondertrouwden, volgens eene mededeeling van Mr. N. de Roever Az., „Philips van der Gysen, van Delfft, weduwnaar van Lysbeth Claesdr., seepzieder, wonende op het Water, en Sytgie Willems Blaeu, van Amsterdam, out 30 jaren, geassisteerd met haer vader Willem Jansz. ende Mary Cornelis, wonende als voren."

Op dit paar doelt Vondels gedichtje.

3 *Drucken:* omhelsen.
7 *Den zonne-wijser:* die in den gevel van het huis van Blaeu prijkte.
7, 8 De zin van deze beide regels is: ik wil mijns vaders huis voor dat mijns Delvenaartjes verlaten.
9 *Een zeepe-kooker:* een zeepzieder.

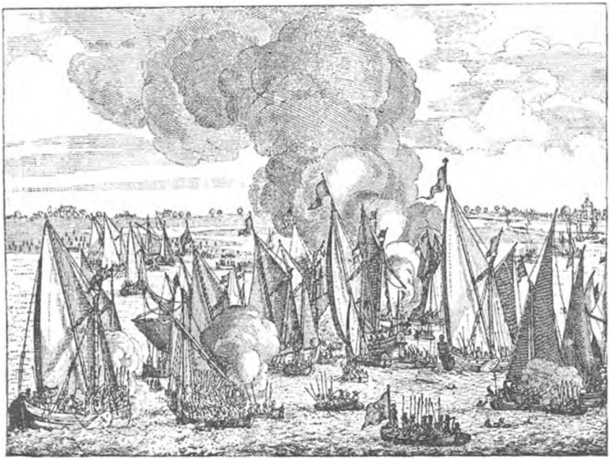

TRIOMFTORTS

OVER DE

NEERLAEGH DER KONINGKLYCKE VLOOTE

OP

HET SLAECK.

'tGewapent Scheld ging t'seyl, met dit geschreeu:
Dat geld, dat geld den Leeu

Triomftorts over de nederlaegh der Koningklycke vloote op het Slaeck. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave, bij Willem Blaeu verschenen (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 199).

Aanleiding tot dit triomflied was een schitterende overwinning, door de

1 *'t Gewapent Scheld ging t'seyl:* met een stoute persoonsverbeelding wordt hier, in plaats der vijandelijke vloot, die de rivier afzakt, de Schelde of 't Schelt zelf voorgesteld als onder zeil gaande. – *Ging t'seyl:* ging onder zeil.

2 *Den Leeu:* de *Leeuw* is hier, als in ontelbare gedichten van Vondel, de verpersoonlijkte Republiek.

Syn hartebloed, syn' siel, te vet gemest.
Doorschiet hem in syn nest.
Het wacker dier, hoe vreeslyck datmen riep,
Sich veynsde, als of het sliep.
De vloot, hier door gemoedight, nader quam.
Haer' draecken spogen vlam,
En swavelvier, granaeten, lood, en stael:
Dies Hollands *Amirael*
Hem noopte, dat hy rees, geterght tot wraeck,
En sloegh syn' klaeu in't Slaeck.

onzen op de Spanjaarden behaald. Een vloot van omstreeks 80 schepen met 6000 man onder bevel van graaf Jan van Nassau en van den admiraal Jacob Jansz. Boy van Zierikzee was in September 1631 uitgerust om, volgens het plan van een Zeeuwsch Edelman, den heer van Wissekerke, eene landing op de Zeeuwsche kusten te beproeven. Te dien einde voer men van Antwerpen naar Bergen-op-Zoom; in den beginne ging alles voorspoedig. Van onzen kant had men de voorzorg genomen alle bakens op de ondiepten weg te nemen, zoodat al spoedig eenige schepen in de Zeeuwsche stroomen aan den grond raakten, waardoor de Spanjaarden vertraging ondervonden en de onzen tijd wonnen. De wind veranderde intusschen en verschafte aan onze vloot gelegenheid de Spaansche te achtervolgen. Het was lichte maan en daarvan maakten onze bevelhebbers, de kapitein Heerde en de vice-admiraal Marinus Hollaert, gebruik om tegen halfelf den aanval te beginnen. De strijd duurde ongeveer drie uren met gelijke dapperheid aan weerszijden, totdat omstreeks twee uren een dikke nevel viel, die den vijand met zoodanigen schrik sloeg, dat hij niet meer om vechten, maar alleen om vluchten dacht, aan alle zijden om kwartier riep en zich zocht te redden zoo goed hij kon. Velen verdronken en ettelijke schepen werden in den grond geschoten, en sommige door de Spanjaarden zelven in brand gestoken, doch de meeste vielen in onze handen. Meer dan 4000 man, waaronder vele officieren, en belangrijk krijgsmateriaal viel een zelfde lot ten deel.

De laatste regels van dit gedicht van Vondel gaven aanleiding tot een paar antwoorden, die in de Bijlagen hierachter zijn opgenomen.

3 *Syn hartebloed:* versta: (het geldt) het hartebloed van den leeuw. – *Syn' siel, te vet gemest: siel* is hier genomen voor „den Staat zelven", die door den bloeienden koophandel reeds tot een hoogen trap van welvaart gestegen was, en daarom door den vijand schimpenderwijze *vet gemest* wordt genoemd.

8 *Draecken:* geschutvoerend schip of vloot.

10 *Dies:* weshalve, waarom. – *Hollands Amirael:* Frederik Hendrik, als Kapitein, Admiraal en Generaal.

11 *Hem:* den Leeuw, die zich (zie vs. 6) slapende hield.

12 *Sloegh syn' klaeu in't Slaeck:* vatte er post.

De maen besweem, besprengkelt van het nat,
Van breyn en bloed bespat,
Verdooft van al 't gejammer en 't gekarm,
Erbarm, erbarm, erbarm.
Als Xerxes, sonder hart, uyt Griecken vloot,
Soo viel Graef Jan in 't boot,
Met Barbançon. 't Was roey, eer alles blyf.
Marye bergh ons lyf.
Die roof bleef ons van schepen, volck en schut.
Al d'arbeyd was onnut.
Leer, stoffer, leer, hoe dat een oogenblick
Veel' jaeren smoort, in 't slick:
En ghy, die hier te land 't gewisse plet,
En doemt uw' eyge wet,
En nypt, en grypt: sie toe, sie toe, sie toe:
Rechtvaerdigh is Gods roe.

Patriœque Patrique.

13 *De maen besweem:* de slag had na zonsondergang plaats en gedeeltelijk bij lichte maan, die echter verduisterd werd door den rook van kruitdamp en door het opspattende water. Met een echt dichterlijke hyperbole stelt Vondel dit voor, als bezweek de maan van schrik, zoo werd zij bespat door bloed, brein en water.

17 *Als Xerxes:* bekend is het, dat de Perzische koning Xerxes, na met ontzettende overmacht een vruchteloozen aanval op Griekenland beproefd te hebben, teruggeslagen werd, en zich, na het verlies van bijna zijn geheel leger, met moeite in een visschersboot redde, die hem over den Hellespont voerde. — *Sonder hart:* moedeloos.

19 *'t Was roey:* levendige voorstelling.

20 *Marye:* de natuurlijke uitroep der Roomsch-Katholieke Zuid-Nederlanders.

21 *Schut:* geschut.

25 Deze en de drie volgende heftige regels tegen de Contra-Remonstranten dorst Vondel in de latere uitgaven van zijn lierzang niet plaatsen. Recht gesproken komen zij er ook zonderling bij te pas en getuigen alleen van zijn jeukte om er die kerkelijke twisten altijd bij te brengen.

26 *En doemt uw' eyge wet.* Versta: de Gereformeerden hadden voor gewetensvrijheid gestreden en zijn nu degenen die haar onderdrukken.

MAEGHDEBURGHS LYCKOFFER

ONTSTEECKEN OP HET HOOGH AUTAER,

BY LEYPZIGH,

DOOR DEN

ONVERWINNELYKEN KONINGKLYKEN HELD,

GUSTAEF ADOLF,

ARM DER DUYTSCHE VRYHEYD.

ÆNEIDOS I.

Hunc tu olim cœlo, spoliis Orientis onustum,
Accipies.

d. i. Ghy zult hem (Julius Caesar) met den roof van Oosten geladen, namaels in den hemel verwelkomen.

Afgedrukt volgens den tekst der eerste uitgave in folio, in 1631 verschenen (*Bibliographie van Vondels werken*, n^{0}. 203).

In de volgende uitgaven is de titel veranderd in: *Lyckoffer van Maeghdeburgh*. Ook de tekst is belangrijk gewijzigd.

AEN DEN KONING.

De diamante knoop van 't maghtigh Roomsch verbond,
Ten lesten swichte, voor den Koningklijcken degen:
Die weeldigh weyden gaet, in 's triomfeerders zegen,
En Ferdinand verschrickt, op synen eygen grond.

Dit's stoffe voor de Faem en haeren kopren mond;
Om Alexanders en om Cæsars lang verlegen,
Terwyl de jonge, voor all' de oude tyden, swegen,
Eer sy ter wereld soo volmaeckte deughden vond:

Vernuft en dapperheyd een lichaem ingeschapen:
Het een in raedslagh blyckt, het ander in de wapen.
O hemelsch wonderwerck! o overseldsaem lot!

Wie lust schept in uw' lof, voltoyt de saeck met swygen:
Het menschelyck begryp en kan soo hoogh niet stygen.
De sterffelycke tong die stamelt van een' Godt.

5 *Haeren kopren mond:* de trompet, waarmede de Faam wordt uitgebeeld.

6, 7 De zin is: terwijl de latere eeuwen van geen helden konden gewagen zooals de Alexanders en Cæsars der vroegere eeuwen.

10 *In de wapen:* in de wapenen.

12 *Voltoyt de saeck met swygen:* acht zwijgen 't best, bij 't onbereikbare van den lof.

Terwijl Frederik Hendrik hier te lande de Spaanschen met afwisselend geluk bestreed, was in Duitschland de krijgskans opeens veranderd. Gustaaf Adolf, Koning van Zweden, sedert lang daartoe aangezocht, had de banier over de zieltogende zaak der gewetensvrijheid opgevat, en, in Juni 1630 met eenige duizenden manschappen in Pommeren geland, de Keizersche benden voor zich heen gedreven. Zich met Frankrijk verbonden, en de nog aarzelende Duitsche Vorsten overgehaald hebbende om met hem gemeene zaak te maken, sloeg hij den nog nooit verwonnen Tilly in September 1631 bij Leipzig, aldus de ramp wrekende van het ongelukkig Maagdenburg, dat in Mei te voren door gemelden veldheer ingenomen, op zulk een gruwelijke wijze door hem en den bloeddorstigen Graaf van Pappenheim, bevelhebber zijner ruiterij, was geplunderd en uitgemoord. Het was op dien zege, door den Zweedschen held behaald, dat Vondel het fraaie gedicht vervaardigde, 't welk hier volgt.

MAEGHDEBURGHS LYCKOFFER.

Op, Sanggodin, en huw uw' heldenluyte
Aen't zegespel der koningklycke fluyte:
En volgh de maet van Saxens trommeldans,
Bohemen vlught, en Sweden wint de kans.
Fortuyn verkiest, eens om d'eeu, wt soo veel' koppen,
Een hoofd: om dat, tot walgens toe, te kroppen,
Met roofschat en triomfen, reys op reys:
Tot glori van een Keyserlyck paleys.
Wie met dees' eer bewierroockt vaert ten grave,
Eer hy veraerd: bedanck haer, voor die gaeve;
Want menigh, daerse lang meê heeft gepopt,
Verbastert, en ten troon word wtgeschopt.
Tilly getuyght van desen keer der dingen:
Tilly, voor wien de sloten open springen:
Voor wiens gesicht heel Duytschland ruymt het veld:
Wiens swaerd bereyckt den Donau en de Belt.
Is 't wonder dat syn moed te dartel steygert,
En yeders sexe en oude 't leven weygert!
Daer d'Elve koockt, door 't gloeyen haerer kolck,

3 *Saxens trommeldans:* het zegevierend getrommel op de vlakte van Breitenfeld, bij Leipzig in Saksen.
4 *Bohemen:* het heir van den Keizer, die tevens Koning van Bohemen was.
10 *Veraerd:* ontaard.
11 *Daerse lang meê heeft gepopt:* die zij lang geliefkoosd, gestreeld heeft.
16 *Den Donau en de Belt:* het Zuiden en het Noorden van Duitschland.
18 *Oude:* ouderdom.
19 *Daer d'Elve koockt.* Hier wordt gedoeld op den brand, die Maagdenburg binnen twaalf uren in de asch lei.

Onnosel bloed van overrompelt volck.
  Daer Christiaen, wt Brandenburghschen stamme,
Met Valckenburgh, in d'algemeene vlamme,
Op 't heet autaer, den jongsten slagh verbeyd:
En niemand swicht, voor dat de nood hen scheyd.
  De Rasery, door 's legers wreede tenten,
Van band geslaeckt, hier alle d'elementen
Opprest, ten val van 't overoude Stift:
En d'asch word in den wind en stroom gesift.
  Hier stond de moeder met haer' seven vruchten.
Se stort geen' traen, nocht 't hart en kan niet suchten.
Se druckt de borst met 't suygeling, haer kroost.
De reste kermt vergeefs, om hulp en troost.
  S'is stom. Dat's: God, niet ick, kan u beschutten.
't Een smoort in roock, het ander drenckt in putten.
Het ander springt, in 't Paepenheymsche vier,
En sy en 't kleen, in 't punt van een rappier.
  De blixem schend soo boom met tack en wortel:
En d'Arend kluyft soo d'opgegreepe tortel.
Haer' pluym verstuyft, haer teer gebeente kraeckt.
En 't sieltje steent, eer 't aen syn' dood geraeckt.

21 *Christiaen:* Christiaan Willem van Brandenburg, beheerder van het Stift van Maagdenburg, was in den rijksban gedaan en had zich met Gustaaf Adolf verbonden; hij kwam bij de bestorming van Maagdenburg om.

22 *Valckenburgh:* aan Frederik van Valkenberg, met de Zweedsche hulpbenden binnen Maagdenburg gekomen, was het bevel over de vesting opgedragen; hij sneuvelde bij de bestorming.

23 *Op 't heet autaer.* Versta: in dien fellen krijg, waar zij vielen als dieren die op 't altaar geofferd worden.

25 *'s Legers wreede tenten:* staat hier voor „'t leger zelf."

27 *Opprest:* op elkander prest of stapelt. — *'t Overoude Stift:* Maagdenburg was een Aartsbisdom, doch na de Hervorming in Protestantsche handen overgegaan.

29 *De moeder met haer' seven vruchten:* Vondel zinspeelt hier op de moeder, waarvan in 't 2de Boek der Makkabeeën, Hoofdst. VII, gewag wordt gemaakt. „Ook hier," wil hij zeggen, „vond men zulke rampzalige moeders, die haar kinderen voor haar oogen zagen vermoorden."

33 De zin van dezen regel is: de moeder geeft, door haar zwijgen, zoo veel te kennen, als: niet ik, maar God alleen kan u in dezen nood beschermen.

34 *Drenckt:* verdrinkt.

35 *'t Paepenheymsche vier:* 't vuur, door de krijgsknechten van Papenheym gestookt.

Des kreunt sich niet, die Godheyd aller vogels,
Die 't Roomsche ryck beschaduwt, met haer' vlogels:
Schoon d'Oder drenckt den fier gekroonden Leeu,
Die over zee syn' stappen liet in't sneeu.
Dees' heeft beslecht, met Pool en Moskovyter,
Syn erfkrackeel, en vlamt op Habsburghs myter,
Die Sweden tergt. Sie toe, baldaedigh Praegh,
Syn' mane ryst, en spelt een' toorenvlaegh.
Swygh Oostenryck, die bruller, wt den Noorden,
Sal grabblen alle uw' standers, rood van moorden.
Tirol, misbruyck uw' weelde niet soo stracks.
Vergeldghe soo die noodhulp van den Sax?
't Verdruckt Geloof dat telt 's verlossers uuren,
Eer Leypzigh siet, van syn' verwonne muuren,
Het brieschend ros vertreen 't geschudde land,
En schrap, om stryd, *Gustaef* en *Ferdinand.*
O Karels soon, wick, wick uw' kracht te vooren.
Ghy tart hem, die tot zege werd geboren,
En soo veel lands geploeght heeft, met het swaerd,
En acht uw' kroon tot syn' triomf gespaert.
Dees' stem verdwynt, by trommels en trompetten:
Daer vaen op vaen, kornetten op kornetten
Aentrecken, dat de hemel dient gestut,

41 *Die Godheyd aller vogels* voor „de voornaamste, de koning der vogelen," hier „de Keizerlijke Adelaar." — De zin van den regel is: de Keizer bekreunt zich niet om de gepleegde gruwelen.

43 *Schoon d' Oder:* de Oder stroomt door de streken, waar Gustaaf Adolf, in Pommeren geland, op marsch was. — *Den fier gekroonden Leeu:* Gustaaf Adolf.

46 *Habsburghs myter: myter* staat hier voor „myterstad", en beteekent het Aartsbisschoppelijke Praag, de hoofdstad van Bohemen, thans in het bezit van den Keizer, die afstammeling was van Rudolf van Habsburg.

47 *Baldadigh Praeg:* Praag wordt hier, gelijk straks *Oostenrijck* en *Tirol,* voor den Keizer zelf genomen, die Gustaaf Adolf lang tot den oorlog getergd had.

48 *Sijn' mane:* de manen van den *fier gekroonden Leeuw.* — *Een' toorenvlaegh:* een vlaag van toorn.

50 *Sal grabblen alle uw' standers:* zal u al uw standerds ontrukken.

52 *Die noodhulp van den Sax:* de Keurvorst van Saksen had den Keizer vroeger veel dienst bewezen; thans werden tot dank daarvoor zijn landen verwoest.

56 *En schrap, om strijd.* Versta: Leipzig ziet Gustaaf en Ferdinand zich schrap stellen, of schrap staan, om strijd tegen elkander te voeren.

57 *O Karels soon:* Gustaaf Adolf.

En d'afgrond duyckt en davert van 't geschut.
Der Gotten God, die luyster van myn eerdicht,
Ter wolcke quam wtbarsten, als een weerlicht,
En blixemstrael, doen 't lot in twyffel hing:
Eer 't aertsgeweld, in roock en stof, verging.
Jupyn, en Mars die woen, met vier en donder.
Het onweer duurt. De son gaet op en onder,
En d'avond groet den Koningklycken held,
Die 's Keysers maght verstroyt, in 't bloedigh veld.
Den veldheer en afworstelaer der jaeren,
Beswyckt het hart, door 't gaepen syner aeren,
En bergt het lyf. Hoe draeft hy nu soo trots,
Die onlangs was een' strenge geessel Gods!
Die d'eerbaerheyd, van moorders wtgetogen,
Verstickt in bloed, sagh schenden voor syn' oogen:
En leemtigh schuym, een handvol overschots
Verkrachten en schoffieren, met veel spots.
Hoe luttel dacht hy doen, in 't spel der pypen,
Dat Meyburghs saed, in Leypzighs klay, sou rypen:
En al syn vee, gemest op desen stal,
Door Laplands byl, most schaffen vleesch te Hal.
Wat gruwel trapt, met Christen hoofds banieren,
Op maeghdepalm, tot schennis van laurieren!
En schaeckt'er weeu en wees haer' roosekrans:

65 *Der Gotten God:* de Koning der Gothen. De titel der Koningen van Zweden is: „Koning der Wenden en Gothen.

66 *Ter wolcke:* meermalen stelt Vondel 't beeld des oorlogs voor onder de gedaante eener wolk.

69 *Jupyn, en Mars: Jupyn* is hier de Keizer met zijn Adelaar, en *Mars* is Gustaaf Adolf.

73 *Den veldheer:* Tilly.

74 *'t Gapen syner aeren:* hij kreeg een aantal wonden in den slag.

79 *Leemtigh schuym:* vuil, stinkend schuim. — *Een handvol overschots:* de weinige overgebleven vrouwen.

81 *In't spel:* bij 't spel.

82 *Meyburgh:* dit staat hier bij verzachting en samentrekking voor *Maagdenburg.*

84 *Laplands byl:* Gustaaf Adolf, die ook over Lapland heerschte. — *Hal:* woordspeling met de stad *Halle* en de „vleesch*hal.*"

85 *Gruwel:* hier genomen voor gedrocht, ondier. Vergel. *Verovering van Grol,* vs. 236.

86 *Maeghdepalm:* maagden, en tevens met toespeling op *Maagdenburg.*

87 *Roosekrans:* maagdom, kuischheidsbloem.

Op 't versche lyck van vaders en van mans!
Die tyranny past Turcken en Maraenen.
Ach hemel! strem, op 't aenschyn, dese traenen,
En kuyschen dau, tot parlen altemael:
Dit suyver bloed, dees' sprengklen tot korael.
Ons' Sangheldin heeft lust, met die juweelen
Verciert, voor moordautaer, op treurtoonneelen,
Te vieren dien beschreyelycken dagh:
Die God nocht heyligh kerckenrecht ontsagh.
Myn dicht sich schaemt te leeren gryse hayren
Den wrevel treen, den overwonnen spaeren:
Voor al, voor al den vrouwelycken staet,
Daer Herkules syn' moed voor sincken laet.
Gescheurde pruyck en traenen doen verdwynen
Die droeve wolck, daer Romers en Sabynen
In woeden, met een blind en streng gevecht.
Waer Venus schreyt, gaen hooge vloeden slecht.
Met recht verwelckt die zege, sonder segen,
Door maeghdenroof en vrouwekracht verkregen.
De Troysche vorst ontsagh syn' hand te slaen
Aen yeders vloeck, daer Troje om most vergaen.
Der dieren prins in d'ysre kou, betoonde
Syn' heuscheyd, die de bleecke nymf verschoonde.

89 *Maranen:* Mooren, doch veelal voor „Spanjaards" genomen.

93—96 Vondel wil hier zeggen: dat hij de gedachtenis van 't bloedbad, te Maagdenburg aangericht, wil vieren met treurdichten.

97 *Gryse hayren:* dit slaat op Tilly, die zeventig jaar oud was.

98 Versta: dat men zijn eigen wrevel moet onderdrukken en de overwonnenen sparen.

100 De zin is: waar zelfs een Hercules onderdanig aan was, ziende op zijn minnarij met Omphale.

102 *Droeve wolck:* oorlogswolk. — *Romers en Sabijnen:* toespeling op den krijg tusschen de Romeinen en Sabijnen, over den gepleegden maagdenroof ontstaan, en door de tranen en smeekingen der vrouwen, die zich tusschen de strijders wierpen, geëindigd.

104 *Slecht:* vlak, effen. De zin is: de tranen eener beminde vrouw *slechten,* effenen, brengen tot bedaren het meest verbolgen gemoed.

107 *De Troysche vorst:* Priamus, die naliet zijn zoon Paris — hier *yeders vloeck* genoemd — genoemd — te straffen en daardoor oorzaak werd van den Trojaanschen oorlog en den val zijner stad.

109—112 Dit ziet op het bekende vertelsel van den Leeuw te Florence, die, uit zijn kooi losgebroken, een vrouw of maagd (*nymf*), welke hij ontmoette, spaarde en liefkoosde.

Hy lonckt verlieft, op dat aenminnigh beeld,
En quispelstaert, en blaeckt, en vryt, en streelt,
Dat hart besit soo veel van 't edelmoedigh.
Hoe verwt een graef syn' poenjerds dan soo bloedigh?
Hoe sleeptmen soo Kassandren, wt haer' kerck?
Hoe smet hy soo syn wapen, en syn merck?
Lof Luydewyck, den roem van 't Evangeli,
Die self Rochel, ontwyster syner lely,
Genade schonck; doen 't mergh was wtgeteert,
En, sonder wraeck, haer' poort en vest verneert.
Soo wintmen, met de steên, der menschen harten,
Wat balssem kan nu heelen dese smarten?
Indien de wraeck dan eens aan 't hollen raeckt:
Hy draeght de schuld, die lammers wolven maeckt.
Wat Albaes swaerd en fackel heeft gebrouwen,
Sal Nederland en Spanjen eeuwigh rouwen.
De weereld brand, door eenen Faëton,
Die reuckloos ment den breydel van de son.
Die sich, aen 't vier des oorlooghs, niet wil sengen,
De gal der straf, met honighraet, leer mengen.
De sondaer kust de roe, en blyft haer vriend,
Die lieflyck quetst, wanneer hy 't streng verdient.
Een heelsaem arts, die 't leven noo sagh sterven,
Magh snyden, niet den krancken gants bederven.
Het Keyserdom is ingewyt tot heul.
't Verstreck den volcke een vader, en geen beul.
Indien het volck veroirsaeckt sulcke wonden;
De heer die biechte en boete oock all' syn' sonden.
Hy pars geen' siel; hy breeck geen Christen Recht.
't Geloof is Gods, geen aertschen keysers knecht.
O Tzerklaes, denck wt helm nocht harrenassen

115 Zinspeling op Cassandra, de dochter van Priamus, bij de verwoesting van Troje uit Minerva's tempel gesleurd.

117—120 Deze regels zien op Lodewijk XIII van Frankrijk, die, nadat hij de stad la Rochelle, den zetel der Hugenooten, had ingenomen, de wallen en muren slechten deed, maar de inwoners vrij genadig behandelde.

127 *Faëton:* Phaëton, de zoon van Phoebus, zijn vader verzocht hebbende, den zonnewagen te mogen mennen, deed dit zoo onhandig, dat hij de halve wereld in brand stak.

133 *Heelsaem:* die weet te helen.

141 *Tzerklaes:* Tilly heette eigenlijk: Johan Tzerklaes, graaf van Tilly.

Die moordvleck wt te schuuren nocht te wassen.
„Uw grafschrift sy: Tilly (elck schrey, die 't hoort)
„Heeft Maeghdeburgh verdelgt, door maegdemoord.
Nu schuwt hy als een havick synen dryver,
Den klaeu des Leeus der Vinnen, heet van yver:
Die slincks en rechts het al aen flarden ryt,
Wat voorvoets hem dien vetten roof benyd.
Gods arrem maeyt, met syn' gerechte zeyssen,
Een' ysren oegst: en deckt den grond van Meyssen,
Veel' mylen velds, met lycken sonder tal.
Vergeefs gevloon: de Dood is overal.
De Dood verslind, en scheurt, met staele tanden.
Een' roode zee die bruyst, op d'ackerlanden.
De klepper gaet, tot aen den buyck, te wedt:
En wascht syn sweet en stof, in't laeuwe bed.
Soo dreef de sne van Alexanders sabel
Den doodsen schrick voorwt, naer Suze en Babel.
De Persiaen gevoelde, veel te laet,
Wat die vermoght, wiens jeughd hy had versmaed.
Soo stort de bloem en 't puyck des Roomschen adels
By Kannas neer, wt haer' vergulde sadels:
En 't Kapitool, alle oogenblicken, hoort
En siet verbaest Kartago, voor de poort.
Gustaef aldus met *Nassau* aengespannen,
Op eenen tyd, vermeestert twee graef Jannen:
Van welcken d'een, gedreven van den nood,
Te paerde vlught, en d'ander met den boot.
Die neerlaegh kneust de hoop der heerschappye
Van Oostenrycks gedroomde Monarchye.
De Vryheyd, die weêr aêm schept, sonder sorgh,
Looft God, den Held, Keur Sax en Brandenborgh.

146 *Leeu der Vinnen:* Gustaaf was ook Koning van Finland.
148 *Voorvoets:* even goed als *voorhands.*
150 *Meyssen:* Saksen.
162 *By Kannas:* te Cannae verloren de Romeinen tegen Hannibal 40,000 man en de bloem hunner Ridderschap.
165 *Nassau:* Frederik Hendrik.
166 *Twee graef Jannen:* Tilly en Graaf Jan van Nassau.
169 *De hoop der heerschappye:* Oostenrijk vleide zich toen met de opperheerschappij in Europa.
172 *Den Held:* Gustaaf Adolf. — *Keur Sax:* den Keurvorst van Saksen. —

De Christen Held word in triomf ontfangen,
Bestuwt met roof, met vaenen dicht behangen,
Vereert met lycken, in hun' tomb geleyt:
Waerom, van vreughd, 't verloste Duytschland schreyt.
Wat onder was gedompelt, komt weer boven,
De weereld kan het nauwelycks gelooven:
En d' opgang leert van d' ondergaende son,
Dat oock Tilly een' slagh verliesen kon
't Zeeghaftigh Hoofd sprack danckbaer, na het knielen:
„Dees' wraecke Gods streck offer, voor de sielen
„Van Maeghdeburgh: wiens ingetrapte kruyn
„Begraven leyt, in eeuwigh smoockend puyn.
Vaer voort, *Gustaef,* ghy vorstenmorgenwecker:
Ga, voer den Paltz, ten bergh op, aen den Necker:
En 't vier des kryghs, met wapens, wtgeblust,
Wisch Adolf wt, en schryf: *Gustav' August.*

Brandenborgh: den Keurvorst van Brandenburg, die, evenals die van Saksen, schoon na lang dralen, partij voor Gustaaf Adolf gekozen had.

177—180 Ontbreken in de volgende uitgaven.

181 *Na het knielen:* toen de slag van Leipzig beslist was, knielde Gustaaf Adolf, ten aanschouwe van zijn heir, op het slagveld, en dankte God voor de overwinning.

185 *Vorstenmorgenwecker:* die de Vorsten opwekt uit hun vadsigen slaap.

186 *Voer den Paltz, ten bergh op:* verhef den Paltz weder tot zijn vorigen luister. Men bedenke dat de aanleiding tot den dertigjarigen oorlog gelegen was in den Paltz en het afzetten van zijn Keurvorst Frederik.

188 *Gustav' August.* Den naam van Augustus wil Vondel aan den Zweedschen Koning gegeven hebben, zoodra deze (zie vs. 183) 't krijgsvuur zal hebben *uitgebluscht,* dus, met andere woorden, als een tweede Augustus na jaren oorlogs, den vrede aan de wereld hergeven.

OP DE AFBEELDING

VAN

GUSTAAF ADOLF,

Koningk van Sweden,

TE PAARDE.

Zoo draaft *Gustaaf* in 't velt, op spel van schut en bussen,
Wen hy groothartigh tart den bodem van de Russen;
Of tart de sabel van den strengen Zegemont;
Of 't heir van Ferdinand, op zijnen eigen gront.
O Praag, bewaar uw kroon. 't En zy 't Geluck hem toome,
Hy zal der Gotten Rijck herstellen binnen Rome.

Op de afbeelding van Gustaaf Adolf. Volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten,* 1644, bl. 132.

3 *Den strengen Zegemont:* Sigismundus III, Koning van Polen, die in der tijd aanspraak gemaakt had op de kroon van Zweden, doch aan wien toen Karel, Hertog van Sudermanland, Gustaafs vader, was voorgetrokken; ten gevolge waarvan tusschen de beide Rijken een oorlog was ontstaan, die niet ophield dan te gelijk met den dood van beide Vorsten.

TROURINGK

VAN

PIETER WILLEMSZ. HOOFT

EN

CORNELIA DE VRIES.

Geen dartel wicht, met vlammestoker,
Met taeien boogh, en schichtekoker,
Heeft *Hooft* in 't hart geraackt,
En Bruidegom gemaackt;
Maar 't eerbaar aanschijn van *Corneli*,
Daar roode roos en blancke leli
In toonen, aan de jeught
Hoe schoonheit voeght by deught.
Het kuische vier der blakende oogen
Verstreckten fackel, pijl en bogen:
Die Kristelicke gloet
Ontstack zijn vroom gemoet.
De brant hem minnetaal deed spreecken.
Hy viel aan 't vleien en aan 't smeecken:

Trouringk van P. W. Hooft en C. de Vries. Afgedrukt volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten,* 1644, bl. 336.

Pieter Willemsz. Hooft ondertrouwde 13 October 1631 te Amsterdam met Neeltgen Pietersdr. de Vries, weduwe van Willem Backer, en was omstreeks 1588 geboren.

De bruidegom was den 20 Mei 1614 voor de eerste maal gehuwd met Grietgen Warnarsdr. van Bronckhorst, geb. omstreeks 1597 te Weesp. Wanneer zij overleed, is niet bekend. Volgens Alberdingk Thym en Vorsterman van Oyen, *Het geslacht Hooft,* bl. 25, zou hij in Augustus 1638 ten derden male gehuwd zijn en nu met Johanna Jans, geboortig van Amsterdam, en weduwe van Gerrit Gerritsen.

Uit elk der beide eerste huwelijken werd een dochter geboren: Aeltje in 1621 en Brechtgen in 1633.

8 *Voeght.* Versta: in deze Cornelia zich paart aan.
11 *Die Kristelicke gloet:* eerbare, kuische gloed.

Geen moeite was te veel
Om winnen 't hartkasteel.
Hier was de Kuischeit in belegen.
Sy wert bestormt langs steile wegen,
En elcke vryers praat
Had kracht, als een granaat.
Zy wist geen raat om 't vier te lessen,
En vont gevaar door zoo veel bressen;
Noch bootze tegenweer,
Uit hoop niet, maar om d'eer.
Hy badse: lief, genoegh gevochten.
't Is best een nut verdragh gevlochten,
En uwe trouw verlooft
Aan my, uw wettigh *Hooft*.
In't endt haar boezems vorst ontdoide,
En al die fiere moedt verstroide:
Sy trat den helt te moet
Behoudens lijf en goet.
Toen zaghze wat de ziel betovert,
En hoe 't geluck haar had verovert,
En, onder *Hoofts* vooghdy
Gehult tot heerschappy.

17 *Belegen*: belegerd.

19, 20 *En elcke vryers praat had kracht, als een granaat:* en elk woord, dat de vrijer tot haar sprak, deed op haar hart dezelfde uitwerking als een granaat, of gloeiende kogel op een vesting.

21 *'t Vier:* namelijk dat, 't welk hij in haar hart ontstoken had.

24 *Uit hoop niet, maar om d'eer:* niet met het uitzicht van den vijand af te slaan, maar om een eerlijke overgave te kunnen bedingen.

28 *Uw wettigh Hooft:* voor *uw* is te lezen als.

30 *Verstroide:* verstrooide zich, werd verstrooid.

WELLEKOMST

VAN DEN HEER

HUIGH DE GROOT,

T'AMSTERDAM,

NA SIJNE LANGDUURIGE BALLINGSCHAP.

Wat saelge wint is 't, die van 't Lelistrandt
Den stroom op, in 't ondankbre Vaderlandt
Hervoert het Delfsche wetorakel, dat
Gekoffert, als een kostelijcken schat,
Weleer de bange Maes afdrijven quam,
Tot dat de Sein het in haar armen nam,
En sette dat geberghde Godskleynoodt
Met blyschap op den koningklijcken schoot,
Des Allerchristelijcksten Luidewijcks,
Die 't herbergh schonck, tot glory sijnes Rijcks,
Op dat het, na 'et verstuiven van die wolck
Des drucks, verscheen, tot heil van 't vrye volck,

Wellekomst van Huigh de Groot. Volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten*, 1644, bl. 184.

Hugo de Groot (geb. 10 April 1583 te Delft) was, zooals bekend is, in het woelige jaar 1619, gevangengenomen en naar Loevestein vervoerd, van waar hij den 23 Maart 1621 door de list van zijne vrouw, Maria van Reigersbergen, in een kist ontkwam. Na eenige jaren aan het Fransche hof te hebben doorgebracht, kwam hij in het laatst van October 1631 heimelijk te Rotterdam. Achtervolgd door het gerecht, begaf hij zich in alle stilte naar Amsterdam, waar hij den 9 December aankwam en zich geruimen tijd schuil hield bij Joost Brasser, onder den aangenomen naam van Josef van der Linde. Zijne vrienden en bloedverwanten bezochten hem daar, ook Vondel, die aan Hugo de Groot altijd een warm hart had toegedragen. De hierboven afgedrukte *Wellekomst* zinspeelt op dit wederzien.

1 *'t Lelistrandt:* Frankrijk.
3 *Het Delfsche wetorakel:* de Groot, als uit Delft geboortig.
4 *Gekoffert:* namelijk in een koffer verborgen bij zijn ontvluchten uit Loevestein.
9 *Des Allerchristelijcksten Luidewijcks:* de koningen van Frankrijk droegen den titel van *Allerchristelijkste Majesteit.*

En 't misverstandt aansiende 's helds geduld
Hem weder eerde, en riep: het is mijn schuldt.

De Vader der welsprekentheit herblonck
Soo weêr te Roome, als d'ordenloosheid stonck
Van Klodius, die schadelijcke pest,
Voor 't lichaam van het algemeene best.
Het treurigh aansicht van den Staat dat lacht.
De swacke wetten voelen nieuwe kracht.
Self d'Ontucht word beschaamt van't eerlijck licht,
Rechtvaardigheit houdt vree door evenwight.
De Rede stemt niets troebel, maar gesondt
Soo veele steên besluyten uit een mondt.
Men tast niet meer in blinde duisternis,
Der burgren oirbaar 't eenigh doelwit is;
En rept' er ergens een van dwinglandy
Daar ooght men op, als hiel hy Spanjes zy.

O groote ziel, o son van mijn gesangk,
Die weêr verrijst, na uwen ondergangk,
En ons verheught met desen gouden dagh,
Dien Hollandt wel met eere vieren magh:
Wat woorden sal de danckbare gemeent
Best vlyen, als de goudsmidt dier gesteent,
Om u t'onthalen op den hooghsten trap;
Na 's kerckers ramp, na suure ballingschap.
O stalen hart al gloeyend hardt gesmeedt!
O Groothart, met wat hemelschen magneet
Bestreeck Standvastigheit uw vast gemoedt,
Dat het soo heet van liefde t'onswaert woedt,
En wraackt de weelde van een aartspaleis
En kust het landt en al zijn haters peis.

15 *De Vader der welsprekentheyt:* Cicero, die, aangeklaagd door Clodius, Rome een wijl had moeten ruimen.
21 *d'Ontucht:* ordeloosheid, losbandigheid.
28 *Daar ooght men op:* dien houdt men in 't oog.
34 *Vlyen:* samenzetten, als de goudsmid doet met kostbare gesteenten.
42 De zin is: en geeft den vredekus aan het land, dat hem tot een strenge stiefmoeder verstrekt heeft.

BLIXEM

VAN'T

NOORDHOLLANDSCHE SYNODE.

M.DC.XXXI.

Heerargh, van Kussensucht beseten,
Vraeght sijn' broodeetende Profeeten:
Of Donderklocken bengels sijn?
Of Oproer preeckt in Engels schijn?
Of Heerenwacht by Harders sielen,

Blixem van 't Noordhollandsche Synode. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave, zonder Vondels naam verschenen. (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 198.)

De twisten over den schutterlijken eed, die het afzetten van Smout en Cloppenburg ten gevolge hadden gehad, welke voor het recht der regeering van zitting in den kerkeraad waren, stegen te Amsterdam steeds hooger en hooger en toen de Synode, ditmaal (1631) te Enkhuizen vergaderd, lijnrecht partij trok tegen de Amsterdamsche regeering en de misnoegden in hun opzet stijfde, klom de verwarring nog meer en gaf Vondel zijne verontwaardiging lucht in een gedicht, op de oude eindrijmen van de „Vraag der Academie."

Tegen dit gedicht verscheen een antwoord, getiteld: „Soete-weer-licht. Op den blixem van't Noordhollandsche Synode," dat hierachter in de Bijlagen is opgenomen.

1 *Heerargh* voor *Hiërarch,* opperpriester; hiermede wordt de Voorzitter van de Synode gemeend. — *Van Kussensucht beseten:* strevende naar de plaats der wereldlijke Overheden, *die op't kussen zaten,* trachtende die Overheid onder den duim te krijgen.

3 *Donderklocken:* klokken, die 't onweer aankondigen; de vraag beteekent: of men het recht niet heeft in de kerk, als door middel van een *klok* of *bengel,* alarm te roepen?

4 De zin is: of een oproer, als dat te Amsterdam plaats had, niet wettig mag genoemd worden?

5, 6 De zin is: of het gezag der Kerkelijken niet te gronde gaat, wanneer

Niet streckt om 't Bisdom te vernielen?
Of Landvooghdy niet was de schat
Waerom dat Smout in oorloogh trad?
Of Toghtschuyt, tegens Preeckstoels reden,
Ons voeren magh in vreemde steden?
Of 't Kruystekussen Kruyskerck sticht?
Of Sessi ons den voet niet licht?
En Leken groflijck sich verloopen,
Die Klercken aen 's lands Recht verknoopen?

Wat Kardinael spitsvondighst is,
En blaest alarm, en slaet niet mis:
Dien sullen d' Inquisitiheeren
Met een' Synodes-brief vereeren:
Waermee de Paus van Noorderland
Het Toorntjen in den afgrond bant:
Dat in ons *Heylighdom* dar kijcken,
En Aron doet voor Moses strijcken.

de Overheden door haar manschap de leeraars doen bewaken en zelfs uitleiden?

9 *Toghtschuyt:* de schuit, die Smout had weggevoerd.

11 *'t Kruystekussen:* het Burgemeesterskussen, waarop drie kruissen, het wapen der stad, geborduurd waren. — *Kruyskerck:* de zin van dezen regel is: of aan de wereldlijke Overheden het oppergezag over kerkelijke zaken mag worden toegekend?

12 *Sessi:* zitting van de Magistraten in den Kerkeraad.

13, 14 De zin is: of het aan leeken (wereldlijke Overheden) niet ongeoorloofd is, klerken, *clerici,* leeraars, te onderwerpen aan het gemeene lands recht?

15 *Kardinael:* Predikant.

17 *d'Inquisitiheeren:* de leden van de Synode.

18 *Een' Synodes-brief:* een besluit van de Synode, tegen het uitzetten van Smout en het nemen van sessie.

19 *De Paus van Noorderland:* de Noord-Hollandsche Synode, te Enkhuizen vergaderd.

20 *Het Toorntjen:* de Burgemeesters van Amsterdam, wier kamer onder den toren van 't oude stadhuis placht te zijn en daarom in de wandeling „het torentje" werd genoemd.

22 *Aron.... voor Moses:* dit was de gewone uitdrukking, waaronder in die dagen de verhouding tusschen Kerk en Staat verpersoonlijkt werd. Naar aanleiding van de woorden: *Exod.* IV vs. 16, koos Coster dit motto voor zijn *Iphigenia:* „Mozes, ghy sult Aarons Godt zijn; Aaron, ghy sult Moses mondt zijn."

Procul, ô procul este profani,
Conclamat vates.

Dat is:

De Weerhaen kraeyt, van groot verdriet:
Maeck hier den Burgemeester niet.
Of sijtghe van dit parck niet schuw,
Soo krijght de Duyvel maght aen u.
Wech met die politijke claus,
Dees stoel is voor den Geusen Paus,
Dees' bancken voor sijn' amenvaers:
Niet voor een' onghewijden aers.

PERSIUS.

. . . . . *Sacer est locus, extra*
Meiete.

Dat is:

Die aen 't heyligh huys wil pissen,
Moet sijn' hoed en vrydom missen.

I. v. V.

Procul, ô procul, enz.: Ontleend aan VERGILIUS, *Æneis* VI. vs. 258–259: Van hier, van hier, oningewijden! roept de Priesteresse uit.

24 *Maeck hier den Burgemeester niet:* speelt hier – in de Synode – den Burgemeester niet.

29 *Amenvaers:* Vaders (leden der Synode), die op alles *ja* en *amen* zeggen.
Sacer est locus: PERSIUS, *Satyra* I. vs. 113–114.

32 *Sijn' hoed:* gewone misgrepen verbeurde men in die dagen met het opperkleed: hier met den *hoed*, als zinnebeeld der vrijheid.

DECRETUM HORRIBILE.

GRUWEL DER VERWOESTINGE.

God ruckt d'onnoselheyd van moeders borsten af,
En smacktse in't eeuwigh vier. O poel! o open graf!
Waer bergh ick my van stanck! dar dit gedroght sijn' pooten
Noch branden aen Serveet? en hem ten afgrond stooten,
Als een' Godslasteraer; nadien dit schendigh boeck
In 's hemels aenschijn spuwt dien gruwelijcken vloeck?
Waer ben ick? onder 't Licht der Godgeleerde lampen?
Of onder Lucifer, in 't swarte rijck der dampen?
Is dit het noodlot van 't verkoren wierroockvat?
Is dit de sieckentroost, en Christelijcke schat?
En was die lastermuyl dus op Michiel gebeeten?
Of was het om, met eer, sijn' Spaensche goude keten,

Decretum horribile. Afgedrukt volgens den tekst der oorspronkelijke uitgave in plano, zonder Vondels naam verschenen (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 196.)

Decretum horribile. Dit ziet op hetgeen Calvijn zegt, in zijn *Institutio*, III B., 23 hoofdst. 7 afd.: „*Fateor*, horribile *esse* decretum," d. i.: ik beken dat het een gruwelijk besluit is; naar den grond van 't woord; „een besluit dat iemand de haren te berge doet rijzen."

1, 2 Calvijn zegt in zijn antwoord aan Castalio: braak nu uw gal-vergif uit tegen God, omdat hij onnoozele kinderkens van moeders borsten afrukt en in het eeuwige vuur smakt.

3 *Dit gedroght:* Calvijn.

4 *Serveet:* Michiel Serveet, van geboorte een Spanjaard, van Tarragona uit Catalonië, en van professie een Geneesmeester; deze man van voornemen zynde door Genève te reizen, wiert aanstonts op zyn komste aldaar, door J. Calvyns beschuldiging van Ketteryen in de gevangenis geworpen, en op den 27 October 1553 ter zelver plaatse levendig verbrant, en om de man pyn genoeg aan te doen, heeft men groen hout genomen, 't welk hem eer hy de geest gaf wel drie uuren lang in 't vuur doet omloopen, roepende: *O Godt behout myne ziele! o Jesu gy Zone des eeuwigen Godts, ontfermt U over my!* (Aanteekening der Amersfoortsche editie van Vondels *Hekeldichten*).

9 *Verkoren wierroockvat:* Paulus. *Kantt. der afzonderlijke uitgave.* — Dan zinspeelt Vondel op Hand. IX. 15; doch maakt van 't daar gezegde *vat* (vas, medium, instrumentum) eigenmachtig een *wierook*-vat.

11 *Michiel:* Servetus.

Die klincklaer sich, door soo veel' roode schakels, vout,
Te taecken? soumen dan, om pistolettegoud,
Of heldren sonneglans van Fransche lelykroonen,
Geen Vaderland verraen, en seven Vorstentroonen?
Maer dit verklaert geen' teckst, nocht mickt op 't rechte doel.
Mijn yver dwaelt van 't spoor: hy slacht den predickstoel.
Quacksalvers venten dit vergift noch, voor driakel.
Dees kinderduyvel was, een' eeu lang, 's volcks Orakel.
'k Getroostme licht, soo mans noch derwaert bevaerd gaen:
Maer datm'er vrouwen vind, en kan ick niet verstaen,
Voornaemelijck die, met een hartelijck genoegen,
Geswangert, onder 't hart, oyt siel en leven droegen:
En levend tuygen, met hoe hartelijck een' sucht
Het moederlijck gemoed omhelst sijn' lieve vrucht.
Hier wt heeft Salomon het vonnis vlack gestreecken.

14 *Taecken:* grijpen.

14—16 In het geschreven Memoriaal van Dr. Cornelis Weesp, Raed, Burgemeester en Gecommitteerde Raad, wegens de stad Leiden, vind men het volgende: „Alsoo in Mei 1617 zeker geschrift by den gewezen Ambassadeur Aerssen in de Vergadering van de Heeren Staten Generael is overgelevert, dienende tot wederlegging van zeker boekje, genaemd *Ontdekkinge van den Spaenschen Raed,* waer van de Heer vander Myle vermeind wierd d'auteur te zyn, voor zo veel hy Aersen daer in geraekt wierdt, zo heeft de Hr. Advocaat in de Vergadering van de Heeren Staten van Hollandt in substantie deze woorden gebruikt: „Ik heb dezen Aerssen „tot het Ambassadeurschap helpen promoveeren, alzo ik bespeurde, dat „hy gaeu was, en heeft ook zeer goede diensten gedaan; maer in't jaer „1606 heeft hy, in presentie van my, en zo ik goede memorie hebbe, „mede by de Heeren van der Aa en Joachimi, geproponeert, om dezen „landen aen de Majesteit van Vrankryk op te dragen op zekere conditiën, „als dat men de Roomse Religie in het lant zoude toelaten: en in't jaer „1607 daer aen heeft hy noch breder de zaek gededuceert, welke propositie „of zy eerst van den Koning is voortgekomen, dan of Aerssen zelve die „den Koning hadt ingegeven, kan ik niet wel zeggen, doch zoo heb ik „een advys van de Grooten uit Vrankryk geschreeven: *aujourdhuy est „cecy au Roi remonstré;* en die overgroote rykdom van Aerssen is my „zeer suspect. — Aanteekening in Vondels *Hekeldichten Amersfoort,* 1736, bl. 105 (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 17).

18 *Hy slacht:* hij is gelijk aan.

19 *Driakel* was een oudtijds zeer beroemd veelmengsel, dat 160 bestanddeelen bevatte, waaronder opium 't voornaamste was. Het werd een beproefd tegengift geacht bij den beet van vergiftige dieren.

21 *Bevaerd:* ter bedevaart.

27 Zie 1 Kon. III:16—28.

En noch kon hongersnood dat staelen hartslot breecken.
De buyck en luystert na geen kinderlijck gekarm.
De honger holt en raest, en vult den blinden darm.
Men noem dan dit een' moord van ongesonde sinnen.
En schoon een' moeder staeckt haer' suygeling te minnen:
Des Scheppers liefde, die 't onschuldich schepsel kust,
En koestert en omarmt, word nimmermeer geblust.
Dat staet, gelijck een' rots, die stormen kan verduuren,
Dit slot beschermt 't Geloof, met diamante muuren.
Hier ziddert niemand, voor de blixems van Kalvijn,
Die, door het misbruyck, krachteloos geworden sijn:
Waerom hy mutserds dient te prachen van den Goden:
Op dat in eere blijf de klapmuts der Synoden.
Want Loevesteyn, dat slacht de Rotterdamsche kerck,
Die ledigh loopt van self. Het volck en maeckt geen werck
Van dees' verdoemelijcke moordpredestinaci:
Al sit sy opgepronckt, met Trentens doelestaci:
Al word de bybel hierom, op een nieu, vertaelt.
Elck walleght van dien draf. Die wijn is lang verschaelt.
Hy smaeckt op niemands tong, die lecker is op 't proeven:
En dient slechs om het krancke kraembed te bedroeven;
Als 't afgepijnde breyn sich ernstigh innebeeld:
Wat baetme, dat ick heb een' tweelingvrucht geteelt?
En datse beyde reyn, door 't doopsel, sijn gewassen,

28—32 Hier wordt gezinspeeld op 't geval, dat eene moeder, door den honger gedreven, haar kind braadde en opat, 't welk, volgens Flavius Josephus, bij de belegering van Jeruzalem onder Titus, zou gebeurd zijn; en, volgens de kronieken, ook te Parijs, toen die stad door Hendrik IV was ingesloten.

30 *Den blinden darm:* overdrachtelijk: het hongerige ingewand der verblinde moeder.

31 *Van ongesonde sinnen:* in krankzinnigheid gepleegd.

32—35 Toespeling op Jesaia XLIX, vs. 15.

39 De zin is: waarom hij van de Goden (de Overheden) mutserds (brandstapels) dient af te vorderen.

40 *De klapmuts:* misschien de hoed met breeden, slappen rand, toenmaals door de geestelijken gedragen.

41, 42 Dit ziet op het ontsnappen der te Loevestein gevangen Predikanten.

44 *Trentens doelestaci:* de Dordtsche Synode.

50 volgg. Klaghte van eene Christelijcke kraemvrou, die, tweelingen gebaert hebbende, bekommert is voor haere vruchten, over de kinderduyvelsche predestinaci-leere. *Kantt. der afzonderlijke uitgave.*

In Christus dierbaer bloed, die kostelijcke plassen?
Men twyffelt, wie van tween, in 't ende, word verdoemt.
Men troost ons, met een' leer, die gruwelen verbloemt,
En teeder harssen maeckt, door 't mymeren, verwarder.
Ah! schaepkens! wie van u sal doolen, sonder harder,
In duystere woestijn, daer kruyd nocht lover wast?
Daer 't grimmigh ongediert des diepen afgronds bast,
En huylt, en brult, en loeyt; om, sooghe quaemt te sticken
Aen 't eerste sogh, u voort, als wildbraed, op te slicken!
Wie van u beyden is een snickje van de Hel?
Schept God, als Nero, dan in dit moordadigh spel
Des Helschen schouburghs, vreughd, om sijn' verdoemde [slaeven,
In 't ingewand van beer en tiger, te begraeven?
Is God een stoockebrand, tot glori van sijn hof?
En lust hem Troje weer, in puyn en glimmend stof
Te storten, met haer' pracht van tempels en gewelven:
En soo veel' weeskens, diep in assche, te bedelven?
Is God de krokodil, die 't versch geboren kind,
Aen d' oevers van den Nijl, voor leckerny verslind?
Daer Moses nauwelicks in 't kistje, word behouwen;
En drijft, door 't moordgeschrey der Isralijtsche vrouwen,
Door lijcken sonder tal. Is God een huychelaer,
Die d' Ooster leydstar vleyt, met kerckelijck gebaer?
En verwt het moordtooneel der Bethlehemsche straeten?
En siet de worsteling van vrouwen en soldaeten,
Een deerlijck schouspel, noch met lachende oogen, aen?
En pynight Rachels geest, by duyster, op te staen?
Om, van krancksinnigheyd, te spoocken en te rabbelen?
Het hayr te scheuren, en den boesem op te krabbelen?
Is God een Moloch, van barmhartigheyd vervreemt?
Die 't offerpopken, in sijn' gloeyende armen, neemt?
En laeft het, aen de speen, met oli, vier en voncken?

61 *Een snickje van de Hel:* een zieltje, waar de hel naar *snikt* of *snakt.*

69 *De krokodil:* Pharao. — *Kantt. der afzonderlijke uitgave.* Pharao, die de kinderen der Israëlieten, in de rivier, voor de krokodillen deed werpen.

73 *Een huychelaer:* Herodes. *Kantt. der afzonderlijke uitgave.*

73 volgg. Zie Matth. Hoofdst. II.

78 volgg. Zie Matth. II: 17, 18.

79 *Rabbelen:* 't zelfde als „revelen," verward praten.

Maer dat's genadelijck een' slaepdranck ingedroncken.
Soo rust het ongewieght: ontslagen van veel schricks.
Ick raeskal. Plonderpaep, ga, doop mijn lam in Styx,
In Kalchas hellevont. Het sal Verworpling heeten.
De Raseryen staen, met fackelen, als peeten.
Soo word het Plutoos kerck geheylight, als een lidt.
Wie rooft mijn arrem schaep? Wie braed mijn hart, aen't spit?
Wie droopt mijn vleesch, met bloed? Wat baetme 's Heeren [suyvel,
Indien mijn wichtje word een' spijse van den Duyvel?
Of sal het eeuwigh braen? En is het nimmer gaer?
Of is 't een' vledermuys, op 't ongewijd altaer?
Mijn' oogen sijn vol roocks. Mijn neus vol swavelreucken.
Is dit een' kraemkoets, of een' Belzebubsche keucken?
Wat galgetroosters staen daer, achter de gordijn?
Of sijn 't gewetensbeuls? Nu ben ick sonder pijn.

Hoe dunckt u? Is 't geen tijd dat elck die krancke redde?
Op baeckermoeder: drijf die dockters wegh, voor 't bedde,
Met bedstock, toffels, of met graeuwen: 't is alleens.
't Geloof heeft nimmermeer met wanhoop yet gemeens.
Ghy kindervlegels, is dit suyver reformeeren?
Of waerheyds dorschvloer dicht, met logenkaf, stoffeeren?
Heeft Nassau, aen dees' leer, geoffert 's lands trofeen?
Is dit de sonne, die in modderpoelen scheen?
En rust hy saligh, die het hoofd berght in dees' kappen?
Is dit uw' galghleer, met predestinacitrappen?
En word Goulart, die voor 't onmondigh wieghsken pleyt,
Van't Waelenheck geschopt, en 't vrye land ontseyt?
Nu sal Trigland den stoel, aen spaenders, stucken kloppen,
En, met sijn' spreucken, dees' Godloose breucken stoppen.
Hy bulckt: de Poesy die bid den Duyvel aen,
Den baerelijcken Droes. De weereld moet vergaen.
Dat's recht, Trigland, dat's recht. Verbrand die boose prye:

101 *'t Is alleens:* 't is alles 'tzelfde; neem maar wat u eerst onder de hand komt.

108 *Galghleer:* woordspeling met „de leêr (ladder) van de galg" en „de leer der predestinatie."

109 *Goulart:* Simon Goulart, Predikant der Waalsche Kerk te Amsterdam, werd in den jare 1615 in zijn dienst geschorst, omdat hij tegen de verwerping der kleine kinderen had gepredikt. Doch men lette wel, dat dit door den Waalschen Kerkeraad was gedaan, en vóór de Synode.

110 *'t Waelenheck:* de Waalsche kerk.

Se stinckt, tot in den baerd van uw' Theologye:
Die 't aenschijn Gods begruyst met soo veel schoorsteenroets;
Hetwelck de Moor blancket, als oirsprong alles goeds:
Wan hy geknielt, slechs beeft, voor dreygende Pagoden.
Hoe noodich waer hem 't licht van Bogermans Synoden,
En 't Evangeliboeck der Genevoische rots:
Verheerlijckt, door den strael der klaere kennis Gods?
Wiens glans self Michael ter aerde sloegh, met blindheyd,
Door 't vier, dat Guize smolt, tot heyl der bloedgesindheyd.
  Mijn' kraemsiel, sijt getroost, ghy hebt op uwe sy'
Jehova, die uw saed al meer bemint, als ghy.
Hy heeft sijn hartebloed, voor uwe vrucht, vergoten:
En teeckentse in den boeck der saelge bondgenooten.
De hemel is haer erf. Hy locktse, met sijn' stem.
Hy saemeltse, in den schoot van 't nieu Jerusalem,
Veel liefelicker als een' klockhen, met haer' wiecken,
Beschaduwt en beschermt het ongepluymde kiecken.
De waerheyt is oprecht: sy hoeft geen' plondergrijns.
Sy toont u 't Paradijs, en d'eer der Cherubijns:
Dat sijn de sieltjes, daer uw' siel om was verlegen:
Die sich, als Duyven, op hun' witte schachtjes, weegen;
Veel witter als de melck, die wt uw' tepels springkt.
Sy weyen in het goud en hemelschblaeu. Hoe blinckt
Hun' kuyf en sachte pruyck, van ingevlochte steenen,
Van d'ongenaeckbre son der eeuwigheyd bescheenen.
Dit hangwieckt, en dat swaeyt den triomfanten palm.
Een ander tockt de snaer, en weckt yvoiren galm.
Een ander blaest de fluyt. Een ander goude nooten
Wt roosebladen leest. Een ander onverdroten
Eet mann'. Een ander lept der Englen leckerny.
Een ander lacht, om Bezaes kinderkettery.

HALELUJA.

117 *Begruyst:* besmeert, bemorst.
123 *Michael:* wederom Serveet. Zie vs. 3.
124 *Guize:* François van Lotharingen, Hertog van Guise, door Jean Poltrot vermoord.
133 *Plondergrijns:* bedekkende, verbergende grijns.
135 *Daer.... om was verlegen:* waarover.... was bezwaard.

P. S.

AMSTERDAM.

Vraeght yemand, wat my maeckt de beurs van Christenrijck?
Waerom de Hansesteen my als haer' speelnoot setten?
Waerom ick Zeegodin de vlagh voor niemand strijck?
En op en ondergang gehoorsaemt mijne wetten?
Aenschou de *Kroon,* daer ick mijn' vlechten meê vercier:
En hoe mijn' kruyn, recht op, de starren gaet doordringen.
'k En swets, als andren, niet van harsseloos laurier:
'k Geef rede en klaer bescheed van onversierde dingen.
Het reuckloos Vlaendren hiel sijn' eygen graef gevaen:
Onnoosle sprengklen bloeds de Brughsche straet besmetten:
Dies schoot de vader, heet van wraeck, het harnas aen:
Self Fredrick draeft in 't veld, om sijnen soon t'ontsetten.
De standerds worden vlugh: de hoef doorwroet het stof.
O groote stad van Brugh, nu sal 't uw' welvaert gelden:
De haven word gestopt: de koopman neemt verlof.
Doen erfde ick Amsterdam de gunst des hooghghemelden.
Mijn' trouheyd is den vorst gebleecken menighwerf;
't Sy dat hy vry was, of in vangenis most treuren:
Weshalven, dat het streck tot 's Bruggelings bederf,
My word bevolen 't hoofd te water uyt te beuren.

P. S. Amsterdam. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave, in 1631 bij Willem Blaeu uitgegeven (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 197).
De letters P. S. beteekenen Petrus Scriverius, uit wiens Latijn dit gedicht vertaald is.

2 Anno 1370 in de handvest van Woldemaer den darden, Koning van Denemarcken, en in de Straelsontsche overdraght. *Kantt. der afzonderlijke uitgave.*

9 *Sijn' eygen graef:* Maximiliaen van Oostenrijck, Roomsch Koning. *Kantt. der afzonderlijke uitgave.*

12 *Fredrick:* Keyser Frederick de darde. A°. 1488. *Kantt. der afzonderlijke uitgave.*

De koning kroont mijn' pruyck, met heyligh diamant,
En spreeckt: *'K maeck u voogdes, te water en te land.*

Geschreven en wtgegeven geduurende het Burgemeesterschap van
JACOB DE GRAEF,
DIEDRICK BAS,
ANTONI OETGENS,
ANDRIES BICKER.

Vertaelt door I. V. V.

22 Koning Maximiliaen vereert Amsterdam met de Keyserlijcke Kroon, in 't jaer 1489, den xjen. van Sprockelmaend. *Kantt. der afzonderlijke uitgave.*

OP AMSTELREDAM.

Het Y en d'Aemstel voên de hooftstadt van Europe
Gekroont tot Keizerin; des nabuurs steun, en hope;
Amstelredam, die 't hooft verheft aan 's hemels as,
En schiet, op Plutoos borst, haar wortels door 't moerasch.
Wat watren worden niet beschaduwt van haar zeilen?
Op welcke marckten gaat zy niet haar waren veilen?
Wat volcken zietse niet beschijnen van de maan;
Zy die zelf wetten stelt den ganschen Oceaan?
Zy breit haar vleugels uit, door aanwas veler zielen,
En sleept de weerelt in, met overlade kielen.
De welvaart stut haar Staat, zoo lang d'aanzienlijckheit
Des Raats gewetens dwanck zijn boozen wil ontzeit.

Op Amstelredam. Volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten,* 1644, bl. 127.

Waarschijnlijk is dit gedicht in denzelfden tijd gemaakt als het vorige.

1 *Het Y en d'Aemstel voên:* het denkbeeld is: onderhouden hare welvaart, door de schepen, welke zij aanvoeren. — *De hooftstadt van Europe:* de voornaamste stad van Europa.

9 *Zy breit haar vleugels uit:* dit ziet op de vergrooting of uitbreiding der stad.

JAERGETYDE

VAN WYLEN HEER

JOAN VAN OLDENBARNEVELD,

VADER DES VADERLANDS.

ORAKEL.

Quid sentire putas omnes, CALVINE, *recenti*
De scelere, & fidei violatæ crimine?

I.

'sLands treurspel weêr verjaert: om wiens gedoemde trouwe,
Als weeu of wees, in rouwe,
Bedruckt en troosteloos, treurt Hollands goê gemeent,
Op Grootvaêrs koud gebeent.

II.

Soo ras d'Aertslastertong van 't huychelaers Synode,
Den aerd des Duyvels, Gode
Aenteegh, en had Gods Naem, tot suyvring van haer' saecck,
Gebrandmerckt, op haer' Kaeck.

III.

Ontbrack'er 't segel, om dien gruwel kracht te geven,
Met quetsing van het leven,

Jaergetyde van wylen Heer Joan van Oldenbarneveld. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave, zonder Vondels naam verschenen (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 751).

Volgens G. BRANDT (*Leven van Vondel* (1682), bl. 33) is dit gedicht waarschijnlijk „ontrent deezen tydt (1631)" geschreven.

In de Bijlagen hier achter is een gedicht tegen het *Jaergetyde* afgedrukt.

Quid sentire, enz.: Wat meent ge wel, Calvijn! dat ieder denken zou
Van 't jongste misdrijf en der snood geschonden trouw?

10 *Quetsing.* De afzonderlijke uitgave heeft: *quisting.*

En afgemartelt bloed der allervroomste borst:
Daer Helsche Wraeck naer dorst.

IV.

De Basterdvierschaer dan, na'et schoppen van 's volcks [Vaders,
Geschandvleckt, als verraeders,
Verwijst ons' *Bestevaer*, met afgeleefden strot,
Te verwen 't Hofschavot.

V.

Geduldigh stapt hy, met sijn stocksken, naer het ende
Van doorgesolde ellende,
Van last, en baerens wee. o banck des Doods! o sand!
Waer toe verseylt ons land?

VI.

De siele seylvlugh, om, door d'aders, wt te vaeren,
Begraut de traege jaeren,
En noopt den ouderdom. Haer frissche jonge moed
Wil bruysen, door sijn bloed.

VII.

Na onschuld, en gebed, getroost, voor 't swaerd, te bucken,
Door 's boesems openrucken,
Sagh elck in 't oprecht hart: dat allesins bestreen,
De maet sloegh, als voorheen.

VIII.

Hy knielt. Ah! ah! Hy sneeft, met sleep van nederlaegen,
En storting aller plaegen.

19 *Van last, en baerens wee: last* beteekent hier „zwaarte van staatszorgen" en *baerens wee* al de „moeilijkheden verbonden aan het beramen en ten uitvoer leggen der ontwerpen, waarvan de Advocaat als 't ware zwanger was gegaan ten oorbaar des Lands." — *O banck des Doods! o sand!* Op het schavot placht bij halsrecht een zandhoop geplaatst te zijn om het spattende bloed op te vangen. De dichter ontleent aan die omstandigheid een woordspeling in de volgende zinsnede.

25 *Onschuld:* ontschuldiging, in zijn woorden tot het volk.

De boôm van Duytschland kraeckt, en ziddert overal,
Van soo vermaerden val.

IX.

Van soo vermaerden val besterft de vreughd, en hope,
In 't aenschijn van Europe:
Euroop gevoelt dien slagh. Sy sucht, en sit verdooft,
Door 't ploffen van dat Hoofd.

X.

Dat Hoofd, dat heyligh Hoofd, dat spring- op springvloed [schutte:
Dat Nassaus glori stutte:
Dat Hoofd, dat Spanjen, eer het sloot sijn' gouden mond,
Op goude bergen stond.

XI.

De geest ontkerckert, sagh, van 's hemels hooge deelen,
Den dollen Moordlust speelen,
Met romp en kop, en 't bloed verstrecken, versch en laeu,
Een roof van 't paepegraeu.

XII.

Soo kinders, riep hy, soo: vermaeckt u, op mijn leste.
Ick offer 't lijf ten beste.
Mijn' siel, oh! of de Staet geberght waer, door mijn' dood,
Vind rust, in Godes schoot.

XIII.

De schim was heen, de stem, voor wind, oock heen gevlogen.
Wy klaeghden 't aen ons' oogen:

47 *Geberght:* gewaarborgd, gered.

En 't oogh was, na dat Licht, in 't naere nachtgevecht,
De vryheyd quijt, en *'t recht.*

ALTA MENTE REPOSTUM.

Alta mente repostum: 't blijft in 't diepste des gemoeds bewaard.
Hieronder zijn, in de latere uitgaven nog een viertal regels afgedrukt, die ook als eene navolging van „de Mesopische treurspeeler in zijne Andromache," aan het slot der Voorrede van den *Palamedes,* gevonden worden.

GRAF-SCHRIFT.

Hier leyt *Jan Gysbrechtzoon.* Treê sacht, je zoud hem zeer doen.
Mocht hy met 't recht begaan, *Van Vondel* zoud niet meer doen.

Grafschrift. Volgens den tekst in J. V. Vondels *Poesy. Het tweede Deel,* 1647, bl. 40.

Jan Gysbrechtsz. de Vries, die zich in het proces tegen Vondel om *Palamedes* zoo in 't bijzonder als zijn vijand had doen kennen, waarom onze dichter hem hierbij met zijn eigen woorden herdenkt, werd in 1611 voor de eerste maal Schepen van Amsterdam. Hij bekleedde die waardigheid achtereenvolgens in de jaren 1614, 1617, 1619, 1621, 1622, 1624 en 1625; in 1620 was hij Thesaurier en in 1618 Commissaris van Huwelixe Saecken.

Volgens eene aanteekening van wijlen mr. A. D. de Vries Az. werd hij 28 November 1625 benoemd als Gecommitteerde ter Admiraliteit van Zeeland en stierf hij in 1631.

INWYING

DER

DOORLUCHTIGE SCHOOLE

T'AMSTERDAM,

AEN DEN HEER

HERMAN VANDER POL,

Raed en Schepen der selve stede.

Oprechte *Pol*, de hemel heeft gespaert
Uw rimpligh voorhoofd, en besneeuden baerd,
En stacitabberd, die stads Recht bewaert,
Om noch te tuygen,
Met u, in't ander leven, vry van leet;
Hoe ghy de bloem der jeughd, te min besteed,

Inwying der doorluchtige schoole t'Amsterdam. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave, in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 206).

In 1629 besloot de Regeering van Amsterdam tot het oprichten eener school voor Hooger Onderwijs, omdat men meende dat de jeugd te vroeg van de Latijnsche scholen naar de Academie werd gezonden en daardoor in ongebondenheid verviel. Er werden Professoren beroepen en men besloot het kerkje het St.-Agnietenklooster, staande op den Oudezijds-Achterburgwal, in te richten tot het houden van openbare lessen.

Nauwelijks waren deze besluiten ruchtbaar geworden, of Leiden, beducht voor zijne Academie, kantte er zich ernstig tegen. Men besloot daarop in April 1631 het geschil, voor zoover dit het geven van openbare lessen betrof, te doen uitmaken door twee gerechtshoven. Intusschen kwam er van de zijde der kerkelijken steeds meer verzet, zelfs schreven Academiën en kerken in Zwitserland daarover aan de Amsterdamsche regeering, maar tevergeefs. De gerechtshoven verklaarden zich ten voordeele van Amsterdam, dat nu voortging met het werk en Gerardus Joannes Vossius beriep als Professor in de Historien, en Casparus Barlaeus als Professor in de Philosophie en Welsprekendheid.

De Doorluchte School of Athenæum werd op 8 Januari 1632 geopend met een plechtige redevoering van Vossius.

6 *Te min besteed:* bij een min, voedster, besteed.

De suyvre borst van heylige Angeneet,
Met lust, saeght suygen.
O vroome vader, glori van myn' luyt,
Uw' stemme steef dit loflyck Raedsbesluyt.
Nu veeghtghe noch, van vreughd, een kreucksken wt,
En word herboren:
Gelyck somtyds de guure winter plagh
t'Ontluycken, met een' somersonnelach,
En 't hart t'ontdoyen op een' soeten dagh,
Als 't was bevroren.
Myn' swaeneschacht, myn' treckebecksken drinckt
Sich droncken, in onsterfelycken inckt:
Ons' wapenkroon veel heerelycker blinckt
Op d'eer der feesten.
De Wysheyd setmen op den hooghsten trap,
Beschoncken met den glans der burgerschap,
En toegejuycht, met vrolyck handgeklap
Van braeve geesten.
Nu yckt de Deughd de sielen, met haer merck.
Nu sweetmen in 't Sokratisch worstelperck.
Nu boutmen aen de zede-en-redekerck,
Doorgalmt van leering,
Die 't buyghsaem hart der jongkheyd vormt en sout,
En heylsaem voor verrotting onderhoud,
En instort vroegh, 't geen onvermuft veroud,
Door Deughds hanteering.
Hier blaeckt het nonnenouter ongedooft,
Hier stuyft de vorstenrenplaets, daermen slooft.
Partyschap hier geen' lamme guylen looft,
Tot yemands voordeel.

7 *Angeneet:* het gebouw was oorspronkelijk aan Sinte-Agnes toegewijd: en de dichter onderstelt hier, dat zij er voortdurend haar bescherming over blijft uitstrekken.

11 *Een kreucksken:* een rimpel.

17 *Treckebecksken* is hier „de schrijfpen, die de letters trekt."

33 *Het nonnenouter:* de *nonnen* zijn hier de „zanggodinnen" Zie vs. 92.

34 *De vorstenrenplaets:* de vorstelijke renplaats. Zeer gewoon is en was van oudsher de vergelijking van de oefeningen op 't gebied der wetenschap met die, welke de Ouden bij hunne feesten hielden: vooral bij die plaats hadden op de Olympische spelen, om hun luister vorstelijk genoemd.

35 *Guylen: guyl,* oud, slecht paard, knol.

DE DOORLUCHTIGE SCHOOL.

De pallemtack en lover nimmer droef,
Word toegeleyt, naer Recht, den vluggen hoef,
Die glimt, als goud, na d'wtgestaene proef,
　　In 't billyck oordeel.
Dit is 't doorluchtigh Argo, 't welck, bevracht
Met hemelsch puyck van ridderlyck geslacht,
Naer d'eere streeft van Kolchos gulde vacht,
　　Door Nereus weyden.
Hier vindmen 't wettigh swaerd, dat, buyten hoop,
In stucken hieuw den Gordiaenschen knoop,
Oock 't kluwen, dat, in 's doolhofs ommeloop,
　　Ons recht kan leyden.
Dees' schoolmeestres haer' schatten maeckt gemeen.
Se weet Natuurs geheymenis t'ontkleen,
S'ontleedse moedernaeckt, van top tot teen,
　　Voor 's leerlings oogen
En wroet, op 's overouden Thales spoor,
Haer' grondeloosen boesem door en door.
De necktartong verleckert 't leersaem oor,
　　Op soete toogen.
't Geschichtboeck wacht syn' beurt in dees' kappel;
Dat brengt Fortuyns lichtvaerdigheyd in 't spel,
En toont 'er leeuwenhuyd en Vossenvel,
　　Geweld en treecken;
Oock hoemen haelt het ingekanckert quaed;
Wat vloecken syn, wat zuylen voor den staet;
Hoe 't een verryst, en 't ander ondergaet
　　Door landgebreken.
D'ervaeren Chiron bant den blinden dwergh
Wt dees' spelonck en wackren oeffenbergh;

37 *Droef:* nederhangend.
41 *Argo:* 't schip, waarmede Jason en zijn medestanders naar Colchos voeren, om 't Gulden Vlies te winnen.
44 *Nereus weyden:* de zee.
45 *Wettigh:* gewette, scherpe.
49 *Dees' schoolmeestres:* deze Doorluchtige School.
53 *Thales:* een der zeven Wijzen van Griekenland.
62 De zin is: welke lieden men heeft te beschouwen als *vloeken,* welke als *zuilen* van den staat.
65 *Chiron:* deze Centaur of Paardman was, volgens de fabel, de voedsterheer van Æsculapius en Achilles. — *Den blinden dwergh:* Cupido.

En voed het voesterkind, met dierenmergh,
Op dat het schrapper
Syn' krachten stell', voor 't land van syn' geboort,
En verw' den grond des vyands rood van moord;
Of hou in vredehandeling het woord,
Soo wys, als dapper.
D'eerwaerde Themis, op den rechterstoel,
In barning van krackeelen even koel,
Verwerpt het valsch, en mickt op 't witte doel,
En schift partye.
Het doodse lyck, dat flus lagh wtgestreckt,
Nu wt den ysren doodslaep opgeweckt,
Bedanckt den God, die 't leven schept en reckt
Door artzenye.
De Poësy, het Goddelyckst van al,
Spant keel en snaer op sluysenwaterval,
En trippelt op fluweelen burreghwal,
Die krielt van swaenen.
Se dompelt Baerles hoofd in d'Amstelbron.
Se schept, door hem, in Holland Helikon.
Ick quinckeleer, beschaduwt, voor de son,
In lindelaenen.
O goude lettereeuw! o wyse lent!
O lucht vol geurs, na 's onweers dreygement!
Ick raeskal, of Apol is hier ontrent,
Met negen nonnen,
Die maecken tien met hem: of tel ick elf?
Gewislyck ja; daer sienwe Pallas self
Haer heylighdom betrouwen 't hoogh gewelf,
Noch ongeschonnen.

83 *Fluweelen burreghwal:* zoo wordt de O. Z. Voorburgwal, langs welken men tot het gebouw der Doorluchtige Schole toegang bekwam, en nog bekomt, ook genoemd.

91 *Ick raeskal:* versterkte uitdrukking voor: bedrieg ik mij?

92 *Negen nonnen:* de Muzen.

DE DOORLUCHTIGE SCHOLE

IN

'T KERXKEN VAN HEILIGE AGNES

T'AMSTERDAM.

De heilige *Angenees*, gedaalt van hooge stammen,
En d'eer te Rome van het Maaghdelick geslacht,
Wort als een lam gekeelt, geoffert aan de vlammen,
Om dat zy *Kristus* eert, en Jupiter veracht.
En, 't voorhooft groen bekranst met onverwelkbre bladen,
Wort by 't gewijde volck, by martelaars geboeckt.
Een reizer saamt 't gebeent, om haar met rouw beladen,
Begraaft het in het Sticht. Maar dat ghy 't daar niet soekt,
Dewijl men *Agnes* heel ziet aan den Amstel leven.
Hier schutse een vollen schoot van Roomschen rijckdom uit.
Wat Romen oit bedreef, wat haar geleerde schreven,
Haar wijsheit wort alhier door *Agnes* weer ge-uit.
Aan ieder zy belooft het zorgeloose rusten,
En wijst hoe d'oude zede een plaats hier open staat.
De zoon van Maya zelf, ontvonkt in wijsheits lusten,

De doorluchtige schole in 't kerxken van heilige Agnes t'Amsterdam. Volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten,* 1644, bl. 341.

In dezen bundel staat onder den titel: *Door Mostert uit Schrijvers Latijn vertaalt.* Waarschijnlijk is dit een fout en moet er gelezen worden: *Voor Mostert.* In den door Vondel zelven in 1650 uitgegeven bundel zijner *Poëzy* komt het gedicht niet voor, wel in BRANDTS uitgave van Vondels *Poëzy* (1682).

7 *Een reizer:* een reiziger.

8 *Begraaft het in het Sticht:* volgens sommige schrijvers zouden de stoffelijke overblijfselen van Ste.-Agnes naar Utrecht zijn vervoerd geworden; doch ook weer, volgens anderen, van daar weggenomen, naar Normandië en eindelijk naar Parijs zijn overgebracht.

14 Versta: en wijst, hoe hier ook voor de oude talen enz. een leerstoel is opgericht.

15 *De zoon van Maya:* Mercurius. De zin van dezen en den volgenden regel is: dat ook de volgelingen van Mercurius, t. w. de kooplieden, zich in de oude talen enz. laten onderwijzen.

Zich in de hengstebron door Pallas doopen laat.
Dies is het noodeloos te gaan naar 't Griecksch Athenen,
Of naar Italien, om redenerens kunst.
't Geen daar te krijgen is, kan *Agnes* hier verleenen:
Zy schaaft het ruwe volck, bestraaltse met haar gunst.
Wat lacht ghy, *Barber*, hoe? Al zijt ghy van vermogen
Zeer groot; dees *Agnes* kan, indienze wil, oock yet.
Zy maackt de jeugt ook wijs: en wilt gy 't niet gedoogen,
Zy wijckt in 't minste voor haar nagebuuren niet.
Sy teelt een waarden oegst van geesten, door haar lezen
Bequaam en vroet gemaackt om dragen de bonnet.
Vrees *Agnes* niet, als ofse u in den wech zal wezen.
Om niet *Barbaers* te zijn, is 't eenigh daarze op let.

21 *Barber*, hier voor: de Leidsche Academie. Bij de stichting dier Hoogeschool was namelijk het voormalige Ste.-Barbara-klooster ingericht tot Academie-gebouw. Later, in 1581, werd zij in het convent der Witte Nonnen overgebracht.

26 *De bonnet:* de Doctors-muts of kap.

27 Versta: Vrees wel niet, dat wij u den toeloop van elders willen ontrooven; maar (28) wij deden 't toch om van u, Ste.-Barbara (Leidsche Academie), niet afhankelijk te zijn. Dat is Vondels eigenlijke meening met *niet Barbaers te zijn*. Verg. vs. 21.

OLYFTACK
AAN
GUSTAAF ADOLF,
OM SIJNE MAJESTEIT TE BEWEGEN
DATSE
KEULEN, MIJN GEBOORTESTADT,
VERSCHOONE.

't Wild vogelkijn dat singt, daar 't onbeknipt is;
Al d'ope lucht is mijn:

Olyftack aan Gustaaf Adolf. Afgedrukt volgens den tekst van Vondels *Verscheide gedichten*, 1644, bl. 187.

1 *Vogelkijn:* vogeltje.

Noch steent het, om te sijn
By 't lieve nestje, daar het uitgekipt is.
Ick meed; hoewel mijn blyde geest vaart speulen
Daar draaiboom sluit nocht heck;
Een heimelicke treck
Verleit het hart naar mijn geboortstad Keulen.
Daar heb ick eerst om honigh uitgevlogen,
Ontrent den blonden Rhijn,
Beplant met Rinschen wijn;
En als een bie violendau gesogen.
Uit dit geboortsogh word mijn sorgh geboren,
Nu 't Sweedsche vaandel vlieght
Daar ick ben opgewieght;
Nu 't grof geschut vast dondert in mijn ooren.
Hoe wensch ick, als een Rijnswaan, Mars t'ontmoeten,
En met de borst in stroom,
Aldus door sang sijn toom
Te temmen, langs het stof van paardevoeten!
De sware smack van Tyrus trotse muuren
Deê zidderen in 't rond
Den Asiaanschen grond,
En schreeuwde, dat 'er niets gemaackt is om te duuren.
't Verslegen Sion laat sijn schilden hangen.
Het heiligh Priesterdom
Sich statigh toereed, om
Den dappren triomfeerder wel t'ontfangen.
Hy naackt in 't end: Iäddus treed hem tegen,

Aanleiding tot dit gedicht was het voortrukken van het Zweedsche leger onder Gustaaf Adolf, dat al dieper en dieper, zegevierend in Duitschland trok en ook Keulen, Vondels geboortestad, ging bedreigen.

4 *Uitgekipt:* uit de kip gekomen, uitgebroeid, geboren.

5 *Meed: mede,* insgelijks.

6 *Daar draaiboom sluit nocht heck:* namel. in het onbegrensde rijk der verbeelding.

11 In de uitgaven van Vondels Poëzy van 1644 en 1650 staat: *Beplant met.*

12 *Violendau:* zinspeling op zijn geboorte in een huis waar de *viool* uithing.

21—48 Zinspeling op het verhaal, dat Alexander de Groote, toen hij tegen Jeruzalem optrok, door den Hoogepriester zou ontmoet zijn geworden, en — evenals in latere dagen Attila voor Leo — zou zijn teruggedeinsd en de stad gespaard hebben.

27 *Sich statigh toereed:* zich gereed maakt, met het plechtgewaad tooit.

Met Godgewijde pracht
Van 't Kerckelijck geslacht,
Om den gesteurden veldheer te bewegen.
De jonge krijghsheld blijft verwondert staren
Op 't priesterlick gewaad;
En 't Goddelijck çieraad
Sijn bittre wraack verweldight tot bedaren.
Hy leest Jehovaas dieren naam gesneden
In 't voorhoofd, op den hoed.
Hy siet der steenen gloed,
Den glans van goud en purpere offerkleeden.
Ootmoedigh stijght hy van den hoogen paarde,
En eert den priester Gods,
En Salems tempelrots,
Met neigend hoofd en afgeleiden swaarde.
Hierusalem, bekleed met groene meyen,
Hem feestelijck begroet;
Terwijl hy met sijn stoet
Op Davids burgh sich vreedsaam laat geleyen.
So vreedsaam wensch ick dat met fluit en cyter
Mijn Rijcksstad u onthaal,
Met geestelicke praal,
En Roomschen bisschopsstaf, en witten myter:
Dat sy niet swijm voor uwen rooden stander;
Maar hou haar verwe braaf,
En groete u, o *Gustaaf*,
Als een van God gedreven Alexander.
Ghy sult haar grijsen ouderdom verschoonen,
Wanneer sy heusch en mild
U toont den wapenschild,
Het bloedigh veld, gewijd met goude kroonen.
Dat 's d'eeuwige eer der Perssiaansche Wijsen,
Die met geschenck en stem,
In 't nedrigh Bethlehem,
Den grootsten koning offeren en prijsen.
Dat 's 't jammerteecken, dat haar oude straten
Gedoopt zijn so verwoed
In 't kuische maaghdenbloed,

36 *Verweldight:* overweldigt, dwingt.
60 *Goude kroonen:* van de zoogenaamde Drie Koningen.

Vergoten van Barbarische soldaten.
Ghy sult, als eertijds Francksche en Hunsche rotten
En woedende Attila,
Niet sluiten uw gena;
Maar harten winnen door bedaarde Gotten.
So word aldus uw zege niet besproken
Van 's dichters scharpen stijl:
Hier heeft de Gotsche bijl
Den Agrippijnschen arbeid afgebroken.
So sweeftge boven Alexanders vlercken,
Die Pindars wooning stut;
Daar mijn gesang beschut
Een stad vol volcks, vol kloosters, en vol kercken.

73, 74 De zin is: in dat geval, wanneer gij u genadig betoont, zullen de dichters, in hun scherp afkeurenden stijl, later niet van u zeggen, enz.

76 *Den Agrippijnschen arbeid:* Keulen werd door Agrippina gesticht; vanwaar de naam *Colonia Agrippina*, waaruit Keulen.

78 Alexander, den val van Thebe gelastende, beval, dat men alleen het huis van den dichter Pindarus zou sparen.

HUIGH DE GROOTS
VERLOSSING.

AAN MEVROUW

MARIE VAN REIGERSBERGH.

Gewelt van wallen, dubble gracht,
Ontruste honden, wacht by wacht,
Beslage poorten, ysre boomen,
Geknars van slotwerck, breede stroomen,

Huigh de Groots verlossing. Volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten*, 1644, bl. 172.

Maria van Reigersbergh was de dochter van Pieter van Reigersbergh, burgemeester van Veere en van Maria Nicolaï en den 7 October 1589 aldaar geboren. Zij huwde 2 Juli 1608 te Veere met Hugo de Groot en overleed 25 April 1653 te Delft.

Uit hun huwelijk werden vier zoons en drie dochters geboren.

Bovenstaande afbeelding, door J. Houbraken gegraveerd, stelt haar in 1640 op vijftigjarigen leeftijd voor.

En d'onvermurwde kastelein
Versekerden, op Loevestein,
Den Grooten Huigen, buiten duchten
Van in der eeuwigheit t'ontvlughten!
Ten waar sijn schrandre gemalin
En druckgenoot en kruisheldin
Een eerlijcke uitkoomst had gevonden
En hem van 't lang verdriet ontbonden.
Sy sprack: mijn lief, mijn levens licht,
(De tranen stonden in 't gesicht)
Sal dees spelonck uw glans versmooren,
En is uw deught dit graf beschoren?
Helaas! maar 't is vergeefs gesuft.
Hier helpt geen kermen maar vernuft.
Mijn geest die sal wat groots besoecken.
Terstont verandert hy in boecken.
De schiltwacht draaght dien vetten buit
Op hare beê voor boecken uit.
Een vrouw belacht al die haar parssen,
En laat hen op de tanden knarssen.
Een vrouw is duisent mannen t'ergh.
O eeuwige eer van Reigersbergh,
De volgende eeuwen sullen spreken,
Hoe ghy den haat hebt uitgestreken.
Nadatge op 't droef gevangenhuis,
Gelijck Marye neffens 't kruis,
Uw bruigom, onder moordenaren
Gerekent, trooste heele jaren.
Soo liet de trouwe Michol eer
Haar liefsten schat met koorden neêr;
Toen Sauls zwaarden hem besetten,
Gelijck de jagers 't hart met netten.
Aldus wert Lynceus oock geredt

19 *Besoecken:* beproeven.
28 *Uitgestreken:* verklaarde.
33 Zie I *Sam.* XIX : 11 volgg.
37 *Lynceus:* de man van Hypermnestra, eene der vijftig dochters van Danaüs, die, alle op één nacht getrouwd, haar mans in den eersten bruiloftsnacht ombrachten en daarvoor de straf ondergingen van in de onderwereld, eeuwig door, water te scheppen in bodemlooze akers. Hypermnestra was de eenige die haar man spaarde.

In sijn belegert bruiloftsbedt,
Toen soo veel ledekanten smoorden
In 't gruwlick bloedt der mannemoorden.
  Vergun mijn luite datse speel
Het bergen van ons lantjuweel,
In 't onweêr, dat het roer vermande,
Toen 't groote schip vol stuurmans strande.

LYCKKLAGHT

OVER

ERNEST KAZIMIR,

GRAEF VAN NASSAU,

Stadhouder van Vriesland, &c.

Syn traenen kleen bewijs van grooten rouwe,
Soo staeck misbaer, medoogende gemeent,

Lyckklaght over Ernest Kazimir. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 207).

Graaf Ernst Casimir, stadhouder van Friesland, werd in het beleg van Roermond, bij het openen der loopgraven, door een musketkogel in 't hoofd doodelijk getroffen (5 Juni 1632). Hij was 59 jaar oud.

Bovenstaand portret is eene reproductie naar de gravure van C. Queborn, in 1626 door H. Hondius uitgegeven. Het stelt de graaf op 52-jarigen leeftijd voor

En treur, gelijck die troosteloose vrouwe,
Dat marmerbeeld, 'twelck stom, niet sucht nocht steent.
Het leeft nochtans, maer 't hart dat is gesloten
Van 't bittre wee, van al te strengen nood.
De geest bewelt sit vast, en kan niet vloten:
En naulicks scheelt hier 't leven van de dood.
Al eveneens sat Andromach beneepen,
Doen sy helaes! de leyde maere ontfing:
Doen Trojes vest het lijck door 't stof sagh sleepen,
En 't kermen boven alle daecken ging.
Bedrieghlijck lot des oorlooghs, wy beloofden
Ons selven vast laurieren na'et belegh
Van 's vyands steên; en ah! ghy treft de Hoofden
Des volcks, en rucktse in hun triomfen wech.
Triomfen, neen, bedroefde nederlaegen,
En schipbreuck, die gaet strijcken met de winst.
De blyschap word verdruckt door 't jammerklaegen.
'''t Gequetste breyn weeght meest, de zege minst.
Waer is de deughd, die alle lemmers wette?
Hoe blaeckt sijn oogh nu niet van 't gloeyend vier,
Gelijck het deed, doen hy den helm opsette?
Hoe ongelijck is dees nu *Kazimir!*
Die *Kazimir*, die flus soo braef te paerde,
Noch draefde met den vluggen hoef in 't zand:
En eyschte fier, met schitterenden swaerde,
Den sleutel van het strijdbre Gelderland.
Die heldenbaeck, die d'uyterste gevaeren
Was doorgesolt met onverschrocken moed,
Hoe sienwe nu de grijsheyd sijner hayren
Geverwt, geklist van sijn doorluchtigh bloed?
Nu sal hy meer geen swarte Spanjerds jaegen
In 't vlacke veld. Nu sal hy stad nocht slot

3 *Die troosteloose vrouwe:* Niobe.
7 *Bewelt:* bedwongen.
10 *De leyde maere:* droevige, treurige tijding.
17—18 De zin is, dat de overwinning, bij Roermond behaald, te duur gekocht was met den dood des Graven, en de vijand daardoor meer won, dan verloor.
28 *Gelderland* is niet de tegenwoordige Provincie van dien naam, maar het eigenlijke Land van Gelder, waar toen het oorlogstooneel was.
32 *Geklist:* nat gemaakt.

Nocht schanssen meer bestormen, en belaegen,
Of dondren met kortouwen, als een God.
Hy sal voortaen de Veluw niet meer vegen,
Nocht 't woeste schuym en 't bruysen van dien vloed
Des dwingelands op sijnen staelen degen
Afstuyten trots, en setten voet by voet.
De Hemel wil dees dapperheden kroonen
Met eeuwigh heyl, terwijl wy onvermoeyt
Die danckbaerlijck erkennen in sijn soonen;
Twee rancken daer des vaders aerd in bloeyt.

41 *Dapperheden:* dappere daden.

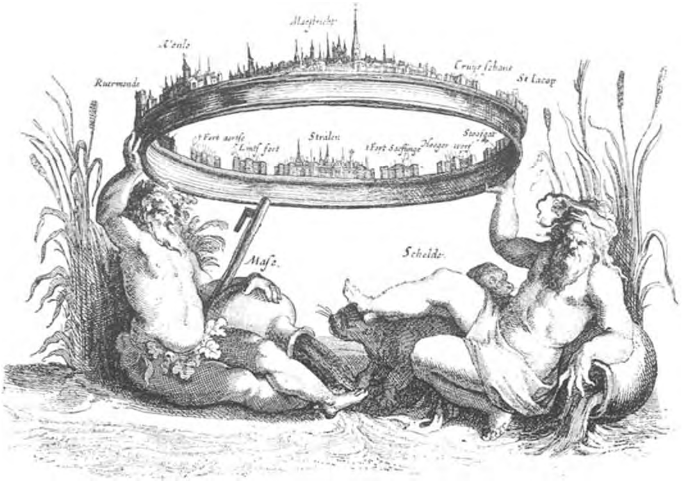

STEDEKROON

VAN

FREDERICK HENRICK

PRINCE VAN ORANGEN, &C.

SYNE VORSTEL. DOORLUCHT. TOEGEWIJD OP DEN GROOTEN TRIOMF VAN MAESTRICHT EN D'ANDERE STEDEN EN SCHANSSEN.

OP DE WYSE: *van Periosta.*

Die bange nacht, doen Alexanders volck
Sich droncken soop in lecker burgerbloed,

Stedekroon van Frederick Henrick. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 208).

De hierboven afgedrukte allegorische voorstelling is een verkleinde reproductie van de gravure van S. Savry, die boven de oorspronkelijke uitgave gevonden wordt. De kroon bestaat uit de volgende, door Frederik Hendrik veroverde plaatsen: „Venlo, Ruermonde, 't fort Aertse, Lintsfort, Stralen, 't fort Saeflinge, Hoogerwerf, Stoofgat, St. Jacob, Cruysschans, Maestricht."

Frederik Hendrik sloeg 10 Juni 1632 het beleg voor Maastricht, dat zich 23 Augustus overgaf.

1 *Alexanders volck:* hier wordt bedoeld Alexander Farnese, Prins en later

En grimmigh borst wt d' onderaerdsche kolck,
Gelijck een slang, getrapt van vyands voet,
De lucht besmet en beemd en waterval
Met pest en blaeu vergift en groene gal:

Die nacht gedenckt, hoe droef de Trichtse Maeghd
Gesleept, geboeit op haeren oever sat,
Gedoodverwt en door vier en vloed gejaeght,
En afgewaeckt, en strydend afgemat.
Sy klaeghde 't leet den Vaderlijcken Stroom,
Wiens geest verscheen in haer' benauden droom.

Een bloedigh sweet, dat brack hem alsins uit,
En hing als kraelen aen sijn biesenhair.
Hy steende, en sloegh in 't ende een heesch geluid:
Mijn Dochter, die op 't oorlooghsmoordautaer
Uw suchtjes en bedruckte traentjes loost,
Grijp moed, mijn kind, grijp moed, en weest getroost.

'tIs waer, ghy syt de bloem uws maeghdoms quyt,
Dat 's noodlot, en 't belieft den Hemel dus.
Maer sus, mijn schaep, daer koomt een ander tyd.
Soo spreeckend gaf hy haer een' hartekus,
En wischte met sijn kleed (en suchte diep)
Het roode bloed dat langs haer' boesem liep.

Hertog van Parma, die in 1578 Juan van Oostenrijk als Landvoogd in de Spaansche Nederlanden opvolgde en in 1592 stierf. Hij had zich in den nanacht van den 29 Juni 1579 meestergemaakt van Maastricht, waar toen door zijn krijgsbenden een gruwelijk bloedbad werd aangericht. Zie ook vs. 35. De plano-uitgave heeft: *dolck*.

6 *Blaeu vergift:* het slangegift heet hier, naar zijn loodkleur, blauw, of ook omdat het met blauwe plekken doet uitslaan.

7 *De Trichtse Maeghd:* de stedemaagd van Maastricht.

9 *Gedoodverwt:* met de doodskleur op 't gelaat.

11 *Den Vaderlijcken Stroom:* den Maasgod.

13 *Alsins:* van alle kanten.

19 *De bloem uws maeghdoms:* een stedemaagd werd, wanneer de stad, die onder haar bescherming stond, genomen werd, figuurlijk gezegd, haar maagdom te verliezen. Zoo ook droegen sommige steden, die nooit genomen waren geworden, in 't Fransch den naam van *pucelle*.

Daer koomt een tyd (soo voer hy lieflijck voort)
Die rekening van Spanjen eischen sal,
En sussen 't landgeschrey van desen moord,
En troosten uw langduurigh ongeval:
Dan sal de Wraeck den Spanjaerd, als een haes,
Doen ommesien, en jaegen over Maes.

Die held is een beloofde *Frederick,*
Uw wreecker en beschermer in der nood,
Der vromen schild, der dwingelanden schrick.
Dees sal beleeft u koestren in sijn' schoot:
Na dat ghy hebt, geketent van Farnees,
Een halleve eeuw gekermt slaevin en wees.

Al treuren nu uw straeten doods en woest,
Ay sie dat met geduldige oogen aen,
Soo lang tot dat in Parmaes rypen oegst
Oranje koom de strenge zeissen slaen,
En selfs mijn Maes en 't fier beschanste Scheld
Sich buigen voor een maghtiger geweld.

Dan sla op uw' Verlosser 't bly gesicht,
En wijd hem de verdiende Stedekroon.
Vlecht Boschloof om de Pronckstar van Maestricht,
En hef hem hoogh in 't goud van Neerlands troon.
Dan ruim 't uitheemsch gebroedsel veld en slot.
En Brabant kniel voor Hollands Wapengod.

Ick sie alreê (mijn geesten worden vlugh)
Den blixem, die mijn' vochten vliet versengt,
Alreede tors ick meer als eene brugh,

27 *'t Landgeschrey:* 't geschrei, dat over 't land heenklinkt.
30 *Over Maes:* over de Maas.
31 *Frederick:* hier in zijn beteekenis van *rijksvrede* of *rijk aan vrede.*
34 *Beleeft:* welwillend.
45 *Boschloof:* woordspeling op de eerlaurieren door Frederik Hendrik met de verovering van Den Bosch behaald. — *De Pronckstar:* Maastricht heeft een ster in het wapen.
50 *Vochten:* vochtigen.
51 *Meer als eene brugh:* Frederik Hendrik had tijdens het beleg boven en beneden de stad een brug over de rivier geslagen.

En weeck robyn myn klaer kristal besprengt.
De Gallem baeuwt 't geschut na sonder mond,
En tart het Spaensch en maghtigh Roomsch Verbond.

Hun antwoord is niet schaers van donderkruid,
Nu Mars syn rol volspeelt op 't wreed toonneel,
En d' uitvaert van Castiljen word beluid
Met onweer van kortouwen, grof van keel:
De Vryheid op dit graf haer' standert plant,
In 't aensicht van Filips en Ferdinand.

Soo word met vier het eeuwigh vier gebluscht.
Soo vreet de vlam des Hemels taeie roe,
En *Henrick* houd de heirbaen van August,
En sluit de poort van 't gruwlijck oorloogh toe
Vaer wel, mijn hart, leer harden, en swijgh stil:
Soo droop hy door haer armen in sijn kil.

52 *En weeck robyn:* bloed.

54 *Het Spaensch en maghtigh Roomsch Verbond:* het machtige verbond tusschen Spanje en Oostenrijk.

55 *Donderkruid:* buskruit.

60 *Filips en Ferdinand:* Philips IV, Koning van Spanje; Ferdinand II, Keizer van Duitschland.

63, 64 Keizer Augustus schonk der wereld vrede, en bij die gelegenheid werd te Rome gesloten wat men verkeerdelijk den tempel van Janus noemt, doch niet meer dan een *poort* was: – waarop hier gezinspeeld wordt.

GESCHREVEN UYT MAEGHDENBURG

AEN DE GRAEF VAN

PAPENHEYN.

Hier rot een Kreng, het hooft van moordenaers en fielen:
Gedaeght voor 't Vyerschaer Godts, van soo veel duysend zielen:
Aerts-vyandt, pest en vloeck van 't menschelijck geslacht:
Die wel-lust schept in moordt, gheweldt en Vrouwe-kracht:
Die eel noch on-eel viert; noch 't heyligh, noch 't onheyligh:

Geschreven uyt Maeghdenburg aen den graef van Papenheyn. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 210).

Graaf Papenheym overleed den 7 November 1632, ten gevolge der wonden, in den slag bij Lutzen bekomen, op acht-en-dertigjarigen leeftijd. Hij liet den roem na, Duitschlands dapperste veldoverste geweest te zijn, een roem, welken hij echter door zijn wreedheden bezoedeld heeft.

5 *Viert:* verschoont, spaart.

En gheeft de boosheydt ruymt; en acht het schenden veyligh:
Die knevelaer, die schelm, die Stadt en Landt verwoest,
En die sijn Hengsten jaeght in 's Landts-mans suren Oogst:
Die bloed-hondt en Tyran; verbast-aerd van meedogen;
Die bloedt uyt d'aders drinckt, en tranen parst uyt d'oogen;
Kerck-roover, klocke-dief, mensch-viller, groote Beul,
Die Godt versworen heeft, en soeckt aen d'af-grondt heul:
Die sijn ghe-weten schroyt, en aerselt van berouwen;
Die zuygelingen smoort, en trapt op swanger Vrouwen.
Hoe waeyt het hoeren-aes? en wend sijn rugh na 't licht!
Vervloeckt hem daer hy stinckt, en spouwt hem in 't ghesicht.
De Krayen vlien de pry, niet eet-baer voor de Raven;
Den Hemel hier ontseydt, met bloedt het veld te laven.
Wat schimmen waren hier? Men hoorter een geloy.
Die ziel spoockt om haer bloedt, en 't Vee taelt na sijn hoy.

6 *Veyligh:* geoorloofd.
18 *Den Hemel hier ontseydt, met bloedt het veld te laven:* de Hemel verbiedt dat het bloed, 't welk uit de wonden stroomt, het veld vruchtbaar make.
19 *Geloy:* geloei.
20 *Die ziel spoockt om haer bloedt:* waart rond ter plaatse, waar het bloed nederstroomt. — *'t Vee taelt na sijn hoy:* eet liever hooi, omdat het gras, uit 's Graven bloed gesproten (zie vs. 18), oneetbaar is.

KINDER-LYCK.

Constantijntje, 't zaligh kijntje,
Cherubijntje, van om hoogh,

Kinder-lyck. Volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten*, 1644, bl. 314.

Terwijl Vondel bezig was met zijn heldendicht *Konstantijn*, schonk zijn vrouw hem een zoon. Men overlegde, welke naam aan het kind gegeven zou worden. Vondel stelde voor het Konstantijn te noemen. Zijn vrouw „voerde hem te gemoet: Niemant van de vrienden heeft dien naam ooit gevoert en wilt gy 't naar vremden noemen, zoo geef het een schriftuurlyken naam. (Vondel zeide) daar op: *noem het dan Gad*, naar den zoon van Jakob uit Zilpa, Leaas dienstmaaght. Maar die naam geviel haar nog minder. Zy stondt dan toe, dat men 't Konstantyn noemde: daar hy zich in verheughde, hoopende twee Konstantynen naa te laaten." Zie Brandt, *Leven van Vondel*, bl. 36.

Dit kind stierf echter in zijn kindsheid, waarschijnlijk in 1632 of 1633.

D'ydelheden, hier beneden,
Uitlacht met een lodderoogh.
Moeder, zeit hy, waarom schreit ghy?
Waarom greit ghy, op mijn lijck?
Boven leef ick, boven zweef ick,
Engeltje van 't hemelrijck:
En ick blinck' er, en ick drinck' er,
't Geen de schincker alles goets
Schenckt de zielen, die daar krielen,
Dertel van veel overvloets.
Leer dan reizen, met gepeizen,
Naar pallaizen, uit het slick
Dezer werrelt, die zoo dwerrelt.
Eeuwigh gaat voor oogenblick.

6 *Greit:* treurt, klaagt.
13 *Met gepeizen:* met zielen.

DANCKOFFER

AEN

DAVID DE WILLEM,

Raet en Geheimschrijver van zijn Hoogheit.

De Willem, Raat van Willems soon,
Die 't gout van zijn Oranjekroon
Laat blincken door den lauwerhoet,
Begruist van stof, besprengt van bloet;
En 't Princelijck genadepant
Versegelt met uw rechtehant;
Waar mee sal ick u danckbaar sijn,

Danckoffer aen David de Willem. Afgedrukt volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten,* 1644, bl. 208.

David le Leu de Wilhem, zooals zijn eigenlijke naam luidde, was de zwager en tegelijk ambtgenoot van den dichter Constantin Huygens. Hij huwde nl. 26 Januari 1633 met diens jongste zuster Constantia.

5, 6 De zin is: die 't zegel zet op brieven van *pardon.*

Voor den geleenden Barbarijn?
Die allerminst barbarisch spreeckt;
Als hy den heilgen mijter steeckt
Ten hemel, uit zijn Engelsch slot,
En bromt op aardrijck, als een Godt.
De woestheit heeft de rotsen in
Van Griecken, Machomets slavin.
't Is met Apollo daar gedaan.
Wie hem wil zoecken, zoeck *Urbaen,*
Die op de seven bergen pronckt,
En 't Christelijcke hart ontvonckt,
Wanneer hy weiden gaat soo breet,
En Kallioop in purper kleedt.
Is 't wonder dat de Tiber krielt
Van suivre swanen, die, gesielt
Door dit gesalft vernuft, alree
Gaan bruisen naar de rijcke zee.
O Raatsheer van dien braafsten Vorst,
My dunckt een Godheit blaeckt mijn borst:
En 'k soude uw heuscheit danckbaar sijn,
Ten deed de groote Constantijn:
Indien ick dat godvruchtigh hoofd
Niet ses paer boecken had belooft;
En nu het Kristaanhangend heir
Niet voerde aan 't Adriatisch meir.
Mijn Sangheldin, wanneerse suft,

8 *Barbarijn:* Maffeo Barbarini, als Paus bekend onder den naam van Urbanus VIII.

12 *Bromt:* luide spreekt, zich met lof doet hooren.

14 *Griecken:* Griekenland.

16 *Urbaen:* Paus Urbanus.

20 *Kallioop in purper kleedt:* Calliopé, de epische muze, stof geeft zijn lof (als in 't purper gekleede geestelijken) te bezingen.

22 *Suivre swanen:* in hun tijd zeker zeer beroemde, maar thans meest vergeten dichters.

28 *De groote Constantijn:* het heldendicht, waar Vondel aan bezig was.

31 *Kristaanhangend:* Christus-aanhangend.

31, 32 Hiermede geeft Vondel te kennen hoe ver hij met zijn heldendicht gevorderd was.

33 *Sangheldin:* zanggodin.

33, 34 Wie hier vitten wilde, zou allicht vragen, of Vondels zanggodin, wanneer ze *niet* sufte, het krijgsvernuft van Frederik Hendrik bezat

Ontbeert uw meesters krijghsvernuft,
En 't brein des Helts, die d'eer verworf
Dat hy al staande in 't harnas storf.

maar hij wil zeggen: „wanneer mijn zangheldin suft, is het omdat zij „bij het schilderen der heldenfeiten" in de krijgskunde zoo bedreven niet is als uw meester.

35, 36 Wellicht wordt hier op Ernst Casimir gedoeld. Zie bl. 100.

AAN APOLLONIA VAN VEEN,

GEESTIGE TEKENSTER EN ZANGGODIN.

Apollo, die op aarde siet,
Uit sijnen hemelhoogen troon,
En belght sich 't allerminste niet,
Dat ghy, o geestige *Apolloon,*
De Sanggodinnen toegewijt,
Naar sijnen naam geheeten sijt:
Want sittende, in 't gewijde koor,
Gelijckt ghy, in den blijden rey,
Met sang en spel, een Terpsichoor,
Die, afgerecht op allebey,
Soo soet van keel als vingersnel,
Het singen huwt aan snarespel.
De milde Apollo saeide noit
Soo schoone bloemen in de lent,
Als ghy, op suiver parckement,
En hagelwitte bladen stroit.

Aan Apollonia van Veen. Volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten,* 1644 bl. 212.

Ook van dit gedicht is het jaar der vervaardiging onbekend. Vermoedelijk, met het oog op vs. 28, in 1633.

Apollonia van Veen was de dochter van den schilder Pieter van Veen en werd ook door C. Huygens (*Korenbloemen* 1658, bl. 623) en C. Barlaeus (*Poëmata* II. bl. 534) bezongen. Zij overleed 11 September 1635 te Goes, volgens een „Treur-Dicht" op haar afsterven gemaakt. Zie mijne *Bibliographie van Vondels werken,* bl. 198.

Al watge treckt, 't sy mensch of dier,
Dat heeft een goddelicken swier.
  Indien het u eens beuren kon
Te schildren uwe speelgenoot;
Soo set den blixem en de son
In 't midpunt van den hemelkloot
Van haar gesicht, dat nu verschrickt,
En dan den jongeling verquickt:
  Soo dat hy luistert naar heur luim,
En, vliende 't grimmigh aangesicht,
Te paarde volght d'Oranje pluim,
Of voor Rijnberck, of voor Maastricht;
En keert, wanneerse hem vermagh,
En begenadight met een lagh.

17 *Treckt:* teekent.
29 *Wanneerse hem vermagh:* wanneer zij hem genegen is.

VREDEWENSCH

AEN

CONSTANTYN HUIGENS.

O Ridder, die den noit verwonnen held
Gestadigh volght, in 't bloedigh oorlooghsveld,

Vredewensch aen C. Huigens. Afgedrukt volgens den tekst van het handschrift, waarvan eene reproductie hierbij is gevoegd.

Vondels vriendin Tesselschade, die hem indertijd met Huygens in kennis had gebracht, logeerde in Juli 1633 bij Hooft. Huygens, die haar „in menigh jaer" niet had gezien, dichtte den 29 van die maand eenige regels, die in zijne *Korenbloemen* (1672, II, bl. 148, n°. 9) zijn opgenomen, en waarin hij haar vroeg, of er het een of ander van Vondel was verschenen en zoo ja, waarom men het hem niet deed toekomen. Hij zond zijn gedichtje den 4 Augustus met een begeleidend briefje aan Hooft en deelde dezen daarin mede, dat de vraag naar Vondel diende om Tesselschade „aen de spraeck" te brengen en een „opgeraepte vraegh" was, „waervan de voldoening (hem) min waerd (was) dan haer antwoord."

1 *Den noit verwonnen held:* Frederik Hendrik.

VREDEWENSCH

aen

Constantyn Huigens.

O Ridder, die den nieuwen vrêe
gestadigh weeght in 't bloedigh oorloghsweê,
en laeght hem kunst in 't oude woortwerck
verwensen mijn geboortestroom voor Rijnbach:
Wat troost het my dat ick den Leeuw besit,
die al te fier op 't [illegible] seits
zich selven waeght in bloedslaegh en voor wee
en sleept den [illegible] in zyn doorluchtigh nest.
Hy steigert zich [illegible] Cazimir,
die onlangs werd getroffen van dit vier.
Hy steigert zich aen d'eer van Swedenrijck,
wiens wapen [illegible] op het geblaeuwde lyck.
Het oorloghsvolck verschoont noch [illegible],
en leeft wanneer het op [illegible].
De krygel smoort d'onnoosele voor by,
en blindeling treft de grooten op en ny.
't Is wellicht dat ghy den Nassauwer stuit
op zynen toght, dies stelt een goede luit,
en stuurt den vrêe, dat het gemoed bedaer,
en voor verkiest voor oorlogh en gevaer.
De vrouw, en schat by vreê en [illegible],
die u verkent, [illegible] zy [illegible].
D'oogh [illegible] my [illegible] boven den Lauwier.
Wat is de krygh een woest verslindend dier!
Dat weet het volck 't welck over de grensen sucht,
en eeuwigh kermt in en benaude lucht.
Wat hoeft het schrijven [illegible] niet [illegible].
Ick roept om vree, maer Nederlands oorloghs drukt.
Het uitheemsch schuim d'inlandsche vruchten maeit.
De zee [illegible] 't land met [illegible] zyn bezaeit.
De [illegible] die [illegible] ons [illegible] aen,
uit eigen [illegible], en [illegible].
Verkoortst de krygs, is 't [illegible], dat dit land
tot 't [illegible] met [illegible] Spanje [illegible] band.
Soo moeten wy het dragen met geduld,
en achten ons rampzaligh buiten schuld.

juste.

[illegible] [illegible]

Krombach [illegible]

[illegible] Alard

Krombach

[illegible]

[illegible]

[illegible]

En saeght hem korts, in 't oude worstelperck
Versengen myn' geboortstroom voor Rynberck:

Wat portghe my dat ick den leeuw ophits,
Die al te heet op 't sorgelycke spits,
Sich selven waeght, in veldslagh en voor vest,
En sleept den roof in syn doorluchtigh nest?

Hy spigel sich veel eer aen Cazimir,
Die onlangs werd getroffen van dit vier.
Hy spigel sich aen d' eer van Swedenryck,
Wiens weduw treurt op het gebalssemt lyck.

Het oorlooghslot verschoont nu den soldaet,
En lacht, wanneer het opperhoofden slaet.
De koegel snort d' onedelsten voorby,
En blindling treft de grooten op een ry.

't Is veilighst dat ghy den Nassauwer stuit,
Op synen toght: dies stel uw gulde luit,
En streel den held, dat het gemoed bedaer,
En vre verkies voor oorloogh en gevaer.

De vreê, een schat by veelen onbekent,
Die overtreft triomfen sonder end.
D'olyf behaeght my boven den laurier.
Wat is de krygh een woest verslindend dier!

Tesselschade, die niet meer te Muiden, maar naar Alkmaar was teruggekeerd, zond, zoodra Hooft haar met den wensch van Huygens had bekend gemaakt, een „toogjen inkts" naar den Haagschen vriend en gaf van Huygens' vraag ook aan Vondel kennis. Deze liet niet op zich wachten, want nog in diezelfde maand ontvloeide aan Vondels pen het hierboven afgedrukte schoon gedicht. Hij zond het niet alleen aan Huygens, maar ook Tesselschade kreeg een afschrift.

Volgens dit laatste is het gedicht hier afgedrukt. Over de handschriften. zie men *Oud-Holland,* I. bl. 143 en II. bl. 294 en mijne *Bibliographie van Vondels werken,* bl. 218, n°. 6, 7 en 8.

6 *Al te heet:* meer dan eens moest Frederik Hendrik door de Staten-Generaal gewaarschuwd en gebeden worden, zich in den krijg niet te veel bloot te geven.

9 *Cazimir:* Graaf Ernst Casimir.

11 *D'eer van Swedenryck:* Gustaaf Adolf.

Dat weet het volck, 't welck op de grensen sucht,
En eeuwigh kermt in een benaude lucht.
Wat heeft het schier een eeuwe niet besuurt.
Elck vecht om vre, maer Neerlands oorloogh duurt.

Het uitheemsch schuim d'inlandsche vruchten maeit.
De zee en 't veld met lycken syn besait.
De nagebuur die schent ons jaerlyx aen,
Uit eige baet, en juicht soo wy vergaen.

Vervloeckte krygh, is 't noodlot, dat dit land
Tot 's andren rust heel Spanjen hou aen band.
Soo moeten wy het draegen met gedult,
En achten ons rampsaligh buiten schuld.

DEUNTJE.

AEN

Mr. CORNELIS TYMENSZ. PADBRUÉ.

O genoeghelicke *Tymen,*
Als uw tong begint te lijmen,
  Op het velt, of in het koor,
  Lijmt ghy alles aan uw oor,
Wat in vellen schuilt en veeren.
Nachtegalen zelfs verleeren
  Hunnen zoeten zangk om u.
  Geen konijn in duin is schuw,
Harten komen aangestooten.
Op uw goude en zilvre nooten
  Drijft het Sparen door de stadt,
  In den Hout ruischt loof noch bladt,

Deuntje aen Mr. Cornelis Tymensz. Padbrué. Volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten*, 1644, bl. 343.

Van dezen toonkunstenaar is weinig bekend. Hij zette twee gedichten van Vondel, de *Kruisbergh* en de *Klaght over de tweedraght der Christe Princen* op muziek, welk werk in 1640 uitkwam, terwijl in een exemplaar van Vondels *Ridderlyck bancket voor Heer Adam van Lochorst* zijn naam is geschreven. In 1645 gaf hij uit *'t Lof Jubals*, toonzettingen bevattende van gedichten van Vondel, Westerbaen, Barlaeus, enz. Zie ook over hem *Bouwsteenen*, I. bl. 29.

Noch geen luchjes in de blaren,
Als ghy zangk en spel wilt paren.
Lustigh Tymen, noch een reis.
Tymen, zing den oorloogh peis.
Zing, dat *Frederick* ga slapen,
Zonder harnas, zonder wapen,
Zing hem zonder ysren kraagh,
Zonder helm in 's Graven Haagh.
Zing de zwaarden in de scheden.
Zing de welvaart in de steden.
Zing de schepen aan de ree.
Zing het onweêr uit de zee.
Wilje zingen, ick wil rijmen.
O genoeghelicke Tymen,
Zoo mijn zangk geen waarheit derft,
Ghy zult zingen, als ghy sterft.

UITVAERT
VAN
MIJN DOCHTERKEN.

De felle Doot, die nu geen wit magh zien,
Verschoont de grijze liên.
Zy zit om hoogh, en mickt met haren schicht
Op het onnozel wicht,
En lacht, wanneer, in 't scheien,
De droeve moeders schreien.
Zy zagh'er een, dat, wuft en onbestuurt,

Uitvaert van mijn dochterken. Volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten*, 1644, bl. 314.

Sara van den Vondel was de tweede dochter van onzen dichter en van Mayken de Wolf, vermoedelijk werd zij omstreeks 1622 geboren; zij overleed in September 1633 en werd 12 September in de Oude Kerk begraven.

1 *Die nu geen wit magh zien:* die met geen witte haren (grijze liên) te doen wil hebben.

7 *Wuft en onbestuurt:* deze epitheta moeten hier niet in den gewonen, min gunstigen zin worden opgevat; doch schilderen naar waarheid het kind, dat, nog door geen rede of overleg bestuurd, los en dartel daarheen huppelt.

De vreught was van de buurt,
En, vlugh te voet, in 't slingertouwtje sprong;
Of zoet Fiane zong,
En huppelde, in het reitje,
Om 't lieve lodderaitje:
Of dreef, gevolght van eenen wackren troep,
Den rinckelenden hoep
De straten door: of schaterde op een schop:
Of speelde met de pop,
Het voorspel van de dagen,
Die d'eerste vreught verjagen:
Of onderhiel, met bickel en boncket,
De kinderlijcke wet,
En rolde en greep, op 't springend elpenbeen,
De beentjes van den steen:
En had dat zoete leven
Om gelt noch goet gegeven:
Maar wat gebeurt? terwijl het zich vermaackt,
Zoo wort het hart geraackt,
(Dat speelzieck hart) van eenen scharpen flits,
Te dootlick en te bits.
De Doot quam op de lippen,
En 't zieltje zelf ging glippen.
Toen stont helaas! de jammerende schaar
Met tranen om de baar,
En kermde noch op 't lijck van haar gespeel,
En wenschte lot en deel

10 *Zoet Fiane:* de aanhef, of 't refrein van een thans vergeten liedje.

12 *'t Lieve lodderaitje.* Hier, schijnt het, wordt gezinspeeld op een rondedans, waarbij een in 't midden stond, een soort van „Patertje langs den kant." *Lodderaitje* is blijkbaar van *lodder,* 't welk „weelderig, aantrekkelijk, verleidelijk" beteekent.

14 *Rinckelenden hoep:* hoepel met rinkels.

16, 18 De zin is: het spelen met de pop is een voorspel van den tijd, wanneer het meisje vrouw en moeder zijn zal, en de dartele vreugde der jeugd voor de zorgen zal plaats maken.

19 *Boncket* is van *bonk.* 't Beteekent dus „bonkje, kootje." Nog heden ten dage worden op sommige plaatsen van ons vaderland dergelijke bonken of koten door de kinderen bij 't spel (bikkelspel) gebezigd.

22 *Van den steen:* den stoepsteen namelijk.

27 *Flits:* pijl.

Te hebben met haar kaartje,
En doot te zijn als *Saertje.*
De speelnoot vlocht (toen 't anders niet moght zijn)
Een krans van roosmarijn,
Ter liefde van heur beste kameraat.
O krancke troost! wat baat
De groene en goude lover?
Die staatsi gaat haast over.

35 *Kaartje:* vriendinnetje.

38 *Een krans van roosmarijn:* het was toen nog de gewoonte — en is het heden nog ten platten lande — aan jeugdige dooden een bloemkrans op 't hoofd te zetten. Men bezigde tot zoodanigen krans meestal roosmarijn, welke plant den dooden geheiligd was.

41 *De groene en goude lover:* voor kinder-lijken werd de krans met groene en gouden lovertjes doorvlochten.

OP DEN HEERE

HUIGH DE GROOT,

namaals Gezant der Kroone van Sweden, by den Allerchristelijcksten Koninck.

Het Hollandsch licht werd dus van Mierevelds pinceel
Ghevolleght, doen het gaf sijn schijnssel op 't panneel;
Doch niet ghelijck dit blinckt op 't helderst voor elcks oogen,
Maer met een dunne wolck van sterflijckheid betogen.
Om Duitsch te spreecken, dit 's die fenix, *Huigh de Groot,*
Wiens groote gheest verlicht den gantsen weereldkloot.
Wat vraegh ick wat Cefis of Delfis eertijds seide?
Een Delfsch orakel spreeckt meer wijsheids als die beide.

Op den Heere Huigh de Groot. Volgens den tekst in: *Toonneel des aerdriicx,* Amst. J. Blaeu, 1635, dl. I, N. N. Delflandt.

Dit gedicht is gemaakt op een portret, A° 1632 (Æt. 49) door Mierevelt geschilderd en waarvan een reproductie naar de gravure van Delff te vinden is voor het deeltje dezer uitgave, waarin de gedichten van het jaar 1645 voorkomen.

Vgl. een onuitgegeven brief van Willem Blaeu, dd. 23 September 1633, in de verzameling van Papenbroek te Leiden.

LYCKSANG

OVER

DIONYS VOS,

AEN

CASPAR VAN BAERLE.

Ostendent terris hunc tantum Fata. Virg.

Doorluchtige van Baerle,
Ghy kostelijcke paerle
Aen Amstels wapenkroon;
Nu helpme 't rouwkleed dragen,
En *Dionys* beklaegen,
Sijn vaders waerdste soon.

Lycksang over Dionys Vos. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 211).

Dionys Vos was de zoon van den Amsterdamschen hoogleeraar Gerardus Joannes Vossius en van Elisabeth Junius. Hij werd in 1612 te Dordrecht geboren en onderscheidde zich reeds spoedig door veel aanleg voor de studie. Op zijn tiende jaar was hij in het Grieksch reeds zoo bedreven, dat hij de meeste schrijvers in die taal gelezen had. Te Leiden oefende hij zich in de Oostersche talen, zoodat men van hem verhaalt, dat hij op zijn veertiende jaar reeds al de boeken van 't Oude Testament in het oorspronkelijke gelezen had en op zijn zestiende het Arabisch woordenboek van Raphalengius vermeerderd in 't licht gaf.

Onderscheidene aanbiedingen om buitenslands in schitterende betrekkingen geplaatst te worden, sloeg hij af, doch hij had zich juist gereed gemaakt om naar Zweden te reizen, ten einde aldaar bouwstoffen te verzamelen tot de samenstelling eener geschiedenis van dat land, toen hij door een ziekte overvallen werd, die hem op 25 October 1633 uit het leven rukte.

Hij werd 27 October begraven in de Nieuwe Kerk te Amsterdam, komende van den O. Z. Voorburgwal.

2, 3 *Paerle aen Amstels wapenkroon:* in zijn hoedanigheid van Hoogleeraar aan de Doorluchte Schole.

Die goudbloem leyt vertreden,
En van den struyck gesneden,
In 't vrolijckst van haer lent.
Wat gaet het Noodlot over,
Dat het de beste lover
Van Phebus lauwer schent?

Of trof hem 't heyloos weder,
Om dat de Sweedsche veder
Sijn hand was toebetrouwt;
Die, swanger van history,
Gustaefs verdiende glory
Beschrijven sou met goud?

Of kon de Nijd niet lyen
Dat hem de Teems quam vryen?
Of dat hy docht te treen
In onsen Fredricx laersen,
Met soete vredevaersen,
Als in triomf voorheen?

Ghy heeregraftgodinnen,
Ghy burreghwals meerminnen,
Besluyt een treurverbond:
Bestroyt het lijck met reucken,
En weeft een pel van spreucken,
Gevloeyt uit sijnen mond.

Bedouwtse met medoogen,
En traenen van uw oogen:
Misschien of dit verlicht
Soo veel bedruckte vrinden
En geesten, die hem minden,
En schencken dit gedicht:

14, 15 *De Sweedsche veder sijn hand was toebetrouwt:* fraaie uitdrukking om te kennen te geven, dat het beschrijven der geschiedenis van Gustaaf Adolf aan Dionys Vossius was opgedragen.

20 *Dat hem de Teems quam vryen.* Zinspeling op aanbiedingen uit Engeland.

29 *Pel:* doodwade, lijkkleed.

Al leyt hier 't lijf begraeven;
De deughdelijcke gaeven
En geest van *Dionys*
Sijn boven 't graf gevaeren,
By d'uytgeleerde schaeren,
In 't hemelsch paradijs.

VERTROOSTINGE

AEN

GEERAERDT VOSSIUS,

Kanonik te Kantelberg,

OVER

ZIJN ZOON DIONYS.

Wat treurt ghy, hooghgeleerde *Vos*,
En fronst het voorhooft van verdriet?
Beny uw soon den hemel niet.
De hemel treckt. Ay, laat hem los.

Ay, staack dees ydle tranen wat,
En offer, welgetroost en bly,
Den allerbesten vader vry
Het puick van uwen aartschen schat.

Men klaaght, indien de kiele strandt,
Maar niet, wanneerse, rijck gelaên,
Uit den verbolgen Oceaan,
In een behoude haven landt.

Vertroostinge aen Geeraerdt Vossius. Volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten*, 1644, bl. 308.

Kanonik te Kantelberg. Vossius, die zich op lateren leeftijd zelden of nooit in de toenmalige godsdiensttwisten mengde, had in 1618 een geschiedenis van de Pelagiaansche twisten geschreven, welke hem de gunst van zeer vele invloedrijke geestelijken in Engeland, en onder anderen die van den Aartsbisschop Laud, verwierf, aan wien hij zijn prebende in de hoofdkerk van Kantelberg (Canterbury) te danken had.

Men klaaght, indien de balsem stort,
Om 't spillen van den dieren reuck:
Maar niet, soo 't glas bekoomt een breuck,
Als 't edel nat geborgen wordt.

Hy schut vergeefs sich selven moe,
Wie schutten wil den starcken vliet,
Die van een steile rotse schiet,
Naar haren ruimen boesem toe.

Soo draait de weereldkloot; het sy
De vader 't liefste kindt beweent:
Of 't kindt op vaders lichaam steent.
De doodt slaat huis noch deur voorby.

De doodt die spaart noch soete jeughdt,
Noch gemelicken ouderdom.
Sy maackt den mont des reedners stom:
En siet geleertheit aan noch deught.

Geluckigh is een vast gemoedt,
Dat in geen blijde weelde smilt,
En stuit, gelijck een taeie schildt,
Den onvermybren tegenspoedt.

GEDACHTENIS

VAN

GEURT DIEDRIKS VAN BEUNINGEN,

Raedt en Burgemeester van Amsterdam.

GESTELT TEN DIENSTE VAN ZIJNEN NEVE,

DANIEL MOSTERT,

Secretaris der selve Stede.

Toen *Beuningen* het sieckbet hiel,
En d'oude en afgeslaafde siel

Gedachtenis van Geurt Diedriks van Beuningen. Volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten*, 1644, bl. 211.

Het swacke lichaam wou begeven,
En suchte naar het eeuwigh leven;
Verscheen voor hem, en wel te ty,
De droeve Maaght van 't seilrijck Y.
Haar pruick, vermast van gout en steenen,
Die blonck door 't swarte lamper heenen.
Sy steende, en sprack voor 't steenend bedt:
O Diedricks soon, soo ghy my redt,
Soo is 'er hoop. Mijn Staat wort krancker.
De burgertwist vreet in, als kancker.
Mijn goude vryheit in de klem,

Gerrit Dircksz. van Beuningen begon zijn loopbaan in de regeering van Amsterdam in 1612—13 als Assurantiemeester, daarna werd hij in 1615, 1618, 1621 en 1624 verkozen als Schepen, welke waardigheid hij dan telkens twee jaren bekleedde. In 1630 was hij Tresorier-Extraordinaris en in 1631 en 1633 Tresorier, terwijl hij in 1627, 1628, 1630 en 1632 Burgemeester was.

Hij werd 25 November 1633 in de Nieuwe Kerk begraven, komende van de Breestraat.

In de Amersfoortsche uitgave van Vondels *Hekeldigten* (1705) vinden wij bij dit gedicht de volgende aanteekening:

„Wanneer ontrent het jaar 1627 of 1628 de zaken t'Amsterdam in de Vroedtschap heel wankel stonden, en dat men twijffelde, of dat deel der Vroedtschap, 't welk de zaken, ontrent het stuk van den Godsdienst, tot matigheit zogt te beleiden, zou konnen boven drijven, werdt de Burgermeester Geurt van Beuningen ter doodt toe krank, dog eindelijk weer bekomende, en nog zeer zwak, zou de Raadt vergaderen om te raadtslagen over een zaak daar 't al aanhing en 't quam op weinig stemmen aan. Hy overley of hy in den Raadt dorst gaan of niet. Zijn Doctor of Geneesmeester, de Heer Niklaas Tulp, die ook Raadt, en van ander verstand was, als van Beuningen, riedt hem 't gaan naar 't stadhuis sterk af, zeggende, dat hy gewis zou instorten, en dat het om zijn leven gewed ware. Van Beuningen vond zig bekommert, en ontboodt eenen Doktor Gerrit, Roomsgezint, dien hy te kennen gaf, wat aan zijn byzijn in den Raadt gelegen was en om Raadt vraagde. Doctor Gerrit riedt hem, dat hy, als de Heer Tulp met zijn koetsken 't zijnent zou komen, met hem op zou zitten, en naar 't stadhuis rijden, hy volgde dien raadt, tegens 't afraden van Tulp, en hielp met zijn eene stem de zaak, daar 't om te doen was, doordrijven.

De Heer Reinier Paau hem ziende in den Raadt komen, zeide toen tegens iemant: *Het schynt dat de dooden uit den grave opstaan om my tegen te zijn.* Op dit voorval speelt de Digter in zijn gedigt, gestelt ten dienste van den Secretaris Mostaart, die een nigt van den Heere van Beuningen hadt getrout, en daarom zijn neef werdt genoemt."

7 *Vermast:* overladen.
8 *Lamper* of *lanfer:* zwart floers, hier „rouwsluier."

Die hangt aan 't stijven van een stem.
Ick heb veel Raden, luttel vaders.
Toen sloegh sijn hart, en al sijn aders
  Van schrick, en vaderlijcke vrees;
En hy verpijnde sich, en rees
Al hijgende op, en liet den wagen
De krancke leên op 't Raathuis dragen;
  Soo uitgemergelt en gemat:
Niet eens beducht, of schockend radt
Of winterlucht sijn tijt moght korten,
En op een nieuw hem in doen storten.
  De wederspannigheit vernam
Den geest, die uit den grave quam:
Een voorspoock, dat haar afgang spelde.
Men denck hoe 't bitter hart ontstelde.
  De flaauwe Vroetschap scheen verlicht,
Alleen door *Beuningens* gesicht,
En stemde 't eerlickst met malkandren.
Soo kon een stem de kans verandren:
  Soo leeft een grijs en rijp verstandt
Een oogenblick voor 't vaderlandt;
Na lange moeite, en veele jaren.
God wil sijn bloet en *Mostert* sparen.

OP HET OVERLYDEN

VAN

ISABELLA KLARA EUGENIA.

AAN HAAR ZELF.

Godtvruchtige *Isabel,*
Hoe pijnighde u dees Hel

Op het overlyden van Isabella Klara Eugenia. Volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten*, 1644, bl. 298.

Den 1 December 1633 stierf de Infante Isabella Clara Eugenia, 67 jaren oud en kinderloos, nadat zij haar man, Albertus van Oostenrijk, tien jaar overleefd en uit haar eigen recht de Souvereiniteit over de Zuidelijke Nederlanden gevoerd had. Door haar dood kwamen die gewesten weer aan Spanje.

1, 31, 39 *Isabel, Klare, Eugeen:* de drie namen der Vorstin.

Des oorlooghs, toen ghy socht,
Het geen, uw leven lang, u noit gebeuren moght,
Door d'yverighste beê:
Ghy socht de heilge Vreê,
En vont haar al verblijt,
En greeptse, maar helaas! voor eenen kleinen tijt!
S'ontglipte u wederom,
En d'ongeruste trom
En dolle moordtrompet
Versteurde u, daar ghy laaght in 't vierigh vregebedt.
Het schrickelijck geluidt
Van 't heiloos donderkruidt
Verdoofde uw stem, en joegh
Alsins door Kristenrijck den landtman van den ploegh,
Den burger uit de stadt
De dorpen leggen plat:
De sloten staan in brandt,
En 't wreede krijgsgedrogt dat weet van boey noch bant,
Toen kreeght ghy een verdriet
In 't leven, en verliet
De weerelt, om den Pais
Te soecken boven d'aarde, in 't Goddelijck pallais.
De Pais had van omhoogh
U, toen ghy quaamt, in 't oogh,
En vloogh u te gemoet,
Ontrent den manekloot, met eenen heuschen groet,
En groenen vredetack,
En kuste uw mondt, en sprack:
O *Klare,* mijne vreughdt,
Die heerlijk blinkt door 't gout en purper van de deugt;
Weest welkom, mijn bemindt
En vreedsaam voesterkindt,
Wat sochtmen my om laagh,
Daar ik niet duuren kan, als voor een korte vlaagh?
Hier is mijn wisse wijck,
In 't eeuwigh vrederijck.
Soo sprackse, en voerde *Eugeen*

7 *En vont haar:* in 1609, bij het twaalfjarig Bestand.
14 *Donderkruidt:* buskruit.

In 't saligh rijck des vreeds, waarom sy had gestreên:
Daar wordse niet gestoort
Door landgeschrey, of moordt:
Daar blincktse nu vernoeght,
Gelijck een nieuw gestarnt, den hemel toegevoeght.
O Kristelijcke lamp!
Sie neêr in onzen damp:
Versacht uw Neerlants wee,
En steeck, is 't mooglick, eens het bloedig swaart in schee:
Op dat men hier beneên
Van witten marmersteen
U wye een vredealtaar,
Waar voor men, u ten roem, magh singen, jaar op jaar:
O Vredemoeder, eer
Van Neerlant, nimmermeer
Verwelck uw vredelof;
Ghy stond naar vrede in 't aardsch, en sluitse in 't hemelsch hof.

40 Zie vs. 6 volgg.
42 *Landgeschrey:* vergel. *Stedekroon,* vs. 27.
48 Versta: zoek den hemel te bewegen dat eindelijk het bloedig oorlogszwaard eens in de schede gestoken worde.

OP DE

ONTLEDINGE DES MENSCHELYCKEN LICHAEMS,

VERDUYTSCHT DOOR

V. F. PLEMP.

Eertijdts voerde 't Griecks ghewelf
In zijn voorhoofd, *Ken u self,*

Op de ontledinge des menschelycken lichaems, verduytscht door V. F. Plemp. Afgedrukt naar den tekst in: „Ontleeding des Menschelycken Lichaems, Eertyts int Latijn beschreven door Bartholomaeus Cabriolius. Nu verduijtscht en met bijvoechselen als oock Figueren verrijckt door V. F. P. t'Amsterdam, 1633," folio.

1 *'t Griecks ghewelf:* de tempel van Apollo te Delphi.
2 *In zijn voorhoofd:* op het frontespies, in den voorgevel. — *Ken u self:* de zinspreuk die op den gevel des Delphischen tempels geschreven stond.

Als een Goddelijcke lesse
Van die wijse School-meestresse:
't Selve leert nu d'Artzen-School
Van den schranderen Cabrool,
Wiens vernuft met pit van reden
't Menschlijck Lichaem gaet ontleden,
Van den top af tot den teen;
Dies de Latynist voorheen
Van dien arbeydt hem most dancken;
Tot dat Plemp, een eer der rancken
Van Galeen en Hippocraet,
Tot des Nederduytschen baet,
Dese schatten uyt het duyster
Brenghend, met een rijcker luyster,
Toonde, dat hy was een stut
Tot zijn krancken Landtsmans nut;
Wiens gedachten sich nu wennen
Om te recht te leeren kennen,
Wat de Menschen-huyd omvangt,
Waer de Mensch van 't samenhangt:
Hoe de wijsheyd Gods gaet waeren
Door ons Zeenen, door ons Aeren:
Hoe het kunstige geraemt
Alle kunstenaers beschaemt.
Soo nu yemand door dees wennis
Van den trap der sellef-kennis
Stijght tot kennis van Gods Throon,
Zoo eyscht Plemp gheen andren loon.

10, 11 De zin is: weshalve zij, die Latijn verstonden, hem dank moesten weten voor het werk, dat hij geschreven had.

12 *Rancken* voor telgen, navolgers.

13 *Galeen en Hippocraet:* twee beroemde artsen, de eerste bij de Latijnen, de tweede bij de Grieken.
Galeen: Claudius Galenus, geb. 131, in Pergamum, ging daarna naar Rome en stierf omstreeks 200 n. Chr.
Hippocraat: Hippocrates, geb. 460 v. Chr. op Hos, bereisde Griekenland, Klein-Azië, Scythië en Lybië. Hij stierf 364 in Larissa.

24 *Zeenen:* zenuwen.

27 *Wennis:* gewoonte, ervaring.

Begraefenis van den Hond van Schout Bond,
naar een echt Schilderytje geteekent.

AEN

ALLE HONDE-SLAGERS EN HONDEBEULS,

BONTGENOOTEN VAN 'T HONDEKOT, &c.

LIEFHEBBERS VAN DE VRYE HONDE-JACHT.

Schout Bondt op 't hondekot gezeten,
Laat alle honde-melkers weeten,

Aen alle Honde-slagers en Hondebeuls, enz. Volgens den tekst in J. V. Vondels *Poesy. Het tweede Deel. Schiedam,* 1647, bl. 155.

In Januari 1634 overleed de hond van den beruchten Mr. Willem de Bont, vroeger Professor in de Rechten te Leiden, en die, in 1619 tot Schout aldaar aangesteld, zich gekenmerkt had door de hevigheid, waarmede hij de Remonstrantsgezinden vervolgde. De Bont had dezen hond op den 20sten Januari met eenige plechtigheid laten begraven, 't geen tot vrij wat opspraak aanleiding gegeven had. Vondel kon zoo schoone gelegenheid niet laten voorbijgaan om zijn gal uit te storten tegen den vervolger zijner vrienden, en het hierboven afgedrukte schimpdicht — altijd op de oude rijmwoorden der Academie-verzen — vloeide uit zijn pen.

In de Amersfoortsche uitgave van Vondels *Hekeldichten* 1707 (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 17) vindt men de volgende aanteekening bij dit gedicht:

„Hier van is my 't volgende bericht ter hand gekomen: de hond Tyter werdt gelegt op een schabel in een matje; zeker hondeken en ettelyke kinderen werden ter begravenisse verzogt, en quamen in de rouwe; hunne namen werden opgelezen. Twee jonge honden van Tyters maegschap met rouwhalsbanden van de dienstmaegt gedragen, met een lange sluyer over 't hoofdt, hadden den voorrouw. Daer na volgde de hondt van zekeren Professor, die ook van 't maegschap was, insgelyk in den rouw. De zoon van zekeren Advocaet droeg 't hondeken statelyk met een zwart kleet bedekt. Maer de kat die mede te groef was genoot, wilde niet volgen en nam de vlucht. In deze ordre ging men driemaal om 't bleikvelt, tot dat men eindelyk by 't graf quam, 't welk de Cipier onder den peereboom had gemaekt. Ondertusschen trok de Schout de bel, en beluidde den dooden; elk stond met blooten hoofde, tot dat men den hondt met aerde bedekt hadt, toen ging men naer huis, schonk wyn, onthaelde de kinderen met rystenbry, pannekoeken en andere lekkerny, en liet hen elk met een koek beschonken weer hene gaen.

Men hadt zedert veel praets van die hondebegravenisse; iemand zeide: hebben die van Leiden een misslag begaen, dat zy een hond ophongen, nu hebben zy hem weer eerlyk begraven.

„Dit verhael is getrokken uit een brief ter dier tyd aen den Heer Kornelis van der Myle geschreven, ziet C. Barl. epist. lib. epist. 234, pag. 500, 501.

„Men vindt in eenen Brief van Barleus aen Joachim van Wikkefort, geschreven den 4. van Maert 1634. wegens deeze fraeie historie noch dit volgende.

Dat Tyter moet begraven zijn,
Dat hy sal schencken koeck en wijn,
En met sijn rekels en sijn fielen,

„Ik heb de histori van des Schouts hond geleesen. Hier wort den dichteren een ruim veld tot byschriften gegeeven. 't Komt my niet gelegen myne goede uuren aen zulke beuzelingen te kost te leggen. Deeze vaersjes zyn my van iemand ter hand gekomen.

Dum miseros duro vexat sub consule cives
Et male damnatas sorbet egenus opes;
Deplorat cineres & mollis fata catelli,
El pecus invisum bestia Prætor amat.

Dat is:

Schout Hond bemind, betreurt, begraeft zyn vuile beest.
En kermt: myn Tytertje gy zyt'er dan geweest!
Terwyl de Schrokkert, stout op 't strenge burgerhooft,
't Onrecht gedoemden plaegt, en hunne goed'ren rooft.

„Dit heb ik noch van iemand anders gesien:

Excepi fures latratu, mutus amantes;
Sic placui domino, sic placui dominæ.

Dat is:

Ik was geen stomme hond, als dieven ons genaekten,
Maer sweeg als zulken, die in geile liefde blaekten,
Ons huis bezogten; dus in mynen plicht getrou,
Behaegde ik aen myn' Heer, 'k behaegde ook aen Mevrou.

„Ook dit heb ik geleezen:

Viderat alma Themis condi ferale cadaver,
Custodemque suum justa parare cani.
Moxque ait: heu quo nostra ruis Respublica; jura
Quæ fuerant hominum, sint ea facta canum.

Dat is:

De waerde Themis zag de Schout, die 't recht bewaerd,
Zyn' afgestorven hond bedelven onder d'aerd.
Ach, waer vervaltge toe, ô Nederlandsch Gebied!
Zoo sprakze, dat een hond een 's menschen eer geniet.

„Deeze vaersjes swerven ook onder de handt:

Ennius emeruit, Calabris in montibus ortus,
Contiguus poni Scipio magne tibi;
Tityrus emeruit, canibus Leidensibus ortus,
Contiguus poni Prætor inique tibi.

Dat is

Verdiende een Ennius, uit Rudie gesprooten,
Vermaerde Scipio, naest u in 't graf geslooten,
Het voegde Tyter ook, een' hond van Leidschen ras,
Dat hy, ô wreede Schout, in 't graf uw nabuur was.

„Vaer wel zeer groote Man: doodt deeze kinders der stekelige Poëten, alsse u ter hand gekoomen zyn. Voor my, ik heb met die belagchelyke dingen weinig op.

Begieten 't graf der honde-zielen,
En sloberen uit het Rijnsche vat,
En slaan een oxhooft wijns in 't gat.
De naaste Bloet-hondt wort gebeden
Met rouw-bandt achter 't lijk te treden,
Daar Spier en Bout toe is verplicht,
Al zou het Kerkhof zijn ontsticht.
Ook sal men in de deur opknoopen
Die ongelesen mee durf loopen.

Wie eerst komt ter begraeffenis,
En krijgt van rouw de kouwe pis,
Dien zullen de Hont-gravers Heeren
Het aldervetste kalf vereeren,
Gespoogen met de meeste schandt
Van 't aldergrootste beest van 't landt,
't Welk zoo beslobt, beslikt gaat strijcken,
Dat het geen mensch meer mach gelijcken.

Nu leit Bont
Als een hondt
Kort in 't kot gebonden,
Kleyn en groot
Doopt hem, doot-
Graaver van de honden.

Saxo Grammaticus.

Gedrukt by Joseph van der Nave,
Verlooren drukker van Schouts Hondt,
Die geen goe muts en heeft op Bont,
Om dat hy niet mocht gaan te grave,
En zetten 't kruixken aan de mondt,
En drinken meed sijn buixken rondt.

Dit heeft onsen Poët gemaakt ten tijde
van Tyters begraaffenis.

9 *Bloet-hondt* is hier een speling met *bloed*-verwant.

11 *Spier en Bout* zyn oom en neef, en naaste Bloedthonden van Tyterken, het uitverkooren troetelhondeken van Schout Bont. *Aant. der Amersfoortsche uitgaven der Hekeldichten.*

14 *Ongelesen.* Op de uitnoodigingen ter begrafenis, of zoogenaamde begrafenisbriefjes stond: „uw naam zal gelezen worden." Wie dus meeging zonder dat zijn naam gelezen was, werd als een indringer beschouwd.

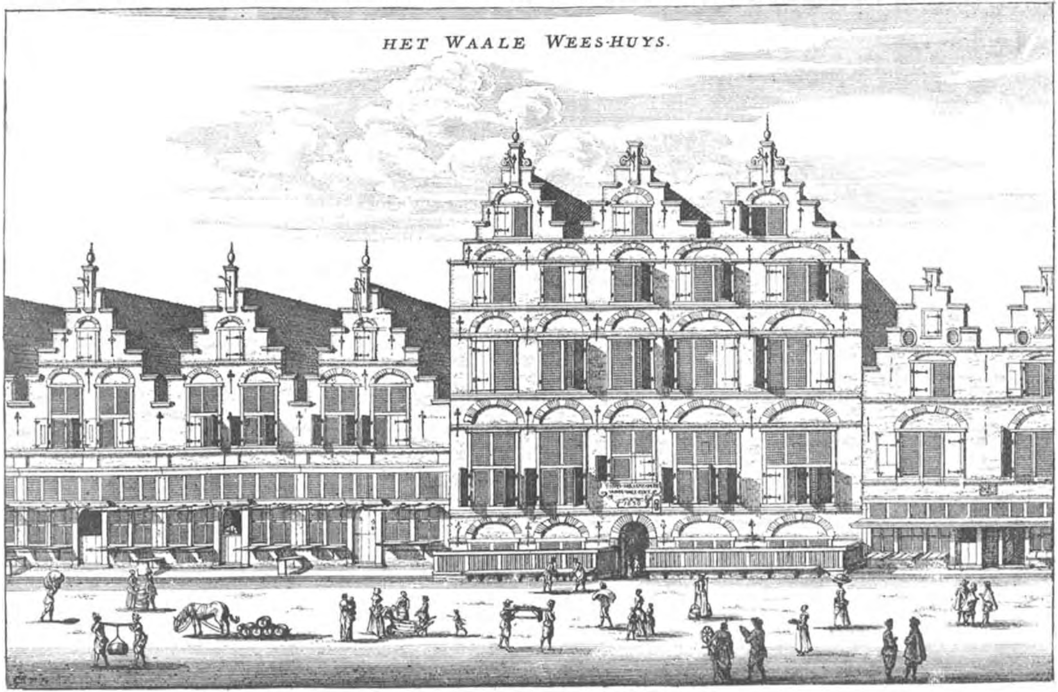
HET WAALE WEES-HUYS.

BEDE

VOOR

HET WAELEN WEESHUIS

T'AMSTERDAM,

AEN ALLE CHRISTENEN.

Och laet uw mededoogen straelen
 Op dees van elck vergete schaer,
Op 't arme Weeshuis van de Waelen,
 Wiens last noch aengroeit jaer op jaer,
Wanneer 't ontfangt met open armen
 Die arm zijn zonder hunne schuld,
De Weeskens, die om nooddruft kermen;
 En voed hen op met groot geduld
In tucht en eerelijcke zeden.
 Wie zietze zonder schreien aen?

Bede voor het Walen Weeshuis t'Amsterdam. Afgedrukt volgens den tekst der uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 213).

Reeds vele jaren was te Amsterdam de Waalsche Gemeente in stand en bloei geweest, toen haar kerkeraad, bespeurende dat vele arme lidmaten kinderen nalieten, die, omdat de ouders geen poorters waren geweest, niet in het Burgerweeshuis konden worden geplaatst, en die, als van lidmaten geboren, niet gevoeglijk aan de Aalmoezeniers konden worden overgegeven, in 't jaar 1631 te rade werd, met bewilliging van Burgemeesteren, een eigen Weeshuis op te richten. Men verkoos hiertoe een erf in de Laurierstraat aan de zuidzijde, omtrent in 't midden, tusschen de eerste en tweede dwarsstraat, alwaar, uit vrijwillige giften en legaten van eenige Leden der Gemeente, een gebouw met drie voorgevels werd gesticht, 't welk zijn ingang had door een poort, die nog in wezen is en de Wale-Weespoort wordt genoemd. Van achter had het gebouw zijn uitgang op de Lauriergracht, aan de noordzijde, door een hardsteenen poort, boven welke een duif en eenige weeskinderen waren afgebeeld. Op 29 Mei 1634 werd de eerste vergadering der Regenten aldaar gehouden, en op 1 Juli kwamen de weezen er hun verblijf nemen. Het was ten behoeve van dit gesticht, dat Vondel de boven afgedrukte *Bede* vervaardigde, welke, fraai door Nachtegaal met het penseel geschreven, ook nu nog in eene der kamers van het tegenwoordige gebouw, op de Vijzelgracht, te prijk hangt.

Heeft Christus arm voor ons geleden,
Wie kan voorby dees kribben gaen
En stallen, zonder met den Wijzen
Te offeren een luttel goud,
Om 't naeckt en hongrigh kind te spijzen,
Dat in dit Bethlehem verkoud?
Ay zorght niet, dat de schatten mindren,
Die ghy aen God op woecker geeft,
Door vreemde en ouderlooze kindren.
Gedenckt dat God hun vader leeft,
Die in uw weldaed word geprezen
En 't goed dat nimmer zal vergaen.
De zuyvre Godsdienst is den Weezen
In hun ellende by te staen.

13—15 Zinspeling op de „Wijzen uit het Oosten", die het kind Jezus kwamen huldigen. *Matth.* Hoofdst. II.
17 *Zorght niet:* zijt niet bezorgd.
23, 24 Zinspeling op *Jacob.* I:27.

BEDE AEN HET WESTEWINDEKEN,

VOOR

PIETER VAN BUREN,

ENDE

YDA VAN GERWEN.

Laeuw en lieflijck Westewindje,
Voorbo van't gevleugelt kindje,

Bede aen het Westewindeken, voor P. van Buren en Y. van Gerwen. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 214).

Pieter van Buren, zoon van Reinier van Buren en van Maria Gerrits, ondertrouwde 28 Maart 1634, 22 jaren oud, met Yda van Gerwen; de bruidegom, wiens ouders toen overleden waren, werd daarbij geassisteerd met zijn broeder Reinier en gaf op, in de Warmoesstraat te wonen.

Zijne bruid was de dochter van Ysaack van Gerwen; zij werd 3 Januari

Vader van de soete maend,
Die de drooge paden baent,
En bestroyt voor Venus wagen,
Na de guure en suure vlagen,
Als het al van minne praet;
Koom, bestroy de Warmoesstraet
Met meer lovren met meer bloemen
Als mijn Swanepluim kan noemen.
Vraeghtghe noch, wat dit beduid?
Buren sal sijn schoone Bruid
Met de roosen op haer wangen
In het vrolijck huis ontfangen,
Op den segenrijcken galm.
Stroy nu onder kuischen palm
Wit ligustrum en viooltjes
Voor de maeghdelijcke sooltjes,
Die al bevend uit het koor
Treen op 't ongewoone spoor
Derwaert, daer de maeghden spreyden
't Bed, daer *Ida* op moet scheyden
Van den bloessem, die soo waerd
Sy voor *Buren* heeft gespaert,
Die door 't stadigh minnepricken
Nu gevaer loopt van te sticken
In den jeughdelijcken brand,
Op de nieuwe ledekant,
Soo ghy met uw' koelen aessem
En verquickelijcken waessem
't Paer, dat vierigh treckebeckt,

1616 in de Oude Kerk gedoopt, woonde bij haar vader in de Warmoesstraat en was dus een buurmeisje, zoowel van Pieter van Buren als van Vondel.

Uit het huwelijk, dat 18 April plaats had, werden geboren: Maria (sterft jong), Maria (ged. Oude Kerk 9 Juli 1637), Yda, geb. 1638, Isaack (ged. Nieuwe Kerk 12 Juli 1639), Reinier (ged. Oude Kerk 9 Aug. 1640), Cornelia, Machteld en Sjata (tweelingen, st. jong), Catharina (ged. 13 Jan. 1647), Elisabeth (ged. 11 April 1649) en Alida (ged. 21 Aug. 1650).

Pieter van Buren stierf 3 December 1682; zijne vrouw was 4 Juni 1651 reeds overleden en 8 Juni in de Oude Kerk begraven.

28 *Ledekant:* vr. als „bedstede", ofschoon 't woord, als afkomstig van 't Fr. *lit-de-camp*, onz. of althans mann. zijn moest.

Niet bevochtight, niet en leckt.
Troostse dan die sieltjes spinnen,
Onder 't web van 't weeligh linnen.
Laef met aengenamen douw
Venus beemd en ackerbouw,
En verversch de roosetippen
Van de lieve leckre lippen,
Die, in 't kussen onversaed,
Sich verpynen sonder maet.
Laet u d'arbeid niet verveelen,
Want sy sullen bloemen teelen,
Schoonder als de schoonst, die vast
In uw Amstelhoven wast.
'k Wou mijn bede langer maecken,
Maer met putjes op de kaecken
Loegh de Bruid in haren geest,
En die lach verçiert de feest.

FACKEL
VAN
Dr. JOAN BLAEU,
EN
GEERTRUIT VERMEUL.

De wackre *Blaeu* sloegh 's avonts spa
Het gulden heir des hemels ga,

Fackel van Dr. Joan Blaeu, en Geertruit Vermeul. Volgens Vondels *Verscheide gedichten*, 1644, bl. 275.

Dr. Joan Blaeu, zoon van den beroemden uitgever Willem Jansz. Blaeu, ondertrouwde 28 November 1634 met Geertruit Vermeulen, geboren en wonende in Gouda. Hij werd 23 September 1596 geboren en stierf 28 December 1673. Uit dit huwelijk werden zes kinderen geboren: Willem, geb. 1 Oct. 1635 (tr. 5 Mei 1659 Anna Willemsdr. van Loon), Pieter, geb. 8 Oct. 1637 (tr. 18 Febr. 1670 1°. Martina van Piemont, 2°. 26 Sept. 1690 Geertruyd Alewijn), Maria Elisabeth (tr. Oct. 1660 Dr. Balthasar Cogels van Dortmondt), Elisabeth

En monsterde alle stralen,
Die vast staan, of verdwalen;

Als Venus, dochter van Jupijn,
Hem, in een ongemaackten schijn
Verscheen, en quam voor oogen,
Daar hy stond opgetogen.

Sy sprack: mijn allerwaartste soon,
Die lust hebt in der Goden troon
En 't eeuwichdurend leven
Met uwen geest te sweven;

Al lang genoech met ongemack
Gedragen 't aartsch en hemelsch pack,
En Herkles nagetreden,
En Atlas wijde schreden.

Al lang genoech tot 's vaders troost
Sijn swacken ouderdom verpoost;
't Is tijdt om eens te hooren
Naar 't geen u is beschoren.

(tr. Juni 1668 J. Ysbrands), Louisa Jacoba (tr. 1°. 1676 J. Geerkens en 2°. 1681 Ad. Visscher) en Joan, geb. 14 Aug. 1650 (tr. 1°. Juli 1679 E. van Neck, 2°. 22 Sept. 1705 Elisabeth van Thije, 3°. 22 Dec. 1707 M. Sautijn).

Van 1651 tot 1672 diende hij zijn vaderstad Amsterdam in verschillende betrekkingen, o. a. in 1651, 1653, 1654, 1656, 1664 en 1665 als Schepen.

Joan Blaeu bestuurde na den dood zijns vaders (18 October 1638) diens beroemde drukkerij, die in 1669 van de Bloemgracht werd overgebracht naar de voormalige Latijnsche school. Op 22 Februari 1672 brandde het kostbare gebouw af, bij welk ongeval de letters en platen van den vermaarden *Atlas* en der *Stedeboeken* vernield werden en Blaeu, naar men berekende, een schade van wel *f* 382,000 leed.

Het portret van J. de Bray, waarvan hierbij eene reproductie is gevoegd, stelt ons het echtpaar op eenigszins rijper leeftijd voor.

6 *In een ongemaackten schijn:* zich voordoende in haar natuurlijken staat, als Mingodin.

14 *'t Aartsch en hemelsch pack:* de moeite der studie van de aardrijks- en sterrenkunde.

15, 16 *Herkles. Atlas.* Atlas werd gezegd den hemel te torschen, en vandaar ook, dat een werk over sterrenkunde, en later ook een verzameling van kaarten, een *atlas* genoemd werd. Hercules schijnt hier meer als reiziger genoemd te worden.

Ick wijs u naar de goude stadt,
Daar is voor u een eedle schat,
Een schoone Maaght ten beste.
Treck heen naar dese veste.

Ghy sulter vinden aan de Gouw
De lieve lang beloofde trouw,
En u in hare kaecken
En vriendlijckheit vermaecken.

Of deystse met bevreesden gang,
Ick salse met een minneprang
Bedwingen tot mijn wetten,
En 't harde hart versetten.

Soo sprack de moeder van de min,
En liet hem met verbaasden sin,
(Terwijle sy ging strijcken)
Verbaast ten hemel kijcken.

Sijn boesem brande stracx van hoop,
Die hem den lust van starrenloop
En 't schrander hemelmeten
Benam, en deed vergeten.

O *Blaeu*, wat of u wedervaart?
Ghy handelt passer, boogh noch kaart,
Noch Tichoos wijse boecken:
Ghy gaet uw weerga soecken:

En Venus voorgang maackt het spoor,
En wijst u met haar starre voor.
En opent *Geertruits* armen,
Genegen tot ontfarmen.

21 *De goude stadt:* Gouda.
26 *Trouw:* van Vloten leest hier: *vrouw.*
43 *Tichoos wijse boecken:* de werken van den beroemden Deenschen sterrenkundige Tycho Brahe.

Geluck, ô blijde Bruydegom!
In Hymens vrolijck heylighdom.
Uw Bruyt heeft u genesen.
Laat sy uw spiegel wesen.

Nu staroogh op geen ander licht
Als datter straalt uit haar gesicht.
Nu staroogh op haar oogen,
Die alle ding vermogen.

Nu druckt in 't kussen even kloeck,
Met mondt op mondt een minneboeck,
Nu druckt, met inckt van weelden,
Een huis vol minnebeelden.

OP DE DIEPZINNIGE PUNTDICHTEN

VAN

DEN ENGELSCHEN POET

JOHN DONNE.

VERTAELT DOOR

C. HUIGENS.

De Britse *Donn'*,
Die duistre zon,
Schijnt niet voor ieders oogen,
Seit Huigens, ongeloogen.
Die taelgeleerde Haegenaer,

Op de diepzinnige puntdichten van John Donne. Afgedrukt volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 246.

In dit gedicht lacht Vondel met Huygens, den Drost Hooft, Tesselschade en den Secretaris Daniel Mostart, omdat zij, van zulke puntdichten, die zijns oordeels door hunne duistere diepzinnigheden onverklaarbaar waren, zooveel werks maakten. Zie Hoofts *Brieven* II, bl. 354, Dr. J. Van Vloten *Tesselschade Roemers en haar vrienden*, bl. 9 en Dr. Th. Jorissen *Constantin Huygens*, I, bl. 236.

Die watertant naer Kavejaer,
Naer snoftobak, en smooken,
Die raeuwe herssens kooken:
Maer dit is ongemeene kost,
't Is een banketje voor den Drost,
En voor ons kameraetje,
Het zoete Tesselschaedtje,
O lieve Nymfje Tesselschaê,
Verstaeje 't niet, zoo slaet'er nae,
Of laet het u bedieden:
Want dit zijn hooger lieden,
Dan 't Hooge Liedt van Salomon,
Dat geen vernuft ooit vaeten kon,
Dan hooghgeleerde Smouten,
Van langer handt gezouten.
Maer waerom of mijn oordeel laekt,
Het geen mijn saus, mijn Mostaert, smaekt,
Die zich niet kan verzaden
Met zulleke saladen.
Nu, mannen, eet u zelve moe;
Gebruikt'er eek en peper toe:
Want wy dees lekkernyen
U geenzins en benyen.

6 *Kavejaer:* kaviaar, een soort van visch, die, ingemaakt, een zeer krachtigen smaak heeft.

7 *Snoftobak:* snuif.

8 *Die raeuwe herssens kooken:* die een prikkel verwekken aan de hersens en er daardoor denkbeelden in opwekken.

16 *Lieden:* liederen.

19 *Hooghgeleerde Smouten:* de Predikant Adriaen Smout had over 't Hooglied van Salomon eenige liederen gedicht, en aan Tesselschade gegeven; maer zij vonden den geestelijken zin, met zulke vleeschelijke woorden uitgedrukt, datse sich schaemden zulke zangen voor eerlijke ooren te zingen. *Aant. der Amersfoortsche uitgaven der Hekeldigten.*

20 *Van langer handt gezouten:* doorzout in de kennis, in de wetenschap van dergelijke fraaiigheden.

22 De drost Hooft placht Mostaart de saus van het gezelschap te heeten, want daar hij tegenwoordig was, ontbrak het niet aan vreugde.

23, 24 Versta: die er maar niet genoeg van smullen kan.

OP DE TWEEDRAGHT

DER

CHRISTE PRINCEN

AEN

JESUS CHRISTUS.

De Christe Princen sitten vast
Malkanderen in 't hair.
Gants Christenrijck geraeckt in last,
En 't uiterste gevaer;
Als 't schip, dat met gekerfden mast
Flus schipbreuck lijden sal,
En drijft na lager wal.

De felle Turck, die Christus kruist,
Siet ons krackeelen aen.
d'Erfvyand lacht vast in sijn vuist,
En hoopt den klaeuw te slaen,
Van bloed geverwt, van stof begruist,
In 't hart van 't blind gevecht,
Dat hy 't geschil beslecht.

Soo 't hem gelucken magh na wensch
Met sijnen woesten hoop,
Dat hy 's Geloofs verswackte grens
Op 't onversienste sloop,
En vel en vil soo menigh mensch;
Help God! wat wil 't een dagh
Van rouw zijn en beklagh.

Op de tweedraght der Christe princen. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 215.)
Deze druk verscheen in 1634. Het gedicht is dus hoogstwaarschijnlijk van dat jaar.
In 1640 werd dit gedicht „op Musijck gebraght met 4, 5 en 6 stemmen, etc. door Cornelis Padbrué." (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 726).

Gelijck een ingeborsten stroom
Sal 't ingelaeten heir
Verdrencken al den Duitschen boôm,
En bruisen als een Meir,
En spoelen den bebloeden toom
Te Keulen in den Rijn,
Daer sal sijn Paerdstal zijn.

Self d'andre weereld (daermen met
Den hoofde nederwaert,
De voeten tegens d'onse set)
Sal hooren al vervaert,
Hoe wy door 't swaerd van Machomet
Gevallen zijn, ten spot
Der vyanden van Godt.

Dan voeltmen hoemen heeft gefaelt,
En uit den Burgertwist
En brand verdoemden roof gehaelt,
En wolven opgehist
Na Christus schaepskoy: dan betaelt
Men self sijn eige roe,
En schreit en sucht sich moe.

O *Jesus*, keer dit voorspoock af,
Verdrijf die duistre wolck.
Herplant veel eer op 't heiligh graf
Door uw geloovigh volck,
Den Turcken tot gherechte straf,
Den standerd van uw' naem,
Op dat sich d'afgrond schaem.

Op dat die bloedthond, yeders vloeck,
Met ingetrocken staert
Gelijck een rekel Mecha soeck,
En aen sijn' eigen haerd
In eenen onverlichten hoeck
Sich uitstreck, na sijn' lust,
En laet uw rijck in rust.

LYCKKLAGHT AAN HET VROUWEKOOR,

OVER

HET VERLIES VAN MIJN EGA.

O heiligh Koor, dat van den mijnen
't Vergaen en onvergaen gebeent
Bewaert, en sachte rust verleent,
Tot dat de son vergeet te schijnen;

Nu groeit 't getal van uwe lijcken
Door een, dat meest mijn geest bedroeft,
En met de lijckschroef 't harte schroeft,
Die voor geen jammerklaght sal wijcken.

Nu parst uw harde serck het kermen
En traenen uit het hart en oogh,

Lyckklaght aan het Vrouwekoor. Volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten*, 1644, bl. 304.

Vondels vrouw, Mayken de Wolff, met wie hij 20 November 1610 huwde, overleed in het begin van Februari 1635 en werd den 15 van die maand in de Oude Kerk begraven.

Vrouwekoor. Van de dertien kooren of kapellen, in de Oude Kerk aanwezig, droeg een den naam van het „Lieve-Vrouwe-Koor," later vereenigd met het „Voetboogschutters-Koor," waarvan het met een houten hek placht gescheiden te zijn. Deze twee kooren, die zich ten Oosten van den Noorder ingang bevinden, zijn kenbaar aan hun glazen, de fraaisten, die in deze kerk of elders in de stad te vinden zijn. In het eene ziet men Paulus en Petrus, met den schenker van 't glas, Burgemeester Jan Claaszoon van Hoppen, in monniksgewaad, en eenige vrouwen: op de glazen, die in 't andere — het eigenlijke Vrouwen-koor prijken, is 's Heeren besnijdenis voorgesteld op het eene, dat door het geslacht der Branden aan de kerk geschonken is, en op het andere de stervende Lieve Vrouw, met een waskaars in de handen en een stoet treurenden om haar heen. Al deze glazen zijn geschilderd door zekeren Digman, in 't jaar 1555; doch, veel van den tijd geleden hebbende, in de vorige eeuwen wederom, in Brabant, hersteld.

4 *Tot dat de son vergeet te schijnen:* voor: tot aan den jongsten dag.
7 *Lijckschroef:* lijkkistschroef.

Om mijn Kreüse, die om hoogh
Gevaren, smolt in bey mijn armen:

Terwijl ick t'Aquileia streefde
Met Constantijn, den grooten held,
Door swaarden, op de keel gestelt,
Door vlam, die naer de starren sweefde.

Ick wenschte noch om eenigh teecken
Van haar, die als een schim verdween;
Wanneerse my te troosten scheen,
En in den droom dus toe te spreecken:

Mijn lieve bedgenoot, dees saacken
Gebeuren geenssins sonder Godt.
Vernoegh met uw getrocken lot,
En wil uw heldenwerck niet staacken.

Dat ramp noch druck uw dagen korten,
Voor dat ghy siet, naar uwen wensch,
Den vlughtigen tyran Maxens
Bestorven in den Tiber storten.

11 *Kreüse:* de vrouw van Æneas, die deze bij 't verlaten van 't brandende Troje verloor.

12 *Smolt:* stierf weg.

13 *Aquileia:* Vondel zinspeelt hier op zijn heldendicht over Constantijn, waaraan hij bezig was. Aquilea was ten tijde des Romeinschen Keizerrijks een bloeiende koopstad en sterke vesting in Opper-Italië, niet verre van de Adriatische Zee en aan den Timavus. Zij werd, evenals Trier, wel eens het tweede Rome geheeten, en strekte ten bolwerk des Rijks tegen de Barbaren. Scherp werd hier op den tocht van Constantijn naar Rome tegen Maxentius gevochten. Later, in 't jaar 462, werd Aquilea door Attila, koning der Hunnen, geheel verwoest; het is thans een onbeteekenend vlek.

19 *Wanneerse my te troosten scheen:* Vondel voert hier de schim zijner echtgenoote in, in navolging van Vergilius, die ook zijn Æneas door de schim zijner verloren Creüze laat troosten.

23 *Vernoegh met uw getrocken lot:* vergenoeg u met het lot, dat u ten deele viel.

27 *Den vlughtigen tyran Maxens:* den vluchtenden. Marcus Aurelius Valerius Maxentius was de zoon van Maximianus, welke laatste met Diocletianus het keizerlijk gezag gedeeld, doch er later afstand van gedaan had. In het begin der vierde eeuw, had Maximianus het oppergezag in Italie weten te verschaffen aan zijn zoon Maxentius, die zich echter door zijn dwingelandij zoo gehaat maakte, dat men Constantijn te hulp riep, die met zijn

Dan sal uw ziel ten hemel draven,
Wanneer het triomfeerend hoofd
't Gewijde swaard, aen God verlooft,
Ontgord, op der Apostlen graven.

Bestel mijn sterflijck deel ter aerde
In 't Koor der segenrijcke Maeghd,
Daar sulck een schaar den naam af draagt,
En die mijn naam oock gaf zijn waarde.

'k Verhuis, van 't aardsche juck ontslagen,
Om hoogh, in 't hemelsche gebouw.
Besorgh de panden van ons trouw,
Twee kinders, die ick heb gedragen.

Soo spreeckend weeck sy uit dit leven.
Marie, al laat ghy my alleen,
Uw vriendschap, uw gedienstigheên
Staan eeuwigh in mijn hart geschreven.

Hoe veer dees voeten moghten dwalen,
'k Sal derwaart mijn bedruckt gesicht
Noch slaan, daar voor het rijsend licht
Uw bleecke star ging onderdalen.

leger optrok en Maxentius in drie veldslagen overwon. Bij den laatsten slag, die onder de muren van Rome voorviel, stortte Maxentius in 't vluchten van de Milvische brug in den Tiber.

29 *Ten hemel draven:* een hooge dichterlijke vlucht nemen.

30 *Het triomfeerend hoofd:* Constantijn de Groote, die, na het verslaan van Maxentius, in 312 Rome zegevierend binnentrok en met Licinius Heer bleef van geheel het Keizerrijk.

31 *'t Gewijde swaard:* Vondel noemt het zwaard van Constantijn *gewijd* en *aan God verloofd,* omdat hij was opgetrokken als voorstander van het Christendom, 't welk hij vervolgens aannam.

32 *Ontgord, op der Apostlen graven:* aflegt op de graven van de Apostelen Petrus en Paulus, beiden, volgens de overlevering, te Rome onder Keizer Nero gemarteld. Uit de hier voorkomende regels blijkt, dat, naar het plan van Vondel, zijn epos van Constantijn met de vestiging van diens opperheerschappij te Rome had moeten worden besloten.

35, 36 Versta: Wier naam (Maria) aan zoo velen en ook aan mij gegeven werd.

40 *Twee kinders:* Joost en Anna.

OP

HET TOONNEEL DES AERDRYX,

OFTE

NIEUWE ATLAS.

WTGEGEVEN DOOR W. EN I. BLAEU.

De wereld is wel schoon, en waerdigh om t'aenschouwen,
Maer 't reisen heeft wat in. De kosten vallen swaer.
Men magh den Oceaen niet al te veel betrouwen.
De bergen rijsen steil. De bosschen sien te naer.
De stroomen gaepen wijd, om over heen te stappen.
De mijlen recken staegh. De landen strecken veer.
De rijcken, tegens een gedeelt door vyandschappen,
Die staen in 't harrenas, en trecken het geweer:
De bittre kou verkleumt. De hitte braed de leden.
De lucht die hangt vol damps, of moord met felle pest.
Men vind ongastvry volck, en onbewoonde steden,
Woestijnen, daer 't gediert des nachts verlaet syn nest,
En brult en huilt, om roof en aes van vee of menschen,
Het sand beswaert den gang. De ganger hyght, en roockt,
Op 't ongebaende pad. Dan is 't vergeefs te wenschen
Na den verlaeten haerd, daer moeder eten koockt.
O reisgesinde geest, ghy kunt die moeite sparen,
En sien op dit Toonneel de Wereld, groot en ruim,
Beschreven en gemaelt in kleen begrip van blaren.
Soo draeit de schrandre kunst den aerdkloot op haer duim,

Op het Toonneel des aerdryx. Afgedrukt volgens den tekst in: Toonneel des aerdriicx, Ofte nieuwe atlas, Dat is Beschryving van alle Landen; Nu nieulycx uytgegeven, door Wilhelm: en Johannem Blaeu. Amst. 1635, gr. folio.

14 *De ganger:* thans alleen maar gebezigd in samenstellingen als: voet*ganger*, bedevaart*ganger*" enz.

OP

NARBONNE.

Narbo, ghesondt van locht en landt,
Van havens, zee en vaste strand,
Van borgers, huysen, merckt, en straet,
Van Raet-huys, Recht, en Munt, en Baed,
Van kercken, toorens, brugh en wal,
Van water-beecken, bergh en dal,
En watmen ergens vinden mach,
Daer immer schijnt den klaren dach,
Versien; sijt heerelijck gegroet:
Met recht de Goon ghy loven moet.
U land geeft koorn, wijn en saet,
Veel vee in uwe weyen gaet,
De beemden ruycken van het kruyt,
Dat weeldigh springht ter aerden uyt.
Moeras of water in u sloot
Niet stinckt, gelijck een vuyle goot.
Noch distelen men ergens vint,
Want ghy sijt Floraes echte kint.
Minerva by u altijdt woont,
En uwe jeught met wijsheydt kroont.
Soo dat oock neffens 't edel bloet
U Princen wijs sijn van ghemoet:
Want wijsheydt by haer wordt gheacht,
Veel meer als Vorstelijcke pracht.

Op Narbonne. Volgens den tekst in: Toonneel des aerdriicx, Amst., J. Blaeu, 1635, II, vel XX.

1 *Narbo*, enz.: dit fragment is getrokken uit het *Carmen* XXIII van SIDON. APOLL. *Ed. Parisiis* MDCIX, pag. 180.

2 *Van havens*, enz.: dit, en al wat in de vijf volgende regels genoemd wordt, hangt niet af van 't voorafgaande *gezond*, maar van 't later volgende *verzien*, d. i.: voorzien.

OP

AVIGNON.

Uw vryheyt en manier van leven by de vroomen
Maeckt dat ghy zijt gelijck een tweede stadt van Roomen,
Groot zijn u Tempels, groot is uwer huysen eer,
Maer dit noch grooter is, ghy zijt u eyghen Heer.

Op Avignon. Volgens den tekst in: Toonneel des aerdriicx, Amst. J. Blaeu, 1635, II, vel ZZ.

Het gedichtje is uit het Latijn van Julius Scaliger vertaald.

2 *Een tweede stadt van Roomen:* men weet dat Avignon in de veertiende eeuw gedurende zeventig jaren de zetel was der Pausen, wat de Romeinen spotsgewijze de zeventigjarige gevangenschap noemden.

4 *Ghy zijt u eyghen Heer:* als zijnde Avignon, gelijk ook in vs. 1 gezegd wordt, een vrije stad.

OP

DEN ZENDBRIEFSCHRYVER

VAN

DANIEL MOSTART,

Secretaris van Amsterdam.

O weeligh Amsterdam, mijn hope,
Ghy glory van 't vermaerde Europe,

Op den Zendbriefschryver van D. Mostart. Volgens den tekst in: D. Mostarts Nederduytse Secretaris Oft Zendbriefschryver. t' Amstelredam, Voor Dirk Pietersz. (Pers.) 1635. 8°.

Daniel Mostart was de zoon van den notaris David Mostart en werd in 1590 of 1591 te Amsterdam geboren. Den 23 Mei 1608 als student in de rechten te Leiden ingeschreven, werd hij in zijn vaderstad aangesteld als Secretaris der Kamer van Huwelyksche Saecken. Den 15 Maart 1616 ondertrouwde hij, oud omtrent 25 jaren met Maria Jansdr., dochter van Jan Dircksz. van Beuningen en van Maritgen Servaes. In 1622 werd hij Secretaris van de stad. Hij overleed in Februari 1626 en werd den 22 in de Nieuwe Kerk begraven.

Die dartel zijt door soo veel keurs,
Nu stof niet op u rijcke beurs,
Noch op ontelbaer tal van zielen,
Noch wijde waelen, swart van kielen,
Noch huysen aen de lucht gebouwt,
Noch op uw opgestapelt goud,
Noch al den oegst van 't vruchtbre Polen,
Noch d'eere der doorluchte schoolen,
Noch Keiserlijcke wapenkroon,
Noch wysen Raed vol aerdsche Goôn,
En al het geen soo openbaer is:
Maer stof, om dat uw Secretaris,
Uw Zendbriefschryver treed recht door
Op 's Roomschen Burgemeesters spoor,
En volght den vader van 't welspreken,
Soo dat ick hem de schaduw reken
Van *Cicero,* die omme siet
En belght sich om dien volger niet,
Die, door het voorschrift sijner brieven,
Kan allerhande pen gerieven,
En houden soo de rechte maet,
Dat elck ontmoet word nae sijn' staet,
En rechten eisch van schryvers stoffen.
Uw *Mostart* heeft het wit getroffen,
Daer menigh geest vergeefs op mickt.
Sijn styl staet vast en onverwrickt,
Gelijck een suil van uw' gestichten.
Ontfang hem onder d'andre lichten,
Daer uwe stad meê is vereert,
En eer hem, die uw burgers leert.

3 *Door soo veel keurs:* versta: keus van schatten.
6 *Waelen:* hier: grachten.
7 *Aen de lucht:* in de lucht, hoog.
9 Dit ziet op den graanhandel van Amsterdam.
13 Versta: en al het overige, dat zoo wereldbekend is.
15—20 Van Cicero (den *Roomschen Burgemeester* [vs. 16] zooals *Consul* meer wordt vertaald) bestaat eene verzameling van treffelijke brieven, doch die hij juist niet met opzet, gelijk Mostart de zijne, vervaardigd en uitgeven had om tot een hand- of modelboek te dienen.

Grafschrift

op den Heer Nikolaes Hasselaer, Hopman, Waghtmeester van Amsterdam.

Hier dooft de zorgh dat wacker vier
Van HASSELAER, op wiens voorzeien
De Stadt gerust te bedde gingh,
Wien van vermoeitheit slaep bevingh,
Zyn trouwheit, oogh van Amstels waght,
Wist van geen slaepen, dagh noch naght,
In tyt van noot. Hy te vroom
Van inborst, om uit schrick en schroom,
Te weifelen in getrouwigheit.
Hy ruste in vreede, daer hy leit.

I. v. Vondel.

GRAFSCHRIFT

OP DEN HEER

NIKOLAES HASSELAER,

Hopman, Wachtmeester van Amsterdam.

Hier dooft de zerck dat eerlyck vier
Van *Hasselaer*, op wiens rappier

Grafschrift op den Heer Nikolaes Hasselaer. Afgedrukt volgens den tekst van het handschrift, waarvan hiernevens eene reproductie is gegeven en dat thans in het bezit is van Jhr. Huydecoper van Maarseveen.

De Stadt gerust te bedde gingk.
Wien van vermoeitheit slaep bevingk,
Zyn trouwheit, oogh van Amstels wacht,
Wist van geen slapen, dagh noch nacht,
In tyt van noot. Hy te vroom
Van inborst, om, uit schrick en schroom,
Te weiflen in getrouwigheit.
Hy ruste in vrede, daer hy leit.

Nikolaes Hasselaer was de zoon van den Amsterdamschen Schepen en raad Pieter Dircksz. Hasselaer en van Grietje Benningh. Hij werd in Januari 1626 tot Majoor van het Stadsgarnizoen aangesteld en was van 1631 tot aan zijn dood (14 Augustus 1635) regent van het Burgerweeshuis, waar men bovenstaand portret op een regentenstuk van Abraham de Vries kan vinden.

Hij is tweemalen gehuwd geweest; den 13 December 1619 ging hij, 27 jaren oud, ter ondertrouw met Geertruyd van Erp, gedoopt 7 Januari 1596 en dochter van Aernout van Erp en van Geertruyt Willemsdr. en werd door dit huwelijk de zwager van Pieter Cornelisz. Hooft; want Hasselaers Geertruyd was de jongere zuster van Hoofts Christine. Den 29 Juli 1622 ondertrouwde Hasselaer voor de tweede maal en nu met Sara Wolphaerts van Diemen, oud 28 jaren.

HUIGH DE GROOTS

JOSEF

OF

SOFOMPANEAS.

TREURSPEL.

VERTAELT DOOR I. V. VONDEL.

Gen. *Josef zal groeien, hy zal groeien als een spruit aen een bron.*

Afgedrukt volgens den tekst der eerste uitgave, in 163 bij Wilhelm Blaeu te Amsterdam verschenen (*Bibliographie va Vondels werken,* n°. 216).

INLEIDING.

Geeraerd Brandt vertelt ons in zijn *Leven van Vondel* omtrent het treurspel *Sofompaneas* het volgende:

„In den jaare 1635 hadde de Heer de Groot, die korts daarna tot de waardigheit van Gezant der Koninginne en kroone van Zweeden werdt verheven, zijnen Sophompaneas of Josef in 't licht gegeven: een treurspel in alle deelen zoo volmaakt, dat het by de beste speelen der aalouden standt moght houden. D'uitneementheit van dit werk, en 't aanraaden van vrienden, bewoogh Vondel eenige zyner uuren aan de vertaaling te besteden: verklaarende in de voorrede, dat hy in 't vertolken en rymen beezig en verrukt, zich somtydts liet voorstaan, *dat Josef in den Treurspeeler verreesen was, of dat de Treurspeeler Josefs spoor most bewandelt hebben.* In dit vertaalen hadt hy de rechte maat volkoomen gehouden, en was het Latijn niet te dicht op de hielen gevolght, noch te ver van zynen grooten voorganger afgeweeken. De Heer de Groot, kennis van deeze vertaalinge bekoomende, schreef in December uit Parys, (daar hy etlyke maanden te vooren zyne intrede als Gezant hadt gedaan) aan den Professor Vossius: *Ik verstaan dat Vondel mynen Sophompaneas d'eere heeft aangedaan van haar met zyn eige, dat is zeer gelukkige handt, in 't Hollandtsch kleedt te steeken. Ik ben hem grooten dank schuldig; om dat hy, die uit zich zelven beeter dingen kan voortbrengen, nu in 't vertaalen van de myne, tot blyk van vriendtschap, zynen arbeidt besteedt heeft.*

„De Heeren Secretaris Mostert en Joan Vechters of Victoryn, beide Rechtsgeleerden, hadden hem in 't vertaalen van

dat werk de handt geboden. Want terwyl hy bezigh was met de Hollandtsche taal te bouwen, haar rechte spoor wakker naa te speuren, en op papier te leggen, vondt hy altydt baat met overleg van taalkundigen iet te vertolken."

Vondel had voldoening van zijn werk. Zijne vertaling werd herhaaldelijk herdrukt en meermalen vertoond. Niet minder dan achttien uitgaven van *Sofompaneas* zijn tot heden bekend, waarvan twaalf tijdens het leven des dichters verschenen.

Of dit treurspel vóór 1638, het jaar der opening van den Schouwburg, op het tooneel van de Rederijkerskamers of van de Academie vertoond is, kan bij gebrek aan gegevens niet vastgesteld worden. Op den Schouwburg werd het tot het jaar van Vondels dood, volgens de opgave van C. N. Wybrands in *de Dietsche Warande* X, bl. 423, op de volgende dagen vertoond:

1638	25, 28 October, 8, 19 November.
1639	19, 24 Januari, 22, 25 September, 20 October.
1640	6, 11 Maart.
1641	25 Juli, 26 September.
1643	26 Maart (te gelijk met *Joseph in Egypte*), 18 Mei, 29 September (met *Joseph in Egypte*).
1644	1, 24 September, 3 November.
1645	7 Maart (De twee deelen van Josef), 10 April, 15 Juni, 13 November.
1646	1 Maart, 16 Juli, 6 September.
1647	25 April, 12 Juni, 1 October.
1648	13 Augustus, 28 September.
1649	29 Maart (De twee deelen van Josef), 10 Mei, 18 November (De twee laatste deelen van Josep in Egipten en int Hoff).
1650	27 Januari.
1651	30 Maart, 16 October.
1652	2 April.
1653	15, 18 December (De dry deelen van Joseph).
1654	19 Maart en 10 December (De dry deelen van Joseph).

1655 19 Mei (3 dln. van Josef).
1656 20 April, 22 Juni en 23 November (3 dln. van Josef).
1657 5 Maart, 31 Mei en 27 Augustus (3 dln. van Josef), 11 October.
1658 23 April en 5 September (3 dln. van Josef).
1659 27 Februari (3 dln. van Josef).
1660 12 Februari, 31 Mei en 21 October (3 dln. van Josef).
1661 17 Maart en 21 September (3 dln. van Josef), 17 October.
1662 27 Februari, 11 April (3 dln. van Josef), 12 October.
1663 8 November (3 dln. van Josef).
1664 28 Februari en 1 Mei (3 dln. van Josef).
1665 9 Februari en 5 Mei (Josef).
1669 8, 12 Augustus, 26 September en 12 December (3 dln. van Josef).
1670 10 Maart (3 dln. van Josef).

Uit het bovenstaande blijkt dus, dat *Joseph in 't Hof*, na *Gysbreght van Aemstel*, het stuk was, dat gedurende het tijdvak 1638—1670 het meest vertoond werd, in het geheel 69 malen, tegen *Gysbreght* 100 keeren.

Niet zelden werd de Josef-trilogie: *Sofompaneas* of *Joseph in Dothan*, *Joseph in Egypte* en *Joseph in 't Hof* op één avond vertoond. Het laatste bleef echter het meest geliefkoosde stuk.

DE VERTAELER AEN ALLE NEDERLANDERS.

Eer de getrouwe profeet Moses den Joodschen volcke Goddelijcke wetten voorschrijft, verciert en behangt [1]) hy den ingang van zijn heiligh werck met de Godvruchtige voorbeelden der oude aertsvaderen, waer onder Josef, mede Sofompaneas [2]) genoemt, als een heldere starre uitmunt, en verstreckt een zuivere spiegel der eerst verdruckte, maer namaels [3]) gekroonde deughd en Godvruchtigheid. Na verloop van zoo veele eeuwen koomt de Hebreeuw op het Roomsche toonneel [4]), en speelt zijn personagie zoo deftigh in 't Latijn, dat d'aeloudheid zich des verwondert, en hy onbeteutert neffens haer magh stand houden; een eere, die allen ouden zelfs niet gebeuren en magh. Hy koomt, gelijck een zon, op met de zonne [5]), en treckt aller leergierigen oogen en ooren tot zich; de oogen met zijn aengebore en onverzierde bevalligheid [6]); de ooren met zijn hemelsche en beslepe [7]) wijsheid. Hy voert het woord niet als een hoeder van schapen, maer als een harder van ontelbaere menschen, en een vorst des Rijcxs, en leit eerst de grondvesten van zijn kunstigh gebouw, in 't gelijcken van zijnen tegenwoordigen by zijnen voorleden Staet; in 't aenteeckenen van de grondoirzaeck zijner omsuckelingen; in 't beschrijven

---

[1]) *Verciert en behangt* enz. Sierlijk is de beeldspraak, welke Vondel bezigt, en waarbij hij het boek *Genesis,* 't welk als de inleiding is tot het Wetboek der Israëlieten, vergelijkt bij een voorportaal met fraaie schilderijen en portretten behangen.

[2]) *Sofompaneas: Zaphnath Phaneah* was de naam, dien, volgens *Genesis* XLVI, vs. 45, Pharao aan Jozef gaf bij zijn verheffing tot eersten staatsdienaar. De Groot verlatijnschte dien naam, of liever die twee namen, tot Sofompaneas.

[3]) *Namaels:* daarna.

[4]) *Koomt.... op het Roomsche toonneel:* wordt in een Latijnsch treurspel bezongen.

[5]) *Hy koomt.... op met de zonne:* dit slaat op de eerste regels van het treurspel.

[6]) *Onverzierde bevalligheid:* natuurlijke, ongemaakte bevalligheid.

[7]) *Beslepe:* geslepen, schrandere.

van den aerd der Egyptenaeren, en de zwaerigheid van dien benaeuwden tijd, en het middel om die te verduuren; in 't beraedslagen om zijner broederen genegentheid t' hemwaert te doorgronden, daer het princelijck onderwijs van zijnen soon Manasses aen gehecht word. Daer na opent en zuivert hy, gelijck een voorzichtigh wondmeester, door scharpe en bijtende artzenye, de vervuilde en stinckende wonden zijner broederen, omze dan te verzachten, te zalven en te heelen. Middelerwijl raeckt het volck op hollen, door de onverzaedelijcke geldgierigheid der goddelooze amptlieden, rechte bloedzuipers der schaemele gemeente. Hier zien wy den aenvang en voortgang van burgerlijck oproer, en de bittere vruchten des zelfs, naemelijck, den moord der amptlieden en des gemeenen volcx, het plonderen en verwoesten van Koptos, en het vervoeren der edelen in slaeverny, en de wispeltuurige regeering en jammerlijcke regeerloosheid daer op volgende, met den last om dit door krijghsvolck te dempen, en ordentlijck te straffen. Josefs voorige wedervaeren, Faroos droomen en gezichten, en den welgeschickten [1]) Staet van Egypten, die anders niet en konden op het toonneel komen, worden geestigh in schilderyen te pas gebrogt. Daer op houd Josef in het byzonder gespreck met zijnen broederen, en bejegentse met een zekere liefelijckheid, ondermengt met zerpigheid [2]), en maeckt zich zelven bekent, en ziende hun aller verslege [3]) nederigheid, en waerachtige liefde en getrouwigheid tot zijnen vollen broeder, vertroost en omhelstze, en laet van blyschap traenen over hen en Benjamin, en doet alle toezienders [4]) zo schreyen en tot water smelten van beweegelijckheyd, dat de treurspeelder den wijzen Euripides (die in het harteroeren boven anderen uitsteeckt) niet en durf wijcken [5]). Benjamin toont mede, dat hy zijn vaders vreedzaeme lessen niet in den wind en slaet. Endelijck loopt het treurspel vrolijck na het einde, met Faroos geluckwenschen aen Josef; en de gunste, het goed, en de vryheid, die Josef voor zijnen vader en broederen, en allen den Hebreen by den koning verwerft; het welck met eenen

---

[1]) *Welgeschickten:* welingerichten.
[2]) *Zerpigheid:* scherpte, wrangheid.
[3]) *Verslege:* verslagen.
[4]) *Toezienders:* toeschouwers.
[5]) *Niet en durf wijcken:* niet behoeft te wijken.

dieren eed bevestight word: en terstond met de profecye van Salomons huwelijck aen Faroos dochter, en de koomste van den beloofden Messias, zijn vlught voor den tyran Herodes in Egypten, en de beroepinge van Joden en Heidenen tot het Christelijck geloof, heeft de rolle uitgedient des avonds, gelijckze 's morgens begon. Ondertusschen zingen en speelen de reyen der Moorinnen als Engelen Josefs loflijcke kuisheid, onverwinnelijck in de bloem zijner jeughd, tegens de bekoorlijcke schoonheid van zijns heeren gemaelin, en wat hem te lijden staet, eer hy ter eere geraeckt: hoe letterkunst en zeevaert by die van Fenicien gevonden, wat bedorve tijden daer op gevolght, en van den hemel gestraft zijn. Zy zingen oock van den Nijl en zijn eigenschappen, en d'onzekerheid van des zelfs oirsprong, daer de Egyptische neuswijzen zoo veel winds om breecken [1]), terwijlze nutter zaecken verzuimen: mitsgaders de schepping der eerste ouderen, het begin des huwelijx, en het bloedverwantschap daer uit geboren. Boven al blijckt hier Gods wonderbaere voorzienigheid, die de boosheid der blinde menschen buiten hun wit weet te bezigen en te beleiden tot behoudenisse van geheele koningkrijcken, landen en volcken; en wat al zwaerigheid men zomtijds kan verhoeden door de wijsheid van eenen eenigen raedsman. Josefs onwraeckgierige verzoenelijckheid stelt hem eer onder den Christelijcken doop, als onder de wet der besnijdenisse. Hy draeght zich als een degelijck vorst, en toont dat mogentheid en vromigheid wel kunnen vergezelschapt gaen, zonder dat de regeerder zich aenstelle, als een die van schellemstucken en booze geveinstheid t' zaemen hangt. Men hoort hier geen grollen noch beuzelingen, veel min ophitzingen tot weerspannigheid, moorden, rooven, en plonderen; maer de toehoorder word aengemaent tot vrede en vromigheid; de vorst tot rechtvaerdigheid en Godvruchtigheid; de gemeente tot gehoorzaemheid aen God en den koning, en haere wettige overheid. Hier is niets dat verre gehaelt, opgetoit, of geblancket is, maer de leeringen zijn zuiver gelijck oock de stijl: de schildery is natuurlijck levendigh en gloeiende. Ick hier mede vast in 't vertolcken en rijmen bezigh en verruckt [2]) zijnde, liet my

---

[1]) *Zoo veel winds om breecken:* zoo veel drukte over maken.

[2]) *Verruckt:* vervoerd, opgewonden.

zomtijds voorstaen, dat Josef, of in den treurspeelder verrezen was, of dat de treurspeelder Josefs spoor moest bewandelt hebben. Secretaris Daniel Mostert, en Joan Victorijn, beide Rechtsgeleerden, boden my rustigh de hand. Wy hebben het Latijn niet al te dicht willen op de hielen volgen, noch oock te verre van onzen treffelijcken voorganger afwijcken. Maer of wy hier in de rechte maete houden, dat zal het Groote Vernuft (nu na veele rampen en wederwaerdigheid tot de waerdigheid van koninglijcke gezantschap verheven en verheerlijckt, en met gewightige Rijxzaecken beslommert) kunnen oordeelen, wanneer het zich gewaerdige onzen Neerlandschen Sofompaneas in zijn stamelen te berispen, en hem zoo volmaeckt in Duitsch als in Latijn te leveren, en wy zullen zijn oordeel als een orakel opneemen, en wenschen dat d'almaghtige hem lange spare, en in zijn doorluchtigh ampt zegene met wijsheid en kloeckhartigheid, tot eere van Neerland, vereeniging der geheele Christe wereld, ende genoegen van veel duizend eerlijcke zielen, die hem hartelijcke liefde toedraegen.

t' Amsterdam, CIƆ IƆ CXXXV,
den 1 van Wijnmaend.

SPREECKENDE PERSONAGIEN.

JOSEF, mede SOFOMPANEAS genoemt.

DE REY DER MOORINNEN.

RAMSES, Josefs hofmeester.

JUDAS, } Josefs broeders.
RUBEN, }

BODE.

SIMEON, } Josefs broeders.
BENJAMIN, }

FARAO, koning van Egypten.

STOMME.

MANASSES, Josefs zoon.

Stoet en lyfwacht van Josef en den koning.

Josefs andere zeven broeders.

Het tooneel is te Memfis.

SOFOMPANEAS.

HET EERSTE BEDRYF.

Josef.

Nu alle duisternis voorvlughtigh is geweken,
Zoo komt het zonnelicht al weder uitgestreecken
Met heerelijcken glans, gelijck in't purpren kleed
Een prachtigh bruidegom uit zijne kamer treed.
De dagh, op zijne beurt, gelijck hy plagh, gerezen,
Getuight wel klaer van God, en van 't oneindigh wezen;
En zichtbre straelen viers die toonen yeder een,
Al klaerder als fijn goud en zuiver elpenbeen,

1 *Voorvlughtigh:* voortvluchtig.
2 *Uitgestreecken:* uitgedost.
2—4 Deze regels zijn letterlijk naar *Psalm* XIX gevolgd.

Den allerhooghsten God, op zijnen troon verheven,
In 't ongenaeckbre licht, en eeuwigh duurend leven.
De dagh, en moeite, en zorgh, beginnen te gelijck.
't Ondraeghelijcke pack van dit grootmaghtigh Rijck,
Het welck van Meroë zich uitstreckt aen de stranden,
En al de last van 't land, omarremt van de randen
Des wijd vermaerden Nijls (wiens oirsprong God den Heer
Bekent is) leunt op my, en niemants schouders meer.
Laet zich een ander vry verwondren om gebouwen
Van duurzaem cedren hout, op Liban afgehouwen;
Geboomte en marmersteen, gerechten zonder end,
En uitheemsch slagh van visch, den onzen onbekent,
En 't opgejaeghde wild, daer 't Zuiden af magh boogen,
En vogels in het net des Arabiers getogen,
En kleedren van de wol der Seres ons gestuurt,
En binnen Babylon op 't geestighst geborduurt,
En parlen, blanck als sneeuw, gevischt op Indus kanten;
Om 't hof, en om den vorst, zijn lijfwacht en trawanten:
Al dat is min als niet, al ydelheid, hoe schoon,
En voor zoo groot een' last een al te kleine loon.
Wat is 't een zwarigheid den tulleband te draegen;
Die, onder 't geen waer door men Faro moet behaegen,
Een' zekren luister heeft, en uiterlijcken schijn,
Die in een' man van staet, en die in aensien zijn
Vereischt word, en waer op 't gemeene volck blijft staeren.
Ick treck wel dienst van pracht en blinckende Tiären,
Maer schep geen lust daer in. Hoe vryer van te voor,
Hoe onbeslommerder brogt ick mijn jongkheid door,
Doen ick in 't luchtigh kleed een zorgloos leven leide,
En Abrams kudde volghde, in Sichems groene weide,
En het genoeghlijck dal, dat dauw en regen drinckt,
En vrolijck tusschen twee gezonde heuvels zinckt.
Geen kostelijcke spijs mijn' graegen honger boette,

13 *Aen:* naar.
17 *Om:* over.
23 *Wol der Seres:* zijde. Seres heetten bij de Ouden de Aziatische volken uit China's Noorderdeel. De zijdeteelt, weet men, is uit China oorspronkelijk.
30—33 De zin is: die (welke tulband) onder andere dingen, waar Pharo op gesteld is, een zekeren luister en uiterlijken schijn geeft, hoedanige vereischt worden in lieden van staat en aanzien.
41 *Boette:* stilde.

Geen hoofsche leckerny; maer 't geen ick eerst ontmoette,
't Zy dat 'er alruin bloeit, of pallemboomen staen,
Wier tack zich niet en buight, hoe zwaer hy hangt gelaen.
Geen Meroeesche wijn mijn dorstigh hart ververschte,
Geen dranck oock, dien de Nijl uit zijne graenen parste,
En Zythus word genoemt by den Egyptenaer;
Maer eene zilvre bron, en altijd springende aêr,
Daer onze vaders zelfs zich meê genoegen lieten.
Mijn speel en rinckeltuigh dat waren slechte rieten,
Met wasch aen een gekleeft, waer op ick eer bewees,
En na 's lands wijzen staegh den grooten schepper prees.
Indien de bitse nijd op my had dit vermogen,
Doen ick noch dicht by huis, en onder vaders oogen,
En by mijn' broedren schier alleen hem was ontrent;
Indien de droom van 't ampt, waer toe ick steegh in 't end,
Mijn kindsche onnozelheid dien bittren haet kon baeren;
Wat hangt my over 't hoofd by deze Egyptenaeren
Te Memfis, nu ick hier een vreemdlings aengezicht,
Zoo groot een' staet bezit, dat alles voor my swicht?
Dit volck is bars van aerd, en kitteligh van ooren,
En weigert dickwils 't juck van eigen ingeboren;
Het welck tot meerder moeit gedijt van hem, die 't woord
Des koningks voeren moet. 't Is nimmer als 't behoort:
't En wil geen' toom te kort noch al te lang gehengen.
Men moet de zachtigheid van pas met strafheid mengen,
En zien dat zedigheid verzel de majesteit.
Dees dingen hebben elck hun eige zwarigheid;
Maer boven dat is yet van wightiger bezwaren.
Wanneer een schip voor wind gaet bruizen door de baren,
Dan word het licht gestiert van een gemein verstand:
Maer kunst is 't, als het ruischt en barrent op het strand,

47 *En Zythus* voor: en *die* Zythus.

56—60 De zin is: indien een bloote droom van toekomstige waardigheid mij als kind reeds zoo veel leeds berokkende, van de zijde mijner broeders; wat heb ik, nu ik werkelijk dien hoogen staat bekleed, niet te vreezen van deze Egyptenaren, die in mij nog een vreemdeling zien.

62 *Eigen ingeboren:* inboorling.

63—64 *'t Woord.... voeren moet:* zijn eerste staatsdienaar, Groot-vizier, hier Jozef zelf.

72 *Als het ruischt en barrent op het strand. Barnen* is, gelijk men weet, hetzelfde als „branden"; de zin is dus: als er een zware branding gaat.

Als buien na den toom van 't roer te luistren weigren,
Een stoker van een' wind den grond der zee doet steigren
Tot aen de wolcken toe, en geesselt al het vlack,
Te houden zijne streeck. Egypten, zulck een' krack
Gevoeltghe in dezen storm, nu 't kooren van den velde
Den landman in zijn hoop te leure tweemael stelde,
En ydele airen gaf, en halmen zonder zaed;
Een plaegh die altijd was gevaerlijck voor den Staet:
Want hongers nood en weet van nergens op te passen.
Een uitgehongert volck is al 't gezagh ontwassen.
Ick loof ten hooghsten God den vader, en de bron
Van alles wat 'er word bescheenen van de zon,
Dat hy, gezint om zorgh in dees benaeuwde dagen
Voor d'arreme gemeente en 't gansche Rijck te dragen,
Door my uitvoeren wou zijn' wil en wijs besluit,
En dien beschoren nood ons spelde lang voor uit.
De voorige overvloed boet nu 't gebreck der airen,
En levert ons vol op, in deze onvruchtbre jaren:
En door mijn voorzorgh leeft Egypten niet alleen,
Maer Syrien roept zelf om hulpe met gebeen.
Dit middel vond de vooghd der menschelijcke zaecken,
Om 't geen ick eertijds droomde en spelde eens waer te
[maecken.
Mijn broeders hebben, eer de honger hen vernielt,
Al tweemaal onbekent voor my ter neer geknielt.
Mijn oude vader zelf heeft tweemael door mijn broeders
My jammerlijck gesmeeckt, oock zy, die nu mijn moeders
Gewoone plaets bekleedt. Ick ben die star, dat licht,
Daer vier en zevenstar voor boogen 't aengezicht:
Voor wie de Zon en Maen, tot een eerbiedigh teecken,
Haer goude straelen zelfs, en zilvre hoorens streecken.
Schoon haet en nijd wel eer mijn broeders daer toe brogt,
Dat met der dood gedreight, en tot een' slaef verkocht,

73 *Te luistren weigren:* weigeren te luisteren.

89 *Boet:* vergoedt.

91—94 Jozef schrijft hier alles aan God toe, niets aan zichzelven, en hierdoor wil de schrijver de nederigheid zijns helds doen uitkomen.

95 *Eer de honger hen vernielt:* om te voorkomen, dat zij van honger omkwamen.

100 *Vier en zevenstar:* een *zeven*gesternte kent men: geen *vier*star; maar hij wil eenvoudig zeggen: *elf sterren.*

Ick herwaert werd vervoert, in zoo veel drux en smarte,
'k Vergeet dat altemael, 'k vergeef het hen van harte,
Als die van zachten aerd, van vader opgevoed
Tot deughd, gebeten ben door zoo veel tegenspoed.
Doch 'k ben met recht belaen, of noch in 't hart magh zitten
Een wortel van dien wrock: dies (om eens om te spitten
Den harden grond, die zich zoo diep in 't binnenst streckt,
En eertijds met een' mist van veinzen werd bedeckt)
Is 't noodigh op dit stuck al mijn verstand te wetten.
Dit's d' oirzaeck waerom ick op gistren dede zetten
Meer dischgerechten voor den allerjongste, en zocht
Of ick uit hun gebaer en wezen mercken moght
Of zy mijn' vollen broer verdraegen en beminnen,
Dan of 'er d'oude haet en veete steeckt van binnen:
Maer ick en kon het noch niet klaer genoegh verstaen.
Ick moet 'er noch al meer met ernst op houden aen.
Een opgedichte schuld van dievery zal 't melden,
En vreeze dat het moght den jongen 't leven gelden.
Het schip en vaert altijd niet recht voor wind in 't meer:
't Is zomtijds beter dat het omloop en laveer.
't Is zomtijds groote kunst, om achter list te raecken.
Ick hoop hen allen vroom te vinden of te maecken.
Manasse hoor: zoo u word d'eene of d'andre tijd,
Wanneer ghy mannelijck, en tot uw jaren zijt,
Een deel van 't Rijck betrouwt, zoo hou dit land te vriende,
En voor uw vaderland, vermits het dat verdiende.
Zie datghe deughd met deughd en weldoen weêr vergeldt.
Denck dat de koning is in Godes steê gestelt.
Uw gulde hoofdwet zy te volgen zijn bevelen,
Gehoorzaem hem te zijn, en trouw in alle deelen.
Schuw opgeblaezenheid, en al wat grootsheid baert.
Der vorsten mogentheid en gunst zijn bros van aerd.
Een oogenblick die velt d'uitmuntenste ter neder:
Die strax geboden gaf vervalt tot bidden weder.
Indien uw hoogheid wordt gequetst, geschied u leet,
Zie dat ghy 't garen elck vergeeft, en 't quaet vergeet;

108 *Gebeten:* overdrachtelijk voor: gepijnigd, gekweld.
109 *Belaen:* bezorgd.
116 *Moght:* kon.
122 *En vreeze:* zal 't melden namelijk.

Nadien wy menschen zijn. Wy struicklen allegader
Heel lichtelijck, als blijckt aen onsen eersten vader,
Die door 't verboden oeft te proeven deerlijck sneeft.
God zelf wordt licht verbeen van elck die licht vergeeft,
En meet elck zoo hy mat. Ghy moet voor al betrachten
Godvruchtigheid de hoofd en hooghste deughd te achten,
En 't zout dat alle deughd voor stanck en rotting hoed.
Godvruchtigheid vertreed de dood met haren voet.
Vermy de ledigheid, wiens aerd is deughd te haeten.
De hooge Staet en 't ampt zich gaerne vieren laeten.
Zoo ras een man tot Staet en eenigh ampt geraeckt,
Ontgaet hy niet de Faem, die alles ruchtbaer maeckt;
Dan of 't met schande zy, of 's vollex prijs en zegen,
Daer aen heeft hy veel maghts, dat is aen hem gelegen,
Maer laet ons, dat ons plicht ten vollen werd voldaen,
Stads schuuren nu bezien, en 't opgeleide graen.

Rey.

Asnethe (die alleene leit
Op 't zachte bedde, en zich vermoeide,
Met luistren na heur' man, die vloeide
Van aengenaeme lieflijckheid)

Gezint de schade van den nacht
By daegh met slaepen in te haelen,
Belast ons hier aen dees metaelen
Geslote poort te houden wacht:

Gelijck wy doen, die herwaert aen
Gezonden van den vorst der Mooren,

143 *Sneeft:* valt, struikelt, de wet overtreedt.
145 *Meet* hangt af van 't voorafgaande *God.*
146 *De hoofd en hooghste deughd:* versta: de hoofddeugd, en hoogste deugd.
150 *De hooge Staet en 't ampt zich gaerne vieren laeten:* versta: een hooge Staatsambtenaar zoekt nogal licht zijn gemak.
153, 154 De zin is: 't is de schuld van den man van staat of hij gelaakt of geprezen wordt door 't volk.
157 *Asnethe:* Jozefs vrouw. — *Die alleene leit* enz.: die (thans) alleen te bedde ligt, en nadat zij zich vermoeid heeft met te luisteren naar het lieflijk onderhoud van haar man, den slapeloozen nacht wil vergoeden door nu te slapen.

Uit een doorluchtigh bloed geboren,
Haer trouwelijck ten dienste staen;

En Nubien verlieten, daer
De Niger stroomt, zoo hoogh in 't Zuiden,
Bewoont van veer gelege luiden,
Gelijck getuight ons aller hair;

Dat wy als golven van de zon
En niet met yzer krullen laten.
Ons platte neuzen, wijd van gaten.
En 't zwarte vel, dat naulix kon

Het steecken van den zonneschijn
Verdraegen, daer heur straelen branden,
Ons dicke lippen, daer de tanden
Van wit yvoir omheint van zijn,

Getuigen van ons vaderland.
Geluckigh huis, daer man en vrouwe
Verknocht zijn door gelijcke trouwe,
En daer de zoon het huwlixpand

Uit 's vaders aenzicht schijnt gesneen,
En d'overkuische gemaelinne
Haer' man versekert van haer minne,
En hem bemint en anders geen':

En daer de kraemvrouw vrolijck leeft
Met hem, en hy, als woeste heeren
Gewoon zijn, 's nachts niet loopt boeleeren,
En t'huis geen stof tot onlust geeft:

Maer een alleen bemint. Dit vroom
En onbezoedelde geweten
Is van geen' geilen lust bezeten;
Maer houd zijn lusten zelfs in toom:

175—181 *Ons platte neuzen.... getuigen:* min juist: het Nubische negerras is schoon, en fraai van vormen, en heeft noch de platte neuzen noch de dikke lippen der negers van de Westkust.

182 *Geluckig huis:* dat van Jozef namelijk, en niet dat van de Nubiërs.

Gelijck hy slaef en jongling, noch
Zoo korts, bedwong de valsche minne,
En vryer was als zijn heerinne;
En d'overspeelster haer bedrogh,

Haer naeckte borst, en schoon gezicht,
En tong (die eerst wel vriendlijck smeecken,
Maer strax weêr vier en vlam kon spreecken;
En wiens gebod hem hiel verplicht)

Versmaeden dorst; gelijck in 't meer
Een harde steenrots opgewassen,
Om op geen' storm noch stroom te passen,
Noch bulderen van wind en weer.

Wat wiltghe, zeit hy, dat ick my
Verloope tegens mijnen heere
Door een aertsschelmstuck, en uw eere
Beklad, en door die schelmery

De toegezeide trouwe breeck,
En tegens Godes wil en wetten,
Mevrouw, mijn ziele ga besmetten,
En haer in vuile schennis steeck.

O ghy beleider van den dans
Der starren, die de jaergetyen
Alzoo verdeelt en voort doet glyen,
Dat nu met haeren roozekrans

De lente pronckt, 't gewas daer aen
Door hitte rijp word om te plocken,
En dan de herrefsts wijngerdstocken
Met blaeuwe druiven zijn gelaên,

199 *En vryer was als zijn heerinne:* en, ofschoon slaaf, meer vrij was dan zijn meesteres (die slavin was van haar hartstocht).

200—205 Versta: en het bedrog, de naakte borst, het schoon gezicht, en het gevlei der overspeelster versmaden dorst.

217 *O ghy beleider:* hier is het niet langer Jozef, die sprekende wordt ingevoerd, maar zijn het de Moorinnen, die haar lied voortzetten.

221 *Daer aen:* daarna, vervolgens.

En dan de vorst het aerdrijck sluit;
Waerom verdraeghtghe, dat tot 's vromen
Verdrucking schelmen boven komen?
Een vrouw op goddeloosheid uit,

En overspeligh van gemoed,
Den jongling, dienze 't kleed ontruckte,
Doen haer die heete toght misluckte,
Noch in de boeien worpen doet,

En leit haer eige schuld op hem,
En loert haer' man, en ondertusschen
Den rechter treckt met vriendlijck kussen
En een beweeghelijcke stem.

Nu leit, op zijnen hals gevaen
Hy, die heel schootvry van de kuischeid
(Waer by de schoonheid zelden t'huis leit)
Gemaeckt, de stormen uit kon staen.

De heilige en oprechte by
De rechte eebreeckers moet verkeeren:
Hoewel hy daer oock weet te leeren,
Wat schande huwlijckschennis zy.

De kercker is verwondert om
Zijn' heuschen mond en rijpe reden,
En om zijn ingetoomde zeden.
Zijn schaemrood aenzicht maeckt elck stom.

De megevangen zich verstreckt
Een rechter: wie zijn' eigen wandel
Wel gade slaet, bevint zijn' handel
Van veel mishandeling bevleckt.

234 *En loert:* en fopte.
242 *Eebreeckers:* echtbrekers.
249, 250 *De megevangen zich verstreckt een rechter:* de medegevangene, Jozefs vroomheid ziende, treedt met zichzelven in 't gerichte.
252 *Mishandeling:* verkeerde handelwijze, misgrepen.

Gelijck God zijnen wil niet heel
Verberght aen d'uitverkore scharen,
Zoo wil hy dien niet openbaren
Ten vollen aen zijn errefdeel.

Als een rechtschapen oorlooghsheld
De vroomheid van zijn soudenieren
Gebruickt op veelerley manieren,
En menighmael te werreck stelt;

Zoo wil ons aller vader meê
Dien hy bemint in ramp doen harden:
Verhoende datze niet en werden
Wanhoopigh door al 't hartewee.

Doch hy en laetze midlerwijl
Niet ondergaen door troosteloosheid;
Maer stut den lijdzaeme in zijn broosheid
Met blijde hoop, een stercke stijl.

Alzoo was d'onze oock even vry,
In 't midden van het naere duister,
En buiten dwang van yzre kluister,
Bevryende andren noch daer by:

Te vooren noit gewentelt in
Begeerlijckheid, nu onbeneepen
Van vrees; en die eerst had gegreepen
Door zijne schoonheid zijn heerin,

Verwon gevangens en cipier,
En was door zijne gaven stercker
Als zy. Hem werd de gansche kercker
Alleen betrouwt: waerom men hier

253—256 De zin is: God zal zijn wil aan zijn uitverkorenen noch geheel verbergen, noch geheel openbaren.

258 *Vroomheid:* dapperheid.

263—266 Naar den zin moeten vs. 265,266 gelezen worden vóór 263,264.

298 *d'Onze:* onze lijdzame, Jozef.

Uit spelde zijne heerschappy:
Gelijck hy noch gevaen regeerde,
En daer de kercker 't licht ontbeerde,
In 't midden van zijn slaverny,

Verscheen de goddelijcke dagh,
En quam de zuivre ziel verlichten.
Hy ley aldaer den boozewichten
Hun droomen uit, als of hy 't zagh,

En wist den eenen zijne dood,
Den andren zijn ontslagen leven,
Gelijck 't hem God had ingegeven,
Te zeggen in den bangen nood.

Zoo sleet die droeve tijd, tot dat
't Gezicht des konings hart deê yzen,
En hy verbaest d'Egyptse wijzen
Vergeefs om raed verzocht en bad;

En uit den loop der starren 't wit
Van duister noodlot pooght te weten,
En maeckt terstond van boey en keten
Hem los, die tot zijn onschuld zit:

En eert zijn' duim met diamant,
En kleed hem braef in witte zye,
En draeght hem op de landvooghdye,
En zet hem aen zijn rechte hand.

282 *Noch gevaen:* terwijl hij nog gevangenzat.
290 *Zijn ontslagen leven:* zijn leven van de doodstraf of doodsangst bevrijd.
294 *'t Gezicht:* het droomgezicht.
302 *Braef:* prachtig, schitterend.

TWEEDE BEDRYF.

RAMSES. JUDAS. RUBEN.

Ramses.

O jongsken, dat ick u, dus jong, en al beneepen
Van ysre boeien, moet na'et hooge hof toe sleepen
Van Sofompaneas, doet zelf mijn harte wee;
Maer 't is door dwang: mijn last en brengt niet anders meè,
En 'k moet mijn meesters wil volbrengen, niet bedillen.

Judas.

Och Ramses, moght het zijn, ick zou ter nood wel willen
Wat spreecken voor het kind, en voor zijn ongeval.
Zoo 't eerlijck opzicht, en zijn hart noch zonder gal,
Den jongen, van het geen dat hem word opgeteegen,
Niet heel ontschuldigen, zoo wil eens overwegen
Wat gistren is gebeurt. Het geld dat uwe hand
In onze zacken stack uit enckel misverstand,
En al in Syrien, te veer om na te taelen,
Vervoert werd, daer men 't oock met recht niet weer kon [haelen,
Dat brengen wy van zelf u weder zonder last;
En tot schenckaedjen noch het geen tot onzent wast,
En kleen is van waerdy, hoewel een danckbaer teecken;
Als honigh, artzeny voor veelerley gebreecken,
Amandels, Dadels, Myrrhe en Balssem: ja indien
De muil meer torssen kon, ick meen ghy zoud dan zien
Dat wy niet karigh zijn, veel min ons gierigh noemen.

Ramses.

De zaecke spreeckt te klaer: hier hellept geen verbloemen.
'k En roer het geld dat ghy betaelde voor het graen,

313 *Opgeteegen:* aangetegen.
320 *En tot schenckaedjen noch* enz.: en wij brengen nog (bovendien) ten geschenke enz.
327 *'k En roer:* ik spreek niet van.

En in uw zacken stack voorheenen, niet eens aen:
Ons hof dat vloeit van geld, meer als wy wenschen konden.
Maer merck, de goude kop, by 's jongens goed bevonden,
Is die, waer uit mijn heer gewoon is wijn alleen
Te offren, als hy stort zijn vierige gebeen
Voor zich en zijn gezin, en verreght God met smeecken,
Dat hy hem openbaer, door eenigh helder teecken,
Het geen toekomende is: want God ontdeckt dien man
Verborgentheden, daer geen mensch af weten kan.

Judas.

Weet hy verborgentheen, zoo weet hy, 't kan niet missen,
Dat wy onschuldigh zijn.

Ramses.

Doortast eens uw gewissen,
De waerheid zultghe best uit uw gemoed verstaen:
Maer oordeel stuckswijs niet van 't geen ghy hebt gedaen.
Ghy moet den ganschen loop uws levens wel doorgronden,
Van uwe kindsheid af. God straft altijd de zonden
(Want hy langmoedigh is) niet op de versche daed:
Maar ziende datmen 't een op 't ander schelmstuck laed,
Vergeld de lang gespaerde al met een scherper roede.
De reuzen pleeghden lang met ongetemden moede
Hun boosheid, eer de plas des hemels neder zeegh
In zee, en weer de zee tot aen de starren steegh,
En golven, strand, en duin, en bergen overvlogen.
Het volleck van dien tijd, dat lang had uitgespogen
Zijn boosheid tegens God, en uit vermetelheid
Gelastert en gedreight des hooghsten majesteit,
Werd, doen het een gebouw ten hemel op wou haelen,

328 Versta: en dat in uwe zakken stak.

338 *Uw gewissen:* uw geweten.

346—343 Deze Ramses, hoewel een Egyptenaar, schijnt een vroom man en in de „geschiedenis des menschdoms volgens den Bijbel" wèl ervaren.

346 *De reuzen:* niet de *Titans* der Grieksche mythologie, maar „de Enakskinderen" uit *Genesis.* — De Zondvloed (zie de volgg. vs.) volgde er op.

350 volgg. Vondel haalt hier Babels torenbouw — dien hij mede aan de *boosheid* toeschrijft — met de historie van Sodom en Gomorra, Adama en Zeboïm, dichterlijk vrij dooreen.

Gesteurt en gansch verstroit, door warring veeler taelen.
Na dat het van veel bloed en wreedheid was besmet,
En tegens de natuur en hare zuivre wet
Zich zelven had verhit, quam God om laegh gestegen,
En stack de steên in brand door eenen zwavelregen.

Judas.

Vervloeckt moet Dothan zijn, en oock de duisternis
Des grondeloosen kuils, die naer en yslijck is:
En ghy Arabisch volck, wiens baetzucht van verzaeding
Noch van vernoegen weet, waerin hebt ghy geen gading?
Hoe klopt mijn hart: hoe denck ick aen u met verdriet.

Ruben.

't Gedencktme noch hoe zeer ick u dat stuck ontried.
My dunckt, ick zie hem noch erbarmelijck staen smeecken
Zijn broeders, die niet eens hem wilden hooren spreecken.
God heeft zijn stem verhoort, dat druckt ons nu zoo fel.

Judas.

Berispen is geen kunst, zoo ghy u zelven wel
Beziet, ghy zult u meê om uw gebreken schaemen.

Ramses.

Wat mompelt ghy aldus in 't heimelijck te zaemen?

Judas.

Wy roemen Syrien, een land dat hoogh geacht
De woonplaets heeft geweest van vaders oud geslacht,
Den nagebuur bekent, door zijne vrome daeden,
Daer groote vorsten zelfs in vast verbond meê traden,
En wiens oprechtigheid en deughd al 't land verbreit,
Dat tusschen den Eufraet en de Jordane leit.

Ramses.

Maer 't volleght altijd niet dat juist de kinders bloeien
En komen in de deughd der oudren op te groeien.

360 *Des grondeloosen kuils:* van den put, waarin Jozef geworpen was.

't Gebeurt wel dat de geen die van den vromen quam
Door schelmery ontaerd van zijnen eersten stam.

Judas.

O teere spruit van onzen bloede,
Nu in uw bloem en eerste vreughd,
Hoe ongeluckigh is uw jeughd
En jongkheid, die niet eens bevroede
In welcke rampen datze leit
Gedompelt. Aengenaeme kaecken,
Zoo zoet en liefelijck in 't blaecken,
Als purper over melck gespreit:
Gelijck de roos begint t' ontluicken.
O glinstrigh hair, dat goud verdooft,
Waer in een luchje speelt om 't hoofd,
Voor hoe veel slagen zultghe duicken:
Of zoo ghy 't leven noch behoud,
Hoe diep en naer leght ghy gevangen,
Met duisternis en schrick behangen:
Of in wat land, in wiens gewouwt
Vervoertmen u uit vaders oogen,
En van uw' broedren alzoo wijd
In slaverny. Helaes! ghy zijt
Tot dit verdriet niet opgetogen:
Ghy, die van oudren werd geteelt,
Daer koningen zich meê verbonden.
Och vader zal te geene stonden
Meer aenzien, hoe ghy loopt en speelt
Langs 't huis, gedost met bonte vellen.
Ghy zult, wanneer wy zijn vermoeit
Van 't weiden, als de hitte groeit,
En in het Zuiden ons koomt quellen,
Niet met den middaghskost, als eer.
Van huis afkomen aengesprongen;
En mooghlijck zullen quade tongen,

381 Judas spreekt van Benjamin.
396 *Gewouwt:* geweld, macht.
400 *Opgetogen:* opgevoed.
411—414 In deze regels legt Juda zijn vrees aan den dag, dat Benjamin een gelijk onheil als Jozef mocht overkomen.

Die allesins doch zijn, u weer
Een' lack opworpen, daer u, arme
En vreemdling, niemants hulp bescharme.

Ramses.

Ick prijs u datghe mint uw' naesten bloedverwant,
De menschen scheelen veel in zeden. Yeder land
Dat heeft zijn eige wet, na wil der heerschappyen,
Of na zulx d'oirbaer van de plaets en 't volck kan lyen:
Dees wet heeft alzins plaets, die niet en word gesneen
In cedren hout, metael, of gladden marmersteen,
Maer zelf in 't harte staet met eige hand geschreven
Van hem, die alle ding zijn' oirsprong heeft gegeven.
Wie deze niet en kent en kent zich zelven niet.
Zelf 't wildste dier bemint, als 't zijns gelijcken ziet.

Judas.

Ghy zoud ons op ons zeer niet beter kunnen raecken.
Maer zie de landvooghd koomt, die al 't bewint der zaecken
Van 't Rijck heeft, uit zijn huis, met lijfwacht om zich heen.
Wat raed nu, om geloof te krijgen by de geen',
Die 't aengetegen stuck voor vast en zeker achten?
Bekent men 't, wat gena is dan voor ons te wachten?
De wroeging van 't verleen mijn zinnen zoo verdooft
Dat ick versuf, en zie bestorven om mijn hoofd.

RAMSES. JOSEF. JUDAS.

Ramses.

't Gaet wel. Ten leste werd de rechte man gevonden.
By dezen, dienghe dus geboeit ziet en gebonden,
Werd d'offerkop ontdeckt. Ick nam dien eenen meê.
Zijn broeders volghden hem, die vast hun hartewee
Betuigen, en vol drucks aldus hun kleedren reeten.

412 *Allesins:* overal.
413 *Een' lack opworpen:* een vlek aanwreven.
437 *Reten:* van een reten, scheurden.

Josef.

Verblinde menschen, hoe, wat durft ghy u vermeeten?
Wat baetzucht heeft u doch tot zulck een stuck vervoert?
En kentghe my niet meer, die, van Gods geest geroert
Al wat verborgen is, weet aen den dagh te bringen,
En door en door versta den grond van alle dingen?

Judas.

Grootmoedighste van 't Rijck, de tweede aen Faroos kroon,
Wat zullen wy (op dat men deze daed verschoon)
Die met geboge knien voor u op d' aerde leggen,
Tot ons verdadiging en aller onschuld zeggen?
Met wat getuigen ons beschermen, die alree
Zijn overtuight van hem, die zit in Godes steê?
Maer ghy die volcken toomt, betoom en laet doch vallen
Uw groote hevigheid, het zwaerste stuck van allen,
Noch wil niet al het geen ghy wel vermooght en kunt.
Bescherm ons leven doch, dat ghy ons hebt gegunt
En redde uit honger: red het weder na ons wenschen.
Een zaeck verheft tot Goôn de sterffelijcke menschen;
Dat 's op te helpen hen, die slibberden op 't glad.
Maeck slaeven, niet alleen dien dezen beker had,
Maer oock zijn vijf paer broers, die zich dees straf getroosten.

Josef.

't Was eer 't gebruick en noch by veelen in het oosten,
Dat straffe niet alleen de booswicht en ontfing,
Maer over ouders, broers, en over kinders ging,
En in een zelve schuld vijf heele huizen raeckten,
Om stucken, daerze zich noit schuldigh aen en maeckten:
Maer zedert dat my hier dit ampt werd opgeleght,
Zoo bloeide in Faroos Rijck al heel een ander Recht,
Een Recht dat eeuwighlijck zijn' adem op moet haelen.
Elck zondight maer voor zich. De schrick en gaet de paelen
Der misdaed niet voorby: al wie misdoet die boet.

443 *De tweede aen Faroos kroon:* die in rang het eerst op den koning volgt.
449 *Laet doch vallen:* laat toch bedaren.
456 *Dien:* hem, die.
460 *Maer over:* lees: maar dat de straf over enz.
465 *Zijn' adem op moet haelen:* overdrachtelijk voor „leven".

Wie op de misdaed nu gegrepen is, die moet
Mijn eigen slave zijn. Dat d'andren vry van vlecken
Na hunnen vader vry, die vast verlangt, vertrecken.

Judas.

Hoewel ick, om den glans van uwe majesteit
(Den koning zelf gelijck) en ons gelegentheid,
Niet spreecken durf; kunt ghy bedwingen uwen tooren,
Zoo bid ick, dat ghy u verwaerdight aen te hooren
Genadigh slechs zoo veel (doch 't geen in dit geval
Genoegh tot bidden is) ick arrem mensch u zal
Verhaelen. D'eerste reis, dat wy gebroeders t' zaemen,
Van hongers nood geparst, alhier om voorraed quamen,
Berichte ick u, doen ghy verhoorde ons allegaer:
Wy waren alle zoons van een' stockouden vaêr,
Die verre boven 't peil van 't menschelijcke leven,
In zijnen ouderdom zoo lang was overbleven,
Dat, boven ons tien zoons, hy noch een' andren had,
Die in de bloem der jeughd zijn lust was en zijn schat,
Om dat die schier in 't end zijns levens werd geboren;
En noch een eenigh kind, geteelt by een verkoren
En lieve moeder, doen noch onlangs overleen,
Waer by hy noch een' zoon gewonnen had voorheen,
Ghy woud dat wy tot u dien jongen brengen zouden,
Op dat hy in uw maght en gunst moght zijn gehouden.
Daer tegens zeiden wy, maer 't was vergeefsche praet:
Dat een gewisse dood afknippen zou den draed
Van vaders leven, quam hy van dat pand te scheiden:
Want ghy en woud, zoo wy hem zelf niet voor u leidden,
Ons hooren nochte zien. Dit was een bitter woord
Voor dezen ouden stock; die alzoo ras hy 't hoort
Niet spreecken kon: men kon hem in zijn traenen wasschen.
Het grijs Godvruchtigh hair begruisde hy met asschen

470 *Vast:* reeds.

474—476 De zin is: Zoo bid ik u, dat gij u verwaardigt, slechts zooveel als ik arm mensch u verhalen zal, genadig aan te hooren.

475—476 *Doch 't geen in dit geval genoegh tot bidden is:* doch 't geen in het geval, waarin wij ons bevinden, reeds vereischt, dat wij u moeten bidden, het u voor te dragen.

482 *Overbleven:* overgebleven.

496 *Ouden stock:* oude man.

En slijck, en zagh 'er zwart bekrozen uit een wijl.
Doen nu al 't graen, het welck gebrogt werd van den Nijl,
Verteert was, en wy vast malkandren bang aenkeecken,
Vermits de voorraed schier verteert begon t' ontbreecken;
Belaste d' oude man ons wederom om graen
Te reizen na dit Rijck: maer wy daer tegens aen
Verhaelden uw bevel, het welck men moest betrachten,
En dat, indien wy niet den jongen mede bragten,
Geen kooren meer voor ons ten beste was. Daer na
Begon de droeve man: mijn trouwe wederga,
Mijn Rachel baerde my twee zoonen, van die beide
Was 't d' oudste, die helaes! van mijne zijde scheide,
En dien ick zedert noit en zagh, noch nimmermeer
En dencke weer te zien: die leider noch zoo teer
Van een verslindend dier verscheurt is en verslonden.
Gelijck wy trouwen doen uit uwen mond verstonden.
Indien ghy nu den jongste oock van mijn' oogen ruckt,
En het gebeurt dat hy al meê verongeluckt,
(Want dickmael word de mensch op 't spoedighst wegh-
[genomen)
Wat zal my arm oud man al droefheid overkomen:
Van hartzeer uitgeteert, vol drucx, van 't leven schuw,
Zal ick ten grave gaen. Nu bid, nu smeeck ick u,
Om dezen grijzen man, nadien ghy oock voor dezen
Een' ouden vader had, zoo 't eenighzins magh wezen;
Ick bid u om zijn ziel, die na dit kind verlangt,
En nergens aen zoo zeer als aen 's kinds welvaert hangt,
En om zijn minste leed het zwacke lijf ontglipte;
O heiland van dit Rijck, behoeder van Egypte,
Gedoogh niet dat men u den dood des ouden wijt'.
Ick bid, maeck my uw' slaef in plaets van hem. Ghy zijt
Verzekert grooter dienst van my als hem te trecken.
Zoo teer een kind zal slechs een last in huis verstrecken.
Ick bleef by vader borgh, en ben voor hem verplicht.
Laet ick zoo trouweloos niet onder zijn gezicht

499 *Bekrozen:* bemorst.
514 *Trouwen:* trouwens.
525 Versta: en die (t. w. de ziel des ouden vaders) om 't minste leed den jongeling geschied, aan zijn zwak lichaam zien ontvluchten.
530 *Kind:* knaap.

My laeten om mijn woord en mijn beloften maenen:
Dat hy, met zucht op zucht en biggelende traenen,
My niet bestraf, en ick, wanneer men in den schoot
Der aerde hem begraef, heet oirzaeck van zijn dood.

J o s e f.

'k Geloof, daer is wat aen, na dat ick heb vernomen,
Maer twijfel of het al op waerheid uit zou komen.
Wie lichtlijck borge blijft, heeft licht berouw daer aen,
Men zal'er, als het past, wat nader acht op slaen.

J u d a s.

Hoe groot is uw geluck, o Josef, zoo ghy 't leven
Ontbeert, om datghe niet in druck zijt overbleven
Als wy, en zoo ghy leeft, om dat God zelf uw leet
Niet ongewroken laet, noch 't onrecht en vergeet.

R e y.

Beoosten aen Egypten leit
Fenicien, alsins verbreit
Door twee noch nieuwe vonden,
Dat al de wijzen kibblen laet,
Of zy tot nadeel of tot baet
Der menschen dienen konden.

Taautus naem op wiecken zweeft,
Door 't geen hy 't eerst gevonden heeft:
Want al wat in de baeren
Op aerde, in lucht en hemelkloot,
Die 't al verberght in zijnen schoot,
En al wat van 't ervaeren

535 *Bestraf:* moet *bestraffen* zijn, gelijk ook in de latere uitgave is verbeterd.
539 *Daer aen:* daarna.
541 Hier spreekt Juda niet tot Jozef, maar tot zichzelven.
546 *Fenicien:* men weet dat aan de Pheniciërs de uitvinding van het letterschrift en de eerste ontwikkeling van de scheepvaart worden toegeschreven.
548 *Dat* slaat op *Fenicien.*
551 *Taautus.* De Lat. naam van Thaut of Thot, de godheid der Pheniciërs, die als uitvinder der wetenschappen en dus ook als die van het letterschrift, waardoor die wetenschappen verbreid zijn, aangebeden werd.
552 De uitgave van 1635 heeft: *Door 't geen het eerst gevonden heeft.* De lezing is van van Vloten.

Vernuft des menschen, 't welck den schat
Van 't groote ruim en 't Al bevat,
Oit magh gevonden wezen,
Dat beeld het al (o klaer beduid)
Met twalef paeren lettren uit,
Bekent by dieze lezen.

Maer 't zelve volleck nimmer stil,
(Of koorts, en dier, en krokodil,
Die toeleit op bederven,
Niet volcx genoegh verslonden) ging
Verzieren noch een zonderling
En mislijck slagh van sterven.

't Begon het schuimend pekelzout,
Te ploegen met een hobblend hout,
Niet langs bekende kuste,
Maer diep in zee en veer van honck
Voor wind, en daer de Noordstar blonck
Te vaeren, waer 't zich luste.

Niet om uitheemschen met zijn stuur
Te haelen al het geen natuur
Met luttel wel te vreden
Vereischt, maer overlaen en vol
Van schat te brengen purpre wol,
Om koningen te kleeden;

En oock den groenen esmerald,
Die aen der fockren vingers bralt.
Dit alles is gewassen
Uit goudzucht: dees vervloeckte toght,
(Die eerst ons leerde op stormen, nocht
Op wind of weer te passen,

564 *Of*: alsof.
567 *Verzieren:* verzinnen.
568 *Mislijck:* ongelukkig, noodlottig.
572 *Honck:* huis.
574 *Zich:* hem.
575 *Met zijn stuur:* met zijn roer.
582 *Fockren:* rijkaards.

En op een brosse en krancke kiel
Te wagen onze diere ziel)
Waer toe brengt zy de menschen!
Zy onderscheid geen goed van quaed.
De Godsdienst wijckt voor eige baet.
't Is roof al dat wy wenschen.

De vrybuit is de beste waer.
Men roofde 't wel van Gods autaer.
Geluckige oude tyen,
Doen d'aerdbey was zoo wellekoom,
En sap van zelfgewassen boom
De beste leckernyen.

Doen al de wereld door een wet
Alleen den mensch was voorgezet,
Dat 's van geen quaed te weeten,
En yeder in eenvouwdigheid
En kuischeid leefde zonder kleid,
In stilligheid vergeeten.

Na dat het kleed geraeckte in zwang,
En d'aerde vruchten gaf door dwang,
Vergreepmen zich uit tooren.
De bloedverwantschap kon niet staen,
De broeder greep zijn' broeder aen,
Het maeghschap ging verloren.

Noch houd de stoutigheid geen' stand:
Maer d'aerde voelt haer ingewand
Al bevende ommewroeten.
Men vind het stael en d'yzeraêr,
Die beter noit gevonden waer:
Men maeckt den vrede voeten.

't En bleef'er niet by eene ziel,
Die door het scharpe lemmer viel,

596 *Aerdbey:* aardvrucht in 't algemeen.
603 *Kleid:* kleed.
614 *d'Yzeraêr:* de ijzermijnen.

Maer menighten van benden,
Ja heele volcken vielen dick
Verslagen in een' oogenblick
Door 's ooreolooghs ellenden:

En op den naem van weerparty
En oorloogh, nam de schelmery
Zoo toe in 't al verdelgen,
Dat d'aerde, uit ongeduld verwoed,
Verdaghvaerde al den zouten vloed,
Om alles te verzwelgen.

En boven dat viel uit de lucht
Een andre zee, met een gerucht
Gelijck de Nijl komt stuiven
Van 't hoogh gebergt. Oock baete 't niet
Dat wijn geparst in backen vliet,
Vol schuims en sap van druiven.

De schaemte krijght een' krack alom.
Het kind bespot den ouderdom
Van 't vaderlijcke leven.
De maeghd den vader neefkens baert.
Wat heeft de wellust, vuil van aerd,
Bedacht en oock bedreven.

Maer ghy Egyptenaeren, nu
Verheugh ick my te recht met u
En onze betre tijden,
Wier boosheid dees doorluchte man
Zoo kort in toom houd als men kan,
Om ontucht te besnijden.

Met strenge wetten, en ontzien,
Een spiegel streckt voor veele lien.

620 *Dick:* dikwijls.
626 volgg. Zie *Genesis* VI volgg.
635—638 Deze regels slaan op Noach, Cham en Loth. Zie *Genesis* IX, 20—27, en XIX, 30—38.
638 *De maeghd:* de meid, het meisje. — *Neefkens:* kleinkinderen.

Het lustme hier te beiden,
Daer is wat wightighs op de baen:
My lust te zien hoe 't zal vergaen,
Eer datmen koom te scheiden.

DARDE BEDRYF.

BODE. JOSEF.

Bode.

Daer dat gewest vol woest en wilde menschen leit,
En zich het roode meir van het Karpaetsche scheid,
Is al het volck in roer, en recht zich met den degen:
't En past op 's konings woord noch wet, maer raest' er tegen.

Josef.

Dat is een schendigh stuck, doch nu al lang gemeen
By den Egyptenaers: maer d'arts moet niet alleen
Verstaen, hoe hoogh de brand der koortze zy gestegen,
En waer 't den ziecke schort; wat steeckte hem verlegen
Van pijne kermen doet; maer d'oirzaeck zien, waer uit
De groote zwaerigheid van deze kranckheid spruit:
Dies meld my eerst, waer uit dit jammer zy gesproten.

Bode.

De zwarigheid begon van amptlien en van grooten,
Die tegens uw bevel het graen uit eige baet
Vervoerden buiten 't land, en met een kleender maet
Het landvolck maetten toe, en dagelijcx noch minder.
De rijcke leefde een wijl uit 's armen nood en hinder;
Want d'arme 't graen verkocht, en leed zelf hongers nood,
En hongerde na goud veel meerder als na brood.
Doen al het veld nu kael van kooren was, begonnen
De lieden 't land zijn gras en groente te misgonnen,
En 't vee zijn daeghlijcx voer; en sloegen raeuw in 't lijf

660 *Steeckte:* ontsteking. Van Vloten leest hier: *ziekte.*

De spruiten en het kruid: en blind in dit bedrijf,
Verstonden niet, wat quaed hier endlijck uit moest komen:
Want alzoo ras het veld zijn groente was benomen,
Zoo ging de sterfte eerst aen van 't ruigh en wolligh vee,
Dat zwart van honger zagh, en d'ossen storven meê,
En alles wat natuur tot voedzel had gegeven.
Het uitgemergelt volck en liet geen' wachthond leven,
Noch geenen oyevaer, en bezighde dat pas
Voor spijs, wat voort te vuil om aen te raecken was.
Het geen ick zegh zijn ongeloofelijcke dingen.
Met voordacht werd vergift van adders, dieze vingen,
Van veelen ingeslickt. Zy zagen doods: elck scheen
Een geest: het lijf was niet als enckel vel en been,
En d'oogen stonden diep en naer in 't hoofd geweken:
De beenen onder 't lijf verslapten en besweken.
Zy kropten lang hun leet stilzwijgens zonder klaght.
In 't end begon een deel der luye boevejaght,
Die eerst oock qualijck dorst van zijn regeerders spreecken,
In 't vallen van den dagh de hoofden op te steecken,
Doen 't schemeravond werd, en haelde daer versteurt
Al op, wat over lang en onlangs was gebeurt:
Of ley op aenhang toe, daer 't volleck met gebeden
(Want menschen yvren meest in tijd van zwaerigheden)
Zijn wieroock voor 't autaer den Goôn had toegewijt,
En sprack: wat zal het end van deze droeve tijd
En honger zijn? Of staet ons lijdzaem af te wachten,
Tot datmen handgemeen om strijd met volle krachten
Malkanderen verscheur? De moeder zelf haer kind,
Aen 's vaders spit gebraen, van een ruck en verslind?
Ontzietghe zoo de maght, alleen uit schrick gesproten,
Om dat wy onverknocht ontzien den naem der grooten?
Wie 't al doet schricken, schrickt voor ellek in 't gemeen.
Al wie dit hoorde, zey het voort aen yder een.

681 *Dat pas:* op dien tijd.
682 *Voort:* voorts.
690 *Luye boevejaght:* lui volk, slecht gespuis.
691 *Die eerst:* voor: die de eerste waren om enz.
693, 694 *Haelde .... al op:* herinnerde, bracht te berde.
696 *Yvren meest:* toonen zich 't vroomste, 't godvruchtigste.
704 *Onverknocht:* onverschuldigd, zonder daartoe verbonden te zijn.

Waer dat hy quam, en wist het breeder te stoffeeren.
Een kleen getal sloegh voor, men zou zich t'uwaert keeren,
En houden aen om hulp: maer dit werd overstemt.
De meeste hoop, als wild en woest en ongetemt,
Was ongestuimiger dan zelfs de stoockebranden.
Gelijck een storremwind de bergen aen durf randen,
En rijt 'er stucken af, en buldert met geweld,
En eicken, uit den grond geruckt, ter aerde velt,
Zoo komt het landvolck dol by drommen aengetrocken,
Gewapent in de vuist met barrenende stocken,
En stucken van den ploegh, en opgekrabden steen,
En schreeuwt by duizenden: op op, na Koptos heen;
Daer houd de focker hof; daer schaftmen brood en kooren;
Daer luistren na ons vuist, die na geen woorden hooren.
Zoo trockmen op: de hoop nam toe van over al:
En veel verwondren zich om 't schrickelijck getal,
Waer datmen heenen trock, en stercken zelfs de schaeren.
Doen zy in stads gezicht nu dicht by Koptos waren,
Zoo vlooghmen na de poort, die toegesloten was.
Men stack het vier in 't hout. De denne brande ras,
Te lichter, doen een wind met kracht daer in quam bruizen.
De vlam verspreide zich in d'allernaeste huizen:
De voncken vlogen veer. Een zwarte nevel ging
Zich spreien na de lucht. Terwijl de stedeling
Nu toeschoot, en om 't vier te blusschen deê zijn beste,
Viel 't landvolck, midlerwijl elck schrickte, daer de veste
Niet wel bezet en was, in stad met al zijn maets,
En schoot het harnas aen, na dat de rustingplaets
Daer van geplondert was; en liet de zwaerden schittren.

Josef.

Zijn 't amptlien, die alleen d'oproerigen verbittren,
Of heeft de muiter oock in anderen verdriet?
Of is 't om even, al wie schuldigh zijn of niet?

Bode.

Die dolle menschen, eerst op d'amptlien fel gebeeten,
Niet weinigen van hen verwoed in flarden reeten,

716 *Barrenende stocken:* brandend hout.
719 *De focker:* hier als scheldnaam gebezigd. Zie boven vs. 582.

Zoo dat'er niet een lid der uitvaert overschoot.
Een kleen getal ontquam 't, dat in spelonken vlood,
En schuilt by 't ongediert, daer 't nauwelicx kan duuren.
Men viel terstond daer na oock in de korenschuuren:
En 't graen (waer meê het volck was langen tijd bewaert
Voor honger, zoo men 't had georbert en gespaert)
Onordentlijck gerooft en schendigh weghgedragen,
Verhinderde den nood alleen voor luttel dagen.
Dus ving het oproer aen, maer het geweld verstoort
Hiel noch geen' stand, het sloegh van quaed tot erger voort,
Gelijck 't in zieckten gaet. Zoo veel geschoncke wercken,
Gehangen tot een pronck om hoogh in heilge kercken,
Stads schatten, en al 't geld, dat yeder had gekist,
Verstreckten goede buit: ja zelf de brand en wist
Geen raed om met zijn vlam des roovers zucht te dooven.
Dus zaghmen een hoop schuim in 't brandend Koptos rooven.
De vrygebore jeughd en adel moest, gevaen,
Verkocht, vervoert voor slaef, den vreemdling dienen gaen.

J o s e f.

Wie durf dat vrye volck doch koopen?

B o d e.

d' Arabieren,
De zes paer vorsten zelfs, die dat gewest bestieren.

J o s e f.

Dat onrechtvaerdigh volck behoud noch Agars aerd.
Maer zegh, hoe Koptos nu met zijn regeering vaert.

B o d e.

Het is 'er by een slagh van heerschen niet gebleven.
Zy hebben een' alleen tot opperhoofd verheven,
En walghden stracx van hem, en koozen eenen, dien
Zy schatteden bequaem om 't krijsvolck te gebiên,
En lieten zijn gezagh van mackeren besnoeien.
Maer die regeering kon al meê niet lange bloeien.

741 *Uitvaert:* begrafenis.
746 *Georbert:* ten nutte gebezigd.

Men droegh het hoogh gebied doen op aen 't algemeen.
Zy kreeten vast om strijd, en raesden onder een.
De stoute hiel het veld: 't en bleef 'er niet by woorden
In 't oproer: 'k hebse zelf malkandren zien vermoorden.

Josef.

'k Verzeker ons de zege uit uw verhael alleen.
Op, Ramses, ruck terstond de ruitery by een:
Berenze, 'k zal u stracx de hand bien met soldaeten,
En onder d' aerde door oock volck in Koptos laeten,
Langs een' bedeckten wegh. 't En zal my niet aen maght
Ontbreecken, om een' storm te levren langs de gracht,
Noch aen geen storremdack om aen de vest te raecken.
Wanneer ghy van de stad u dus zult meester maecken,
Zoo hou uw volck in toom, dat het de burgery
Niet plonder, noch vermoort. De krijslien zullen my
Bedancken, want ick zal hun moeite wel beloonen:
De kroon is rijck genoegh. De burgers laet verschoonen.
Men reken geene winst by 't algemeen verlies.
Dat men de rijcksten niet tot stads regeerders kies;
Want d' al te rijcken staegh na meerder rijckdom streven,
En weten allerminst van 't volleck toe te geven,
Maer drijven alles vast na dat hun brein behaeght.
Kies geen' behoeftige oock, wiens harte word geknaeght
Van bitze nijd, en haet gelijckheid; ongebogen,
Onrecklijck, ziet hy niet als met afgunstige oogen
Een anders welvaert aen. Door middelbaeren staet,
Van vuile vreckheid vry en quistige overdaed,
Word best een stad in rust gehouden uit ellenden.
Ick zal u graen genoegh van deze plaetze zenden,
Om elck te meeten na gelijckheid met bescheid.
Bezet en sterck al 't strand dat over Cyprus leit.
En tusschen 't roode meir, Egyptens leste paelen.
'k Verwacht een beter eeuw, die op ons hoofd zal straelen,
Als 't Nabateesche volck, dat om ons rampen lacht,

775 *Berenze: ze* is hier „de muiters," en *berennen* is „belegeren."
792 *Onrecklijck:* die zich niet *rekken* (d. i. plooien, buigen) laat; die niet weet toe te geven.
797 *Met bescheid:* met oordeel.
801 *'t Nabateesche volck:* de Arabieren, waarvan in vs. 758–760 is gesproken.

Zal voelen Faroos arm. Laet d'amptlien, die hun maght
Misbruickten, in den nacht des duistren kerckers treuren;
Oock die ondraeghelijck als vyanden versteuren
Den burgerlijcken vreê, en hand aen heeren slaen:
Schoon d' overheid zich meê te buiten heb gegaen.
Die straf zal allermeest doen d' overtreders schroomen,
Die niet op heeter daed in gramschap word genomen,
Maer met een' koelen moed, een vriend van rijpen raed.
Vergeef genadigh hen, dien, van geen brood versaed,
De hongersnood alleen tot dit vergrijp vervoerde;
Niet die uit gierigheid een anders goed beloerde.
Maer die zijn' landsman en zijn vryheid heeft bespot,
En hier gewin uit trock en schandelijck genot,
Laet daer nu zulck een straf en vonnis over vellen,
Als daer hy zelf meé zocht een' anderen te quellen:
Men jaegh hem onder d' aerde in diepe en donckre mijn,
Op dat hy d' uuren tel (daer zon noch maen en schijn)
By zijnen arrebeid, met boeien om de beenen;
Doch wat de noodruft eischt, dat zultghe hem verleenen.
Dat hy zoo 't vaderland, door zijne schelmery
Geschonden, langen tijd een baeck en spiegel zy.
Beschick dit, zoo 't behoort. 'k Ga binnen, om van zaecken
Te spreecken met mijn vrouw, die mijn huishouding raecken.

JUDAS. SIMEON.

Judas.

Wat dunckt u Simeon, wat dunckt u? dat's een man!
't Is wonder hoe hy 't al zoo wijs beschicken kan.
O hoe rechtvaerdighlijck, hoe billijck weet hy tegen
De misdaed yeders straf te wicken en te wegen!

Simeon.

Zoo lang ick hier voor u in gijzelinge zat
Bevond ick hem altijd zoodanigh. t' Elckens dat
Ick hem als scheidsman zagh met zijn geduldige ooren
Partyen van weerzy en haer krackeelen hooren,

818 *Daer zon noch maen en schijn:* slaat op de *mijn,* in den vorigen regel vermeld.

En kon ick noit verstaen door uiterlijcken schijn
Van woorden of gelaet, hoe hy gezint moght zijn.
Hy wist zijn oordeel meer te neigen en te buigen
Na geloofwaerdigheid, als na 't getal der tuigen.
Hy nam tot een getuigh 's verweerders wandel aen
En voorigh leven. Op de wetten bleef hy staen
Wel stip, t' en waer gena en goedigheid verkozen
Een zachter straf, doch niet zoo zacht, dat zy den boozen
Den schrick benam, vermits zy t' ongebonden was.

Judas.

Wat of 't beduiden wil, dat Sofompaneas
(Doen hy ons gistren zoo onthaelde ten banckette)
Een' yeder aen den disch na zijne jaeren zette?

Simeon.

Geloofme, 't geenghe meest in dezen landvooghd acht
Is 't allerminst in hem. God heeft een groote kracht
Gestort in dezen man, een kracht die hem van binnen
Ontdeckt door Godes geest, 't geen met vernuft en zinnen
Geen mensch meer vatten kan.

Judas.

Wat galery is dat,
Die driemael loopt om 't hof?

Simeon.

De koning, rijck van schat
En mild, liet die zijn' vriend ten dienst van zuilen bouwen
En overzeesche steen, in Griecken uitgehouwen.

Judas.

Is 't oock geoorelooft van binnen die te zien?

Simeon.

O ja, en 't zal van u met grooten lust geschien,
Want Faro stelde daer uitneemende schildryen,

841 *t' Ongebonden:* al te weinig bindende, te weinig knellende, en daarom te zacht om als straf te kunnen dienen.

Van 't puick der meesteren; waer in op lange ryen
De vreemdelingen zien de braeve daeden staen,
Die Sofompaneas de Rijcxvooghd heeft gedaen,
Op dat hy roem daer af geniete by zijn leven.

Judas.

Nu, laet ons binnen gaen. Men zal u niet begeven,
En vrees niet, Benjamin, weest vroed en wel te vreê:
Wy blijven dicht by u, niet veer van deze steê,
En keeren daedlijck weer, zoo ras wy deze zaecken
Beschouwende, de deur des landvooghds hooren kraecken.

Simeon.

Nu, laet uw oogen eens gaen weyen in der haest.

Judas.

Wat wil het, dat die vrouw, in 't aenzicht zoo verbaest,
Van groote gramschap blaeckt, en 't hair gesleurt laet hangen,
En ruckt den jongeling, met nat betraende wangen,
Den mantel van het lijf, terwijl hy voor haer vlught?

Simeon.

Een schoone en heersche vrouw, die raest met groot gerucht
Om haeren kuischen knecht, die byslaep durf ontzeggen,
En weet van haren hals de schuld op hem te leggen,
En zy bewimpelt 't een met 't ander schellemstuck,
En zoeckt geloof door 't kleed, dat zy de deughd verdruck.

Judas.

Ick zie een vangenis, daer zon, noch maen in straelen.

Simeon.

Hier in moest hy gevaen een anders schuld betaelen.

861 *Vroed:* wijs.
870 *Heersche:* heerschzuchtig.

Judas.

Wie of'er wijnen uit drie trossen perssen magh,
En schencktze in 's konings kop, op zijn' geboortedagh?

Simeon.

Dat is zoo niet gebeurt, maer 't was een megevangen
Van Sofompaneas, die lust had en verlangen
Te weten dezen droom, en uit zijn profecy
Verstond, dat als de zon ten darden dage bly
En heerelijck verrees, na haer gewoonlijcke orden,
Hy weêr aen 's konings disch zou konings schencker worden:
En d'uitkomst van de zaeck die maeckt het voorspel waer.
Dan och hoe luttel docht hy deze weldaed naer:
Want uit zijn hechtenis in staet gestelt, als voren,
En maghtigh, rijck, gezien, verheerlijckt en verkoren,
Belofte, profecy, noch vriendschap overwoegh,
Tot dat de klaere zon haer rossen tweemael joegh
Door 's hemels baen, verciert met zes paer goude mercken,
En Faro, doen de slaep hem slaeckte uit zijne vlercken,
Van den Egyptschen Raed der wijzen zocht vol schroom
Een', die hem dienen kon op zijnen duistren droom.

Judas.

'k Zie in den kercker noch yet droefs om voor te schricken,
't Zijn vogels, scharp van beck, die uit drie korven picken,
Vol koningklijck gerecht: hoe gulzigh schenden zy
En slaen hunn' wreeden klaeuw in deze leckerny.

Simeon.

Dit was oock een gezicht, het welck zijn' megevangen,
Die eer aen 's konings disch de spijs pleegh aen te langen,
In zijnen droom verscheen, en aen een' bast tot straf
Gehangen, met zijn lijf den voglen eten gaf,

877 *Magh:* kan.
889 *Overwoegh: woeg, woog, weegde* zijn alle drie als imperf. van *wegen* bij de beste schrijvers in gebruik.
891 *Verciert met zes paer goude mercken:* de twaalf hemelteekenen.
900 *Aen te langen:* aan te reiken, geven.
901 *Bast:* strop, touw van boombastvezels gedraaid.

Doen 't bloozend morgenrood den darden dagh verweckte,
Gelijck de ziender hem dit duidelijck ontdeckte.

Judas.

'k Zie zeven koeien gins verrijzen uit den Nijl,
Die vet langs 't water logh gaen graezen voor een wijl,
Tot dat uit vuil moerasch gelijck getal van koeien,
Die dor en mager zijn, by d'andre vette loeien.
De magre slickt de vette in haren balgh. Een veld
Draeght zeven airen rijp en vol, waer van elck helt
Gezwollen na den grond. Ick kan u daer oock wijzen
Noch zeven, dor van halm, die uit der aerde rijzen,
En droogh zijn, mits de zon haer sap heeft ingeslickt
Door hitte, wiens vergif het rijpe zaed verstickt.
Wie ziet op 't purpren bed dit al van veer geschieden?

Simeon.

Het is de koning zelf, want God hem wil bedieden
Door zeven airen, zwaer van zaed, de zeven jaer,
Die rijck zijn van gewas; en door de zevenair,
Die dor gewassen is zoo veele onvruchtbre tyen.
Maer niemant kon, dien knoop ontknoopend, hem verblyen,
Als dees die, uit den nacht der vangenis geslaeckt,
Van Faro hierom werd de tweede in 't Rijck gemaeckt.

Judas.

Ick ken hem, die daer zit op den yvoiren wagen,
En aen den zijden rock, en diamant gedraegen
Aen zijne slincke hand, die flickert menighvoud;
En aen zijn halscieraed, de keten rood van goud.
Al 't volleck knielt voor hem, en looft met zang en snaeren
En bid den wijzen aen. Maer wat zijn dat voor schaeren
Van driederleien staet, die elck in orden staen?
Het eerste slagh heeft opgegorde kleedren aen,
Het tweede in 't harnas steeckt, bereit en vroom ten strijde,
Het darde slagh van top tot teen in witte zijde.

906 *Die vet langs 't water logh:* die vet en log langs 't water.
913 *Mits:* doordien.

Simeon.

Al 't volleck binnen 't Rijck zijn zee en grooten vliet
Dat werd in drien gedeelt, doen hy 't den koning ried,
En in 't byzonder elck zijn eigen werck gegeven.
Het allereerste slagh is 't landvolck, dat ons leven
Met zijnen arbeid stut; waer van een deel het nat
Des witten strooms, met een gestadigh draeiend rad,
Om hooge maelt; een deel ('t luid vreemd in verre landen)
Het deegh met voeten kneed, en 't klay met zijne handen.
Het tweede slagh dat zijn de krijghslien, dien hy meê
De wapens handlen leert, in 't midden van den vreê.
Zy graven wal en graft, of leeren al bedropen
Van zweet, begruist van stof in volle rusting loopen:
Of leggen toe, om net te micken op het wit,
Te houwen op een hair, of met een scharp gebit
Het ros te breidelen, en in den ring te rennen;
Of zeissewagens wel en meesterlijck te mennen;
Of steecken legers af, en houden die bezet,
Met wal en graft: dees draeght een' springstock, die schiet net
Met boogh en pijl: de zom met bijlen vechten leeren.
Ghy ziet'er troepen zich nu rechts, nu slincx om keeren,
Nu sluiten met een' zwenck, nu oopnen haer geleen.
Het darde slagh is toegewijd de heiligheen,
En lastvry word gevoed van 's konings tresoorieren.
Dit wieroockt niet alleen, en offert koey en stieren,
Maer vorscht oock na, op 't spoor van Sofompaneas,
Waerom de dwaelstar deist: waerom aen 's hemels as
De zonne langer mart, wanneer ze staet in 't teecken
Des Kreefts: en of de Beer blijft even veer geweken
Van 't Noorder aspunt, daer hy stadigh omme vaert:
Waerom een nieuwe star zich zomtijds openbaert.
Oock zoeckense uit den aerd der dingen op te visschen

933 *'t Rijck zijn zee en grooten vliet:* tusschen zee en Nijl.

933—977 Een meer uitvoerige beschrijving van al die bijzonderheden is bij Herodotus te vinden.

651 *De zom:* het meestendeel, de rest.

656 volgg. 't Geeft te kennen, dat de Egyptische Priester-kaste niet alleen als geestelijkheid den Godsdienst bediende, maar tevens de vertegenwoordigster was der wetenschap; dat beide bij uitsluiting haar eigen terrein waren.

963, 964 Lees tot recht verstand *op te visschen* achter *Gods geheimenissen.*

En 't weereldlijck gebouw al Gods geheimenissen.
Ziet ghy die trecken oock in 't zand geschreven staen:
Daer leggenze over hoop, om op een hair te raen,
Hoe groot de driehoeck zy, waerin men kan besluiten
Des werelds ommering: hoe veel de ring, die buiten
Den aerdboom ommeloopt, zy grooter als de lijn,
Die door het aerdrijck gaet: wat braeve stucken zijn
Van den Egyptenaer in ooreloogh bedreven,
En hoe gerust men hier in tijd van vreê kon leven;
Al wat by wetten oit, tot oirbaer van het land,
Gestelt werd, en elcx naem, van al wie tulleband
Van Mesors tijden af te Memfis droegh, dat maelden
De priesters af op steen, en hieuwen 't uit op naelden,
Met stomme teeckenen, en niet met letterspraeck.

Judas.

Wat wil dat tafereel doch zeggen, om wat zaeck
Of 't volck verbaest en doods voor 's vorsten hof komt
[dringen?

Simeon.

Men handelt daer met ernst van treffelijcke dingen.
Het eerste jaer, doen d'oeghst zoo dor op 't veld bleef staen,
Verwisselde elck uit nood zijn slaven voor het graen,
Het welck de koning, mits dees man zijn' droom verklaerde,
In tijd van overvloed vast opley en vergaerde.
Na dat de hongers nood hen drong met grooter wee,
Verkochtenze al het groote en oock het kleine vee,
Daer na de weiden, flucx hun eige vryheid mede.
Zoo eigende de vorst gewilligh en ter bede
De landen langs den Nijl en zijnen langen plas,
Behalven 't land, het welck den priestren eigen was;
En al de menschen (want de vorst wist datze strecken
En zijn de kracht des Rijcx) van d'ackren deê vertrecken,
Die hunne voorders lang bezaten, en verzond
Hen allen na den bouw van eenen andren grond.

Judas.

Het blijckt dat hy wat weet, het zy door 't openbaeren
Van God en zijnen geest, of door zijn wedervaeren:

993 *Voorders:* voorouders, voorzaten.

Maer 'k vrees niet zonder reên dat het ons hindren moght.
Ick wenschte dat hy min in veelen was verzocht.

Simeon.

De ruimt van achter aen de wijde galerye
En heeft niet dat u dient, maer streckt een profecye
Van al wat Faroos volck bejeegnen zal, gestelt
Door last van 't Groot Vernuft, dat veele dingen spelt.
De tijd zal leeren 't geen nu duister valt om raemen.
Maer het benaeuwde kind verlangt na ons altzaemen.

Rey.

O Nijl, of 't zy ghy liefst alleen
Den naem van Siris hebt te draegen,
Of Astapus, gelijck voorheen
U d'ouders hieten in hun dagen;
Wiens wufte vliet gesprongen koomt
Uit onbekende en duistre bronne,
En diep door 't aerdrijck heenen stroomt,
Daer 't wild en woest is zonder zonne;

En dan tot dienst der menschen weêr
Te voorschijn koomt, en 't hoofd opsteecken,
En tweemael van de rotzen neer
Gestort, zijn schuimend water breecken,
En bruist en splist zijn nat in twee,
En leckt Egyptens kant en gronden,
Tot dat hy streeft en schiet in zee
Door zeven opgesparde monden;

Wat zal ick, slechte onnoosle maeghd,
Doch zeggen van verborge zaecken,
Daer ons geleerden om, gevraeght,
Krackeel en ydle woorden maecken,

998 *Verzocht:* beproefd, ervaren.
1002 *'t Groot Vernuft:* Jozef zelf.
1003 *Om raemen:* om te ramen.
1004 *Het benaeuwde kind:* Benjamin, namelijk, die onder toezicht van de wacht was achtergebleven.
1008 *d'Ouders:* 't voorgeslacht, de vaderen.
1021 *Slechte:* eenvoudige.

Gelijck wy dickmael hoorden, dat
Aen 's vorsten disch zy reden gaven?
Hoe koomt het, dat uw weigrigh nat
(Gewoon Egypten zoo te laeven,

Dat het den regen derven moght)
Niet hooger wast als vier paer ellen,
Hoewel het Hondsgestarnt om vocht
U smeeckt, en menighmael koomt quellen?
Geschiet het mits het zonnelicht
Gevoeght met andre starren t'zaemen,
Een' grooter brand en hitte sticht,
En mijn geboorteland het aêmen

Verhindert, door versmachten dorst,
Zoo dat door drooghte gansch geen regen
En laeft der beecken schorre borst?
Of strijd Saturnus traegheid tegen
Merkuurs gezwindheid, die u vaert
Moet geven? of en heeft het Westen,
Dat nu slechs enckle koude baert,
Geen lentewinden meer ten besten,

Om uwen stroom te stuiten van
Den zeekant, en u zoo te parssen,
Dat over d' oevers heen, ghy dan
De dorstige ackers zoud ververschen?
Of is uw springaêr toegestopt,
En weigert zy, gelijckze plaghte,
Uw kil, daer nu geen vocht in dropt,
Te drencken, dat het zand versmachte?

Dewijl de vader Oceaen
Die om den aerdboom loopt, verhindert
De zeen, die tegens Atlas slaen,
En haer in hare vaert vermindert,

1029 *Moght:* kon.
1033 *Mits:* doordien.
1036 *Geboorteland:* der Moorinne, namelijk, Nubië, waaruit de Nijl in Egypte kwam.

Zoo datze heimelijcke niet
Door d' aerde heenen kunnen kruipen
By een, op dat uw groote vliet
Het nat der beecken koom te zuipen.

O neuswijs volck, 't en zy 't my mist,
Ghy onderzoeckt vergeefsche dingen.
De schepper, die de watren wist
Met strand en oever te bedwingen,
Schiep oock den Nijl, aen zekre wet
Verknocht, die hy om 's vollex boosheid
Verandert, dat het omgezet,
Eens ophou van zijn goddeloosheid.

VIERDE BEDRYF.

JOSEF. JUDAS. BENJAMIN.

Josef.

Ontbind den jongen, dat hy spreeck met vryer harten:
En ghy, mijn wacht, vertreckt, oock ghy, geslacht van [Zwarten,
'k Heb wat met den Hebreen te spreecken. Zeghme doch,
De man, daer ghy van spraeckt, uw vader, leeft die noch?

Judas.

Hy leefde noch, doen ick trock na d'Egyptenaeren.

Josef.

Hoe oud is hy?

Judas.

Ontrent de hondert dartigh jaeren.

1061 *'t En zy 't my mist:* zoo ik mij niet bedrieg.
1070 *Geslacht van Zwarten:* de rei der Moorinnen.

Josef.

Is hy zoo oud, en noch gezond en wel gestelt?

Judas.

't Is enckel hartewee en droefheid dat hem quelt.

Josef.

Bedroeft hem dan, dat hy dit kind zoo lang moet derven?

Judas.

Noch is 'er yet, dat hem van quelling zal doen sterven.

Josef.

Mijn vader is oock oud, magh 't zijn, zegh op, wat is 't?

Judas.

Ick zey 't u, hy betreurt zijn' zoon dus lang vermist.

Josef.

Door welcke rampen heeft uw vader hem verlooren?

Judas.

Dat 's Gode alleen bekent, die 't al kan zien en hooren.

Josef.

Ghy neemt tot tuige dien, die al 't verborgen weet.

Judas.

Noit brogt ons eenigh mensch van hem het recht bescheed.

Josef.

De tijd ontdeckt zomtijds veel onbekende zaecken.

Judas.

Och, quam eens aen den dagh het geen daer wy na haecken.

1079 *Magh 't zijn:* zoo 't wezen kan.
1084 *Bescheed:* bescheid.

Josef.

Ghy wenscht misschien hem weer in 's ouden vaders schoot?

Judas.

'k En toefde niet, moght ick dat koopen met mijn dood.

Josef.

Of hem zijn vader dan zoo hartelijck bezinde?

Judas.

Zoo zeer, dat vader noit zijn' zoon alzoo beminde.

Josef.

Was 't daerom, dat hy vroom, niet nijdigh was, noch straf?

Judas.

Oock om zijn' goeden aerd, die groote hope gaf.

Josef.

Wat dunckt u van dit land, en Faroos groote Rijcken?

Judas.

't En hoeft voor Syrien in 't minste niet te wijcken.

Josef.

Behaeght de heerschappy en slagh van dien u niet?

Judas.

Te wonder, allermeest nu ghy 'er hebt gebied.

Josef.

Zoud ghy wel wenschen hier te woonen met u allen?

Judas.

Van harten, om niet weer in hongers nood te vallen.

1095 *Slagh:* aard.
1096 *Te wonder:* verwonderlijk wel.

J o s e f.

Wat jaeght u dan na huis?

J u d a s.

Ons vader, d' oude man,
Dien daer gelaeten, men geensins verlaeten kan.

J o s e f.

Of yemant d' oude man wel herwaert zou belezen?

J u d a s.

Dat staet alleen aen hem, ick moet gehoorzaem wezen.

J o s e f.

Misschien trock hem wel hier de zoon die hy bemint?

J u d a s.

Want dees was oock altijd zijn lief en waerde kind.

J o s e f.

Hoe hiet de vader hem? of magh men dat niet weten?

J u d a s.

Men plagh, na vaders wil, hem Benjamin te heeten.

J o s e f.

Die brave naem beduid de kracht der rechte hand.

J u d a s.

Wel, kuntghe meeê Hebreeus?

J o s e f.

'k Was eertijds in uw land.

J u d a s.

Wat deeê, met oorlof, u dus verre herwaert komen?

1107 *Brave:* fraaie.

Josef.

Een ondier, tegens my met afgunst ingenomen.

Judas.

Men weet tot onzent oock te spreecken van die pest.

Josef.

Verkooptmen vrye lien al meê in dat gewest?

Judas.

Gewoonte en wetten scharp die vuiligheid verbieden.

Josef.

Wat zietmen tegens Recht en wetten niet geschieden?

Judas.

Wat hier niet word gestraft, dat straft de hooghste troon.

Josef.

Nu, zegh ons doch, hoe hiet de lang vermiste zoon?

Judas.

Och, Josef was zijn naem.

Josef.

En wat is dat te zeggen
Op uw Hebreeusche spraeck, indien men 't uit zou leggen?

Judas.

Geluck en aenwas van den huize in 't algemeen.

Josef.

De zaeck quam met den naem wel zomtijds overeen.

Judas.

Maer d' uitkomst leert, hy heeft dien naem vergeefs ge-
[draegen.

Josef.

Gods maght is niet verkort, dus wilt niet licht vertsaegen.

Judas.

Gaef God ons onverwacht een uitkomst in 't verdriet.

Josef.

Hy gaf 't en geeft het u. Ziet hier, mijn broeders, ziet,
Ick ben die Josef zelf: d'Egyptenaeren noemen
My anders. Ziet, hoe God, wiens goedheid ick magh roemen,
Mijn lot verbetert heeft. Nu denckt om Dothan niet,
Om moordkuil Arabier, noch wat 'er is geschied.
Mijn droomen blijcken waer, in dezen staet en eere
Dat 's my genoegh: dat 's al wat ick van u begeere.

Judas.

O edelmoedigh vooghd des Rijcks, want ick my schaem
Dat ick u broeder noem, nadien ons daed den naem
Verlochent, en wy niet als broeders u ontmoetten;
Wy knielen weêr, vol druck, ootmoedigh voor uw' voeten,
Doch niet op dat ghy ons voor hongers nood bescharmt,
Maer u bedwingt, ons schuld vergeeft, en u ontfarmt:
Dat wil, belieft het u, het vaderlijcke harte,
't Welck afgepijnight is door lang gelede smarte:
Of, hebt ghy 't liefst, hy verght u dit met zijn gebeen.

Josef.

Laet varen uwe zorgh, noch bid nu niet om 't geen
Ghy al verkregen hebt; en is 'er yet misdreven,
Het is een kleine zaeck die misdaed te vergeven.
'k Bemin mijn broeders als een broeder, nu ick vind
Dat ghy zoo ongeveinst oock Benjamin bemint,
Het welck ick lang verzocht door zoo veel ommewegen:
't Verdriet u niet, naedien dees uitkomst, rijck van zegen,
Dit dubbel waerdigh is, en ick met danck erken,
Dat ick door u de naeste aen Faroos scepter ben.

1133 *Ontmoetten:* behandelden.
1145 *Verzocht:* onderzocht.

God, die het al bestiert, en zorght voor alle zaecken,
Wiens nimmer sluimrend oogh niet moede word van [waecken,
En buiten ons beleid, 't geen hy geraden vond,
Tot u en vaders heil my hier voorheenen zond.
't Is nu het tweede jaer, dat honger plaeght dees paelen,
Daer 't omgelegen volck zijn spijs moet komen haelen.
Vijf jaeren wachtmen noch, vol druck en hongers nood.
Gaet heen, brengt vader dan, die jammert om mijn dood,
Dees onverwachte Maer, dat ick, dien hy verloren
Dus lang gerekent heeft, alleen niet als herboren
Noch leve, maer oock, hoogh verheven en vermaert,
Zoo groot een' schat bezitte, en ghy my even waerd
Oock deel hebt aen mijn maght, en zijt mijn staetgenooten.
Laet hem, den rechten stam waer uit ick ben gesproten,
Oock weeten, wat geluck hy nu door my al wint.
Dat vader herwaert koom, en zie met vreughd zijn kind,
Waer na zijn harte treckt. Ick zal zijn rundren leiden
In 't allervetste land, en in d' Egyptse weiden
Doen groeien Isacx vee. Mijn waerde broeders, ach!
'k Omhels met lust en vreughd u, dien ick noit en zagh
In heele twintigh jaer. 't En kan my niet verveelen
O broeder Benjamin! uw goudgeel hair te streelen;
Te hangen om uw' hals met bey mijn armen vast;
Te schreien, dat mijn vreughd my in mijn traenen wascht;
Mijn hart bezwijckt van vreughd, ick kan niet langer [spreecken.

Benjamin.

O broeder, wellekoom, dien ick mijn' broeder reken
Van vollen bedde, en dien ick onvermoelijck vind.
O overgroote man, bescharm my arrem kind:
Bestier uw' vollen broer, gelijck deeze onderdaenen;
En 'k bid u, laet my toe, dat ick dees teere traenen,
Een ongeveinst bewijs van waere liefde en trouw,
Magh storten over u, dien ick omarremt hou.

Josef.

O noit verwachte dagh, hoe doetghe my verblyen!

1151 *Beleid:* bestuurt.

Benjamin.

Nu rouwtme niet, dat ick betight een poos moest lyen,
En tot mijn onschuld werd geboeit, en in dit land
Van Sichem werd vervoert, zoo verre van der hand.

Josef.

Om weeten, hoe mijn broers zich neffens u al hielen
Gebruickte ick zoo veel list. My rouwt dat ick hun zielen
En trouw niet proeven kon als met uw vrees en scha.

Benjamin.

Het is een groote zaeck, dat ghy hen al daer na
Zoo zuiver vond: 'k getroost my gaerne deze smarte.

Josef.

Wat was my 't leven zoet, doen ick hun deeghlijck harte
En hun godvruchtigheid en hun getrouwheid zagh!
Ick moet bekennen, dat die aengenaeme dagh,
Doen ick den kercker liet, waer in men my verdoemde;
Doen Faro en al 't volck my zijnen vader noemde,
My noit zoo aengenaem, noch lief en is geweest.

Benjamin.

Als ick uw heil aenschouw, verheug ick in mijn' geest.

Josef.

Mijn broeder, al het mijn dat is voor u ten beste.

Benjamin.

Hoe bly waer d' oude man, zagh hy dit voor zijn leste!

Josef.

Hy zal, hy zal eer lang en zonder beiden meê
Ons vreughd deelachtigh zijn, en komen hier ter steê.

1185 *Om weeten:* om te weten.
1196 *Verheug ick:* ben ik verheugd, verheug ik mij.
1199 *Hy zal, hy zal:* deze herhaling, die hier overtollig zou kunnen schijnen, is daarentegen in den mond van den verblijden Jozef zeer natuurlijk. Het stotteren en herhalen pleegt veelal plaats te hebben bij lieden, die door groote aandoeningen, van welken aard ook, geschokt zijn.

Ghy zult hem haelen gaen, en afgevaerdight worden,
Met zulck een' braeven staet en zulck een staetige orden,
Gelijck gezanten en gebroedren, wijd befaemt
Van eenen grooten vorst en rijcxvooghd wel betaemt.
Ons zal noch tijds genoegh en leven overschieten
Om lange deze vreughd te zaemen te genieten.
Nu is mijn tijd voorby, dat ick den koning vroed
Zou maecken van het geen hy noodigh weten moet,
En wat 'er dezen dagh op nieuw is voorgevallen.
Mijn lijfwacht, koomt en volght my daedlijck met u allen.

JUDAS. RUBEN. BENJAMIN.

Judas.

Al is het zoo, dat my de goedertierentheid
Mijns broeders (die al 't geen wat hy heeft toegezeit
Godvruchtigh houd) ontslaet van 't allerminst te vreezen;
Noch schrick ick zoo verbaest voor 't opzicht en het wezen
Van zijn onnozelheid, mishandelt door dien smaed,
Door d' overtuiging oock der gruwelijcke daed,
My noch te wel bewust, dat na zoo luttel woorden
Naeuw uitgestamelt, ghy my in een wijl noit hoorden
Geluid slaen. Benjamin! nu bidden wy, nadien
Ghy allermeest by hem gewilt zijt en gezien,
Om dat een moeder u heeft onder 't hart gedraegen,
En uw onnozelheid en deughden hem behaegen;
Bevredigh en verzoen hem met zijn broers: hy zal
Al wat wy oit misdeên, uit gunst u te geval,
Van harten lichtelijck vergeten en vergeven.

Ruben.

Hy spreeckt uit aller mond. Indien wy oit ons leven
U deeden eenigh goed, vergeld dat nu ghy meught:
Dat staet u licht, en 't zal ons doen een groote deughd.

1202 *Braeven:* prachtigen.
1218 *Noit:* hier: in 't geheel niet. Zie ook vs. 1168 en 1195.
1227 *Meught:* kunt.
1228 *'t Zal ons doen een groote deughd:* 't zal ons zeer voordeelig, 't zal zeer goed voor ons zijn.

Verricht dat, ons ten dienst, het zal tot alle tijden,
Zoo dickwils ghy 't herdenckt, uw hart en ziel verblijden.
De vader moet gezond daer voor u weder zien.

Benjamin.

My dunckt, 't is noodeloos: nochtans zoo wil ick bien
Mijn' broederen de hand, op dat ick hen behoude.
De vader zey my dit, doen ick vertrecken zoude:
Mijn zoon, draegh niemant haet: bemin uw eigen bloed:
Verplicht op 't allerhooghst door weldoen hun gemoed.
Door weldoen niet alleen, maer mede door verdraegen.
Zoo droegh zich Abraham by Loth in zijne dagen,
Om wien hy ging 't gevaer van eenen slagh bestaen,
Op dat de neef, die nu alreede was gevaen,
Uit 's vyands wreeden klaeuw verlost werd, en 't geluckte,
Doen hy den verschen roof vier koningen ontruckte:
En om den landscheis twist te mijden, zoo begaf
Hy 't Oosten, en vertrock in 't Westen van hem af.
Zoo droegh zich Isac oock by Ismaël uit minne;
Die, schoon dees was de zoon van Agar de slavinne,
Hem nochtans lastigh viel: en dat ick nu oock roer
Van my; doen Esau meė, mijn wreede en forsse broer.
My dreighde met der dood, zoo zworf ick met bezwaeren.
Als balling buiten 's lands, geheele twintigh jaeren,
Op dat zijn grimmigheid moght slijten meer en meer:
En keerende na huis, zoo zette ick hem ter neer,
Met smeecken en gebeen, en veelerley geschencken.
'k Wil niet alleen altijd aen vaders lesse dencken.
Maer die getrouwlijck oock beleven, als 't behoort.

Judas.

Gewislijck Rachel bragt gewenschte kinders voort.

Rey.

Ick heb een blijde Maer gehoort,
Hoe dat ons landvooghd rechtevoort

1231 Een Joodsche wensch, in Joodschen vorm uitgedrukt.
1243 *Den landscheis twist:* den twist over de landscheiding. Zie *Genesis* XIII.
1247, 1248 *Dat ick nu oock roer van my:* om nu ook van mijzelven te spreken.
1258 *Rechtevoort:* zoo aanstonds, op slag.

Zijn ellef broers gevonden heeft.
d'Aertspriesters dochter, in wie leeft
De roem van 't priesterlijck geslacht,
Verblijd zich, dat haer man geacht
En edel is van bloed en stam,
Ja, die van ouds zijn' oirsprong nam,
Daer de klayspoelenden Eufraet
En Tigris stroom (die sneller gaet
Als pijl of schicht) tot tweemael met
Malkandren vredigh gaen te wed.
God nam de klay van 't zelve land,
En bootste met een wackre hand
Die na zijn eigen even beeld;
En maeckte hem, die d'andren teelt,
In wien de lange rekening
Van 't menschlijck zaed ten ende ging.
God tot zijn opperste oogemerck
Besloot aldus 't zesdaeghsche werck,
En staeckte doen zijn' arrebeid.
Hy blies een' geest vol majesteit
In hem, en schiep hem, dat hy 't oogh
Ten hemel sla, met 't hoofd om hoogh:
En korts daer na, op dat de neef
Veel eeuwen na den grootvaer bleef,
Nam hy een ribbe uit zijne zy:
Waer uit een schepsel, schoon en bly,
Een schoone vrouw te voorschijn quam.
Zoo haest hy zijne ga vernam,
En opschoot uit die zoete rust,
Zagh hy haer aen met grooten lust,
En voelde stracx zijn hart en nier
Ontsteecken van het minnevier.
Zoo nam het huwlijck zijn begin;
Wiens band en goddelijcke min
Alle andre banden, in waerdy
En heiligheid, gaet veer voorby.
Dus werden kinderen gebaert,
Den vader altijd lief en waerd,

1265 *De klayspoelenden Eufraet:* de *n* is hier welluidendheidshalve ingevoegd.

En zuigelingen aen de borst
Der moeder, dieze queeckt en torst.
De naeste na dien hartetoght
Is liefd van broederen, verknocht
Als telgen uit de zelve zaên;
Die met malkandren speelen gaen,
Gelijck het paerd by zijn gespeel,
Of ossen onder een gareel.
Och, of de Fenix, daer gewis
Maer een af in de weereld is,
Op zijne vleugels, die zoo eel
En geurigh riecken na kanneel,
My voerde door de heldre locht,
En in het land der Mooren brogt,
By mijnen broedren; daer men van
De hitte naulix duuren kan.

Maer zie, hoe Faro daer uit zijn paleys koomt strijcken,
Met toortzen, die de zon in klaerheid niet en wijcken.

VYFDE BEDRYF.

FARAO. JOSEF. JUDAS. REY.

Farao.

Na dat ick u geluck gewenscht heb, koom ick meê
Begroeten uw gemael, die haer geslacht alree
Door zulcke swagers ziet in naem en glans vermeeren.
Men kan uw deughden niet met dancks genoegh vereeren.
'k Bezit in vreê dit Rijck, dat door u veiligh is.
Egypten weet u danck voor zijn behoudenis,
En ick voor mijne rust. Ghy zijt mijn vast betrouwen,
En d'eenige oirzaeck, dat men d'ackers hoopt te bouwen,
Die anders zouden woest en ledigh staen: dies wy

1311, 1312 *Daer men van de hitte naulix duuren kan:* t. w. niet bepaaldelijk bij de *broederen* der Mooren, maar *in het land der Mooren.*

1323—1330 Pharao wil namelijk van Jozef een sterrenbeeld maken.

U eeren willen, met die eer en lof, dat ghy,
Na d'Asiaensche wyse, om uwe braeve daeden,
Gezet word in den Stier, in 't veld dat overlaeden
Van schoone starren staet, op dat men aen uw deughd
En groote weldaed denck: gelijckze noch met vreughd
Aen Mesors vader zelf den ouden Hammon dincken,
Zoo dickmael zy by 't Rams gestarrent hem zien blincken.

J o s e f.

Grootmogende Monarch, 'k heb van uw majesteit
Genoten zoo veel goeds, en gunst en waerdigheid,
Dat ick uw gaven wil veel liever zien besnoeien,
Dan dat die in getal vermeerderen en groeien:
Nochtans word hartelijck dees bede aen u verzocht,
Dat vader, met mijn' broers, oock herwaert komen moght
Uit Syrien: zy hoên het vee, om van te leven.
Ontrent de stad, wiens naem de zon haer heeft gegeven,
Daer leit een grasrijck land, dat op zijn weiden roemt,
En Gozen word geheel Egypten door genoemt.
Dit land werd noit gebruickt van uwen onderzaeten,
Om datze onlustigh zijn tot vee, en 't weiden haeten.
Indien men ons geslacht die lege beemden gun,
'k Blijf borge, dat het den Egyptenaer en hun
Tot voordeel strecken zal. Het geen wy u vertoogen,
Dat bidden zylien meê, ter aerde neer gebogen.

J u d a s.

Dat God den koning van Egypten lange spaer!

F a r a o.

Staet op, het grasrijck land dat schenck ick u, om daer
Te zaemen neer te slaen. De wagens, om te gader
Te voeren 't huisgezin en uwen ouden vader,
En spijze dieghe tot de reis hoeft voor een wijl,
En 't edelst dat 'er wast aen onzen grooten Nijl,
Die zijn den ouden man geschoncken na uw wenschen.

1329 *Dincken* met den gewonen klankwissel voor „denken."
1338 *De stad, wiens naem de zon haer heeft gegeven:* Heliopolis.
1349 *Te zaemen neer te slaen:* te weten: uw tenten.

Josef.

Vergunme dan oock dit, dat deze vrye menschen
(Die ghy hier voor u ziet, en zich gewillighlijck
Begeven onder u) doch nimmermeer in 't Rijck
Gedwongen werden, om van hun godsdienstigheden,
Geërft van hand tot hand, noch van hun wet en zeden,
En overoud gebruick te wijcken eenen voet:
En als 't hun elders lust te trecken; 't zy het doet
De zwaerigheid, die hen in 't einde moght beloopen;
Of dat zy elderwaert op yet wat beters hopen;
Dat niemant hen belet te volgen hunne zucht.
Zoo waerlijck hebb' dit land altijd gezonde lucht:
Zoo waerlijck hou de Nijl, zijn peyl in 't overvloeien:
En dat het Rijck in tal van kindren aen magh groeien,
En nimmermeer zijn' staf ontwring uw oud geslacht.

Farao.

Ick zweere by den God, die 't al heeft in zijn maght,
En alle ding bestiert, en zet daer voor te pande
Mijn hoofd en erfgenaem, dat binnen dezen lande
't Hebreeusche volck altijd zal blijven by zijn wet,
En trecken, waer 't zich lust, in vrede en onverlet.
Indien mijn nazaet koom dien hoogen eed t'ontwyen,
Zoo moet de Nijl, in bloed verkeert, na zee toe tyen
Met ongestuimigheid; en aerde en water meê
Van wormen grimmelen; en pest 't vergiftight vee
Vernielen; kruid en gras verdorren, 't zaed verzengen;
De kaele boomen loof, noch vrucht te voorschijn brengen;
De menschen met gezwel en zweeren zijn bevleckt;
Met helsche duisternis het aerdrijck overdeckt;
De nachten zonder dagh vervolgen op malkanderen;
De huizen kinderloos hun vreughd in rouw veranderen.
Is dat noch niet genoegh, dat dan de zoute sprinck

1362 *Elderwaert:* elders.

1373—1384 De zoogenaamde „plagen van Egypte" en 't verdrinken van een lateren Pharao met zijn heir in de Roode Zee, tijdens den uittocht der Israëlieten onder Mozes en Aaron, worden hier voorgesteld als door den vroegeren Pharao ingeroepen als straffen op 't schenden van zijn eed, tot welks naleving zijn opvolgers mede solidair verbonden waren.

1383 *De zoute sprinck:* de zee, de springzee.

Geen strand en kenne, en al mijn volck te hoop verdrinck.

Josef.

O rijck Egypten, 't zal u tot veel winst gedyen,
Dat ghy 't Hebreeusche volck, in dees benaeude tyen,
In uwen schoot ontfangt: want alzoo lang ghy tracht
Te koesteren dit vroom godvruchtige geslacht,
En uitverkoren volck, zult ghy in glori bloeien,
En boven uwen wensch u alles toe zal vloeien,
Natuur u staen ten dienst. De tijd zal komen, dat
De koningen des Nijls, zoo rijck van naem als schat,
Zich zullen in verbond met ons geslacht begeven,
En een Egyptse vrouw, op Isrels troon geheven,
Zal baeren eenen zoon, die Israel regeer.
Daer tegens zullen dan in Faroos Rijcken weêr
Verplaetzelingen uit Hebreeuschen stamme komen
Bewoonen nieuwe steên. Wanneer, tot troost der vromen,
De vader van den vrede en van Godvruchtigheid,
En 's weerelds heiland, lang verkondight en voorseit,
Uit 's hemels schoot gedaelt, op aerde koomt verschijnen,
Zal hy, na zijne vlught door wouden en woestijnen,
Hier in zijn ballingschap huisvesting zoecken gaen.
Hy zal Egyptenaers en mijn Hebreen doen staen
Op eenerhande wet; den godesdienst vermengen,
En leerenze op een wijs Gode eer en offer brengen.

Rey.

Laet ons dat groot geluck doch meê deelachtigh zijn.
Een heiligh hemelsch vier, hetwelck den zonneschijn
In klaerheid overtreft, bestraele deze landen,
En doe der Mooren hart tot God in yver branden.

1384 *Te hoop:* te zamen, op een hoop.

1394 *Een Egyptse vrouw:* de echtgenoote van Salomo.

1397 *Verplaetzelingen:* landverhuizers. Vele Israëlieten hebben zich later weder in Egypte gevestigd. Te dezer behoeve werd de Grieksche vertaling van 't Oude Testament, bekend onder den naam van die „der zeventigen," vervaardigd.

1398 *Wanneer* enz. Profetie van de vlucht van 't kind Jezus naar Egypte voor de vervolging van Herodes; en dat (vs. 1404) later èn Hebreeën èn Egyptenaars onder de ééne Godsdienstbanier van 't Christendom nevens elkander zouden staan.

SONNET

OP DEN

SOPHOMPANEAS

VAN DEN HEER

HUGO DE GROOT,

VERTAELT DOOR

J. VANDEN VONDEL.

De groote *Huigh de Groot*, tot eer en staet verheven,
Terwijl zijn lichaem wordt gederft in 't vaderlandt,
Doch niet de eedle geest, en 't ongemeen verstandt,
Dat met een staêge ren het aerdtrijck zal omzweven,

Dit doet, in Roomse tael, den kuyschen Joseph leven,
En leert hoe dat een ziel in deughd gezult de schandt
En eer der wereld acht, hoe Gods beleyt en handt
Zijn volck verquickt in noot, en, nae druck, vreughd
[kan geven.

Dat nu een zinrijck breyn zoo geestigh heeft vertaelt
In zielontsteeckend' dicht, dat als een zonne straelt
In 't hart der geenen die de Poësy beminnen,

Dies smaeckt mijn ziel met lust vergode leckerny,
En wenst de hooge lof te roemen na waerdy
Van Phœbus en zijn zoon, met pen, tong, hart en zinnen.

J. LISCALI [1]).

---

[1]) J. Liscali, zonder twijfel dezelfde als Jacob Lescaille, was drukker en uitgever te Amsterdam. Hij drukte verschillende van Vondels werken.

Bijzonderheden over hem vindt men in mijne *Bibliographie van Vondels werken,* bl. 227.

BESTAND

TUSSCHEN

POLEN EN SWEDEN.

AEN DANTZICK.

Schoone Star van 't vruchtbre Pruissen,
Koningin van 't Noordsch gewest,
Die de sevenstarre lest
Draeide op uwen duim, en 't ruisschen
Durft verbieden aen d'Oostzee,
Als het storremt op uw ree:

Parrel aen de kroon van Polen,
Die ghy eert in soet en suur:
Bijkorf, groote korenschuur,
Wie de nooddruft is bevolen
Van soo menigh land en Rijck:
Veler menschen burgh en wijck:

Brand nu van uw trotse vesten
Los al 't swangere metael
Dat het als een blixemstrael

Bestand tusschen Polen en Sweden. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 234).

Dit gedicht doelt op het bestand tusschen Polen en Zweden, 2 September 1635 te Stumsdorf gesloten.

1 *Schoone Star:* namelijk Dantzig.

2 *Koningin van 't Noordsch gewest:* Dantzig is de hoofdstad van 't gewest van denzelfden naam.

3 *De sevenstarre:* de zeven Keurvorsten, tegen wie Dantzig, in 1632 tot Rijksstad verheven, hare stem deed gelden.

4—6 *En 't ruisschen* enz. Dantzig is een der sterkste vestingen van Noord-Duitschland.

7 De Koning van Polen oefende, onder den titel van Burggraaf, ook gezag uit op de aangelegenheden van Dantzig.

Schittre van het Oost in 't Westen;
Datmen 't, als een donder, hoort
Baldren, buldren Zuid en Noord:

Want de Goddelijcke Vrede
't Swaerd des Gottischen soldaets
En de sabel des Sarmaets
Weder zegelt in de scheede,
Willigh sonder schrick of dwang,
Vijfmael vijf en een jaer lang.

Vraeghtghe na de rechte reden:
'k Sagh Gustaef en Zegemond
Vreedsaem tot een vast verbond
In een' heldren hemel treden,
En vergeten aerdsch krackeel
Om een saliger juweel.

'k Saghse rust voor oorloogh kiesen,
En hoe sy dien sachten sin
Ja der Englen eendraght in
Hunner kindren boesem bliesen.
'k Sagh den Vrê op elcke kroon
Daelen van den hooghsten troon.

Nu en hoeftghe niet te duchten,
Dat de kleppers sonder tal
Gaen vertrapplen over al
Ceres oegst en goude vruchten:
Datmen 't alles hang en waegh
Aen een droeve nederlaegh.

'k Sie den Wyssel uit sijn kaenen
Schudden sonder tegenstoot
In uw' opgedaenen schoot
Maght van opgeleide graenen.

25—30 't Is een schoon denkbeeld van den dichter om het sluiten van het Bestand toe te schrijven aan den invloed van de beide afgestorven Koningen van Zweden en van Polen, Gustaaf Adolf en Sigismund, thans in beter gewesten verzoend en vereenigd.

43 *Kaenen:* schuiten.

'k Hoor uw weelde wederom,
Na het swygen van de trom.

Ladislaus triomfeerde,
Doen hy Osman maeckte vlugh,
En hem uitloegh op den rugh:
Oock doen 't heir der Scythen keerde
Schendigh met geboge knien,
Om sijn hof in brand te sien.

Nu en is 't geen minder zege,
Dat hy binnen syn palais
Kust dien vorderlijcken pais:
Dat de pais hem swaerder wege
Als de Koninglijcke staf,
Dien hem 't wettigh erfrecht gaf.

Op sijn heiligh voorbeeld volgen
Alle vorsten van Euroop,
Die geheilight door den doop,
Haeten datmen smoort verbolgen,
Rood van moord, vermast van roof,
't Zaed van 't Christelijck geloof.

Dat hem alle Christe tongen
Daer voor dancken. Dat syn lof
Streck der dichtren rijckste stof.
Eeuwigh werd sijn eer gesongen
In triomf op 't allerblijst,
Van de monden, dien hy spijst.

Dat, als d' Ister 't hoofd op steecke,
Hy, gelijck een zuil, blijf staen,
Tegens wie de Turcksche maen
Haer gekneusde hoorens breecke,
En sy bleeck het godloos bloed
Weder afwasch in haer' vloed.

50 *Maeckte vlugh:* op de vlucht dreef.
52—54 Lees: toen het heir der Scythen (Turken) gebukt en verslagen uit den strijd keerde om het hof van Osman in brand te zien.
73 *Als d' Ister 't hoofd op steecke:* als de Turken van den Donaukant een aanval beproeven.

DE BRUYLOFT VAN CANA.

AEN

GARBRANT ANSLO

EN

ABIGEL SCHOUTEN.

Wie kan harten t' samen lymen
Beter als de groote Hymen,
  Die, gedaelt uyt 's hemels schoot,
  Binnen Cana werd genood.
Hy quam met geen fackel lichten,
Maer met synen wandel stichten,
  Die by 't menschelijck geslacht
  Blonck, gelijck een star by nacht.
Sou men blyer bruyloft wenschen,
Als daer Godt sich met de menschen
  Koomt versellen soo gemeen,
  Om syn segen te besteên?
Kon de bruydt te Cana schreyen,
Doen haer Godt te bedt quam leyen?
  Sou 't gesegent bruylofs-huys
  Angstich zyn voor eenig kruys,
Doen de twee gelieven sagen
Hem, die 't kruys voor hun quam dragen?
  Seker wat een majesteyt
  Bracht syn tegenwoordigheyt,
Onder 't lieffelijck vergaren,
Doen Gods blyschap self de snaren

De bruyloft van Cana. Aen G. Anslo en A. Schouten. Afgedrukt volgens den tekst van J. V. Vondels *Poesy. Het tweede Deel, Schied.* 1647, bl. 112.
Gerbrand Cornelisz. Anslo, zoon van Cornelis Anslo en van Aeltje Gerritsdr. Schouten, ondertrouwde 20 Maart 1636 met Abigael Schouten, geboortig van Weesp en aldaar wonende. Zij stierf in April 1665 en werd den 27 van die maand in de Nieuwe Kerk begraven.

4 De Heidensche godheid Hymen op de bruiloft te Cana is wederom een staaltje van de overdrevene zucht naar mythologische beeldspraak.

Stelde van een yder siel,
Die hier feest met Englen hiel.
Maer op dat dit uyt sou steecken,
Most 'er eerst de wijn ontbreecken;
Wijn, een oorsaeck van de vreugt;
Wijn, die Godt en mensch verheugt.
Jesus moeder sach verlegen,
Om na haers gesalfden zegen,
Na den wijn-stock, hoog van prijs,
Die in 't weelich Paradijs
Alles doet van blyschap schatren:
Dees verkeerde stracx de watren
In een dranck, by oud en jong
Smaeckelijcker op de tong
Als die eerst was ingeschoncken,
En sy worden Godlijck droncken:
En dat eerste wonder-werck
Klinckt noch daeglijcx in syn kerck,
Waer men synen lof hoort singen,
Die ten hemel op komt dringen,
Van het westen tot in 't oost.
Dit en geeft geen kleynen troost
Aen die Paaren met malkandren.
Godt kan druck in vreucht verandren,
Als hy Canaes water deê.
Schept dan hart en moedt, gy twee,
Die, door kuysche trouw verbonden,
Al wat u wert toegesonden
Van den hemel, neemt in danck,
Dan wat suurs, dan soeten dranck.
Garbrant zy in deucht een spiegel
Van syn toegevoegde *Abigel,*
Brengende op syn tijdt te pas
Wat hy in de boecken las,
Wat hy leerde van de stommen,
Wat hy uyt de heyligdommen
Van de ware wijsheyt brocht,
En met lust en arbeydt socht.

40 *Klinckt,* voor: wordt met ophef vermeld.

GRAFDICHT

OP

JONGKVROUW

ISABELLE LE BLON.

Wie hoor ik op mijn graf?
Gy minnaers gaet'er af.
Wat koomt gy rouwe draegen
En mijne dood beklaegen?
Ay, staekt uw droef gesteen:
Schept moedt, en weest te vreên,
En wenscht my niet op aerde
By u te zijn in waerde.
De weereld die is doch
Vol valscheidt en bedrogh.
De mensch leeft met bezwaren
Om schatten te vergaeren:
Daer alles, wat men ziet,
Veel minder is dan niet,
En in 't rechtvaerdigh oordeel
Heeft niemant eenigh voordeel.
Zelf d' allergrootste vreught,
De schoonheit en de jeught
En kan niet lange duuren.
't Moet al den doodt bezuuren;
Hoe machtigh en hoe rijk,
't Vergaet tot stof en slijk.

Grafdicht op jongkvrouw Isabelle le Blon. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682 II, bl. 62, waar het voor het eerst gedrukt werd.

Isabella le Blon was de dochter van den agent Michiel le Blon en van Grietgen Martensdr. Houtman.

Zij overleed den 28 Juni 1636. Haar overlijden werd, behalve door Vondel, ook nog door P. Coesaert bezongen in een „Claegh-Liedt over de ontydighe doodt van Juffer Isabella le Blon", te vinden in *Het eerste Deel Van't Amsteldams Minne-beeckje. Den tweeden Druck.* Amst. 1637, bl. 62.

Al wat'er is geboren
Werdt asch, als 't was te vooren.
Ik rust hier wel te vreên,
En ben u voorgetreên,
En zal uw komst verbeiden,
Om zonder meer te scheiden
t'Ontfangen zelf van Godt
Het onverganklijk lot,
En na een zaligh sterven
De zaligheidt te erven.

Te erven: zoo ook elders *te offeren*, zonder elisie.

VERTROOSTING

AEN

DE OUDERS VAN ISABELLE.

Myn Ouders, weest gerust,
Ik ben met grooten lust
Van d'aerde hier gescheiden,
Om u te gaen verbeiden
In 't hemelsche prieel,
Der vromen errefdeel;
Daer hoop ik mijn behoeder
En oock mijn lieve moeder
t'Aenschouwen met geneught
In endelooze vreught,
By d'engelen daer boven,
Die hunnen schepper loven.

Vertroosting aen de ouders van Isabelle. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, II, bl. 63, waar het voor het eerst gedrukt voorkomt.

OP
JONCKVROUW
ISABEL LE BLON.

Hier sluimert *Isabel le Blon,*
Die, als een roosje met de zon,
Blygeestigh op haar steeltje stondt,
En riep met een bedaeuden mondt:
Wat is de schoonheit? Wat 's de roem
Der jongkheit anders, als een bloem?
Dit was haar eerste en leste leer,
Doen zweeghse stil, en sprack niet meer.

Op Jonckvrouw Isabel le Blon. Volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten*, 1644, bl. 313.

DE MUSCH
VAN
SUZANNE BARTELOT.

UIT BAERLES LATIJN VERTAALT.

Muschken, voesterkint, te minne,
By de minnelijcke Maaghdt,

De musch van Suzanne Bartelot. Volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten*, 1644, bl. 365.

Suzanne Bartelot was de dochter van Jan Baptista Bartelotti van den Heuvel en van Helionora Hellemans, die 30 November 1627 hertrouwd was met Pieter Cornelisz. Hooft. Zij werd 19 Mei 1613 in de Nieuwe Kerk gedoopt.

Den 20 April 1642 ondertrouwde zij met Jan van de Perre, van Middelburg, oud 35 jaren en „Lycentiaet in de rechten." Hun huwelijk werd 4 Mei 1642 door Ds. Wittewrongel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam voltrokken.

Het vers van Barlaeus (*Poemata* II, bl. 331) dagteekent van het laatst van Mei 1636.

Vleiertje van uw vriendinne,
Die uw gild den krans ontdraaght,
En hoe kleen, in wetenschappen
Baas en overvlieger zijt,
En met tjilpen, hupplen, trappen,
Boertigh picken alletijdt
Uw *Suzanne* kunt verquicken,
En doen lachen; en nu stout
In de pruick op 't hooft koomt picken,
En haar met de tuitjes houdt.
Dan van daar om laagh komt vliegen,
En op neck of armen zit,
Armen, die het sneeuw bedriegen;
En van daar op 't hagelwit
Van haar borsjes alle beide
Speelen loopt, en zoeckt'er rust,
Op Cupidoos rechte weide,
't Lockaas van den lieven lust:
O mijn Musch, hoe hooge sprongen
Doet uw luck: wat lof verdooft
Uwen lof, altijt gesongen
Van 't onsterffelicke *Hoofdt.*
Zeghme toch, wat jaghtgodinnen,
Boschgod, Pales, of wat Pan,
Of wat Goyer, ruigh van zinnen,
Die de nesjes steuren kan,
U verkocht ter goeder uuren
Aan de tangre *Bartelot,*
Om in spijt van uw gebuuren,
Vogelnest en musschepot,
Tot haar boezem in te sluipen?
Of nu d'een nu d'andre knie
Te genaken? Of te kruipen

11 *In de pruick:* in het haar.
12 *Met de tuitjes:* bij de lokken, vlechten.
19 *Rechte:* ware.
24 Dit ziet op Hoofts gedicht op de Musch van Oreade (*Gedichten*, II, bl. 75).
26 *Pales:* een akkergodheid.
27 *Goyer:* inwoner van Gooiland.
30 *Tangre:* tengere, teere.

Langs dees hant, en dan langs die?
't Lichaam te betreên, waar 't schoon is,
Met uw korte pootjes? Ach,
Een genade, die Adonis
Noch Menalkas beuren magh.
Zedigh durftge 't bexken stippen
In den onbevleckten mondt,
En ontwijt de maaghdelippen,
Zonder vleck, en zonder wont:
En ghy zuight 'er, en ghy leckt 'er
Lecker spoghjen, en ghy drinckt
Honighdaauw, en wijn, ja neckter,
En al wat men zoeters schinckt.
Op de schouders laatge u dragen,
En schijnt Isis zelf alree,
En wat meer, naar uw behagen,
Als de maaght en moeder meê:
En ghy tjillept haar in d'ooren:
En hoe heet en geil van min,
Nochtans luistert (kan men 't hooren)
Ghy haar schaamte en kuischeit in:
En ghy kust het roode koontje,
Daar een hoveling op vlamt,
Of een trots Bewintheers zoontje:
En geen klaauwtje 't kaaxke schramt.
Ghy beloncktt haar heldre lonckers,
Spiegelt daar u zelven in,
En verbaast door veel geflonckers
Wort ontvonckt door eige min.
Ghy ziet hier vol wonderheden
't Glazen huis aen reis op reis,
't Hof der drie Bevallickheden,
Dat u streckt een braaf paleis:

39, 40 *Adonis, Menalkas:* staan hier eenvoudig voor „herders, minnaars" in 't algemeen.

54 *Heet en geil van min:* de musch, namelijk.

59 *Bewintheers zoontje:* de zoon van een Bewindhebber, namelijk der O.-I. Compagnie.

60 De bedoeling van dezen regel is: in (onder) 't kussen laten uw nagels geen schrap of krab op het koontje achter.

65 *Wonderheden:* bewondering.

Daar Pyraam, Catul, Leander,
  Die in zee zonck, of Achil,
Schoone Faon, d'een by d'ander
  Wel in herrebergen wil.
Huppelende wel te vrede
  Op het nette parlesnoer,
Picktge t'elckens, treê by trede,
  In de perlen, die een boer
Op den oever heeft gevonden
  Van Hydasp, den kostlen vliet,
Of een slaaf uit Indus gronden
  Vischt, en zijnen meester biedt.
Komt de honger u bekooren,
  Zoo verteert uw hart, van spijt,
Om dat ghy zoo lang verlooren
  In de harde steentjes bijt;
Om datze u te leure stellen.
  't Missen van uw onderstaan
Geeft u oirzaack u te quellen,
  En ghy vlieght 'er af, en aan,
En ghy wiltze t'elckens hebben,
  En ghy wiltze weder niet,
En ghy grijptze met de nebben
  En verpicktze, van verdriet.
Kleur en ronde uw oogen rooven.
  Uw onnozelheid aldus
Doet *Suzanneke* gelooven
  Dat ge brein hebt van een musch.
Ghy durft wel op 't schaamroot laken,
  Dat het reine bed bespreet,
Springen, en de koets genaken,
  Daar zich *Bartelotte* ontkleedt;

71 *Faon:* de minnaar van Sappho.

78 *Hydasp:* de *fabulosus Hydaspes*, waar Horatius van spreekt, nu *Sine-Aba* of „kleine rivier" genaamd, is een tak der Sinde in Oost-Indië. — *Kostlen:* kostelijken.

83 *Verlooren:* vergeefs.

86 *Onderstaan:* pogen, beproeven.

93 *Ronde:* rondheid.

94 *Onnozelheid:* onverstand.

99 *De koets:* het bed.

Daar de zon zal onderduicken,
En haar beentjes kruissen koomt,
En het licht der oogjes luicken;
Daarze zoo genoeghlijck droomt;
Daarze van den zachten wieger,
Opschiet, in de ledekant,
En den tjilper en den vlieger,
Naar zich lockt, met mont, en hant.
Leestze rijmen van omhelzen,
Minnebrief, of deftigh dicht,
En het bloedigh spel van Velzen,
Daar heur vaders geest in licht;
Dan schijnt ghy den zin te vatten.
Maar uw wieckjes schud ghy meest,
En verkiest de zy' der Katten,
Als zy Batoos treurspel leest.
'k Zie nu treuren droef en druckigh
D'arent van den godt Jupijn.
't Kleene Muschken is geluckigh,
By dat groote vogels zijn.
Zou Jupijn, die 't al doet trillen,
En de rotzen breeckt, als glas,
Nu niet om zijn scepter willen,
Dat hy oock een Muschken was,
En den hemel moght verruilen,
Voor de kamer van dit slot,
Daar mijn muschken in magh schuilen,
By de blancke *Bartelot.*
Febus wenscht een musch te wezen,
Wou dees Dafne met hem door:
Peleus zoon, in musch verrezen,
Nam 'er geen Brizeis voor.
Paris quam in musscheveeren,
Zoo hy die Helene kreegh.
Mars zou in een musch verkeeren,
Zoo dees Venus voor hem neegh.

101 *De zon:* Suzanne zelve.
109 Dit slaat op de minnedichten van Hooft.
116 *Batoos treurspel:* den *Bato* van Hooft.
131 *Peleus zoon:* Achilles.

Flakkus wou een musch gelijcken,
Gaf dees Lydia gehoor:
Gal uit musschenoogen kijcken,
Had hy deel aan dees Lykoor:
En Tibul met musschevloglen
Vloogh by dese Delia:
Stella (onder andre voglen)
Snorde deze Hyas na.
Elck van hun wenscht in een muschken
Te verandren zijne jeughdt,
Om een byslaap, om een kusken
Van die Maaght, om al die vreughdt.
Aexsters, groene papegaeien,
Hanen van uitheemschen slagh,
Tortelduiven, paauwen, kraeien,
Treurt, zoo treuren helpen magh:
Watervogels, en faizanten,
En ghy al die in de kouw,
Zonder hoop, van allen kanten
Zit betralyt, maackt nu rouw,
Die u moet met water lyen,
En met haver wort geloont;
Daar ons muschken, t'allen tyen,
Huis en hof en burgh bewoont;
Vry en vranck op ley en panne,
Spitze en steile toorens zweeft,
En de kamer van *Suzanne*
Tot vertreck en wooning heeft:
En zich mest met lekkernyen,
Daar men Joffrouws tafel deckt;
En laat d'arent dat benyen,

137 *Flakkus:* Horatius, de Latijnsche dichter.
138 *Lydia:* de beminde van Horatius.
139 *Gal uit:* lees: „Gallus wou uit," enz.
140 *Lykoor:* Lycoris, de beminde van den dichter Gallus.
141 *Tibul:* Tibullus.
142 *Delia:* de geliefde van Tibullus.
143 *Stella:* Latijnsche dichter, die onder Domitianus leefde en enkele vogel-minnarijen bezong.
144 *Hyas:* de dochter van Atlas. Zie Ovid. *Fast.* V, 170.
157 *Die u:* lees: gij, die u.

En de duif, die Venus treckt.
Muschken, schrander, gaauw en aardigh,
Uw vernuft en snedigheit
Maken u de starren waardigh,
Daar men u een plaats bereit.
Ghy bestiert, dat nimmer faalde,
Overkunstigh, na als voor,
Met uw bexken Joffrouws naalde,
En treckt gaauw de draatjes door.
'k Ga in uw geleertheit weien.
'k Zie wat *Bartelot* beschickt,
Die ghy wercken helpt en neien,
Als zy hemde of neusdoeck stickt,
Huif en sluier helptge zoomen,
Die Thalas zijn Cinxia
Zou vereeren, om te komen
Aan haar gunst en haar gena.
Gaat de jongkvrouw zich onthullen,
Ghy ontspelt haar huive kap.
's Morgens vlijtge pruick, en krullen,
Kemt heur hair, en zet heur kap.
Wat magh nu Arachne weven?
Pallas, die de wolle spint,
Moet het met haar schietspoel geven,
Nu een musch d' olijfkroon wint.
Peneloop, hoe kan ick prijzen,
Dat ghy uw tapyten neit?
't Muschken laat zich onderwijzen.
Zie eens, hoe 't borduurt en breit.
Geestigh Muschken, puick van geesjes,
Koning, Professoor, en Drost,
Kroon van uws gelijcke beesjes,
Kleene najer om den kost;

179 *Neien:* naaien.

182 *Thalas.... Cinxia.* Livius 1. 9 verhaalt — waaruit de Romeinsche huwelijksroep *Talassio* wordt verklaard — dat bij den roof der Sabijnsche maagden sommigen, eene bijzonder schoone geschaakt hebbende, den vragers, „voor wien deze ware?" toeriepen, dat de geroofde was voor Talassius (*Talassio*). Talassius zou, zegt van Baerle, die geroofde, hier „zijn Cinxia" genoemd, willen bevredigen met de schoone producten van Bartelots naaldekunst, waaraan het muschje haar hielp.

Geestiger dan alle musjes;
  Die, te Muiden op het slot,
Kunt voltojen alle lusjes,
  Vreught en troost van *Bartelot*:
Die uw dichter niet verlegen
  Laat, maar rijcke stof bestelt,
Zoo hy met noch meerder zegen
  Uwen roem op maat vermelt.
'k Most uw tjilpen dus verbreien,
  En wat kunst uw naalde ons gaf.
'k Sal uw uitvaart gaan beschreien;
  En dit snijden op uw graf:

Hier leit een musch, Suzannes tijdverdrijf, en bel.
Suzan, het tijdverdrijf der musch, acht dit voor spel.

213 *Bel:* als synoniem van *tijdverdrijf* gebezigd, omdat Suzanna met het muschje als een kind met een *bel* speelde.

WAERSCHOUWING

VOOR

HET MUSCHKEN

VAN

SUZANNE BARTELOT.

Betrouw uw zinlickheit en lusje,
Niet al te veel. Het is geen musje,

Waerschouwing voor het muschken van Suzanne Bartelot. Volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten,* 1644 bl. 370. In *Het Eerste Deel Van 't Amsteldams Minne-Beekje. Den tweeden Druck.* Amst. 1637, komt het reeds voor, maar daar het gedichtje hierin zeer slordig is afgedrukt, volgde ik den tekst van den bundel *Verscheide gedichten* van 1644.

De zoo zorgvuldig door Suzanna verzorgde musch ontvluchtte evenwel zijn beschermster. Den 10 Juli 1636 schreef Hooft aan Barlaeus: „de mus, opgeblaezen van 't lof uwer veirsen, ende misschien om 'er haer ooren op 't beste van 't spel te doen ujtschejden met zoo zoet een' mondt, heeft,

Onnoosle Maaght, dat met u speelt,
Uw spoghje zuight, uw kaaxkens streelt,
Uw lipjes kust, of prickt uw tongske,
Of blancken hals. 't Is Venus jongske,
Het welck aldus in musschenschijn,
Uw kuischen mont met zoet venijn
Vergiftight. 't Zal zich openbaren,
Als 't vier, door al uw bloet en aren,
Zich over 't gansche lichaam spreit;
En ghy uw ongeval beschreit.
Het is gewoon vermomt te vliegen,
Om simple harten te bedriegen.
Gedenck, hoe 't Dido is vergaan,
Toen 't (in gestalte van Askaan,
Na dat het uitschoot wieck en pluimen)
In haren schoot lagh, op zijn luimen.
Het bytje geeft een honighvliet,
Maar wie en vreest den angel niet.
Dat schalleke en doortrapte wichtje,
Gebruickt zijn bexken voor een schichtje.
De veders, blinde *Bartelot,*
Bedecken dickwils eenen Godt,
Wie kon Jupijn toch onderkennen,
Bekleet met witte zwanepennen?
't Is zorgelijckst met musch of zwaan
En tamme vogels om te gaan.
Dat leert men best uit Ledaas klaghten.
Men kan zich voor een arent wachten,
Die in de lucht uit rooven vaart,
En zelf geen Konings kinders spaart.
Zy leggen toe op ondermijnen,
Die anders zijn, en anders schijnen,
Het is oprecht dat nimmer lieght:
Maar valsche verwe en schijn bedrieght.

eer de gedichten der HH. Plemp ende Vondelen hier haevenen konden, haeren staert gelicht, en haere minnaeres met ejndeloose treurlust gelaeden, Onujtschrijflijk is dat schreyen van heete traenen, dat kermen, dat misbaer van de twee oudste mejskens." (HOOFT *Brieven,* III, bl. 142.)

OP WILLEM BARTJENS.

Ghy ziet het zichtbaer deel van Bartjens hier nae 't leven,
Van zyn onzichb'ren geest heeft hy u zelf gegeven

Op Willem Bartjens. Volgens den tekst onder het hierboven gereproduceerde portret van den bekenden rekenmeester in het rekenboek.

Dit gedicht behoort tot deze periode gebracht te worden en niet op het jaar 1612, zooals vroegere uitgevers meenden: 1°. omdat het een oud man voorstelt en 2°. omdat Pieter du Bordieu, die het schilderde, geboren werd in 1608 te Lille-Bouchard en dus eerst omstreeks dezen tijd het kan geschilderd hebben.

De naar dit schilderij gegraveerde prent van Savery is waarschijnlijk ook eerst in 1636 of 1637 gesneden om dienst te doen voor den druk van 1637 in BARTJENS' *Cyfferinghe.*

Een print int rekenboeck dat nergens faelt noch suft
Maer volght tot dienst der Jeughd Euclides rijp vernuft.

Eindelijk kan nog als bewijs aangevoerd worden, dat dit gedicht vermoedelijk in 1636 gemaakt is, dat Du Bordieu 5 Juni 1636 poorter werd te Amsterdam, waar Bartjens zich ook weer gevestigd had en dat hij in Mei 1637 weer te Leiden woonde.

KASPER VAN BAERLES

AENSPRAECK

AEN

JAKOB BAECK,

Rechtsgeleerde,

TOEN HY HEM RIET TE HERHUWEN,

VERTAALT UIT HET LATIJN.

O *Baack*, de Baack van eerbre zeden,
Die met een schrandren geest verciert,
En veelerley bevalligheden,
Uw heilge voester Themis viert:
Wiens tong met honigh is begoten,
En sap van duisent aardigheên
En in uw boezem draaght besloten
De wetenschappen, en al 't geen
De jonckheit leert van minnetreecken:
Wat wiltge my tot huwen raên?
Wat wiltge een wijser hart ontsteecken,
En in Cupidoos boeyen slaan?
De lieve *Barber* och! die bluschte
In haren arm mijn kuische vlam;
Toen ick niet vruchteloos haar kuste,

Kasper van Baerles aenspraeck aen Jakob Baeck. Volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten,* 1644, bl. 191.

Van Baerles vrouw, Barbara Sayon, was 19 Juni 1635 te Amsterdam overleden. Daar hij herhaaldelijk over haar gemis klaagde, werd hem van alle zijden aangeraden te hertrouwen. Vooral toen hij verliefde op de schoone Tesselschade. Hij bleef evenwel ongehuwd. Zie Dr. J. A. Worp in *Oud-Holland,* VI. bl. 87 seq.

En aan den naam van vader quam;
Zoo wel gepaart, als 't hart moght wenschen.
'k Heb my gequeten, als een helt.
'k Voel nu de bloem der jeught verslenssen,
En d' allereerste hitte smelt,
En leert my met der tijd bedaren.
My voeght geen Min, maar deftigheit.
Mijn waarde *Baack*, dit voeght uw jaren:
Dit is uw werck, en Venus vleit
En noodight u. De roode kaken
Der maaghden zijn met u gedient.
Uw jeughd is rijp, uw bloet aan 't blaken.
Ghy zijt der maaghden rechte vrient.
Ga toe, de vlugge minnestoocker
Bestelt u wapens en geweer:
Treck pijlen uit een vollen koker,
En tref de vrijster, u tot eer.
Het minnekoozen past uw zinnen;
My wijze woorden. Uw gezicht
Ontfonckt de jeught: uw oogen minnen.
Nu hecht op my geen wulpsche schicht.
Uw May die bloeit noch ongeschonden.
Mijn bloet verkoelt. Ghy, in uw kracht,
Verbeit de vrolicke avontstonden,
En ick verslijt den naren nacht
In eenzaamheit. De Kraamgodesse
Verheugh u met een jonge spruit.
Ick ben volleert mijn huwlixlesse,
En munt door zeven kinders uit.
'k Wil u dat ampt dan overgeven.
Op, vryer, naar de vrijster toe,
En kus haar, dat de kuskens kleven,
En streel, en wort geen kussen moe,
En spreeck: mijn echt moet wel gedyen,
Mijn liefste eerlange zwanger gaan.
Ick onbequaam tot dartel vryen,
En om mijn ega noch belaên,
Legh hier de wapens neêr met vreden:
's Is voor dees tijt genoegh gestreden.

DANCKDICHT

AEN

JACOB BAECK,

Rechtsgeleerde.

VOOR ZIJN SCHOONE APPELEN, MY MET EEN GEDICHT TOEGEZONDEN.

Geleerde en heusche Jongeling,
Met uwen appelkorref ging
Mijn hart op, door het groot genoegen
Aan uw met rijm bestroide vrucht;
Getuige van d' oprechte zucht,
Die oit de *Baecken* tot my droegen.

Ghy geeft my weder nieuwe stof,
Om boven Hespers gouden hof
Uw vaders boomgaard te waardeeren;
Waar in mijn ziel zoo menighmaal
Geprickt wiert van een heldren straal,
Om uit de borst te quinckeleeren.

Zoo veelerley genoten goet
Verplicht mijn overtuight gemoet
U weder danckbaar te gemoeten,
En met een schaamroot maatgedicht
En neergeslagen aangesicht
Voor alle weldaên te begroeten.

Danckdicht aen Jacob Baeck. Volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten,* 1644, bl. 220.

Wanneer dit gedicht gemaakt werd, is niet bekend. Van Lennep plaatste het op October 1629 en van Vloten op 1634 met een vraagteeken.

In verband met vs. 31 geloof ik, dat het ongeveer tot deze periode gebracht kan worden. In 1629 zou Vondel zich nog niet zoo geuit hebben.

4 *Aan uw met rijm bestroide vrucht:* geestige woordspeling met *rijm* „het gedicht van Jacob Baeck", en *rijm,* den „schitterend witten uitslag, waarmede de wintervruchten wel bedekt zijn."

6 *Oit:* altijd.

Uw hofsteê streckt een Helikon:
Uw klare Beeck een Hengstebron,
Tot laafnis van mijn dorstige ader;
Het zy ick op mijn' Duitsche wijs
Het huis vol schrandre kindren prijs,
Of hunne moeder of den vader.

Mijn geest, benevelt en verwart,
Vont t'elckens daar een open hart,
My noodigende, om toe te tasten
Naar hofbancket en lecker ooft,
En wat de boomgaart meer belooft
Zijn altijt wellekome gasten.

Toen ick vervloeckte waarheit sprack
Verstreckte my uw vaders dack
Een toevlught, als self magen weken
En deisden, morrende en verstoort,
En weigerden ter noot een woort
Voor mijn onnozelheid te spreken.

Uw broeder schaft my dickwils kost
Van Huigens, of den Muider Drost,
En blaackt, gelijck zijn gemalinne
In liefde tot de Poëzy,
En zuight haar zuivre borst; en ghy
Laaght jonck en teêr by haar te minne.

Ghy waart mijn broeders reisgezel,
En zaaght de weereld en haar spel,
En holpt hem hooge bergen banen,
En vond Urbaan in't gulden jaar,
En naamt de grijze aaloudheit waar,
En leerde spreecken met Tuskanen.

30 *Zijn*: versta: aan zijn.
31 *Vervloeckte waerheit:* waarheid, die gevloekt, veroordeeld werd. Hij bedoelt het gebeurde ter zake van *Palamedes.*
37 *Uw broeder:* Justus Baeck.
46 *Urbaan.* Zie het gedicht van Willem van den Vondel, in *Vondel 1621—1625*, bl. 333.

Uw brein ontwart 't verwarde Recht,
En strijckt krackeelen vlack en slecht,
En heeft de heelzame artzenyen
Doorkropen, niet ter loop noch los:
Oock hangt het aan den mont van Vos,
En smeet een reex van d'oude tyen.

Uw aangename tonge sluipt
Den maaghdeboezem in, en druipt
Van honigh en bevallickheden.
Ghy schift het wijze van het dwaas,
Wanneerge, met den wijzen Haas,
Door gras en bloemen heen gaat treden.

Maar schuwende der steden smet,
Verschalcktge nu met strick en net
Een vette snip, of slechte lijster;
Terwijl uw zuster liedtjes zingt.
Dan 'k wou ghy beide uw zinnen hingt,
Aan eenen vryer of een vrijster.

Zoo moght ick voor u henegaan,
En stroyen 't pat met roozeblaên
En maaghdepalm, en lauwerieren.
Mijn opgeweckt vernuft, ick wedt
Zou dan uw weeligh bruiloftbedt
Met puick van Poëzy vercieren.

58 *Vos:* de geleerde Vossius.
59 *Den wijzen Haas:* de Haas, geneesheer in de Wijk.
63 *Slechte lijster:* domme lijster, die zich licht vangen laat.
64 *Uw zuster:* Katharina? Uit de omstandigheid, dat Vondel hier maar van één zuster melding maakt, kan men opmaken dat de anderen toen getrouwd waren.

BEHOUDE REIS

AEN

WILLEM PIZO,

Graef Maurits van Nassaus Doctor,

STAANDE OP SIJN VERTRECK

NAER

BREZIJL.

O *Pizo*, die, tot 's Graven heil,
Naar 't suickerlant, Brezijl, gaat varen,
Gewenschte wint die vare in 't zeil,
En voere u veiligh door de baren,
En zette u vrolick op het strant,
Daar Nassau nu zijn vaandel plant.

Geen menschevreeter knaagh uw been:
Geen koegel quets gesonde leden,
Daar 't roockt en hagelt om u heen:
En is 'er kracht in mijn gebeden,
Zoo smette u geen vergifte lucht:
Zoo volge uw ampt een goet gerucht.

Godts zegen vloeye in d'artzeny,
Die ghy tot 's meesters quaal zult bruicken,
En wat ghy voorneemt, dat gedy
Zoo wel, dat wy in Hollant ruicken,
Hoe Maurits Grafelijcke gunst
Beschenckt uw kostelicke kunst.

Behoude reis aen Willem Pizo. Afgedrukt volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten*, 1644, bl. 214.

Willem Pizo, Leidenaar van geboorte, werd 25 Februari 1623 op twaalfjarigen leeftijd, als student te Leiden ingeschreven. Hij vertrok in October 1636 als lijfarts van Graaf Joan van Nassau, naar Brazilië. Nadat hij in het vaderland terug was gekeerd, vestigde hij zich te Amsterdam. Volgens eene lijst van doctoren aldaar, was hij 4 Juli 1633 te Caen gepromoveerd. Zie *Alg. Ned. Familieblad*, n°. 11.

9 *Daar 't roockt en hagelt:* daar 't kruitvuur rookt en 't kogels hagelt.

De zege, die de Vorst behaalt,
Wort dan uw zorge toegeschreven;
Uw eer met zijn triomf bepaalt,
Door zoo veel Indiaansche steden,
En over al den Oceaan,
Van schat en schepen overlaên.

Uw pillen wijcken dan in faam
Geen Roomsche Pizoos noch hun boonen,
Wier oude en lang bekende naam
Noit quam ter ooren hun, die woonen
In d'andre weerelt wijt en zijt,
Ontdeckt by onzer oudren tijdt.

Dat wenscht u mijne Poëzy,
Waar na uw drooge lippen dorsten.
Dat wenschen hartelijck met my
Zoo veel geleerde en brave borsten,
Die deerlick op den oever staan,
En sterven, nu ghy t'zeil moet gaan.

26 *Roomsche Pizoos:* het geslacht van Pizo was te Rome vermaard. Men weet dat Horatius zijn *Ars poëtica* aan de Pizo's van zijn tijd opdroeg. — *Boonen: Pizo* beteekent eigenlijk een *erwt*, en geen *boon.*

GEBOORTEKRANS

VOOR JONGKVROU

KATARINE VAN WICKEVORT.

O kransken, uw geluck weeght over:
Geensins om dat de goude lover

Geboortekrans voor Katarine van Wickevort. Volgens Vondels *Verscheide gedichten,* 1644, bl. 215.

Katarine van Wickevort was de dochter van Gasper (Jasper) Jansz. van Wickevort (geb. 14 Dec. 1564 te Antwerpen, begraven 5 November 1648 te Amsterdam) en van Margriet Bosschaerts, wed. van Cornelis van Beseler. Zijne eerste vrouw, Catharina Jurriaensdr. Rentorps, was 18 Oct. 1611 overleden.

Uit het eerste huwelijk werden dertien, uit het tweede twee kinderen

En zijde bloem u cieraat streckt;
Maar om dat ghy het hair bedeckt
Van d'eelste bloem der lentebloemen,
Om wie van haar geluck zou roemen
Dees hant, zoo 't Venus daar toe broght,
Dat zy dees bloem eens plucken moght,
Waar op een drom van vryers loncken.
Wat baat de bloem, dat zy blijf proncken
Vergeefs op haren groenen struick?
Men looft de dingen om 't gebruick.
Gepluckte roos kan 't hart verquicken,
Dat in zijn flaauwte scheen te sticken.
Wat 's aangenamer dan de lent?
Doch eer men 't merckt loopt zy ten end.
Wat baat de bloem den dauw te slorpen?
Zy is 't verwelcken onderworpen.
Bedocht dit schoone *Katharijn,*
Die, boven zon en zonneschijn,
Verblijt alle oogen, die haar minnen;
Zy zou haar al te schuwe zinnen,
Als een gezeggelicke Maaght,
Op hem, die trouwe liefde draaght,
Eens zetten, en met gunstige ooren
Naar zijn gebeên en klaghten hooren;
Eer haar de lentetijt ontschoot.
Wat eenzaam leeft is levend doot.

geboren. Die twee kinderen waren: Cornelis, geb. in 1614, st. te Napels, en Catharina, geb. 11 Maart 1616, overleden in 1661. Zij ondertrouwde 25 Maart 1638 te Amsterdam met Valerius Rover. De aanteekening daarvan in het Puiboek luidt aldus: „Valerius Roever, van Amsterdam, out 26 jaer, geen ouders hebbende, geassisteert met Jacques van Gistelen, syn oom, woonende op de Heeregracht, en Catharina van Wickevoort, van Amsterdam, out 22 jaer, geen ouders hebbende, geassisteert met haer suster Maria van Wesenbeck op de Coninxgracht."

Het gedicht is, blijkens den inhoud, vóór haar huwelijk vervaardigd, misschien wel in het najaar van 1636.

6, 7, 8 Uit deze regels, in verband met vs. 24, zou men kunnen vermoeden, dat Vondel dit gedicht voor een aanbidder van Katarine maakte en dezen sprekend invoerde.

OP

DE STEENE BRUG

OP DEN AMSTEL.

Acht zuilen op de ry, een brugh van zwaeren last,
Begront den Amstel niet, en staet allijk wel vast.

Op de steene brug op den Amstel. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy,* 1682, II, bl. 309, waar het voor de eerste maal gedrukt voorkomt.

Toen in 't jaar 1633 het groot Rondeel bij de voormalige Regulierspoort werd geslecht, en dit laatste vervangen door een groot burgerhuis, 't welk, tot logement ingericht, nog dien naam draagt, had men ook begrepen de lange houten brug, welke zich aldaar bevond, te moeten doen vervangen door een steenen brug. Deze was nu voltooid en rustte op acht zware zuilen, die zeven bogen vormden; welke zuilen niet op den bodem van den Amstel rustten, maar op roosterwerk gesticht waren, dat door zware ingeheide palen gedragen werd. Hierop zinspeelde Vondel in de hierboven afgedrukte regels, die boven den middelsten boog werden gesteld.

2 *Begront:* d. i.: rust niet op den *grond,* raakt den grond niet.

BIJLAGEN.

ANTWOORT.

De beste tong die stemmen smeede,
Zong gode loff, den menschen vreede.
  Die swygent meest haer deucht betoont,
  Is die met vier d'Apostels kroont.
De snoodtst' op aerde, deed de menschen,
Nae godts verborgen wysheyt wenschen.
  De booste sprack int Heemelryck,
  Myn macht sy d' hooghste macht gelyck.
In hun sticht godt zyn heerschappyen,
Die met het doen 't gelooff belyen.
  Schyn als een Droch en dwael licht, leidt
  Wie dat haer volght ter duysterheit.
De vrome zielen te belaegen,
Kan Hollants zachte grondt niet dragen.
  De Roomsche geus het smekent blad,
  Tot Brussel, ondertekent had,
Soo wel als d' ander; en versochter
's Lants vryheyt by, aen 's Kaizars dochter.
  Den muyter die gerustheyt haet
  Looft altyt een geschickte staet.
Daer d' eene burger 's anders muiren
Bestormt, die stadt en kan niet duiren.
  Geen aerdsche god, off hy wordt by
  Een Eedt verknocht: meer schuttery.
Wat leeraers ook dien bant ontlitsen
Die kerven 't snoer der zeeven flitsen.

Elck zyn waerom.

Antwoort. Afgedrukt volgens den tekst van het handschrift, berustende in de Universiteits-Bibliotheek te Leiden.

Het adres luidt: *Aen Sr. Joost vanden Vondele woonende inde trouw inde Warmestrat om te bestellen aen myn Heere De Heere Hooft Drossart tot Muyden.*

Het gedicht is van Maria Tesselschade Roemers en werd door Hooft „betutteld" (nagezien); zie zijne *Brieven,* II, bl. 12.

BONDIGH ENDE BEKNOPT

ANTWOORDT

OP DE ONBESCHAEMDE ARMINIAENSCHE VRAEGHEN

VANDE

AMSTERDAMSCHE ACADEMI.

Amsterdamsche Camer-Heeren,
Moet ick dan uw dwaesheyt leeren?
  Isser slimmer tong bekendt
  Dan die Godes Waerheydt schendt;
Dan die tonghe die de Goden,
Die de Staten soeckt te dooden;
  Als 't Arminiaensch ghebroedt,
  En uw Palamedes doet?
Wat moocht ghy nae Waerheydt vraeghen,
Die de Waerheydt wilt verjaeghen?
  Heeft 't Arminiaensch fenijn
  Wel de minste Waerheydts schyn?
Meynt ghy met den dwang der vroomen
(Vuyle Facti) op te komen,
  Die de Vryheydt selfs vertradt,
  Waer ghy oyt te segghen hadt?
Meynt ghy dat die elck moet styven,
Om syn leug'nen door te dryven?
  Deese Vryheydt is bepaeldt:
  Daerom is het dat ghy dwaeldt.
Wordt in wel-bestierde steden
Geen oproerig guyt geleden:
  Hoe komt dat in Amsterdam
  Palamedes plaets bequam?
Hoe komt dat ghy *Cameristen*
Durft met Neerlandts machten twisten?

Bondigh ende beknopt Antwoordt. Volgens den tekst der uitgave, in 1630 bij A. Rooman te Haarlem in plano verschenen (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 775).

Ofmen u dan oock verjoech?
Of uw kraem te gronde sloegh?
'T was dan billijck dat de Staten
Harmijn op de hacken saten,
En 't oproerig steeg gedrocht
Hebben wt het Landt ghebrocht.
Als verboden secten preecken,
En het graeuw de huysen breecken,
En de Macht haer ampt vergheet,
Wie is oorsaek van het leet?
Laet de Burghers-eedt verplichten:
Machmen niemandt onderrichten?
'K heb uw Vragen nu voldaen:
Mach ick nae den prys oock staen?

Recht deur. Wat wilt noch worden?

ON-ECHTE ACADEMI,

EER-ROOVERS DER BRABANDTSCHE CAMER,

HET WITTE LAVENDEL,

In cas van een Gouden, een Ysere Vry-heyt zijn.

Jehov' op zijnen Throon gheseten [1])
Versmaet al d' onheyle Poëten:
Het slimste, 't beste lijckt in schijn,
De waerheyt can gheen loghens zijn:
Geen dwangh en lijden Christen Zielen
Gheen boeven Hollandt en vernielen,

On-echte Academi. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 776).

[1]) Den soeten April is d'inleydinghe des Somers, dewijl daer dach noch datum staet, heb ick mijnen tijdt by tijts waer-ghenomen, om dese heylose vraghe te beantwoorden. *Kantteekening.*

Gods vryheyt is den rechten schat,
Die voor ons inden Oorloch trat,
Waer vintmen recht bestierde Steden?
Wie zijn roer-vincken van on-vreden?
Als hy die d' waere Kerck ontsticht,
Mey-eedich kroockt d' Onderdaensplicht:
De Harders vroom haer niet verloopen,
Als sy Godts Bandt te rechte knoopen:
Wat antwoort can daer volghen wis
Van haer die zijn in duysternis?
Wat connen d' Accademy Heeren
Met Roemers drincken yemant eeren?
Gheen *Pallas* hevet *Godts* verstandt,
Die d' Scherm-Heer hoeder van dit Landt:
Door Bosschen vremde Zwijnen strijcken
Daer noyt *Prins* sonder *Godt* gingh wijcken [2]).

CONCLUSIE.

Blasphemers die heel zijt ontrust
Laet *Prins Maurity* in zijn rust,
Die 't Landt ghedient heeft langhe Jaeren:
Ver-overt veele grauwe Haeren:
De Doodt heeft hem nae sich gheruckt,
Zijn Loff gheen Eeuw' en onderdruckt:
Maer Vondelinghen durven schrijven,
't Gheen Min en vrientschap doet verdrijven:
Om op te hitsen de Ghemeent',
En twist, onder ons Landt ver-eent:
Zijn schryven was best achterbleven,
Als schoon Pampier met dreck beschreven.

's Levens Jonst.

---

[2]) Rust heyl en mogent Prins die inden tijdt uws levens, Victorien gewint, en al door Godes Zeghen. *Kantteekening.*

D'AMSTERDAMSCHE RELIGIONS VERWANTEN

AEN ALLE

Vrome ende ware Liefhebbers der Vereenichde Nederlanden,
Liefhebbers vande Christelijcke vryheit

EN

Haters van dees Heydensche en afgodische ongebondenheyt
By d' Amsterdamsche Academi genaemt goude vryheyt.

D' oprecht in Amsterdam gheseten,
Vraecht alle Heylige discreten.
Wat beste en slimste tongen sijn?
Of waerheyt salich maeckt of schijn?
Off dwang van vrome Christen zielen
Niet streckt om d' Amstel te vernielen?
Off Godts-dienst niet en was de schadt
Waerom men eerst in oorloch tradt?
Of oock in wel bestierde steden
D' armijnsch muytmaecker wort geleden?
Off landt en Kerck beroeren vesten sticht?
Off d' eedt geen Magistraedt verplicht?
En of sich Heeren niet verloopen,
Die dese banden al ontknoopen?
Wiens antwoordt cortst en bondichtst is,
En klaerst in dese duysternis.
Dien sullen alle *Vrome Heeren*
Met eenen schoonen bouck vereeren:
Daer in de Veltheer van het landt,
Schreef met syn eygen edele hant,
Ons Religie te Mainteneren;
Als Vassal vanden Heer der Heeren,
Als rechte spruyte van Nassauw,
Godt en ons Vaderlandt getrou,
En nimmer vriendt te sijn van Spaengnien,
Is de leuse van Orangien.

Yver.

D' Amsterdamsche religions verwanten. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 778).

ANTWOORDT
OP
D'AMSTERDAMSCHE ACADEMI
AEN ALLE
POËTEN EN DICHTERS
der vereenichde Nederlanden, Liefhebbers van de goude Vryheyt.

Blind' *Yvers* wtghegheven vraegingh
Beantwoordt aldus voor de daegingh:
De tongh die leert dat suyverst glimst
De best: in teghendeel de slimst.
Voor nieuw saelich schijn d' oude waerheydt.
Recht Christ'nen dwang teelt Hollants swaerheyt.
't Was voor de vryheydt datmen vocht:
En 't suyvere woort te voorstaen socht,
En in geen steeden dient den Rechter
Te lijden oproer-maeckers echter.
Noch sticht gheen vest huys-plonderingh:
Veel min [1]) als Rechter daer aenhingh.
En Eedt verplicht in 't goed' de Borg'ren.
't Is Leeraers feyl die 't niet versorg'ren.

Dits antwoort op de vragingh cort,
En claer: doch die my meerder port,
Dien sal verwerven van den Dichter
Tot een uytleggingh claerder lichter:
Daer schrandre pen 't bewijsen schreef.
En 't geen meenich kloeck Helt bedreef:
Als meed' de winningh van 's Lants Velt-Heer
Wiens Broeders winst twintich ste'en telt meer.

Elck is uytlegger.

Antwoordt op d'Amsterdamsche Academi. Volgens den tekst der oorspronkelijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 779).

---

[1]) In de stede van Schoonhoven. *Kantteekening.*

ANTWOORDT OP DE VRAGEN,

VOORGESTELT BY DE HOOFDEN

DER COMŒDIANTEN VAN DE TWEEDEMAEL GEFORMDE

ACADEMY,

ALIAS

DE BRABANDTSCHE CAMER.

Wie eerd' Apoll' of Helicon?
Die Goden en gheen God en kon.
Wie zijn sijn Heylighe Poëten?
Die Godt noch Heyligheydt en weten.

1. Vraegh. Wat Tongh de best of slimste staet?
Antwoort. Die minst of meest van *Christi* gaet.
2. Vraegh. Of Waerheyd salig maeckt of schijn?
Antwoort. Daer hoeft gheen krans by goede Wijn.
3. Vraegh. Of dwang van vrome Christen-Zielen,
Niet streckt om *Hollandt* te vernielen?
Antwoort. Och ja; want door *Armini* quaet
Soo dickmael struyckelt onse staet.
4. Vraegh. Of Vryheyd niet en was de schat
Waerom men eerst in oorloogh tradt?
Antwoort. De vryheyd, dwang, en 't rechte woort,
Heeft *Neérland* tot de krijgh bekoort.
5. Vraegh. Of oock in wel bestierde Steden
Een oproermaecker wert gheleden?
Antwoort. Och neen; doch dit een *Vond'lingh* raeckt,
Die door zijn rymen oproer maeckt.
6. Vraegh. Of huyse-plondren vesten sticht?
Antwoort. Gheen huyse-plondren welstant wint.
7. Vraegh. Of d' eedt gheen Burghery verplicht?
Antwoort. Den Eedt het Hooft en 't Lijf verbint.

Antwoordt op de vragen. Volgens den tekst in *Antwoorden op de Vraghen der Amsterdamsche Academi.* in folio (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 773), bl. 8.

8. Vraegh. Of sich de Leeraers niet verloopen,
Wanneerse dese bandt ontknoopen?
Antwoort. Och jae; daerom rechtvaerdigh is
Het vonnis van het Synodis [1]).

Dit Antwoord kort en bondigh is,
En klaer in dicke duysternis,
Daerom de duytsche *Camer*-Heeren
Den *Rijmer* met haer *Roemer* eeren:
Of geven hem de *Diamant* [2]),
Die sne de *Velt-Heer* van het Lant;
Die vroom'lijck won des *Hertoogs-stadt*,
Om dat hy tot een *Meester* hadt
Wel eertijds *Mauritz*, wiens beleyt,
Ons won de gulde vryigheyt.

Raet licht.

---

1) Om den rijm, anders Synodus. *Kantteekening.*
2) Sose van weerden is. *Kantteekening.*

DE VERDIENDE PRIJS

DER

AMSTERDAMSCHE

CACODEMISTEN ENDE CACODEMONS,

DAT IS:

QUADE LIEDEN ENDE QUADE GHEESTEN.

Neffens andere Poëten ende Stichters des Cornhertische onghebondene Vryheyts.

God op den hoogen Throon geseten
Verdoemt [1]) *Apoll'* en syn Poeten,

De verdiende prijs der Amsterdamsche Cacodemisten ende Cacodemons. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 780).

---

1) De Heydensche Poëten gheven Apollo onder alle macht, dat hy sy niet alleen een vrye-Vader op der Aerden, waer van daen dese vry-Gheesten en

Om datse Duyvels tonghen zijn,
Der leugens cracht in waerheyts schijn
Waer door veel vroome Christen-zielen
Sy listich soecken te vernielen.
Wat roemt ghy dus des vryheyts schat
En zijt ghy niet het oorloghs radt
Soo hier, soo daer in vele steden
O Cacodemons snoode leden,
Zijt ghy niet die 't plonderen sticht [2])
En Burgers met nieu eedt verplicht [3])?
Verjaeght ghy niet Leeraers met hoopen [4])
Als sy Armini strick ontknoopen?

Hier antwoort op dat bondich is,
Een Jae gantsch sonder duysternis
Dan sult ghy Cacodemi-Heeren
Den prijs behalen van oneeren,
En Pallas [5]) sal met spies en hant
U vellen in des Hels-Heers brant,
Die uyt 's Hertogenbosch ginck strijcken
Als Mauritz was Godts Throon gaen kijcken.

De Yver des Heeren sal sulx doen.

-Beesten schynen te comen: Maer oock dat hy Apollo zy by de Helsche Godekens, daer van daen comen dese Helsighe Poëten, die haer verdiende Prys als van haer Richter, ende den Princen-roemer als harer Veldt-Heers Liverye verwachten. *Kantteekening.*

[2]) Als te Schoonhoven daerse met Bier vereert zyn. *Kantteekening.*

[3]) Als te Haerlem, Leyden, &c. *Kantteekening.*

[4]) Als Hillenium, Geselium, Smoutium, &c. *Kantteekening.*

[5]) Pallas, segghen de Beuselaers, is sonder Moeder uyt de Hersenen van Jupiter voortghecomen, ende wort met een Spiets in de Handt af-gheschildert, waermede hy dese oproer-makers ende die met de Hersenen der Poëterye te veel ghequeldt worden nederveldt. *Kantteekening.*

ANTWOORDT OP DE VRAGHEN:

VOORGHESTELT VANDE

AMSTERDAMSCHE ACADEMY:

AEN ALLE

Poëten ende Dichters der vereenichde Nederlanden,
Liefhebbers van de Goude Vryheydt.

Apoll' al heb ick noyt *Parnassi* Top besocht,
En mijne Lip ghenat met *d'Hippocreensche* Vocht:
Al hoop ick genen *Roem* of *Roemer* wech te draghen,
In't kort Nochtans ick send' mijn *Antwoordt* op u *Vraghen.*

1. Vraghe. *Wat beste en slimste tongen zijn?*
Antw. Die Tonghen zijn de Best' steets die de Lieden raen
Om naer den Vre met Godt, en yeder Mensch te staen.
Die Jesu Wet beleeft, al doolt hy naer haer oordeel,
De Tonghen zijn de slimst en doen den Duyvel voordeel,
En alle Landen schae, die sulcx stellen voor
Daer door de menschen treen van 't heylsaem vrede spoor.
2. Vraghe. *Of waerheydt salich maeckt of schijn?*
Antw. Verlaet u op gheen schijn die kan niet salich maken;
Die schijn en waerheydt heeft, die sal ten Hemel raken.
3. Vraghe. *Of dwang van Vrome Christen-zielen*
Niet streckt om Hollandt te vernielen?
Antw. De Vryheydt dan ghewis heeft Hollandt opgequeeckt,
Den dwangh haer Bolle-werck, en Thuyn in stucken [breeckt.
4. Vraghe. *Of Vryheyd niet en was de schat*
Waerom men eerst in oorloogh tradt?
Antw. Papist en Geus, int eerst om dwangh uyt 't landt te [jagen:
Haer lijf, en leven in den Oorlogh ginghen waghen.

Antwoordt op de Vraghen, enz. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 781).

5. Vraghe. *Of oock in wel bestierde steden*
Een oproermaecker wort gheleden?
Antw. Den Cancker, soo hy niet by tijdts wort uytgesneen
Sal met sijn scharen haest bederven al de leen.
6. Vraghe. *Of huysen-plondren vesten sticht?*
Antw. Een Stadt hoe sterck van vest, van muyren en van wallen,
Soo sy 't Huys plond'ren niet en weert moet haest [vervallen.
7. Vraghe. *Of d' Eedt geen burgery verplicht?*
Antw. Den Eed' die Burghers eyscht om oproer te verhoen:
Sal aen zijn over-heer elck goede Borgher doen:
En sal sich aen de selfd' soo vast altoos verbinden
Dat hy in oproers noodt sich overal laet vinden.
Om vroome Borghers in haer lijden voor te staen,.
En 't rasende gheweldt gheweldich af te raen.
8. Vraghe. *En of sich leeraers niet verloopen,*
Wanneerse dese bandt ontknoopen?
Antw. De Leeraers die den bandt der Burgery ontknoopen
Die doetmen met goed recht uyt Stadt en Stadt verloopen.

Lief-hebber van de Goude Vryheydt.

VERCLARINGHE OVER HET

ANTWOORT OPDE VRAGEN,

VOORGHESTELDT VANDE

AMSTERDAMSCHE ETC.

ALIAS VANDE

CAMER-GODT APOLLO,

Ende sijn Camer-Knecht Joost Vondelens, Lief-hebbers vande
Heydensche ende schyn-heylighe Vryheydt.

Wat is *Apollo* doch? Wat zyn de *Berchsche Goden?*
Wat d' *Hippocreensche* Vocht, die Ziel en Lichaem dooden?

Verclaringhe over het Antwoort opde vragen. Volgens den tekst der uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 782).

Wat *Roem* comt oock daervan? Wat *Roemer* wort [verwacht
Van een vervloeckte Godt die goet bescheyt belacht?
Wanneer *Apollo* vraecht na best en slimste tonghen:
Door Dienaers van syn aerdt spreeckt hy, en wort ghesonghen:
De beste tonghen zijn, die nae de Vrede staen:
En die nae [1]) *Puppi* leer door d' *Enge Poorte* gaen.
De slimste tonghen zyn, die twist en tweedracht soecken,
Die tot een valsche Leer en tot Ziel-moorders hoecken,
Niet dolen laet zyn volck [2]) maer harde bollen zyn,
Die op een woort en stip de waerheyt siften fyn.
Of waerheyt zalich maeckt, wanneer hy voort gaet vraghen,
Of waerheyts ooghenschyn? Soo wert hem voorghedraghen,
Dat schyn en waerheyt t' saem den Hemel sullen sien,
Die meest ghevonden wort in [3]) Politycke Lien.
Apollo vraecht, of dwangh van vroome Christen-Zielen
Insonderheyt niet streckt om Hollandt te vernielen?
Apollo crijght bescheyt, dat Hollandt sonder dwangh
Tot [4]) vry-Gheests Bollewerck moet hebben haren gangh,
Of Vryheyt niet en was de schat, doet hy aflesen,
Waerom men eerst in't Sweert en Oorlogh tradt voor desen?
Hier roept syn Dienaer uyt: O Geus ruymt nu het Lant,
Of gheeft [5]) Papist syn wil te doen syn offerhant.
De *Camer-Godt* die vraecht, of in bestierde Steden
Oock wel van Muytery een maker wort gheleden?
Syn Camer-Knecht die rymt, om hem te snyden uyt,
Soo 't is een Swarte [6]) Cap, doch niet der guyten guyt.
Ons *Heerschap* voorder vraecht, of plondren vesten bouwet
De Knecht slaet syn gheluyt: de Stadt en vest verouwet
En gantschelijck vervalt, daer sulcx niet wert gheweert
Wtneemt een Geusen Thuyn, dat dient met [7]) Bier vereert
Of Eedt gheen Burghery verplicht, lust my te weten?

---

[1]) Dat is die Jesu Wet ofte het N. Testament ende met de Wet des O. Testaments beleven. *Kantteekening.*

[2]) Gelyc de Arminiaen roept. *Kantteekening.*

[3]) Ist so niet Arminiaen? *Kantteekening.*

[4]) Ist niet waer Cornhertist? *Kantteekening.*

[5]) Is dit de sin niet Papist? *Kantteekening.*

[6]) Ist niet waer Joost van Vondelens cum socijs. *Kantteekening.*

[7]) Schoonhoven weet hiervan. *Kantteekening.*

Hier op doet Camerlinck syn Eedt, en wort ghebeten,
Hy wil met Roer en Pieck volbrenghen synen Eedt,
De [1]) Cappen van de Stoel gaen jaghen swart becleet.
Hy neemt hier op syn Boeck, en gaet den Duyvel leeren,
Syn Knechten met gheweer zyn de beschermer-Heeren,
En doen op desen Eedt met slaen [2]) een groot ghewelt,
Sy worden *Boeyers* selfs, elck een toont hem een Helt.
Het laetste spant de Croon, men doet ten achtsten vraghen
Door desen achtsten *Wijs* of *Sot* by d' oude daghen,
Of sich verloopen niet de Leeraers van het *Woort*,
Wanneer sy desen bant ontknoopen in haer oort?
't Orakel is ghevraecht, dit Antwoordt wort ghegheven,
Dat die met recht uyt Stadt en Landt syn uytghedreven,
Dat hier om [3]) Vondelens eer hy syn Borgher recht
Becomen had, sou syn gheweest in't Hoff ghehecht.

Lief-hebber vande waerheyt,
Vyant vande Brandestoockers.

---

[1]) Die dit niet en gelooft die vraegt hierna. *Kantteekening.*
[2]) Dit is gebeurt inde Warmoesstraet op Nieuwejaersdach 1630. *Kantteekening.*
[3]) Over syn Palamedes. *Kantteekening.*

ANTWOORDT,

AEN DE

AMSTERDAMSCHE ACADEMISE VRAGHERS.

Dits antwoord op u slimme streken,
De slimste Tongen logen spreken,
De beste waer. Geen loosen schijn
Maer waerheyts God ons Heyl moet syn,
Geen dwang en kan de Christen Zielen,
Maer wel haer Goed en Romp vernielen.

Antwoordt, aen de Amsterdamsche Academise Vraghers. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano, te Haarlem bij Jan Pieterss Does verschenen (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 783).

De ware Vryheyt was den Schat
Waerom men eerst in Oorloch trat,
Och neen in wel-gestelde Steden
Geen oproer-schrift en wort geleden,
Geen Burger Bannen Steden sticht,
Geen Burger loosen Eedt verplicht,
En sich de Leeraers niet verloopen
Wanneerse sulcken bandt ontknoopen.
Onheyl'ge Dichters, bondich is
Dit antwoord, sonder duysternis.
Dus wilt my Academi-Heeren
Met een Princen Roemer eeren
Daer Pallas met haer diamant
In sne dry Veld-Heeren vant Land,
Prins Willem, die de Grond eerst leyden,
Prins Maurits, die 't heeft op-gheboud,
Prins Hendrick, die het gaet verbreyden,
En maeckt dat elck sijn eer behout.

Vyer.

ONPARTYDICH ANTWOORT,

OP DE VRAGEN VANDE

AMSTERDAMSE ACADEMI.

Swijgt Apollo ghy swarten Droes,
Van maken 't rasend' Volck soo kroes,
Want dese vraghen alleen strecken
Om noch meerder Twist te verwecken:
Seer haest verdwynt des waerheyts schijn.
De Waerheyt die moet ons Heyl sijn,
Het sijn de beste Tonghen mede
Die trachten na de Gulde Vrede,
Geen slimmer Tonge oock int Land,

Onpartydich Antwoort op de Vragen, enz. Volgens den tekst der oorspronkelijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 784).

Als een oproerich Stoke-brand,
  Waer toe alsulcke Leugen-tongen?
  Wiens geloof word toch hier gedwongen?
De Vryheyds Hoedt die ghy soo looft
Hebt ghy een ander selfs berooft.
  Heeft het Schielants Placcaet veel vromen
  Oock haere Vryheydt niet benomen?
Grootius noch in sijn Boeck stout
Voor wel ghedaen, sulcx staende hout,
  Ghy hebt eerst selfs soo inghemeten,
  Waerom nu alsoo luy ghekreten?
Ey, maer wat vroome dat bewijst
Die Huys-braeck en het Plondren prijst;
  Lust u van Burghers Eedt te hooren
  Leest het antwoort der Professooren,
Om niet te krencken onse macht
Laet ons t'saem blyven in eendracht
  Wilt met ons Prins sijn kloecke daden
  Prins Maurits nu int Graff niet smaden
Die al de weerelt is gheromt,
Wiens Lof nau al kan zijn ghenomt,
  Daer van getuyghen de Chronijcken
  Met hoe veel Steden hy gingh strijcken,
Was voor zijn Vyandt een ontsach,
Sedert Turnhout en Vlaemschen Slagh,
  Seer menigfoudigh sijn Victory
  Blijft tot een eeuwighe memory,
Sijn meeste wit en ooghemerck
Was voor te staen des Heeren Kerck,
  Afbreuck te doen bloed-huys van Spanjen
  Tot Lof van 't Edele Oranjen,
Was een gezegent Instrument,
Heeft Christelijck sijn loop ge-end:
  Wenschen oock ons Veldheer veel Jaren
  In sijn Victory voort te varen,
En dat hem oock sijn kloeck beleyd
Gedyen mach tot Zaligheyd.

Houdt dat goet is. I. V. GERWEN.

ANTWOORDEN
OP DE VRAGHEN VAN D'ONGHEDOOPTE VONDELEN,

UYTGHEGEVEN VAN

D'ONGHEDOOPTE AMSTERDAMSCHE ACADEMIE,

Om gheoordeelt te werden by de Onghedoopte Academi-Heeren,
Nu Besitters vande Brabantsche Camer.

Den Vos by 't Vier ô slimme Guyt,
Sach 't geen hem lust eens leggen braden
Om zijn profijt, de Kat ter schaden.
Krabdent daer met haer Pooten uyt,
Soo tracht, hout u gewaerschout wat,
Ons Vuyle-Palamedes Vader,
Met uwe schade allegader
Te krijghen 't Kussen onder 't gat,
Met 't Swaert en locktent niet te voor,
Op u Stadt-huys, heeft hy onthouwen,
(Of siet het aende Munsters [1]) Couwen)
Dies rijdt hy nu een ander spoor,
Nu soeckt hy, want hy merckt vol list,
Heer en Gemeent teghen malcanderen,
't Verniel van d'eene door den anderen,
Daer toe hy blaest, stoockt, tercht en hist.
Dat blijckt in zijn, vol-vraghen-kaert,
Waer med' hy 't Volck, hitst tot Pasquillen,
Die d'Heeren geensins lijden willen,
Op hoope van haer Ban of 't Swaert,
An d'andere zijde, die hy port,
Weet hy wel, dat niet sullen swijghen,
So waent hy 't Landt vol twist te krijghen,
Op dat hy oock eens Meester wort,

Antwoorden op de Vraghen van d'Onghedoopte Vondelen. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 785).

---

1) Naeckt-loopers. Jan Beukelsz. *Kantteekening.*

Hola! mijn Pen ghy graest te breed,
't Quaet dencken moet ghy wat versoeten
Misschien soeckt hy maer Schouten-boeten
Tot scha-boet van zijn Palameed,
Off lust tot d'heyl'ghe Poezij,
Heeft zijn Poëtsche Geest ghedreven,
Om dees Caerte uyt te gheven,
O neen: se steeckt vol Guyterij.
Daerom, en om dat hy ontbiet,
Oock Dichters van ons Nederlanden
Tot antwoort, cond' ick mijne handen
(Onmooghlijck wast) sien rusten niet.

Antwoort. 'K segh dan de beste Tonghe ist
I. Vraghe. Die niet heelt 's harten qua ghedachten
't Een segghend', siend' nae 't ander trachten
Vre prijsen en te maecken twist.
II. Vraghe. En sulcken Tongh die vol fenijn,
Om sijnen Even-naest te krencken
Bewimpelt 't quaet 't welck 't hart derf dencken
Dat moet de alderslimste zijn.
Gelijck de Laster-tonghe snoot
Dees Vraghers, ons Poëtsche Dichter,
Die in Palmeed', ô Oproer-stichter
De vroomste Prins schent nae sijn doot.
III. Vraghe. Nu volght in sijn Cereens gesangh
Off 't niet streckt Hollant te vernielen
De dwangh van alle Christen zielen,
Doch 'k meen hy meent consciensi-dwangh.
Hier wort by my van hem verbeyt
Hoe verd hy acht Conscienty dwinghen,
Derft hy eens met dat stockjen springhen
Soo is zijn antwoort haest bereyt.
Noemt hy in Kerck, Kercks Polity
Dwangh! wie heeft oyt connen wijsen
Kerck sonder Wet, die was te prijsen,
En niet stond in Vry-geestery.
Kerck Wet is steunsel vande Kerck
En Kerck, van 't lant daerom heeft Spagnien
Geen Vyant als die met Oragnien,
Van 't Kercken steunen maecken werck.

Maer, die de Kerck om smijten sal
Helaes! die tracht nae Hollants vallen
En werpt om veer, zijn sterckt', en wallen,
Den Wreeden Spaengiaert te gheval.
IIII. Vraghe. Soo doet oock die, die stadigh crijt
Dat d'Oude die om Vryheyt vochten
Noyt om Gods Kerck of woort en dochten,
Foey schendigh en Godtloos verwijt.
Wt Honden die sulcks denckt of blaft,
Se sijn voor Godt, en 't Landt, ghesturven.
En na vryheydt by heur verwurven,
Hebbens', veel Ketters afgheschaft.
Soo vroom Godtsdienstigh waren zy,
Haer Kind'ren die meest noch regieren,
(Willens haer Ouders niet onteeren),
Moetent ghetuygh nevens my.
Die 't niet wil doen die blijft verbastert
Van 't Bloet van sijn Eerwaerde Ouders,
En lijt met schant, 't hooft op de schouders
Van die, die haer so Godtloos lastert,
V. Vraghe. Want die in wel bestierde Ste'en,
Met sulcke snoode Guyterijen,
Gestadelijck stoockt Muyterijen,
Behoort geensins te zijn ghelee'n,
VI. Vraghe. Ja min als die m' Huys-plonderaers hiet,
Want: die ons Oorloch eerst begonnen,
Wel Huys, wel Kerck, en Cloosters schonnen,
En bleven vroom; maer dese niet.
't Huys-plond'ren is niet altijt quaet,
Maer dickwijl nut, als Lant Verrader
Daer schoolt en sich versaemt te gader,
En tot des Lants ontrusten raet.
Off seght my eens het teghendeel
Sonder te wesen Vrient van Spagnien
Off schant-vleck van het Huys Oragnien
Ende ghekroonde Princen veel.
Doch tweemael sach ick, met mishaegh
En groote droefheyt Huysen Plond'ren,
Maer hielt het met een groot verwond'ren
Een weer-wraeck van ghelijcke plaegh.

Door weynigh Kind'ren voort gheset
Omringht met duysenden Papisten
Harminianen en Mennisten,
Door welck 't had connen zijn belet.
Maer, ach! zy lachten in haer vuyst,
En dachten hier wort stoff ghevonden,
Om staet, en Kerck, in eer te wonden,
Licht d'een van beyd daerom verhuyst.
Soo krijgen wij ons handen ruym,
En tijt op 't Kussen te gheraecken
Dan sullen wy ons Meester maecken,
Kloppen den Kerck vry op den duym.
Doen docht ghy weyn'g om eer en eet
Nae welcker kracht ghy nu comt vraghen
Dan; nu ghy soeckt dat Wilt te jaghen,
Ick derff wel segghen wat ick weet.
Ick can wel sien u trachten boos,
Twist-stocker, waren ons' Voor-Vaders,
Verplicht aen Prins en Lant-Verraders,
Seght Onghedoopte Edeloos.
VII. Vraghe. Off wilt; of coont ghy niet verstaen,
Dat uyt Eedts cracht, het Volck al stille
Niet volghen moet, des Heeren wille
Als by hen qualick wort ghedaen.
Of ghy Muytemaeckers tongh
Hoe garen sout ghy Vrome Mannen
U antwoordend, uyt 't Lant sien bannen,
Off datmen haer Conscienti dwongh.
Hier is nu al dat ghy begeert,
Behalven dat' of niet verloopen
Leeraers die desen Bant ontknopen:
Nu meent ghy dat ghy triompheert.
Om dat ghy Leeraers brenght int spel,
Maer weet ghy wel wat loon zy krijghen,
Als zy als stomme Honden swijghen
Daer men den Wolff ontdecken sel.
En? staet het u Poëten vry
't Ontknoopen alle dese Warren,
Zy waren dan wel groote Narren
Dat zy 't niet dee'n soo wel als ghy.

VIII. Vraghe. Soo segh ick dan wel plat uyt neen
Wort u ghegunt: daer toe te nooden
't Ontknoopen wort haer niet verboden
En bleven sot soo zijt niet dee'n.
Ten waer twelck ick niet can vermoen
Dat ghy waert Meester van dees tijden
En haer condt met ghewelt doen lijden
Dan wast perijckel om te doen.
Maer Godt de Hoeder van zijn Kerck,
Ons Magistraet, en Voetster-Heeren,
Sullen u Handt van ons wel keeren,
En maecken onse Vuysten sterck.
Hier mede Accademy-Heeren,
Dunckt my hoort den Roemer mijn,
Maer sentse niet is mijn begeeren,
Off vultse wel met Rijnsche Wijn.

PAESCHEN.

Ick wou wel weten goede Luyden,
Wat dat doch ditte mach beduyden,
Gemeenlijck om dees tijt 's Jaers,
Wanneer den Prince moet te Velt,
Datmen dan meer Pasquillen telt;
Als tot eenige tijden aers.
Sout wel niet comen van Verraders,
Die van ons Vader-Landt de Vaders,
Verbasen met inwend'ge twist
Op dats' ons Velt-Heer van Orangen,
Niet uyt en senden tegen Spangen,
Ick vrees by get sulck Volckje ist.

Aensiet de Jonckheydt.

ANTWOORT

OP DE VRAGHE VANDE ACADEMI-HEEREN

BINNEN AMSTERDAM.

Phebus met al die Susters negen
Antwoort die Vrage ter degen:
Die Tong Godt sijn Eer recht gheeft
Seyt waer: Maer Armijn 't niet heeft?
En dwinghen vroome Christen zielen,
Trachten Gods Gemeent te vernielen,
Die vrye waer Gemeent int Landt,
Amstel' die vryheydt brenght tot schand,
In plaets van wel bestierde Steden.
Komt oproer, dwang aen Christen Leden
Met een som aen Geld (datmen weet)
Al staen die voor ons Land met Eed,
Tis recht en reen dit te verhalen:
Elck weet dan hoe zy grootelijcks dwalen
Die ons ware Vryheyt onvry maeckt,
Wie tegen spreeckt in hechtnis raeckt.
  Dit staen toe d'Academi-Heeren
Om tegent Lands Placcaet te leeren
In Huys, Amstel' maecktse een Seckt,
Snijt dat op een Roemer perfeckt,
Mauritz dede ons Thuyn bevrijden,
So gaet ons Prinz noch met God strijden.

Waerheydt blijft waerheydt.

Antwoort op de Vraghe vande Academi-Heeren. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 786).

ANTWOORDT

OP DE PASQUILLEUSE VRAGHEN VANDE

KAKODEMONIE VAN AMSTERDAM,

MET GELYCKE VRAEGEN.

Apolluoon den Boosen Gheest
Die t' Amsterdam nu speelt den beest,
Heeft door syn dienaers ende knapen
Syn mont gheopent met wyt gaepen,
En uytghespoghen een Pasquil,
Dat niet en dient dan tot de stil.

Daer in hy vraeght en eyscht antwoort,
Dat wy hem gheven soo 't behoort,
Met Vraegen wederom. Syn Vraeghen,
(Daer over alle vroomen klaeghen,
Noch waerdich eenich goedt bescheyt,)
Wy achten soo wel wederleyt.

Seght of dat goede Heeren syn,
Die onder waerheyts naem en schyn
Burgers, de waerheyt vast toeghedaen,
Met bannen uyt haer Stadt heten gaen,
En valsche Leeraers in de plaets
In nemen, ofse waren maets?

Seght ons wat dat voor Heeren syn,
Die luyden die ghebannen syn
Door hooghster Overheydts recht ghebodt,
Den Overheyt tot schimp en spot,
Op heure straten laten gaen,
Als of daer gheen quaedt was ghedaen?

Antwoordt op de pasquilleuse Vraghen vande Kakodemonie. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 787).

Seght ons wat dat voor Heeren syn,
Die schynen dat sy niet en syn,
Seght wat die Heeren meriteren,
Die sulck een Factie festueren,
Die met een boosheydt ongehoort,
Het gantsche Vaderlant verstoort?

Seght ons wat dat voor Heeren syn,
Die daer niet eens vergramt en syn,
Dat Prins Maurits onsen vroomen Heldt,
Door Pasquillen wordt ten thoon ghesteldt,
Ende van Guyten werdt belacht,
Om hem te maecken kleyn gheacht?

Op dese vraeghen kort en klaer,
Soo wat *Apolluoons* Dienaer,
Sal willen geven het best antwoordt,
En spreecken uyt 't geen daer op behoort,
Die sal ontfangen voor syn werck,
Den sleutel van d' Armijnsche Kerck [1]).

Slecht en recht. Gelt om Gelt.

---

[1]) 't Koster-ampt. *Kantteekening.*

A°. 1630.

BEVESTINGH

VAN DEN

AMSTERDAMSCHEN YVER.

Hey, 't is gheen duysternis: wat magh *Apollo* vraghen!
Gheen Sonne schijnt so claer op 't midden vanden dagen.

A°. 1630. Bevestingh vanden Amsterdamschen yver. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 788).

1. Want eerst'lijck, vraegt hy, wat de beste tonghen zijn?
Die ons tot Vrede raen en vry zijn van venijn.
De slimste zijn, die niet dan Twist en Tweedraght zaeyen,
Die op der Waerheyts Stoel in't Loghenveldt gaen waeyen;
En mompen 't Volck door Schijn. Wegh Schijn, wegh
[vuyle beest;
2. De Waerheydt overwindt, de Waerheydt salight meest.
3. Wegh Lant-verderf'lijck quaet, wegh Dwangh der vrome
[zielen;
Wegh alle, die Gods Kerck en 't Christen-Rijck vernielen,
Die 't alghemeen Gheloof verwerpen aen een zy;
Wech die een ander druckt, en self wil wesen vry.
4. De Goude Vryheydt sucht, als ballings-landts verdreven
Waer voor Nassau in't Veldt, en ander Helden bleven:
Waer voor de *Batavier* de wapens oock aennam,
En 't Oorlogh heeft ghevoert, en sprongh soo in de vlam
Soo nu Vervolgingh leert sijn Even-naesten haten,
Soo moetmen klackelijck so waerde schat verlaten,
5. En Oproer in het Landt verwecken, en ghevecht.
Men raeckt de Vryheydt quijt. *Apollo!* is dit Recht?
6. Neen: soo niet, Plondergheest! dus wordt 't ghemeene
[besten
Verwaerloost, en omver ghestooten Stadt en Vesten,
't Is prijslijck datmen hier het Swaert neemt in de handt,
Eer dat de Burgher door dees Kancker heels verbrandt.
7. 8. Ghy Leeraers, die ontslaet, door-Eedt-verplichte Luyden
Waer vind' men uws ghelijck? in't Noorden of in't Zuyden?
Die d' Overheyt versmaedt. Ick segh, dat ghy wat weet.
Hoe wel heeft Leyden doch aen u haer Muts besteet.

In der haest ghestelt door een Lief-hebber
van de Goude Vryheydt.

ANTWOORDT

OP DE ACHT VOORGHESTELDE VRAGHEN

VANDE

AMSTERDAMSCHE ACADEMY,

Eerst gheweest Brabandtsche Camer, maer dien naem verlatende uyt haet. omdat de Brabanders zijn Liefhebbers vande Religie, ende sy vande Goude Vryheyt, dat is te segghen duldinghe van Dwael-Gheesten ende misverstanden.

Tot Antwoordt van Apollos vraech,
Thoonen haer veel Poëten graech,
De beste tonghen Godt vereeren,
De slimst Gods eer schandaliseeren,
Het waer gheloove saligh maeckt,
Doch schijn bedriecht, 't recht wit niet raeckt,
(By veel van d' Acadeems ghesinden,
Noch waerheydt noch schijn is te vinden)
Der vromen dwang hier eer gheschiedt
Maeckt Hollandt groot, Spaengien tot niet,
Ons Groot-Vaers voor de vryheydt strede,
Ons Vaders voor de Godsdienst mede,
De grootst oproerder diemen vant,
Dat was Arminy hier in't Landt.
Nochtans soo werdt hy wel gheleden,
In veel van onse beste Steden,
Of Huysen plond'ren Vesten sticht,
Dat is om te antwoorden licht,
Laet Alckmaer en Schoonhoven segghen,
Of sulcks haer Vesten vast ginck legghen:
Den Eedt verplicht een Onderdaen,
Noch meer die in regeringh staen.
Die Gods woort leert dees bandt knoopt vast;
Doch werdt dickmael t' onrecht belast.

Antwoordt op de acht voorghestelde Vraghen. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 789).

Ick heb gheantwoort op u vraghen
Mach ick nu wel den prijs wech draghen,
Apollo die sal segghen Neen,
En dat 't ghestelt is buyten reen:
Doch soo niet als dat hy gaet segghen,
Mauritz tweemael heeft gaen belegghen
Den Bos, en dat hy daer af weeck,
Daer krijght dien Heldt te schamp'ren streeck.

Elck Voghel queelt soo hy ghebeckt is.
Niemandt onberispelijck.

ANTWOORT OP DE VRAGHEN,

VOORGESTELT BY DE

AMSTERDAMSCHE ACADEMY

Aen alle Poëten en Dichters der Vereenighde Nederlanden,
Lief-hebbers van de Goude Vryheydt.

Jehov' die op u Throon seer heerlijck zijt gheseten,
Laet my, indien ick mach, dees Vraghens antwoordt weten.

De beste Tonghe die Godts Woordt
Draeght sonder Persoons aensien voort
En die den Slechten suyver leert,
De Slimste die dit anders keert.

De Schijn-deught Godt een gruwel is
Door Waerheydt der Verbontenis,
Door 't lijden Christi Godes Soon
Wertmen verheerlijckt in sijn Throon.

Die Dienaers Godts dwingt uyt een Stadt
Daer op men niet te segghen hadt,
Maer deed' het uyt een dollen haet.
Dat streckt alleen tot Hollandts schaet.

Antwoort op de Vraghen, enz. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 790).

Om vryheydt van Gods suyver Woordt
Soo brachtmen eerst den Oorlogh voort,
Om yeder facty voor te staen,
Daerom en is het niet ghedaen.

In Steden diemen wel regeert
Dient het oproers ghedroch gheweert,
Dus dient in dwangh de *Armyaen*
Daer 't oproer-maken comt van daen.

Gheen Vest en sticht Huys-plondering,
Maer dats een onverdraechlijck ding,
Dies dient geweert de Leering vals
Der Facty die 't haelt op ons hals.

Den Eedt verbindt een niet soo vast
Datmen sijn eyghen overlast
Sal lijden en die noch voorstaen,
Als sy daer op niet is ghedaen [1]).

Hier in sich Leeraers niet verloopen
Als sy een valsche strick ontknoopen,
En dat hy d'anderen onderricht,
Hoe verre dat sy zijn verplicht.

Dus beantwoord' ick u Vraghen,
Sal ick schandt of prijs me draghen.

Yvert in 't goedt.

---

[1]) Want de Burghers hadden den Eedt niet ghedaen, om de Vyanden van haer, ende de Religie voor te staen, in dinghen die tot nadeel vande ware Religie streckte. *Kantteekening.*

VRAGHEN

VOORGHESTELT

BY EEN LIEF-HEBBER VAN DE GOUDE VRYHEYDT,

AEN DE HEEREN VAN DE

AMSTERDAMSCHE ACADEMY.

Ick vraghe u Academy-Heeren
Godt en het Vaderlandt ter eeren,
Of niet de Tongh die waerheydt roemt
In Godt de best mach zijn ghenoemt?
En of het niet de quaetste zijn
Die teghens Godt stroeyt haer fenijn?
Of niet voor schijn de waerheydt doet
Ons salich zijn in Christi bloet?
Of Hollandt selfs oyt ziel deet gaen
Tot daer hy hem in vondt belaen?
Of elck de Vryheydt niet gheniet
Waerom den Oorlogh is gheschiet?
Of sy te recht de waerheydt spreken
Voor Oproer-makers zijn geleken?
Of Huysen-plonderen mach bestaen
Wanneer het doet den Armyaen?
Of yemandt hoeft een Eedt te doen
Daer hy yet quaets can in vermoen?
Of oock wel oyt een Predikant
Ghereformeert brack desen bandt?
Of Prins *Mauritz* is te verachten
Schoon hy den Bos niet kon verkrachten
Comt opent mijn ghelijck het dient
Wie en wat dat ghy hier mee mient,
Soo sal ick u met corte reden

Vraghen voorghestelt by een Lief-hebber van de Goude Vryheydt. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave, met het voorgaande gedicht op één blad papier gedrukt (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 790).

Antwoorden na gheleghentheden,
Maer [1]) brenght een sulcken schrift ter baen,
Wiens woorden op gheen schroeven staen.

[1]) Ghelijck in de Vraghen by u uytghegheven daer ghy eerst setten, daer Mauritz tweemael of most wijcken, doch in 't herdrucken verandert. *Kantteekening.*

ANTWOORDT OP DE VRAGHEN:

VOORGHESTELT VAN DE

AMSTERDAMSCHE ACADEMY:

ANNO 1630.

Apoll' al is mijn Dicht gantsch kreupel en on-aerdich
En in het minste niet den Princen-Roemer waerdich;
Al ben ick van dy niet gheheylicht tot Poët,
Ick doe soo veel ick kan, en andwoord' als ick weet.

Vraghe. Wat Beste en Slimste tonghen zijn?
Antw. De *Beste Tonghen* zijn 't die spreken, preken, leeren,
'tGheen Liefd' en Vrede baert, die *Godt* en *Goden* eeren.
De *Slimste Tongh* ist, die door *Furien* ghestiert
Steeckt *Kerck* en *Raedt-Huys* aen, op *Godt* en [1]) [*Goden* tiert.
Vraghe. Of waerheydt salich maeckt of schijn?
Antw. De heyl'ghe *Waerheydt*, als een *Leydstar*, *Licht*, [en *Baken*
Baent een onfeylbaer padt om *Gode* te ghenaken.
Maer *Schijn* bedrieght en lieght: [2]) want onder [heyl'ghen *Schijn*
Van menich *Hangh-hooft* zaeyt de *Duyvel* Hels-fenijn.

Antwoordt op de Vraghen, enz. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 791).

[1]) Verstaet Overheden, die in de Schrift Goden genoemt worden. *Kantteekening.*
[2]) 't Meeste quaedt dat de Duyvel oyt dede, was dat hy sijn quaedt met Godts-dienst bekleede. *Kantteekening.*

Vraghe. Of dwang van Vrome Christen-zielen
Niet streckt om Hollandt te vernielen?
Antw. Ten past een *Christen* niet te quellen *Christen* zielen:
Maer sulck een *Dwangh* die streckt om *Hollandt* te
[vernielen.
't Bleeck onlanghs: want doen *Phlips* het dwingen
[hadt int hooft,
Wierd' *Hollandt* schier vernielt [1]), en *Hy* van 't Landt
[berooft.
Vraghe. Of Vryheydt niet en was de schat
Waerom men eerst in oorloogh trat?
Antw. De lust om vry te zijn van *Hangen*, *Moorden*,
[*Branden*,
Van thiende *Penningh*, en van sulcke *Spaensche* banden
Ontstack het harte, beyd' van *Paeps-ghesind'* en
[*Geus;*
Men greep de *Wapens* aen, en [2]) *Vryheydt* was de *Leus*.
Vraghe. Of oock in wel bestierde steden
Een oproermaecker wort geleden?
Antw. Een wel-bestierde *Stadt* en kan tot ghenen tijden
De snoo practijcken van een *Oproer-maecker* lijden.
Dus *Goden* wie ghy zijt, soeckt ghy der *Volck'ren*
[rust,
De *Tuymel-geesten* dwinght, en 't vuyr van *Oproer*
[blust.
Vraghe. Of huysen-plondren vesten sticht?
Antw. Daer *Calchas* [3]) veylich mach door 't schuym van
[boose fielen
De *Huysen-plond'ren*, en ten gronde toe vernielen
Wt *Wraeck-lust*, *Nijdt* en *spijt;* t'is met die *Stadt*
[ghedaen,
Haer *Wallen* storten neer, haer *welvaert* moet vergaen.
Vraghe. Of d'Eedt geen burgery verplicht?
Antw. Siet ghy u *Vesten* oyt omringht met vremde
[Kryghers,
Oft woeden binnens Muyrs een hoop ontsinde Tygers,

[1]) Doen de Spaensche Koninck afghesworen wert. *Kantteekening.*
[2]) Dit kanmen sien aen verscheyden ghedenck-penninghen, mette circumscriptie. Pro Libertate Aurea Libertas, Pro Patria & Libertate, ende anders. *Kantteekening.*
[3]) By Calchas verstaet alderhande soorten van Papen die sodanige Plonderaers animeren, instigeren, ofte defenderen. *Kantteekening.*

Selfs dy natuyr verplicht; veel meerder noch den [*Eedt*,
Die Ghy als *Onderdaen*, dijn *Over-heeren* deed'.

Vraghe. En of sich leeraers niet verloopen,
Wanneerse desen bandt ontknoopen?

Antw. Bestaet een *Leeraer* oyt sich selven t'onderwinden
Om desen vasten Knoop, en Heyl'ghen bandt t'ont- [binden,
Die schent het *Heylich Recht*, ruckt neer des *Landts* [Pylaer,
Treckt [1]) Spaensche schoenen aen, en doet als een [2]) [*verraer*.

DUCHTEND' HOOPT W [3]).

---

1) Want het Spaensche Maximen zijn, den Ketters gheen gheloof te houden. *Kantteekening.*

2) Den *Eedt* is een Heylighe Bandt om den Onderdaen in schuldighen plicht tot sijn *Overheydt* te houden, die deselve breeckt, schent het *Heylich Recht;* stelt het Landt in Connbustie, ende wordt billicken gesuspecteert van Verraedt. *Kantteekening.*

3) *Duchtend' Hoopt W.:* spreuk van Willem Dircksz. Hooft.

ANTWOORDT OP DE VRAGHEN

DER

AMSTERDAMSCHE ACADEMI

AEN ALLE

Poëten en Dichters der Vereenighde Nederlanden,
Lief-hebbers van de Goude Vryheydt.

Felix quem faciunt aliena pericula cautum.

Wat heeft Apollo hier begonnen?
En wat voor gaern heeft hy gesponnen?
Soeckt hy qua Tonghen te blameren?
Wil hy de waerheydt defenderen?
Soeckt hy den dwangh hier te verdrijven?
En vryheydt in het Landt te stijven?

Antwoordt op de vraghen, enz. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 792).

Straft hy Roer-makers uyt sijn ooghen?
Wil hy Huysplonderen niet ghedooghen?
Noch Burghers in haer eedt verloopen?
Noch Leeraers, die den bant vast knoopen?
Soo blyven wy in pekel steken,
Apollion [1]) wil dat haest wreken:
En wil ons arme menschen quellen
Met al sijn gheesten uyter Hellen:
Haet, Nijdt, Partyschap, ydel Eere,
Twist, Tweedracht, Hoochmoedt en veel meere;
Die quade Tonghen wil verschoonen,
En soecken waerheyts schijn te loonen,
De vrome Zielen om te dwinghen,
De vryheyt uyt het Landt te dringhen,
Roermakers voor de vroomste achten:
Huysplonderen salmen haest gaen pachten,
En met haer schalckheyt middel vinden
De Burghers trouheyt te ontbinden,
En setten haer onder de Goon,
Apollo rucken uyt sijn Throon;
En sijn Poëten doen verloopen,
Wanneerse desen bandt ontknoopen.

Dum spiro spero.

---

[1]) Apollion is den Enghel van den Afgrondt Apol. 9. 11. *Kantteekening.*

ANTWOORDT OP SEKERE VRAGEN

VOORGHESTELT BY EENEN

GODTLOOSEN ACADEMISCHEN PALAMEDES-MAECKER,

GENAEMT

J. V. VONDELEN.

Vragher vande Vondelinghen,
Leert een ander deuntjen singhen,

Antwoordt op sekere vragen enz. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 793).

Want u tongh is slim genoech,
Om te helpen spae en vroech,
Die de waerheyt gaen vertreden
Met haer onbeschaemde reden,
Wie is dwangh van Christi Sielen
Die Hollandt socht te vernielen?
Ick antwoort het is den vragher
Met zijn aenhangh: stercker plagher
Is de Overheyt die 't lijt
Dat Armijn dus trotsich zijt
Of vryheyt niet was de schat
Waerom men eerst in Oorloch trat?
Vryheyt hebt ghy meed' ghenoten,
Neffens onse bontgenoten,
Maer u Factie hier te Landt
Helpt u self in meerder schandt.
Oproer-Maeckers noyt gheleden
Zijn in wel-bestierde Steden:
Daerom siet ghy mede toe,
Wy zijn Palamedes moe,
En u ander beuselingen,
Die ghy op de baen wilt bringhen,
Om te hitsen die in Eedt
Magistraet als Hooft beleedt.
Laet de vroome Leeraers rusten,
Die niet waert zijt dat ghy kusten
Haer de hant, gaet na Apol
U Patroon, daer ghy heel vol
Dickmael vint u schoon Poëten
Met een Roemer vast gheseten.

Il va bien si dure.

VRAGHEN

AEN

D'ACADEMI-NEETEN.

INGHESTELT DOOR

QUINTILIUM PLACENTIUM.

Vond'len onder 't schuym gheseten,
Van een deel verwaende neten,
Men vraeght, hoe *Kosters*, *Keysers* schijn,
Seer heyligh laet en guyten zijn?
Of Gods laster door dees fielen,
Niet en kost een Stadt vernielen?
Verleyders ban wast niet een schat,
Daer d' oorlogh sijn begin om hadt?
Of tot kleynigheydt der Steden,
Dit ghebroetsel dient gheleden?
Of Goddeloos te spelen sticht?
Of Godes eer gheen mensch verplicht?
En of Leeraers haer verloopen,
Die dus neten werck ontknoopen?
Wiens antwoordt kortst en bondichst is,
En klaerst in dese duysternis,
Sullen de beroyde Heeren,
Met een armen Roemer eeren,
Daer in sne Pallas eyghen handt
De grootste guyten van ons Landt [1]).

By Provisie.

Vraghen aen d'Academi-neeten. Volgens den tekst in den verzamelbundel *Antwoorden op de Vraghen der Amsterdamsche Academi,* in folio, bl. 26.

---

[1]) Yver tot Hoereren, Lieghen, Suypen, Spotten en Bedrieghen. *Kantteekening.*

VOLSLAGHEN ANTWOORDT

OP DE ACHT LIBERTIJNSCHE-ARMINIAENSCHE VRAGHEN,

VAN DE

AMSTERDAMSCHE ACADEMI.

Noch een van de Batavieren,
Vint goed dit bescheyt te stieren,
Op het gheen een boeve vraeght,
Die den Naem Apollo draeght.
En voorwaer der Heyd'nen namen,
Sulcke guyten best betamen;
1. Die met Gods-Volck, en met God,
Durven dryven haren spot.
Die de Christelijcke machten,
Niet en schroomen te verachten,
Die haer doen, en vroom beleydt,
Lasteren met bitterheydt.
Deser gasten slimste tonghen,
Sijn hier vry wat 't onbedwonghen
Hier door wordt ons Landt beroert,
Sijn dan hooch tijdt bet ghesmoert,
Tonghen die Gods eer verbreyden,
Die den mensch tot Godt gheleyden,
Die verstooren Satans nest,
Sijn voorseecker allerbest.
2. Die in schijn van Godes-dienst leven
Sullen voor Gods oordeel beven,
Hoe veel meer den Libertijn.
Die noch waerheydt heeft noch schijn?
Onses Heylants bitter lijden,
Ist daer wy ons in verblijden.
Christus is die saligh maeckt,
Yder die tot hem ghenaeckt,

Volslaghen antwoordt op de acht Vraghen. Volgens den tekst in *Antwoorden op de Vraghen der Amsterdamsche Academi,* in folio, bl. 27.

Yder die sijn gantsch vertrouwen,
Van zijn heyl op hem gaet bouwen,
Met een recht verslaghen hert,
Spreeckt hy vry van d' helsche smert
Die 't, Remonstrantscher wijs, so maeckt
Dat hy de krachten niet versaeckt,
Van sijn eyghen willekeur,
Sent hy onghetroost weer deur.

3. Noemt ghy Vragher Christenzielen
Onse Remonstrantsche Fielen?
Weet ghy wat een Christen is,
Soo slaet ghy al willens mis.
Machmen die wel Christ'nen noemen,
Die op hare krachten roemen?
Die niet met haer gantsch ghemoedt,
Sich verlaten op sijn bloedt?
Machmen die wel Christ'nen heten,
Die van Prince-moorden weten?
Die met wraeck-lust sijn bevaen?
Die met staet-sucht swangher gaen?
Laetse oock al Christ'nen wesen;
Toont my nu eens waer dat desen,
Dwangh aen hare ziel ontmoet:
Waermen sulcks in Hollandt doet.

4. Men is niet inden Krijgh ghegaen
Op dat hier den Arminiaen,
Alles vrylijck soude doen,
Tot verdruckingh van de goen.

5. Dient in wel-ghestelde Steden
Gheen oproermaker gheleden,
Soo dient wis gheen Remonstrandt,
Hier te bancken in ons Landt.

6. Huyse-plond'ren wy misprijsen,
Sulcken *Yver* wy verwijsen:
Maer de Magistraet behoord
U te komen aen u boordt;
Als ghy hare goede Wetten,
Niet en ontsiet te verpletten.

7. Eedt verplicht de Burghery,
Isser maer gheen valsheyt by.

8. Leeraers moghen dat wel Leeren,
Datmen niet behoort te sweeren,
't Gheen niet wel en accordeert.
Met het gheen Gods woort ons leert.
Als ghy Prinsen lof wilt melden,
Wacht u van dien Held te schelden,
Diens ghelijck men niet en leest,
Datter oyt noch is gheweest,
Die door Godes milden seghen,
Soo veel Steden heeft verkreghen,
Die soo menigh heerlijck werck,
Heeft ghedaen voor Godes Kerck,
Die tot droefheydt van de Vromen,
Ons 't ontijden is benomen,
Die als nu in vreughden leeft
Daer gheen schelder deel aen heeft,
Ick had op korticheyt ghepeest,
Waer ick Roemer-bluts gheweest,
Maer ick krijgh mijn wijn wel uyt
Sonder Roemer van een guyt.

Si Natura negat, facit indignatio Versum,
Qualemcumque potest. Juvenal.

Ick gheeft om een beter.

CORTER ANTWOORDT.

De beste Tonghen zijn, die Godes waerheydt spreecken,
Die slimste, die daer zijn van de waerheyt gheweecken.
Waerheyt maeckt salich die, die Godt en haer recht kent,
Den schijn van waerheydt heeft d' Arminiaen verblent,
Den dwangh met Godes Woordt behoudt die vrome zielen,
Die hem daer teghens stelt soeckt Gods Woordt te vernielen.
Vryheydt in een gheloof met vryen wil besmeurt,
Veroorsaeckt 's Lands verderf dat menich mensch betreurt.
In een bestierde Stadt twist-maeckers sijn gheleden,

Corter Antwoordt. Volgens den tekst in *Antwoorden op de Vraghen der Amsterdamsche Academi,* in folio, bl. 28.

Hier van is een bewijs, u Academi heden.
Huys-braeck en plondering is een daedt vol dangier,
Alsmen die sulcks doen loont met een goe Tonne Bier.
Den Eedt die Burghers doen Godt en Christi Litmaten,
Moeten sy houden; maer Godt noch waerheydt verlaten.
Leeraers verloopen sich: dat hebt ghy wel gheleert,
Aen Wten-Bogaert die sijn hooft na Spaengjen keert.
Als sulcks u Leeraers doen waer toe sou het noch comen,
Dat ghy Vryheyt verkreecht elck Christen moght wel [schromen.
Van sulck een Tyranny die in't Landt sou gheschien,
Van moort en overlast, men heeft 't begin ghesien.
Den Borgher en mocht niet door uwe Stadt passeren,
Men most de Schepen eerst besien en visiteren,
Foey u! die onsen Prins bespottet in het graf,
Die Godt om 't Vaderlandt soo veel Victory gaf.
D' antwoordt is bondich cort, wy latent hier by blijven,
Want al u soecken is, twist en oproer te stijven.

Achter komter noch.

BESLUYT.

Wie sal in Staten dienst voortaen
Sich quijten vroom oprecht en goedich,
Als trouwe Princen schandt begaen
Die oyt voor 't Landts recht streden moedich.
Prins *Maurits* na sijn Vaders doodt
Voor 't Vaderlandt heeft vroom ghestreden,
Bevrijt, verlost, en inde noodt
Verovert twintich en meer Steden.
Hy leerden yeder Oorloghs Helt
En was een Mars by alle Vorsten,
Nu comtmen na sijn doodt en schelt
Dien Prins of hy noyt stryen dorste.
Ach! Vondel dat ghy u besmet
Met schamp're laster, ende met grolle,
Onwaerdich by u rijm gheset.

Besluyt. Volgens den tekst in *Antwoorden op de Vraghen der Amsterdamsche Academi,* in folio, bl. 28.

Men hoort op Princen niet te schrollen.
  Beroemde *Maurits* 't is u lof
Het is tot glory dat wy singhen,
En 't gantsche Vaderlandt heeft stof
U naem de Wolcken door te dringhen.
  Ghelooft zy Godt van Eeuwicheydt
Die ons Prins *Maurits* had vercoren
Tot Vorst, en Heer in Majesteyt
Wt *Welhem*, tot 's Landts roem gheboren.
  Wat wil ick oock der Vorsten deucht
Elck een so claer en naeckt vertalen,
Best leef ick vrolijck end' verheucht
En laet een ander die verhalen.

ANTWOORDEN OPDE VRAGHEN

UYTGEGEVEN BY DE

AMSTERDAMSCHE ACADEMI.

Alsoo my laetst Mercur quam draghen,
Van Apollo dees nieuwe vraghen:
En t' Antwoorden my daer toe riet
En dorst ick het nae laten niet,
Op elcken vraghe soo't behoorde
Soo kreegh hy van my dese woorden.
De Tongh die zijnen Broeder eert,
Daer d' ander steets het boose leert,
En schijn de Menschen vaeck bedrieght,
Maer noyt men vant dat d' waerheyt lieght.
Hollant was by nae heel ontmant,
Doen dwangh in hem had d' overhant
En vryheyt wast die ons deedt rapen
De Oorlogh by der hant en wapen,
Noch in gheen wel regeerde Stadt,
Muytmaecker oyt in vrede sadt,

Antwoorden opde vraghen, enz. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, nº. 797).

En d' Eedt de Burghery verplicht.
En 't Huyse plonderen Steen ontsticht.
De Leeraers die dit anders leeren,
De deughde haren rugh toe keeren.

Het best behout.

ANTWOORDT

OP DE

VOORGHESTELDE VRAEGHEN,

VAN

D'AMSTERDAMSCHE ACADEMI-HEEREN,

AEN ALLE

Poëten en Dichters der Vereenichde Nederlanden,
Liefhebbers vande Goude Vryheydt.

Aenmerckinghe over denselven inganck.

Ick weet niet van *Apoll* [1]), noch Heydensche Afgoden,
Of hy op *Hel'con* sit: of van haer is ghevloden;
Foey dat nu noch de gheen die Christ'nen willen sijn,
Niet vlieden van *Apoll,* en alle Afgods schijn.
Want in der Christ'nen mont moet Baals naem niet wesen,
Veel min mach hy van haer gheeert sijn of gepresen,
Dat's Afgods-dienaers werk, dat voegt Gods kind'ren niet,
't Sy Dichter of Poeet, van wien het oock gheschiedt.
Maer nadien dat ick sie, dat ghy seer onbequame,
Uw' Vraeghen stellet voor, uyt d'Afgodts mondt en naeme,
Soo sal ick met *Apoll,* die niet en siet noch hoordt.
Maer aen uw Heeren selfs, doen brenghen dees antwoort.

Antwoordt op de Voorghestelde Vraeghen. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in folio (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 798).

---

[1]) Apollo wiert vande blinde Heydenen gehouden ende Afgodich ge-eert voor een Godt vande Poëten ofte Dichters. *Kantteekening.*

Antwoordt op d' eerste Vraghe.

De beste tonghen sijn, die Godts Woordt suyver leeren,
Tot s' menschen salicheydt en hares Scheppers eeren:
Gelijck de Leeraers trouw ind' Reformeerde kerck,
Door Godts ghenaede doen. Waerin de Heer haer sterck!
De slimste tonghen sijn, die Godes woordt niet achten,
Maer na des menschen sin verheffen s' menschen krachten,
Daer [1]) door dat sy den mensch afleyden vanden Heer,
Met haere boose tong en met haer valsche Leer.
En vande waerheydt klaer die sy wel eer beleden.
Gantsch afgheweecken sijn en die met voeten treden:
Soo datse toonen nu dat sy alleen in schijn
Belyders sijn gheweest, maer niet oprecht en sijn.

Antwoordt opde tweede Vraeghe.

De [2]) Waerheydt die daer is de wech en oock het leven,
Dien ons de Vader heeft gheschoncken en ghegheven,
Die ist die ons alleen ten vollen salich maeckt:
Want niemandt sonder hem ter salicheydt gheraeckt.
Den schijn die deugt gantsch niet al is hy noch soo [schoone,
Die 't Armin'jaensche Volck voorgeeft en stelt ten thoone,
Daer door dat sy seer quaedt naer haeren boosen lust,
Godts Kerck en 't Vaderlandt verwecken veel onrust,
Ja soecken 't gantsch met een 't omkeeren en verderven,
Opdat de reyne Leer mocht t'eenemael versterven:
En dat al onder schijn ja onder 't decksel quaet,
Dat haer hert en ghemoet nae rechte waerheydt staet.
Maer wat daervan is dat heeft ghenoech ghebleecken,
Doen haer Artyck'len sijn beproeft en recht ghestreecken,
Aen d'proefsteen van Gods Woort waerdoor haer dwa- [lingh groot
Die met schijn was vermomt ontdeckt is klaer en bloot [3]).

---

[1]) Ghelyck de Arminiaensche Leeraers ofte verstoorders van Godes kercke, ende van onse Vaderlande doen. *Kantteekening.*

[2]) Joha. 14. 9. *Kantteekening.*

[3]) Te weeten in 't Synodus Nationael tot Dordrecht. *Kantteekening.*

Antwoordt op de derde Vraghe.

Indienmen dwingt en bant en 't onrecht doet beswaren,
De vroome Christ'nen goet die yv'ren voor 't welvaren,
Van Godes Kerck en 't Landt dat waer niet wel ghedaen,
Dat mocht die sulckes doen, wel qualijk oock vergaen [1].
Daer teghens soomen die die haer moetwillich setten,
Op't nieuw om Godes Kerck' en s' Landes stercke wetten,
Te scheuren met gheweldt in tijdts niet teghenhieldt,
So soud het gantsche Landt door haer haest sijn vernielt.
Daer leggen sy 't op aen, waertoe sout anders strecken?
Of meenen sy seer stout, te spotten en te gecken?
Met onse machten hoogh van 't Nederlandt vermaert,
Die hebben recht en vast besloten en verklaerd:
Dat haer Placcaeten [2]) goedt nu en ten allen tijden,
Een eeuwich vast edict sal blijven sonder glijden,
Daerom verwondert mij dat d'Armin'janen koen,
Soo stout en onbedacht haer toonen in haer doen.

Antwoordt op de vierde Vraghe.

Om Vrijheydt ismen recht ind' Oorlogh eerst gh'treden,
Om Godes suyver woordt en 's Landts gherechticheden,
Te houden onverkort in yver voor Godts eer,
Dies oock ons' Oorlogh is ghesegent vanden Heer.
Terwijl men dan eerst heeft om niet te laeten smetten,
De waerheydt van Godts Woordt en s' Landes goede wetten.
Begonnen onsen krijch: Oock eermen eenmael wist,
Van d'Armin'jaenen snood' noch van haer leer en twist,
Soo machmen immers nu niet lijden noch toelaeten
Dat deese secte [3]) boos, die s' Landes welvaert haeten
Godts Kerck en 't Vaderlandt verderven met ghewelt.
Om 't welcke te verhoen ons' krijgh is aenghesteldt;
Maer niet om Factien quaet, die soecken te misbruycken,
Het woordt van Vrijheydt soet om 't boose uyt te stuycken,
Te dulden hier in 't Landt: O neen dat mach niet sijn!
Al geeftmen 'tnoch soo schoon en noch soo fraeijen schijn.

---

[1]) Te weten d'Arminianen. *Kantteekening.*
[2]) Tegens d'Arminianen. *Kantteekening.*
[3]) Der Arminiaenen. *Kantteekening.*

Want anders waer ons Landt niet vry maer 't soude wesen,
In swaerder slavernij als 'tnoyt en was voor deesen,
Soo elcke secte boos sich hier verheffen mocht,
Dan waer ons Vrijheyt gansch verlooren of verkocht,
Want 's landes Vrijheydt is op 't hoogst daer in ghelegen,
Dat het gantsch vry mach sijn van al diet spreeken teghen,
Die [1]) reyn en waere Leer voor welck' ons Vaders goedt,
Recht stelden all' het haer ja selfs haer dierbaer bloet.
De Heer heeft onsen staet daeromme niet verheven,
Noch onse Landt bewaerdt ons Vijandt wech ghedreeven
Omdat men nu sijn Kerck sou onderdrucken gaen:
En laten secten boos van nieuwes weer op staen.
Maer om dat nu eenmael in tegendeel dees Landen,
Van [2]) 't overblijfzel quaet, van sond' en alle schanden,
Gesuyverd souden sijn, daerom heeft ons den Heer
Soo wonderlijck bewaert tot sijnes names eer.

Antwoordt op de vyfde Vraghe.

Een [3]) Oproermaeker mach met recht niet sijn gheleden,
Het sy oock waer het sy in Landen of in steden,
Veel min behoortmen dan [4]) veel oproermaekers quaet,
Te dulden in ons Land noch min in onse [5]) staet.
Maar ick woud dat ick wist of ghy stout sonder schroemen,
De vroome yv'raers trou doet oproer-makers noemen,
Ick soude dan ghewis beschermen haere eer
En tasten u te recht eens op u vuyle seer.

---

[1]) Te weeten de Waere Gereformeerde Religie om welckers wille alle de segheningen Godts over deese landen gekomen sijn, want daeraen hangt alle de behoudenisse en welvaert deeser Landen, ghelijk sulcks onse Hooge Overheden in't uytschrijven vande Bede-daghen oock haer Christelijk te kennen geven ende uytdrucken. *Kantteekening.*

[2]) Der Arminiaenen ende andere Secten. *Kantteekening.*

[3]) Te weeten die inderdaet een Oproermaker is, maer de rechte oproermaeckers worden gelijck Barrabas Matth. 27. 20 dickwils verschoont ende de Vrome moeten onschuldich met Christo lijden ende met Paulo ende Syla Oproermakers heeten. Actorum 16. 20, alsoock Actorum 24. 5. *Kantteekening.*

[4]) Gelyck d'Arminianen sijn die het gantsche lant moedtwillich in oproer stellen. *Kantteekening.*

[5]) Te weten in Staet vande Regheeringhe. *Kantteekening.*

Antwoordt op de 6. Vraeghe.

Het Huyse-plond'ren sticht gheen Vesten noch gheen Steden,
Daerom soo waer het goedt dat niet en wierdt geleden,
Dat Conventik'len boos vergad'ren hier en daer,
Waer door veroorsaeckt wordt sulck quaet en oploop [swaer,
Wanneer een Magistraet als trouwe Voedster-Heeren,
Van Godes waere Kerck met vlijt en yver weeren,
Conform haer eyghen wet, het boose dat kan schaen:
Waer uyt sal plond'ren quaet dan komen en ontstaen.

Antwoordt op de 7. ende 8. Vraghe.

Een eed die wett'lijck is ghedaen en aenghenomen:
Die moet ghehouden sijn en worden naeghekomen,
Ten waer dan datmen d'eed gedaen ter goeder trou,
Tot ondienst van Gods Kerk en't Landt misbruycken wou.
Daerom als Burgherij mocht mercken en bevinden,
Dat yemandt haer t'onrecht wou plichten en verbinden:
Door eet of andersints te doen yets datter mocht,
't Geweten quetsen swaer dat dient wel ondersocht.
Dies sy in sulck gheval, de Leeraers moghen vraeghen,
Hoe datse na Godts wil daerin haer moeten draeghen:
En alle Leeraers trouw, die sijn dan oock verplicht,
Gods volck uyt Godes woordt te geven goet bericht.
Maer deden sy dat niet soo soudens' haer verloopen,
En souden dan den bant van haer beroep ontknoopen:
Dat [1]) weet ghy Heeren wel of hebt ghy deesen grond,
Noch niet ghevonden recht soo houdt voortaen u mondt.
Of ick sal vraeghen uw, of [2]) die sich niet verloopen,

---

[1]) Van de Amsterdam Academij. *Kantteekening.*

[2]) Namelijck d'Arminiaenen ende principalijk haere uytgebannen Leeraers, die soo stout wederom durven in't Lant komen, als ofze niet eens ghebannen en waeren, soekende alsoo haerselfs ofte 't Lant in't verderf te brenghen ende 'tselve voor de gantsche werelt tot een spot te maecken. Als of onse Hooghe Overheden niet machtich en waeren om hare Ho. Mog. Christelijke loffelijke ende welghenomene ende vast beslotene Resolutien ende Edicten staende te houden ende die tegens de moetwillighe Overtreders van dien te executeren: Daer doch Godt de Heere hare Ho. Mog. sulcke macht ghegeven heeft datse den magtigen Coning van Hispangien met sijne Adherenten kunnen tegenstaen etc. *Kantteekening.*

Die soecken boos en quaedt te scheuren en t'ontknoopen,
Gods Kerck en waerheydt goet jae oock de eendrachts [bandt.
Om te verderven gantsch ons waerde Vaderlandt:
Ja breecken oock 't edict van onse Hooge machten,
En toonen dat sy die bespotten en verachten,
Doordien sy nu op 't nieuw niet achtende 't Placcaet,
Hervatten haer boos doen en haer voornemen quaet.

Aenmerkinghe opde twee laetste Linien van haer besluyt.

Mijn antwoordt is niet kort maer s'is seer klaer en bondich,
Ten mocht niet corter sijn om op u Vraeghen grondich
T'antwoorden naer den eysch, opdat oock yederman,
T'secreet van uwe Miss' verstaen en merken kan.
My wondert dat ghy oock van duysternis moogt spreeken,
T'schijnt dat u t'rechte licht der waerheydt moet ontbreken,
Soo dat ghy als de blind' gaet voelen met de hand,
En midden inden dach doet tasten nae de wand.
Dies wensch ick dat de Heer sijn licht u laete schijnen,
Daer door u Duysternis haest mooge gantsch verdwijnen,
Opdat gy van nu voort niet meer door *Yver* blint:
Uyt *Apols* duyst'ren hoeck laet comen sulcken wint.
Die nergens toe en dient dan om u selfs t' ontstellen,
En klaer te wijsen aen wat ghy sijt voor ghesellen,
Te weeten dat ghy boos aenwendet al u macht,
Dat Godes Kerck en't Landt in oproer werdt gebracht:
Ghy toont nu openbaer waer heenen dat ghy hellet,
En waer ghy uwen kours hebt dwaes'lijck heen gestellet,
Daerom helt doch niet meer naer 't duyster maer naer [t' licht
Stoort oock Gods Kerk en't Lant niet meer door vuyl [gedigt,
Brengt niet meer voor den dach soo sott' en dwase Vraegen,
Die alle vroomen seer verdrieten en mishagen,
Want s' hebben vuyle reuck en smaecken Libertijns:
Oock naer oproer en twist daertoe oock seer Armijns.
Sy sijn gheen antwoordt waert: nochtans opdat de vroomen,
Die slechter mochten sijn door uwe dwaese droomen,
En door u snoode list niet souden sijn misleydt,
Daerom heb ick dus klaer mijn antwoordt med' geseyt.

Wie sal in deese saeck een duysternisse vinden
Als die alleen die dwaelt en wandelt met de blinden:
Waertoe dient dan ghevraegt tgeen dat is openbaer,
Jae dat de reden selfs ons wijsen licht en klaer.
Maer 't blijkt dat gy dat werck, gansch t'onrecht meent
[te trecken.
Op uwe quaede saeck om die daer meed te decken,
Soodat gh'in waerheyd plaets verkeerd'lijck stelt den
[schijn.
En vroome Christen noemt die sulkes niet en sijn.
Dat gy oock spreekt van dwang daer niemant wort ge-
[dwongen.
En dat ghy Leeraers valsch hout voor de beste tongen,
Oock dat ghy Vrijheyts-schat wilt hebben uytghebreydt,
Te decken u moetwil en ongebondenheydt.
Dat ghy oock lieden vroom en trouwe Patriotten,
Voor Oproermaeckers houdt en haer soeckt te bespotten,
Gelijck als Simei aen David deed onvroet,
Maer [1]) ghy sijt selfs de gheen die 't oproer maeckt en doet.
Doch 't schijnt dat ghy noch meent dat uwe duystre werken,
Soo wel bedecket sijn dat wy se niet en merken,
Maer t'is door't gantsche Lant meer dan te veel bekent,
Waer heenen dat ghy helt en uwe ooghen wendt.
Gy poocht de waerheyt klaer, die Leeraers trow voordbren-
Met uwe Duysternis te stampen en te mengen, [gen,
Maer dat en kan niet sijn dat is te onbequaem,
Want [2]) licht en duysternis en passen niet te saem,
Indien gy lieden oock: (die u van selfs noemt Heeren)
Met Roemers vol van wijn meent yemant te vereeren,
Om die te suypen uyt dat waer een Bacchus eer,
Die ick noch mijns ghelijck in't minste niet begeer,
Sout gy den Heere Prins en Vorste hoog-ghebooren,
Door uwe ydelheydt niet groot'lijckx oock verstooren,
Als gy op Roemers broos soud snijden doen sijn beeld,
Want soo heeft 't blinde volck met Bacchus eer ghespeeldt.
Of soo u meening is dat ghy op sijn welvaren,
Woudt drincken Roemers groot om u selfs te beswaeren,

---

[1]) 2. Sa. 16. 7. *Kantteekening.*
[2]) 2. Co. 6. 14. *Kantteekening.*

'tWaer oock niet wel ghedaen: want Godes name weerdt.
Die wordt door sulcken doen ontheylicht en onteert.
't Geschiet nochtans seer veel by hoogen en by leegen,
Die door een misverstant die sonde dickwils plegen,
Soo dat die sond en meer oock worden soo gemeen,
Dat nauwlijcx wordt voor sond geacht by groot en kleen.
Maer sond en ydelheydt die groot'lijkx wordt mispresen,
Van God en menschen vroom en kan geen eere wesen,
Daerom moet onsen Prins niet sulcke ydelheydt,
Maer rechte eer en lof steeds worden toebereyt:
Sijn welvaert die en wort door suypen niet verkregen,
Maer door't Gebedt tot Godt daer deur verkrijgtmen seghen,
Dies moetmen vroech en laet Godt bidden voor en naer,
Dat hy sijn Kerck en't Lant en onsen Prins bewaer,
Indien ghy hier ons Prins niet schand'lijck gingt flatteren,
Soo waer het wel ghedaen en recht na mijn begheeren,
Dat ghy sijn daden groot alhier gaet mercken aen,
Die hy door Gods genaed kloeckmoedich heeft ghedaen.
De Heer wil hem voortaen genaed'lyck oock bewaren,
Ten besten van sijn Kerck en 's Vaderlandts welvaren,
En geven dat door hem het gantsche Spaensch gewelt,
Oock 't boose Babels rijck mach worden neergevelt.
't Beginsel is seer goedt de rest sal oock wel komen,
Dat is de beed en wensch van my en alle vroomen,
De Heere sy gedanckt die ons dien Veld-heer geeft,
En door sijn trou beleyt sulck goet ghegheven heeft.
Maer foey! dat ghy soo stout durft last'ren ende smaeden,
't Nassausche Edel bloet daer door soo veel weldaden,
Ons Lant genoten heeft; want hy als vader goedt,
Het landt heeft voorghestaen? 'twelck nu sijn broeder doet,
Sijn eere staet soo vast dat ghyse niet sult krancken,
Met uwe snoode pen en al u boose rancken,
Sijn daeden groot die sijn voor al de wereldt kondt,
En sterven nimmermeer in aller vroomen mondt,
Doch 't schijnt dat 't boos ghespuys vol nijt en quade lusten,
Dien dier en waerden Prins in't graf niet laten rusten [1]),

[1]) Te weten eenige vande voornaemste onder d' Arminianen, die door grouwelijcke conspiratie de vroomen Prince Mauritium, (die Gods kerke ende 't Vaderlandt soo veel goets gedaen heeft) seer moordadelijk hebben ghesocht te vermoorden ende van't leven te berooven. *Kantteekening.*

Ten is haer niet genoech dat veel van haer geslacht,
Sijn leven en sijn bloedt eens hebben naeghetracht,
Foey snood ondankbaerheydt! sult gy nu soo beloonen,
Dien Vader 's Vaderlants en hem met last'ren kroonen,
Mijn tranen barsten uyt dat ick dat hooren moet,
Wat meynt ghy dattet dan aen sijn Heer broeder doet,
Nu sien ons Heeren wel, dat dees Arminiaenen,
Een boos ghebroetzel is en quaede onderdanen,
Want sy ons Princentrou en al haer daden groot,
Wanneer sy sijn in't graf, stracx last'ren boos en snood.
Sy trachten na haer bloedt of soecken haer te vleyen,
Om door haer slimme tongh ons Princen te verleijen,
Maer 't een is haer misluckt, het ander wil de Heer,
Haer oock mislucken doen tot sijnes naemes eer.

Der vroomen Yver„ Is beter en styver.

Proverb. 26. 4. 5.

Antwoordt den dwaese niet nae syne dwaesheydt dat ghy hem oock niet ghelyck en wordet.

Antwoordt dan noch den dwaese nae syne dwaesheydt, dat hy hem niet wys en laete duncken.

ANTWOORDTSCHE VRAEGHEN,

OPDE VRAEGHEN,

VANDE

AMSTERDAMSCHE ACADEMI.

Apoll op Helicon gheseten,
Heeft d' eer van Helicon vergheeten,
En in lust van Poeterij,
Toont hy lust tot warrerij,
Stelt eer en prijs op schamper streecken,
Stelt lof en loon op liefde breeken,
Mach dees Apoll meer dan de Kerck?

Antwoordtsche Vraeghen, enz. Volgens den tekst in laatstgenoemde uitgave.

Is deesen yver heylich werck?
O verresiende Amstel-Heeren!
Is dit u Volck behoorlijck leeren?
Maer hoor Apoll mach 't vraegen gaen,
Soo hecht dees Vragen noch daer aen,
En wil sich yemant daer aen stooren,
Roep d' edel Vrijheydt gaet verlooren,
En is hy daer mee niet te vreen,
Soo segt hy volgt ick ging voor heen.
  Toen Dichters best en slimste vrinden?
Waer meeste trouheydt is te vinden?
Of hem de waerheydt niet ontbreeckt,
Die anders doet en anders spreeckt,
Of Vrijheydt van verwerde sielen,
Niet streckt om Vrijheydt te vernielen,
Of vrijheydt ongebonden gaet,
En in geen wet of regel staet?
Waer in bestaet de macht der landen,
In Godes gunst of menschen handen?
Of Godes woordt niet was den schat,
Daer hy in hulp het oog op had.
  Of oock in wel bestierde steden,
's Lands uytgebannen werdt geleden?
Of wetten breecken, steden sticht?
Of eed geen Magistraet verplicht?
Of die 't verboden laten dryven
Verboden daden niet en stijven?
Of 't meeste gelt maekt 't hoogste woort.
En die sulcks drijft geen Uni stoort;
Of sy Gods roede sijn ontwassen,
Die op geen menschen meer en passen?
Of oproer maeckt die 't quaet ontdeckt?
Of Princen moort tot Vrede streckt?
En soo men Leeraers sal belonen,
Die sulcks toestaen of yets verschoonen?
  Wiens antwoordt kortst en bondichst is,
En klaerst in deese duysternis,
Dien mogen d' Academi-Heeren,
Met haren Princen Roemer eeren,
Doch onsen goeden trouwen Vorst,

Die draecht gegraven in sijn borst,
Je Maintiendray sal eens doen blijcken,
Dat hy gesint is niet te wijcken,
Van die hem wel syn voorghegaen,
Van't geen hem wel is voorgedaen,
En gy gedichte Amstel-Heeren,
Sult (hoop ick) nog eens kennen leeren,
Dat sy de nutste sijn voor 't landt,
Die ghy nu als Rebellen bandt.

Hoop troost my.

ANTWOORDT

OP DE

STOUTE VOORSTELLINGHE

VANDE

AMSTERDAMSCHE ACADEMI.

Het gheen Apol begheerd te weeten,
Wt het gesang van sijn Poeten,
Laet ick de rymers hier verstaen,
Door wien den eysch is uytgegaen,
Die teghen 't recht der luyden stoocken,
't Gebluste vier van nieuw doen roocken,
En daertoe trecken Prince macht,
Die tongen syn my slimst geacht.
De waerheyd kan voor niemant bucken:
Dies die haer soeckt in tween te rucken,
En die haer oock in't minst beliegt,
Loopt nae den val, want schyn bedrieght.
Der vroomen dwang vernielt de landen,
En doet 't ghekeerde bossche branden:
Maer dickwils blyft na lang gheleck,
De Muys wel hangen aen het speck.

Antwoordt opde stoute Voorstellinghe. Volgens den tekst der laatstgenoemde uitgave.

Den oorlogh is eerst aenghegrepen,
Om't Spaensche juck den neck 't ontslepen,
Nu is de koort van yders handt,
Foey dan die roept conscienti-bandt!
Houdt ende brandt die oproer wecken,
En door 't Placcaet de voeten trecken:
Wech met dien Haen die morghen craeijt.
Die uyt een Vosch een Phenix draeijt,
Het Huysenplond'ren breeckt de wallen.
Doch so de Goden het vermallen,
't Gheen wordt begaen van't laeg gespuys,
Dat schuyve ick haer Hoogheyt 'thuys,
De Burgers sijn door recht ghehouwen,
Te geven eedt van haere trouwe,
Maer wat! Soo yemandt eedt afsocht,
Dat ghy u self om't leven brocht,
En die met schult de Leeraers laden,
Wanneer se sulcken eet afraden,
Die set ick inde selve staet,
Daerin by haer de Leeraer gaet.

Ne sutor ultra crepidam.

Neemt nimmermeer yet by der handt,
Dat overtreft u laeg verstandt.

BEKNOPTE ANTWOORDT,

OP DE ACHT VRAGHEN BY DE AMSTERDAMSCHE APOLLO. POËTISCHE WIJSE VOORGHESTELT.

Tot lossingh van Apolloos Vraghen
Wilt Musa dees mijn Antwoordt draghen.

1. Dat Leeraers Tongh die Liefde Preeckt
De *Best'* is: *Slimst'*, die vrede breeckt.

Beknopte Antwooordt, op de acht Vraghen, enz. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, nº. 800).

2. Dat *Schijn* ontmomt wordt door de klaerheydt,
En dat haer Grijns wijckt voor de Waerheydt.
3. Dat Neeringh al de plaetsen mijdt,
Daer 't Eel gheweten perssingh lijdt.
4. Dat ons *Voorsaten* wel beraden,
Om *Vryheydt* in den *Oorlogh* traden.
5. Dat in gheen *welghestelde Steen*
Een *Muytich Mensch* mach zijn gheleen.
6. Dat, die sijn *Steden* wil sien Bloeyen,
Gheen *Plond'raers* in sijn schoot moet voeyen.
7. Dat *d'Eedt* de *Borghers* bondich knoopt:
8. En dat een *Preker* sich verloopt,
Die onderscheydt van Vroeginghs saecken,
Dees *Vasten Band'* soeckt los te maecken.

G. O. B.

APOLLO.

Noyt hoordt ick beter tongh! gaet aen dan *Kamer Heeren*,
Wilt desen *Batavier* met uwen *Prijs* vereeren:
Veel keffen hier en daer, en toonen onder schijn
Van Waerheydt dat sy verr' de slimste Tonghen zijn.
Een Volcksken onghewent in *Phœbi* krijt te draven,
Of in *Pirenes vloed'* haer wranghe dorst te laven,
Een herseloos ghespuys van onbeslepen aerd',
Mijns Oordeels alle *Roem* en *Roemers* gunst onwaerd'.
Dat op sijn *Goden* smaelt, als of 's haer *Ampt* vergaten,
En dat *Jan Alle-man* maeckt *Schout* van *'s Landts Placaten:*
Dat toestaet dattet *Graeuw'* der *Burg'ren* Huysen breeckt,
Dan gaet de Kerck recht deur; Ba soo siet, dats ghepreeckt.

Seght eens Jorden, Wat wilt worden?

ANTWOORDT OP DE VRAEGHEN

VANDE

AMSTERDAMSCHE ACADEMI.

Uytgebroet en voortghecomen,
Met het botten vande boomen.

Wel Amsterdamsche Camer-sotten,
Hoe! sijn u boomen oock aen't botten?
Syt ghy van sinnen en van hooft,
En gansch van u verstandt berooft?
Wat doet gy anders in dees dagen,
Als 't landt beroeren met u vragen?
Als 't volck te helpen op de been
En aen het spreecken groot en kleen?
Sijn niet de beste tongen t'achten,
Die naer den rechten Vreede trachten?
De quaetst die alle ding verdraeijt,
En niet (als gy) dan twist en saeijt?
Door schyn sal niemant heyl bekomen,
Selfs eygen doen kan niemant vroomen,
Door Christum is de mensch bereyt,
Genaed en heyl en salicheydt.
De dwangh van vroome Christen-sielen,
Streckt om gantsch Hollandt te vernielen,
Wanneermen vroome Christ'nen plaegd,
En goede Leeraers heenen jaeght.
Goe Burgers uyt de Steden drijvet,
En Fielen en Rabauwen stijvet,
Dat wy ten oorloch sijn ghegaen,
Was om Gods Kercke meest gedaen,
Om die met and're sijnd' in lijden,
Van 't Spaensche jock eens te bevrijden,
Daer yder een heeft voor ghebeeft,
Die in die tijden heeft gheleeft.

Antwoordt op de Vraeghen. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 799).

Daer hoort in welbestierde Steden,
Geen oproer maecker sijn geleden,
Geen *Palamedes-Vondeling,*
Geen guyt als hy, die sonderling
Het doen der Edele Heeren Staten,
Veracht, bespot heeft boven maten.
Gheen Princen-moorders Harmin'jaen
Die naer het Heeren kussen staen.
En die soo meenigh siel vervoeren,
En noch geduyrig 't landt beroeren.
Als eenig Magistraet (die 't siet)
Het Huyse-plond'ren niet verbiedt,
En laet het graeuw als dullen loopen,
D'onnos'le met de doot bekoopen,
Soo sijn die oorsaeck van het quaet,
En dat haer Stadt niet wel en gaet.
Geen eed de Burgerij verplichtet,
Die naer Gods woordt niet is gerichtet,
Die menschen dient en God verlaet,
Op heel verkeerde wegen gaet.
Geen Leeraers mogen sich verloopen.
Die recht der sonden bant ontknoopen,
Die spreecken in dees duysternis,
Wat hen van Godt bevolen is.

AENHANG.

Weg Camer-volckxken u verwijten,
Doet my by na het harte splijten,
Foey! Dat gy *Mauritz* d'ouden Helt.
Soo spottelijck ten thoone stelt,
Dat hy den Bosch niet won sijn leven,
Is dat 's hem Godt niet woude geven,
Dat nu ons Prins die won, besiet
Of dat is sonder Godt geschiet.
Prins *Henrick* doet soo groote dingen,
Dat men sijn lof sal eeuwig singen,
Prins *Mauritz* heeft sooveel ghedaen,
Dat sijnen roem niet can vergaen.

Dit 's van herten.

KORT ENDE BONDIG ANTWOORDT,

OP DE VRAGEN VAN DE

AMSTERDAMSCHE ACADEMY.

De beste tong is, na mijn oordel,
Die *Godes Woordt,* tot *Christi* voordel,
En *Vrede*, preeckt: Die 't niet en doet,
De slimste tong dan wesen moet.
De *Waerheyt* [1]) spreeckt door *Godes Sone,*
Die salig maeckt: Wien ick vertone
Gelijck hy is en niet in schijn
Daer van sijn *Woordt* moet *Regter* zijn.
De *Siele-dwang*, in dese Landen,
Verswackt den *Staet* en vrede-banden.
De *Vryheyt* is een groter *Schat,*
Wanneer men die in *Christo* vat.
Men siet, in wel bestierde Steden,
Dat *Oproer* daer niet wordt geleden.
Het *Plondren* sticht de Vesten niet,
Maer brengt het volck in groot verdriet.
De *Burger-Eedt* moet hem verplichten,
Gehoorsaemheyt na *Godt* te stichten.
De *Leraer* sick gewis verloopt,
Die desen bandt na *Godt* ontknoopt.

Wilt gy my nu den *Roemer* schencken,
Opdat ick daerby mag gedencken
Den vromen *Heldt* die won den *Bos,*
So benje van die sorge los.

Concordia res parvæ crescunt.

Kort en bondig Antwoordt. Volgens den tekst der afzonderlijke gave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 802).

[1]) Joh. Cap. 14. vs. 6. *Kantteekening.*

BERICHT OP DE VRAGEN

VANDE

AMSTERDAMSCHE ACADEMI

OFTE

NARREN-SCHOOL,

INGHESTELT

BY EEN LIT VAN DE BRABANTSCHE KAMER

GHENAEMT:

'T LELIKEN ONDER DE DOORNEN.

Ghedruckt int Jaer 1630.

Koster van Apollos Feesten,
Koster van des Amstels geesten,
  Opgevoet in Helicon,
  Droncken van de Helsche Bron:
Derf u Penn' bestaen te vragen,
Hooger dan u breyn can dragen?
  T'is dan tijt dat ghy eens niest,
  Eer ghy heel u breyn verliest.
Siet doch liever d'urinalen
In u sieck-huys wijde salen,
  Dat's u ampt; zijt daer een man,
  Die de siecken raden can.
Soeckt ghy immers dan te weten
Wat my dunckt van u secreten?
  K'segh het mijn op yder vraegh,
  Of ick schoon geen prijs bejaegh.
Op gerecht dan, van de *Tonghen*,
Word u dit bericht gesongen.

Bericht op de Vragen, enz. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in 4°. (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 803).

1. T'is de *Best,* die God recht eert,
Die de Goden, niet en smeert:
Die de waerheyd mint alst leven,
Sonder Ketters aen te kleven.
2. T'is de *Slimste Tong* van 't Land,
Die met s'maetheyds laster-schand
God, en d'hooge *Macht* gaet schennen,
En tot liegen sich wil wennen:
Daer van t' Lybertijnsch gebroet,
Daeg'lix haer professi doet.
3. D'hypocrijt die haet de *Waerheyd,*
Bruyct haer schijn, maer schouwt haer claerheyd.
Pronct dan, met des *Waerheyts* schijn,
Wild' gh' int eynd bedrogen zijn.
Maer die t'heyl des ziels wil bouwen,
Moet geen *Schyn* maer *Waerheyt* houwen.
4. Pronct oock met dijn *Vroom* gemoet,
Dat de *Vrome* suchten doet:
Dwongmen dan soo snoode zielen
Soumen daerom *t'Land* vernielen?
Ist al gout dat goulígh blinct?
T'is dan gout, dat schendigh stinct.
Sou den Rechter oock verbeuren
Als hy sou dien dreck wegh keuren?
T'land dat had een soeter locht,
Vry sijnd, van dat vuyl gedrocht.
5. *D'oorloogh'* is noyt aengegrepen,
Om een *Vryheyd* ongeslepen:
Dat den Vry-geest al sou doen,
't Geen des dwael-suchts Geest kan broen.
Vryheyd heeft oock hare palen,
Om te steuyten t'laster-dwalen.
Waer was doe de Remonstrant,
Alsmen *d'Oorloogh* greep by d'and?
Armijn was doe veer te soecken,
Alsmen streed' om *'s Vryheyds* hoecken:
Waerom raest dan sijn gebroet,
Datmen haer groot onrecht doet
Alsmen wil haer oproer steuyten?
Want haer doen is niet dan meuyten:

t'Princen-Moorden is haer deucht;
t'Lant-beroeren is haer vreucht:
Oock soo zijn de strengste wetten,
(Die *S'lands* hoogste *Staten* setten
Voor dit volxken tot een toom)
In haer oogen als een droom.
6. Zijnt geen welbestierde Steden
Daer d'oproerder wert geleden.
Hoe comt dat dan Amsteldam,
Hier van d'oogste prijs bequam?
Daermen *Vond'len,* waert te hangen,
Prijs, en roemt zijn oproers gangen;
Noyt en wasser vuylder guyt,
Dan sy houden in haer schuyt.
Ist dan recht, dien mont te sluyten
Die des Heeren recht wil uyten?
Ist dan recht, dat wert gehoort
Die, die niet dan zielen moort?
Sluyt en opent dan u Vesten:
Weert de vromen: hout de Pesten:
Siet wat t'eynd u laten sal,
Van het goede niet met al.
7. *Huysen plond'ren,* kan niet stichten,
Weert dat, *Machten,* naer u plichten:
Weert de *Moeder* van dit quaet,
Eer dijn staet gantsch ondergaet,
Leert de Meuyters stille swijgen,
Sult wel stilder Borgers krijgen,
Alsmen hierop niet en past,
Werd t' gedwee, wel tot een quast:
Stopt dien vloed in hare gronden,
K'wed ghy werd in rust bevonden.
T'is de Remonstrantsche pert,
Dat het grauw soo gaende wert.
Troubel water doet wel vissen:
't Clare water doet wel missen:
Hierom soect *d'Armijnsche* Geest,
Troubel water aldermeest.
8. Laet des *Eedes* heyl'ge banden
T'saem verbinden hert, en handen,

Van de Borgers int gemeen,
Maeckend' van veel herten een,
Die Gods *Eer* en *Leer* betrachten:
Wie sal sulckers doen verachten?
9. Dan de Leeraer hem verloopt,
Als hy sulck een band ontknoopt.
Maer sal *d' Eed* den Mensch verbinden
Dat hy sal sijn vrient verslinden?
Droegh wel oyt goe Borgery,
Weer en wapen aen haer sy,
Om te plagen en te quellen,
Haers gelooves Metgesellen,
Metgesellen van een rot,
Metgesellen van een lot?
T'zijn dan rechte *Kamer Sotten*,
Die dus met de *Eeden* spotten:
Meynen soo dat *Waerheyds* kint,
Noch int eynd sijn *Moer* verslint.
Daer het *Kind* is voor sijn *Moeder*,
Steeds een wacker trou behoeder.
Doch deess' less' is veel te hoogh,
In dees' *Kamer-Speelders* oogh:
Die veel beter konnen vaten,
10. *Princen-Roomers* van goe maten.
Roomers vol van stercken wijn,
Daer van datse helden zijn.
K'wil doch hier geen prijs behalen,
K'laet den Roomer by dees' stalen,
Daer hy doch veel beter past,
Als by een soo slechten gast.
Doch ick sou de Penn' wegh leggen,
Maer ick heb noch wat te seggen,
Op het slot van u gedicht,
Slordigh smadigh afgericht,
11. Op dien *Prins* van grooten aerde,
Die wel eer ons *Land* bewaerde:
Die ons staet soo heeft verrijckt,
Dat hy niemant hier in wijckt.
Moet hy nu int graf ontgelden,
Daer hy was een *Held* der *Helden*,

Dat ghy hem niet waerdich acht
Als een *Prins* te zijn gedacht?
Dat sijn *Naem,* soo werd geschreven
Of hy waer te kort gebleven,
Int betrachten van sijn *Eed?*
Foey dien Laster! Foey dat Leed!
Meyndy dat mijn *Heer* sijn broeder,
Die nu is, ons' *Prins* en hoeder,
Sal verdouwen desen smaet,
Die ghy brenght op sijnen staet?
Meyndy met soodanigh quelen
Hem sijn Edel hert t' onstelen?
Meyndy dat sijn Princ'lick hert
Can verdragen sulck een smert?
Heeftmen hem niet sien beerven,
Naer sijns broeders salich sterven,
Al sijn eer; en al sijn goet;
Al sijn Landen; al sijn moet?
Meyndy dat hy met behagen
Soeckt sijn luyster te bejagen
Met sijns Broeders Laster-naem
Met de schendingh van sijn faem?
Ey! siet doch dees' *Yver*-sotten,
Waert de roe, als *Eeren*-motten.
Denckt dat 't bloed van grooten staet,
Dickmaels kruypt, daert niet en gaet.
Meyndy vuyle Lodderboeven,
Onsen Prince soo te toeven,
Dat hy hem geheel vergaep,
Aende Jonxkens van u Aep?
Dat hy niemand minnen wilde,
Dan de broeders van u Gilde:
Dat hy wierd geheel versot,
Op het smeren van u pot?
Daer toe gaet ghy slimme gangen,
Om sijn hert te konnen vangen,
Dat hy aen u Gild alleen,
Sou sijn groote Liefd besteen.
Waer heeft *d' Yver*-Geck gelesen,
Dat hy die alleen sou wesen,

Die de boter vet en dick,
Sou genieten op sijn stick?
Ey! siet doch dees' *Yver*-dwasen,
Eygen liefd die doet haer rasen:
Meynen, t'is gewonnen spel,
Beyd: de kanssen, keeren wel,
En de grijse tijd sal leeren,
Wie van beyden hem best eeren:
Of de Kerck: of *Yver* rot,
Dat met God en Goden spot?

HOLLANDSCHEN HOLIPODRIDO

TOT EEN TOEMATE DIENENDE ALS EEN

COLLATIE

VOOR DE

AMSTERDAMSCHE KAMERISTEN.

Neemt *Koornhert*, t'samen met *Armijn*,
Oock *Menno Simons*, en *Socijn*,
Een stuck van *Vorst*, en *Bellarmijn*,
Oock wat vant *Libertynsche* swijn;
Dit hoort te samen als een rot;
Smoort dat by een in uwen pot,
En schaft het dan door uwen sot
Voor u gerecht en tafel-lot:
Ick wed ghy werd dan soo gevoet:
Ick wed ghy krijcht dan sulck een moet:
Dat ghy te saem op staende voet,
Als bittervogels t'beste doet,
Om flux te plagen Godes kerck,
Met tongh met dichtens lasterwerck:

Maer beyd; als compt dijns levens perck,
Dan brand Gods vier, oock wel een merck.

Naer dit een beter, Ick leer noch.

CHRISTELYCKE ACADEMI

OF

KRUYS-SCHOOL.

Aen Jesus Christus den ghekruysten, hoofd sijner lijdende Kercke, en trooster der ghevangenen, om sijne heylige waerheyd.

De Deughd, op Droevesteyn geseten,
Klaeght Jesus Christus, rood bekreeten:
Ah, Heer! Hoe lang, hoe lang sal 't sijn,
Eer water word verkeert in wijn?
Hoe lange sultghe Jacobs sielen
Van Esaus broeders sien vernielen?
Hoe lang sal waerheyds diere schat
Met lastertongen sijn beklad?
Hoe lang sal 't hoofd sijn lichaemsleden
Verdrucken sien in alle steden?
Hoe lang sal 't volck noch sijn ontsticht?
De blinde leytsman haeten 't licht?
En wetgeleerden sich verloopen,
Die leeraers noch met banden knoopen?

God antwoord: wie volstandigh is,
En vreest nocht dood nocht vangenis:
Dien sal de Vorst en Heer der Heeren,
Hierna met 's levens kroon vereeren,
Gewrocht, met Jesus eygen' hand,

Christelycke Academi of Kruys-school. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 801). Het gedicht wordt aan Dirck Rafaels Camphuysen toegeschreven.

Van louter hemelsch diamant:
Een prijs, dien sijn' navolgers strijcken,
Als hun' vervolgers voor hem wijcken.

CHRISTUS.

Wacht u voor de valsche propheten, die in schaeps-kleederen tot u koomen, maer inwendigh sijn 't grijpende wolven: aen hunne vruchten sult ghyse kennen.

ANTWOORT

OP DE

CHRISTELIJCKE EN LANDT-NUTTE VRAGEN

VAN DE DOORLUCHTIGE

AMSTERDAMSCHE ACADEMI.

Een leeraers tong is slimst en best.
Sy heelt als balsem, moort als pest.
De waerheyt salicht, door't herbaeren.
De schyn is 't loon der huychelaeren.
Gewetens dwang ons landt verwoest.
Gewetens vrydom bout den oest.
Prins *Willem* en der Staeten orden
Om vryheyt 't swaerdt op syde gorden.
Een stadt, die tweedracht mydt en moordt,
Voor oproermaeckers sluyt haer poort:
Want geeftse burgers 't graeu ten besten,
Sy hoeft geen wtgeleyde vesten.
Een Christen houdt hetgeen hy seydt,
Maer d'eedt noch aen syn overheydt.

Antwoort op de Christelijcke en lant-nutte vragen, enz. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 804).

Wat schrollen dan de Professoren [1])
Op Jesuytse school doctoren?

Heeren boven
N. P. *I. V. D. Leyden.*

[1]) De gereformeerden bestraffen Bellarmyn en andere Jesuyten, omdatse der onderdaenen gemoeden ontslaen van den eedt der getrouwigheyt, die hen verplicht aen hunne wettighe overheden: en de Leytsche Professoren schamen sich niet te leeren en te dryven 't geen sy in hunne partijen ten hoochsten verdoemen. waer her of sy dese privilegien hebben? Ick denck hier uyt:

Si jus violandum, regni gratia
Violandum est, cæteris rebus pietatem colas.

dat is:

Staet Christen eeden-schennis vry,
't Geschie om heerooms hierarchy:
In 't ovrich men godtvruchtich sy.

TEGHEN-KLAGHTE,

AENDE

TWIST-RIJCKE KAKADEMIE.

OFTE:

ONKRUYDTS-SCHOOL,

Ende desselve Trawanten die Jesum Christum in zijne leden, op een nieu vanghen, ende kruys aen doen.

De tucht in Godes School gheseten,
Klaeght over des spels guyt-Poeten,
Seght Kamer-Heer hoe lang sal 't zijn
Dat ghy dus raest door tuymel-wijn?
Hoe langhe sult ghy Esaus Fielen
Met schelden Jacobs zaet vernielen?
Hoe langhe wilt ghy waerheyts pad
Verkeeren in u leughen blad?

Tegen-klaghte aende twist-rijcke Kakademie. Volgens den tekst in de afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 805).

Hoe langhe sullen Christi Leden
Van u bespot zijn en bestreden?
Hoe langh sal u huys zijn ghesticht
Voor Prince moorders of booswicht?
Voor Wet-verkeerden, die ontknoopen
Gods band en't volck in't wilt doen loopen?

God antwoord: wie soodanigh is
En vreest noch Doodt noch duysternis,
Die sal de Vorst uyt Kamer-heeren
Hierna in Duyvels knaap verkeeren:
Versegelt met een wonder hand
Van sulphur ende Helsche brand
Een loon, die alle bose strijcken,
Als hun Tuchtmeesters nae hoogh wijcken.

Johannis Christi voor-looper:

Alle Boom, die gheen goede vrucht draeght, sal af-ghehouwen ende in 't vyer gheworpen worden.

DER NAEM-CHRISTENEN

ACADEMY.

OFTE:

GHESPUYS-SCHOOL.

Niet een yghelijck (die tot Jesus Christus roept Heere Heere) sal in het Coninckrijcke der Hemelen in-gaen, maer die daer doet den wille des Vaders, die inde Hemelen is.

---

d'Ondeucht op Boevesteyn geseten
Heeft Esaus tranen uyt-gekreten:
Met eenen Pharizeenschen schijn
Most het voor elck een straetmaer zijn,

Der Naem-Christenen Academy. Volgens den tekst in de afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 806).

1—2 Of 't ruchtbaer. *Kantteekening.*

Volghens den aerdt der Kokodrielen,
Trachtende schreyend' te vernielen
Waerheyt des vromen diere schadt
Wort van haer lasterlijck becladt,
Noodich zijn dierghelijcke leeden,
Van't hooft en lichaem af-ghesneden,
Eer dattet gantslijck wert ontsticht
Een quaet Oogh haet het helder licht,
De Wet-gheleerde sich verloopen,
Ghevende erghernis met hoopen.

Godt die kan sien in duysternis
Weet wie in't goet vol-standich is,
Dien hem meer vreest als aertsche Heeren
Zal hy met s'levens croon ver-eeren,
En stellen 't zijner rechter-handt
Wanneer de huychelaers met schandt
Ter slincker sullen moeten wijcken,
En nae den Helschen af-gront strijcken.

Jesus Christus seyde:

Veele sullen inde laetste daghen segghen, Heere Heere en hebben wy niet in uwen naem ghepropheteert ende Duyvelen uyt-gheworpen, ende door dijnen naem veel crachten ghedaen,

Maer dan sal ick henlieden belijden, segghende ick en hebbe u noyt ghekent, wijckt van my die ongherechticheyt doet.

Wie over al toe swijghen.

DEN UYTLEGH

VAN DEN

ACADEMY YVER CAMER.

Wat durft ghy nu al doen, wat derft ghy hier al maken
Op al die vrome Ghoen, die niemandt niet en haten

Den uytlegh van den Academy yver Camer. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 807).

Seght Yveraers in't quaet, wie is d'auteur hier van
Datmen soo obstinaet, bespot den vromen man
Maer ghy een schantvleck zijt, een onvermeten beest
Die hem in't quaet verblijt, en't goet noyt hebt ghevreest
En ghy die voert alsnoch, den naem van d'Yverkamer.
'k Meen in sondt en bedroch, dijn plaets sy d'boeven samer
Daer hoort men d'Yver niet, d'Yver van onsen Heer
d'Yver vol wellust siet, van schimp en spotten seer
Want waren sy certeen, goe Yveraers met eeren
Sy souden soo ick meen Godts Kercke niet blameren,
Maer Yv'raers ghelooft my, ick die sal wel uytdrucken
U boose schimpery, end' goddeloose stucken
't Welck ghy aen Boogaerts kint, meer anderen hebt betoont
In schampery seer blint, gheen vromen hebt verschoont,
Ghy dien 't seer goddeloos, die u in quaetheyt stercken
't Welck is den Satan boos, dien Yvert ghy met wercken
Want hy die is een man, die gheen goetheyt mach sien
Maer waer hy twisten kan, daer gaet hy niet voor vlien
Dat is dijn Yver Heer, ghy al sijn dienaers bent
Die daer volght sijne Leer, g'lijck dese welbekent
Maer gaet inde Kerck bly, die den Satan bespot
Want daer sult hooren ghy, den besten Yver Godt
Een Yver van gheen quaet, maer Godes goetheyt eere
Daer wert d'Yver ghehaet, van de welluste Leere
Die worpmen aldaer wech, en schoutse als de pest
Maer onsen Heer sal slech, uyt spouwen al de rest
Die sijn dienaers goe Leer, beschimt, bespot, beclaecht
Die sullen van ons Heer, tot niet werden ghebracht
Ist stichtingh voor de Jeucht, de Akademys Yver
Yvren sy Godes denckt, neen maer in boosheyt stijver
Soo sijn sy dan Yvraers van het wellustich vleys
En zijn dan oock dienaers, na den Satan sijn eys
Soo heet ick u dan recht Yveraers der wellusten
Die soo de menschen slecht, verleyt brenght onrusten
Door uwen valschen naem, die ghy u hier toeschrijft
d'Yver onbequaem, ben ick niet meer gherijft
Doet wech den Yver vals, end' laet den Yver varen
Die u wel hier namaels, sou helpen in beswaren.

ANTWOORD

OP DE WEL-GHESTELDE VRAGHE

VANDE

WYDT-BEROEMDE AMSTELDAMSCHE ACADEMI.

Amsteldamsche *Reen-Rycks Heeren*
Kon ick dyne Lof vermeeren
Recht af-malen met mijn Pen,
Daar ick soo te swack in ben,
Even of ick 't Son hoogh rennen,
Van *Clymenes* Soon woud' mennen,
d' Welck geen Mensch uyt-voeren ken.

Dan soud' ick uyt rijpe Harsen
Een ghesmedet Antwoord parsen
Door een wel ghekoockte Maagh,
Die in Vryheydt inden Haagh,
Oock in alle Hollands Steden
Tracht met vroom-ghesielde Leden,
Sonder dwangh te leven staagh.

Maar om u door-sifte reden,
Na mijn krancke Breyn t' ontleden.
Wat dat voor twee Tonghen zijn?
Neemt dit Antwoord dan van mijn:
Beste: die door God uyt-breken
Slimste: die door waan weet spreken,
Niet na Waarheydt, maar na Schijn.

Dit's den *Geus* den Roomschen Basterd,
Die syn *Heer*, syn *Schepper* lasterd
Met een opghespalckte Mond,
Segghend': dat van alle stond,
Hy is buyten 't Schepsel, Wercker
Van Ziels Glory, oft Eeuwskercker,
Is dit niet op Waan ghegrond?

Antwoord op de wel-ghestelde vraghe, enz. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 808).

Daar na vraaght ghy als met orden,
Waar men door kan saligh worden?
Of door Waarheydt, of door Schijn?
Hier leyd Honigh, daar Fenijn,
Saligh maackt Gods rechte Waarheyd:
Schijn, ons Ziel in groot ghevaar, leyd,
G'lijcker veel schyn-saal'ge zijn.

Dit was eerst den Leydschen *Gommer*,
Wiens voor-standers Tongh word stommer,
Nu 't fenynigh spinne-ragh
Van syn Mond komt aan den dagh,
Die de saal'ghe, van onsaal'ghe,
Laas! de rechte, van recht dwaal'ghe
Scheyde, soo men lesen magh.

Daar na vraaght ghy dwangh van Zielen,
Of die Holland kan vernielen?
Jae: daar yders vry Ghemoed,
Was in Vryheydt op-ghevoed,
Jae, den dwangh kan 't Land verscheuren,
Daar de Vryheyd sluyt de deuren
Voor het Burgherlijcke Bloed.

Wierd dees Bloed-dorst niet gheboren,
Doen de Leydsche Professoren
Fel uyt-braeckten vyer en vlam?
Doen men stracks in op-roer quam,
Daar met Wapens d'eene Borgher
Was een vyand, en besorgher
Van 't Gheloof, uyt *Gommers* Stam?

Daarna vraaght ghy yders oordeel,
Of men niet tot Hollands voor-deel
Nam de Wapens in de Hand,
Voor de Vryheyd van het Land?
Voor Ziels-vryheydt, heeft Prins *Wel-hem*,
Op-gheset syn staale Hellem
En syn Ziel ten doodt verpand.

Soo Ziels-vryheydt *Gommaristen,*
Luytersche en *Mennonisten,*
Is vergunt in't Vrye Land,
Waerom niet den *Remonstrant?*
Sal men die met *Roomsch* Gesinden,
Aan een waan weets G'loof gaan binden?
Ach! 't is buyten mijn verstand.

Daarna vraaght ghy, Of in Steden
Oproermaker word gheleden?
Die door boose wil oft lust,
Mede-Borghery ontrust.
Neen, maar wel *Palmedes* Dichter,
Maar geen *Smout,* valsch Gods Wet stichter,
Die de goede stand uyt-blust.

Dickwils heeft syn Tongh verduystert
En de *Magistraat* ontluystert
Van haar Wereldlijcke praal,
Streckend' tot een Wets af-haal,
Om haar soo in slaap te sussen,
En te raken op het Kussen,
Maar nu loopt hy naackt en kaal.

't Selfde mach ick wel beklaghen,
Datmen laas Hier moet verdraghen
Eene Dwinghland van't Ghemoed,
Suyper van syn Naastens Bloed,
Die den *Bogaard* rooft van Boomen,
Sal die niet zyn Diefte toomen?
En daarvan doen geven boed?

'T is een Grimmer teghen Waarheyd,
Oproermaker van veel swaarheyd,
Siecken-trooster voor het Geld,
Godes Priester door gheweld,
Doctor, daartoe Eede-breker,
Zielens-dwangh, een Pest voorseker,
Voor de vryheyd opghestelt.

Daarna vraaght ghy met verwond'ren,
Of het Borghers Huysen plond'ren,
Wel een vaste Vesten sticht?
Ach het is een doode schicht!
'T is een Wonde ongenees'lijck
Eene Kancker, Pest seer vrees'lijck,
Soo den tijdt ons onder-richt.

Hiervan hebt ghy een Exempel,
Doen *Triglandus* in Gods Tempel
Heeft het vollick opgheruyt,
Die soo meen'ghe boose Guyt,
Al de Schatten en Juweelen,
Die hy yder af kond' steelen,
Gaf als toe-ghewijde Buyt.

Dus soo oock een Godes Priester,
Borghers Band te stout en driester
Tracht t' ontbinden door syn woort,
Denckt hy God en staat verstoort:
Daarom bid ick vrome Heeren,
Dees Schaaps-Wolven wilt af-weeren
Eerder komt een Borgher moort.

Soo daar yemand door een vraagh
Vraaght mijn Woonst: seght inden Haagh,
Waarom niet syn Naam bekent
Seght hy sullicks was ghewent.

In Vrystadt.

ANTWOORT

OP

D'AMSTERDAMSE ACADEMI VRAEGHEN.

De satan t' Amsterdam geseeten
Seyt met de tongh van syn profeten

Antwoort op d'Amsterdamse Academi vraeghen. Volgens den tekst in handschrift in een bundel, toebehoorende aan de Universiteits-Bibliotheek te Amsterdam.

Dat heeren mooghen onder schijn
Van Christnen atheisten sijn
Dat afgoodts dienst in alle steeden
Int openbaer moet syn geleeden
Dat sulken vryheyt was de schat
Daer Hollant om in oorloogh tradt
En dat men tweedragt stichters constigh
Ja Prinsen moorders moet syn gonstich,
Dat secten styven vesten sticht
Dat hiertoe borger eet verplicht,
Dat men voor ballingh moet doen loopen
Die deesen Satans strick ontknoopen.

ANTWOORD

OP

ACHT VRAGEN.

Ten opsien Goods, die eeuwich leefd.
Dit antwoord *Plemp* Apollo geefd,
Antwoorder die der Grooten was,
Nu vragen 't vier soekt in den as.
De tong die ware vroomheit vrijt,
Oproer, plondering door eed, leer slijt,
Ik best met reen te sijn verklaer:
De slimste seid, 't en is niet waer.
't Wijs 't waer, 't waer vroom, 't vroom 't vrij betracht:
Droch liecht, loch flaeut, flaeu 't slaeft veracht,
Oproer ontvreed, plondering verderft;
Daer tegen eed en leer lof werft.
Heb ik hierin geen misverstand,
Roem God, *Eer* Prins, *Luk* Vaderland.

Antwoord op acht vragen. Volgens den tekst van het afschrift achte een exemplaar der *Antwoorden op de vragen der Ned. Academi,* folio.

Dees dacht ik is de beste wijs;
Niet anders ik en sing om prijs [1]).

[1]) Gecopieert na 't eijgen Handschrift van den Autheur Corn. Gijsbrechtsz Plemp, geschreven te Amsterdam in den Jaare 1632. Nooijt gedrukt, berustende in handen van den maakelaar *Holisloot,* en mij gecommuniceert.

AEN DE LIEFHEBBERS,

ENDE

LIEFHEBSTERS

van Jaap Broeck-of, en Jaep Priaap, Ritmeesters van de lichte Paerden, spits-broeders vande graauwe plonder Geusen, onder het Regiment van Schutters-Kroon.

Een galch vol [1]) op helecont geseten,
Vraegt Roffiaans-neus half-gegeten,
Waar vetst' en slimste seughen zijn?
Of 't Varcken rits wort by de wijn
Of Lazerus van Tormes fielen [2])
Oyt uyt de pock-ghenade vielen?
Of klapoor op de sleutel sat
Die openstack het grendel-gat [3])?
Aan wie sint Job te post ghereden
In Rijnlant schreef uyt wijnlants steden?

Aen de Liefhebbers, enz. Volgens den tekst in: *Arminiaensche Liefde ende Yver.* Amst. 1631, 4°. (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 825).

[1]) Rijcke lants-dieven, souverainiteytkramers, fluweele Fielen, dijck-flickers, windt-verkoopers en contract-brekers. *Kantteekening.*

[2]) Maegde-verkrachters, Maegde-schaeckers en die sint Jobs plaghen, met den kelck der dancksegginge, af-spoelen. *Kantteekening.*

[3]) Smout in't hooghe Liedt:

Hy stack zijn hant in 't grendel gat,
Sijn vingers dropen van het nat.
Petroons Brevier-boeck leert hem dat. *Kantteekening.*

Of dockter Pockhout pijn verlicht?
Of pillen slicken 't loch ontsticht?
En of Leviten [1]) sich verloopen,
Wanneer s' om druypers paalinck stroopen?
Wat Span-Aars [2]) onghebondenst is,
En Roose-water brout met pis,
Dien sullen Casuwaaris-heeren
Met Broeck-ofs gortigh smeerbedt eeren
Daer d'uytghebruydtste hoer van't lant
In prees Priaap [3]) der snollen sant,
Die met octroy sal retorijcken [4])
Wat snoec met Broec-ofs hoec ginc strijcken.

GEPRENT.

Voor Jaap Priaap, geformeert Pasquil-drucker, facteur en deken vande Middel-komer.

GENOMT.

Het Zeeusche Nachtegooltjen
Met privilegie vande Teelingisten.

---

[1]) De tribu Levi, van Docter Bayert ghenesen, en die de jonghens leeren melcken, en daer de Poeet van spreeckt: de virtute locuti, clunem agitant. *Kantteekening.*

[2]) Signoor de Spangne, die zijn zaet op zijn Buur-mans Acker stroyde, om ergernis te verhoeden. *Kantteekening.*

[3]) Priaaps naem is soo door-luchtigh in Italien, datter alle courtesanen den mondt vol afhebben en alle vaarsen met zijn pitsier gedruckt, zijn der wel gewilt. *Kantteekening.*

[4]) Een gheestich Retorijcker van vuylste Fiel, morsbel, bespogen stanck Kackedemi, besmeerden droel-pot, pispot, dronckerts dreck en pis. Het welck Smout, de Rijmer van 't Hooge Liet, sonder twijffel als een bundelken myrrhe in zijn boesem hanght. Maer gelijck sommige ongebonden Comedianten niet vreemt zyn van die vuylicheden, alsoo slaense oock wel op Priaaps medebroeder, die volle kannen, hammen, hoenders en schapen-bouten door zijn darmen jaeght, en het gat ten bedde uyt-stekende, de gheheele kamer beschijt ende bepist, hetwelck hem niet besmet, omdat hy suyver inde Leere is. Priaap dan als een eloquent Cicero, behoort op 't Capitolium in't midden te sitten oft opde Dortsche Doelen met een Prince-roemer inde hant. *Kantteekening.*

MUYTERS-LOON,

OFTE:

HAMANS-GALCH.

Voorde op-roerighe Dichters vande Amsterdamsche Kakistorie &c. Text &c. Aende Lief-hebbers van Jaap Priaap &c. 1631.

Een Hoed de Vuylisschuydt [1]) gheheten
Geylich van liefde der Poeeten
Barst uyt met yvers-deuchden-schijn,
Met vraghen dol door tuymel-wijn:
En muyteneert als meyneeds Fielen
Schets teghens God en Godes zielen; [2])
Oproer [3]) dat is haer beste schat
Haer tucht [4]) die van 't gheen dronckers nat
Haer Text die leert vuyl Priaaps reden
En by haer woord oock moord [5]) gheleden;

Muyters loon ofte Hamans-Galch. Volgens den tekst in: *Arminiaensche Liefde en Yver.* Amst. 1631. 4°. (*Bibliographie van van Vondels werken,* n°. 825).

---

[1]) d'Arminiaensche Tempel is een rechte vuylis-schuyt, die alle vuyle ende boose Secten inlaet ende toelaet met dese soete geessel. Een yeder beproeve hem selve. Siet het cort vertooch des Avontmaels pag. 97 etc. *Kantteekening.*

[2]) Als tegens de E. E. Heeren Broechoven, Aertsen, Cats, Smoutius, Rosaeus, Teelingh, Triglandius etc. met volle letters ende clare beduydenissen. *Kantteekening.*

[3]) Want dan dienen sy Godt, ende zijn Godt meer ghehoorsaem dan de menschen, die, van weghen de vryheydt der conscientie, oock vryheyt soude gheven om te rotten ofte oeffeninghe van alle Religie te doen? Scilicet, wat soude hier onder niet al konnen schuylen? Oock Prince moorden, gelijc 't gebleken heeft. *Kantteekening.*

[4]) Siet het cort vertooch des Avondtmaels pag. 121 etc. daer word geseyt dat men de Christelijcke tucht aen de openbare Sondaers met bescheydenheydt sonder heerschappije of eenighe Meesterlick-heyt moet oeffenen, maer niet met force weeren. Is dat geen soete tucht wie soude daer niet gheerne te Kercken gaen ende vroom blijven. *Kantteekening.*

[5]) Want onder anderen wordt niet B. Dwinglo, (welcke van het Prince moorden gheweten heeft als hy in sijne verantwoordinghe moet bekennen ende oversulcx daeraen schuldich is), noch als een Hooft-Predicker ende Synodalist gheleden? Jae de Voor-reden van haer Synode int Latijn gedruct roept die niet van wraecke over Barnevelts doot, ende soo van Prince moorden. *Kantteekening.*

Daer singht [1]) men oock een vrydoms dicht
Voor yder Sect een wonder licht
Dat vroegh den Gheest [2]) by een doet hoopen
En spaed de Klucht-School over-loopen.
Soodat wie hierin Meester is
En soeckt daer door gheheughenis:
Dien sullen As-weers onderheeren
Met Hamans hooghe galch ver-eeren,
Daer ravens vlucht in't open landt
Aenpickt en groet hem voor haer Sant:
Diens Ziel sal dan gaen Rethorijcken
Met Duyvel-maet, maer droevich kijcken.
Dit is gheprent, voor galchs present,
Een Priaaps maet, die pockich gaet:
In Pasquils reden, heeft hy beleden,
Een ritse zwijn, zijn boel te zijn.
Voor die hy dicht, met Fielen licht
Zijn Vrydoms Geesten, en speelers beesten.

---

[1]) In het Arminiaensch Psalmboeck van Diderick Camphuysen. Psalm 82. *Kantteekening.*

[2]) d'Arminiaensche Geest wordt gekent niet uyt Godt te zijn, maer wrevelich, omdat hy neffens zijnen Tempel noch een kluchtschool ende pleysierhuys moet hebben, daer hy des avonts sijnen tijdt overbrenghe: soo dat de nieuwe Templieren haer deuren alsdan wel sluyten moghen. Dit gheschiet inden eersten quasuys, cruys yver, wat sal inden laesten mackelijcken yver geschieden? Moghelijck den Duyvel dienen alsmen nu doet. *Kantteekening.*

ANTWOORT OP'T HARPOEN

AEN

JONCKHEER LANDESLOT,

Heer van Vryburgh.

Ick heb Heer *Landeslot,* door reysend' uw gebied,
Voor desen daer vernacht, maer noyt en heb ick niet,
In Stadt, noch Dorp ghehoort den *Gode*-Vrees soo laken;
Om ick en weet niet wat, voor onrust hier te maken.
Hier schiet een *Godefried* een Wergeest in den kop,
Van wiens gheroemde deught, hem aenhanght niet een drop.
Hy seyd, dien *Godefried*, en Preeckten niet als Vreden,
En hy, met sijnen hoop, beroert vast al ons Steden.
Men vond in deeg'lijckheydt, noyt zijns ghelijcken meer,
Maer wie, in haet, en nijd, ist *Harpoens* overheer?
Hy bracht dat woeste Volck tot deughdighe bekeeringh,
En zy vervoeren t' Volck, door haer vervalste leeringh.
Sijn Woord was t' vruchtbaer Zaet, hy was der Zielen sout,
Haer Weerelt-wijse Leer Godts Waerheyt t'onderhout.
Noyt raeckten hy den staet, of 's Weerels hooghe machten,
Maer wie oyt meer als zy, hebt ghy die sien verachten?
Hier van soo doen bewijs: en dat tot haerder schant,
Haer Boecken die men heeft in 's Graven-Haegh verbrant.
Al wat den Bybel leert stond' in sijn hart gheschreven,
Wie anders als Armin', en die zijn Sect' aencleven?
Darf schenden 't Heylich-Boeck, en daervan wischen uyt
Al wat niet nae de moet des Vryen Willen luyt?
Om *Godes* vast besluyt, en voorsicht daer te vinden,
Soo staen zy daer, Eylaes! En maecken vast den blinden
In somma: Met een woord, het dient ons tot vermaen,
Dat *Godefried*, verkeert is weder opghestaen.
Of dat zy van die Bloem: Gelijck vergift te spinnen,
Geen Honigh, maer fenijn en hebben konnen winnen.

Antwoort op 't Harpoen. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in folio, in 1630 „in Vrystadt" gedrukt (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 810).

Om nu te stroyen uyt. Dat moet Heer *Landeslot,*
Bekennen: dat soo langh versteecken stack in't Kot.
Dien Schalck Arminius soo langh was in ons Steden,
Eendrachtigheydt bemind, en aen ons Overheden.
Elck een ghehoorsaem was: Jae doen wird onsen Godt,
Wt een hert en ghemoet, ge-eert nae sijn Gebodt.
Hoe wenschelijck soud't sijn, voor Steden ende Staten,
Dat elck door *Gode-Vrees,* hem wou berichten laten.
En houden Godes Woordt heel suyver onbesmet,
Hoe saligh is dat Landt, daer hier op word ghelet.
Geluckigh is het Volck, van Steden, en van Vlecken,
Daer *Gode-Vrees* op Stoel vrymoedich darf ontdecken,
Na dat den tijd vereyst, al wat de Schrift vervat,
Nu Godts barmherticheyt, der Vromen hooghsten Schat,
Dan eens zijn strengh gerecht om daer mé t'overwinnen,
Die nae hun boosen Aerd, haer sonden seer beminnen,
Geluckigh is sulck Volck, geluckigh is dien Man,
Die sulcks met onderscheyt, altijt verrichten kan.
Geluckigh is dien staet, daer Knechten, en oock Heeren,
Van soo begaefden Man, Godts vreese willen leeren.
Maer desen *Harpoenist,* die noemt spits-vondicheydt,
Die niet en sticht: Wanneer t' Gelooff word vastgheleyt,
Maer, ô! verkeerden Aerd, ghy maeckt van t' swaerst het [minste,
Ghy soud wel op zijn Paus begeeren tot u winste,
Gaen maecken aen Godts Woordt, en Wet, een Wassen Neus,
Om licht te zijn gedraeyt, tot hind'ringh van den Geus.
Het schijnt dat ghy niet veel in Paulum hebt gelesen,
Oft' anders soud u licht dees Spreuck indachtich wesen.
Dat wie een anderen grond, te leggen al hier soeckt,
Als dien hy heeft geleyt: Die seyt hy, sy vervloeckt.
En wat men daer opbout, dat sal het vier beproeven.
Siet dan, wat rechte maet ons Leeraers hier behoeven.
Den Mond der Waerheydt sprack, geen Jota sal vergaen,
Van 't geen ick heb gheseyt: oock moet ghy dit verstaen,
Hoe dat geen vreemde stem, van zijn oprechte Schapen
Gekend word: Maer alleen, vreught in zijn stem zy rapen.
Die is d'oprechte Melck, om Heyl'gen op te voen.
Waer sulcke Voesters zijn, daer schortet maer aent doen.
Indien u grootste Stadt, haer onder 't jock wou buygen,

Van Christo, en zijn Melck, met goeden smaeck in suygen,
Haer Poorten, noch Stadt-Huys, geen eenigh Oorlochs-Man,
Behoefden: Ick stel haer, hier selfs ghetuygen van.
Maer die een dinck niet vreest, die vreest licht alle dinghen,
En die dat een maer vreest, kan alle vrees bedwinghen.
Huys-plonderinghs verwijt, en ander swaerigheyd;
Word hier, maer wel t'onrecht: ons Leeraers opgheleyd
't Is waer, sulcx is gheschiet: maer sulcke Vrede-wercken,
Hebt ghy ons soo gheleert: wast dan eerst schoon u Vercken.
Ghy roept van Tyranny: elck een weet dat ghy lieght,
Ick gaen sulcks dan voorby: om sien waer dat ghy vlieght.
Ghy seght, den Godes-dienst, en wird door geen luy krijten
Gevordert. Noch het Volck in rotten niet quam rijten,
Harpoen, ghy raest, ghy suft. Geen Volck word hier verhit
Al roepen zy wat luyd, dit is hun eenigh wit:
Dat zy (ghelijck die stem, die riep in die Woestijnen,
Bereyt des Heeren Wegh) het quaed hier doen verdwijnen,
Al waeckter om haer tongh, soo menigh hondert Man,
Noch draghen, die sulcks doen, geen grooten loff daervan.
Hoe sou den vromen Geus, in *Vryburgh* konnen leven,
Met een gherust ghemoet: Hy heeft meer recht te beven.
Hy worter niet vertrouwt, oock daerom trouwt hy niet,
My heught seer wel met hem, wat hem daer is gheschiet,
Doen hy tot 's Lands profijt, hem queet als een goe Christen,
Al nae d'Apost'len leer, die laghen kend noch listen.
Met recht: en Herten-leet, mach ick wel brenghen voord,
Dat 't sedert dat Armin' Gods kerck dus heeft verstoord,
Godts Schap-stal soo ontrust, d'onnoos'le, soete Duyven.
Door sijnen Vossen-aert, verbaest'lijck doen verstuyven,
En veel van haer vervreemt, van't Salighmaeckend' huys
Waervoor d'onnooselheyd, sterf aen het smadigh kruys.
Hun wijsend' eenen wegh, het Saligh-aes te soecken.
Veer buyten Christi-dood, een Leer uyt Pape-boecken
Al of om 't goet te doen, die cracht, gheen gift en waer
Van boven: maer dat die te vinden is in haer
Recht teghen Godes-Woord, dat al die houd verlooren,
Die niet door Godes-Geest, vernieuwt zijn, en herboren.
Jae: dat wy tot het quaet natuurlijck zijn ghesind,
Maer dat hy 't goet volbrenght, dat hy in ons begind.
Dat van dien tijd, eylaes! de vreedsaem' Ondersaten,

Als Wolven heel veraert, malcand'ren nu soo haten.
Dat heught Heer *Landeslot*, noch heden desen dach,
Wat Wreetheydt, en wat list, men hier te Lande sach,
Doen dees u Factie wou, door Barnevelds bedrijven
En Wtenbogaerts list: en Grotius loos schrijven,
Behendigh trecken af van ons Hoogh Overheyd,
'tKrijghsvolck hun toebetrouwt, den last haer opgheleyd,
Om Overheydt, en Kerck, door haer selfs macht te dwinghen,
En doen die nae hun Fluyt, een dansen, en omspringhen.
Maer 't wirdt doen noch belet (die daet my noch verheught)
Door *Landeslots* opsicht, en *Maurits* kloecke deught.
Alwaer u Hoofden doen, het Land meest wird verwesen,
't Was seecker om gheen daet, die weerdigh was ghepresen.
k'Weet niet waerom dat ghy, u eyghen dreck soo roert,
My dunckt, u lust te sien, u schand ten toon ghevoert.
Dies mach den Ouden Geus, wel segghen, nae veel suchten,
Een Paeps-Armini-tongh, die stroyt veel quade vruchten,
En t'is waerachtigh waer, ghelijck int Paradijs,
Dat listighe Serpend: de Vrouwe die Neus-wijs
Wou weten, 'tghene Godt voor ons daer hiel verholen:
Bedroghen heeft; soo oock, heeft onder ons doen dolen,
Armini Valse-tongh, soo menigh Christen-Hert.
Door 't onnut ondersoeck, van't gheene dat ons wert,
Verboden in Godts Woord: Alwaer dat staet gheschreven,
Dat nae 't gheopenbaert, wy allen moeten leven
't Verborghen werck dat komt den Schepper alleen toe.
Oock doen d'Apost'len eens, aen *Jesus* vraeghden hoe:
En oft hy nu dat Rijck, der Joden sou oprechten,
d'Antwoorde die hy gaf, aen zijn Beminde Knechten,
Was, 'tgheene Godt by hem, besloten heeft, dat mocht
Van haer Luy oock soo nauw, niet worden ondersocht.
Wie dit, slaet in den Wind, en wijser noch wil wesen,
Die sal 't (maer t' sijner schaed, ghelijck zijn t' doen, [oock lesen
Laet door het suyver Woordt; maer in eenvoudigheyd;
Van Leeraers op den stoel, het Volck dan zijn gheweyd.
Den Loff die ghy hier gheeft, den Edelman van Schaghen,
Omdat hy niet en kan, zijn Preeckers straffingh draghen,
Maer dat hy hem betoomt, dreyght, sweept en anders meer,
Daer laet ick u, en hem, voor staen by Godt den Heer:

Zijn schult sal hy hiernae, oock uyt een Ceel bekennen,
En worden daer ghewaer, wat doch het Peerden mennen,
Van't Evangeli-spoor, is voor een quade daet)
Dat niet verkort mach zijn. Hierop dan gade slaet,
Ghy Schager Edel-Heer, en weest van uwen Herder,
Gheen Beul, noch in u Dorp, ghenaemt een Kerck-verwerder,
Maer als een Adel hert, bewaert u Ed'le Ziel,
Want wie met Gode spot, de straff is op de hiel.
Soo word ghy niet befaemt, voor Goddeloose Schellem,
Alst *Harpoen* ons hier seyd, dat eertijdts Prins Wilhellem
Werd van *Datheen* ghenaemt, die hierin seer misdeed.
Maer met verloff *Harpoen:* Indien ghy t'recht beleed,
En dat ghy hier van Liefd' en Vreed' wat socht te broeden,
Ghy sout den Laster-Kraem, int Loghen-Rijck niet voeden,
Ghy weet soowel als ick, dat hy meer heeft gheseyd,
Hy was een *Heritic:* waertoe daerby gheleyd,
Dat hy een Schellem was: Voorwaer hy had misdaen,
En door u Leughen-tael, wilt ghy hem hanghen aen.
De Laster-Kunst valt licht, ghy hebt dat wel bewesen,
Dit Lasterlijck *Harpoen*, kan daervan sijn ghepresen,
Den Laster ist alleen, dat hem wat aensien gheeft,
Want dees u Poësij, recht, reên, noch kunst in heeft.
Noch neemt u Laster-tongh, gheen eynde met dees loghen,
Maer t'onbeschaemde Kleed, hebt ghy heel aenghetoghen,
En vanght hier weder aen. Jae 't lest is noch het best,
U Vuyles-goot, die schelt, stracks desen Man een pest,
Een last voor Vlaender-Land; En noemt die boose Pryen,
Die Godes suyvre Woord, verkonden in die tyen,
En wrochten in Godts-Huys, met moeyten en ghevaer,
Jae stelden daer het Licht, op Godes Kandelaer,
Door welckers dienst, Godts Geest ghewerckt heeft in veel [Zielen,
Die *Hollands* legen Tuyn, met menichten toe vielen,
Waer door God oock het Land, gheseghent heeft ter stond.
Dus *Harpoen* hout doch toe, dijn Lasterlijcken Mond.
En ghy Heer *Landeslot*, den breydel laet niet glippen.
Maer muyl-band *Harpoens*-Hoop, te lasterlijcke lippen:
Doet Godes Kerck dien dienst, ghy zijt aen haer verplicht,
Ghy hebt met Eed belooft, voor Godes aenghesicht,
Haer Voester-Heer te zijn, u hulp laet dan eens mercken,

En drijft doch uyt den Tuyn dat over Gortigh Vercken,
Eer noch sijn loos ghewroed door hooghmoet hier verweckt,
Een Onweer dat alleen tot s'Vyands voordeel streckt,
Eer u de macht ontbreeckt: doet haer den moet verlieren,
Verdrijft uyt uwen staet, die *Spaens* ghepleckte dieren.
t'Is langh ghenoegh ghewacht, begind eer 't word te laet,
Ghy weet hoe dat Onkruyt, meer wast als 't goede zaet.
Kan Vryheyt dit gespuys niet worden heel benomen,
Soo laetet: Ick bid' u, maer eens soo verre komen.
Dat zy in't openbaer, niet schelden *Godes* Kerck.
Ghy sult Heer *Landeslot*, doen 't vroomste *Christen* Werck,
Gebied aen *Vryburgh* oock, hier neerstigh op te waecken,
Dat zy, in hun ghebied den stoutert niet soo maecken,
Het gaeter buyten schreef: jae dit *Harpoen* dat schrijft,
En bid: dat door u macht *Gods*-Kerck mocht sijn ontlijft.
  Wat voordeel geeft u dat, veel vrome te misprijsen,
Sy staecken in bedrogh: de daet die can t' bewijsen
Sy meyndent' alle wel: Maer door *Lycesters* raet,
Soo was al haer bedrijf, voor dese Landen quaet,
Sy misten sonder weet, en dedent tot 's Lands beste,
Maer die alsoo misdoet: Bekend zijn schult op't leste.
Dat uwen Stuerman vloot, *Lycesters* loosen strick,
Daer was hy prijsens weert, maer hier by, soo woud' ick,
Dat hy hem na dees daet: Altijt soo had ghedragen.
Soo soud' ick hem wat meer, als ick nu doen, beclaghen,
Maer die zijn goed begin, met quade Wercken sluyt,
Syn voor-verdienden Loff, die veeght hy selver uyt.
  Wel aen: Heer *Landeslot*, wilt plicht, noch macht ver-
[geeten.
Meet hun eens met die Maet, waer met s'ons willen meeten,
Haer ongebondenheydt, die loopt vry al te hoogh.
Dus tuchticht haer bedrijf, en houd daerop het oogh,
Armini Papegay, te stoppen zijnen snater,
Al hier soo noodich is, ghelijck den Vis het Water.
Een misdaet wel gestraft, dat heet gherechticheydt,
En word tot grooten lof, den Recht'ren nae gheseydt.
De wijse straft het quaet, slap recht verderft de Steden,
Dat wijst die Secte wel, zy broeyt twist, in den Vreden.
Maer reeckent dat zy moet den Rechter reeck'ningh doen,
Van elck ontuchtigh Woord. Dies buyght het Hout in't groen.

Want haer benijdigh hert, om schelden heeft verlanghen,
En schiet hier haer fenijn, ghelijck vergifte Slanghen,
Sy spot met onsen God, en zijn ghesonde Leer,
Met Preecker, en Gemeent, met Ondersaet en Heer,
Die haer zijn toeghedaen. Het Landts ghetrouwste Vrinden,
Te helpen uyt het Landt, wil zy haer onderwinden.
Dat Volck waeronder zy tot noch toe zijn behoet.
Dat soeckt zy (ô! wat Aerd) te treden onder voet.
Die Geus, die voor den Tuyn, zijn Lijff, en Goed wil waghen,
Die hoopt dees loose Sect, ghelijck van hier te jaghen,
Dat hert, dat Godes eer, en 't *Vader-lant* besind,
Dat niet nae Treves riect, noch wat Signor bemind.
  Noch weet dit Onkruyt niet, van passie yet te spreecken,
Maer noemt sich sonder Gal. O! Judas loose streecken.
Die in den Boesem draeght, soo schandelijck verraet.
En vraeght u Meester noch, Heer, wie sal doen dit quaet,
O! Ypocryt in Leer: Pluymstrijcker van ons Heeren.
O! Epicuri-buyck: O! Wolff in Schape-Cleeren,
O! Vercken, in Godts Tuyn. O! Vos, int Duyve-slagh.
U willen, door u Werck, dat blijckt klaer aen den dagh.
O! Absolons gheslacht, die door u loose tucken,
d' Israëliten-hert, van David soeckt t' ontrucken,
Hoe schoon sijt ghy int oogh, hoe vredigh in u praet,
Maer wat en denckt ghy niet, te brouwen inden staet.
Dat weet ghy Absolon: Maer u verwerde haren,
Die sullen u aen't Hout, noch brengen in't beswaren.
Dan sal ten tweede-mael verspreyt zijn breedt en wijt.
Dat ghy in desen staet, den Absolon maer sijt.
Ghy raed Heer *Landeslot*, Godts Priesters te verdelghen,
Om dat ghy nae Godts Woord, haer straff niet kond ver-
[swelghen,
Soo schelt ghy haer t'onrecht, met Simei, voor Hond,
Bloedgirig' Tyranny. O! laster-rijcken Mond,
Van Simei de straf, die kan u wel ghenaecken.
Al seylt ghy nu voor Wind, na 't langh-ghewenschte Baecken.
  Maer segh my *Harpoenist*, wat Bybel dat ghy vrijt
Dat ghy des Leeraers macht, soo hertelijck benijt.
Van Noa, hebt ghy niet, want hy wel hondert Jaeren,
Het Volck te straffen pleeght, voor 't comen der Zeebaren.
Van Moses noch veel min, want dien Man heeft voorwaer,

Van Pharaó het quaet, ghestraft int openbaer.
Noch Nathan, dient u niet, hy dorst wel in de Woningh
Van't Israëlsche Hoff, bestraffen gaen den Coningh,
Hem seggend' onbevreest, den doodt hebt ghy verdient,
Elie, soo my dunckt, is oock niet uwen Vrient,
Die Achab, zijn misdaet in't aenschijn heeft verweten,
Soo hebben oyt, en oyt, ghedaen al Godts Propheten.
Int Nieuwe Testament, een stem in die Woestijn.
Heeft oock in dit ghetal, gereeckent willen zijn,
Den Viervorst heeft sy hard bestraft zijn vuyle schande,
Die met zijn Broeders Wijff, hy pleeghden daer te Lande.
Noch heeft de Wijsheyd selfs, zijn Jongeren belast,
Te spreecken onbevreest, voor Overheydt alst past.
En daerop rust die Spreuck, vreest niet die 't Lichaem [dooden,
Maer die Lichaem, en Ziel, van vreuchde kan ontblooden,
Het welck d'Apostel-Schaer, oock neerstigh heeft betracht.
Want doen Johannes werdt, met Petrus eerst gebracht,
Voor Overheden Stoel, die hun in Christi name
Te spreecken daer verbo'en, doen hebben die twee t'same,
Antwoordende, ghevraeght, oft niet en was meer recht,
Te doen wat Godt ghebied, als wat de Mensche seght.
So moeten de Leeraers: Maer dat met goede zeden,
Gods-Woort met allen ernst verconden d'Overheden,
Moses, en Aaron, die moeten t' samen gaen,
't Boeck onderrichten t' Sweerd, en t' Sweerd, 't Boeck [gade slaen,
Soo moetmen t' Christendom, in suyverheydt opvoeden,
En houden onder voet, t' Arminianen woeden
Niet dat men hun misgund een deel van 't *Paradys*.
Gelijck zy door haer Schrift een yeder maecken wijs,
Maer wel om hun den wegh waervan zy seer afdwalen,
Te leeren: Om met ons te gaen na s' Hemels Salen,
Haer dwaling is een Leer, die weer nae t' Pausdom loopt
Die 't *Princen*-Moorden stijft: Jae! die daer noch aenknoopt,
't *Pelagians*-misbruyck, de *Socinusche* zonden.
Die Secten, die van oudts soo grouwlijck zijn bevonden.
Ten is dan om geen kleen, ghelijck ghy wel geeft uyt,
En ist' kleen in u sin, seght my, wat dit beduyt,
Dat ghy soo groot onheyl alhier in't Lant doet rijsen.

Om soo cleen stip' of punt: My dunckt ghy wilt ons
[wijsen,
Wat Speultjen, dat ghy speult op't Nederlandts Tonneel,
Op een cleen stipken, siet! Fondeert ghy u krackeel.
Voorwaer daer moet wat meer als soo cleen stipken
[schuylen,
Want dat ghy Wolven sijt, dat blijckt claer aen u huylen,
En overgroote moeyt', en misselijcke pijn,
Om Meester over ons, na uwen wil te zijn,
Om volghens uwen Aert u wreetheydt dan te pleghen;
Het *Schielantsche Placcaet* dat wijst sulcks wel te degen,
Indien u dese macht van Hollandt waer getrouwt,
Wat soud ghy vanghen aen! Daer ghy nu sijt soo stout,
Ghy sout met *Achab* gaen ombrengen *Godts* Propheten,
En *Jesabels*-gespuys aen uwen Dis doen eten.
Wie schreyt niet die 't bedenckt, wie vreest niet sulcken
[slagh
Ick roep, het is het wreedst' dat ons aencomen mach.
'tGeloof is Erfghenaem voor die 't ontfanght als geest'lijck
En die dit anders neemt, die leeft met u schier beest'lijck.
Kend ghy de *Pausen* wel, die Vranckrijck deelden uyt,
Op't Predicanten Woord; soo hoord dit tot besluyt.
Soo 't Frans Histori-Boeck van u wel waer door lesen.
Ghy soud nae mijn advys, geen Leughen-schrijver wesen,
Dijn Laster-pen die sou wat beter zijn bericht,
En weten hoe elck Landt, is aen de Kroon verplicht,
Rochel, en soud' ghy niet, met onrecht hier beladen,
Maer t'is haest yet gheseyt, een ander 'tsijner schaden.
Ghy toont, dat ghy verblindt, vast treed na't Helsche Rijck,
Jae dat ghy daer wilt zijn *Beelsebub* gelijck,
Soo girich leerd ghy hier het last'ren, en oock 't lieghen,
Ick vrees dat die gewoond', u noch in slaep sal wieghen.
Noch heten Vredenaers: En die 't wel gade-slaet,
Die siet, hoe desen staet, door haer luy onder gaet.
Al hun betrouwen is een hoop Verbannen Zielen,
Wiens oproer sit in't breyn, om Hollandt te vernielen.
Tweedracht is haer begin: Hoe droef sal zijn het eynd,
Tenzy Heer *Landeslot*, de saeck ten besten wend,
En smijt dien Wetre-Geest een *Harpoen* in zijn Leden
En houd' alsoo dit Land, in eenigheyd, en Vreden.

BESLUYT.

Heer *Landeslot*, neemt dit Harpoen,
En laetet aen zijn Meester doen,
Die daet, die hy soo gheerne wou
Dat Godes kerck gheschieden sou.
Gelijck voor desen wird volbracht,
Aen die den Ys'ren Stier bedacht,
Den Coningh heeft dien wreeden Geest,
Voor eerst doen braden in het Beest,
En wou soo sien, of oock de pijn,
Soo, als hy hadt gheseyt, sou zijn,
Wilt dan eens den *Arminiaen*,
Zijn Harpoen in de Leden slaen,
Want t'is een *Monster* in u Land
Ick bid u: helpt hem haest van kand,
Geeft dan het *Harpoen* onbeswaert,
Den Schipper die na Groenland vaert,
't Sal hem daer strecken tot profijt
Maer maeckt u eerst dit *Monster* quijt.

's Lands Welvaert, Mijn wenschen.

MEDALLIE,

VOOR DE

REMONSTRANSE INQUISITEURS

IN ONSEN THUYN.

Bijtschaep onder *Remonstranten*,
Nu sy haer onkruyt voort planten
Maecken 't *Lant* met onkost kael,
't Zijn *Landts Dieven* altemael.
Wilje kouten wat van hangen,
Gaetse *Wttenbogaert* vanghen,

Medallie voor de Remonstranse Inquisiteurs. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 811).

Hanghtse aen *Arminus* leer,
Soo en doen sy gheen quaet meer,
Hanght een van u beste Leden
Die tot naedeel van ons Steden,
Wt ghevanck'nis henen zeylt,
Groot die 't Lant aen Vranckrijck veylt,
Die Oproer heeft ingheswolghen,
Noch toeleyt ons Vreed' vervolgen,
Hanght die *Paep* die *Prins* vermoort
Aen uwe *Medalie* koort.
Vraechje na die Narren-stoelen
Sietse *'t Amsterdam* eens woelen
Die *Gereformeerden* Leer.
Gans regieren stieren neer.
Kan men beter plaets nu vinnen,
Als te *Amsterdam*, daer binnen
Is *Arminus Paradijs*,
Sochyn is haer rechte spijs.
Koorn sy in haer Hart slorpen,
Slaet sy oock gans niet verworpen.
Armijn ist verkooren Kindt,
't Veldt die wert by haer bemint.
Leughen wert by haer bevonden,
Godts laster sprack hare Monden,
Godts eer was by haer een klucht,
Vorstij gaf me sulcken lucht
Daer *Arminus Papen* brullen,
Daer ist willen, en wy sullen
Recht als Tyghers in het Woudt.
Oetje, Bicker, Graef, Boom, Hout,
Liever Oproer als goe Vreden,
Wttenbogaert sterckt haer reden,
Die wert van haer heel ghebruyckt,
Remonstrants dus lelijck ruyckt,
Remonstrants zijn *Prince*-moorders,
Uni brekers, waerheyt stoorders,
In dat Veldt en in de Stadt,
Remonstrant u werck is dat,
Die staen wederom nae 't kussen,
Heym'lijck raet ist ondertusschen

Heym'lijck raen sy teghen 't Lant
Dat is 't werck van *Remonstrant*,
Heym'lijck houden sy *Synodus*
't *Amstel* teghen die *Kerck Godes*,
Maer ghy *Prins* en *Heeren* trou,
Kijckt uyt uwen ooghen nou,
Of die bijten in u hielen
Dan voort die waerheyt vernielen,
Want sy knorren morren seer
Teghen onse *Eendracht* weer,
Konnen selfs niet accordeeren
In haer Preecken ende Leeren,
Onder haer is groote scheel,
Elck hapt om het beste deel,
't *Armen* ghelt sy selfs opsteecken,
Dat is dan voor al haer preecken,
Niemant weet van't *Armen* ghelt,
Dat wert onder haer versmelt,
In haer *Synode* en *Klassen*
Gaet men 't *Armen* ghelt verbrassen,
Remonstrant en lichte quant
Zijn in't Lant een groote schant,
Zijn soo suyver als vuyl Eyen,
Moorden, Branden is haer kreyen
Dit is *Remonstrante* werck,
Lijckt dat wel een Christen Kerck.

Ghedaen door een Vyandt van de Armi-niaensche Prince-moorders.

OP 'T ARMINIAENSCH JUWEEL

EN 'T

DORTSE INQUISITIE.

Bartius en Conferenten
Was dat niet het Haechse Trenten?

Op 't Arminiaensch Juweel. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgavo in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, nº. 812).

Die aenbadt 't Sacraments-huys,
Wast niet 't Arminiaens ghespuys?
Hangen wilje al de Smouten:
Wantse na u sin niet kouten,
En u treden op het seer
Is dat d' Arminiaensche leer?
Vant Troyaens peert was zijn praten,
Datmen socht int lant te laten:
Heeft hy daer in wel gefeylt?
Is dat de cours niet die ghy seyldt?
Wie veylden het landt en swolghen?
Wie liet Godes Kerck vervolghen?
Was het niet den Advocaet?
Eereloos, vol van verraet?
Hanghen is hier al u woelen,
Lietmen u het hangen voelen,
Dat u ziel ten Eers uyt veest,
Spotter vanden heylgen Gheest,
Ick wed u daer dan die mynen
Stapel-sot wel sou verdwynen
Als ghy quaemt int Paradijs
Daer Lucifer uytdeelt den prys.
'k Wed ghy dan wel sonder slorpen
Kennen soudt kiesen en verworpen:
Maer u hert is soo verblint,
't Lijckt wel datje Pharo bint:
Want ghy acht Gods volc als honden
Laster-gheest u helsche sonden
Daerje in schept u gheneugt:
Stopt u hert voor sulcke vreught.
d' Arminjaen u wel vergulden
Datje steets soo voor haer brulden,
Ja besloeghen u wel in gout.
Noyt soo snooden Ketter stout:
Benje noch van gheen loghens sat?
Ja swelje niet ghelijck een padt?
Mijn dunckt ghy het landt door ruyckt,
Als u laster-sack ontluyckt
Gomaris leere (en geen ander)
Geeft God de eere: wert vry schrander.

Hoorje dat de Dortse Maeghd,
De lief-hebbers oock verjaeght.
't Zijn de moderate mussen
Die daer raecken op het kussen:
Die heeft men nu alsins ghebreck
Maer uyt u mou ontspringht de geck?
Alsje spot met 't werreck Godes
Alsje lastert de Synodes,
Alsje wraeck roept op u hand,
Ist gheen Inquisicy band?
Schaemje al jou boose Fielen,
Meenje Holland te vernielen?
Met u Arminjaense leer.
Stryje niet met God en Heer?
Stryje niet, ick moet u vraghen
(Isset niet wel te beklaghen)
Teghen God en zijn erfdeel?
Tegen 't uytgedruckt beveel?
En als ghy met al u bassen
Wilt boosheyd op laten wassen,
Als ghy roept luyd en stijff
Comt al 'tsy Hoer of Wijf,
Machmen niet vant suyver roemen
Cant onsuyver niet verdoemen,
Ist by u de rechte Kerck,
Die maer roemen op haer werck.

Gedicht door een Vyandt vande
Logen-steytse Inquisiti.

PRONCK-PENNINGH

OM OP

de Borst te hangen vande Medallie-gieter, opdat elck hem kennen mochte.

Loevesteynsche Protestanten,
Prince Moorders, snoode Quanten,
Rust Versteurders van ons staet
Leughen-Vaten vol van haet,
Die zijt om u vinnigh twisten
Recht ghebannen Sinodisten,
Och hoe over noodigh waert,
Dat, de plaets daer ghy vergaert
Door ons Magistraten macht,
Eens wierd onder-voet ghebracht.
Over midts ghy niet kont rusten
't Toonen van u oude lusten,
Lieghen en het schelden van
Mennigh Vroom en eerlyck Man.
Die ghy garen saeght ghehanghen,
Maer ghy most de Muys eens vanghen
Slaen dan met een Dolle Kop,
't Schielandts Evangelij op [1]):
Dat sal u terstondt vertoonen
Waer de Schape-Bijters woonen
Vande Schaepjes die 't Landts noot
Noodigh vont te zijn ghedoot.
Om haer fel en vinnigh Bijten
Om haer krabben en haer smijten,
Dan kont ghy haest maecken quyt,
Die u Helsche-Schaepjes bijt
Kont ghy daer de Text niet soecken [2]),

Pronck-penningh. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 813).

---

[1]) Die Justitie in den Haeg aen verscheyden. *Kantteekening.*
[2]) Kerck Ordonnantie van Utrecht. *Kantteekening.*

Slaet dan op u Stichtsche Boecken
En u voortijts Kercks besluyt
Daer sult ghy 't wel lesen uyt.
Of vraeght al u Tonningh-Broeders
Trouwe Harders, Ketters Hoeders
Dichters van Apoligij [1])
Voor haer Prince Moorderij,
Die uyt liefd' ons Galgh en Raden
Van haer rechte last ontladen
Die uyt puur Verraders lieft
Niet ontsien de Galghe dieft
Als ghy 't daer dan hebt ghelesen
Doet dan al de Smouten vresen
Jaeght dan uyt de swarte Paep
Hanght den Hont hy bijt u Schaep.
Wilt dan 't onderst boven woelen
Vande Kerck en Dortsche Doelen,
En seght dan nae u beleyt
Schijt; liefd en verdraeghsaemheyt.
Dese Papen dese Pryen,
Sijn onmoghelijck te lyen.
Want haer wisse Heylghe Geest
Is maer eenen Papen-veest.
't Sijn geen menschen 't sijn geen Cristen
't Sijn niet meer als Gommaristen
Niet soo veel waert als het Gat
Is van een Civette-Kat.
Aen haer is niet veel gheleghen
Bruytse weer eens recht te deghen
Hout de Rekels kort an Bant
Guntse hier geen plaets int Lant.
't Sijn een hopen Troggel-Fielen
Dat zijn *Geusen*, onse Zielen,
Sijn soo Geest-lijck datse swaer
Konen woonen nevens haer.
Maer o, Eer en God-vergeten
Ziel-verleyders mooght vry weten
Dat wy sullen sterven: Eer

[1]) De Verraders van de Galgh buyten den Haegh gestolen. *Kantteekening.*

Ghy weer worden sout ons, Heer,
Off ons aen een Eedt verplichten,
Die u macht soeckt op te richten
Tot ons Kercken onderdruck
Of ons Conscienti-Juck.
Nae de Lessen die ons Staten,
Eertijdts gaven ons Voorsaten
Doe s' om Tyrannije straf
Weken van haer Grave af
En haer met het Huys Oragnien
Manlijck stelden teghen Spagnien
Sonder anschouw van d' Eedt.
Die elck van te vooren deedt.
Wilt dan vry u moeyten sparen,
Of toont dat zy strafbaer waren,
En als ghy dat hebt ghedaen
Comt dan weer eens op de baen.

VORM

VOOR DE

GOMMARISTE MEDALIE-GIETER.

D' Uyle kennen niet meer bijten
Nu legghen sy 't op een krijten,
'K hoor daer weer een op de Kerck,
Heer wat makens oock al werck,
Sacht, hy sal hem heel uytslooven
'K moet sijn krijten wat verdooven,
En eens op een ander maet
Singhen dat wat luyder gaet;
Hebje niet ghenoech ghekreeten
Ist niet lang ghenoech verweeten
Van de *Prince* moordery,

Vorm voor de Gommariste Medalie-Gieter. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in 4°. (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 814).

Dat doch staech u weervaers zy?
Seght ghy bot en lompe loeren
Ja, dies wilt u mont vry snoeren
Velicht meenje niemandt weet
Wat u schijn van yver deed,
Met een schijn van heylicheeden
Weet ghy fraeytjes u te kleeden;
Maer ick segh ghy vuylders zijt
Als die, die ghy staech verwijt,
En niet anders weet te segghen
Als *Prins* moorden voor te legghen.
Deed den *Remonstrant* oyt moort
Wt sijn Godtsdienst antwoordt voort:
Neen. Komt ick wil niet lang twisten
Maer ick segh de Kalvinisten
Recht Verraers en Moorders zijn,
'K salt bethoonen doet ghy 't mijn,
'K wil gheen *Princen* moordt verschoonen
Maer ick wil de waerheydt thoonen,
Op Prins *Maurits* het verraet
Seght quam niet uyt eyghen haet,
Was het uyt Godtsdiensticheeden,
Bottrick siet wat slechte reeden,
Was hy heerscher van het Landt,
Had hy de Godtsdienst in handt,
Yeder sal met my verklaren
Dat de *Staten* meesters waren,
En de saeck veel meer als hy,
Dwonghen over *Gommers* zy:
't Was de lust om wraeck te vinden
Eyghen haet was 't onderwinden
Van dit Goddeloos verraen,
Daer den vroomen Armijaen
Meerder af schrickt als ghy fielen
Die maer toelegt op't vernielen.
Maer doch is de moordt begaen
Neen, 't was nauwelijcks bestaen
Of den Heere der Heerscharen
Deed' tot 's Landts best openbaren,
En hun na verdienst ontfaen

Loon van 't gheen daer was ghedaen.
Komt wilt dit nu eens te deghen
Met 't verraedt van *Zeelandt* weghen,
Daer men socht vervolghers tucht
Te doen springhen in de Lucht,
't Was *Hans Jansen* en sijn macker
Die 't beleyden wordt eens wacker
Snappert *Aukema* wiens vaer
Was doe dubbelt een verraer,
Wilt ghy na de waerheydt soecken
Gaet en opent eens Stadts-Boecken,
Daer ghy dan wel vinden sult
Wie dat had de meeste schult,
Leght noch op deselve schalen
't Gheen de *Leydenaers* verhalen,
Doen ghy met verradery
Sochte aen *Lecesters* zy
Door het moorden te doen vallen
Leyden, hoort eens *Utrechts* kallen,
Was daer oock niet het verraet,
Maer komt noch wat varder gaet.
Neemt de *Helsdinghen* en *Kanten*
En d'and're fijne quanten,
Legt die alle eens daer by
Seght dan eens wat moorden zy:
Laet eens sien doch wat voor Luyden
Waren dit, de Kerck sy kruyden
En om Godtsdienst was al 't gheen
Dat dees fijne guyten deen,
Hoorden men oyt grouwel eeden
Als dees Godt vergete deeden
Duyvels eyghen was 't besluyt
Most hy worden die 't bracht uyt;
Was dat niet schand'loos verraden,
Wast niet om de Staet te schaden;
O neen al dit schoone werck
Was tot voorstant vande Kerck,
Dits verraedt en moordt beslooten
Maer 't volbrenghen heeft ghestooten
En het moorden niet begaen,

Komt hoort nu 't volbrenghen aen;
Poltrot heeft die niet doorschooten
Hertogh Guyse; is ghesprooten
Dese moordt uyt Godtsdienst niet,
Was 't niet *Beza* die 't hem riet,
Is hy niet van Paert ghetreden
Heeft hy niet om kracht ghebeden,
Vond hy niet 't ghemoedt versterckt
Seght, is dit Godts gheest die 't werckt?
Fy die Godt wilt oorsaeck maken
Van het moorden, wacht wy raken
U noch aen het hart niet recht,
Circul Teyckenaren secht
Die u eerst het teyck'nen leerde
Wat die van *La Cros* begheerde
Doen hy al te goedertier
Sich liet vinden 't Mompelier?
Fy Verraders, fy u moorders,
Fy bloethonden, rust verstoorders,
Wilt ghy segghen van verraen,
Siet eens wat daer is ghedaen
Daer ghy selfs een van u Leden
Een die tot ghesant ghebeden,
Een die selfs den Coninck thoont
Hebt door 't moorden niet verschoont,
Noch ontsien sijn grijse haaren;
Seght eens wie belijders waren,
Van dit over Godtloos werck
Sy Voorstanders van u Kerck,
Sy u steunsels en Pylaren
D'alderfijnst van allen 't waren,
Selfs *Suffrin* den Predicant.
Wie heeft *Buckingam* ontmant,
En na 't duyster graf ghesonden
Ist gheen *Pureteyn* bevonden,
Een van d'alderfijnste stof,
Daer ghy schier maeckt Goden of?
Al u bolken wilt nu laten
Wilt van 't onvolbrocht niet praten;
Lustje wat te praten, praet

Dat ghy moorders zijt in daet,
Die om de Godtsdiensticheden,
Soo ghy 't noemt, ontroert de Steden,
Om wat Godtsdienst dat ghy 't doet
Ick u nu eens segghen moet,
Ghy wilt met gheweldt op 't Kussen
Om dat ghy dan ondertusschen
Uwe hol en leghe sack
Soo mocht vullen met ghemack:
Al de Werelt sal bekennen
Daer gheen grooter dieve bennen
Als de *Gommaristen* boos
Eer vergheete Goddeloos,
't Landt sy grof en groot besteelen,
Soo dat elck met luyder keelen
Wt roept tot u aller schant
Dit zijn dieven van het Landt,
Laet vry meest de Steden spreecken
Daert ghenoechsaem is ghebleecken,
En noch alle daghen blijckt
Hoe ghy met 's Landts goet u rijckt:
'K moet u Papen oock eens raken
Die al dese oproer maken,
Fabrici en *Trigeland*
't Zijn wel Luyden van verstant,
Hadden 's inde Kap ghebleven
En uyt Clooster niet begheven,
S' hadden aen de Roomsche Kerck
Noyt ghedaen soo dienstich werck:
En wie seydt dat gheen belooning
Sy daervoor van *Spaenjens Koning*
En ghenieten, ick beken
'K niet vreemt van 't ghevoele ben,
Want van alle sijn Dienaren
Noyt hun dienst soo dienstich waren,
Als de dese dies tot loon
Yeder krijcht een Bisschops Kroon,
Daerom soeckens oock te maken
Dat de Kerck tot Voocht mach raken;
Om de Heeren dan met een

Alsins op de neck te treen,
Recht der Papen loose trecken,
Maer hoe dicht ghy soeckt te decken
Al de guyterije snoot
Voorsicht maeckt die naeckt en bloot,
Van het Arme ghelt opsteecken
Dat is wel by u ghebleecken,
Maer noyt by den *Remonstrant*,
'T is bekent door 't gantsche Landt
Dat verjaechde Weeu en Wesen
Hebben 't onderhoudt van desen
Die sonder barmherticheydt
Ghy ten Landt hebt uytgheleydt,
En als Beuls en wree Tyrannen
Ongherechtich hebt verbannen,
En door u gheticht Placcaet
Hebt berooft van goet en staet:
't Wordt verbrast noch niet versoopen
Als ghy met u *Hagheloopen*,
Seght eens 't geen ghy daer verslempt
Wt wat Kas dat ghy het nempt,
Ghy sult uyt u eyghe spreecken
Eyghen, ja, 't heeft wel ghebleecken
Yeder is ghenoech bekent
Ghy soo kael als Neten bent,
Die 't vermoghen leydt in 't blaesen
En van and're staech moet aesen
't Gheen ghy alle daghe doet
'K segh het is der Armen bloet,
Dat ghy insuypt met maelkander:
Wat verwijt ghy doch aen ander
Daer ghy selve 't vuylst af bent,
Neen ghy zijt te wel bekent,
Dits u handel en u leven
Dese eer moetmen u gheven,
Dat ghy op het slimst verraet
U het alderbest verstaet;
Dat ghy daders zijt in 't moorden
Wiens ghelijck men noyt en hoorden,
Dat ghy dieven zijt van't Landt

En daervan hebt 't best verstant;
Dat ghy niet en doet als lieghen
En soeckt yeder te bedrieghen,
Dat de snootste guytery
Muyters men meest vint by dy.
Raeckt gheen Heeren die u schoonden
Doen ghy als verraders thoonden
U ten *Dam* die *d'Amstel* stuyt
Al u Goddeloos besluyt;
Al u rotten en vergaren
Sal sich noch wel openbaren,
En oock blijcken yeder een
Houdt u nu hiermee te vreen.

Gedaen door een Vyandt vande
Gommariste Prince moorders.

OP DEN BOU

VAN DEN

GENAEMDE CHRISTEN,

DAT IS:

NIEUWE JESUYTEN TEMPEL [1])

T' AMSTERDAM.

De schaer, die niemand doemt, dan dien [2]) Godt hem uytsondert,
En strect tot een Pijlaer, voor 't nieuwe Papendom:

Op den Bou van den Genaemde Christen Tempel. Volgens den tekst der oudst bekende uitgave (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 815).

---

[1]) Want Simon Episcopius, die in dien Tempel predict, heeft geseyt sonder eenighe uytsonderinge: Dat hy 't was houdende (in't stuck der Leere) met de Nieuwe Jesuyten; leest, Historis verhael Pag. 26 door Jacob Livens van Rog tot Haerlem, 1630.

[2]) Want Adolphus Venator ende de jonghe Nachtegael Precanten tot Alckmaer hebben gheseyt, dat Moses ende Christus de meeste Verleyders zijn geweest. Adriaen vanden Boore eertijdts Arminiaens Predicant tot Leyden ende onlancx t' Amsterdam gestorven ende begraven, heeft niet geschaemt te seggen, dat Paulus wel wat anders hadde connen doen, dan so

Die [1]) weerdigh was gheboeyt, verstoort, door Macht ghe- [plondert,
En [2]) 't Papen Houten Kruys verkoos by Beelden stom:
Een Kerck den Duyvel bouwt aen 't Y ten langhen lesten.
Verstoor, o Heer, verstoor dees' loose Wolven-koy:
Treck hier den Goden roe van d'Amsterdamsche Vesten,
Dat nimmer Wrevel-Geest Godts Kerck aldaer verstroy:
Opdat wy vreedsaemlijck, en met een goed gheweten,
U, na uw, Heylich Woordt, aenbidden onbelet,
En met den Arminjaen niet spreecken seer vermeten,
Dat wy den Bergh des Heyls verdienen uyt de Wet,
Verdoemlijck is de stoff van dese Tabernakel:
Maer u Geest dien vernieu na 's Hemels hooghe Kerck
Van waer uw' stem ons wees op Christus, Heyls Mirakel:
Wiens kracht voor ons uytroy dat [3]) Wrevel Babels Werck.

veel van de Predestinatie te schrijven. Joh. Munnier Predicant tot Harinckhuysen vraechde, ofte het daerom waer was, om dat het Paulus seyde: Antwoort op't Monstreus Discours Jacobi Taurini pag. 55.

[1]) Want hoe soude dat qualijck connen ghedaen zijn, dat ghy Arminianen doen ghy meende Meesters te zijn, met Placcaten, Schriften ende daden voor goet ghekeurt hebt.

[2]) d'Arminiaensche Predicanten hebben liever 't Antwerpen onder de Beelden ende Houte Kruys-Dienaers daer Joh. Wtenbogaert de hoet wel ghelicht is gheweest, onder-teeckeninghe van stil te woonen willen doen met groote ergernisse, dan hier te Landen by Godts Dienaers met een onghedwonghen ghemoet, ende dat met gheniet van jaerlijcks eenighe Penninghen tot onderhoud.

[3]) Babel is te segghen verwerringhe: Alsoo is de Arminiaensche Tempel, welcke teghen de Kercke Gods ende zijn Dienaers aenwrevelende, met alle Secten, Academi-speelers ofte Gods Lasteraers verwerret is, jae oock van dese Godtlose Iphigenias-Quanten alhier gekerstet wordt, ende dat voor Kerstmisse: Want hoe kan Christus hier ghebooren zijn, naedien de Arminianen niet Christum onse salicheydt maer de ghehoorsaemheydt der geboden nae-jaeghen ende daerdoor soecken salich te worden? O Heyloose Menschen! Wrevel Babel is uw aengevangen werck, alsoo sult ghy oock verstroyt worden. Indien ghy niet aflaet als Nieuwe Jesuytische ende Academische Templiers u Babel-huys te bouwen.

TOE-GIFT.

Men siet als een Laurier den Godloos schoon opcomen,
Maer hy weer haest vergaet, en wordt soo wegh-genomen,
Dat hy met al zijn doen als Kaff en Stroy verbrand,
En leeft met Helsche Pijn int eeuwigh duysterland.

Jae comt Heere Jesu.

WTNODENDE TAFEREEL

VOOR DE

INWYING

VAN DEN

Arminiaensche-Christelosen Tempel t' Amsterdam: om aldaer tot een geheugenisse op te hangen.

Com, Com, O vierich [1]) volck, wil nu niet langer suffen,
Ons tempel is gebout, wie can ons hier verbluffen?
Ons Sanggoddin [2]) stae reed, om van het treur-tonneel
Des Academis spel te clincken haere veel:
Te clincken haere veel tot lust van alle geesten,
Die of schijn-heylich, of dronckaerts Camers-beesten,
Die wel den Christen naem hangt aen haer houte kerck,
Maer Heydens is haer hert; en oproer al haer werck.
Daer is geen onderscheyt, roept ons Goddin, van plichten:
Elck een eer sijnen God nae sijner sinnen dichten,
Of anders geeft sy macht aen haer speel-camer-sott,
Die sal Gods yveraer [3]) daer stellen tot een spott:

Wtnodende Tafereel voor de Inwyding. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 816).

---

[1]) De Arminiaensche viericheyt is onder anderen gebleecken verleden nieuwe Jaersdach inde Warmoes-straet, doen sy met sweert en stock, met stooten en slaen, ofte andere moetwillicheyt haren dienst pleechden.

[2]) Dese Sanggoddinne is vande Heydische Poeten door de Tragædien gestelt, ende word vanden Inwijer op ontboden tot het wijen van haren tempel. Daeruyt siet men dat de Arminianen Heydens sijn ende niet Christens. Ergo haeren tempel Christeloos.

[3]) Dit doet Coster, die onder alle D. Triglandium in sijn Iphigenia Eurypylum, dat is, wijde poorte noemt, omdat hy tegen de goddeloose Enghe poorte Ed. Puppij predickt: Oock met den naem van verloopen Paep int laeste bladt, dien hy heet gaen nae Trojen. En daer Pultare is, dat is, Cloppenburgh, ende Ariadeps, dat is, Ariaen Smoutius sijne vrienden, haer hebben nedergeset. Dit doet oock Papieren Geld ende andere Costers Camer-Raden, die D. Triglandium ende D. Fabricium met namen spellen: O godloosheyt!

Die sal op sijn tonneel voor't volck van alle sinnen
Afmaelen op sijn vuylst die d'yveraers beminnen,
Hy sal noch hooch noch leech, noch Vorst [1]) van macht [aensien,
Een treur-spel hy vertoont daertoe voor dese lien.
Daerom, dienstbaerich [2]) volck, com, laet ons gaen en [singen,
Van dit groot wonder werck een lied, en dat met springen:
Geensins het nu betaemt, dat der Poëten geest,
Verstomme by den rey van dese tempel-feest [3]).
Als Moses op den bergh van God wierd opgehouden,
En Israël voor God een nieuwen dienst opbouden,
Een kalff nae lust van haer door Aaron verdicht
Van gout en fray cieraet gesmuckt en opgericht:
Siet, wat een vreucht geschrey den hemel ginck opstijgen,
Men riep; *des Heeren feest:* niemant was sonder swijgen,
Vroech op was 't volck by een met offer ende danck
Men att en dronck, daer was des speels en groot geclanck.
Te Bethel en te Dan door Politijcke treecken
Tot Israels gerijff en alle slechte leecken
Jerobeam opheft twee kalveren verguld,
Oock Priesters uyt het volck hy buyten orden huld:
Maer dit was niet genoech, hy doet een Feest uyt-schrijven,
Daer Israel verschijnt om haere vreucht te drijven,
Dan Bethels offer roockt, en Bethel Dan vereert
Met diensten op sijn loods van nieuws geordineert.
Wat dralen wy dan noch? Is niet dat kalver-dansen
Van Israël gedaelt tot ons veel grooter [4]) hansen?
En als een wonder werck gestelt int oogh alom

---

[1]) Of Coster in het 5. bedrijf, twede Tonneel onder den naem van Achilles sijne G. Graeff Ernst op sijn Tonneel, onder de schijn van eenich loff geen dappere scheuten geeft, laet ick den verstandigen oordeelen: Want waertoe besondere groote letters in dat woord (ge-WTERT) daerom te kennen te geven, als met een *nota bene,* dat dit den Gouverneur van Wtert aengaet. O Comœdianten stoutheyt!

[2]) Om dat sy alle Secten haeren dienst baert ende toelaet.

[3]) Alias, Slempersfeest.

[4]) Want de Arminianen roemen dat de rijcke ende groote meest van haer gevoelen sijn: al ist saecke dat haere hooge school ofte Academi wat kael is ende naeckt.

Tot lust en nieu aenwas van 't Papen-heydendom? [1])
De Sanggoddin waer toe genood van ons Templieren?
Ist niet opdat sy gansch nae Heydische manieren
Wt naem van al den hoop der heydenen met vreucht,
En met een feest geschrey ons maecke seer verheucht?
Jae blaest sy dus niet uyt? De steen van Bouwers handen
Verworpen en geacht onnut tot haerer schanden,
Is ons een steen des hoecks geworden, en geschiet
Een wonder in ons oogh: wat mensche juychet niet?
Wat mensche krijcht geen lust, (trots Goden van den landen
En alle wijse Raed) te vatten hand aen handen,
En ront te roepen uyt? Wat ballingschap en sweert
Ons van dees tempelfeest afschrickt en maeckt verveert?
Op, op dan, moedich [2]) volck, neemt harpen om te speelen,
En, om te houden Feest, brengt ringen en Juweelen,
Nocht schat nocht yver aen dien tempel-feest bespaert,
Uw' Priesters handen vult, daer door ghy nu vergaert.
En ghy, mijn Sanggoddin, treed dit volck soet voorhenen,
En legt u handen eerst op onses tempels steenen,
Met Heydendom dien wied tot spijt van d'eerste kerck,
Die nocht van wijen maeckt, nocht Feesten eenich werck.
Hierby oock flucx u voecht, ghy Palamedes Dichter,
Met Iphigenias versierde treur-spels Stichter,
Twe trouwe CameRaets voor dese tempel-feest,
Die vande Sanggoddin seer sijt bemint geweest:
D'een vatt haer rechter hand, de slincker hand de twede,
En ruckt den ganschen sleyp van d'Academi mede,
Tiert, raest als of ghy waert van sinnen opgejaecht
Door u Poëtery: want sulcx dit volck behaecht.
Op, op oock Mijters-hoet, ghy Priesters en Leviten,
Met al het Choore goet bestort met stercke vliten
Des Academis geests, en Camer-speelers nat

[1]) De Arminianen sijn niet alleen Heydens, maer oock Paeps, omdat sy haer gebou voor een twede wonder binnen Amsterdam houde, waervan der dooden-beenen kerck-hoff aende nieuwe kerck het eerste wonder is. 'T is wonder dat sy haer tempel niet en eeren, gelijc onder anderen Heusselincx haere Coster den autaer t'Antwerpen wel geeert ende daer voor geknielt heeft, ten tijden van sijner Priesteren vlucht.

[2]) Omdat de Arminianen trotser sijn als Nimrods gheslacht welcke Babel te timmeren ophielden, maer sy gaen in haer verwarringhe voort.

Begiet u tempel dus als uyt der Slempers vat.
Comt oock, verciert de rey ghy kinders der Poëten
Verschijnt met u gedicht, en hoe ghy u gequeten
Hebt in u leersaem tijdt voor dit ruchtbaerich[1]) Bou
Bethoont dat metter daet en weest daervoor getrou:
Dat is: hoewel ghy merckt, begaeft met hooger Jaeren,
Dat d'Academisleer van des gespels dienaeren,
Daer door ghy word gevormt, niet dan tot wulpsheyt streckt,
Twelck huys en goet verteert en zielemoordt verweckt:
Nochtans vrypostich sijt tot schelden ende liegen
Met u rijm-ruyme-konst: soodat ghy kont bedriegen
Daer met des tempels schaer, als oock haer leeraers doen,
En dus met uw' Doctoors ons huys aenbied den soen.
Ghy werckers oock aen't huys werpt neder uwe bijle,
Vereert[2]) uw' eygen const met vreuchden voor een wijle,
Lockt elck een met u uyt, aensiet noch quaet noch goet,
Ons Feest is algemeen, oock voor die moorden doet.
Maer ghy Camphuyzen[3]), wacht met u Rijmdichs uyt-
[breyding,
Daer door ghy David selfs voor aen met een inleyding
Te leeren onderstaet, dat ghy ons Feest niet steurt,
Wanneer ghy weelden lust voor goddeloos uytkeurt.
Wat Feest can doch dit sijn, daer wellusts vreucht ver-
[stomme?
Of daer de Sanggoddin des tempels grond-Calomme
Met slempers niet vergaert als't puycxken van den dans,
En daer men niet en heeft der gilden ossen krans?
Daerom, Camphuysen, rust; men moet ons wooning wyen
Met stercken Godendranck, en offer die gedyen
Aen lichaem niet aen ziel, aen ribben, niet aen geest,

[1]) Van wegen de Arminiaensche liefde tot het Princen-moorden ende alle de Havicken, Ravens, Valcken, Griffioenen ende Wouwen in ende voor dit huys, teghen het Tortelduyfken.

[2]) Ende roept groot is de Goddinne Diana, want groot is haer profijt ende waer profijt is, daer is godsalicheyt, als Epictetus seyt.

[3]) Diderick Camphuyzen is een Arminiaensch Predicant geweest: dese heeft de Psalmen Davids oversien ende verbetert voor de Arminianen, maer sy dorven hem niet voor authentijck aennemen, om dat veele eenvoudige haer daeraen stooten souden ende veele Academi-speelers, die wat ruych ghewoon sijn te leven, is de inleyding wat te godsalich: Een Otter in't Bollewerck ofte Betteken voer naer Mariemont is haer beter aengenaem.

Ons wooningh is te schoon, sy wil een vette Feest:
Sy wil een vette Feest met jancken ende springhen,
T'is Kermis, roept sy uyt, vry sijn nu alle dinghen:
Van tuchten weet ick niet dan met een vossesteert
Waer van een Swermer geest niet lichtlijck word verveert.
Geen vyer is hier nu vreemt, geen stercken dranck verboden,
Nu roept vry Bahal aen, en Babylons afgoden,
Nu vette beesten slacht, en offert tarwe spijs
Voor gasten ruym en ruych, niet kaer noch oock precijs.
Wie hier in overtreft is Doctor der Poëten,
Welck d' Academi mest met Smullers lecker beten,
Voor wien de Spotter [1]) bid de beste Canans wijn,
En Judas soeckt dan niet daerin het vet te sijn.
O soete feestlijck volck, u ist dat ick com nooden:
Comt, comt, u hert ophaelt, laet hooren oock u dooden [2]),
Dat ghy een tempel hebt, daervoor sy lijff en goet
Door wrevel en meyneed opstelden met weemoet:
Misschien sal haere geest weer tot het lichaem comen,
En met u dit Gebou feesteren, spijt den vroomen:
Misschien sal eenich Raed [3]), en eenich geweldich held [4]),
Den Loevesteynschen poort om-voeren in het veld.
Soo dat ons Troyen [5]) selfs sal vallen in de handen,
Daer Ariadeps met Pultarcis is gaen landen:

[1]) Ofte Potter int Bollewerck vande lichtmutsen wil niet hebben dat doctor Judas onder de Apostelen comt, omdat hy hem moghelijck schaemt van sijn desperate sieckte.

[2]) Barnevelt, Ledenbergh, Slatius, Taurinus, Venator etc. welcke voor desen tempel tot meynedicheyt toe geyvert hebben.

[3]) De Inwijer seyt Amstels wijsen Raed, dat die de openinghe deses tempels doet.

[4]) De Inwijer bid voor een Nassauschen Held ofte Heyland, dat die de Poort van Loevesteyn torse ende omvoere in triomf: maer O land, O land!

[5]) In Troyen, seyt Schamel Coster aent Gasthuys int eynde van sijn Iphigenia, is het oproer volcomen wanneer Eurypylus ende gelijck de Spotter ofte Potter inde Doele-kerck singt, wanneer Otje met de tocht schuyt daerby Pult Arcis ende Ariadeps sullen sijn ghebrocht: dat is, Haerlem, Leyden, de Briel sullen gansch oproerich sijn wanneer by Cloppenburgh, Ariaen Smoutius oock Jacobus Triglandius, Otto Badius ende andere yveraers ghejaecht sullen werden. Ende alsoo eyndicht het Treur-spel: soo dat sy dan sonder treuren haer tempel op sijn Heydens mogen wieden, ende soo de Beest speelen, dattet Godt verdrieten sal, ende sy een jammerlijck eynde nemen sullen. Amos 8. vs. 10.

Soo dat Eurypylus gevoert met den tochtschuyt,
En Otto sullen sijn ons lied: dees Feest gaet uyt.

Mijn ziele en come niet in haren raed, noch mijn eere sy in haerder kercke. Gen. 49, vs. 6.

ESOPUS-EZEL OP 'T TONNEEL,

NAE DE WIJSE:

Betteken voer naer Marimont.

I.

Esopus-Ezels op 't Tonneel,
Esopus-Ezels op't Tonneel,
Die speulen nu soo grof, dat veel,
Die gecken, die gecken,
Wel wenschen, voor een soet ghestreel,
De huyd vol blauwe plecken.

II.

Acadeemisten, vuyl ghespuys,
Acadeemisten, etc.
Kond ghy u Tong niet houden thuys,
Segh gecken, segh gecken?
Of wilt ghy u God'loose Cluys,
Door 't sma'en, elck een ontdecken.

III.

Men siet wat ghy voor Voghels bent,
Men siet wat ghy, etc.
U Woorden maecken 't Hert bekent,

Esopus-Ezel op 't Tonneel. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 820.)

Meest gecken, meest gecken:
Die door u *Academi*-Bend
Onrust soeckt te verwecken.

IV.

En sal niet haest al u ghesmaed
En sal niet haest, etc.
Verbo'on zijn door ons Magistraet,
Segh gecken, segh gecken?
Sullen zy niet over u quaed
Haer Handen eens uyt-recken?

V.

Of is nu Coningh uwen Haen?
Of is nu, etc.
Die u int quade wil voorstaen?
Segh gecken, segh gecken?
U latende elck een voortaen
Hier door den Hekel trecken?

VI.

Soo speult nae Kosters *Iphigeen,*
Soo speult nae, etc.
Polixina, en niet te vre'en,
Als gecken, als gecken:
Van *Vondels Palameed'*, speult he'en,
Schoon 't Land tot schand doet strecken.

VII.

Roemt dan dat u God'loos ghewin,
Roemt dan dat, etc.
Aent Weeshuys brenght veel Renten in.
Maer gecken, maer gecken!
Hoe kond ghy haren seghen sin,
En loose Laster-vrecken?

VIII.

Al drijft ghy nu vry uwen spot,
Al drijft ghy, etc.

Met Leer, Leeraren, jae met Godt.
Hoor gecken, hoor gecken:
Ick sal noch sien *Simei*-Rott'
Gestopt haer Laster-becken.

IX.

Al groeyt ghy met het onkruyt voord,
Al groeyt ghy, etc.
Godt sal u *Acadeemi,* hoord',
Ghy gecken, ghy gecken:
Verstroyen, soo dat ghy verstoord
Die Pan niet meer sult lecken.

X.

Ghy Land-schand-vlecken in't ghemeyn
Ghy Land, etc,
Ick wens u 'tsaem op *Loevensteyn,*
Te gecken, te gecken.
Soo langh tot dat ick, een voor een,
Daer weder kom uyt-trecken.

XI.

Of waert ghy uyt den Tuyn gejaeght,
Of waert ghy, etc.
Met al die, die u sma'en behaeght.
O! gecken, O! gecken!
Hoe soud ick dan met Vriend, en Maeght,
U houden buyten 't Hecken.

XII.

't Best waer dat Meester Gerret quam,
't Best waer, etc.
Van Haerlem, hier tot Amsterdam,
En gecken, en gecken,
Aldaer te leeren, hem voornam,
Het Spel, van streckt u necken.

ESOPUS-EZELS OP DE STOEL,

NAE DE WIJSE:

Betteken voer naer Marimont.

I.

Esopus-Ezels op de Stoel,
Esopus-Ezels op de Stoel,
Die maecken nu soo veel ghewoel,
O gecken, O gecken,
Om datmen 't volck het Dorts ghevoel,
Soeckt nader te ontdecken.

II.

Ghy Kerck-uylen vuyl ghespuys,
Ghy Kerck-uylen, etc.
Kond' ghy u tongh niet houden t'huys,
Segh gecken, segh gecken?
Of wilt ghy u God'loose Cluys,
Voor laster-school doen strecken?

III.

Men siet wat ghy voor voghels bent,
Men siet wat, etc.
Door 't preecken maeckt ghy u bekent,
Meest gecken, meest gecken,
Die door u Donderdaghse Bent,
Onrust soeckt te verwecken.

IV.

En sal niet haest al u ghesmaet,
En sal niet haest, etc.

Esopus-Ezels op de Stoel. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, nº. 821).

Verboon zijn door ons Magistraet,
Segh gecken, segh gecken?
En sullen sy niet eens u praet
Ten halsen weer uytrecken?

V.

Meent ghy dat Koningh is u Haen,
Meent ghy dat, etc.
O neen, 't is nu al langh ghedaen,
O gecken, O gecken,
En laet u dat niet eens voor staen,
Of wilt de Cap aentrecken.

VI.

Men speult nu Costers Iphigeen,
Men speult nu, etc.
En zijt ghy daer niet mee te vreen,
Seght gecken, seght gecken!
Men schafter u dan noch wel een
Diet nader sal ontdecken.

VII.

Roemt dat u Goddeloos gheswets,
Roemt dat u, etc.
Meer quetst dan een Duc-d' Alba schets,
Ghy gecken, ghy gecken,
Waer op ghy 't gront uws Kercke metst
In d' Amsterdams bestecke.

VIII.

Al schelt ghy nu ons Overheyt,
Al schelt ghy nu, etc.
Door schijn van groote hayligheyt,
Hoort gecken, hoort gecken,
Haer voornuft en haer welbeleyt
Die stopt u laster-becken.

IX.

Groeyd nu vry met het onkruyt voort,
Groeyd nu vry met, etc.
God sal u Papen alle, hoort,
Als gecken, als gecken,
Verstroyen, soo dat ghy verstoort
De Pan niet meer sult lecken.

X.

Ghy Muytemaeckers in't ghemeyn,
Ghy Muytemaeckers, etc.
Ick wensche u t'saem op Loevesteyn,
O gecken, O gecken,
En leeren u daer groot en kleyn
Een ander lijntje trecken.

XI.

Of waert ghy uyt de Stadt ghejaeght,
Of waert ghy, etc.
Met al die, die u sma'en behaeght,
O! gecken, O gecken,
Hoe soud' ick dan met Vrund' en Maeght
U houden buyten't Hecken.

XII.

't Best waer dat Meester Gerrit quam,
't Best waer dat, etc.
Van Haerlem, hier tot Amsterdam,
O! gecken, O gecken,
En gaf u daer Jan after lam
De huyt vol roode plecken.

Asinus ad liram.

DE DROES IN'T WARR-GAERN,

NAE DE WIJSE:

Betteken voer naer Mariemont.

1.

Hoe is den kalen Droes so ruygh,
Hoe is den kalen Droes so ruygh
In 't swart zy bont, jae wel hoe druygh,
O jeemy, o jeemy
Het is wed ick ien speulders tuyg
Ghelient van d' Academy.

2.

Hy lijckt nou wel een groot Jonck-Heer,
Hy lijckt, etc.
Hy treets nou trots en moedich weer,
O jeemy, o jeemy.
De Pocken hind'ren hem niet meer
Te gaen nae d' Academy.

3.

Hy sieter nou weer moytjes uyt.
Hy sieter, etc.
Want hy heeft hielen-dal gheruyt,
O jeemy, o jeemy,
Met snollen was het al verbruyt,
't Wijl hy had d' Academy.

4.

Hy weert seer deftigh nou ghegroet,
Hy weert, etc.

De Droes in't Warr-Gaern. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 822).

Dies heeft hy vry wat beter moet,
O jeemy, o jeemy.
Als doen hy eertijts was Banckroet,
Gespeelt met d' Academy.

5.

De Vrye Geisten van dit Langt,
De Vrye, etc.
Yvrich met Poetisch verstanght,
O jeemy, o jeemy.
Die holpen op als uyt het zangt,
Sijn vaetse Academy.

6.

Nou is hy vande Leden een,
Nou is, etc.
Daer pronctmen met zijn Iphigeen,
O jeemy, o jeemy.
Die met Diaen quansuys verdween,
Op deuse Academy.

7.

Dats een Poetsche vryicheyt,
Dats een, etc.
Hy hadder oock een by zijn Meyt,
O jeemy, o jeemy.
't Welck by 't Pest-huys begraven leyt,
Ver vande Academy.

8.

Dom' Docter maeckt daer oock wat van
Dom' Docter, etc.
En speulter mee voor yder Man,
O jeemy, o jeemy,
Ghy overtreft Homerus dan,
Ter eeren d' Academy.

9.

Vry Coster gaet soo vry jou gangh,
Vry Coster, etc.

Ghy wordt noch Advocaet erlangh,
O jeemy, o jeemy,
Van die int Loevesteyns bedwangh,
Bidden voor d' Academy.

10.

Jou aenspraeck klinct tot inden Haagh,
Jou aenspraeck, etc.
Woudy dat sulcks de Prins behaagh,
O jeemy, o jeemy,
Ghy hoort staetsraet te wesen staagh,
Wt naem van d' Academy.

11.

Mocht Coster aen 's Lants roer eens staen
Mocht Coster, etc.
Het souder noch al anders gaen.
O jeemy, o jeemy.
Tot voordeel van elck Armiaen
En van de Academy.

12.

Ongs Coster is geen Ydel Vat,
Ongs Coster, etc.
In hem daer steeckt soo al vry wat,
O jeemy, o jeemy.
K' oud hy er met zijn aers in sat
Midden op d' Academy.

Soo voor ghesonghen,
Soo nae ghepepen.

HONDEN WT DE KERCK,

TEGHEN

DEN OTTER IN 'T BOLWERCK,

DAT KOSTER INDE DUYF GEMAECKT HEEFT,

OP DE WIJSE:

Betteken voer na Mariemont, etc.

1.

Wel Joost Oom nu ist vande Bruy
Wel Joost Oom, etc.
Men singt van Koster en van Truy
Van Koster, van Koster.
Ja wel vertrout wat op de Luy
Van Truytge? Och verlost ha'r [1]).

2.

Wangt Truy en Koster worden Maets
Wangt Truy, etc.
Sy sijn staeg' samen op de Plaets
O jemi, o jemi.
Dan toch heur Man die merckt de kaets.
Hy volchtse op d'Academi [2]).

Honden wt de kerck. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 823).

---

[1]) Om dat dese twee voor het spelen van Epighenia quae vrienden waren ende nu altijts by den anderen schoolen, doet den Rijmer van dit Liedtge dus singen. *Kantteekening.*

[2]) Siende dat haer ommegang daghelijcx toeneemt, niet te ghenstaende sijn groote Bier-schulden, doet de Man, (niet sonder reden van haer) dit quaet vermoen krijgen. *Kantteekening.*

3.

Neen Joosje lijdt dat nimmer, niet
Neen Joosje, etc.
Wangt hy gelijck een Grimmer, siet,
Dat Rotge, dat Rotje.
Veur al en dientet slimmer, niet
't Vuyl-mondich-sondich Sotje [1]).

4.

Vry Sottje, bijtter Koster wt
Vry Sotje, etc.
Wangt 'tis een schrale kale guyt
Och hellep, och hellep
Al comt hy noch Bruyntges uyt
Int onbetaelde Fellep [2]).

5.

By Gout-smeen het hy gien Crediet
By Gouts-meen, etc.
Noch inde Zye winckels niet
O jemi, o jemi
Hoe wel hy Dockter Koster hiet
En metste d'Academi [3]).

6.

Wangt toe hy kreeg' sijn twede vrouw,
Wangt toe, etc.
Ja wel ick wort beschaemt van jouw,
Entwegen, entwegen.
Kmien van jou Dochters Ring, dan nou
Veel beter noch e'swegen [4]).

---

[1]) En Vondelen die daer in huys, als te mesten leyt, en verscheyde Snuffelaers daer uyt ghebeten heeft, sal 't Docter Koster niet schuldich blijven. *Kantteekening.*

[2]) Hoewel dattet de man wel soo wel betamen sou, die herom snuffelende Reun van sijn ritsevelige teeffjen af te houwen. *Kantteekening.*

[3]) Dat dit waerachtich is sullen de zye winkeliers inde Warmoesstraet ende over al de stadt van Amsterdam, wel voor mijn verantwoorden. *Kantteekening.*

[4]) Wat dit te seggen is meugje jou dochter vraeghen, doen sy u de ring van haer Moeder zal: leenden, daer gyt fatsoen na wilde laten maecken. *Kantteekening.*

7.

Je weet wel Koster wat ick mien,
Je weet wel, etc.
Dan toch wy bennent niet allien,
Dat Meysje, dat Meysje.
Dat klaptet teugen ellick-ien
Vry speultet, noch ien Reysje [1]).

Dats uyt.

NOCH WAT VOORT SELVE GELT.

Dus Dockter Koster hout jou Rust
Dus Dockter, etc.
Off sooje mier te rijmen Lust,
Vuyl Vaetje, vuyl Vaetje
'k Betaelje seeper, wangt mijn Lust
Van jou noch wel ien Praetje.

---

[1]) Doe ghy al rasende by avondt inquaemt, ende maectent kindt wijs dat ghyse verloren hadt, maer sy sietse haer Stieffmoer noch alle dagen aen haer handt dragen. *Kantteekening.*

VERSOECK, TOT ANTWOORDT

VAN

EEN OTTER INT BOLWERCK.

Dit Goddeloos, verrijmde werck
Op Godes Dienaers, en zijn Kerck,
Comt voor, uyt *Vond'lens Academi*
Met spot-reen, o Jeemi, o Jeemi!
Ick bid' u soo ick yets vermach
Laet u Const vloeyen, als het plach
Tot Antwoort van dees Bedel-Fielen,

Versoeck, tot Antwoordt. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 824).

Die d' *Eerbaerheydt*, en *Tucht* vernielen,
Die haren *Yver*, houdt te vre'en,
Int speelen *Costers Iphigeen,*
Af-beeldend' *Trigulandus* wesen,
„*Door baart*, Gelaet, *van Preeck' en Lesen*,
'k Bid ander-mael, laet uwen Geest
Eens vloeyen op dit *Monster-Beest*,
Op dat het VONDELEN mach hooren
„*In d'Academi, Esels Ooren,*
Hiermee UE. my weer verplicht
Tot eenich diergelijck ghedicht,
Naer dat mijn *Musa* sal bemercken,
Waer op den Geest sal moeten wercken.

ANTWOORDT OP 'T VOORGAENDE.

't Ben tot uwen dienst ghenegen
Vrient: Maer 't comt my niet gelegen
't Harnas eens te trecken aen
Om dit *Ruyght* te keer te gaen,
Want al hadd' ick 't schoon gewonnen
Noch waer 't beter noyt begonnen,
„*Als een Man een dreck bevecht*
„*'t Vuyl hem aen de vingers hecht*
'k Acht als dreck, dees' vuyle smuygers,
Roockers, Smoockers, Pype-suygers,
Schuym van 't Volck, en vuylst gedrocht
Dat die Zee aen strandt oyt brocht,
Packe-bieren, Crane-quanten [1])
Tweede Februarij Santen [2]),
Ruyge-vogels, vet van Smeer,
Dorr' van sweet [3]), ick segh niet meer,
't Sop en is de Kool niet waerdich,
Oock mijn Geest is niet seer vaerdich,
'k Ben soo niet om Vracht begaen
Dat ick 't Schip met Stront wil la'en:

---

[1]) Pypedrayers. *Kantteekening.*
[2]) Lichtmissen. *Kantteekening.*
[3]) Pockmocken. *Kantteekening.*

Maer komt eens mijn penn' te lossen
'k Sal dien Esel soo af-rossen,
'k Meen dien ongedoopten Joost
Dat des Doctoors Costers troost
Niet ghenesen sal die Wonden
Van het *Sotje vol van sonden* [1]).

VERSOECK AEN VONDELEN.

Weet, gelijck de Rymers plegen
Als sy yet-wes nieuws verkregen,
't Sy tot spot of schemp of smaet
Wel ghestelt na Rymers maet,
Dat sy dan een vriendt versochten
Die soo wat te voorschijn brochten
Soo in desen is gheschiet
Als ghy VONDELEN nu siet,
Siet, en leest dan dese stucken
Soo 't u goet dunckt laetse drucken,
Op dat elck zijn Oordeel geeft
Naer hy 't Werck bevonden heeft.

Ick vindt gheraen
Laet henen gaen.

VONDELENS BECLACH TEGENS D. COSTER.

Docter Coster u recepten
Die ghy hebt geordonneert,
Worden mijn wel suer vereert,
'k Rijch de walgh, van u conscepten,
'k Schaem mijn dat ghy u soo repten,
Want-men gal-braeckt al op my,
En 't fabrick dat comt van dy.

D. COSTERS BECLACH TEGENS I. VAN VONDELEN.

Monster VOND'LING lichte cramer,
Hebjet dus op mijn gelaen?
J' hefte selfs het Lietjen aen,

---

[1]) Anagrama. *Kantteekening.*

(En nu segje met gestamer
Dat ick ben der onheyl ramer,)
Ghy die *Palemedus* groefd',
En met vragen 't Land' bedroefd'.

Dats 't loon van u *Yvers* sinnen,
Dat j'een ander hebt behoont,
Wordje nu te recht geloont:
Laet nu Prince Roomers winnen,
't Dansje sal nu eerst beginnen:
Laet u doopen 'k soudt u raen,
't Mocht noch arger met u gaen.

Elck wat.

OPT JAER-GETYD

VAN WIJLEN HEER

JOAN VAN OLDENBARNEVELT.

GODT SPRACK. PSALM 50. VERS 20. 21.

Wat meent ghy booswicht dat ick ben als ghy verbastert
Omdat ick stil swijgh wen ghy uwen Broeder lastert.

Wat let d'Aerts-lasteraer met t'elckens niewe rouwen
't Raats-Heerlijck kleet t'ontfouwen,
Als of gantsch Hollant zweem, omdat hy sit en weent
Off veynst so, opt' ghebeent.
Dat levende lijck hy noch Dagh'lijcks met sijn Snoode,
Gods-laster vaerssen, Gode
Zijn moghentheyt ontseyt, En schentse op sen Kaeck,
Die volghen waerheyts baeck.
Ontbreeckter 't Zeghel om dees schennis kracht te gheven:
Dan Martelaertmen even,
't Na recht ghedaent ghebeent, van dese, die beyd Vorst,
En Gods-dienst lastren dorst.
De Vierschaer scheltmen uyt, en vloeckt der Landen Vader,
Als Schellem en Verrader,

Opt jaer-getyd van Joan van Oldenbarnevelt. Volgens den tekst der uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, nº. 827).

Omdat dees voorspraeck wert gedoemt, met bloed'ge strot
Te verven 't Hoff Schavot.
Zijn Misdaet stae ter zy, men Ooght maer op het ende,
Ghedootverft met d'Ellende,
Wt Menschelijck meedoogh, dies Heylight nu dien Sant
Een Feest-dagh hier in 't Landt.
Waer toe verseylt ons Land? Waer is de Trouw vervaren.
Vraeght dan dees laetste Jaren.
Want soo u dit vernieut vervarscht soo u ghemoet
Met het verbastert bloet.
In Hollants schoot ghequeeckt geswangert, om te plucken,
(Met Moort en Schellemstucken)
'T ontijdigh leven, van den *Prince* die nu heen
De doot heeft overstreen.
'T ontbrack haer niet aen wil hem (die met nederlaeghen)
's Lands Vyand plagh te plaghen,
Te brenghen om den Hals, maer Godt van overal,
Gheschut heeft sulcken val.
Godt schutte desen val, 't gingh buyten Moorders hoope,
De faem klonck deur Europe,
'T sy hoemen 't keerd' off wend', de Perel wert verdooft,
Die blonck aen 't Hollandts Hooft.
Des danc het braef geslacht dat spring op Spring-vloet schutte,
Dat Nassaus glori stutte,
En 't ander selschap, met Armini Kapen mont,
Dat ree te moorden stond.
Wier geesten nae ontboeyt op Hollants Speel toneelen,
Ghe-oorloft wert te speelen,
De dolle wraeck-lust van 't ghedoemt moortsuchtigh graeuw,
In haet op 's *Princen* Schaeuw.
Dies roept de vroome Vorst, nu loopt mijn glas op 't leste,
Och off der Landen beste,
Na my belanden mocht in eendrachts Havensschoot,
Ick wenschten selfs de doot.
Daerop soo komt de Doot in 's *Princen* koets ghevloghen,
Diens Ziele klimt om hooghen,
En laet zijn Broeder 't Swaert te vryen door 't ghevecht,
's Lants VRYHEYT en het RECHT.

In memoria habeo.

ANTWOORDT

AEN

J. V. VONDELEN:

Opde vier laetste reghels van syn Triomftorts.

'T spits-vinnich breyn, daerdoor ghy (Vondel) schrijft,
Betoont wat gheest u drijft:
Een stom-wit-velt, door penn', en inct bespreyd,
Uw's herten grondt ons seyd:
's Lands beste goet, ghy dickmael smaed, en scheld,
En trouwe Herders queld:
Waert datmen u, of u conscientie dwongh,
'k Vergaef u vremde sprong;
U Bede-huys, hebt ghy na uwen lust,
Noch syt ghy niet gherust:
Ick prys u Dicht, 't begin is goet, maer 't lest
Dat krenckt 't gemeene best:
Ghy seght dat hier te land', ons eyge wet
Ghedoemt wort, en gheplet:
Soo nijpt, en grijpt ghy, door u onverstand,
De Hoeders van ons Land.
Maer: waerom niet de Myter-draghers sleep
Gegeven soo een neep?
(Die hebben't wel verdient, door haren trots;
En last'ringh onses Godts)
Maer neen, de nijt die u inwendich perst
Als galle staech uyt-berst
Op die, daer ghy door vryheyt syt bevryt:
't Waer best gesmoort de nyt,
En vred' ghelieft, daer yder Christen hert
Recht door vereenicht wert,
Een Republijck, noyt wel oft vast bestaet,
Daer twist in swange gaet:

Antwoordt aen J. V. Vondelen. Afgedrukt volgens den tekst der afzonderlijke uitgave (*Bibliograghie van Vondels werken,* n°. 828).

Ey! soeckt dan vreed', die aenghename deught,
Die God en mensch verheught.
Ons Kercken-hooft, dreyght swaer uyt 's hemels wolck,
Het vrede-hatend' volck:
Doch: hy belooft syn gunst' in overvloed,
't Vreedsamich stil gemoed;
Behertischt dit, soo wort ghy niet ghewaer
Gods roe, en straffe swaer.

PRO PATRIA ET LIBERTATE.

Lieve Vond'len! secte-stijver,
't Wist, en steke-dichte-schryver:
Laet 't ghemeene best gherust,
En u veyle vryheyt kust.

P. J. Vos.

VERLICHTENDE TORTS

VOOR DE

TRIOMPHTORTS VAN JOOST VAN VONDELEN,

Capiteyn Generael vande Caïniten, dat is, Quade lieden: ofte Admirael vande Arminiaensche Keurlinghen.

Als *Cains* [1]) grimmich hart door *Abels* vet
Met moorden wiert besmet,
Heeft d' Aertryck haest vervloect dit bloedich quaet,
En *Cain* voelt Gods haet.
Alsoo van *Vondelen*, smoockt u Altaer
Van *Cains* nyds ghebaer.

Verlichtende Torts. Volgens den tekst der afzonderlijke uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 829.)

---

1) Genes. 4. *Kantteekening.*

Triumph u torts opsteeckt en schoon opbrand,
Voor d' *Admirael* van 't Land,
Dien ghy een Vader noemt, en dien voordraecht
U torts, dat ons behaecht:
Want hy de Leeuw gheterght aenvoert tot wraeck,
Welck sloegh den Spaenschen Draeck:
Waervoor het Vaderland, van *Stoffers* Vloot
Bevryt, u torts ghenoot:
Soo dat ghy roockt voor Vader en het Land:
Maer Blaeu [1]) voleynd de brand,
Een teecken dat Gods lof of wonder schyn
Niet uytghedruckt mach zyn:
Want Godt geeft man en paerd, oock lood en stael,
Winst comt van d'Amirael.
Wanneer nu *Abel* rieckt een ander Leer,
En God alleen gheeft d'eer:
En over *Nadabs* [2]) of *Abihu* vier
Flucx roept, wech, wech, van hier:
Dan slaet en blaest ghy *Vondelen,* alarm,
En steeckt nae *Maurits* darm:
Dan ist, myn *Keurlinghen,* by een, by een,
Het rotten is ghemeen:
En *Cains* boos gheslacht comt op't Tonneel
Met een vervloeckte keel,
Welck *Abels* zaet bespot, met tanden byt,
O *Jooskn,* door u vlyt
Der *Goden Macht,* die u beschermt, beschut,
En is Kercx en Lands stut,
Word door u torts triumph fel aengheclaecht [3]),

---

[1]) Want het eynde van u Triumph is: *Patriaeque Patrique,* Godt wordt al willens vergheten. Als Godt maer Paerden ende Volck geeft, so hangt de overwinninghe niet aen den Hemelschen maer aen den Aerdschen Amirael, op zijn Arminiaensch. *Kantteekening.*

[2]) Levit. 10 vers. 1. 2. *Kantteekening.*

[3]) *Joost* dreygt de *Goden* ende andere met een siet toe etc. ende Godts rechtveerdighe roede, die selve de roede verdient, omdat hy niet alleen sonder Godt leeft ofte Godsdienst, maer omdat hy de *Goden* meest in alle syne gedachten ofte scheld, ofte streecken ende steecken geeft. O stoute, boose ende Godloose mensch! *Daerom o Joost sie toe, sie toe, hael niet u eyghen roe. Kantteekening.*

En voor Gods Recht verdaecht:
Ghewelt, ghewelt, (grimt ghy) lyd u ghemoet,
En teghens wet men doet,
Wanneer men u of u by-kerck intoomt
Te spreecken wat sy droomt:
Wanneer men *Wetten* en *Placcaten* stelt
Voor die Godloosheyt relt.
Maer wacht u, *Veltheer* van dit boos ghespuys
Die aenvecht *Abels* huys,
En stoort en moord: meynt ghy dat God aensiet
U triumphante Liet?
Neen, neen, hy schept en maeckt vier, swevel reed
Voor u een eeuwich leed
Al ist dat ghy (och onser!) hebt quartier
Met uws ghelycken hier:
Hier na nochtans, erbarm, erbarm, erbarm,
En sonder eynd ghekarm.
Leer *Keurlingh*, leer hoe dat dit is een tyd
Te zyn in God verblyd,
Te branden tortsen voor den stercken Godt,
En yeder *Patriot:*
Met dit gheluyt en yver in het hert,
Vreucht thoont verlost uyt smert,

Vincentique Deo, Patribus, Ducibusque ferentes
Munera digna pijs, Procul hinc, procul ite Caini.

Alleen ons' Godt den Vyandt keert:
Wech booswichts spot, die anders leert,
En met dit lot den mensch vereert.

I. D. M.

SOETE-WEER-LICHT

OP DEN

BLIXEM

VAN'T

NOORD-HOLLANDSCHE SYNODE:

Waervoor d'Arminianen bangh zijn, omdat Gods stemme daer in gehoort word tegens hare wercken, &c.

De Faem met waerheyts lust beseten,
Vraeght dus de Kamer-Suyp-Poeten:
Of Hoedjes [1]) volck gheen Ketters zijn?
Of oproer haer niet sterckt als Wijn?
Of des Landts-Maecht en wacht der Zielen
Niet word bespot door Toonneels fielen?
Of gelt en eer niet was de schat
Dat Wtenbogaerdt van Godt tradt?
Of die wel leeft nae Preeckstoels reden
Wanneer hy vlucht nae Papen-steden?
Of moorders-busse Kruys-kerck sticht?
Of Treurspels-Heer [2]) den Hoed niet licht?

Soete-weer-licht. Afgedrukt volgens den tekst in: *Arminiaensche Liefde ende Yver,* t'Amst. 1631, 4°.

---

[1]) Dit zijn de Arminianen, die niet alleen inde Hoed te Kercken gaen, maer oock voor de Hoed des vrydoms, dat is, voor alle Secten ende Vry-gheesten leeren ende vechten met dit advijs:

Iders gheloof is vry ende can daerdoor zalich worden, als het maer met Arminiaensche liefde vergheselschapt is. O ruyme Religie. *Noot der oude uitgaaf.*

[2]) Wandt Coster in zijne Iphigenia endighende de voor-reden teghen de Gereformeerde Predicanten spreeckt haer aen met dese vaerskens:

Verbiet de lieden het Toonneel.
Zoo loopter sevenmael soo veel,
't Verboden wil men aldermeest
En teghen streven noopt den Geest.

Daerom ist sonder twijffel dat de Arminianen bysondere vergaderinghen houden ende Tempels bouwen, om dat het met Placcaten verboden is: Soo dat oock des Sondachs avonts haere Hoed van weghen de yver die Coster door zijne speelen in des selfde Hoeds liefde ontsteeckt, gantsch ledich staet, jae het

En leken savonts sich verloopen
Die yvers-klucht hoeds liefd' aenknoopen?

Wiens Text [1]) hier op vuylmondighst is,
En Priaap dient zijns Afgods Mis:
Dien sullen al de Bacchus Heeren,
Met Moeders Venus sieckt vereeren:
Dit is des Hoeds een liefde band
Waer door het hert tot moorden brand:
Dat Galgh en radt ons heeft doen kijcken,
En Coras rot voor Moses wijcken.

Qui venit inde perit! procul ò procul
Fulgurat Astripotens: Dat is:

d' Arminiaen baert groot verdriet
Zijn Tempel-meesters deughen niet:
Weest voor haer Leer en parck doch schuw
Zoo krijght haer Droes gheen macht aen u
Wegh, wegh met desen sinten Claus,
Sijn stoel laet toe den Roomschen Paus,
Zijn bancken zijn voor tonne-Vaers,
Voor moorders en voor huychelaers.

Idem.

Locus hic potoribus aptus,
Nec datur his Cœlum: Dat is:

Heylich is dees plaets voor dissen,
Sulck volck sal den Hemel missen.

---

staet te duchten, dat de Arminiaensche Tafel-ghenoten van verscheyde plaetsen by een gheroepen, mettertijdt by Coster sullen loopen, indien sy van hem op het Toonneel uyt-genood worden. O wondere Arminiaensche liefde ende yver. *Noot der oude uitgaaf.*

[1]) De Text te weten van Jaap Priaap etc. op hare Amsterdamsche Kakistorie of Muyt-school gemaeckt, welcke zoo vuylmondich is, dat het werck genoech thoont, dat de Meesters geyle guyten zijn, besmet met de sieckte *Priapismus* ofte *Lemten Priapi*, die een soone is van *Bacchus*, der dronckaerts God ende van *Venus* der geyle Minnaers Goddinne daer dese sieckte van daen comt ende daer Quirijn van Breemborgh met zijne Arminiaensche quanten ende *Comedianten* veel werckx van maecken. O Godlose Hoed waer onder dese Menschen schuylen. *Noot der oude uitgaaf.*

DRUCK-FAUT

IN'T

PAMPIERE GELD

ALDUS TE BETEREN.

Het kant-schrift, by de *h* gesteld,
Van't oude Leyds Pampiere Geld,
Is by den geen, die 't heeft geset,
Versuymt: Want hy niet heeft gelet,
Door al te grooten vaerdigheyd,
Op 't speel-woordt, Dichters aerdigheyd.
Doe *Koninck Phlips,* dat 's recht geseyd,
Nu *Koninck,* Fy, dat 's slecht bescheyt.
't Moet Keutel zijn. Want 's Konincx beeld
Veel meer als dreck van hem verscheeld.
Broeckhoven is sijn naem, niet waer,
En in den Broeck, wat Hof is daer
Toch anders als het Keutels gat?
Daer mee hy op de Sleutels sat
Van't vrome Leyden, van dien tijd
Dat hy 's Lands Vader, door de nijd,
Heeft helpen doemen, dat om reen,
Sijn Maets, en hem, bekent allèen.

S. K.

Druck-faut in't Pampiere Geld. Volgens den tekst in J. V. Vondels *Poesy. Het tweede Deel. Schiedam,* 1647, bl. 24.
Het gedichtje is van Samuel Koster.

OPGEMERKTE DRUKFEILEN.

Bl. 52	reg. 9	v. o.	*staat:*	„nederlaegh"	*lees:*	„neerlaegh".
„ 94	„ 7	„ „	„	„Beplant met"	„	„Beplant den".
„ 133	„ 21	„ „	„	„Walen"	„	„Waelen".